

A SZOMBAT TÖRTÉNETE

ÍRTA: J. N. ANDREWS

HARMADIK ÁTDOLGOZOTT
KIADÁS

BATTLE CREEK, MICH.:
REWIEV & HERALD PUBLISHING ASSOCIATION
OAKLAND, CAL.. PACIFIC PRESS

1887.

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	1
ELŐSZÓ.....	3
ELSŐ RÉSZ - BIBLIAI TÖRTÉNELEM.....	5
I. Fejezet - KEZDET BEN - A TEREMTÉS.....	5
II. Fejezet - A SZOMBAT INTÉZMÉNYE	8
III. fejezet - ISTEN A ZSIDÓKRA BÍZTA A SZOMBATOT.....	18
IV. fejezet - A NEGYEDIK PARANC SOLAT	24
V. fejezet - A SZOMBATOT ISTEN UJJA ÍRTA LE	28
VI. fejezet - A SZOMBAT A MEGKÍSÉRTÉS IDEJÉN	34
VII. fejezet - A ZSIDÓ ÜNNEPEK, ÚJHOLD AK ÉS SZOMBATOK.....	43
VIII. fejezet - A SZOMBAT TÖRTÉNETE DÁVIDTÓL NEHÉMIÁSIG	48
IX. fejezet - A SZOMBAT NEHÉMIÁSTÓL KRISZTUSIG	56
X. fejezet - A SZOMBAT KRISZTUS KORÁBAN	58
XI. fejezet - A SZOMBAT AZ APOSTOLOK SZOLGÁLATA IDEJÉN	79
MÁSODIK RÉSZ - VILÁGI TÖRTÉNELEM.....	96
XII. Fejezet - KORAI HITEHAGYÁS AZ EGYHÁZBAN.....	96
XIII. Fejezet - AZ ÚR NAPJA VASÁRNAP NEM KÖVETHETŐ NYOMON AZ APOSTOLOKIG.....	102

XIV. Fejezet - AKIK ELSŐKÉNT TANÚSKODTAK A VASÁRNAP MELLETT.....	115
XV. Fejezet - EGY HÍRES HAZUGSÁG VIZSGÁLATA	123
XVI. fejezet - AZ ELSŐ NAP ÜNNEPLÉSÉNEK EREDETE	130
XVII. fejezet - A KORAI VASÁRNAPÜNNEPLÉS JELLEGE.....	142
XVIII. fejezet - A SZOMBAT AZ EGYHÁZATYÁK ÍRÁSAIBAN.....	156
XIX. fejezet - A SZOMBAT ÉS A HÉT ELSŐ NAPJA AZ ELSŐ ÖT ÉVSZÁZADBAN	168
XX. fejezet - A VASÁRNAP A SÖTÉT KÖZÉPKORBAN	186
XXI. fejezet - A SZOMBAT NYOMAI A SÖTÉT KÖZÉPKORBAN.....	201
XXII. fejezet - A REFORMÁTOROK SZOMBATRA ÉS A HÉT ELSŐ NAPJÁRA VONATKOZÓ ÁLLÁSPONTJA.....	219
XXIII. fejezet - LUTHER ÉS CARLSTADT.....	226
XXIV. fejezet - SZOMBATÜNNEPLŐK A TIZENHATODIK SZÁZADBAN	233
XXV. fejezet - HOGYAN ÉS MIKOR SAJÁTÍTOTTA KI A VASÁRNAP A NEGYEDIK PARANCSOLATOT?	238
XXVI. fejezet - SZOMBATÜNNEPLŐK ANGLIÁBAN	243
XXVII. fejezet - A SZOMBAT AMERIKÁBAN.....	250
FÜGGELÉK	260

ELŐSZÓ

A szombat története egy hatezer éves időszakot ölel fel. A hetedik nap az Úr szombatja. Az alábbi cselekmények alkotják: 1. A Teremtő példaadása; 2. Az, hogy megáldotta ezt a napot; és 3. megszentelte ezt a napot, azaz isteni tekintélyével szent használatra kijelölte. A szombat története tehát visszanyúlik világunk keletkezésére. Maga Isten volt az első, aki megünnepelte ezt a napot, az idő első hetedik napja volt az, amit így megtisztelt. Ez a lehető legmesszebbmenő tisztelet a hetedik napra vonatkozik, de nem korlátozódik csupán az idő első hetedik napjára, mert mihelyt Isten megnyugodott azon a napon, ki is jelölte szent használatra, hogy az ember a Teremtő emlékezetére megszentelhesse.

Az isteni kijelölés a dolgok természetéből és helyénvaló voltából ered, és bizonyára közvetlenül Ádámról szólt, mert akkoriban ő és a felesége voltak az első lények, akiknek a hét napjait használni kellett. Minthogy ez Ádámnak szólt, még amikor igaz állapotában volt, bizonyára Isten neki adta, mint az emberi család fejének. A negyedik parancsolat teljes tekintélyét illetően a Teremtőnek erre az eredeti megbízására alapul és lényegében az kell, legyen, amit Isten Ádámnak és Évának, mint az emberiség képviselőinek parancsolt.

A pátriárák sem lehettek tudatlanok a tények és kötelezettség tekintetében, amire a negyedik parancsolat mutat, amire kezdetben visszavezethető, mert Ádám egy ideig jelen volt közöttük. Az a velük töltött időszak majdnem egyenlő nagyságú annak a periódusnak a felével, amióta a kereszténység fennáll. Azok tehát, akik Istennel jártak és megtartották parancsolatait, bizonyára szombatját is megszentelték.

A hetedik nap megünneplői között ott kellett legyenek a régi pátriárák és senki sem fogja tagadni, hogy közülük tartoznak a próféták és az apostolok is. Isten egész egyháza valójában, azok, akiket az ihletett feljegyzések felölelnek, szombatünneplők voltak. Számukhoz még egyet hozzá kell tenni: Isten Fiát. Milyen története van tehát az Úr szombatjának! Az Édenben alapított, negyven éven át minden egyes héten néhány csoda szerzett tiszteletet néki, a nagy Törvényadó hirdette ki a Sinai hegyről, megünneplék a pátriárák, a próféták az apostolok valamint maga Isten Fia. Magában hordja az Isten törvényének leg lényegét, és amíg ez a törvény fennmarad, addig e szent intézmény tekintélye is megáll.

Ha a hetedik napról ily módon készült feljegyzés, talán fel lehet tenni a kérdést, hogyan jutott idáig ez a nap, hogy porig alázták és egy másik napot magasztaltak fel szent megbecsülése helyett? A Szentírás ezt a művet sehol sem tulajdonítja Isten Fiának. Viszont megjövendőli a keresztény egyházban bekövetkező nagy hitehagyást és azt, hogy a kis szarv, a bűn embere, a törvénytaposó majd úgy véli, hogy megváltoztatja az időket és a törvényt.

Ennek a kötetnek az a célja, hogy megmutassa: 1. A szombat bibliai feljegyzését; 2. A szombat tényanyagait a világi történetírás területén; 3. A vasárnap ünneplés történelmi dokumentumait és azt a néhány lépést, amivel az ősi szombat helyét elorozta.

A szerző megkísérelte kitisztázni és megállapítani a való igazságot ebben a kérdésben és ezért utánanézett a forrásművekben, amennyire hozzájuk férhetett. A széljegyzet majd rávilágít, hogy főként kik iránt van elkötelezve az ebben a műben előterjesztett tények tekintetében, bár ez a szóban forgó munkának csak igen csekély részét érinti. Közzétette a történészek pontos szavait és lelkiismeretesen törekedett arra, hogy olyan megvilágításban ábrázolja őket, ahogy az igazság pártatlansága tenne az idézett szerzők esetében.

Nem a szerző hibája, hogy a vasárnapünneplés története olyan csalások és gonoszságok egész sorát hozza felszínre, melyek célja az ünneplés alátámasztása volt. Ezek a kérdés jellegénél fogva életbevágóan fontosak létét tekintve, hiszen egy bitorló állítása szükségszerűen csalásra épül. A felelősség ezek miatt azokon nyugszik, akik elkövetik, és akik jóváhagyják az ilyen tetteket. Az Úr ősi szombatjának soha nem volt szüksége efféle segítségre és a róla szóló feljegyzést sem szennyezték be csalások és hamisság.

ELSŐ RÉSZ - BIBLIAI TÖRTÉNELEM

I. Fejezet - KEZDET BEN - A TEREMTÉS

Idő és örökkévalóság - A Teremtő és műve - az idő első napjának eseményei - a második - a harmadik - a negyedik - az ötödik - a hatodik.

Az idő, ha az örökkévalóságtól meg akarjuk különböztetni, a bibliai mércével mért idő- tartam részeként fogható fel. A Genézisben lévő legkorábbi időponttól a gonoszok feltámadásáig, a millennium végéig, egy körülbelül hétezer évvel mérhető időszak¹ telik el. E nagy „idő hét” kezdete előtt egy kezdet nélküli időtartam tölti ki a múltat és ennek az időszaknak a leteltekor egy vég nélküli időtartam nyílik meg Isten népe előtt. Az örökkévalóság az a szó, ami egy kezdet és vég nélküli időtartamot foglal magába; és az a Lény, akinek léte átfogja az örökkévalóságot, az, aki egyedül a halhatatlanság, az örök, halhatatlan, láthatatlan király, az egyedül bölcs Isten².

Amikor tetszett ennek a végtelen Lénynek, életre keltette Földünket. Isten a semmiből teremtett meg minden dolgot³, így ami látható, nem a már meglévő dolgok átalakulásából állott elő. Ez a teremtségi aktus az az esemény, ami az idő első hetének kezdetét jelzi. Ő, aki be tudta volna végezni az egész művet egyetlen szóval, inkább úgy döntött, hogy hat napot használ fel és az eredményt egymást követő lépések útján éri el. Kövessük nyomon a Teremtő lábnyomát attól az időtől, amikor lefektette a Föld alapzatát, a hatodik nap végéig, amikor elvégeztetett az ég és a Föld s „Isten látta, hogy minden amit teremtett, ímé igen jó”⁴.

¹ Az erre a pontra vonatkozó szentírási és hagyományos bizonyítékokra nézve lásd Shimeall, Bibliai kronológia című művét (1. rész,

² Ésa,57:15; 1.Sám,15:29; Jer,10:10; Mik,5:2; 1.Tim,6:16; 1:17; Zsolt,90:2.

³ Dr. Adam Clarke, Genézis 1:1-hez fűzött kiegészítő, magyarázó megjegyzésében a következőképpen fogalmaz: „Teremtette, azaz életre keltette azt, ami e pillanattal előbb nem létezett. A rabbik, akik saját nyelvterületükön elismert bírák a verbális kritizmus területén, ugyanazon nézeten vannak, amikor azt állítják, hogy a *bárá* szó egy dolog létének kezdetét érzékelteti, vagyis a nemlétből a létbe történő átmenetét.... E szavakat tehát így kellene fordítani: Kezdetben Isten megteremtette a menny anyagát (lényegét, alkotóelemét) és a föld anyagát; t.i. a *prima materia*-t, vagyis az első elemeket, amelyekből egymás után formáltatott a menny és a föld.”

Purchase, Zarándoklat, b. 1. 2. feje. így beszél a teremtésről: „Nem volt semmije a Mindenható Úrnak, amiből, amivel vagy ami által, ezt a várost (azaz a világot) felépítse.

Dr. Gill azt mondja: „Azt mondják ezekről, hogy *teremtés* által keletkeztek, vagyis a semmiből jöttek létre, mert miféle, létezésüket megelőző, a 2. vers káosza előtti anyag létezhetett már, amelyből formáltattak?”

„A teremtés minden bizonnyal az Isten műve, hiszen egy mindenható hatalmon kívül semmi sem hozhat létre valamit a semmiből.” Kommentár Gen,1:1-hez.

Kálvin János e fejezethez írott kommentárjában így magyarázza a teremtségi tettet: „Az az értelme, hogy a világ a semmiből jött létre. Ez pedig azok ostobaságát cáfolja, akik azt képzelik, hogy az örökkévalóságtól létezik a kiformálatlan anyag.”

Makkabeusok 2. könyve 7:28 így határozza meg a teremtségi művet: „Nézz fel az égre és a földre és mindarra, ami azokban van és lásd meg, hogy Isten teremtette őket azokból a dolgokból, melyek nem voltak és maga az emberiség is ekképpen jött létre.”

Így fogalmazódik meg 2. Ezsdrás 6:28-ban, hogy ez a teremtségi tett jelezte az első nap kezdetét, ahelyett, hogy szinte végtelen korszakok előzték volna meg: „És én azt mondtam, Ó Uram, hogy te szóltál a teremtségi kezdetétől, mégpedig az első napon, ekképpen: Jöjjön létre a föld és szavad tökéletes munka volt”.

Wycliffe fordítása, a legkorábbi angol változat, így adja vissza Gen,1:1-t: „Az első napon Isten a semmiből megteremtette az eget és a földet”.

⁴ Zsid,11:3; Gen,1:31.

Az idő első napján teremtette meg Isten az eget és a földet. Az így életre hívott föld alaktalan és üres volt, a Teremtő művét pedig teljes sötétség borította. Majd Isten szólt: „Legyen világosság és lett világosság”. „És Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől és az egyiket nappalnak, a másikat pedig éjszakának nevezte el”⁵.

Az idő második napján „Isten azt mondta: Legyen mennyezet a vizek között és válassza el a vizeket a vizektől”. A szárazföld ekkor még nem állott elő, következésképpen a földet víz borította. Minthogy még nem volt légkör, vastag pára nyugodott meg a víz felszínén. Ám a Teremtő Isten szava, ami éppen most hívta életre a légkört és így egyesítette azokat az elemeket, melyek a belélegzett levegőt alkotják, a ködöt és a párákat, melyek a víz színén nyugodtak, ugyanaz az isteni szó hozta létre. Ezt a légkört vagy kiterjeszkedést nevezzük égnek.⁶

Az idő harmadik napján Isten összegyűjtötte a vizeket és így láthatóvá tette a szárazföldet. Az összegyűlt vizeket Isten tengereknek nevezte el, a szárazföldet pedig, ami így most már megszabadult a vizektől, a föld nevet kapta. „És mondta Isten: Hajtson a föld gyenge fűvet, maghozó fűvet, gyümölcsfát, mely neme szerint gyümölcsöt hoz elő, aminek magja van önmagában a földön; és így történt.” „És látta Isten, hogy jó”⁷.

Az idő negyedik napján „Isten azt mondta, legyenek világító testek az ég mennyezetén, hogy elválasszák a nappalt az éjszakától és legyenek jelek és meghatározói ünnepeknek, napoknak és esztendőeknek”. „És teremtett tehát Isten két nagy világítótestet, a nagyobbik világító testet, hogy uralkodjék nappal és a kisebbik világító testet, hogy uralkodjék éjjel és csillagokat”. A világosságot a hét első napján teremtette Isten és most a negyedik napon megteremtette a napot és a holdat, mint világosság-hordozókat, a világosságot pedig uralmuk alá vonta. Mind a mai napig végzik munkájukat Isten rendelkezései szerint, mert mindezek az Ő szolgálói. Ez volt tehát a negyedik nap műve. Majd a Nagy Építész szemügyre vette, amit alkotott és kijelen-tette, hogy jó⁸.

Az idő ötödik napján „Isten megteremtette a nagy cethalakat és minden élőlényt, ami mozog, melyek a vizekben nyüzsgönek nemük szerint, és a szárnyas madarakat is mindet az ő neme szerint; és látta Isten, hogy jó”⁹.

Az idő hatodik napján „Isten megteremtette a föld vadait, nemük szerint, a barmokat nemük szerint és minden csúszó-mászót a földön nemük szerint és látta Isten, hogy jó”. A földet tehát céljának megfelelően betöltötte az élő teremtmények mindenféle rendje, miközben a lég és vizek is élő állatoktól pezsdültek. Isten ezután gondoskodott uralkodóról, önmaga képviselőjéről, hogy teljessé tegye a teremtés e nemes művét, és mindent néki rendelt alá. „És mondta Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlóságunkra és uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, a barmokon, mind az egész földön és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon”. „És formálta az Úr Isten az embert a föld porából és orrába az élet leheletét lehelte és így lett az ember élő lélekké. És ültetett az Úr Isten egy kertet az Édenben napkelet felé és abba helyezte az embert, akit formált. És nevelt az Úr Isten a földből mindenféle fát,

⁵ Gen,1:1-5, Zsid,1:10.

⁶ Gen,1:6-8; Job,37:18.

⁷ Gen,1:9-13; Zsolt,136:6; 2.Pét,3:5.

⁸ Gen,1:14-19; Zsolt,119:91; Jer,33:25;

⁹ Gen,1:20-23.

tekintetre kedvest és eledelre jót; az élet fáját is a kert közepében és a jó és gonosz tudásának fáját”. Legvégül pedig Isten megteremtette Évát, minden élő anyját. A Teremtő műve most már teljes volt. „És elvégezteték az ég és a föld és azoknak minden serege”. „És látta Isten, hogy minden, amit teremtett, ímé igen jó. Ádám és Éva pedig a paradicsomban élt, az élet fája virágzott a földön; a bűn még nem lépett világunkba és halál sem volt, mert nem volt bűn. „És együtt énekeltek a hajnalcsillagok és Isten minden fiai vigadozának”. Ezzel zárult le a hatodik nap¹⁰.

¹⁰ Gen,1:24-31; 2:7-9; 18-22; 3:20; Jóh,38:7.

II. Fejezet - A SZOMBAT INTÉZMÉNYE

A hetedik nap eseménye - Miért nyugodott meg a Teremtő - A szombatot létrehozó tettek - Előfordulásuk ideje és rendje - A „megszentelte” szó jelentése - A negyedik parancsolat a szombat teremtéskori eredetére utal - A szombat második jelentése ezt a tényt erősíti meg - Az Üdvözítő bizonyoságtétele - Mikor szentelte meg Isten a hetedik napot? - A szombat szerzőjének szándéka - Josephus és Philo bizonyoságtétele - A Genézisből vett negatív érv megvizsgálása - A pátriárkák könnyen tudomást szerezhettek arról, hogy Ádám ismerte a szombatot.

Noha a Teremtő munkája befejeződött, az idő első hete még nem volt teljes. A hat nap közül mindegyiket megkülönböztette a másiktól a Teremtő azon a napon végzett munkája, de a hetediket igen különleges módon tette emlékezetessé. „És a hetedik¹ napon Isten befejezte munkáját, melyet alkotott”. Még erőteljesebb megfogalmazásban ezt írja: „A hetedik napon pedig megnyugodott és megpihent”.²

A hét hetedik napja tehát az Úr nyugalom-napjává lett. Mennyire figyelemreméltó ez a tény! „Az Örökkévaló Isten, az Úr, aki teremtette a föld végső határait nem fárad és nem lankad”³. Nem volt semmi szüksége a nyugalomra, mégis meg van írva: „A hetedik napon megnyugodott és megpihent”. Miért nem beszél a feljegyzés egyszerűen csak arról, hogy a Teremtő szünetelteti munkáját? A munka befejezésekor miért iktat be egy pihe- nésre, nyugalomra szánt napot? A választ megtudhatjuk a követ- kezô versből. Az Úr egy isteni intézmény, saját nagy műve emlé- kezetének alapját fektette le.

„És Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt, mert azon nyugodott meg minden munkájától, melyet teremtett és alkotott”. A negyedik parancsolat ugyanezt a tényt rögzíti: „Megnyugodott a hetedik napon ezért megáldotta az Úr a szom- bat napot és megszentelte azt”⁴.

Isten azért áldotta és szentelte meg a hetedik napot, mert azon nyugodott meg. Viszont azért nyugodott meg azon a napon, hogy az áldás és megszentelődés alapzatát lefektesse. Az pedig, hogy e megnyugvás felüdítette arra utal, hogy örömét lelte abban, amit cselekedett, ami e nagyszerű mű emlékezetének alapját vetette meg.

Amikor ezt az emlékművet megalapította, a Teremtő má- sodik tette az volt, hogy megnyugvása napjára áldását helyezte. Ettől kezdve az Úr áldott nyugalomnapja volt. A harmadik cse- lekedet teszi teljessé ezt a szent intézményt: azt a napot, amit az Úr Isten már megáldott, most legvégül meg is szentelte. Meg- szentelni annyit jelent,

¹ „A hatodik napon Isten befejezte művét, melyet alkotott és a hetedik napon megnyugodott, stb.” ez Septuaginta, a szír és a Samaritanus szövegváltozat olvasata, ezt pedig eredeti olvasatnak kell tekinteni” - mondja Dr. A. Clarke, Kommentár Gen,2: - höz.

² Gen,2:2; Ex,31:17.

³ Ésa,40:28.

⁴ Gen,2:3; Ex,20:11. „A negyedik parancsolat erkölcsisége” c. névtelen munkában (1652, London) /ez nem ugyanaz, amit Dr. Twisse ugyanilyen címen jelentetett meg/ az alábbi meglepő szakaszt közli: „A hetes szám héber szógyöke a teljességet, tökéletességet jelzi és a zsidók is számos titkot tartottak a hetes szám felől. Így János, Apokalipszisében is meglehetősen sokszor alkalmazza: hét gyülekezet, hét csillag, hét lélek, hét gyertyatartó, hét angyal, hét pecsét, hét trombita és hamarosan találkozunk a hetedik nappal, az pedig áldott; és hamarosan találkozunk a hetedik emberrel (Gen,5:24, Jud,14) az pedig átváltozott” (7.old.).

„mint szentté tenni, elkülöníteni szent vagy vallásos célra; megfelelő szertartással felavatni, megszen- telni”.⁵

Az idő, amikor ez a három tett végbement, különleges figyelemre érdemes. Az első a megnyugvás tette volt. A hetedik napon történt. Ezt a napot nyugalomban kell eltölteni. A második és a harmadik tett akkor következett be, amikor a hetedik nap már elmúlt. „Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt”, mert azon *nyugodott meg* minden munkájától”. A második hét első napján áldotta meg tehát Isten a hetedik napot és különítette el szent használatra. A hetedik nap áldása és megszentelése nem az idő első hetedik napjához fűződik tehát, hanem a hét hetedik napjához, mert idő kellett elteljen ahhoz, hogy meg lehessen emlékezni arról, hogy Isten azon a napon nyugodott meg a teremtés munkájától.

Az idő kezdetével Isten számlálni kezdte a napokat s mindegyiknek a nevének megfelelő sajátos számot adott. A hét *különböző* nap tehát a számozásának megfelelő *nevet* kapott. Annak emlékeztére, amit e legutolsó napon cselekedett, ezt a napot nevével is szent használatra különítette el. Ez a cselekedet keltette életre a heteket, vagyis a hét nappól álló periódusokat, mert a hetedik nappal abbahagyta a számolást s azzal, hogy ezt a napot szent használatra kijelölte, hogy megemlékezzenek arról, miszerint Ő is megnyugodott ezen a napon, s új hét számolása kezdődött, mihelyt az első hetedik nap véget ért. És ahogy tetszett az Istennek, hogy hét különböző napot adjon az ember- nek, s mindegyik napnak nevet is adott, ami jelzi a napnak a hétben elfoglalt helyét. Azt a tettet, mellyel ezek egyikét névvel elkülönítette, és heteket hozott létre valamint hogy az embernek a szombatot adta, csak álokoskodással lehet egy meghatározatlan vagy bizonytalan nappal összefüggésbe hozni.

A hét napjait Földünk tengely körüli forgása határozza meg, ezért a hetedik nap, mint olyan csak e földgolyó lakosaira vonatkozik. Ádámnak és Évának tehát, mint e föld lakosainak s nem valamilyen másik világ polgárainak adta Isten a hét napjait használatra. Így aztán, amikor Isten az egyik napot saját, a hét- nek azon a napján való megnyugvásának emlékeztére szent használatra elkülönítette, tettevel azt hirdette Ádámnak, hogy ezt a napot csak szent célokra szabad felhasználni. Ádámot azért helyezte a Teremtő az Isten kertjébe, hogy művelje és ôrizze. Isten azzal is megbízta, hogy hajtsa uralma alá a földet.⁶ Amikor tehát az Úr nyugalomnapja hétről hétre visszatér, minden világi elfoglaltságot, legyen az bármennyire megfelelő és helyes önma- gában, félre kell tenni és azt a napot pedig a Teremtő nyugal- mának emlékeztére meg kell ünnepelni.

Dr. Twisse az alábbiakban Luther Mártont idézi:

„És Luther Márton megvallotta (6. köt. Gen, 2:3-ról): ‘Ebből az követ- kezik’ - mondta - ‘hogya Ádám megmaradt volna ártatlanságában, akkor is meg kellett volna szentelje a hetedik napot; azaz arra kellett volna tanítania gyermekeit és unokáit: mi az Isten akarata és miben áll Isten tisztelete, dicsőítenie kellett volna Istent, hálákat és ajándékokat kellett volna adnia Néki. A többi napokon földjét kellett volna művelni és marhát gondozni’”⁷.

A héber *qaddash* igét, amit itt „megszentel”-nek fordí- tottak és amit a negyedik parancsolatban ugyanilyen tartalommal adtak vissza, Josephus így határozza

⁵ Webster, Teljes terjedelmű szótára a „megszentelni” szóról, kiad. 1882. „Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt”, Gen,2:3. Mózes megszentelte Áront és Áron öltözékét. Lev,8:30. Worchester a következőképpen határozza meg: „felszentel vagy elkülönít szent célokra”; megszentelni, odaszentelni. „Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt”. Gen,2:3.

⁶ Gen,2:15; 1:28.

⁷ A negyedik parancsolat erkölcsisége 56,57. oldal. London, 1641.

meg: „szentnek nyilvánítani, megszentelni, bármilyen szent dolgot alkotni, kijelölni”.⁸ Az Ótestamentumban újra és újra a közös kijelölés vagy nyilvános kihirdetés esetén alkalmazzák. Tehát amikor a menedék városokat kijelölték Izráelben, meg van írva: „Kedesh-t jelöltek ki (héb. szenteltek) Galileában, Naftali hegyén, Sikemben, Efraim hegyén” stb. A menedék városoknak ezt a kijelölését vagy odaszentelését nyilvános bejelentés útján hozták Izráel tudomására, hogy t. i. ezeket a városokat erre a célra el-különítették. Ezt a szót használják a nyilvános böjtök valamint ünnepélyes össze- jövetelek meghirdetésére és kijelölésére is, mint az alábbi példákban: „Szenteljete (azaz jelöljete ki) böjtöt, hirdessetek gyűlést, gyűjtsétek egybe a véneket, a földnek minden lakosát az Úrnak, a ti Isteneteknek házába”. „Fújjatok kürtöt a Sionon, szenteljete (jelöljete ki) böjtöt, hirdessetek gyűlést”. „És Jéhu azt mondta: Szenteljete ünnepet Baálnak!”⁹ A Baál-imádás olyan általános volt Izráelben, hogy minden Baál-imádó össze- gyülekezett. Ezeket a böjtöket, ünnepélyes összejöveteleket a tény nyilvános kihirdetésével szentelték meg, vagyis különítették el. Amikor tehát Isten szent használatra elkülönítette a hetedik napot, ki kellett jelentenie a tényt azok felé, akiknek a hét napjait alkalmazniuk kellett. Ilyen bejelentés nélkül ezt a napot nem lehetett volna elkülöníteni a többiektől.

A szó jelentésének legjellemzőbb illusztrációja a Sinai hegy megszenteléséről szóló feljegyzésben található.¹⁰ Amikor Isten Izráel füle hallatára ki akarta hirdetni a tízparancsolatot, leküldte Mózeszt a Sinai hegy tetejéről, hogy távol tartsa a népet a hegy érintésétől is. „És Mózes mondta az Úrnak, a nép nem jöhet fel a Sinai hegyre, mert Te magad intettél minket mondván, vess határt a hegy körül és szenteld meg azt”. Visszatérve a vershez, ahol Isten ezt a figyelmeztetést adta Mózesnek, így olvassuk: „vess határt a népnek körös-körül, hogy a hegyre fel ne menjete s még a szélét se érintsetek”. Ezért megparancsolták a népnek, hogy szentelje meg a hegyet, azaz ne érintse még a szélét sem, mert Isten a maga fenségében akar lakozni azon. Más szóval megszentelni, vagyis szent használatra elkülöníteni annyit jelent, hogy meg kellett mondani a népnek, miszerint Istennek az az akarata; hogy bánjanak úgy a hegyvel mint néki szentelt dologgal. Az Úr nyugalomnapját megszentelni Ádám számára azt jelentette, hogy úgy kell kezelnie ezt a napot, mint ami szent az Úrnak. A kijelentés pedig, hogy „Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt” valójában nem parancs a nap meg- ünneplésére, hanem feljegyzés arról, hogy ilyen előírást kapott Ádám.¹¹ Mert hogyan tudná a Teremtő nyugalmanak napját szent használatra elkülöníteni, amikor azok, akiknek használni kellene a napot, semmit sem tudnak az Ő erre a dologra vonatkozó akaratáról? Válaszolják meg, akik tudják.

⁸ Héber lexikon, 914. old. 1854. kiad.

⁹ Józs, 20:7; Joel, 1:14; 2:15; 2. Kir, 10:20, 21.; Sof, 1:7.

¹⁰ Ex, 19:12, 23.

¹¹ Dr. Lange kommentárja úgy beszél erről a kérdéssel az I. kötet 197. oldalán: „Ha nem állna rendelkezésünkre más igeszakasz, csak ez a Gen, 2:3, abból is minden nehézség nélkül le lehetne vonni azt a következtetést egy egyetemes, a szombat-ünneplésre vonatkozó előírásra nézve, vagyis, hogy a hetedik napot Istennek kell odaszánnia szent időként az egész emberi faj részéről, akiknek Isten a földet és a rajta lévő természetet különleges módon elkészítette. Az első emberek minden bizonnyal tudták ezt. „A megszentelte azt” szavaknak máskülönben nem lenne semmi értelme. Nem lenne tartalmuk, ha nem utalnának azokra, akiktől Isten elvárja, hogy megszenteljék azt”.

Dr. Nicolas Bound, „A szombat igaz tantétele” c. művében (London, 1606), a 7. oldalon azt állítja a szombat parancs ősi voltáról:

„A szombatnak ez az első parancsolata semmivel sem volt több, amikor először adta Isten, amikor az Úr az égből kihirdette az erkölcsi előírások bármelyikénél, mivel azok is éppen olyan ősie, mint a hetedik nap, mert mihelyt e nap megszületett, azonnal megszenteltetett, hogy megtudjuk, hogy az első emberrel egyidejű, és nem is tűnhet el hamarabb, csak az utolsó emberrel, és ahogy a világ kezdetén volt, úgy kell folytatódnia a világ fennállásáig, ahogy a hetedik napot megszentelték, úgy kell legyen mindvégig. És azt mondták, hogy Isten parancsolta meg a szombatot és a hetedik napot is Ő szentelte meg még a világ legkezdetén, ahol (miután az utóbbi szavak megmagyarázzák az előbbieket) bemutatja, hogy miután Isten megszentelte, akkor azt is megparancsolta, hogy szenteljék meg. Ebből is látható, mennyire ősi ez a nap. Megszentelése és a megszentelésére vonatkozó parancs ugyanilyen ősi, mert a kettő egy”.

A genezisbeli feljegyzésnek ezt a szemléletét - mint látjuk - az Úr nyugalomnapjával összefüggő bibliai bizonyágtételek mind megerősítik. A megvizsgált tények szolgáltatnak alapot a negyedik parancsolat megtartásához. Így szólt a nagy Törvény- adó a lángoló hegy tetejéről: „Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszenteljed azt!”. „A hetedik nap, az Úrnak a te Istened- nek szombatja. Mert hat nap alatt teremtette az Úr az eget és a földet, a tengert és mindent, ami azokban van, a hetedik napon pedig megnyugodott; ezért megáldotta az Úr a szombat napját és megszentelte azt”.¹²

A szombat nevet a héber nyelvből vették át és a szó nyugalmat jelent.¹³ „A megemlékezzél a szombat napjáról és szenteld meg azt teljesen” parancs megegyezik a mondással: „Megemlékezzél a nyugalom napjáról, hogy megszenteljed azt”. A parancsot követő indoklás megerősíti azt az állítást: „A hetedik nap az Úrnak a te Istenednek szombatja, vagyis nyugalom napja”. A nyugalom nap eredetére ezek a szavak utalnak: „Mert hat napon teremtette az Úr az eget és a földet, a tengert és mindent, ami azokban van és megnyugodott a hetedik napon; ezért megáldotta az Úr a hetedik napot és megszentelte azt”. Amit Isten a negyedik parancsolatban meghagyott az az, hogy szenteljük meg az Ő nyugalom-napját, mert ez az a nap, amelyen a teremtés munkájától megnyugodott. Azonkívül a negyedik parancsolat a hetedik napot szombatnapnak nevezi, amikor Isten megáldotta és megszentelte azt. A szombat intézménye a világ alapjainak lefektetésétől keltezett intézmény. A negyedik parancsolat azáltal nyeri kötelező érvényét, hogy visszaül a teremtésre. Amikor visszalépünk eddig a pontig, az Ádámnak adott negyedik parancsolat lényegéhez jutottunk el: „Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt, t. i. szent felhasználásra elkülönítette. Maga a parancsolat ugyanezt a tényt így fogalmazza meg: „Az Úr megáldotta a szombat napot és megszentelte azt, t. i. kijelölte szent felhasználásra. Az alábbi mondat pedig megerősíti ezt: „Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt”, a másik pedig így fogalmaz: „Az Úr megáldotta a szombat napját és megszentelte azt”. E két állítás ugyanazokra a tettekre utal. Mivel az első mondatban nem fordul elő a szombat szó, azt állítják némelyek, hogy a szombat nem a teremtéskor keletkezett, pusztán a hetedik napot szentelte meg Isten. A második megfogalmazásról pedig azt vallják, hogy Isten egyáltalán nem a hetedik napot áldotta meg, hanem csak a szombat intézményét. Pedig mindkét állításban az egész vagy teljes igazság ölt testet. Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt és az így megáldott és megszentelt nap az Ő szent szombatja vagyis nyugalom napja. A negyedik parancsolat tehát a szombat teremtésbeli eredetét alapozta meg.

A szombat második alkalommal történő említése a Bibliában a már felsorakoztatott bizonyágtételek döntő megerősítését szolgálja. A hét hatodik napján, miközben Sin pusztájában jár- tak, azt mondta Mózes Izráelnek: „A holnapi nap szent szombat-nyugalom az Úrnak”.¹⁴ Mi történt a hetedik nappal azóta, amióta Isten, mint a nyugalom napját megáldotta és megszentelte a paradicsomban? Semmi. Mit tett Mózes a hetedik nappal, hogy az Úr szent szombati nyugalomnapjává tette? Semmit. A hatodik napon Mózes egyszerűen a tényt fogalmazza meg, hogy a holnapi nap szent sabbath-nyugalom az Úrnak. A hetedik nap mindig is az volt, amióta Isten megáldotta és nyugalom napjává szentelte.

¹² Ex,20:8-11.

¹³ Buck, Teológiai szótár, „Sabbath” címszó alatt; Calmet szótár, „Sabbath” címszó alatt.

¹⁴ Ex,16:22,23.

Isteni Urunknak a sabbath eredetére és céljára vonatkozó bizonyágtétele kettős jelentőségű. Ő illetékes arra, hogy tanúsítsa: Mert Atyjával volt a teremtés kezdetén.¹⁵ „A szombat lett az emberért” - mondta - „nem az ember a szombatért”.¹⁶ A következő nyelvtani szabályt érdemes megfigyelni: A melléknév, azaz jelző nélküli főnevet mindig a legtágabb értelmű jelen-tésében használjuk, mint pl. ‘az ember felelős’ esetén.¹⁷ Az alábbi szövegek majd illusztrálják ezt a szabályt valamint a mi Urunknak ezt az állítását: „Az ember lefekszik és nem kel fel, az egek elmúlásáig sem ébrednek fel, nem költetnek fel álmukból”. „Nem egyéb, csak emberi kísértés esett rajtuk”. „És miképpen elvégzett dolog, hogy az emberek egyszer meghaljanak”.¹⁸ Ezekben a szövegekben az „ember” minden megszorítás, korlátozás nélkül használatos, s így az egész emberiségre kiterjeszthető. A szombat az egész emberi családeért lett és következőképpen egykorú az egész emberiséggel. Az Üdvözítő megfogalmazása azonban az eredetiben sokkal hangsúlyosabb: „A szombat az emberért lett és nem az ember a szombatért”. Ez a megfogalmazás Ádámra, az emberre összpontosít, akit Isten a föld porából formált éppen azelőtt, hogy a hetedik napi szombatot érte megalkotta Isten.

Ez pedig a már kimutatott tény nyomatékos megerősítése, hogy a szombatot Isten Ádámnak adta, az emberi család fejének.

„A hetedik nap, az Úrnak a te Istenednek szombatja”. A szombatot pedig mégis az emberért alkotta. „Isten ünnepélyes módon ruházta rá a szombatot és isteni kiváltságlevél biztosítéka mellett adta át nekünk, hogy senki se foszthasson meg bennünket büntetlenül tőle”.

Nem lehetséges mégis, hogy Isten tette, miszerint megáldotta és megszentelte a szombatot, nem a teremtési hét végén történt? Talán azért nem említették meg ott, mert Isten úgy tervezte, hogy nyugalomnapját majd csak ezután kell megünnepelni? Vagy talán Mózes, minthogy jóval a teremtés után írta meg a Genezist, nem vette bele a hetedik nap megszentelésére vonatkozó beszámolót az első hétről szóló feljegyzések sorába, bár az ő idejében a napot magát már megszentelték?

Igen bizonyos, hogy a feljegyzés efféle értelmezése nem fogadható el, hacsak tények nem támasztják alá, mivel a legkevesebb, amit erről mondani lehet, hogy ez egy erőltetett magyarázat. A genezisbeli feljegyzés, hacsak nem kivétel, azoknak az eseményeknek az egyszerű elbeszélése, amelyeket Isten az egyes napokon cselekedett. Ezeket szép sorjában feljegyezték, egészen a hetedikig. Bizonyosan erőszakot követ el az elbeszélésen az, aki kitart amellett, hogy a hetedik napra vonatkozó feljegyzés jellegét tekintve eltér attól, amelyik a másik hatra vonatkozik. Isten megnyugodott a hetedik napon, megszentelte, mert azon nyugodott meg. Annak oka, amiért a hetedik napot megszentelte még akkor is fennállt, amikor nyugalma véget ért. Ha valaki azt állítja tehát, hogy Isten nem is szentelte meg ezt a napot akkor, hanem csak Mózes idejében, ez nem csupán a beszámoló elferdítése, hanem azt is állítja, hogy Isten 25

¹⁵ Ján,1:1-3; Gen,1:1,26; Kol,1:13-16.

¹⁶ Márk,2:27.

¹⁷ Barrett, Az angol nyelvtan elvei, 29.old.

¹⁸ Jób,14:12; 1.Kor,10:13; Zsid,9:27.

évszázadon át nem tett meg azt, aminek a megtételére már a teremtéskor is megvolt az oka.¹⁹

Feltesszük tehát a kérdést, milyen tények hozhatók fel annak igazolására, hogy a szombatot Sin pusztájában és nem a teremtéskor szentelte meg Isten? Milyen tények igazolják ezt? Ilyen tényeket nem jegyeztek fel. Létüket csupán azért fel- tételezik, hogy fenntartsák az elméletet, hogy a szombat a manna hullástól, nem pedig a paradicsomból ered.

Vajon Isten Sin pusztájában szentelte meg a szombatot? Semmi sem szól efféle tényről. Éppen ellenkezőleg, úgy említik, mint amit Isten már elkülönített. A hatodik napon Mózes azt mondta: „Holnap szent szombati nyugalom az Úrnak”.²⁰ Ez minden bizonnyal nem a szombatot intézményesítő cselekedet volt, hanem egy létező tény jól ismert említése. Haladjunk tovább a Sinai Hegyig. Isten akkor szentelte meg a szombatot, amikor a tíz parancsolatot kihirdette? Senki sem állítja ezt. Azt mindenki elismeri, hogy Mózes az előző hónapban megszokott módon szólt róla.²¹ Az Úr a Sinainál beszélt a szombat megszen- teléséről? Igen. De pontosan a Genézis stílusában utal vissza a szombat megszentelésére, de nem Sin pusztájára, hanem a világ teremtésére hivatkozik.²² Azoknak tesszük fel ezt a kérdést, akik ezt az elméletet vizsgálják: „Ha a szombatot nem a teremtéskor szentelte meg Isten, hanem Sin pusztájában, akkor miért utal az elbeszélés mindkét példában a szombat teremtésbeli megszen- telésére,²³ és miért nem tesz említést erre a Sin pusztájában történt tényre? Továbbá a Sin pusztájában feljegyzett események miért mutatják azt, hogy a szent szombat már létezett? Egy szóval, hogyan tartható fenn Isten igazságaként egy olyan elmé- let, ami feljegyzésben szereplő valamennyi ténynek a kifor- gatása?

Láttuk tehát, hogy Isten rendelte el a szombatot a terem- tési hét végén. Szerzőjének szándéka különösen figyelemre méltó. Miért állította fel a Teremtő már a paradicsomban ezt az emlékművet? Miért különítette el a hét többi napjától azt a napot, melyet nyugalomra használt fel? Mert azon a napon - szól a feljegyzés - nyugodott meg minden munkájától, amit Isten teremtett és alkotott. A nyugalom tehát magától értetődő módon az elvégzett, bevégzett munkára utal és éppen ezért rendelte el Isten a szombatot a teremtés művének emlékére. Ezért az erkölcsi törvény előírása, mely erre az emlékünnepre vonatkozik, a törvény többi előírásától eltérően, ezzel a szóval kezdődik: ²⁴ „Megemlékezzél!” Ennek az emlékünneppnek a fontosságát akkor tudjuk igazán megbecsülni, amikor az Írásokból megértjük, hogy a teremtés műve az, amiről annak Szerzője azt állítja, hogy éppen ez a nagyszerű bizonyítéka örök hatalmának és isten- ségének és ez az óriási tény, ami Őt a hamis istenektől megkülönbözteti. Meg van írva ugyanis:

„Aki pedig mindent elkészített, az Isten az”. „Az istenek, akik az eget és a földet nem alkották, el fognak veszni e földről és az ég alól.” „De az Úr az igaz Isten, az élő Isten és örökkévaló király”. „Mert Ő

¹⁹ Dr. Twisse kimutatja ennek a nézetnek a képtelen voltát, amelyik 2500 évvel az esemény utánra teszi a szombatnak, a teremtés emlékére történő megünneplését: „Azt olvassuk, hogy Ilium lakosai (aminek régen Trója volt a neve) követséget küldtek Tiberiuszhoz, hogy részvétüket fejezzék ki atyjának, Augustusnak a halála miatt, a részvétkívánást ésszerűtlennek és indokolatlannak tekintette, mivel hosszú idő telt halála óta és azzal viszonozta, hogy elmondta mennyire sajnálja ő is szomorúságukat, hogy elveszítettek egy olyan hőst, mint, amilyen Hector volt, t.i ezer évvel ezelőtt a trójai háborúban”. (A negyedik parancsolat erkölcsisége, 198.old.).

²⁰ Ex,16:23.

²¹ Ex,16.

²² Ex, 20:8-11.

²³ V.ö. Gen,2:1-3 és Ex,20:8-11.

²⁴ Zsid,3:4; Jer,10:11-12; Róm,1:20; Zsolt, 33:9. Zsid,11:3.

alkotta a földet hatalmával és Ő alapozta meg a világot bölcsességével és Ő terjesztette ki az eget tetszése szerint”. „Mert ami Istenben láthatatlan, tudniillik az Ő örökkévaló hatalma és istensége a világ teremtésétől fogva az ő alkotásaiból megértetvén, megláttatik”. „Mert Ő szólt és meglett, parancsolt és előállott”. Tehát „a világokat Isten szava hozta létre, így a látható dolgok nem a láthatatlan dolgokból állottak elő”.²⁴

Így minősíti a Szentírás a teremtés művét, mint ami a Teremtő örökkévaló hatalmát és istenségét bizonyítja. A szombat pedig e nagy mű emlékoszlója. Értelmes teremtményei részéről történő megünneplése pedig hálás elismerése, hogy Ő a teremtetjük és minden az Övé. Öröme szolgál, hogy vannak és hogy megteremtette őket. Mennyire helyénvaló volt ennek megünneplése Ádám részéről! Amikor pedig az ember elbukott, mennyire fontos az ember jóléte szempontjából, hogy megemlékezzen a szombatnapról, hogy megszentelje azt. Így őrizte volna meg őt az istentagadástól és bálványimádástól; mert sohasem feledhette, hogy van Isten, akitől minden élő létét kapja, s istenként sem imádhathott egyetlen más lényt sem, mint a Teremtőt.

A hetedik nap pedig, ahogy Isten az Édenben megszentelte, nem zsidó, hanem isteni eredetű volt; nem Izráel Egyiptomból való menekülésének, hanem a Teremtő nyugalomának volt az emlékünnepe! Az sem igaz, hogy a legkiválóbb zsidó írók tagadták a szombat ősi eredetét és az sem, hogy zsidó emlékünnepek nevezték. Idézzük Josephust, a történetírót és művelt kortársát Philo Judaeust. Josephus, akinek „A zsidók története (Antiquitates)” c. műve párhuzamosan halad a Bibliával, kezdettől fogva, amikor pedig Sin pusztájával foglalkozik, egyáltalán nem is hivatkozik a szomatra. Ez pedig világos bizonyítéka annak, hogy nem volt olyan elgondolása, miszerint a szombat ebből a pusztából származott volna. Amikor viszont a teremtésről számol be, a következőképpen tesz bizonyosságot:

„Mózes szerint így keletkezett hat nap alatt a világ, mindazzal, ami rajta van. A hetedik napon megpihent Isten és nem végzett semmilyen munkát; EZÉRT ezen a napon mi is tartózkodunk a munkától és azt a napot sabbathnak nevezzük, ami héber nyelven „nyugalmat” jelent”.²⁵

Philo is nyomatékosan tesz bizonyosságot a szombat emlék-ünnep jellegéről:

„Miután pedig az egész világ a hatos szám tökéletes természete szerint kapta meg a végső formáját, az Atya megszentelte az azt követő napot, a hetediket, megdicsőítette és szentnek nevezte. Mert ez a nap nem egyetlen város vagy ország ünnepe, hanem az egész földé. Ez az a nap, amit egyedül jogos ünnepnek nevezni minden népek számára. Ez ugyanis a világ születés-napja”.²⁶

Az Úr nyugalomnapja tehát nem is az ember elbukásából való felépülés utáni nyugalomának árnyéka. Az Istent értelmes teremtményei mindig is értelmes módon fogják imádni. Amikor tehát nyugalomnapját szent felhasználásra elkülönítette, ha az nem művének emlékünnepe lenne, hanem az ember elbukásából való megváltásának árnyéka, meg kellett volna fogalmazni ennek az intézménynek a valódi célját. Ebből viszont az következik, hogy az ember el nem bukott²⁷ állapotában sohasem tudná örömmel megünnepelni a szombatot, hanem csupán kényszeredetten, állandó mély, nyomasztó érzések között, hiszen arra emlékezteti, hogy nemsokára elfordul majd Istentől. S nem volt az Úr szent és tiszteletre méltó, „testi rendszabályainak egyike sem, melyek a megjobbulás idejéig kötelezők”; mert el nem bukott lények számára nem lehetséges semmiféle megújulás.

²⁵ Zsidó régiségek, b. 1.fej. 1. szak

²⁶ Művek, 1.köt. A világ teremtése, lásd 80. szakasz.

²⁷ Ésa,58:13,14; Zsid,9:10.

Az ember azonban nem maradt meg egyenes, igaz, becsületes állapotában. A paradicsom elveszett, Ádámot elre- kesztették az élet fájától. Isten átka érződött a földön és a bűn által belépett a halál és minden emberre elhatott.²⁸ E szomorú hitehagyás után Mózes idejéig nem találkozunk a szombat egyetlen további említésével sem, egészen addig, míg a hatodik napon azt mondja: „Holnap az Úr szent szombat nyugalma lesz”(Ex, 16:23).

Azt hozzák fel ellene, hogy a Genézisben egyetlen előírás sem található a szombat megünneplésére vonatkozóan, következésképpen a pátriárkáknak sem kellett kötelező érvénnyel megtartaniuk. Ebben az érvelésben azonban van némi hiba, amit éppen azok nem vesznek észre, akik alkalmazzák. A Genézis könyve nem a pátriárkáknak adott szabály volt, hogy aszerint járjanak. Éppen ellenkezőleg, Mózes 2500 évvel a teremtés után írta, sokkal azután, hogy az ôsatyák meghaltak. Következésképpen az a tény, hogy bizonyos előírások nem találhatók meg a Genézisben, nem bizonyíték arra, hogy ezek nem voltak kötelező érvényűek a pátriárkáknak számára. A könyv persze azt sem parancsolja meg az embereknek, hogy szeressék Istent²⁹ teljes szívükből és felebarátjukat, mint magukat, nem tiltja a bál- ványimádást, a szülők iránti engedetlenséget, hamis tanubi- zonyságot vagy a kapzsiságot sem. Ki az, aki ebből arra követ- keztet, hogy az ôsatyáknak nem tiltották ezeket a dolgokat? Mint az események pusztá feljegyzése, amit sokkal megtörténtük után foglaltak írásba, nem kell, hogy erkölcsi előírásokat tartal- mazzon. Az a tény különleges figyelmet érdemel, hogy mielőtt Mózes eljut saját korához az Exodus könyvében, megadja az egész erkölcsi törvényt. A feljegyzés és a nép kortársak voltak és az írott törvény, mint az élet szabálya, az erkölcsi előírások teljes gyűjteménye ezek után Isten népe kezében volt.

A felvonultatott érv tehát nem megfelelő. 1. Azon a feltételezésen alapul, hogy a Genézis könyve életszabály volt a pátriárkák számára; 2. ha megvalósítják az felmentené a pátri- árkákat az erkölcsi törvény minden előírásától, kivéve a hatodik-²⁹ 3. Isten tette, hogy nyugalomnapját szent használatra elkülönítse - amint láttuk - szükségszerűen magába foglalja a tényt, hogy erre vonatkozó előírást adott Ádámnak, akinek az idejében különítette el Isten tehát a nyugalomnapot. Ezért aztán noha a Genézis könyve nem tartalmaz egyetlen szombatra vonatkozó előírást sem, közvetett bizonyosságot hordoz arra vonatkozóan, hogy az emberi család feje és képviselője ilyen rendelkezést kapott.

Miután a szombat intézményét megadta, Genézis könyve 2370 év eseményeinek tömör tárgyalása során nem említi ismét. Ezt hangoztatták, mint hatalmas bizonyítékot, hogy azok a szent emberek, akik ebben az időszakban tökéletesek voltak, Istennel jártak, parancsolatainak, rendelkezéseinek és törvényeinek megün- neplésében,³⁰ nyíltan meggyalázták azt a napot, melyet Isten megáldott és szent használatra elkülönített. Ám a Genesis köny- ve nem hivatkozik világos módon a jövőbeli büntetés tantételére, sem a test feltámadására, sem az Úr lángoló tűzben történő megjelenésére, sőt a nagy ítélet napra sem. Ez a hallgatás azt bizonyítja, hogy a pátriárkák nem hitték ezeket a fontos tanté- teleket? Ettől már kevésbé szentek?

²⁸ Gen 3; Róm,5:12.

²⁹ Gen,9:5.6.

³⁰ Gen,5:24; 6:9; 26:5.

A szombatot azonban nem említik Mózesztől Dávidig, egy ötszáz éves³² korszak alatt, amikor is halálbüntetés terhe mellett tették kötelezővé. Azt bizonyítja, hogy nem ünnepelték meg ebben az időszakban?³¹ A jubileum kiemelkedő helyet foglalt el a jelkép-rendszerben, ennek ellenére egyetlen példáját sem jegyezték fel a Bibliában. S ami még ennél is figyelem-reméltóbb, hogy az engesztelés nagy napja megünneplésének egyetlen példájáról sincs feljegyzés, annak ellenére, hogy a szentek szentjében azon a napon végzett munka a szentéllyel összefüggő legfontosabb szolgálat volt. És mégis a hetedik hónap más, kevésbé fontos ünnepeinek megünneplését, melyek bensőséges kapcsolatban állnak az elfedezés napjával, hiszen az egyik tíz nappal megelőzi, a másik pedig öt nappal követi, újra és újra és hangsúlyos formában feljegyzik.³² Ebből az elfedezés napjára vonatkozó hallgatásból álokoskodás lenne úgy érvelni, hogy azt a napot sohasem ünnepelték meg, amikor oly sok példa áll előttünk, melyek szinte megkívánják az említését és mégis ez az érv tulajdonképpen jobb, mint a Genézis könyvéből a szombat ellen felhozott érv.

A hetekből álló időszámítás sem vezethető le az ég világon semmi másból, csak annak alapján, hogy létét a hetedik nap szent használatra történő isteni kijelölésének köszönheti. Annak megemlékezése volt ez, hogy az Úr a teremtés hat napi munkájától megnyugodott.³³ Ezt az időperiódust csak a Teremtő megszentelt nyugalomnapjának ismétlődése jelzi. Számos biblia-szövegéből nyilvánvaló, hogy a pátriárkák a hetek segítségével és a napok hetes beosztásával számolták az időt.³⁴ Nem igazán következetes dolog, ha valaki fenntartja a hetet és közben elfelejtkezik a szombatról, ami egyedül jelzi a hetet. Azt, hogy a hetek számolását helyes módon tartották fenn, abból a tényből is nyilvánvaló, hogy Sín pusztájában a nép saját elhatározásából kettős adag manna-t gyűjtött a hatodik napon. Mózes pedig azt mondta nekik: „Holnap nyugalom napja lesz, az Úrnak szentelt szombat”.³⁵

A genezisbeli feljegyzés rövidebbé végett számos, igen mély jelentőségű tény figyelmen kívül hagyunk. Ádám 930 évig élt. Milyen mély és figyelmet érdemlő az az érdeklődés, ami minden bizonnyal ott élt az emberi családban, hogy lássák az első embert, hogy beszélgessenek azzal a valakivel, aki maga beszélt Istennel, hogy hallják ajkairól annak a paradicsomnak a leírását, amiben valaha élt, hogy a teremtetési hét csodálatos eseményeit megismerjék attól, akit Isten a hatodik napon teremtetett, hogy hallgassák ajkairól a Teremtő szavait, aki nyugalom napját szent használatra elkülönítette, és megtanulják - sajnos - a paradicsom és az élet fája elvesztésének szomorú történetét.³⁶

Éppen ezért nem volt nehéz elterjedniük a teremtés hat napjára és a nyugalom nap megszentelésére vonatkozó tényeknek az emberiség között a patriarkális korban.

³¹ Lásd e mű 8. fejezetének az első részét!

³² Ezsd,3:1-6; Neh,8:2; 9-12; 14-16; 1.Kir,8:2, 65. 2.Krón,5:3; 7; 8; 9; Ján,7:2-14,37.

³³ „A hét egy másik, ősi mérték, nem természetes időmérték, ahogy néhány csillagász és kronológus feltételezte, melyet a hold fázisai vagy negyedei jeleznek. Az isteni kijelentés hozta létre a teremtetéskor, amikor Isten hat napi munkát és egy pihenőnapot jelölt ki bölcsen az ember fizikai és lelki jólétére. - Bliss, *Szent kronológia*, 6.old. Hale, *Kronológia*, I.köt. 19.old.

„A hetes ősi és megbecsült szám volt a föld népei között. Kezdetől fogva hetekkel mérték az idő múlását. Ennek eredete az Isten szombatja volt, ahogy Mózes megindokolta írásaiban”. - Dr. Coleman, *Rövid értekezés Genézis első három fejezetéről*. 26.old.

³⁴ Gen,29:27,28; 8:10,12; 7:4, 10; 50:10; Ex,7:25; Jób,2:13.

³⁵ Ex,16:22,23.

³⁶ Így fogalmazza meg a Biblia azt az érdeklődést, ami az első ember látására irányult: Sém és Sét igen nagy tiszteletnek örvendett az emberek között, csakúgy, mint Ádám, minden teremtetett élő dolognál inkább” Eccl,49:16.

Sôt nem is lehetett másképp, főként az istenfélők között. Ádámtól Ábrahámig az emberek egymást követő sora valószínűleg isteni ihletésre megőrizték Isten ismeretét a földön, mert Ádám Lámekig, Noé apjának 56 éves koráig élt. Lámek Sémig, Noé fiának 93 éves koráig élt, Sém pedig akkor halt meg, amikor Ábrahám 150 éves volt. Így jutottunk el egészen Ábrahámig, a hívők atyjáig. Róla jegyzi fel az Írás, hogy engedelmeskedett Isten szavának, megtartotta a megtartandókat, parancsolatait, rendelkezéseit, törvényeit. A Magasságos a következőképpen tanúskodik mellette: „Mert tudom róla, hogy megparancsolja fiainak és az ő házanépének őutána, hogy megőrizték az Úrnak útját, igazságot és törvényt tévén...”³⁷ Ábrahám családjában megőrizték az Úr ismeretét és a következőkben látni fogjuk, hogy a szombat, mint létező intézmény neve ismerősen cseng leszármazottai között.

³⁷ Gen,26:5; 18:19.

III. fejezet - ISTEN A ZSIDÓKRA BÍZTA A SZOMBATOT

A fejezet témája - Az emberi család teljes hitehagyása a vízözön előtti korban - Az emberiség pusztulása - Noé családja megmenekül - Az emberiség második hitehagyása a patriarkális korban - A hitehagyó nemzetek saját útjaikra tértek - Ábrahám családjának kiválasztása - Elkülönülnek az emberiség többi részétől - Történetük - Kapcsolatuk Istennel - A szombat már létezett, amikor kijöttek Egyiptomból - Ex, 16: elemzése - Isten a zsidókra bízta a szombatot.

Most pedig kövessük nyomon az isteni igazság történetét korszakokon át, szinte kizárólagos összefüggésben Ábrahám csa- ládjával. Vizsgáljuk meg gondosan a Bibliát, hogy kiderítsük, milyen okok indították arra az isteni gondviselést, hogy Ábrahámot, mint az isteni igazságosság leté- ményesét kiválassza. Így cáfolni fogjuk, hogy a szombat csak a hébereknek adatott volna, mivel ezt az érvet gyakran felhozzák a szombat ellenében és igazoljuk Isten eljárását az emberiséggel, aki hagyta, hogy saját útjukon járjanak tovább a hitehagyó nem- zetek.

Az özönvíz előtti világgal Isten a legmesszebbmenő jóin- dulattal járt el. Az élettartam minden nemzedék esetében a tizen- kétszerese volt az ember jelenlegi életkorának. Hiszen majdnem ezer évig Ádám is velük volt, aki Istennel beszélgetett a para- dicsomban. Ádám halála előtt Énok is elkezdte háromszáz éves életútját, majd elváltozott, hogy ne kelljen halált látnia. Az Énok kegyes, istenfélő életéről szóló bizonyoságtétel erőteljes bizo- nyíték volt az özönvíz előtt élő embereknek az igazságra és az igaz életre nézve. Azonfelül Isten Lelke is küzdött az embe- riséggel, de az emberi romlottság diadalmaskodott a Szentlélek valamennyi, kegyelmes, mérsékletre intő megnyilatkozása felett. „És látta Isten, hogy az ember gonoszsága igen megnövekedett a földön és az ember szíve gondolatának minden alkotása szün- telen csak gonosz”. Még az Isten fiai is csatlakoztak az Istentől való általános elforduláshoz. Végül csupán egyetlen család maradt a Magasságos tisztelői közül.¹

Majd eljött az özönvíz és a vétkes földlakók világát elsöpörte a pusztítás nyírfaseprűjével.² Az isteni igazságszol- gáltatásnak az ilyen rettenetes megnyilatkozásáról talán jogosan gondolhatnánk, hogy elégséges ahhoz, hogy az istentelenséget hosszú időre viasszaszorítsa. Az biztos, hogy Noé és családja aligha tudta egykönnyen elfelejteni ezt a szörnyű leckét. De jaj! A lázadás és hitehagyás gyorsan folytatódott és az emberek az isteni rendelkezés ellenére az Isten imáadásától a bálványok tiszteletéhez fordultak. s az emberi család most már nemzetekre szakadva, az emberiség Sineár alföldjén egyetlen hatalmas lázadó tettben egyesült.³ „És azt mondták: Gyertek építsünk magunknak várost és tornyot, melynek teteje az eget érje és szerezzünk magunknak nevet, hogy el ne széledjünk az egész földnek színén. Majd Isten összezavarta őket istentelenségükben és elszélesztette őket onnan az egész föld

¹ Gen,2-6; Zsid, 11:4-7; 1.Pét, 3:20; 2. Pét, 2:5.

² Gen, 7: Máté,24:37-39; Luk,17:26,27; 2.Pét,3:5,6.

³ Deut, 32:7,8. Acs,17:26.

színére”.⁴ Az emberek nem akarták Istent megőrizni emlékezetükben ezért Isten hiábavaló gondolataik vezetésére bízta őket és hagyta, hogy Isten igazságát hazugságra cseréljék és inkább a teremtményt imádják és szolgálják, mint a Teremtőt. Így vette kezdetét a bálvány- imádás és az abból eredő pogányság.⁵

E széles körben elterjedt hitehagyás közepette csupán egyetlen olyan ember volt, akinek szíve hű maradt Isten iránt. Isten Ábrahámot választotta ki egy bálványimádó családból, a hívők atyját, a világ örökösét, Isten barátját.⁶ Amikor Isten-imádókat már csupán Noé családjában lehetett találni, Isten az emberiség többi tagját kiszolgáltatotta az özönvíz okozta pusztításnak s most, hogy ismét egyetlen családra szűkült le az istenfélők száma, Isten újra magukra hagyta a bálványimádó nemzeteket, hadd menjenek a maguk útján. Ábrahámot és családját pedig különleges örökség gyanánt ragadta ki. „Mert tudom róla” - mondta Isten - „hogy megparancsolja gyermekeinek és házanépének őutána, hogy megőrizték az Úrnak útját, igazságot és törvényt téven”.⁷ Hogy az isteni ismeretet és a Magasságos emlékét és imádatát megőrizték, olyan nép kellett legyenek, ami a többi népektől védetten a saját földjén lakozik. Azért, hogy ennyire elkülönülhessenek a környező pogányságtól Isten a körülmetélkedés rítusát adta Ábrahámnak, leszármazottainak pedig az egész ceremoniális törvényt.⁸ De addig nem kerülhetett tulajdonukba a nekik szánt föld, amíg az emoreusok, a föld lakosainak gonoszsága be nem telt és akkor majd kiszorítatnak előlük. A nagy sötétség rémülete és a füstölgő kemence, amit Ábrahám látomásban látott előrevetítette árnyékát a vas kemencének és az Egyiptomban elszenvedett keserű szolgaságnak. Ábrahámnak és családjának oda kell lemennie. Rövid virágzás és hosszú, rettenetes elnyomás következik.⁹

Végül megtörik az elnyomás ereje, Isten népe pedig felszabadul. Az Ábrahámnak adott ígérettől számítva 430 év telik el. Ez jelzi majd leszármazottainak a szabadulás óráját.¹⁰ Izrael népét, mint különleges kincsét hozta ki Egyiptomból, hogy nekik adhassa szombatját, törvényét és Önmagát. A zsoltáros bizonyosságot tesz arról, hogy Isten „kihozta az Ő népét örömmel és választottait irgalmassággal és adta nekik a pogányok földjét és öröklék majd a népek fáradságos szerzeményét, azért, hogy megtartsák az Ő rendeléseit és törvényeit megőrizték”. És a Magasságos azt mondja: „Én vagyok az Úr a ti megszentelődők, aki kihoztalak titeket Egyiptom földjéről, hogy *Istenetek* legyenek néktek”.¹¹ Nem mintha korábban nem léteztek volna az Isten parancsolatai, a szombat és Ő maga és azért sem, mintha népe nem ismerhette volna az igaz Istent és törvényét, hiszen a szent szombatot már az ember bukása előtt kijelölte Isten szent használatra. Isten parancsolatait, rendeléseit, törvényeit Ábrahám is megtartotta. Sőt maguk az izraeliták is megrovásban részesültek, amikor közülük néhányan áthágták a szombatot és így hangzott feléjük a kérdés: „Meddig nem akarjátok megtartani az én parancsolataimat és törvényeimet?”¹² Ami pedig a Magas-

⁴ Gen,11:1-9. Josephus, Zsid. rég. b.1. 4. feje. Ez Peleg napjaiban történt, aki kb. 100 évvel az özönvíz után született. Gen, 10:25. Használtsuk össze 11:10-16-al. Zsid. rég. b.1. 6. feje. 4. szak.

⁵ Róm,1:18-32; Acs,14:16,17; 17:28,30.

⁶ Gen,12:1-3; Józs, 24:2,3, 14; Neh, 9:7-8; Róm,4:13-17; 2. Krón,20:7; Ésa,41:8; Jak,2:23.

⁷ Gen,18:19.

⁸ Gen,17:9-14; 34:14; Acs,10:28; 11:2,3; Ef,2:12-19; Num,23:9; Deut, 33:27,28.

⁹ Gen,15: Ex,1-5; Deut,4:20.

¹⁰ Ex,12:29-42; Gal,3:17.

¹¹ Zsolt, 105:43-45; Lev,22: 32,33. Num, 15:41.

¹² Gen,2:2-3; 26:5; Ex,16:4,27,28; 18:16.

ságost illeti, a zsoltáros így kiált fel: „Minekelőtte hegyek lettek és föld és világ formáltaték, öröktől fogva mindörökké te vagy Isten”.¹³ Ezt a népet azonban Istennek nyilvánosan és hivatalosan is el kell jegyeznie és e népnek is el kell jegyeznie magát törvényével, szombatjával, sőt Istennel Magával.¹⁴ Ám a héberrel való kapcsolat révén sem a szombat, sem a törvény, de Maga a nagy Törvényadó sem lesz héberré. A Törvényadó igazán Izrael Istene lesz.¹⁵ (Ezért tagadják meg a hódolatot iránta a nem zsidók?). A szombat azonban mégis az Úr szombatja marad¹⁶ és a törvény ezután is a Magasságos törvénye.

A Vörös tengeri átkelést követő hónapban a zsidók Sin pusztájába érkeztek. Ezen a ponton Mózes másodszor említi elbeszélésében a Teremtő megszentelt nyugalomnapját. A nép zúgolódott a kenyér miatt.

„Akkor azt mondta az Úr Mózesnek: Imé én esőképpen bocsátok néktek kenyeret az égből; menjen ki azért a nép és szedjen naponként arra a napra valót, hogy megkísértsen őket: akar-e az én törvényem szerint járni, vagy nem?

A hatodik napon pedig úgy lesz, hogy mikor elkészítik, amit bevisznek, az kétannyit tesz, mint amennyit naponta szedegettek... Hallottam Izrael fiainak zúgolódását; szólj nekik, mondván: Estennen húst esztek, reggel pedig kenyérrel laktok jól és megtudjátok, hogy én vagyok az Úr, a ti Istenetek. És úgy lett, hogy este fűrek jöttek fel és ellepték a tábornak, reggel pedig harmatszallás volt a tábor körül. Mikor pedig a harmatszallás megszűnt, imé a pusztának színén apró gömbölyűek voltak, aprók, mint a dara a földön. Amint meglátták az Izrael fiai azt mondták egymásnak: Manna ez! mert nem tudták, mi az. Mózes pedig mondta nekik: Ez az a kenyér, melyet az Úr adott néktek eledelül. Az Úr parancsolata pedig ez: Szedjen abból ki-kí, amennyit megehetnek, fejenként egy omert, a hozzátok tartozók száma szerint szedjen ki-kí azok részére, akik az ő sátorában vannak. És akképpen cselekedtek az Izrael fiai és szedtek ki többet, ki kevesebbet, azután megmérték ómerrel és annak, aki többet szedett nem volt feleslege, annak pedig, aki kevesebbet szedett, nem volt fogyatkozása, ki-kí annyit szedett, amennyit megehetnek. Azt is mondta nekik Mózes: Senki se hagyjon abból reggelre. De nem hallgattak Mózesre, mert némelyek hagytak belőle reggelre és megfűgesegett és megbűdösödött. Mózes pedig megharagudott rájuk. Szedték pedig azt reggelenként, ki-kí amennyit megehetnek, mert, ha a nap felmelegedett elolvadt. A hatodik napon pedig kétszer annyi kenyeret szedtek,¹⁷ két ómerrel egyre. Eljöttek pedig a gyülekezet fejedelmei mind és tudtára adták azt Mózesnek.

Ő pedig mondta nekik: Ez az, amit az Úr mondott.¹⁸ A holnap nyugalom napja, az Úrnak szentelt szombat, amit sütni akartok süssetek meg és amit főzni akartok főztek meg: ami pedig megmarad, azt mind tegyétek el magatoknak reggelre. És eltették azt reggelre, aszerint, amint Mózes parancsolta és nem bűdösödött meg és fűg sem volt benne. És mondta Mózes: Ma egyétek azt meg, mert ma az Úr szombatja van,¹⁹ ma nem

¹³ Zsolt,90:2.

¹⁴ Ex, 19:3-8; 24:3-8; Jer,3:14. összehasonlítva Jer, 31:32 utolsó mellékmondatával

¹⁵ Ex,20:2; 24:10.

¹⁶ Ex,20:10; Deut, 5:14; Neh, 9:14.

¹⁷ Ehhez a vershez Dr. A. Clarke a következő megjegyzést fűzi: „A hatodik napon kétszer annyit gyűjtöttek”. Ezt azért tették, hogy gondoskodjanak a szombat napi ellátásról is”.

¹⁸ A Douay Bibliában ez áll: „Holnap az Úrnak szentelt szombat-nyugalom lesz.” Dr. Clarke a következő magyarázó megjegyzéseket említi ezzel a szöveggel kapcsolatban: „Holnap a szent szombati nyugalom lesz”. Nincs semmi, sem a szövegben, sem a szövegösszefüggésben, ami arra engedne következtetni, hogy az Úr most adta először az izraelitáknak, mint néhányan feltételezik. Éppen ellenkezőleg, úgy beszél róla, mint, amit már tökéletesen ismertek mivel általánosan ünnepelték. Igaz, lehet úgy tekinteni erre a parancsra, mint amit most újít fel Isten, mivel talán azt feltételezték, hogy a pusztában, amikor még nem telepedtek le, lehet, hogy mentesültek megtartásától. Megállapítjuk tehát: 1. hogy amikor Isten bevégezte a teremtés művét, megalapította, bevezette a szombatot, 2. amikor kihozta a népet Egyiptomból, ragaszkodott a szombat szigorú megünnepléséhez. 3. Amikor a törvényt adta, az egész egy tizedrészévé tette. Ilyen nagy fontossága van ennek az intézménynek a Legfelsőbb Lény szemei előtt! Richard Baxter, a tizenhetedik századi híres teológus, valamint a negyedik parancsolat megszüntetésének egyik odaadó pártfogója „Az Úr napjának isteni kijelölése” c. művében világosan szól a szombat eredetéről: „Mért kellett Istennek kétezer évvel a teremtés után a szombatot adnia, annak okán, hogy megnyugodott a teremtéstől, ha sohasem szólította volna fel az embert annakelőtte, hogy megemlékezzen róla? Az már biztos, hogy a manna-hulláskor megünnepték a szombatot, még a törvényadás előtt. És minden értelmes keresztény ítélje meg, hogy vajon 1. az, hogy nem hullott manna, vagy Isten teremtés utáni megnyugvása volt a szombat eredeti oka . 2. És ha ez lett volna az első alkalom, vajon mondhatták volna, hogy: emlékezzél meg arról, hogy szenteld meg a szombat napját, mert hat napon át hullott a manna, de a hetedikén nem, ahelyett, hogy Isten hat nap alatt teremtette az eget és a földet stb. és a hetedik napon megnyugodott. Majd mellékesen hozzátette: Ezért megáldotta az Úr a szombat napját és megszentelte azt. Fontoljuk meg tehát nem arról van-e szó, hogy ez a hozzáfűzött indoklás azt sugallja, hogy ezen az alapon lett a nap megszentelve, ezért történt az, hogy ezen a napon nem adott mannáat és hogy az embereknek megtiltotta, hogy keressék. *Gyakorlati munkák*, 3. kötet, 784. old. 1707-es kiadás.

¹⁹ A Douay Biblia azt mondja: „mert az Úr szombatja.”

találjátok azt a mezőn. Hat napon szedjétek azt, de a hetedik napon szombat van, akkor nem lesz. És a hetedik napon mégis kimentek néhányan a nép közül, de nem találják. És mondta az Úr Mózesnek: Meddig nem akarjátok megtartani az én parancsolataimat és törvényeimet? Lássátok meg! Az Úr adta néktek a szombatot, ezért néktek a hetedik napon két napra való kenyeret. Maradjatok vesztve, ki-ki a maga helyén, senki se menjen ki az ő helyéből a hetedik napon. És nyugszik a nép a hetedik napon.²⁰

Ez az elbeszélés kimondja, hogy 1. Istennek még azelőtt volt egy törvénye és voltak parancsolatai, hogy a manna-t adta; 2. Azzal, hogy népének az égből adott kenyeret, érvényt akart szerezni a törvénye iránti tiszteletnek; 3. Ebben a törvényben volt a szent szombat is, mert a „törvényben járással” összefüggő próba közvetlenül a szombattal volt kapcsolatos, és amikor Isten azt mondta: „Meddig nem akarjátok megtartani az én parancsolataimat és törvényeimet?” éppen a szombatot hágták át; 4. Miután bebizonyosodott, hogy a nép figyelembe veszi ezt a már létező törvényt, Mózes egyetlen új, szombatra vonatkozó előírást sem adott, hanem hallgatott a szombatra való előkészületet tekintve, amíg a nép önszántából kettős adagot gyűjtött a hatodik napon. 5. Ezzel a tettevel a nép nemcsak azt bizonyította, hogy nem voltak tudatlanok a szombatot illetően, de megünnepelni is hajlandók voltak.²¹ 6. A hét számolását, melynek nyomai figyelemmel kísérhetők a patriarkális koron át²² helyesen végezték, mert a nép tudta, mikor kezdődött a hatodik nap. 7. Ha valamilyen kétség is felmerült volna ennél a kérdésnél, ezt a témát vitathatatlanra tette volna a mannahullás a hatodik napon és visszatartása a hetediken, valamint a szombatra szükséges adag megőrzése azon az egész napon át a hatodik napon.²³ 8. Nem történt intézkedés a szombat intézményesítésére a Sin pusztájában, mert Isten nem akkor tette nyugalom napjává, és nem is akkor áldotta és szentelte meg. Éppen ellenkezőleg, a feljegyzés azt mutatja, hogy a hetedik már az Úr megszentelt nyugalomnapja volt.²⁴ 9. A szombat-ünnepelés iránti kötelezettség már létezett és ismert volt a manna-hullás előtt is, mert az itt használt megfogalmazás egy ilyen kötelezettség létét feltételezi, de addig nem tartalmazott új törvény-kihirdetést, amíg a nép közül néhányan meg nem sértették a szombatot. Isten azt mondja Mózesnek: „A hatodik napon készítsék el azt, amit szednek”, de a hetedikről nem szól. „És a hatodik napon Mózes azt mondta: Holnap nyugalom napja, az Úrnak szentelt szent szombat van”. Ám nem adott parancsot megünnepelésére. A hetedik napon azt mondja, hogy szombat van és nem fognak manna-t találni a mezőn. „Hat napon szedjétek azt, de a hetedik napon szombat van, akkor nem lesz” De egyetlen erre vonatkozó előírás sem található ebben a megfogalmazásban, de egy efféle előírás megléte viszont egyértelműen kiderül. 10. Amikor a nép közül néhányan megsértették a szombatot, olyan megszövegezés formájában figyelmeztették őket, ami világosan jelezte az efféle

²⁰ Ex,16.

²¹ Valóban kijelentették, hogy Isten ezzel a csodával, hogy öt napon át mindenkinek egyenlő adagot adott, a hatodikon pedig megkettőzte az adagot, hogy a népnek semmilyen ezzel kapcsolatos munkát nem kellett végeznie szombaton. Ám az öt nap mindegyikén gyűjtött egyenlő mértéket Pál nem így értelmezte. Azt mondotta: „hanem egyenlőség szerint a mostani időben a ti bőségetek pótolja amazok fogyatkozását, hogy amazoknak bősége is pótolhassa a ti fogyatkozásotokat, hogy így egyenlőség legyen, amint meg van írva: „Aki sokat szedett, nem volt többje, és aki kevesebbet, nem volt kevesebbje”. 2. Kor,8:13-15. A kettőzött mérték a hatodik napon a nép tette volt, amit Mózes megerősített. Azt mondja, hogy a hatodik napon kétszer annyi kenyeret gyűjtöttek (22.vers).

²² Gen, 7:4,10; 8:10,12; 29:27,28; 50:10. Ex,7:25; Jób,2:13.

²³ Ezzel a negyven éven át minden héten bekövetkező háromszoros csodával a nagy Törvényadó különválasztotta megszentelt napját. A nép csodálatos módon felkészült arra, hogy meghallgassa a negyedik parancsolatot, ami elrendelte annak a napnak a megünnepelését, amelyen megnyugodott. Ex,16:25; Józ,5:12; Ex, 20:8-11.

²⁴ Exodus 12. fejezete a húsvét eredetével függ össze. Éles ellentétben áll Ex, 16: -al, amiről azt feltételezik, hogy a szombat eredetét jelzi. Ha az olvasó összehasonlítja a két fejezetet, látni fogja mi a különbség egy intézmény eredete között, ahogy az Ex,12-ben található és egy híres, már létező intézményre történő hivatkozás között, ahogy az Ex,16: -ben olvassuk. Ha összeveti Gen, 2:-t Ex, 9-el, látni fogja, hogy az egyik éppen azon a módon beszél a szombat eredetéről, ahogy a másik a páska keletkezéséről.

előírás korábbi áthágását. „Meddig nem akarjátok megtartani parancsolataimat és törvényeimet?” 11. A Törvényadónak ez a feddése egy időre korlátozta a nép törvényszegését.

„Lássátok meg! Az Úr adta nektek a szombatot, azért ad néktek a hatodik napon két napra való kenyeret”,²⁵ maradjatok vesztve, ki-ki a maga helyén, senki ne menjen ki az ő helyéből a hetedik napon”.²⁶ Isten különleges feladatként bízta a szombatot a héberekre. Most lett számukra kinyilvánítva, s nem most lett létrehozva részükre. Az emberért adatott az idő első hetének lezárulásakor, de miután az összes nép a Teremtő imáadását a bálványok tiszteletével cserélte fel, Isten a zsidó népnek adta. Ez nem bizonyítja, hogy valamennyi zsidó áthágta mindezidáig, mert Krisztus ugyanazt a kifejezést használja a körülmény- tételkedésre vonatkozóan. Azt mondja tehát: „Azért Mózes adta nektek a körülmetélkedést (nem mintha Mózesről való lett volna, hanem az atyáktól)”.²⁷ Isten mégis ezt a rendelkezést hagyta Ábrahámra és családjára négyszáz évvel ezelőtt, hogy Mózes ezt az ajándékot a népnek nyújtotta, ők pedig megőrizték.²⁸

A megfogalmazás tehát, miszerint „Az Úr adta nektek a szombatot” arra az ünnepélyes tette utal, hogy kincset bíztak rájuk megőrzésre. Hogyan történt mindez? Nem olvasunk itt egyetlen, a szombatot elrendelő, intézményesítő tetről sem. A megünneplésére vonatkozó egyetlen rendelkezés sem született, amíg néhányan a nép közül át nem hágták, amikor feddés formájában adatott, ami viszont egy korábbi kötelezettségről tanúskodik és ők már létező intézményt hágtak át. Ezt a nézetet pedig bizonyosan megerősíti az a tény, hogy semmilyen magya- rázatot sem fűztek ehhez az intézkedéshez a nép számára. Ez is azt jelzi, hogy volt már némi ismeret a birtokukban a szombatot illetően.

De akkor hogyan adta nekik Isten a szombatot? Először is úgy, hogy megszabadította őket a számtalan egyiptomi rabszol- gaságból, ahol rabszolga nemzetként kellett élniük. Másodszor pedig azzal, hogy oly módon gondoskodott részükre táplálékról, hogy a legerősebb kötelezettségként róta ki rájuk, hogy tartsák meg a szombatot. Negyven évig adott nekik kenyeret az égből: Hat egymást követő napon küldte nekik, a hetediken pedig visszatartotta és megőrizte számukra a táplálékot. Ilyen külön- leges módon bízta rájuk tehát a szombatot.

Mint a hébereknél adott ajándék, a Teremtőre való meg- emlékezés nagyszerű jelvé lett Isten és közöttük: „És adám nekik szombataimat, hogy jegyül legyenek köztem és közöttük, hogy megtudhassák, hogy én vagyok az Úr, aki megszentelem őket”. Azt állítják felőle tehát, hogy mint jelnek az a rendeltetése, hogy megismertesse az igaz Istent, nekünk pedig megfogalmazza, hogy miért volt egy ilyen jel. „Jel az köztem és Izráel gyermekei között örökre; mert hat nap alatt teremtette az Úr az eget és a földet és a hetedik napon megnyugodott és megpihent”.²⁹ Maga a rendelkezés is

²⁵ Ez először is arra utal, hogy nagyobb mennyiség hullott azon a napon és másodszor arra, hogy megőrizték azt, mivel szombaton nem volt.

²⁶ Ez minden bizonnyal a manahullást jelzi, ahogy az összefüggés is erre utal: Mert vallásos összejöveteleket rendelték el és tartottak szombaton. Lev, 23:3; Márk,1:21; Luk,4: 16. Acs,1:12; 15:21.

²⁷ Ján,7:22

²⁸ Gen,17:34. Ex,4: Mózesről azt olvassuk, hogy a körülmetélkedést ő adta a zsidóknak, az mégis meglepő tény, hogy az elrendelésére vonatkozó első említés alkalmasszerű és arra utal, hogy már tudtak róla. Ez van megírva: „Ez a páska rendtartása: Egy idegen származású se egyék abból, akárkinek a pénzen vett szolgálja akkor egyék abból, ha körülmetélte” (Ex,12:43,44). És ugyanígy, amikor Isten a szombatot adta Izráelnek, a nép már tudott a szent intézményről.

²⁹ Ezék,20:12; Ex, 31:17.

jelzi, hogy Isten hat nap alatt teremtette az eget és a földet, a hetediken pedig megnyugodott. Az a tény, hogy a nép megünnepelte, jelezte, hogy a Teremtő az Istenük.

A szombat jel volt Isten és Izráel gyermekei között, mert egyedül ők imádták a Teremtőt. Minden nemzet elfordult Tőle „azokhoz az istenekhez, akik nem alkottak eget és a földet”.³⁰ A nagy Teremtő emlékűnnepét ezért bízták tehát a héberekre. A szombat volt tehát az az arany láncszem, ami a Teremtőt imádóival eggyé kapcsolta.

³⁰ Jer,10:10-12.

IV. fejezet - A NEGYEDIK PARANCSOLAT

A Szent a Sínai hegyen - A zsidóknak adott három nagy ajándék - A szombatot Isten hangja hirdette ki - Az erkölcsi törvényben megállapított helyzete - A szombat eredete - A parancsolat meghatározott jellege - A Föld tengely körüli forgása - a szombat-intézmény neve - A parancsolat hetedik napja azonos az újszövetségi hét hetedik napjával - Nehémiás bizonyágtétele - A negyedik parancsolat erkölcsi kötelezettsége.

Most tehát eljutottunk annak a fenséges eseménynek a feljegyzéséhez, amikor az Úr alászállt a Sínai helyre.¹ Exodus 16. fejezete, ahogy már láttuk, igen figyelemreméltó annak a ténynek a feljegyzése szempontjából, hogy az Úr Izráelnek adta a szombatot, a 19. fejezet pedig azért, hogy Isten Önmagát adta ennek a népnek és ünnepélyesen eljegyezte őket szent nemzetként Önmaga számára, miközben a 20. fejezet abból a szempontból figyelemreméltó, hogy feljegyzí a Magasságos tettét, amikor törvényt adja Izráelnek.

Szokás a szombat és a törvény ellen felhozni azt, hogy ezek zsidó intézmények, mert Isten Izráelnek adta azokat. Ugyanígy lehetne a Teremtő ellen is szólni, aki kihozta őket Egyiptomból, hogy Istenük legyen és aki Izráel Istenének nevezte magát.² A zsidókat Isten azzal tisztelte meg, hogy rájuk bízta a szombatot és törvényét, de ez nem azt jelenti, hogy a szombat és a törvény valamint a Teremtő lesz zsidóvá. A szent írók Izráel felmagasztalásáról szólnak, hogy Isten rájuk bízta törvényét:

„Közli ígét Jákobbal, törvényeit és végzéseit Izraellel. Nem tett így egyetlen néppel sem, ami pedig ítéleteit illeti, nem ismerik őket. Dicsérvétek az Urat!”

„Milyen tekintetben különb hát a zsidó? Vagy micsoda haszna van a körülmetélkedésnek? Minden tekintetben sok. Mindenekelőtt, mert Isten rájuk bízta az Ő beszédeit.”

„Akik izraeliták, akiké a fiúság, és a dicsőség és a szövetségek, meg a törvényadás és az isteni tisztelet és az ígéretek. Akiké az atyák, akik közül test szerint való a Krisztus, aki mindennek felette örökké áldandó Isten. Amen”.³

Miután a Magasságos ünnepélyesen eljegyezte magának a népet, mint különleges földi kincsét⁴, kivezette őket a táborból, hogy találkozzanak Istennel. „Az egész Sínai hegy pedig füstöl-gött, mivelhogy szállott arra az Úr tűzben; és felszállt annak füstje, mint a kemencének füstje és az egész hegy igen rengett”. E tűz közepéből hirdette ki Isten törvényének tíz ígétét.⁵ Ezek közül az előírások közül a negyedik a szombat nagyszerű törvénye. Így szólt a nagy Törvényadó:

„Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszentelj az t. Hat napon át munkálkodjál és végezd minden dolgot. De a hetedik nap az Úrnak a te Istenednek szombatja; semmi dolgot ne tégy azon se magad, se fiad, se leányod, se szolgálád, se szolgálólányod, se barmod, se jövevényed, aki a te kapuidon belül van. Mert hat napon

¹ Hogy az Úr volt ott személyesen angyalaiival: lásd: az Ex,19,20 32-34 fejezetek elbeszéléseit és mellettük a következő bizonyágtételeket: Deut,33:2; Birák,5:5; Neh,9:6-13; Zsolt,68:17.

² Ex,24:10; Lev, 22:32,33; Num,15:41; Ésa,41:17.

³ Zsolt,147:19,20; Róm,3:1-2; 9:4-5. Az alábbi, Wm. Miller tollából származó idézet igen világosan képviseli ezt a gondolatot: „Mondom és hiszem, és a Biblia támogat ebben, hogy az erkölcsi törvényt sohasem kizárólag a zsidóknak mint népnek adta. Egy ideig csupán annak őrizői voltak. Általuk jutott el hozzánk a törvény, a szentély és a bizonyágtétel. Lásd Pál világos indoklásait erre a témára vonatkozóan a Római levél 2,3, és 4. fejezetében.” - *Miller élete és nézetei*, 161.old.

⁴ Ex,19: Deut, 7:6; 14:2; 2.Sám,7:23; 1.Kir,8:53; Ámos,3:1-2.

⁵ Ex,20:1-17; 34:28; Deut, 5:4-22; 10:4.

teremtette az Úr az eget és a földet, a tengert és mindent, ami azokban van, a hetedik napon pedig megnyugodott. Azért megáldotta az Úr a szombat napját és megszentelte azt”.

Az a megbecsülés, amivel a Törvényadó szombatját körülvette, abból is kitűnik, hogy a tízparancsolat törvény- kódexében is mennyire felértékelte a negyedik parancsolat helyét és odaállította a kilenc változhatatlan erkölcsi előírás közé. Nem is szabadna azt gondolni, hogy ennél kisebb megbecsülést kapott, hiszen a Magasságos egyenként megfogalmazta az erkölcsiség nagy alapelveit, amíg a sor végére nem ért és már nem tett hozzá semmi többet,⁶ tehát a tíz között kellett legyen szent nyugalomnapjának megünneplése is. Ezt a rendelkezést kifejezetten azért adta, hogy a Teremtő nagy emlékművének megünneplését törvényerőre emelje; nem úgy mint az összes többi esetben, mivel ez kötelezettségét tekintve visszanyúlik a teremtésig, ahol ezt a megemlékezést Isten elrendelte.

Meg kell emlékezni a szombatról és meg kell szentelni, mert az Úr megszentelte, azaz szent használatra kijelölte az első hét végén. A nyugalom napjának ez a megszentelése, az idő első hetedik napjának elmúltával, a hetedik nap elkülönítésének ünne- pélyes tette volt az eljövendő időre nézve, a Teremtő nyugal- mának emlékeztére. A negyedik parancsolat tehát visszanyúlik és felöleli a szombat intézményét a paradicsomban, miközben a szombat paradicsombeli megszentelése előrenyúlik az egész el- jövendő időre. A Sin pusztájával kapcsolatos elbeszélés bámu- latos módon számol be a kettő egyesüléséről; mert mielőtt a negyedik parancsolatot adta Isten, ott áll a szombat, az Úrnak szentelt, a megünneplésre vonatkozó már létező kötelezett- ségével együtt, noha abban az elbeszélésben egyetlen paran- csolat sem fogalmazott meg efféle kötelezettséget. Ez a köte- lezettség ugyanabból a forrásból származik, mint a negyedik parancsolat, nevezetesen a szombat paradicsombeli megszente- léséből. Ez pedig azt mutatja, hogy ez létező kötelezettség volt, nem pedig új előírás. Sohasem szabad elfelejteni, hogy a negye- dik parancsolat a maga kötelező érvényét nem Sin pusztáig, hanem egészen a paradicsomig vezeti vissza. Ez viszont döntő bizonyíték arra, hogy a szombat nem Sin pusztájából származik.

A negyedik parancsolat egészen határozott hangot üt meg. Először is egy rendelkezést hordoz: „Megemlékezzél a szombat- napról, hogy megszenteljéd azt”; másodsor pedig ennek az előírásnak a magyarázatát: „Hat napon át munkálkodjál és végezd minden dolgodat, de a hetedik nap az Úrnak a te Iste- nednek szombatja: Semmi dolgot ne tégy azon se magad, se fiad, se lányod, se szolgád, se szolgálólányod, se barmod, se jöve- vényed, aki a te kapuidon belül van”. Harmadszor pedig az indokokat, melyekre az előírás épül. Ezek felölelik az intézmény eredetét és azokat a cselekedeteket, melyek létrehozták, és magának a Törvényadónak a példaadásával⁷ érvényesíti vala- mennyit: „mert hat napon teremtette az Úr az eget és a földet, a tengert és mindazt, ami azokban van, a hetedik napon pedig megnyugodott; azért megáldotta az Úr a szombatnapot és meg- szentelte azt”.

Az Úr nyugalomnapját így különböztethetjük meg a hat naptól, melyeken munkálkodott. Az áldás és a megszentelés a Teremtő nyugalomnapjára vonatkozik. Nem lehet tehát semmi- nemű határozatlanság, bizonytalanság ebben a rendelkezésben. Ez nemcsak egy nap a hét közül, ez az a nap a hétből, amelyen a

⁶ Deut, 5: 22.

⁷ Ő, aki a világot a hét első napján teremtette és megszervezését hat nap alatt befejezte, a hetedik napon megnyugodott és felüdült” Gen, 1 és 2; Ex, 31:17.

Teremtő megnyugodott, amelyre áldását helyezte, nevezetesen a hetedik napra.⁸ Ez a nap egyértelműen kimutatható a névből, amit Isten adott néki: „a hetedik nap, az Úrnak, a te Istenednek sabbath-ja (azaz nyugalomnapja)”.

Az, hogy a negyedik parancsolatban szereplő hetedik nap az újtestamentumi hét hetedik napja, egyszerűen bebizonyítható. Urunk temetéséről szóló feljegyzésében Lukács így ír:

„És az nap péntek volt, és szombat virradt rá. Az őt követő asszonyok is pedig, akik vele Galileából jöttek, megnézték a sírt és hogy miképpen helyeztetett el az ő teste. És szombaton nyugodtak a parancsolat szerint. A hétnak első napján pedig kora reggel a sírhoz mentek és vitték az elkészített fűszerszármokot és némely más asszonyok is velük.”⁹

Lukács bizonyítást tesz arról, hogy ezek az asszonyok a parancsolat szerint megtartották a szombatot. A parancsolat pedig azt mondja: „A hetedik nap az Úrnak a te Istenednek szombatja”. Az így megünnepeelt nap a hét utolsó vagy hetedik napja volt, mert a következő nap már a hét első napja.¹⁰ Ennélfogva tehát a parancsolat hetedik napja az újtestamentumi hét hetedik napja.

Nehémiás bizonyágtétele is igen érdekes. „És a Sinai hegyre leszálltál, és szóltál velük az égből és adtál nekik helyes végzéseket, igaz törvényeket, jó rendelkezéseket és parancsolatokat. A te szent szombatodat is megjelentetted nekik és parancsolatokat, rendelkezéseket és törvényt parancsoláltál nekik szolgád, Mózes által”.¹¹ Figyelemreméltó, hogy Istenről azt mondja, hogy akkor tette ismertté a szombatot, amikor leszállt a hegyre, mert Izráel gyermekeinek már birtokában volt a szombat, amikor a Sínaihoz értek. Ez a megfogalmazás bizonyára a szombat-intézmény teljes kifejtésére utal, ami a negyedik parancsolatban nyert megfogalmazást. Figyeljük meg a kifejezést: „Ismertté tetted számunkra szent szombatodat”¹². Nem azt olvassuk tehát, hogy „megalkottad szombatodat nekünk”. Ez a megfogalmazás tehát egyértelműen utal a szombat korábbi létrejöttére és emlékeztet arra, hogy a Teremtő ennek az intézménynek a keletkezésekor megnyugodott.¹¹³

A negyedik parancsolat erkölcsi kötelezettségét, amit olyan gyakran tagadnak, világosan mutatja a minden dolgok eredetére való hivatkozás. Isten teremtette a világot és Ő adott életet is az embernek. Ő adott életet és leheletet és mindent néki. Az ember tehát mindent Istennek köszönhet, értelmének minden képessége, lényének egész ereje, minden ideje, jog alapján a Teremtőé, így aztán a Teremtő jóakaratából való, hogy az embernek adott hat napot a saját céljaira. Amikor pedig a hetedik napot szent használatra elkülönítette saját megnyugvásának emlékeztetére, a Magasságos a

⁸ Ennek azonban ellene vetik azt, hogy a Föld tengely körüli forgása miatt a nap keleten korábban kezdődik, mint nálunk, ennél fogva nem beszélhetünk egy határozott hetedik napról az egész emberiség esetében. Ahhoz, hogy az efféle tiltakozásokat kielégítsük, a földnek nem szabadna forognia. Am ebben az esetben, amíg a nehézséget el nem távolítjuk, egyáltalán nem is lenne hetedik nap, mert a földgolyó egyik oldalán folyamatosan nappal lenne, a másik oldalán pedig állandó éjszaka. Az igazság az, hogy minden a föld forgásától függ. Isten az emberért alkotta a szombatot (Mk,2:27), az embert pedig azért alkotta, hogy a föld színén lakozzon (Acs,17:26). Az Ő műve az, hogy a föld forog tengelye körül, hogy a hét napjai megmérhetők legyenek. Tőle van az, hogy a nap beragyogja a földet, ahogy nyugatról keletre fordul és Tőle van az is, hogy a nappal keletről nyugatra halad, keresztül az egész világon. Hét ilyen fordulat tesz ki egy hetet, a hetedik hozza el a szombatot az egész világ számára.

⁹ Luk,23:54-56; 24:1.

¹⁰ Lásd: Mt, 28:1; Márk, 16:1,2; is.

¹¹ Neh, 9:13,14.

¹² Ezt a kifejezést meglepő módon illusztrálja az Ex, 20:5-ben található állítás, ahol azt olvashatjuk Istenről, hogy Egyiptomban ismertette meg magát Izráellel. Ez a megfogalmazás nem azt jelenti, hogy a nép nem tudott az igaz Istenről, hanem csak néhány gonosz nem ismerte Őt, talán mert Isten különleges népe voltak Ábrahám korától kezdve. Ex,2:23-25; 3:6,7; 4:31. Ez a megszővegezés utal mind a Törvényadó, mind pedig szombatjának korábbi létrejöttére, amikor így fogalmaz, hogy „ismertté tetetett” népe számára.

¹³ Sohasem szabad elfelejteni, hogy a szombatnap kifejezés nyugalomnapot jelöl, hogy az Úr szombatja, az Úr nyugalomnapja, és ennél fogva a „Te szent szombatod” kifejezés a Teremtő nyugalomnapjára emlékeztet és tette, hogy megáldotta és megszentelte azt.

hét napból egyet önmagának tartott fenn, amikor valamennyit is jogosan igényelhetné. A hat nap Isten ajándéka az embernek, hogy a világi dolgokban meg- felelő módon használja fel, de a hetedik nap sem az ember ajándéka Isten felé. A negyedik parancsolat ugyanis nem azt kívánja, hogy az ember a sajátjából adjon valamit Istennek, hanem azt, hogy az ember fordítsa önmaga számára azt, amit Isten saját imádására tartott fenn. Ezt a napot megünnepelni tehát annyit jelent, mint odaadni Istennek azokat a dolgokat, amelyek az Ővéi. Ha magunkra fordítanánk, azt jelentené, hogy megra- boljuk Istent.

V. fejezet - A SZOMBATOT ISTEN UJJA ÍRTA LE

A Mózes által adott előírások osztályozása - A megújított szombat - Az Isten és Izráel közötti ünnepélyes szövetség beiktatása - Mózeset felhívja Isten, hogy vegye át a törvényt, amit Ő maga írt a kőre - A tízparancsolatot valószínűleg szombaton hirdették ki - A negyven nap eseményei - A szombat jel lesz Isten és Izráel között - A halálbüntetés - A Mózesnek átadott és eltört bizonyágtétel kőtáblái, amikor látta a nép bálványimádását - A bálványimádókat megbüntették - Mózes felmegy, hogy megújítsa a kőtáblákat - Ismét elrendelte Isten a szombatot - Az újonnan adott táblák - A tízparancsolat az Isten bizonyágtétele volt - Kiírta azokat? - Három különböző, szombatnapra vonatkozó értékelés - A tízparancsolat teljes törvénykönyv - A negyedik parancsolatnak az elfedezéshez való viszonya - Annak jogos indoka, hogy miért kellett Istennek magának leírnia a törvényt, amit a kegyelem trónusa alá helyeztek.

Amikor a Szent hangja elhallgatott „távol állt azért a nép, Mózes pedig közelebb ment a felhőhöz, amelyben Isten volt”. Egy rövid megbeszélés következett,¹² amikor Isten előírások egész sorát adta át Mózesnek, melyek mint az Általa adott rendelkezése mintái ekképpen osztályozhatók: ceremoniális előírások, melyek az eljövendő jó dolgokra mutatnak, bírói előírások, melyeket a nemzet polgári kormányzására szánt Isten; az erkölcsi törvények, melyek a tízparancsolat újbóli megfogalmazásai csak más formában. Ebből a rövid megbeszélésből a szombatot sem felejtették ki:

„Hat napon végezd dolgaiddat, a hetedik napon pedig nyugodjál meg, hogy nyugodjék a te ökröd és szamarad és megpihenjen a te szolgálód fia és a jövevény”¹³

Ez az ígehely egy további, mellékes bizonyítékot nyújt arra nézve, hogy a szombat az emberiségért és az olyan teremtményekért született, akik osztoznak az ember munkájában. Az idegen és a jövevény is meg kell tartsa és ez felüdülésüket szolgálta.¹⁴ Ám ugyanezek a személyek a húsvéti vacsorán nem vehettek részt addig, amíg a körülmetélkedés által nem lettek a zsidó egyház tagjaivá.¹⁵

Amikor Mózes visszatért a néphez, az Úr valamennyi ígését megismételte. A nép egyhangúlag kijelentette: „Minda-zokat az ígéket, melyeket az Úr szólott, megcselekedszük”. Majd Mózes az Úr valamennyi ígését leírta: „És vette a szövetség könyvét és felolvasta a nép hallatára, ők pedig azt mondták, mindazt, amit az Úr mondott megteesszük és engedelmesek leszünk. Majd Mózes meghintette mind a könyvet, mind pedig az egész népet, mondván: az a szövetség vére, amit az Úr parancsolt néktek”.¹⁶ Így készen állt az út Isten számára, hogy törvényét megbecsülésének egy második jelével lássa el.

„És szólt az Úr Mózesnek: Jöjj fel én hozzám a hegyre és maradj ott. És átadom néked a kőtáblákat és a törvényt és a parancsolatot, amelyeket írtam, hogy azokra megtaníttassanak... Akkor felment Mózes a hegyre és felhő borította el a hegyet. És az Úr dicsősége szállt alá a Sinai hegyre; és felhő borította azt hat napon át; a hetedik napon pedig szólította Mózeset a felhő közepéből.”¹⁷ És az Úr dicsőségének jelensége pedig olyan volt az

¹² Ex, 20 - 24. fejezet.

¹³ Ex, 23:12.

¹⁴ Lásd még Ex, 20:10; Deut, 5:14; Ésa, 56:

¹⁵ Ex, 12:43-48.

¹⁶ Ex, 24:3-8; Zsid, 9:18-20.

¹⁷ Dr. Clarke a következő megjegyzést fűzi ehhez a vershez: Igen valószínű, hogy Mózes a hét első napján ment fel a hegyre és miután hat napig Józsuével marad a felhő borította területen, a hetedik - ez szombatnap volt - Isten szólt hozzá. Kommentár Ex, 24:16-hoz. Egy hétnek a negyven nappal való ilyen figyelemreméltó kijelölése még inkább megalapozza Dr. Clarke álláspontját. Ha pedig ez

Izráel fiainak a szeme előtt, mint emésztő tűz a hegy tetején. És bement Mózes a felhő közepébe és felment a hegyre és negyven nap és negyven éjjel Mózes a hegyen volt”.¹⁸

E negyven nap alatt Isten átadta Mózesnek a frigyláda mintáját, hogy abba helyezze a törvényt, amit Ő írt a kőre és a kegyelem királyi székének mintáját is, hogy a törvény fölé helyezze valamint a szentélyét, hogy abban helyezze el a frigy-ládát. Elrendelte a papságot is, hogy szolgáljanak a szentélyben a szövetség ládája előtt.¹⁹ Miután meghagyta ezeket és a Törvényadó Mózes kezeire bízta törvényét, ahogy Ő maga megírta és ismét elrendelte a szombatot:

„Aztán szólt az Úr Mózesnek, mondván: Te szólj az Izráel fiainak és mondd: az én szombataimat bizony megtartsátok, mert jel az én közöttem és ti közöttetek, nemzetségről nemzetségre, hogy megtudjátok, hogy én vagyok az Úr, aki titeket megszenteltek. Megtartsátok azért a szombatot, mert szent az tinétek. Aki azt megrontja, halállal lakoljon. Mert valaki munkát végez azon, annak lelke írtassék ki az ő népe közül. Hat napon munkálkodjanak, a hetedik nap pedig a nyugalomnak szombatja az Úrnak szentelt nap: valaki szombatnapon munkál-kodik, megöletessék. Megtartsák azért az Izráel fiai a szombatot, megszentelvén a szombatot nemzetségről nemzetségre, örök szövetségül. Legyen közöttem és az Izráel háza között örök jel ez: mert hat napon teremtette az Úr az eget és a földet, hetednapon pedig megszűnt és megnyugodott. Mikor pedig elvégezte vele való beszédét a Sinai hegyen, átadta Mózesnek a bizonyság két kőtábláját, az Isten ujjával írt kőtáblákat”.²⁰

Vessük össze a fentieket Ezékiel bizonyágtételével, amit Isten nevében mondott el:

„És adtam nékik parancsolataimat és törvényeimet kijelentettem nekik, melyet az ember, ha cselekszik, él azok által. És adtam nékik szombataimat is, hogy legyenek jegyül köztem és közöttük, hogy megtudják, hogy én vagyok az Úr, az Ő megszentelőjük...Én vagyok a ti Uratok, Istenetek: az én parancsolataimban járjatok, az én törvényeimet tartsátok meg és azokat cselekedjétek. És az én szombataimat megszenteljétek, hogy legyenek jegyül én közöttem és tiköztetek, hogy megtudjátok, hogy én vagyok az Úr, a ti Istenetek”.²¹

Megfigyeljük majd, hogy e szentírási igehelyek közül egyik sem tanítja, hogy Isten *Izráel számára* alkotta volna a szombatot és még csak azt sem, hogy a szombat a zsidók Egyiptomból való *kivonulása után* született. Egyikben sem látható még csak *látszólagos*, azokkal az igehelyekkel való ellentmondás sem, melyek a szombat intézményét a teremtés idejére teszik. Mi azonban megtudjuk hogy 1. Isten azért adta a zsidóknak szombatját, hogy jellé tegye közöttük és Önmaga között: „És adtam nékik szombataimat, hogy legyenek jegyül köztem és közöttük”. Istennek ezt a tettét, hogy rájuk bízta a szombatot, már megfigyeltük.²² 2. hogy jel kellett legyen Isten és a zsidók között, „hogy megtudhassák, hogy én vagyok az Úr, aki megszentelem őket”. Az Ótestamentumban ahol az Úr szó nagy betűvel áll, mint a vizsgált szövegek esetében, ott a héber szövegben a Jahweh szó található. A szombat tehát, mint jel, arra utalt, hogy Jahweh volt az, t. i. a végtelen, önmagában létező Isten, aki megszentelte őket. Megszentelni annyit jelent, mint elkülöníteni, különválasztani, vagy szent vagy vallásos használatra kijelölni.²³ Hogy a zsidó nemzet ilyen figyelemreméltó módon

helyes, igen erőteljesen jelezne, hogy a tízparancsolatot szombaton adta Isten, mert igen nyomós bizonyítéknak látszik, hogy azelőtt való napon történt mindez, hogy Mózes felment, hogy átvegye a kőtáblákat, mert a 21-23. fejezetekben található beszélgetés csak egy rövid időt vett igénybe és bizonyára közvetlenül azután került rá sor, hogy Isten átadta a tízparancsolatot. Ex, 20:18-21. Amikor a beszélgetés végétért, Mózes lejött a néphez és felírta az Úr valamennyi ígését. Reggel korán felkelt és miután törvényerőre emelte a szövetséget, felment, hogy átvegye a törvényt, amit Isten írt. Ex, 24:3-13.

¹⁸ Ex, 24:12-18.

¹⁹ Ex, 25-31.

²⁰ Ex, 31: 12-18.

²¹ Ezék, 20:11,12, 19,20.

²² Lásd e mű 3. fejezetét!

²³ A megszentelni *kadash* szó azt jelenti, odaszánni, elkülöníteni egy dolgot vagy személyt vallásos szolgálatra, világi rendeltetési céloktól elkülöníteni. Clarke, Kommentár Ex, 13:2-höz. Ex, 19:23-ról ugyanez a szerző azt állítja. A *kadash* szót itt is megfelelő, szó szerinti értelmében használták, és egy dolognak, személynek vagy helynek valamennyi profán vagy mindennapi használatától való elkülönülését jelzi, valamint szent célokra történő odaszánását.

elkülönült az emberiség többi részétől, elég nyilvánvaló volt. De ki volt az, aki az összes többi embertől így elkülönítette őket? E fontos kérdésre adott kegyes válaszul Isten a zsidóknak adta saját megszentelt nyugalomnapját. De a Teremtőnek ez a nagyszerű emlékünnepe mimódon válaszol erre a kérdésre? Figyeljük meg a Magasságos szavait: „Bizony megtartsátok szombataimat - azaz nyugalomnapjaimat - mert jel az köztem és köztetek... Jel az köztem és Izráel gyermekei között örökre, mert az Úr hat nap alatt teremtette az eget és a földet, a hetedik napon pedig megnyugodott és felüdült”. A szombat, mint Isten és Izráel közötti jel, állandó tanúságtétel volt, hogy Ő különítette el őket, mint különlegesen értékes kincsét a földön az egész emberiségtől, az a Lény, aki hat nap alatt teremtette az eget és a földet és a hetediken megnyugodott. Ez volt tehát a lehető legerősebb bizonyíték, hogy az, aki megszentelte őket, valóban Jahweh volt.

Isten Ábrahám korától kezdve elkülönítette a zsidókat. Az, aki korábban nem viselt helyi, nemzeti, vagy családi nevet ettől az időtől kezdve egészen a zsidó néppel való szövetséges viszonya végetértéig, olyan címeket vett magára, melyekkel ki akarta fejezni, hogy egyedül Ő az Istenük. Ábrahámnak és családjának kiválasztásától kezdve Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének, valamint a zsidók Istenének és Izráel Istenének nevezte magát.²⁴ Kihozta Izraelt Egyiptomból, hogy *az ő Istenük* legyen,²⁵ a Sinainál pedig ünnepélyes „kézfogóban” egyesült velük. Így különítette el vagyis szentelte magának a zsidókat, mert az összes többi nemzet bálványimádásra adta magát. Az ég és a föld Istene tehát leereszkedett odáig, hogy egyetlen fajnak adja magát és az emberiség többi részétől elkülönítette őket. Figyeljük meg, hogy nem a szombat választotta el Izraelt az összes többi nemzettől, hanem az összes többi nemzet bálvány-imádása volt az, ami Istent arra készítette, hogy a zsidókat különítse el magának és Isten Izráelnek adta a szombatot, amit a teremtéskor megszentelt az emberiség részére. Vagyis azt a jelet, ami leginkább kifejezi, hogy Ő, aki megszentelte őket, valóban az élő Isten.

Isten tette volt az is, hogy szombatját jegyül adta az izraelitáknak közte és közöttük. De a szombat maga nem attól az időtől létezett, hogy a zsidóknak adta Isten, mert már az Úr ôsi szombatja volt akkor is, amikor nekik adta. És már láttuk,²⁶ hogy nem új parancssal rendelte el. Éppen ellenkezőleg ez már létező kötelezettségre alapozódott. Isten gondviselése volt ez a zsidók érdekében, ami ajándékká tette a szombatot a nép számára először is azzal, hogy nyomorult rabszolgaságukból kiszabadította őket, másodszor pedig abban nyilvánult meg ez a gond-viselés, hogy hat napon át kenyeret adott az égből és megőrizte az ételt szombatra. Figyeljük meg, milyen jelentősége van annak a *módnak*, ahogy Isten adta ezt az ajándékot, ahogy kifejezi, hogy ki az, aki megszenteli őket. A zsidók részére ajándékká lett azzal, hogy Isten csodálatosképpen gondoskodott a mannáról, s ez olyan csoda volt, ami nyíltan hirdette a szombatot minden héten negyven éven keresztül és így azt is bemutatta vitathatatlanul, hogy Ő, aki vezette őket, ő a szombat szerzője és az ég és a föld Teremtője volt. Hogy azt a szombatot, ami az emberért lett, ily módon kellett a zsidókra bízni, minden bizonnyal nem figyelemreméltóbb annál, hogy az egész föld Teremtője rendeléseit és Önmagát adta ennek a népnek. A Magasságos és törvénye valamint a szombat nem lett zsidóvá. A zsidókat azonban az isteni igazság megtisztelt

²⁴ Gen,17:7,8; 26:24; 28:13; Ex, 3:6; 13-16, 18; 5:3; Ésa, 45:3.

²⁵ Lev, 11:45.

²⁶ Lásd a 3. fejezetet!

örzôivé tette Isten. Ők kellett megôrizték Istennek és parancsolatainak ismeretét a földön.

Az ok, amin ez a jel alapul, tévedhetetlenül mutat a szombat igazi eredetére. Nem a hat napon át hulló mannából származik, és annak szüneteltetéséből a hetedikén, mert a manna azért adta ezen a módon Isten, mert a szombat akkor már létezett; hanem azért, mert hat nap alatt teremtette az Úr az eget és a földet és a hetedikén megnyugodott és felüdült. A szombat tehát úgy áll előttünk, mint ami a Teremtô nyugalmával és felüdülésével kezdôdött és nem a mannahulláskor. Mint INTÉZMÉNY a szombat szerzôjét az ég és a föld Teremtôjének nevezi; *mint Isten és Izráel közötti jelről*²⁷ kijelenti az Írás, hogy az, aki elkülönítette ôket, valóban Jahweh volt.

Ebben az emlékezetes beszélgetésben a Törvényadó legutolsó tette az volt, hogy Mózes kezébe tette a bizonyság két tábláját, a kô táblákat, melyeket saját ujjával írt. Majd megjelente Mózesnek Izráel szomorú hitehagyását és sürgette, hogy siessen vissza hozzájuk.

„Megfordula azért és megindult Mózes a hegyről, kezében a bizonyság két kô táblája; mindkét oldalukon beírt táblák, mind egyfelől, mind más felől beírva. És a táblák Isten kezének csinálmányai voltak, és az Írás is az Isten írása volt, kimetszve a táblákra... és ahogy közeledett volna a táborhoz, látta a borjút és a táncolást, és felgerjedt Mózes haragja és elvette kezéből a táblákat és összetörte azokat a hegy alatt”.

Amikor Mózes kiróta a büntetést a bálványimádókra és „elhullott azon a napon körülbelül háromezer férfi”, Mózes visszatért Istenhez és közbenjárt a nép érdekében. Isten pedig megígérte, hogy angyala velük megy, de Ő maga nem megy kö-zéjük, nehogy megemészthôdjene.²⁸ Akkor Mózes igen komoly kéréssel fordult a Magasságoshoz: hadd lássa meg dicsôségét. Isten meghallgatta ezt a kérést, de kimondta, hogy arcát nem lát-hatja meg.²⁹

Mielôtt azonban Mózes felemelkedett, hogy a végtelen Törvényadó fenségét szemlélhesse, az Úr azt mondta néki:

„Vágj két kô táblát, hasonlókat az elôbbiekhöz, hogy írjam fel azokra a szavakat, amelyek az elôbbi kô táblákon voltak melyeket összetörtél... Vágott azért két kô táblát, az elôbbiekhöz hasonlókat és felkelvén reggel, felment Mózes a Sinai hegyre, amint az Úr parancsolta néki, és a kezébe vette a két kô táblát. Az Úr pedig leszállt felhôben és ott állt ôvele és nevének kiáltotta az Urat. És az Úr elvonult Ôelôtte”.³⁰

²⁷ Mint jel, nem lett árnyék és ceremónia; mert a szombat Ura maga volt a jel: „Imé az én gyermekeim, akiket az Úr jelül és csodaként adott nekem Izráelben a Seregek Urától, aki Sion hegyén lakozott” Ésa, 8:18. Zsid, 2:13-ban ez a megfogalmazás Krisztusra utal. „És Simeon megáldotta ôket és azt mondta Máriának, az ô anyjának: Imé ez a gyermek vettetett sokak elestére és feltámadására az Izráelben és jegyül, akinek sokan ellene mondanak” Luk, 2:34. Az, hogy a szombat Isten és Izráel közötti jel volt nemzedékeken keresztül, vagyis addig, míg különleges népe voltak, annyira lehet bizonyítéka annak, hogy most már eltöröltetett, mint amennyire az a tény, hogy Jézus most jel, aki ellen szólnak, bizonyosság lehet arra nézve, hogy megszűnik majd létezni, miután többé már nem jel. Azt nem állítja a megfogalmazás, hogy értük lett a szombat, vagy hogy a kötelezettsége megszűnt, amikor ôk többé nem voltak Isten népe, mert a vér megevéseinek a tilalma is állandó rendelkezés volt nemzedékeiken át, bár Noénak adta Isten, amikor elôször megengedte az állati eredetű ételek fogyasztását és még a pogányokra nézve is kötelező volt, amikor az apostolok feléjük fordultak. Lev, 3:17; Gen, 9:1-4; Acs, 15:

A polgári hatóság kezében lévô halálbüntetést kiszabták a szombat megszegôjére. Ugyanezt a büntetést vetették ki az erkölcsi törvény legfôbb elôírásaira is: Lev, 20:9, 10; 24:15-17; Deut, 13:6-18; 17:2-7. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az erkölcsi törvény, ami a szombatot is magába foglalta, a zsidó nemzet POLGÁRI törvénykönyvének is része volt. Mint olyat, a nagy Törvényadó megtoldotta azzal, hogy elôljárók kellett kiszabják a büntetést, tehát kétségtelenül elôrevetíti árnyékát az istentelenek végsô megbüntetésének. Az efféle büntetéseket felfüggesztette a Megváltónak az a figyelemreméltó döntése, hogy a vétlenek kell dobják az elsô követ. De támad majd egy ilyen Lény, hogy megbüntesse az embereket, amikor haragjának jégesôje pusztítja el a földet. Urunk azonban nem tekintett el a törvény igazi büntetésétôl, a bûn zsoldjától, és nem is gyengíti az elôírást, amit áthágtak. Ján, 8:1-9; Jób, 38:22,23; Ésa, 28:17; Jel, 16:17-21; Róm, 6:23.

²⁸ Ez a tény majd világosságot vet ezekre a szövegekre, melyek angyalok tevékenységét adják tudtul a törvényadásban: Acs, 7:38, 53; Gal, 3:19; Zsid, 2:2.

²⁹ Ex, 22 és 33,

³⁰ Ex, 34; Deut, 9: 10:1-2.

Akkor Mózes az Úr dicsőségét szemlélte és „nagy sietséggel földre borult és lehajtotta a fejét és imádta Őt.” Ez a beszélgetés is negyven nap és negyven éjjel tartott, mint az első és úgy tűnik, Mózes Istennél való közbenjárással töltötte el, hogy ne pusztítsa el népét bűnükért. Ennek az időszaknak a feljegyzése igen szűkszavú, ám ennek ellenére ebben a beszámolóban a szombat is említésre kerül. „Hat napon át munkálkodjál és végezd minden dolgodat, a hetedik napon pedig pihenj: szántás és aratás idején is pihenj!”³¹ és figyelmeztette őket arra, hogy még a legnagyobb dologidőben se feledkezzenek meg az Úr szombat-járól.

A negyven nap második része is úgy ért véget, miként az első, az Úr cselekvésével, aki Mózes kezébe tette a kőtáblákat. „És ott volt az Úrral negyven nap és negyven éjjel, kenyeret nem evett, vizet nem ivott. És felírta³² a táblákra a szövetség ígét, a tízparancsolatot. Ebből úgy tűnik, hogy a bizonyosság táblái a tízparancsolatot tartalmazó két kőtábla voltak, melyeket Isten ujjá írt, ami igazolja, hogy igazán Isten bizonyoságtétele a tízparancsolat. A második kőtáblára írottak pontos másolata volt az első lévőknek. „Vágj ki két kőtáblát, hasonlókat az előző-ekhez” és én felírom” - mondta Isten - „ezekre a táblákra azokat a szavakat, amelyek az első táblán voltak, melyeket összetörtél”. Az első táblákról Mózes azt mondja: „És kijelentette néktek az Ő szövetségét, amelyre nézve utasított titeket, a tíz ige teljesítésére és felírta azokat két kőtáblára”³³.

Isten tehát népére bízta a tízparancsolatot. Emberi vagy angyali közvetítő nélkül jelentette ki Magát nékik. Még Mózesre, igen nagyrabecsült szolgájára sem bízta, sőt jelenlétének angya-lára sem, maga írta fel azokat a saját ujjával. „Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszenteljed azt”. Ez a tíz ige egyike, aminek a Magasságos ekképpen szerzett tiszteletet. Két ilyen messzemenő megbecsülést csak ez az előírás kapott. Miközben közös a többi kilenccel, felette áll a többinek, amennyiben maga a Törvényadó alapozta meg PÉLDAADÁSÁVAL. Ezek a két kőtáblán szereplő előírások egyértelműen utalnak az Isten törvényének kettéosztottságára, az Isten iránti mindenekfelett-való szeretetre és felebarátaink olyan szeretetére, ahogy magunkat szeretjük. Az első kőtábla végére helyezett szombat-parancs az az arany kapocs, ami az erkölcsi törvény két részét összeköti. Őrzi és érvényesíti azt a napot, melyet Isten magáénak nevez. Követi az embert hat napon át, melyeket azért adott neki Isten, hogy megfelelő módon töltse el az élet változó viszonyai között, sőt kiterjed az emberi élet egészére is és felöleli az embernek adott hat napos kölcsönben a második kőtábla minden kötelezettségét, miközben maga még az elsőhöz tartozik.

A Törvényadó szóhasználata igazolja, hogy a tízparancsolat a teljes erkölcsi törvénykönyvét felöleli, amikor felhívta Mózesre, hogy vegye át őket: „Gyere fel

³¹ Ex, 34:21.

³² Néhányan azzal az elképzeléssel állnak elő, e vers alapján, miszerint Mózes volt az és nem Isten, aki a második kőtáblára írt. Azt gondolták, hogy ezt a nézetet az előző vers is megerősíti. „Írd fel ezeket a szavakat, mert ezeknek a szavaknak az értelme szerint kötöttem szövetséget veled és Izraellel”. De figyeljük meg, hogy a kőtáblán lévő szavak a tízparancsolat ígét, míg a szavak, melyekre itt hivatkozás történik azok, melyeket Isten szólt Mózesnek negyven napos beszélgetésük során, ami a 10. verssel kezdődik és egészen a 27. versig tart. Az, hogy a 28. versben lévő „ő” névmás elég nagy valószínűséggel utalhat Mózesre, ha a határozott tanúságtétel nem tenne lehetetlenné egy olyan állítást, készséggel elismerhető lenne. De azt, hogy az utalási kapcsolatot figyelembe kell venni a névmás előzményének megállapításakor, meglepő módon támasztja alá: 2. Sám,24:1, ahol az „ő” főnév természetes módon az Úrra utal és Istennel azonosítja azt a valakit, aki Dávidot Izrael megszámlálására készítette. A kapcsolat mégis azt mutatja, hogy nem erről van szó, mert ez a tett az Úr haragját váltotta ki és 1.Krón,21:1. egyértelműen kijelenti, hogy Sátán volt az, aki erre ösztönözte Dávidot. Az egyértelmű bizonyoságtételre nézve, hogy Isten volt az és nem Mózes, aki a második kőtáblákra írt, lásd: Ex, 34:1; Deut, 10:1-5; Ezek az igék gondosan különbséget tesznek Mózes és Isten munkája között és szólnak a táblák elkészítéséről, arról, hogy felvitte azokat a hegyre, de főként arról szólnak, hogy a táblákra maga Isten írt.

³³ Ex, 34:1; 28; Deut, 4:12, 13; 5:22.

Hozzám a hegyre és légy ott és én kőtáblákat adok néked és egy törvényt és parancsolatokat, melyeket én írtam”.³⁴ Ez a törvény és a parancsolatok Istennek köbe vésett bizonyosságtételei voltak. Ugyanazt a nagyszerű ténytet mutatja be Mózes, amikor áldását kihirdetik Izraelre: „Monda ugyanis: Az Úr a Sinai hegyről jött és Seirből támadt fel nekik, a Párán hegyéről ragyogott elő, tízezer szent közül jelent meg, *jobbja* felől tüzes törvény volt számukra”.³⁵ Nem vitatható, hogy ebben a megfogalmazásban a Magasságost úgy mutatják be, ahogy tízezer szentjével vagy angyalaival személyesen megje-lent. Amit pedig saját jobbkezevel írt, azt Mózes „tüzes törvénynek” nevezte, vagyis, ahogy a lábjegyzet mondja, a „törvény tüze-nek”. És az Isten embere most befejezi szent megbízatását. Megismételi mit tett Isten, amikor rábízta törvényét, és mit tett ő végső rendelkezésében: „És felírta a táblákra az előbbi írás szerint a tíz ígét, amelyeket az Úr szólott hozzátok a hegyen, a tűznek közepéből a gyülekezésnek napján átadta az Úr azokat nekem. Akkor megfordultam és alájöttem a hegyről és betettem a táblákat a ládába, amelyet magam csináltam, hogy ott legyenek, amint az Úr megparancsolta nekem”. Tehát Isten törvényét bele-helyezték a frigyládába a kegyelmi trónus alá.³⁶

A szövetség ládájának a tetejét nevezték kegyelmi trónus-nak, mert mindazok, akik áthágták a törvényt, ami a kegyelem királyiszéke alatt volt a frigylárában, bocsánatot kaptak, ha az elfedező vért ráhintették.

A frigylárában lévő törvény elfedezést követelt, a ceremonális törvény, ami a lévítai papságot, és a bűnért való áldozatot elrendelte, arra tanította az embert hogyan végezhető az elfedezés. A megtört, áthágott törvény a kegyelmi trónus alatt volt. Ennek a tetejére hintettek a bűnért való áldozat véré-t és a bocsánatot kiterjesztették a bűnbánó bűnösre. Volt tényleges bűn és ennél fogva valóságos törvény is, amit az ember áthágott, de nem valóságos az elfedezés, ezért szükség volt arra, hogy a lévítai áldozatokat beteljesítse Valaki. Amikor igazi elfedezés történik, összefüggésben kell lennie a vele kapcsolatos törvény-nyel. Ez az elfedezés előrevetítette árnyékát. Más szóval az árnyékszerű elfedezés, ami a frigylárába zárt törvénnyel függ össze, jelzi, hogy a törvény valódi elfedezést követel. Szükséges tehát, hogy a törvény, ami elfedezést igényel, hogy áthágóját meg lehessen kímélni, maga tökéletes legyen, máskülönben a vétség, hiányosság részben a Törvényadóra hárulna és nem teljes mivoltában a bűnösre. Így aztán, amikor elfedezést végeztek, nem vették el az áthágott törvényt, mivel tökéletes volt, hanem kifejező módon az áthágó vétké-t kellett elvenni³⁷. Ne felejtjük el tehát, hogy a negyedik parancsolat az Isten megtört tíz előírásainak egyike, egyik a változhatatlan és szent elvek közül, melyek Isten egyetlen Fiának halálát szükségessé tették, mielőtt a megbocsátás kiterjeszthető a vétkes emberre. Ha ezeket a tényeket szem előtt tartjuk, majd nem tekintjük különösnek, hogy a Törvényadó egy ilyen törvény kihirdetését fenn kell tartsa magának és nem volt szabad rábíznia egyetlen teremtetett lényre sem, hogy leírja azt a törvényt, aminek elfedezésül Isten drága Fiának halálát kellett követelnie.

³⁴ Ex, 24:12.

³⁵ Deut, 33:2. Az angyalokat néha szenteknek, vagy szent lényeknek nevezik. Lásd: Dán, 8:13-16. A Sinai hegyen angyalok voltak Istennel, lásd: Zsolt, 68:17.

³⁶ Deut, 10: 4,5; Ex, 25:10-22.

³⁷ 1. Ján, 3:4,5.

VI. fejezet - A SZOMBAT A MEGKÍSÉRTÉS IDEJÉN

A szombat általános története a pusztai vándorlás alatt - Áthágás mint egyik oka annak, hogy az a nemzedék kirekedt az Ígéret földjéről - Végső szétszóródásuk egyik oka az volt, hogy gyermekeik áthágták a pusztában - A szombati tűzgyújtásra vonatkozó rendelet - Különböző, szombattal kapcsolatos előírások - A szombat nem zsidó ünnep - A férfi, aki szombaton rőzsét gyűjtött - Mózes felhívása a tízparancsolat érdekében - A szombat nem a Hórebbe kötött szövetségből ered - Mózes végső, szombat melletti felhívása - Az eredeti negyedik parancsolat - A szombat nem az Egyiptomból való menekülés emlékűnnep - Micsoda szavakat vésnek a kőre? - Mózes könyveinek általános összegezése.

A szombat története a kivonulás idején, a pusztabeli megkísértés időszakában, ami-kor Istent népe negyven éven át szomorította, néhány szóban összefoglalható. Még Mózes szeme láttára, emlékeikben és te-kintetük előtt a legfantasztikusabb csodák-kal is bálvány-imádók lettek,³⁸ elhanyagol-ták az áldozatokat és a körülmetélést,³⁹ lázongtak, morgolódtak Isten ellen, törvényét megvetették,⁴⁰ szombatját meggyalázták. Ezékiel szemléletes módon tárja elénk, hogyan kezelték a szombatot a pusztai vándorlás idején:

„De pártot ütött ellenem Izráel háza a pusztában, az én parancsolataimban nem jártak és törvényeimet megvetették, amelyeket az ember, ha cselekszik, él azok által; és az én szombataimat megfertőztették felette igen. Mondom azért, hogy kiöntöm búsulásomat rájuk a pusztában, hogy elveszessem őket, de cselekedtem az én nevemért, hogy meg ne gyaláztassák a pogányok szemei előtt, akiknek szeme láttára kihoztam őket”.⁴¹

Ez a megfogalmazás a szombat egyetemes áthágására utal és egyértelműen jelzi Izráel hitehagyását Mózes távollétében az első negyven nap alatt. Isten már ekkor tervbe vette elpusztításukat, de Mózes közbenjárására megkímélte őket, a próféta által megfogalmazott oknál fogva.⁴² Miután további próbáknak vetette alá őket Isten, másodszor is kudarcot vallottak, olyannyira, hogy Isten felemelte kezét ellenük, hogy nem léphetnek be az Ígéret földjére. A próféta így folytatja:

„És fel is emeltem kezemet nékik a pusztában, hogy be nem viszem őket a földre, melyet adtam nékik, amely tejjel és mézzel folyó, ékessége az minden tartománynak, mivelhogy törvényeimet megvetették és parancsolataimban nem jártak és szombataimat megfertőztették, mert szívük bálványaik után járt. Mindazonáltal kedvezett szemem nékik, hogy el veszessem őket és nem vettem nekik véget a pusztában”.⁴³

A fentiek kétségtelenül Istennek arra a tetteire utalnak, hogy a húsz éven felülieket mind elzárta attól, hogy az ígéret földjére beléphessenek.⁴⁴ Meg kell jegyezni, hogy a szombat áthágását megkülönböztetett módon kiemeli, mint annak egyik okát, amiért ezt a nemzedéket kirekesztették az Ígéret földjéről. Isten megkímélte a népet, hogy ne pusztuljon ki teljesen, mert a fiatalabbakra egy további próbatételt rótt ki. A 18-24. versekben így folytatja:

„És mondtam fiaiknak a pusztában. A ti atyáitok parancsolataiban ne járjatok és az ő törvényeiket meg ne tartsátok s bálványaikkal magatokat meg ne fertőztessétek. Én vagyok a ti Uratok, Istenetek; az én

³⁸ Ex, 32; Józ, 24:2, 14, 23; Ezék, 20:7,8, 16, 18, 24,

³⁹ Ám, 5:25-27; Acs, 7:41-43; Józ, 5:2-8.

⁴⁰ Num, 14: Zsolt, 95: Ezék, 20:13.

⁴¹ Ezék, 20:13, 14.

⁴² Ex, 32:

⁴³ Ezék, 20:15-17.

⁴⁴ Num, 14:

parancsolataimban járjatok, az én törvényeimet tartsátok meg, és azokat cselekedjétek. És az én szombataimat megszenteljétek, hogy legyenek jegyül én köztem és ti közöttetek, hogy megtud-játok, hogy én vagyok az Úr, a ti Istenetek. De pártot ütöttek a fiak ellenem, parancsolataimban nem jártak, s törvényeimet meg nem tartották, hogy azokat cselekedjék, melyeket az ember ha cselekszik, él azok által; szombataimat megfertőztették; mondom azért, hogy kiöntöm búsulásmat rájuk, teljessé teszem haragomat rajtuk a pusztában. De visszavontam kezemet, s cselekedtem az én nevéért, hogy meg ne gyaláztassék a pogányok előtt, akiknek szeme láttára kihoztam őket. Föl is emeltem az én kezemet nekik a pusztában, hogy elszélesztem őket a pogányok közé és szétszórom őket a tartományokba; mivelhogy törvénye-imet nem cselekedték, s parancsolataimat megvetették, és szombatjaimat megfer-tőztették, s atyáik bálványai után voltak szemeik”.

Úgy tűnik tehát, hogy a fiatalabb nemzedék, amelyet Isten megkímélt, amikor atyáikat kizárta az ígélet földjéről, ugyancsak áthágta az Isten törvényét, szombatját beszenyezte, és ragasz-kodtak bálványaikhoz. Isten nem látta megfelelő megoldásnak, hogy kirekessze őket Kánaán földjéről, de felemelte kezét elle-nük a pusztában és kiszolgáltatja őket, hogy majd szétszóród-janak ellenségeik között, miután beléptek az Ígélet földjére. Ezek alapján megfigyelhető, hogy a zsidók már a pusztai vándorlás idején okot szolgáltatottak arra, hogy egyre inkább szétszóródjanak saját földjükön. E cselekedetek egyike, ami végső pusztulásuk-hoz vezetett a szombat megsértése volt, még mielőtt beléptek volna az ígélet földjére. Igazán mondhatta nekik Mózes életének utolsó hónapjában: „Tusakodók voltatok az Úr ellen, amióta ismerlek titeket”.⁴⁵ Kálebben és Józsuében másféle lélek volt, mert tökéletesen követték az Urat.⁴⁶

Ilyen volt tehát a szombat története a pusztai vándorlás idején. Még a manna csodája is, ami hét mint hét bizonyosságot tett a szombatról,⁴⁷ olyannyira szokványos intézménnyé lett a zsidó közösség számára, hogy vették a bátorságot, hogy a mennyből küldött⁴⁸ isteni kenyér ellen lázadozzanak. Így talán el tudjuk hinni, hogy azok, akiket a bűn csalása így megkeményí-tett, ügyet sem vetettek a szombatról bizonyosságot tevő man-nára.⁴⁹ A mózesi feljegyzésben az alábbiakat olvashatjuk a szombatról:

„És egybegyűjtötte Mózes az Izráel fiainak egész gyülekezetét, és mondta nekik: ezek azok a dolgok, amelyeket parancsolt az Úr, hogy cselekedjétek. Hat napon át munkálkodjatok: a hetedik nap pedig szent legyen előttetek, az Úr nyugodalmának szombatja. Valaki azon munkálkodik, megölettessék.¹³ Ne gerjesszetek tüzet a ti házaitekban szombatnapon”¹⁴

Az ebben a szövegben lévő gondolat fő jellegzetessége a szombati tűzgyújtás tilalmával függ össze. Minthogy ez az egyetlen ilyen jellegű tiltás a Bibliában, s mivel sokan gyakran hivatkoztak erre, mondván, hogy a szombatot nem kell megtar-tani, vizsgáljuk meg részletesebben a problémát. Figyeljük meg!: 1. Ez a megfogalmazás nem képezi részét a negyedik paran-csolatnak és a nagy a szombat-törvénynek. 2. Minthogy léteztek olyan szombatra vonatkozó törvények, melyek nem voltak részei a szombat-intézménynek, de abból alakultak ki, hogy a szombatot a zsidókra bízta Isten - mint például a szent kenyerek szombati bemutatására, valamint a szombati égô áldozatra vonatkozó törvény,¹⁵ így legalábbis lehetséges, hogy ez csupán a nemzetre

⁴⁵ Deut, 9:24.

⁴⁶ Num, 14: Zsid, 3:16.

⁴⁷ Ex, 16; Józs, 5:12.

⁴⁸ Num, 11: és 12:

⁴⁹ Ex, 19; 20:18-21; 24:38. ha összehasonlítjuk a 33 fejezettel, majd meglátjuk, hogyan váltottak át a zsidók bámulatos módon hitből és engedelmességből lázadásba és bálványimádásba. E tettek általános történetét lásd: Zsolt, 78: és Zsolt, 106-ban.

¹³ E büntetésre vonatkozó megjegyzés nézve lásd a 3. fejezetet.

¹⁴ Ex, 35: 1-3.

¹⁵ Lev, 24:5-9; Num, 287:9, 10.

tartozó előírás és nem volt az eredeti intézmény része; 3. Ahogy volt sok, csupán a zsidókra vonatkozó rendelkezés, úgy voltak olyanok is, melyek csak a pusztai vándorlás idején vonatkoztak rájuk (ilyenek voltak a mannával kapcsolatos előírások, a sátor felépítése és felállítása, a táborozás módja stb.); 4. Ebbe az osztályba abból az időből való rendelkezések tartoztak, amikor Mózes lehozta az újabb kőtáblákat, egészen az Exodus könyve végéig elbeszélte események lezárásáig, hacsak a vizsgálat alatt álló kifejezések nem képeznek kivételt.; 5. a tűzgyújtás tilalma is ebből a csoportból való törvény volt, t. i. olyan, amelyet csupán a pusztai vándorlás idejére szánt Isten. Ez az alábbi számos döntő tényező alapján nyilvánvalóvá válik:

1. Palesztina földje az év egy időszakában olyan hideg, hogy tűzre van szükség, hogy ne kelljen szenvedniük a hidegtől.¹⁶

2. A szombatnak nem az a célja, hogy bajt és szenvedést okozzon, hanem, hogy felüdülést, örömet és áldást hozzon.¹⁷

3. Sinai pusztájában, ahol ezt a szombati tűzgyújtásra vonatkozó előírást adták, nem járt szenvedéssel, mivel kétszáz mérföldnyire délre voltak Jeruzsálemtől, Arábia meleg éghajlati viszonyai között.

4. hogy ez időszakos jellegű rendelkezés volt, erre utal továbbá az, hogy míg más törvényekről azt mondják, hogy ezek állandó rendelkezések és előírások, melyeket azután is meg kell tartaniuk, miután beléptek a földre,¹⁸ addig egyetlen efféle célzást sem találunk itt. Éppen ellenkezőleg, mivel jellegét tekintve hasonlít a mannával kapcsolatos előíráshoz¹⁹, egyidejű azzal és alkalmazható rá.

5. Ha a tüzekre vonatkozó tilalmak valóban az Ígélet földjére és nemcsak a pusztára vonatkoznak, akkor minden évben közvetlen konfliktusba kerülnének a páska törvénnyel, mert a húsvéti bárányt minden izraelita családnak az első hónap 14. napját követő estén meg kellett sütnie,²⁰ ami pedig esetenként szombatra esett. A szombati tüzek tiltása nem volt ellentétben a páskával miközben a zsidók a pusztában voltak, mert hiszen a páskát sem ünnepelték addig, amíg el nem érték azt a földet.²¹ Ám ha ez

¹⁶ A Biblia bővelkedik olyan tényekben, amelyek alátámasztják ezt az állítást. A zsoltáriró Jeruzsálemhez fordulva az alábbi megfogalmazást alkalmazza. „Olyan havat ad, mint a gyapjú, szórja a deret, mint a port. Darabokban szórja le jegét, ki állhat meg az Ő fagya előtt? Kibocsátja a szavát és szétolvasztja őket; megindítja szelét, a vizek folydogálnak. Közli ígét Jákóbbal, törvényeit és végzéseit Izráellel. Zsolt, 147:16-19. Dr. Clarke az alábbi megjegyzést fűzi ehhez a szöveghez: „Különleges esetekben olyan intenzív a hideg Keleten, hogy megöl embert és állatot.” Jacobus de Vitriaco a Gesta Dei per Francos egyik szerzője azt mondja, hogy egy december 24-én a Tábor hegyére indult expedícióban mivel igen nagy volt a hideg, sok szegény ember és igavonó állat meghalt. Albertus Aquensis, egy másik szerző közülük, aki a júdeai hidegről szólva azt mondta, hogy az emberek közül, akik a Baldwin I-t látogatták meg, a Holt tenger közelében lévő hegyvidéki területen *harmincat* megölt a hideg és ebben az expedícióban borzalmas jégesővel és jéggel, hallatlan hóval és esővel kellett megküzdeniük. Ebből megállapíthatjuk, hogy a telek gyakran igen kemények Júdeában, és hogy ilyen esetekben, mint amilyen a fenti is, talán jogosan kiáltunk fel: „Ki áll ellen fagyának?” Lásd Zsolt, 147-hez fűzött kommentárját; Lásd, Jer, 36:22; is; Ján, 18:18; Mt, 24:20; Mk, 13:18. 1. Makk, 18:22 igen nagy hóviharról tesz említést Palesztinában, olyan nagyról, hogy a lovasok nem tudtak előrehaladni.

¹⁷ A Biblia bizonyágtétele erről a kérdéssel igen világos. Így olvassuk: „Hat napon át végezd dolgaidat, a hetedik napon pedig nyugodjál, hogy nyugodjék a te ökröd és szamarad és megpihenjen a te szolgád fia és a jövevény” Ex, 23:12. A kemény téli időben tűz nélkül lenni szombaton, a szombatot átokká és nem a felüdülés forrásává tenné. Lerombolná azok egészségét, akik így kiszolgáltatnák magukat és a szombat minden lenne, csak a felüdülés forrása nem. A próféta az alábbi megfogalmazást alkalmazza: „Ha megtartotatod szombaton lábadat és nem üzöd kedvtelenedet szent napomon, és a szombatot gyönyörűségnek hívod, az Úr szent és dicsőséges napjának...” A szombat Isten terve szerint azt a célt szolgálja, hogy öröm és gyönyörűség forrása legyen népe számára, nem pedig a szenvedés. A szombat irgalomteljes és áldásos jellege tűnik ki az alábbi bibliai szövegekből: Mt, 12:10-13; Mk, 2:27,28; Luk, 14:3-6. Ezekből nyilvánvaló lesz, miként tekint Isten az állatok szenvedésére és könnyíteni akarván terheiket; mennyivel inkább így viszonyul akkor az emberi bajokhoz és szükségletekhez, akiknek felüdülésére és örömeire adatott a szombat.

¹⁸ Ex, 29:9; 31:16; Lev, 3:17; 24: 9; Num, 19:21; Deut, 5:31; 6:1, /. E hivatkozások száma és változatos volta meglepi a vizsgálót.

¹⁹ Ex, 16:23.

²⁰ Ex, 12: Deut, 16:

²¹ A páska törvényének rendszeres megtartása minden bizonnyal a zsidóknak az Ígélet földjére való megérkezésére várt mielőtt szokásosan és rendszeresen megünnepelték volna. Ex, 12:25. És valóban csak egyszer ünnepelték meg a pusztában, nevezetesen az Egyiptomból való kivonulást követő évben, utána egészen addig elmulasztották, míg be nem léptek Kánaán földjére. Num, 9: Józs, 5: Ez

a tiltás az Ígéret földje elfoglalása utáni időig érvényes volt, amikor a paskát szokásosan és rendszeresen megünnepelték, akkor ennek a két rendelkezésnek gyakran közvetlenül ütköznie kellett egymással. Ez pedig bizonyára erő-teljes megerősítése annak a nézetnek, hogy a szombati tüzek tiltása időleges, csupán a pusztára korlátozódó rendelkezés volt.²²

E tényekből következik, hogy a tűzgyújtásból levont kedvelt érvel, miszerint a szombat helyi intézmény volt és csupán Kánaán földjére vonatkozott, fel kell hagyni; mert nyilvánvaló, hogy ez a tiltás ideiglenes rendelkezés volt és nem vonatkozott még az Ígéret földjére sem és nem is szánta Isten arra a földre. A következőket olvassuk ezután a szombatról:

„Szólt ismét az Úr Mózesnek, mondván: Szólj Izráel fiainak egész gyülekezetéhez és monda nékik: Szentek legyetek, mert én az Úr, a ti Istenetek, szent vagyok. Az ő anyját és atyját minden ember tisztelje és az én szombatjaimat megtartsátok. Én vagyok az Úr a ti Istenetek.” „Az én szombatjaimat megtartsátok, szenthelyemet tiszteljétek. Én vagyok az Úr.”²³

Ezek a szombatra vonatkozó állandó utalások határozottan ellentétben állnak a nép általános engedetlenségével. Ismét Isten mondja:

„Hat napon át munkálkodjatok, a hetedik napon a nyugalom, szent gyülekezésnek szombatja van, semmi dolgot ne végezzetek: Az Úrnak szombatja legyen az minden lakhelyeteken”.²⁴

Isten tehát kijelölte nyugalom-napját a szent istentisztelet alkalmául és a hetenkénti vallásos összejövetelek napjául. A nagy Törvényadó ismét meghirdette szombatját:

„Ne csináljatok magatoknak bálványokat, se faragott képet, se oszlopot ne emeljete magatoknak, se kőszobrokat ne állítsatok fel a ti földetek, hogy meghajoljatok előttük, mert én vagyok az Úr, a ti Istenetek. Az én szombatjaimat megtartsátok, és az én szenthelyemet tiszteljétek. Én vagyok az Úr.”²⁵

Boldogító dolog lett volna, ha Isten népe így tartózkodott volna a bálványimádástól és a Teremtő nyugalomnapját szentnek tekintette volna. A bálványimádás és szombatrontás olyan általános volt a pusztai vándorlás idején, hogy azt a nemzedéket, amely kijött Egyiptomból, Isten kirekesztette az Ígéret

nemcsak azzal a ténnyel bizonyítható, hogy egyetlen példáját sem jegyezték fel, hanem mert a körülméltelkedést is mellőzték a pusztai vándorlás egész ideje alatt és e szertartás nélkül gyermekeiket kirekesztették a paskából. Ex, 12: Józs, 5:

²² Dr. Gill, aki a hetedik napi szombatot zsidó intézménynek tartotta, ami Mózesel kezdődött és Krisztussal ért véget, amit a nem zsidóknak figyelembe sem kellett venniük, a szombatszabályra vonatkozóan az alábbi véleményének adott hangot. Amikor e népszerű ellenvetésre válaszolt, nem volt más indítéka csak az, hogy az igazságot szólja. Azt mondja:

„Ez a törvény időszakosnak tűnik és nem kell fennmaradnia és még azt sem jelentették ki felőle, hogy nemzedékről nemzedékre, mint máshol, ahol a szombat törvényét megadják, vagy megismételik. A sátor építményére korlátozódik és összefüggésben van az előző, bevezető verssel. Az volt a célja, hogy megakadályozzon minden köz- és magánjellegű munkát szombaton, legyen az bármi, ami összefügg vele” stb. *Kommentár Ex, 35:3-hoz*.

Dr. Bound közreadja Szt. Augustinus elgondolását erről az előírásról: „Nem ok nélkül figyelmeztette őket arra, mert a sátor és az ahhoz tartozó dolgok készítésével összefüggésben mondta ezt és megmutatta, hogy jóllehet, nyugodniuk kell szombaton és nem annak ügyén (ahogy a szöveg mondja), mint a tűz gerjesztésekor.

²³ Lev. 19:1-3, 30.-

²⁴ Lev, 23:3. a 2. versből azt olvassuk ki, hogy a szombat az Úr egyik ünnepe volt. De a 2. és 4. vers összehasonlítása azt mutatja, hogy van egy törés az elbeszélésben azzal a céllal, hogy a szombatot szent gyülekezés alkalmaként vezesse be és a 4. vers a 2. vers megfogalmazásában újramezdi a témát. Megfigyelhető tehát, hogy a fejezet további része a tényleges zsidó ünnepeket sorolja fel, azaz a kovászalan kenyerek ünnepét, a pünkösdöt és a sátoros ünnepet. Ami még inkább kitisztázza ezt a kérdést minden bizonytalanságától, az a tény, hogy a 37. és 38. vers gondosan különbséget tesz az Úr ünnepei és az Úr szombatja között. De Ex, 23:14. minden vitán felül álló módon kifejezésre juttatja a lényegét. „Háromszor tartsatok nekem ünnepet egy évben”. Majd a 15-17. versek felsorakoztatják ezeket az ünnepeket, ahogy Lev, 23:4-44-ben találhatók. Lásd még: 2.Krón,8:13-t.

²⁵ Lev, 26:1-2.

földjéről.²⁶ Miután e föld örökségéből így kirekesztette azokat a férfiakat, akik ellene lázadtak,²⁷ a következőket olvassuk a szombatról:

„Mikor pedig Izráel fiai a pusztában voltak, találtak egy férfit, aki fát szedegetett szombatnapon. És elvitték azt, akit fa szedegetésen kaptak Mózeshez és Áronhoz és az egész gyülekezethez. És ôrizet alá adták azt az embert, mert nem volt kijelentve, mit kelljen vele cselekedni. És mondta az Úr Mózesnek: Halállal lakoljon az a férfi, kövezzék őt agyon az egész gyülekezet a táboron kívül. Kivitte azért őt az egész gyülekezet a táboron kívül és agyon kövezték és meghalt, amiképpen parancsolta az Úr Mózesnek.”²⁸

E textus magyarázatánál a következő tényeket kellene figyelembe venni: 1. Ez különleges véték volt, hiszen az egész gyülekezet, akik elé ez a férfi odaállt, hogy megítéltessék, és akik halálra adták őt, maguk is vétkesek voltak a szombat megrontásában és ezért, valamint egyéb bűneikért kirekesztette őket Isten az Ígért földjéről.²⁹ 2. Ez nem az az eset volt, amikor a szombaton végzett munkáért halálbüntetést róttak ki az elkövetőre, mert ezt az embert ôrizet alá vették, hogy előbb megtudják az Úrnak a bűnre vonatkozó ítéletét Törvényszegésé-nek különleges volta kiderül a szövetségösszefüggésből. A szóban forgó esetet közvetlenül megelőző verseket így olvassuk:

„De amelyik ember felemelt kézzel cselekszik, akár bennszülött, akár jövevény, az Urat illeti szidalommal, vágassék ki azért az ő népe közül. Mivelhogy az Úrnak szavát megvetette és az Ő parancsolatját megszegte, kiirtatván kiirtassék az az ember, az ő hamissága legyen ő rajta.”³⁰

Ezek az ígék, melyeket ez a figyelemreméltó eset követ, nyilván azt a célt szolgálják, hogy illusztrálják azt. Nyilvánvaló tehát, hogy ez példa volt egy kihívóan merész bűnre, amikor a törvényszegő a kegyelem Lelke és a Magasságos rendelkezése ellenére szánta rá magát erre a cselekedetre; ezért aztán erre az esetre nem hivatkozhatunk, mint a zsidók részéről a szombatün-neplés terén megnyilatkozó rendkívüli szigorúság példájára, mert közvetlen bizonyosságunk van arra, hogy igencsak megfertőztették azt pusztai vándorlásuk egész negyven éve alatt.³¹ Úgy áll itt, mint az olyan törvényszegés példája, amiben a törvényszegő ki akarta mutatni a Törvényadó iránt tanúsított megvetését és így különleges bűne mellett is kitartott.³²

Hosszú és eseménydús életének utolsó hónapjában Mózes felidézte Istennek a nép érdekében véghezvitt valamennyi nagy tettet, az előírásokkal és a rendelkezésekkel együtt, amit nekik adott. Ez a visszaemlékezés folytatódik a Deuterónó-miumban - ez a név második törvényt jelent és tényleg alkalmaz-ható erre a könyvre, mert ez a törvény egy második megfogalmazása. Ez Mózes búcsúja az engedetlen és lázadó néptől; Mózes itt arra törekszik, hogy az engedelmességre való szemé-lyes elkötelezettség lehető legerősebb érzékét alakítsa ki bennük. Amikor a tízparancsolat megismétlésére készült, olyan kifejezés-módot használt, ami nyilvánvalóan azt a célt szolgálja, hogy benyomást gyakoroljon a zsidók

²⁶ Ezék, 20:15,16.

²⁷ Num, 13 és 14.

²⁸ Num, 15:32-36.

²⁹ Ezék, 20:15;16; v.ö. Num, 14:35.

³⁰ Num, 15:30, 31.

³¹ Ezék, 20:

³² Henstenberg, egy kiváló szombat-ellenes német, elfogulatlanul kezeli ezt a textust: „A szombaton fát gyűjtögető embert előállították és az egész gyülekezet megkövezte a táboron kívül. Kálvin helyesen így vélekedik: „A bűnös ember nem tévedés folytán, hanem a törvény durva semmibevevése miatt bukott el, így könnyen kezelte, hogy elpusztítsa és lerombolja azt, ami szent. Bevezetésének mikéntjéből nyilvánvaló, hogy a beszámoló nem kapott kronológiai elhelyezést. Így hangzik: „Mikor pedig Izráel fiai a *pusztában* voltak, találtak egy férfit, aki fát szedegetett szombatnapon”. Annak a törvénynek az önhitt és merész megszegésének példaként áll előttünk, melyekről az előző versek beszélnek. Egyike volt azoknak, akik megvetették az Úr szavát és megtörték parancsolatait (31.vers), azoknak, akik felemelt kézzel vétkeztek és gyalázták az Urat”. 30.vers. „Az Úr napja”, 31, és 32. old.

gondolkodásmódjára személyes elkötelezettségükre vonatkozóan, hogy tegyék azt, amit Isten megparancsolt. Azt mondja:

„Hallgasd meg Izráel a rendelkezéseket és végzéseket, amelyeket ma mondok el fületek hallására és tanuljátok meg azokat és ügyeljete azokra, megcselekedvén azokat! Az Úr, a mi Istenünk szövetséget kötött velünk a Hóreb-ben. Nem a mi atyáinkkal kötötte az Úr e szövetséget, hanem mivelünk, akik íme itt vagyunk e mai napon mindnyájan és élünk”.³³

Nem atyáitok tette volt az, ami e felelősséget rátok ruházta, hanem a ti személyes cselekedeteitek vitt bele titeket ebbe a szövetségkötésbe. Személyesen elköteleztétek magatokat a Magasságosnak, hogy megtartjátok előírásait.³⁴ E megfogalma-zásnak ilyen nyilvánvaló jelentése van. Mégis gyakran hivatkoz-tak rá, mint olyan bizonyítékra, miszerint az Úr szombatja a zsidókért lett és nem volt kötelező érvényű a pátriárkákra nézve. E következtetés egyedülálló volta abban nyilvánul meg, hogy azonnal szinte kizárólag a negyedik parancsolat ellenében hozzák fel. Ha ez igaz és logikus érv lenne, azt mutatná, hogy az erkölcsi törvény előírásai az ősi pátriárkákra sem voltak érvényesek. De az bizonyos, hogy a Hóreb-ben kötött szövetség egyszerűen az erkölcsi törvény előírásainak a testetöltése volt, Isten és népe között a külön-külön rájuk vonatkozó kölcsönös fogadalmakkal. És nem ez a szövetség hozta létre a tízparancsolat ígét. Minden eseménynél azt találjuk, hogy a szombatot Isten rendelte el a teremtés befejezésekor³⁵ és a zsidókra érvényes kötelező voltát a pusztában még azelőtt, hogy Isten új előírást adott nekik³⁶. Minthogy ez a hórebi szövetségkötés előtt történt, döntő bizonyíték arra, hogy a szombat sem eb-ből a szövetségkötésből eredt. ahogy nem innen származott a bálványimádás, lopás vagy ölés tilalma sem.

Az Isten embere ekkor megismételte a Tízparancsolatot és a negyediket a következőképpen adta vissza:

Vigyázz a szombatnak napjára, hogy megszenteld azt, miként megparancsolta néked az Úr a te Istened. Hat napon át munkálkodjál és végezd minden dolgodat, de a hetedik nap az Úrnak a te Istenednek szombatja, semmi dolgot se tégy azon, se magad, se fiad, se leányod, se szolgád, se szolgálólányod, se ökröd, se szamarad, és semminemű barmod, se jövevényed, aki a te kapuidon belül van, hogy megnyugodjék a te szolgád és szolgálólányod, mint te magad. És megemlékezzél, hogy szolga voltál Egyiptom földjén és kihozott onnan téged az Úr, a te Istened, hogy a szombat napját megtartsad.”³⁷

Egyedülálló tény, hogy ezt az ígehelyet egyetemesen, mint az eredeti negyedik parancsolatot idézik azok, akik a szom-bat ellen foglaltak állást, miközben az eredeti előírást gondosan kihagyják. A legerősebb bizonyíték arra vonatkozóan, hogy nem ez az eredeti előírás az, hogy Mózes e szavakat a negyven éves vándorlás végén ismételi meg, miközben az eredeti parancsolatot az Egyiptomból való kivonulásuk harmadik hónapjában kapták.³⁸ Maga a parancsolat, ahogy itt áll, közvetlen bizonyítékot szolgáltat a lényegre vonatkozóan. Így szól: „Tartsd meg a szombatnapot, hogy megszenteljéd azt, miképpen megparancsol-ta az Úr tenéked”, s idézi máshol az eredeti előírásra hivatkozva. Azonkívül az itt megadott előírás nyilvánvaló módon hiányos. Semmi nyoma az Úr szombatjának eredetét tekintve és nem mutat rá a tettekre sem, melyek által a szombat létrejött. Mert azok, akik úgy állítják be a

³³ Deut, 5:1-3.

³⁴ Lásd e nép fogadalmát! Ex, 19: és 24-ben.

³⁵ Lásd a 2. fejezetet.

³⁶ Lásd a 3. fejezetet.

³⁷ Deut, 5:12-15.

³⁸ V.ö. Exm 19, 20--t, Deut, 1:-el.

szombatot, mint ami a pusztában és nem a teremtkor jött létre, úgy hivatkoznak erre, mint a negyedik parancsolatra és figyelmen kívül hagyják az eredeti előírást, melyet maga Isten hirdetett ki, ahol mindezeket a tényeket megkülönböztetett módon megfogalmazza.³⁹

De mialatt ebben az ismételtsben Mózes a negyedik paran-csolat nagy részét kihagyta, az egész rendelkezés miatt hivatko-zott az eredeti előírásra, majd annak megismétléséhez hozzáfűzött egy erőteljes kérést, azért hogy a zsidók tartsák meg a szombatot. Nem szabad elfelejteni, hogy a nép közül sokan eltökélten kitartottak a szombat áthágása mellett ezelőtt. Ez volt az utolsó alkalom, hogy Mózes felszólalt a parancsolat mellett. Azt mondta:

„És megemlékezzél arról, hogy szolga voltál Egyiptom földjén és kihozott onnan téged az Úr a te Istened erős kézzel és kinyújtott karral. Azért parancsolta néked az Úr a te Istened, hogy a szombat napját megtartsad”.

Ezeket a szavakat gyakran idézik annak bizonyítékeként, hogy a szombat Izráelnek Egyiptomból való kivonulásakor kelet-kezett és az onnan való megszabadulásuk emlékünnepeül rendel-te el Isten. De figyeljük csak meg: 1. Ez a szöveg egyetlen a szombat, vagy az Úr nyugalomnapjának eredetére vonatkozó szót sem szól. 2. Az erre a kérdésre vonatkozó tényeket az ere-deti negyedik parancsolat tartalmazza, ezek pedig a teremtkor hivatkoznak; 3. Semmi alapunk nincs azt hinni, hogy Isten az Egyiptomból való meneküléskor nyugodott meg a hetedik napon és hogy akkor áldotta meg és szentelte meg azt a napot; 4. A szombat parancsolatában nincs semmi olyan, ami alkalmas módon emlékeztetne az Egyiptomból való szabadulásra, mivel-hogy ez menekülés volt, az pedig nyugalom. A menekülés pedig a hónap tizenötödik napján történt, ez a nyugalom pedig minden egyes hét hetedik napján valósul meg. Az egyik évenként, a másik hetenként ismétlődik; 5. De Isten ennek a szabadulásnak illő megemlékezése felől is rendelkezett, amit a zsidóknak meg kellett ünnepelniük. Elrendelte ugyanis a páskát az első hónap tizennegyedik napján, annak emlékeztetére, hogy Isten átvonult felettük, amikor az egyiptomiakat csapás sújtotta, valamint a kovásztalan kenyerek ünnepét annak emlékére, hogy ezt a kenyeret ették, amikor kivonultak Egyiptomból.⁴⁰

De akkor mire utalnak ezek az ígék? Jelentésüket talán könnyebben meg lehet érteni, ha egy, ugyanabban a könyvben található, ugyanannak az írónak a tollából származó pontos párhuzammal vetjük egybe:

„A jövevénynek és az árvának az igazságát el ne csavard; és az özvegynek ruháját ne vedd zálogba, hanem emlékezzél vissza, hogy szolga voltál Egyiptom-ban és megváltott téged az Úr a te Istened onnét. Azért parancsolom én néked, hogy így cselekedjél.”⁴¹

Egy pillantásra látható lesz, hogy ezt az előírást nem azért adta Isten, hogy Izráel Egyiptomból való szabadulására emlékez-tessen és ez a szabadulás sem hozhatna létre benne semmilyen erkölcsi kötelezettséget. Ha az egyik esetben bizonyítja, hogy Izráelnek Egyiptomból való szabadulása előtt nem volt kötelező érvényű a szombat megtartása, ugyanilyen következetességgel bebizonyíthatja a másik esetben, hogy a szabadulás előtt nem volt kötelező rájuk nézve az sem, hogy igazságosan és irgalma-san bánjanak az idegennel, az apátlannal és az özvegygel. És ha az első esetben a szombatról kiderül, hogy zsidó ünnep, a máso-dikban a nagy

³⁹ Ex, 20:8-11.

⁴⁰ Ex, 12 és 13.

⁴¹ Deut, 24: 17, 18.

Törvényadónak a szükségben lévő és rászoruló érdekében adott rendelkezése is ugyanilyen megítélés alá kell essen. Az nyilvánvaló, hogy ez a megfogalmazás mindkét esetben egy hálaérzetükre való apellálás. Szolgák voltak Egyiptomban és Isten megszabadított titeket, azért ne felejtkezzetek el másokról, akik bajban vannak és ne nyomjátok el őket. Rabszolgák voltak Egyiptomban és Isten szabadulást szerzett, azért szenteljétek az Úrnak ezt a napot, amit elkülönített Önmagának - ez egy igen erőteljes kérés azokhoz, akik mindeddig rendületlenül kitartottak beszennyezése, meggyalázása mellett. Az alá-való szolgaságból való szabadulás mindegyik esetben igazán szükséges volt, azért, hogy az elrendelt dolgokat teljesen meg lehessen tartani, de nem a szabadulás hozta létre a kötelezett-ségek egyikét sem. Valójában ez volt az egyik olyan cselekedet, amivel az Úr szombatját a nemzetnek adta Isten. Nem azok közül való cselekedet volt, mellyel létrehozta a szombatot, és nem is tette az Úr nyugalomnapját zsidó intézménnyé.

Az, hogy a kőbe vésett igék egyszerűen a Tízparancsolat szavai voltak, egészen magától értetődő:

1. Az első kőtábláról ezt olvassuk:

„És szólt az Úr néktek a tűz közepéből: A szavak hangját ti is halljátok, de csak a hangot, alakot azonban nem láttok. És kijelenti néktek az Ő szövetségét, amelyre nézve utasított titeket a tíz ige teljesítésére és felírta azokat két kőtáblára”.⁴²

2. A fentiek azt mutatják, hogy az első kőtáblák kizárólag a tízparancsolatot tartalmazták. A második táblák pontos másolatai voltak annak, amit az elsőre írt Isten. Ezt a következő versek egyértelművé teszik:

„És mondta az Úr Mózesnek: Vágj két kőtáblát, hasonlókat az elsőkhöz, hogy írjam fel azokra a szavakat, amelyek az előbbi táblákon voltak, amelyeket összetörtél”. „És felírom a táblákra azokat az igéket, amelyek az előbbi táblákon voltak, amelyeket szétértél és tedd azokat a ládába”.⁴³

Ezt erősíti meg az alábbi a kijelentésekben található határozott bizonyosságtétel:

„És felírta a táblákra a szövetség szavait, a tízparancsolatot.” „És felírta az előbbi írás szerint a tíz igét, amelyet szólott hozzátok az Úr a hegyen a tűznek közepéből a gyülekezésnek napján és átadta az Úr azokat nekem”,⁴⁴

Ezek a szavak adnak magyarázatot az alábbi kijelentésre: „Akkor átadta nekem az Úr a két kőtáblát, melyek az Isten ujjával voltak beírva; és rajtuk voltak mindazok az igék, amelyeket mondott az Úr néktek a hegyen a tűz közepéből, a gyülekezésnek napján”.⁴⁵ Az áll itt Istenről, hogy mindent leírt, mindazon szavak szerint, amelyeket a gyülekezés napján szólt; Az így leírt szavakról olvassuk azt, hogy ez volt a TÍZ IGE. Ám a Dekalógushoz írott előszó nem volt része ennek a tíz igének és ennél fogva nem is az Isten ujjára írta a kőre. Ha az alábbi szöveget és a szövegösszefüggést megvizsgáljuk, látható lesz, hogy ezt a megkülönböztetést nem szabad figyelmen kívül hagyni.

„EZEKET AZ IGÉKET” szólt az Úr a ti egész gyülekezeteteknek a hegyen a tűz, a felhő és a homályosság közepéből nagy fennszóval és nem többet, és felírta azokat két kőtáblára és odaadta azokat nekem”.⁴⁶

⁴² Deut, 4:12,13.

⁴³ Ex, 34:1; Deut, 10:2.

⁴⁴ Ex, 34:28; Deut, 10:4.

⁴⁵ Deut, 9:10.

⁴⁶ Deut, 5:22.

Ha EZEKET AZ IGÉKET most megvizsgáljuk, mint amiket Isten írt le az ujjával, miután az egész nép füle hallatára elmondta azokat, azt látjuk, hogy kétféleképpen érthetjük őket: Ezek az igék egyszerűen a törvény tíz igéje, vagy pedig ezek azok a szavak, amelyeket Mózes használt akkor, amikor a dekalógust megismételte. Ám ezek nem utalhatnak az ebben az ismételtsben alkalmazott szavakra; mert 1. Mózes kihagyja a negyedik parancsolat egyik fontos részét, ahhoz képest, ahogy a hegyen tartott törvényki hirdetésben Isten megfogalmazta; 2. Ennek az előírásnak a megismétlésében visszaidézi az eredetit, ahelyett, amit most kihagyott belőle⁴⁷ Ezt az előírást megtoldja azzal, hogy hálaérzetükhöz folyamodik, amit Isten nem tett meg, amikor adta; 4. Ez a megfogalmazás csupán ismétlés és nem az eredeti; ezt tanúsítja továbbá sok, az eredeti dekalógustól való szó szerinti eltérés.⁴⁸ Ezek a tények döntő jelentőségűek arra vonatkozóan, mi került a kőtáblákra. Ez nem hiányos másolat, amit máshol idéznek az eredeti helyett, hanem maga az eredeti törvénygyűjtemény. És ezért, amikor Mózes EZEKRŐL AZ IGÉKRŐL beszél, mint amelyeket Isten vésett a kőtáblákra, nem azokra a szavakra hivatkozott, melyeket ő mondott el a törvény megismétlésekor, hanem az Isten törvényének a TÍZ IGÉJÉRE és kizárt minden mást.

Nyomon követtük tehát a szombatot Mózes könyvein keresztül. Felfedeztük paradicsombeli eredetét, amikor az ember becsületes és tiszta volt. Láttuk, hogy a zsidók, mint az isteni igazság letéteményesei elkülönültek az emberiség többi részétől. Láttuk a szombatot és az erkölcsi törvényt, amit szent igazság-ként bíztak rájuk. Szemléltük a szombatot, amit Isten a tízparancsolat egyikeként hirdetett ki. Láttuk, amint Isten ujjá írta fel az erkölcsi törvény kebelébe. Úgy szemléltük a törvényt, mint aminek nem zsidó, hanem egyszerűen erkölcsi és isteni jelleg-zetességei vannak, amit Isten bizonyoságtételének ládájába, a kegyelem királyi széke alá helyeztek. Láttuk, hogy különböző, szombatra vonatkozó előírásokat kaptak a zsidók, amelyeket csak nekik szánt az Isten. Láttuk azt is, hogy a zsidók igencsak beszennyezték a szombatot a pusztai vándorlás idején és hallottuk, amint Mózes megfogalmazta a lázadó nép érdekében az utolsó kérést.

A szombat intézménye annak az ember bűnbeesése előtti megszentelésén alapszik. A negyedik parancsolat ennek nagy védőbástyája. Helye az erkölcsi törvény közepén, a kegyelmi trón alatt pedig változhatatlan voltát, kötelező érvényét és az elfedezéssel való kapcsolatát mutatja.

⁴⁷ Deut, 5: 12-15; V.ö. Ex, 20:8-11-el.

⁴⁸ Deut, 5: v.ö. Ex, 20:-al.

VII. fejezet - A ZSIDÓ ÜNNEPEK, ÚJHOLDAK ÉS SZOMBATOK

A zsidó ünnepek felsorolása - A húsvét - A pünkösd - A sátoros ünnep - Az újholdak - Az első és második évenkénti szombat - A harmadik - A negyedik - Az ötödik - A hatodik és hetedik - A föld szombatja - A jubileum - Ezek közül egyik sem volt érvényben, míg a zsidók saját földjükre nem léptek - Az Úr szombatja és a zsidók szombatai közötti ellentét - Ésaías bizonyágtétele - Hóseásé - Jeremiásé - Ezeknek az ünnepeknek a végső megszűnése.

Mindeddig az Úr szombatját kísértük fi-gyelemmel Mózes könyveiben. A zsidó ünnepek rövid áttekintésére azért van szükség, hogy az előttünk lévő témát a ma-ga teljességében szemlélhessük. Ezek kö-zül való három ünnep: a páska, a pünkösd és a sátoros ünnep; minden egyes újhold, azaz minden egyes hónap első napja egész évben; majd volt hét évenkénti szombat, nevezetesen, a kovásztalan kenyerek első napja, ugyanennek az ünnepnek a hetedik napja, a pünkösd napja, a hetedik hónap első napja és ugyanennek a hónapnak a tizedik napja, a tizenötödik valamint a huszonkettedik napja. Mindezek mellett minden hetedik év a föld szombatja (nyugalma) volt minden ötvenedik esztendő pedig jubileumi év.

A páska abból a tényből eredezteti nevét, hogy az Úr an-gyala „áthaladt” (pass over) a zsidók házai felett azon az éjsza-kán, amikor minden egyiptomi családban levágatott az elsőszü-lött. Ezt az ünnepet a nép egyiptomi rabszolgaságából való szabadulásának megemlékezésére rendelte Isten. Az ünnep a páska-bárány levágásával kezdődött az első hónap 14. napján és egy hét napos időszakot ölelt fel, melyen csak kovásztalan kenyeret volt szabad enni és semmi mást.⁵⁰ Jelképes volta addig volt érvényben, amíg Krisztus, a mi húsvéti bárányunk meg nem áldoztatott érettünk.

A pünkösd volt a második zsidó ünnep és csak egyetlen napot foglalt el. Az árpa-érés első gyümölcseinek az Úr előtt történt meglóbálása utáni ötvenedik napon ünnepelték. Ennek az ünnepnek az alkalmával a gabonatermés első zsengejét az Úrnak ajánlották. Az ünnep jelképes volta a Krisztus feltámadása utáni ötvenedik napig terjedt, amikor a Szentlélek nagy kiárasztása megtörtént.⁵¹

A sátoros ünnep volt az utolsó zsidó ünnep. A hetedik hó-napban ünnepelték, amikor a föld gyümölcseit begyűjtötték. A hónap 15. napjától a 21. napig terjedt. Az Úr előtti örvendezés ünnepe volt ez. Ebben az időszakban Izráel fiai sátorokban laktak annak emlékeztére, hogy így éltek pusztai vándorlásuk ide-jén is. Talán jelképezi azt a végső örvendezést is, amikor Isten népe az Ő országába gyűjtetik.⁵²

Ezekkel az ünnepekkel összefüggésben elrendelték, hogy minden újhold, azaz minden hónap első napját bizonyos, külön-leges áldozatokkal valamint az örvendezés jelképeivel ünnepel-jék meg.⁵³ A zsidók évenkénti szombatait már felsoroltuk. Az első kettő ezek közül a kovásztalan kenyerek első és hetedik napja volt, azaz az első hónap 15. és 22. napja. Így rendelkezett Isten:

⁵⁰ Ex, 12: 1.Kor, 5:7,8.

⁵¹ Lev, 23: 10-21; Num, 28:26-31; Deut, 16:9-12. Acs, 2:1-18.

⁵² Lev, 23:34-43; Deut, 16:13-15; Neh, 8: Jel, 7:9-14.

⁵³ Num, 10:10; 28: 11-15; 1. Sám,20:5,24,27; Zsolt, 81:3.

„Hét napig egyetek kovásztalan kenyeret, még az első napon takarítsátok el a kovászt házáitokból... és az első napon szent gyülekezésetek legyen... és a hetedik napon is szent gyülekezés napja legyen néktek. Semmi robot munkát ne végezzetek azokon, egyedül csak, ami eledelre való minden embernek, azt el lehet készítenetek”.⁵⁴

Az évenkénti szombatok sorában a harmadik a pünkösöd napja volt. Az ünnepet nyugalomnapnak rendelte Isten az alábbi megfogalmazás értelmében:

„És gyülekezzetek egybe ugyanazon a napon; szent gyülekezésetek legyen néktek, semmi robot munkát ne végezzetek; Örök rendtartás ez minden lakóhelye-teken a ti nemzetségeitek szerint.”⁵⁵

A hetedik hónap első napja a zsidók negyedik évenkénti szombatja volt. Mózesnek azt parancsolta Isten, hogy

„Szólj Izrael fiaihoz mondván: A hetedik hónapban, a hónap első napján szombatotok legyen néktek, emlékeztető kürtzengéssel, szent gyülekezéssel. Semmilyen szolgálai munkát ne végezzetek azon és tűzáldozattal áldozatok az Úrnak”.⁵⁶

A nagy engesztelési nap e szombatok sorában az ötödik volt. Az Úr így szólt Mózeshez:

„Ugyanennek a hetedik hónapnak tizedikén az engesztelés napja van, szent gyülekezésetek legyen néktek... Semmi dolgot ne végezzetek azon a napon, örök rendtartás legyen ez nemzetségről nemzetségre minden lakóhelyeiteken. Nyugalom szombatja ez néktek. Sanyargassátok meg lelkeiteket; a hónap kilencedikének estéjén, egyik estétől a másik estéig ünnepeljétek a ti szombatjaitokat”.⁵⁷

A hatodik és hetedik ezeknek az évenkénti szombatoknak a sorában a hetedik hónap 15. és 22. napja volt, azaz a sátoros ünnep első napja és a befejezése utáni nap. Isten az alábbiak szerint adott parancsot erre:

„Ugyanennek a hetedik hónapnak tizenötödik napján, amikor a földnek termését betakarjátok, az Úrnak ünnepeljétek hét napig, az első napon nyugalom napja és a nyolcadik napon is nyugalom napja legyen”.⁵⁸

Mindezek mellett minden hetedik év a föld szombati nyugalma volt. A nép szokásos módon folytathatott más jelle-gű tevékenységet, de tilos volt megmunkálniuk a földet, hogy maga a föld is megnyugodhassék.⁵⁹ Hét ilyen szombat után a következő, vagyis az ötvenedik év jubileumi év kellett legyen, amelyben minden embert vissza kellett helyezni eredeti öröksé-gébe.⁶⁰ Nincs bizonyíték arra, hogy a jubileumot valaha is meg-ünnepelték és az bizonyos, hogy a szombatévet is szinte teljesen figyelmen kívül hagyták.⁶¹

Ezek voltak tehát a zsidó ünnepek, újholdak, szombatok. Elég lesz néhány szó, hogy kimutassuk a köztük és az Úr szom-batja között fennálló alapvető különbséget. E három ünnep közül az első, az egyiptomi rabszolgaságból való szabadulásuk emlé-kére rendelte el Isten és akkortól kellett megünnepeljék, amikor a saját földjükre léptek.⁶² A második ünnepet, ahogy láttuk is, csak azután lehetett megünnepelni, amikor a zsidók már letelepedtek Kánaánban, mert akkor kellett megtartani, amikor a gabona-termés első gyümölcseit ajánlották fel az Úrnak. A harmadik ünnepet pusztai

⁵⁴ Ex, 12:15,16; Lev, 23:7,8; Num, 17,18. 25.

⁵⁵ Lev, 23:21; Num, 28:26.

⁵⁶ Lev, 23:24,25; Num, 29:1-6.

⁵⁷ Lev, 23: 27-32; 16:29-31; Num,29:7.

⁵⁸ Lev, 23:39.

⁵⁹ Lev, 23: 10,11. Lev, 25:2-7.

⁶⁰ Lev, 25:8-54.

⁶¹ Lev, 26: 34, 35, 43; 2, Krón,36:21,

⁶² Ex, 13:25.

vándorlásuk emlékére rendelte Isten és csak az egész termés betakarítása után kellett megünnepelni. Ezt az ün-nepet is, miként a többi, természetesen nem lehetett addig megtartani, amíg a nép le nem telepedett saját földjén. Az új holdakat, amint már láttuk, csak azután rendelték el, miután ezeket már intézményesítették. Az évenkénti szombatok, tehát ezeknek az ünnepeknek a részei voltak és csak akkor léphettek életbe, miután azokat az ünnepeket, amelyekhez tartoztak, intézményesítették. E szombatok közül tehát az első és a má-sodik a páska ünnep első és hetedik napja volt, a harmadik a pünkösd ünnepével volt azonos; a negyedik a hetedik hónap újholdjával esett egybe; az ötödik az engesztelés nagy napja volt, a hatodik és a hetedik pedig a hetedik hónap 15. és 22 napja volt, azaz a sátoros ünnep első napja és az ünnep befejezése után következő nap. Minthogy ezeket az ünnepeket nem kellett addig megünnepelni, míg a zsidók földjüket birtokba nem vették, az évenkénti szombatok sem léphettek addig életbe. És így volt ez a föld szombatjai esetében is. Nem léphettek addig életbe, amíg a zsidók nem vették birtokba és nem művelték saját földjüket, majd hat évi művelés után, a hetedik évben a földnek is nyugod-nia kellett, bevetetlen maradt. Majd a föld hét ilyen szombatja után jött el a jubileumi esztendő.

Az Úr szombatja és a zsidók e szombatjai között igen feltűnő az ellentét.⁶³ 1. Az Úr szombatját az idő első hetének végén alapították; míg ezeket a zsidó ünnepekkel összefüggésben rendelték el. 2. Az egyiket Isten megáldotta és megszentelte, mert azon a napon nyugodott meg a teremtes munkájától, a többieknek nem volt ilyen jelentősége az emberre vonatkozóan. 3. Amikor Izráel gyermekei a pusztába léptek, az Úr szombatja már létező, rájuk nézve is kötelező intézmény volt, míg az évenkénti szombatok csak abban az időben léptek életbe. Könnyű rámutatni Isten cselekedetére, miközben vezette ezt a népet és életre hívta ezeket a szombatokat, míg minden egyes az Úr szombatjára történő hivatkozás azt mutatja, hogy ezt még azelőtt elrendelte Isten, mielőtt kiválasztotta ezt a népet. 4. Izráel gyermekeit kirekesztette Isten az Ígéret földjéről, mert áthágták a szombatot a pusztai vándorlás idején, ám az évenkénti szomba-tokat nem kellett addig megünnepelni, amíg be nem léptek arra a földre. Ez az ellentét akkor lenne igazán különös, ha az igaz volna, hogy az Úr szombatját addig nem rendelte el Isten, amíg Izráel gyermekei Sin pusztájába nem léptek, mert az bizonyos, hogy az évenkénti szombatok közül kettőt már azelőtt megalapított Isten, hogy Egyiptom földjét elhagyták.⁶⁴ 5. Az Úr szombatja az emberért lett, az évenkénti szombatokat pedig csak a Palesztina földjén lakozóknak szánta Isten. 6. Az egyik heten-kénti volt, a Teremtő nyugalmanak emlékűnepe, a többi pedig évenkénti, melyek szoros kapcsolatban voltak a zsidók Egyip-tomból való szabadulásának emlékeivel. 7. Az egyik az Úr szombatja „az én szombataim”, „szent napom”, efféle neveket viselt, míg a többi „szombatjaitok”, „az ő szombatjaik” és hasonló kifejezésekkel illették.⁶⁵ 8. Az egyiket Isten hirdette ki, mint a Tízparancsolat egyikét, amit saját ujjával írt a kőtáblákon lévő erkölcsi törvény közepébe, és amit a frigylárába, a kegye-lem királyi széke alá helyeztek el; a többi nem tartozott az erköl-

⁶³ Ezen a ponton Mr. Miller az alábbi megfogalmazást alkalmazza: „Csupán egyfajta szombat adatott Ádámnak, és csak egy maradt nekünk. Lásd, Hós, 2:10. „És megszüntetem minden örömet, ünnepét, új holdját, szombatját és minden ünnepnapját”. Az összes zsidó szombat megszűnt, amikor Krisztus a keresztre szegezte azokat. Kol, 2:14-17. Ezeket igen helyesen zsidó szombatoknak nevezték. Hóseás azt mondja: „szombatjaik”. Ám azt a szombatot, amiről mi beszélünk, Isten „az én szombatomnak nevezi”. Itt van a világos megkülönböztetés a teremtes szombatja és a ceremoniális között. Az egyik örökké tartó, a többi csupán az eljövendő jó dolgok árnyékai voltak”. *Élet és vélemények*, 161, 162.old.

⁶⁴ Ex, 12:16.

⁶⁵ Ex, 20:10; 31:13; Ésa, 58:13; v.ö. Lev, 23:24, 32, 49. Jer. sir, 1:7; Hós, 2:10.

csi törvényhez, hanem kézírásos rendeleteket alkottak, amelyek az eljövendő jó dolgok árnyékai voltak. 9. Az Úr szombatja és az ünnepek közötti különbséget gondosan megjelölte Isten, amikor elrendelte az ünnepeket és a hozzájuk tartozó szombatokat, mert így szólt: „Ezek az Úr ünnepei, melyeken szent gyülekezésre kell összejönnötök... az Úr szombatjain KÍVÜL”.⁶⁶

Az évenkénti szombatokat Ésaiás egészen más megvilágításban tárja fel, ahhoz viszonyítva, ahogy az Úr szombatját mu-tatta be. Azt mondja erről:

„Ne hozzatok többé hazug ételáldozatot; a jó illattétel utálat előttem; újhoid, szombat s ünnepre felhívás: bűnt és ünneplést el nem szenvedhetek; újhoidjaitokat és ünnepeiteket gyűlöli lelkem, terhemre vannak, elfáradtam viselni”.⁶⁷

Ezzel éles ellentétben ugyanaz a próféta így beszél az Úr szombatjáról:

„Így szól az Úr: Őrizzétek meg a jogosságot és cselekedjetei igazságot, mert közel van szabadításom, hogy eljőjjön és igazságom, hogy megjelenjék. Boldog ember, aki ezt cselekszi és az ember fia, aki ahhoz ragaszkodik, aki megőrzi a szombatot, hogy meg ne fertőztesse azt és megőrzi kezét, hogy semmi gonoszt ne tegyen. És nem mondja ezt az idegen, aki az Úrhoz adja magát: Bizony elszakaszt az Úr engem az Ő népétől, ne mondja a herélt sem: Imé én megszáradt fa vagyok! Mert így szól az Úr a herélteknek: Akik megőrzik szombataimat és szeretik azt, amiben gyönyörködöm és ragaszkodnak az én szövetségemhez: adok nekik házamban és falaimon belül helyet és oly nevet, amely jobb, mint a fiakban és lányokban élő név, örök nevet adok nekik, amely soha el nem vész. És az idegeneket, akik az Úrhoz adták magukat, hogy néki szolgáljanak, és hogy szeressék az Úr nevét, hogy Ő néki szolgálói legyenek; mindenkit, aki megőrzi a szombatot, hogy meg ne fertőztesse azt és a szövetségemhez ragaszkodókat: szent hegyemre viszem fel ezeket és megvidámítom őket imádságom házában; egészen égő és véres áldozataik kedvesek lesznek oltáromon; mert házam imádság házában hivatik minden népek számára”.⁶⁸

Hóseás az alábbiak szerint jövendöl az évenkénti szomba-tokról:

„És megszüntetem minden örömet, ünnepét, újhoidját, szombatját és minden ünnepnapját”.⁶⁹

Ezt a jövendölést körülbelül i.e. 785-ben hirdette meg. Hozzávetőlegesen kétszáz évvel később teljesedett be részben, amikor Nabukodonozor elpusztította Jeruzsálemet. Erről az ese-ményről Jeremiás, kb. i.e. 588-ban a következőképpen szól:

„Mert az Ő népe ellenség kezébe esett és nem volt segítsége; Látták őt az ellenségek, gúnyolódtak szombatain...Olyan volt az Úr, mint valami ellenség, elnyelte Izráelt, elnyelte minden palotáját, elrontotta erősségeit és megsokasította Júda leányának bánatát, baját. És eltapodta sátorát, mint valami kertet, lerombolta gyülekezése helyét; elfeledtetett az Úr a Sionon ünnepet és szombatot, és megutált haragja hevében királyt és papot. Megvetette az Úr az Ő oltárát, megutálta szent helyét, ellenség kezébe adta palotáinak kőfalait; zajt ütöttek az Úr házában, mint ünnepnapon”.⁷⁰

Az Úr ünnepeit azon a helyen kellett megtartani, amit az Úr választott ki, nevezetesen Jeruzsálemben,⁷¹ és amikor a várost és a szent gyülekezés helyét lerombolták és magát a népet is fogságba hurcolták, ezek az ünnepek teljesen megszűntek és en-nek következményeképpen az évenkénti szombatok is, melyek különleges szerepet betöltő alkalmak voltak ezeken az ünnepe-ken ugyancsak meg kellett szűnjenek. Az ellenségek azzal gú-nyolták ki szombataikat, hogy zajt csaptak az Úr házában, a komoly ünnep napján. De az Úr szombatjának megünneplése nem szűnt meg azzal, hogy a zsidókat szétszórták saját földjük-ről, mert nem helyi intézmény volt, mint az évenkénti szom-batok. A babiloni fogság egyik fő oka éppen

⁶⁶ Lev, 23:37,38.

⁶⁷ Ésai, 1:13,14.

⁶⁸ Ésai, 56: 1-7; 58: 13,14.

⁶⁹ Hós, 2:10

⁷⁰ Jer. sir, 1:7; 2:5-7.

⁷¹ Deut, 16:16; 2. Krón,7:12; Zsolt, 122.

ennek áthágása volt;⁷² és annak feltétele, hogy saját földjükre visszatérjenek az volt, hogy szétszórásuk idején is megünnepelik.⁷³ Az ünnepeket, újholdakat és évenkénti ünnepeket helyreállították, amikor a zsidók a fogságból visszatértek és néhány szüneteltetéssel meg-tartották egészen addig, míg a várost és a nemzetet a rómaiak teljesen elpusztították. De mielőtt Isten gondviselése eltörölte volna ezeket a zsidó ünnepeket, az egész jelkép-rendszer megszűnt, miután az előkép megszűnt, azáltal, hogy mi Urunk Jézus Krisztus kilehelte lelkét a kereszten. „A rendelkezések kézírását így eltörölvén, senki meg ne ítéljen titeket evés ivás vagy szent napok, újholdak vagy szombatok dolgában, melyek az eljövendő dolgok árnyékai, de a valóság Krisztusé”. Ám az Úr szombatja nem volt része a rendelkezések kézírásának, mert még azelőtt alapította Isten, hogy a bűn a világba lépett és következésképpen azelőtt, hogy megváltásnak valamilyen előké-pére (árnyékára) lett volna szükség. Isten ujja írta, nem a jelképek és árnyékok között, hanem az erkölcsi törvény kebe-lében. Az azt követő nap pedig, melyen a jelképes szombatokat keresztre szegezték, az erkölcsi törvény szombat-parancsa világosan kifejezésre jut. Azonfelül, amikor a zsidó ünnepeket teljesen eltörölték Jeruzsálem végső elpusztításával, az Úr szombatját még akkor is népének figyelmébe ajánlotta.⁷⁴ Az évenkénti szombatokat követtük most nyomon végső megszűné-sükig, ahogy azt Hóseás is megjövendölte. Most már csak az marad hátra, hogy az Úr szombatját egészen addig elkísérjük, míg el nem érjük az újföld végtelen korszakait, amikor is a meg-váltottak összes seregei az egymást követő szombatokon Isten imáadására gyűlnek össze.

⁷² Jer, 17: 19-27; Neh, 13:15-16.

⁷³ Ésa, 56: Lásd e mű 8. fejezetét.

⁷⁴ Lásd e munka 10. fejezetét!

VIII. fejezet - A SZOMBAT TÖRTÉNETE DÁVIDTÓL NEHÉMIÁSIG

A Biblia hat egymást követő könyvben hallgat a szombatról - E hallgatás összehasonlítása a genezisbeli hallgatással - Jerikó ostroma - A Nap megáll - Dávid megeszi a szent kenyereket - Hogyan függ össze az Úr szombatja az évenkénti szombatokkal és mennyiben különbözik tőlük - A legkorábbi hivatkozás a szombatra Mózes napjait követően - Alkalmi célzások a szombatra - Ámos bizonyágtétele - Ésaíasé - A szombat az emberiség áldása - A szent földre való összegyülekezés feltétele - A szombat nem helyi intézmény - Kommentár a negyedik parancsolathoz - Jeremiás bizonyágtétele - Jeruzsálem csak akkor szabadulhat meg, ha megtartja a szombatot - Ennek a kegyelmes ajánlatnak a megvetése - A szombat megkülönböztetése a hét többi napjától - A szombat a babiloni fogság után - A szombat kezdetének ideje - A szombat áthágása idézte elő Jeruzsálem pusztulását.

Hosszú szünet következik a szombat történetében, amint Mózes könyvét elhagyjuk. Egyetlen egyszer sem említi Józsué, Bírák, Ruth, Sámuel I-II, sem Királyok, I. köny-ve. Nincs róla említés, míg el nem érünk Királyok, I. könyvéhez,⁷⁵ ahol megemlíti a szombatot. Krónika I. könyvében azon-ban - ami párhuzamos elbeszélés Sámuel két könyvével - Dávid életére történő hivatkozással megemlíti a szombatot⁷⁶. Ez mégis mintegy ötszáz éves időszak, amin a Biblia úgy halad keresztül, hogy közben nem tesz említést a szombatról.

Ebben az időszakban a zsidó nép részletes története rendelkezésünkre áll az Ígéret földjére történő belépésüktől Dávid királyi uralmáig. Sok részletet felölel Józsué, Izráel véneinek és bíráinak életéből, Gedeon, Bárak, Jefte, Sámson, Éli, Naomi és Ruth, Anna és Sámuel, Saul, Jonathán és Dávid életéből. E részletes feljegyzés egészében sincs egyetlen közvetlen szombat-ra vonatkozó utalás.

A szombatellenesek kedvenc érve abban a bizonyítékban rejlik, hogy a szombat említése teljesen kimaradt a patriarkális korból. A Genézis könyve, ami a szombat paradicsomi eredetének megkülönböztetett feljegyzését nyújtja az első hét végén, amikor a pátriárkák életéről számol be, megünneplésére nézve nem mond semmit. Ebbe a könyvbe mégis 2370 év eseményeit sűrítik be. Mit kellene mondaniuk tehát arról a tényről, hogy a Biblia hat, egymást követő könyvének ötszáz évet felölelő eseményeinek viszonylagos pontosságáról, melyek kiterjednek sok olyan körülményre, melyek a szombat említéséért kiáltanak, de mégsem említik? Vajon egyetlen könyv hallgatása, ami a szombat intézményét annak legkezdetekor megemlíti és ami lejegyzí majdnem 2400 év történetét, azt bizonyítja, hogy Mózes előtt nem voltak szombatünneplők? Mit bizonyít akkor az a tény, hogy a Biblia hat egymást követő könyvében, melyek ötszáz év eseményeire szorítkoznak - külön-külön átlagosan száz évnél is kevesebb -, az egész időszak, amit átfognak, a Genézis egy ötödét sem teszi ki, mindazonáltal teljes hallgatásba burkolóznak a szombatra vonatkozóan?

Senki nem hozza fel ezt a hallgatást annak bizonyítéka-ként, hogy a szombatot ebben az időszakban teljesen figyelmen kívül hagyták? De miért ne tennék? Azért, mert amikor az elbeszélés e hosszú hallgatás után ismét felemlíti a szombatot, mellé-

⁷⁵ 2.Kir, 4:23.

⁷⁶ 1. Krón, 9:32. Igaz, hogy ez a textus a Babilonból való visszatérés utáni dolgok rendjével kapcsolatos, a 22. versből mégis megtanulhatjuk, hogy ezt a rendet eredetileg Dávid és Sámuel rendelte el. Lásd: 1-32. versek.

kesen és nem új intézmény bevezetéseként teszi. Pontosan ez a helyzet a szombat másodszori felemlítésével a mózesi feljegyzésben, azaz a genezisbeli hallgatás utáni megemlékezésével.⁷⁷ Azért van ez így, mert a negyedik parancsot a zsidók kapták, mivel-hogy korábban efféle rendelkezést nem adott Isten az emberi családnak? Ez a válasz nem fogadható el, mert láttuk, hogy a negyedik parancsolatot az emberi család fejének ajándékozta Isten és bizonyos, hogy amikor a zsidók kijöttek Egyiptomból, a már létező törvény miatt kötelező volt számukra a szombat megtartása.⁷⁸ Ezért bizonyosan meggyőzőbb az az érv, hogy nem voltak szombatünnepelők Mózesztől Dávidig, mint az, hogy egy sem volt Ádámtól Mózesig, mégsem kísérel meg senki, hogy fenntartsa az első álláspontot, akárhányan legyenek is azok, akik határozottan állítják az utóbbit.

Néhány olyan tényről is megemlékeznek ennek az öt évszázados időszaknak a történetében, melyeket érdemes figyelembe vennünk. Ezek sorában az első a Jerikó ostromáról szóló feljegyzésben található. Isten parancsára a zsidók minden nap körüljárták a várost, hét egymást követő napon át; a hét közül, az utolsó napon hétszer kerültek körül, amikor isteni közbeavatkozásra a falak leomlottak előttük, ők pedig rohammal bevették a várost. A hét nap közül egy minden bizonnyal az Úr szombatja volt. Vajon ebben a történetben Isten népe nem hágtatott át a szombatot? Válaszoljanak az alábbi tények: 1. Amit ebben az esetben tettek, azt Isten közvetlen parancsára cselekedték. 2. A negyedik parancsolatban a MI SAJÁT MUNKÁNKAT tiltotta meg Isten. „Hat napon át munkálkodjál és végezd MINDEN DOLGODAT, de a hetedik nap, az Úrnak a te Istenednek szombatja”. Neki, aki elválasztotta önmagának a hetedik napot, joga van a saját szolgálataira felhasználni, amikor jónak látja. 3. A város körülkerülése szigorúan vett *vallásos* felvonulás volt. Az Úr szövetségének ládáját hordozták a nép előtt és a frigyláda előtt ment hét pap, és szarvból készült kürtöt fújtak. 4. A város sem lehetett túlzottan nagy kiterjedésű, máskülönben nem tudták volna körülkerülni az utolsó napon hétszer és nem maradt volna idejük arra, hogy teljesen lerombolják⁵. 5. Azt sem tudjuk elhinni, hogy a zsidók, aki isteni parancsra hordozták a frigyládát a nép előtt, ami egyszerűen a Magasságos tíz igéjét tartalmazta, éppen ezek közül az ígék közül a negyediket megsértették volna: „Megemlé-kezzél a szombatnapról, hogy megszenteljéd azt”. Az biztos, hogy a hét nap közül, amelyen körüljárták Jerikót, az egyik szombat volt; de semmi szükség azt feltételezni, hogy ezen a napon vették be a várost. Nem is ésszerű az a feltételezés, ha az eseményben szereplő valamennyi tény figyelembe vesszük. Er-ről az esetről Dr. Clarke a következőket jegyzi meg:

„Nem tűnik szombatrontásnak, hogy a nép egyszerűen körüljárta a várost társaságukban a frigyládaival és azokkal a papokkal, akik a szent harsonákat fújták. Ez pusztán vallási felvonulás volt, amit az Úr parancsára vittek végbe. S ezen a napon semmilyen „robot munkát” sem végeztek.”⁶

Tetszett Istennek, hogy Józsué szavára megállítsa a föld forgását és így a nap egy ideig mozdulatlan maradt, hogy Izráel legyőzhesse a kánaánitákat.⁷ Ez a nagy csoda nem rontotta meg a szombatot? Egyáltalán nem. Mert ha Isten közbelépésére egy nagy nap meghosszabbodott, ez nem tarthatja vissza a tényleges hetedik nap megjelenését. Lehet, hogy késlelteti, de identitását semmiképpen nem semmisíti meg.

⁷⁷ Hasonlítsd össze Ezék, 16:36-al és 1. Krón, 9:32-vel.

⁷⁸ Lásd a 2. és 3. fejezetet.

⁵ Józsué, 6:

⁶ Lásd: Dr. Clarke Kommentárját Józsué, 6:15-höz.

⁷ Józsué, 10: 12-14.

Ez az eset azok számára jelent nehézséget, akik fenntartják azt az elméletet, hogy Isten az idő hetedrészét szentelte meg, nem pedig a hetedik napot, mert ebben az esetben a szombat nem tette ki az idő egyheted részét. De semmi nehézséget nem jelent azok számára, akik hiszik, hogy Isten azért különítette el a hetedik napot, hogy amint elkezdődik megtartsák, saját nyugalmanak emlékére. A hat nap közül egy hosszabb ideig tartott, mint azelőtt vagy ezután valaha, de ez a legcsekélyebb összeütközésben sincs a hetedik nappal, ami idejében megérkezett. Mindez pedig akkor történt, amikor ihletett emberek cselekedtek és az Isten közvetlen gondviselése folytán alakultak így a dolgok. Amit nem szabad elfelejteni, mindez akkor ment végbe, amikor senki sem tagadta, hogy a ne-gyedik parancsolat érvényben van.

Amikor Dávid megette a szentelt kenyereket - ez említés-re méltó eset - minthogy valószínűleg szombaton történt és Urunk is hivatkozott rá a farizeusokkal folytatott emlékeztető beszélgetésekor.⁸ A szent kenyerekre vonatkozó törvény elrendelte, hogy tegyenek ki tizenkét kenyeret a szentélyben egy tiszta asztalra az Úr előtt MINDEN SZOMBATON;⁹ és amikor így kirakták a friss kenyereket az Úr előtt minden a szombaton, a régit elvitték, hogy a papok megegyék.¹⁰ Úgy tűnik tehát, hogy a szent kenyér, amit Dávidnak adtak, az volt, amit aznap vettek el az Úr színe elől, hogy helyére a friss, forró kenyeret tegyék. Mindez szombaton történt, mert amikor Dávid kenyeret kért, a pap azt mondta: „Nincs közönséges kenyér kezemenél, hanem csak szentelt kenyér van”. És Dávid azt mondta: „A kenyér bizonyos mértékig közönséges, főleg EZEN A NAPON, amikor nincs más megszentelt az edényben”. A szent író pedig hozzá-teszi: „Adott azért a pap néki a szentelt kenyerekből, mert nem volt ott más kenyér, csak a szent kenyér, amit elvettek az Úr színe elől, hogy meleg kenyereket tegyenek a helyükre azon a napon, amelyen az előbbit elvették.” Az eset körülményei ebben a felsorolásban, mind előnyben részesítik azt a nézetet, hogy mindez szombaton történt: 1. Nem volt közönséges kenyér a papnál, ami egyáltalán nem meglepő, hiszen ne felejtsük el, hogy a szentelt kenyereket el kellett venni az Úr színe elől minden szombaton és a papoknak kellett megenniük; 2. A pap nem ajánlotta fel, hogy készít másik kenyeret, szintén nem egyedi dolog, ha figyelembe vesszük, hogy ez szombatnap volt; 3. A pap meglepődése, hogy Dáviddal találkozott, talán részben annak a ténynek köszönhető, hogy szombat volt; 4. Ez talán Doeg visszatartását is megmagyarázza azon a napon az Úr előtt. 5. Amikor Urunkat felkérték, hogy mondjon ítéletet tanítványai viselkedésére, akik kalászeket téptek és ettek szombaton, hogy éhségüket csillapítsák, úgy hivatkozott Dávidnak erre az esetére és arra, hogy a papok áldozatokat mutatnak be a templomban, mint ami igazolja a tanítványokat. Van egy csodálatos elv ebben a hivatkozásban, ha elfogadjuk, hogy Dávidnak ez a tette szombaton történt. Ez éppen az ellenkező megvilágításba állítja ezt az esetet, mint ahogy a szombat-ellenesek előállnak vele.¹¹

A kettő közötti különbség kimutatható, amit sohasem szabadna szem elől téveszteni. A szent kenyerek és égő áldozatok szombati bemutatása, ahogy a ceremoniális törvény elrendelte, sohasem alkotta részét az eredeti szombat intézménynek, mert a szombat az ember bukása előtt született, míg az égő áldozatok és a szentélyben folyó ceremoniális rítusokat az ember bűnbeesése miatt vezette

⁸ 1. Sám, 21:1-6; Máté, 12:3,4; Márk, 2:25,26; Luk, 6:3,4.

⁹ Lev, 24:5-9; 1.Krón, 9:32.

¹⁰ 1. Sám, 21:5-6; Máté, 12:

¹¹ Lásd e mű 10. fejezetét!

be Isten. Amíg ezek a szertartások érvényben voltak, bizonyos mértékig szükségszerűen összekap-csolták a szombatot a zsidóknak azokkal az ünnepeivel, amelyeken ilyen áldozatokat mutattak be. Ez csak azokon az igehelyeken látható, amelyek az ezekre az áldozatokra vonatkozó rendelkezést említik.¹² Amikor a ceremóniális törvényt a keresztre szegezték, az összes zsidó ünnep megszűnt, mert ezeket az említett rendelkezés léptette életbe.¹³ Ám e törvény eltörlése csak azokat a rítusokat vehette el, amelyek a szombathoz kapcsolódtak, miközben az eredeti intézmény pontosan úgy maradt, ahogy először kikerült Szerzője kezéből.

A Mózes kora utáni legkorábbi, szombatra vonatkozó utalás abban az intézkedésben látható, amit Dávid és Sámuel foganatosított a papok és a lévíták hivatalára nézve az Isten házában. Így hangzik:

„A Kéhátiták fiai és azok atyjafiai közül rendeltettek a szent kenyerek gondviselésére, hogy minden szombatra elkészítsék azt.”¹⁴

Megfigyeljük majd, hogy ez csupán a szombat alkalmi, mellékes említése. Mint hosszú hallgatás utáni hivatkozás, döntő bizonyíték arra, hogy nem felejtkeztek el a szombatról és nem is vesztett el az öt évszázad alatt, amelyben a szent történetírók nem említették. Ezt követően a szombat egyetlen közvetlen említésével sem találkozunk Dávid napjaitól Elizeus, a próféta idejéig, ami körülbelül újabb százötven éves időszak. Talán a 92. zsoltár az egyetlen kivétel, minthogy címe mind héberül, mind pedig magyarul azt hirdeti, hogy szombatnapra készült.¹⁵ Valószínű, hogy Dávid, Izráel kedvelt énekese szerezte.

A sünemita asszony fia meghalt és az asszony felkereste Elizeus prófétát. Férje nem tudván, hogy a gyermek halott, azt mondta neki:

„Miért mész ôhöz, ma nincs sem újhoid, sem szombat? Felelte az: Csak hagyd rám!”¹⁶

Valószínű, hogy itt az Úr szombatjáról van szó, amit ilyen összefüggésben háromszor is megemlítenek.¹⁷ Ha ez helyes, azt mutatja, hogy a zsidók rendszeresen látogatták Isten prófétáit isteni eligazításért azon a napon. Igen jó kiegészítés ezekhez a manna gyűjtéssel kapcsolatban használt szavakhoz: „Ne menjen ki senki az ô helyéből”.¹⁸ Alkalmi, szombatra vonatkozó célzás olvasható, amikor Joás Júda trónjára lépett,¹⁹ kb. i.e. 778-ban, Uzziás, Joás unokája uralkodása idején. Ámós próféta kb. i.e. 787-ben az alábbi megfogalmazást alkalmazza:

„Halljátok meg ezt ti, kik a szegényre törtök, és e föld szegényeinek kipusztítására. Mondván: Mikor múlik el az újhoid, hogy gabonát árulhassunk? és a szombat, hogy megnyithassuk a gabonás házat? hogy

¹² 1. Krón, 23:31; 2. Krón, 2:4; 8:13; 31:3; Neh, 10:31,33. Ezék, 45:17.

¹³ Lásd e mű 7. fejezetét!

¹⁴ 1. Krón, 9:32.

¹⁵ Cotton Mather azt mondja: „Van egy zsoltár a Bibliában, aminek ez a címe: „Zsoltár vagy ének szombatnapra”. Van egy mellékmondat ebben a zsoltárban: „Ôh, Uram, mily nagyok a Te műveid! A Te gondolataid igen mélyek” Zsolt, 92:5. Ez a mellékmondat azt sejteti, amit szombati elmélkedéseink témájává kellene tennünk. Gondolataink Isten műveire kellene irányuljanak” - *Értekezés az Úr napjáról*, 30. old. i.u. 1703. Hengstenberg azt mondja itt: „Ez a zsoltár címe szerint: „Ének szombatnapra”. A szombat megfelelő alkalmazása tehát - úgy tűnik - az Isten művei feletti elgondolkodó elmélkedés, egy odaadó elmélyülés, amiben csak akkor lehet részünk, ha szokványos foglalatosságainkat félretesszük”. *Az Úr napja* - 36, 37. old.

¹⁶ 2. Kir, 4:23.

¹⁷ Ésa, 66:23; Ezék, 46:1; Ám, 8:5.

¹⁸ Ex, 16:29.

¹⁹ 2. Kir, 11:5-9; 2. Krón, 23:4-8.

megkisebbsítük a vékát és megnagyobbítsuk az árát és hamis mértékkel csalhassunk? Hogy megvegyük a szegényeket pénzen és a szűkölködőt egy öltő saruért és eladhassuk a gabona hulladékát?”²⁰

E szavakat igen egyértelmű módon a tíz törzshöz intézték és a hitehagyás szomorú állapotát jelzik, ami nem sokkal azután legyőzetésüket eredményezte. Kb. ötven évvel ezután, Akház uralkodásának végén, egy másik, szombatra vonatkozó célzás található.²¹ Ezékiás napjaiban, kb. i.e. 712-ben, Ésaiás próféta a szombat érvényesítése érdekében ezt mondja:

„Így szól az Úr: Őrizzétek meg a jogosságot és cselekedjete igazságot, mert közel van szabadításom, hogy eljőjön és igazságom, hogy megjelenjék. Boldog ember az, aki ezt cselekszi és az ember fia, aki ahhoz ragaszkodik, aki megőrzi a szombatot, hogy meg ne fertőztesse azt és megőrzi kezét, hogy gonoszt ne tegyen. És nem mondja azt az idegen, aki az Úrhoz adta magát: Bizony elszakaszt az Úr engem az Ő népétől ne mondja a herélt sem: Imé én megszáradt fa vagyok! Mert így szól az Úr a herélteknek. akik megőrzik szombataimat és szeretik azt, amiben gyönyörködöm és ragaszkodnak az én szövetségemhez: Adok nékik házamban és falaimon belül helyet és oly nevet, mely jobb a fiakban és lányokban élő névénél, örök nevet adok nékik, amely soha el nem vész. És az idegeneket, akik az Úrhoz adták magukat, hogy néki szolgáljanak és hogy szeressék az Úr nevét, hogy Ő néki szolgálai legyenek; mindenkit, aki megőrzi a szombatot, hogy meg ne fertőztesse azt és a szövetségemhez ragaszkodókat. Szent hegyemre viszem fel ezeket és megvidámítom őket imádságom házában; egészen égő és véres áldozataik kedvesek lesznek oltáromon; mert házam imádság házában hivatik minden népek számára. Így szól az Úr Isten, aki összegyűjti Izráel elszéledt fiait: még gyűjtök ő hozzá az ő egybegyűjtötteihez!”²²

Ez a prófécia néhány különleges jelentőségű jellegzetes-séget említ: 1. Arra az időre vonatkozik, amikor Isten szabadí-tása egészen közel van;²³ 2. Egészen világosan megmutatja, hogy a szombat nem zsidó intézmény, mert olyan emberekre szálló áldásról beszél nemzetségre való tekintet nélkül, akik majd megtartják a szombatot; majd részletezi, kiemeli az idegen fiát, azaz a pogányt²⁴ és különleges ígéretet tesz neki, ha megtartja a szombatot. 3. Ez a prófécia Izráelre vonatkozik, amikor kitaszítottak, száműzöttek voltak, amikor szétszórásban éltek és meg-ígéri nekik, hogy összegyűjtik őket és másokat is, azaz velük együtt a nem zsidókat is, de természetesen eleget kell tenni az Isten hegyére gyűjtetés feltételének, nevezetesen, szeretni kell az Úr nevét, szolgálniuk kell őt és meg kell tartani a szombatot, nehogy megfertőződjenek. 4. Ebből az következik, hogy a szombat nem helyi intézmény, ami csak arra jó, hogy az Ígéret földjén megünnepeljék, mint az évenkénti szombatokat,²⁵ hanem az emberiségért lett és Izráel száműzöttei is meg tudták ünnepelni, amikor szétszóródtak az ég alatt mindenhová.²⁶

Ésaiás ismét bemutatja a szombatot és ezt olyan megfogalmazásban teszi, ami a leghangsúlyosabban megkülönbözteti azt minden ceremoniális intézménytől:

„Ha megtartóztatod szombaton lábadat és nem üzöd kedvtelésedet szent napomon és a szombatot gyönyörűségnek hívod, az Úr szent és dicsőséges napjának és megszenteled azt, dolgaidat nem tevén, foglalkozást sem találván, hamis beszédet sem szólván, akkor gyönyörűséged lesz az Úrban és én hordozlak a föld magaslatain és azt művelem, hogy Jákóbnak, atyádnak örökségével élj, mert az Úr szája szolt.”²⁷

²⁰ Ám, 8:4-6.

²¹ 2. Kir, 16:18.

²² Ésaiás, 56: 1-8.

²³ E szabadítás eljövételére nézve lásd Zsid, 9:28; 1.Pét, 1:9.

²⁴ Ex, 12: 48,49; Ésaiás, 14:1; Ef,2:12.

²⁵ Lásd a 7. fejezetet!

²⁶ Deut, 28:64; Luk, 21:24.

²⁷ Ésaiás, 58: 13, 14.

Ez a megfogalmazás a negyedik parancsolathoz fűzött evangéliumi magyarázat. Igen nagy és drága ígérettel egészíti ki: ami a Jákóbnak ígért föld, mégpedig az új föld birtokbavételére is kiterjed.²⁸

A 601. évben, tizenhárom évvel azelőtt, hogy Nabukodo-nozor Jeruzsálemet elpusztította, Isten Jeremiás prófétán keresztül kegyelmes ajánlattal fordult a zsidó néphez, hogyha megtartják szombatját, városuk megáll örökké. Ugyanakkor bizonyosságot tett nekik arról, hogy ha nem teszik ezt, városuk végérvényesen elpusztul. Azt mondta a próféta:

„Halljátok meg az Úrnak szavát Júdának királyai és egész Júda és Jeruzsálemnek minden lakosa, akik bejártok a kapukon! Ezt mondja az Úr: Vigyázzatok a ti lelketekre és ne hordjatok terhet szombatnapon, se Jeruzsálem kapuin be ne vigyétek,²⁹ házaikból se vigyetek ki terhet, hanem szenteljétek meg a szombatnapot, úgy amint atyáitoknak megparancsoltam!³⁰ De ők nem hallgattak és fülüket sem hajtották rá, hanem megkeményítették nyakukat, hogy ne halljanak és az oktatást be ne vehessék.³¹ Pedig, ha szívesen hallgattok rám, ezt mondja az Úr és nem visztek be terhet e város kapuin szombatnapon és megszentelitek a szombatnapot, úgy, hogy semmi dolgot nem végeztek azon, akkor e város kapuin királyok és fejedelmek fognak bevonulni, akik a Dávid trónján ülnek, szekereken és lovakon járnak mind maguk, mind fejedelmek, Júdának férfiai és Jeruzsálem lakosai; és e városban fognak lakni MINDÖRÖKKÉ. És bejönnek Júda városaiból, Jeruzsálem környékéről, a lapályról, a hegyről és dél felől, hozván égő áldozatot, véres áldozatot, ételáldozatot és tömjént, és hozván hálaáldozatot az Úr házába. Ha pedig nem hallgattok Rám, hogy megszenteljétek a szombatnapot és hogy ne hordjatok terhet és ne jöjjetek be Jeruzsálem kapuin szombatnapon: tüzet gerjesztek kapuiban és megemésztí Jeruzsálem palotáit és nem lesz eloltható”.³²

A Magasságosnak ezt a lázadó néphez intézett kegyes ajánlatát nem vették figyelembe; nyolc évvel ezután Ezékiel tesz bizonyosságot róluk:

„Apát és anyát megutáltál tebenned, a jövevényen nyomorgatást cselekedtek te közepetted, árvát és özvegyet sanyargattak benned, ami nekem szenteltetett, megutáltad s szombataimat megfertőztetted... Papjai erőszakot tettek törvényemen és megfertőztették, ami nekem szenteltetett; különbséget nem tettek aközött, ami szent, és aközött, ami közönséges, s a tisztátalan és a tiszta között különbséget nem tanítottak, s szombataimtól elrejtették szemeiket, úgyhogy megszenstelenítettek engem... Sőt ezt is cselekedték velem; megfertőztették az én szent helyemet azon a napon és szombataimat megszenstelenítették. És amikor megölték fiaikat az ő bálványaiknak, bementek az én szent helyemre azon a napon, hogy megszenstelte-lenítsék és ímé, így cselekedtek az én házamban”.³³

A bálványimádás és a szombatrontás a zsidók megrögzött bűne volt a pusztai vándorlás időszakában és ez vetette meg alapját annak, hogy saját földjükről szétszóródjanak,³⁴ melyhez valaha ragaszkodtak. És most, amikor a küszöbön állt, hogy a babiloni király hatalma elpusztítja őket, olyan mélyen kötődtek ezekhez a dédelgetett bűnökhöz, hogy nem is figyeltek a figyelmeztető hangra. Mielőtt Isten szentélyébe léptek volna szomba-ton, először megölték saját gyermekeiket, hogy bálványaiknak áldozzanak.³⁵ Mivel a gonoszság ilyen méreteket öltött, utolérte őket Isten haragja.

„De ők az Isten követeit kigúnyolták, az ő beszédeit megvetették, és prófétáival gúnyt űztek; míg nem az Úrnak haragja felgerjedt az Ő népe ellen és többé nem volt segítség. És rájuk hozta a káldeusok királyát, aki

²⁸ Máté, 8:11; Zsid, 11:8-16; Jel, 21:

²⁹ Ezt a szöveget Dr. Clarke így kommentálja: „Mert ez és a következő vers Jeruzsálem pusztulását a szombat megrontásának tulajdonítja, minthogy ez vezetett az áldozat és a vallásos előírások, valamint az összes nyilvános istentisztelet mellőzéséhez, ahogy ez szükségszerűen mindenféle erkölcselenséggel is párosult. A szombat megrontása volt az, ami Isten haragjának egész árját rájuk zúdította.”

³⁰ E megfogalmazásra vonatkozó ihletett kommentár érdekében lásd: Neh, 13:15-18.

³¹ Ez a szövegösszefüggés erőteljesen utal arra, hogy a szombat megtörése korábban is mindig egyetem és általános volt a zsidóknál. Lásd: Jer, 7:23-28.

³² Jer, 17: 20-27.

³³ Ezék, 22: 7,8; 23: 38,39.

³⁴ Ezék, 20:23,24; Deut, 32:16-35.

³⁵ Ezék, 23:38,39.

fegyverrel ölte meg ifjaikat az ő szent hajlékukban, s nem kedvezett sem az ifjaknak, sem a szűzeknek, sem a vén és elaggott embereknek, mindannyiukat kezébe adta. És az Isten házában mindenféle edényeit, nagyokat és kicsinyeket, az Úr házában kincseit és a királynak és az ő vezéreinek kincseit, mindezeket Babilóniába vitette. Az Isten házat felgyújtották, Jeruzsálem kőfalait lerontották, palotáit mind elégették tűzzel és minden drágaságait elpusztították. És akik a fegyver elől elmenekültek, azokat elhurcolta Babilóniába és neki és fiainak szolgálóivá lettek mindaddig, míg a perzsa birodalom fel nem támadott”.³⁶

Míg a zsidók fogságban voltak Babilonban, Isten felajánlotta nekik, hogy helyreállítja őket saját földjükön és újra várost és templomot ad nekik dicső körülmények között.³⁷ Mivel az ajánlat feltételét nem teljesítették,³⁸ a megígért dicsőséget soha nem örökölték. Ebben az ajánlatban volt néhány, az Úr szombat-jára, valamint a zsidó ünnepekre vonatkozó utalás.³⁹ E célzások egyikét igen érdemes különösképpen megfigyelni a tiszta, érthe-tô világos megfogalmazás miatt, amivel különbséget tesz a szombat és a hét többi napja között:

„Ezt mondja az Úr Isten: A belső pitvar kapuja, mely keletre néz, zárva legyen a dologtevő hat napon, szombatnapon pedig nyissák ki és újhold napján is nyissák ki.”⁴⁰

A hét hat napját isteni ihletésre „hat munkálkodó nap”-nak nevezték, a hetediket pedig az Úr szombatjának. Ki meré-szeli összezavarni ezt a világos különbségtételt?

Miután a zsidók visszatértek a babiloni fogságból és templomukat és városukat helyreállították, az egész nép ünne-pélyes összegyülekezésekor előszámlálták egy a Magasságoshoz intézett könyörgésben az Isten gondviselésének minden nagy eseményét elmúlt történelmük során és a szombatra vonatkozóan is bizonyoságot tettek, a következőképpen:

„És a Sinai hegyre alászálltál és szóltál velük az égből és adtál nekik helyes végzéseket, igaz törvényeket, jó rendelkezéseket és parancsolatokat. A te szent szombatodat is megjelentetted nekik és parancsolatokat, rendelkezéseket és törvényt parancsoltál nekik szolgád, Mózes által”.⁴¹

Így emlékeztették az egész népet a Sinai hegyi nagy eseményekre, arra, hogy Isten törvényének tíz igéjét adta, és megismertette szent szombatját. Korábbi engedetlenségük kiha-tása olyan mélyen érintette az egész gyülekezetet, hogy ünnepé-lyes kötést tettek, hogy engedelmeskednek Istennek.⁴² Ezekkel a szavakkal tettek fogadalmat egymásnak:

„És hogy a föld népeitől, akik árukat és mindenféle gabonát hoznak szombatnapon eladni, nem fogunk venni tőlük szombaton és egyéb szent napon, és hogy nem fogjuk bevetni a földet a hetedik esztendőben és elengedünk minden tartozást”.⁴³

Mivel Nehémiás távol volt, ezt a szövetséget - legalábbis részben el is felejtették a perzsa udvarban. S miután tizenegy év múlt el, Nehémiás bizonyoságot tesz a történekről, amikor körül-belül 434-ben visszatért:

„Azokban a napokban láttam Júdában, hogy sajtót taposnak szombaton és gabonát hoznak be, szamarakra rakván, sőt bort, szőlőt és olajat is és mindenféle terhet behoznak Jeruzsálembe szombatnapon és bizonyoságot tettem ellenük, ame-lyik napon eleséget árultak. Tirusiak is laktak a városban, akik hoztak halat és

³⁶ 2.Krón, 36:16-20.

³⁷ Ezék, 40-48.

³⁸ Ezék, 43: 7-11.

³⁹ Ezék, 44:24; 45:17; 46: 1-3; 4, 12.

⁴⁰ Ezék, 46:1.

⁴¹ Neh, 9:13-14.

⁴² Neh, 9:38; 10:1-31.

⁴³ Neh, 10:31.

mindenféle árút, amelyeket eladtak szombatnapon Júda fiainak Jeruzsálemben. Annakokáért megfedtem Júda előljáróit és mondtam nekik: Micsoda gonosz dolog ez, amit ti cselekszetek, hogy megfertőztetitek a szombatnak napját? Avagy nem így cselekedtek-é a ti atyáitok, s a mi Istenünk reánk hozta mindezt a gonoszt és a várostra? És ti mégis növelitek Isten haragját Izráel felett és megfertőztetitek a szombatot! Annakokáért, amikor megárványkosodtak Jeruzsálem kapui szombat előtt⁴⁴, parancsolatomra bezárták az ajtókat és megparancsoltam, hogy meg ne nyissák azokat szombat utánig, annakfelette legényeim közül a kapukhoz rendel-tem, mondván: Nem fog bejönni teher a szombatnak napján! Annakokáért a kereskedők és minden árúk árusai kívül háltak Jeruzsálemen egyszer vagy kétszer. És bizonytságot tettem ellenük és mondtam nekik: Miért háltok ti e kőfal előtt? Ha ezt ismételitek, kezet vetek reátok! Attól kezdve nem jöttek szombaton. És megparancsoltam a lévítáknak, hogy tisztítsák meg magukat s hogy menjenek el és ôrizzék a kapukat, hogy megszenteljék a szombatot. Ezért is emlékezzél meg rólam én Istenem és kedvezz nékem, kegyelmességednek nagy volta szerint!⁴⁵

Ez a bibliaszöveg világos bizonyágtétel arról, hogy Jeru-zsálem pusztulása és a zsidók babiloni fogsága annak következ-ménye volt, hogy megszenteltségtelenítették a szombatot. Ez meg-lepô módon megerôsíti Jeremiás megfogalmazását, amint megfigyeltük, amelyben bizonyágot tett a zsidóknak arról, hogy ha megszentelik a szombatot, városuk mindörökre megmarad; de teljesen elpusztul, ha továbbra is gyalázattal illetik. Nehémiás bizonyágot tesz Jeremiás, a szombat megszegésére vonatkozó jövendölésének beteljesedéséről és a szombat mellett tett ünne-pélyes felhívásával ér véget a szombat története az Ótestamen-tumban.

⁴⁴ Néhány szót itt kell szólni a szombatkezdés idejével kapcsolatban: 1. Az idő első hetének számolása szükségszerűen meghatározza az összes, ezután következő hét számolását. Az első nap első része éjjel volt, és az első hét minden napja estével kezdődött; az este és a reggel egyenértékű az éjjel és nappal kifejezésekkel és együtt tesznek ki egy 24 órás napot. Gen, 1: Ettől kezdve az első szombat estével kezdődött és estével végződött. 2. hogy az éjszakát az Írások szerint egy 24 órás nap egy részének tekintették, számos textus bizonyítja: Ex, 12:41,42; 1.Sám,26:7, 8; Luk, 2:8-11; Márk, 14:30; Luk, 22:34; stb. 3. a 2300 évet jelképező 2300 nap mindegyike ugyanilyen napokból áll, mint az idő első hetének napjai. Dán, 8:14. A lábjegyzet, amelyik megadja a szó szerinti héber szavakat, e napokat „estének és reggelnek” nevezi. 4. Az elfedezés nagy napját meghatározó rendelet abszolút mértékben döntő annak bizonyására, hogy a nap estével kezdődik s hogy az éjszaka a nap része. Lev, 23:32. „Nyugalom szombatja ez néktek, sanyargassátok meg azért lelketeket a hónap kilencedikének estéjén, egyik estétől a másik estéig ünnepeljétek a ti ünnepeteket (szombatotokat)”. 5. Azt, hogy az este napnyugtával kezdődik, az alábbi ígehelyek egyértelműen bizonyítják: Deut,16:6; Lev,22:6,7; Deut, 23:11; 24:13,15; Józs,8:29; 10:26,27; Birák,14:18; 2.Sám,3:35; 2.Krón,18:34; Máté,8:16; Márk,1:32; Luk,4:40. De Neh,13:19 nincs ellentétben ezzel a bizonyágtétellel és jelzi, hogy a szombatot nem sötétedés után kezdték? Azt hiszem nem. A szöveg nem azt mondja: „Amikor kezdett sötétedni Jeruzsálemben, szombat előtt”, hanem azt, „amikor Jeruzsálem kapui kezdtek sötétedni (árványkosodni)” Ha nem felejtjük el, hogy Jeruzsálem kapuit széles és magas falakba építették be, nem lesz nehéz összhangba hozni ezt a szöveget azzal a sok, itt előterjesztett ígehellyel, melyek azt bizonyítják, hogy a nap napnyugtakor kezdődik.

Calmet Bibliái szótárában „szombat” címszó alatt így fogalmazza meg a szombatkezdés módját: „Körülbelül fél órával napnyugta előtt minden munkát abbahagynak és a szombat elkezdődött”. A szombatzárásról pedig azt mondja: „Amikor eljön az éjszaka és az égen észrevettek három, elég nagy csillagot, akkor befejeződött a szombat és visszatérhettek szokásos mindennapi foglalatosságaihoz.”

⁴⁵ Neh, 13:15-22.

IX. fejezet - A SZOMBAT NEHÉMIÁSTÓL KRISZTUSIG

Nagy változás a zsidó nép sorai között a bálványimádással és a szombatünnepléssel kapcsolatban Babilonból való visszatérésük után - Antióchus Epiphanes szombat elleni rendelete - Ezer szombatünneplő lemészárolása a pusztában - Hasonló mészárlás Jeruzsálemben - A zsidó vének rendelete a szombaton történő támadásoknak való ellenállásra vonatkozóan - További mártíromságok - Makkabeus Júdás győzelmei - Pompeius hogyan foglalta el Jeruzsálemet - A zsidó doktorok szombatra vonatkozó tanítása - a szombat intézmény helyzete az Üdvözítő első adventjekor.

Egy majdnem öt évszázados időszak telik el Nehémiás kora és a Megváltó szolgálatának kezdete között. Ez alatt az idő alatt, egy szokásostól eltérő változás formálta át a zsidó népet. Korábban riasztó méreteket öltött közöttük a bálványimádás és lázadó módon megszegték a szombatot. De Babilonból való visszatértük után soha nem követték el többé a bálványimádás vétkeit. A fogság fenyegetése ennek a gonoszságnak a kigyógyítását eredményezte.⁷⁹ Hasonló módon változtattak a szombattal kapcsolatos életgyakorlatukon is. Ebben az időszakban tették nehezzé a szombat intézményét a legterhesebb és legszigorúbb intézkedésekkel. E periódus rövid kiértékelése bizonyára magáért beszél. Antiochus Epiphanes szíriai király uralkodása alatt, i.e. 170-ben igen elnyomták a zsidókat.

„Akkor a király rendeletet bocsátott ki egész birodalmában: mindnyájan alkossanak egy népet és hagyjanak fel szokásaikkal. A népek mind engedelmeskedtek a király parancsának. Sőt még Izráel fiai közül is soknak megtetszettek ezek a szertartások, így áldozatot mutattak be a bálványoknak és megszegték a szombatot”.⁸⁰

A zsidók többsége hűséges maradt Istenhez és emiatt menekülniük kellett életükért. A történetíró folytatja:

„Akkoriban sok igazságot és jogot kereső ember vonult a pusztába gyermekeivel, feleségével és nyájával együtt, hogy ott letelepedjék, mert a baj rájuk nehezedett. A király tisztviselőinek és a Dávid városában, Jeruzsálemben állomásozó csapatoknak jelentették, hogy néhány olyan ember, aki megszegte a király parancsát, a pusztában barlangjaiba húzódott. Számosan nyomukba eredtek és utol is érték őket. Odaszóltak nekik: Most aztán elég legyen! Gyertek elő és tegyetek eleget a király parancsának! Akkor életben maradtok. De azt felelték: Nem megyünk ki és nem teljesítjük a király parancsát és a szombatot nem szegjük meg. Erre nyomban megindították ellenük a támadást. De nem viszonozták, egyetlen követ nem dobtak rájuk és a barlangokat sem torlaszolták el. Azt mondták: Mi mindannyian tiszta lelkiismerettel akarunk meghalni! Tanunk az ég és a föld, hogy igazságtalanul öltök meg bennünket. Szombaton támadták meg őket, és így meghaltak feleségükkel, gyermekekkel és nyájakkal együtt, mintegy ezer ember.”⁸¹

Magában Jeruzsálemben is hasonló mészárlás ment végbe. Antiochus király elküldte Apollóniust egy huszonnégyezer emberből álló hadsereggel:

„Jeruzsálembé érkezve békét színtelt. A szombat szent napjáig nyugton maradt. Amikor azonban látta, hogy a zsidók ünnepelnek, megparancsolta embereinek, fogjanak fegyvert. Mindenkit lemészároltatott, aki kiment nézelődni. Azután fegyveres kézzel berontott a városba és rengeteg embert megölt.”⁸²

A vérengzés e rémületes tetteit látva Mátyás, egy tiszteletreméltó, nagyszerű ember, Makkabeus Júdás atyja, barátaival együtt kijelentette:

⁷⁹ A babiloni fogságról szólva Ezék, 23:48-hoz fűzött megjegyzésében Dr. Clarke azt mondja: „Attól fogva egészen mostanáig a zsidók sohasem estek vissza a bálványimádásba”.

⁸⁰ 1. Makk, 1:41-43.

⁸¹ 1. Makk, 2:29-38.

⁸² 2. Makk, 5:25,26.

„Az ellen, aki szombaton megtámad bennünket, föl vesszük a harcot, nehogy mind meghaljunk, ahogy testvéreink meghaltak a barlangokban”.⁸³

Ezután néhányan mégis vértanúságot szenvedtek, mert megünnepelték a szombatot, ahogy az alábbi idézet mutatja:

„Másokat, akik a közeli barlangokban összegyűltek megülni a szombatot, Filippusznak jelentették fel. Mivel a szent napok iránti tiszteletből nem akartak védekezni, mindannyiukat elégették”.⁸⁴

Ezután Makkabeus Júdas nagy tetteket vitt végbe a zsidók védelmében és ellenállt a szír kormányzat irtózatossá nyilvánításának. Az egyik csatáról így szól a feljegyzés:

„Aztán kiadta a jelszót: „Isten segítségével” Maga az első csapatot vezette és Nikánorra támadt. Mivel a Mindenható mellettük volt a küzdelemben, több, mint kilencezret lekasaboltak az ellenségből és Nikánor seregének nagy részét megsebesítették, megcsónkították és menekülésre kényszerítették. Azoknak, akik el akarták őket adni, zsákmányul ejtették a pénzüket. Egy darabig üldözték őket, azután visszafordultak, mert kevés volt az idő. Ugyanis épp szombat előtti nap volt, így az üldözést nem folytathatták. Összeszedték az ellenség fegyvereit és magukkal vitték a zsákmányt. Azután megünnepelték a szombatot. Hangosan dicsőítették és magasztalták az Urat, aki egészen addig a napig velük volt és így jelét adta irántuk való irgalmának. A szombat elmúltával részt adtak a sebesülteknek, az özvegyeknek és az árváknak a zsákmányból. A maradékot pedig szétosztották maguk és gyermekeik között. Amikor ezt elvégezték, közösen imádkoztak és arra kérték az irgalmas Urat, engesztelődjék ki teljesen szolgálóival.”⁸⁵

Ezután a zsidók, amikor ellenségeik szombaton megtámadták őket, megverték őket és sokakat megölték közülük.⁸⁶

Körülbelül i.e. 63-ban Pompeius, a rómaiak hadvezére megostromolta és bevette Jeruzsálemet. Ennek véghezvitele érdekében fel kellett töltenie az óriási vízesárcot és töltést kellett emelnie a város ellen, hogy arra helyezze a kőhajító gépeket. Josephus a következőképpen idézi fel ezt az eseményt:

„Ha nem lett volna ősi szokásunk a hetedik napot megünnepelni, akkor az ostromlottak bizonyára megakadályozták volna a sánc befejezését; tudniillik a törvény megengedi ugyan, hogy csatában védekezzünk az ellenség támadása ellen szombat napon, de nem engedi meg, hogy más, ellenséges vállalkozásban részt vegyünk. Amint a rómaiak erre rájöttek, szombat napokon nem lövöldöztek köveket a zsidókra és egyáltalán semmiféle csatározásba sem kezdtek velük, hanem sáncaikat és ostromtornyait építették és közelebb hozták az ostromgépeket, hogy másnap aztán felhasználhassák őket.”⁸⁷

Ebből is látható, hogy Pompeius gondosan óvakodott attól, hogy a zsidókat szombaton támadja meg az ostrom idején, hanem inkább azzal töltötte a napot, hogy a vízesárcot töltötte, emelte a töltést, hogy a szombatot követő napon, azaz vasárnapon, megtámadhassa őket. Josephus továbbá azt is megemlíti, hogy még Pompeius hadigépeinek lövedékei sem tudták megakadályozni a papokat szent szolgálataik végzésében, még akkor sem, „ha bármilyen súlyos esemény történt is,” és amikor a várost bevették és az ellenség nekik támadt és elvágta azok torkát, akik a templomban tartózkodtak, a papok mégsem menekültek el, vagy álltak el attól, hogy bemutassák szokásos, mindennapi áldozataikat.

⁸³ 1. Makk, 2:41.

⁸⁴ 2. Makk, 6:11.

⁸⁵ 2. Makk, 8:23-28.

⁸⁶ 1. Makk, 9:43-49. Josephus, Zsidó régiségek, b. 13. 1. fejelet. 2. Makk, 15:

⁸⁷ A zsidók története (Antiquitates), b. 14. 4. fejelet. Itt hívjuk fel a figyelmet az egyik történelmi csalásra, aminek segítségével úgy mutatják be a vasárnapot, mintha szombat lenne. Dr. Justin Edwards így szól erről az esetről: „Pompeius, a római tábornok, mivel tudta ezt Jeruzsálem ostrománál, nem támadta meg őket szombaton, hanem műveinek kialakításával töltötte a napot és készült a hétfői támadásra, így aztán nem tudtak ellenállni és bevették a várost” (*Szombati kézikönyv*, 216. old.). azaz, a szombat után következő nap hétfő volt és persze vasárnap volt a szombat! Dr. Edwards mégis jól tudja, hogy Pompeius korában a szombat csupán a hetenként ismétlődő sabbath volt. és a vasárnap, nem pedig a hétfői nap volt a támadás napja.

Ezek a zsidó történelemből vett idézetek alkalmasak arra, hogy bemutassák azt az óriási változást, ami ezzel a néppel a babiloni fogság után a szombattal összefüggésben történt. Abban a korban, amikor Urunk szolgálatát megkezdte, a zsidó doktorok szombatra vonatkozó tanításának rövid áttekintése zárja ezt a fejezetet:

„Felsoroltak körülbelül negyven alapvető munkát - amelyről azt állították, hogy tilos szombaton végezni. Ezekhez soroltak be számos, másodlagos tettet, amelyről viszont azt mondták, hogy azok is tiltottak... Az alapvető, megtiltott munkák között szerepelt a szántás, a vetés, aratás, rostálás (cséplés), tisztítás, örlés stb. Az örlés rovatba iktatták a sütést, vagy az olyan dolgok szétválogatását, amelyek korábban együtt voltak... Egy másik hagyományuk azt volt, minthogy tiltották a cséplést szombaton, a kalász összemorzsolását is tiltották, ami ugyancsak a cséplés egyik fajtája volt. Természetesen az is szombatrontás volt, ha valaki a zöld fűvön járt, mert járásával összemorzsolná, vagy kicséplné. Így aztán, mivel az ember nem is vadászhatott szombaton, egy bolhát sem foghatott, mert az is egyféle vadászat volt. Minthogy az ember nem hordozhatott terhet szombaton, egy szomjas állatnak sem vihetett vizet, mert ez a tehercipelés egy fajtája lett volna; de kiönthette a vizet egy vályúba és az állatot odavezethette... ha egy bárány verembe esett, készen álltak arra, hogy kihúzzák és biztonságos helyre vigyék... Azt mondták, hogy az ember szolgálhat egy betegnek, hogy baján könnyítsen, de nem azzal a szándékkal, hogy betegségét meggyógyítsa. Kötést, tapaszt fel lehetett tenni egy beteg szemre, szemgyógyító írral is megkenhették a fájdalom enyhítése céljából, de nem azért, hogy meggyógyítsák a szemet”.⁸⁸

Ilyen jelentős változás állt be tehát a zsidó nép szombattal kapcsolatos életgyakorlatában és tanítóik ezzel összefüggő tanításában. Istennek az emberiségnek szánt legirgalmasabb intéz-ményéből a gyötrelem forrása lett. Amit Isten az öröm és a felüdülés forrásául adott, abból a szolgaság igája lett. A szombat, ami az Édenben az emberért lett, most a legterhesebb és legnyomasztóbb intézmény volt. Ideje volt, hogy Isten közbelépjen. A következő felvonásban megjelenik a szombat Ura.

X. fejezet - A SZOMBAT KRISZTUS KORÁBAN

Az Üdvözítő küldetése - Jézus, mint a szombatünneplés hiteles megítélője - Az intézmény állapota adventjekor - Az Üdvözítő Názáretben - Kapernaumban - Társalgása a búzamezőn - A megszáradt kezű ember esete - A Megváltó rokonai között - A tehetetlen ember esete - A vagon született ember története - Az asszonyé, akit a Sátán megkötözött - Urunk szombatra vonatkozó tanításának és csodáinak a célja - Sok szombat ellen állást foglaló ember igazságtalansága - Máté, 24:20 vizsgálata - A keresztre feszítéskor nem töröltetett el a szombat - A negyedik parancsolat az esemény után - A szombat nem változott meg Krisztus feltámadásakor - Ján, 20:26 vizsgálata - Acs, 2:1-2 áttekintése - A megváltás nem szolgáltat érvet a szombat megváltoztatására - Zsolt, 118:22-24 vizsgálata - A szombatot nem törölték el és meg sem változott a hetven hét lezárulásakor.

Amikor eljött az időnek teljessége, Isten kibocsátotta Fiát, hogy a világ Üdvözítője legyen. Ő, aki küldetését végtelen jóaká-rattal teljesítette, Isten Fia és ember Fia volt. Mielőtt a világ létrejött az Atyával volt és Isten általa teremtett mindeneket.⁸⁹ A szombatnak, amit e nagy mű befejezé-sekor emlékünnepként rendelt el, hogy állandó megemlékezés formájában megünnepeljék, Isten Fia, aki által mindenek teremtettek, nem is lehetett más, mint igazi céljának és valódi megünneplésének tökéletes bírāja. Mivel Dániel próféciájának hatvankilenc hete beteljesedett, a Megváltó elkezdett prédikálni, mondván: „Betölt az idő”.⁹⁰ Az Üdvözítő szolgálata arra az időre esett, amikor az Úr szombatját a zsidó doktorok tanításai kegyes céljától teljesen eltérítették. Ahogy az előző fejezetben láttuk, hogy a

⁸⁸ Az Amerikai traktát Társulat Szombat kézikönyve, 214, 215.old.

⁸⁹ Gal, 4:4,5; Ján, 1:1-10; 17:5; 24; Zsid, 1:

⁹⁰ Dán, 9:25; Márk, 1:14-15.

szombat többé már nem a felüdülés és öröm forrása a nép életében, hanem inkább a szenvedés és gyötrelem okozója. A törvény doktorai olyannyira megter-helték a hagyományokkal, hogy irgalmas és jótékony célja tel-jesen eltűnt az emberi elképzelések szemetje alatt. Mivel Sátán még véres rendeletek által sem tudta rábírní a zsidó népet a babiloni fogság után, hogy felhagyjanak a szombat-ünnepléssel és nyíltan gyalázzák, ahogy azelőtt tették, most rávette doktoraikat, hogy torzítsák el annyira, hogy igazi jellege a vég-sôkig megváltozzék és megünneplése egyáltalán ne legyen Istennek tetszô. Látni fogjuk, hogy az Üdvözítô egyetlen alkal-mat sem halasztott el, hogy a szombatra vonatkozó hamis fogalmaikat ne helyesbítse és szándékosan választotta a szom-batot, mint olyan napot, amelyen sok irgalmas cselekedetét véghezviszi. Majd meglátjuk, hogy egész szolgálata alatt taní-tásának túlnyomó részét arra fordította, hogy meghatározza: mi egyezik a törvény szellemével szombatnapon. Egy rendkívüli tény, mely magyarázatul szolgál azok számára, akik úgy gondolják, hogy a szombat eltörlését tervezte. Urunk szolgálá-tának kezdetén azt olvassuk:

„Jézus pedig megtért a Lélek ereje által Galileába és híre ment neki az egész környéken. És tanított azoknak zsinagógaiban, dicsôit-tettvén mindenkitôl. És elment Názáretbe, ahol felneveltetett és be-ment szokása szerint szombatnapon a zsinagógába és felállt olvasni”.⁹¹

Így közelített az Üdvözítô a szombathoz. Nyilvánvaló, hogy ezzel meg akarta mutatni, mennyire becsüli a szombatot, mert nem volt szükség arra, hogy a gyülekezet megnyerése érdekében tegye ezt, hiszen óriási tömegek álltak készen arra, hogy nyomába tóduljanak. Mivel bizonyágtételét visszautasítot-ták, elhagyta Názáretet és Kapernaumba ment. A szent történet-író így számol be errôl a látogatásról:

„Ô azonban közöttük átmenvén eltávozott. És lement Kapernaumba, Galilea városába, és tanítja ôket szombatnapokon. És csodálkoztak tudományán, mert beszéde hatalmas volt. És volt a zsinagógában egy tisztátalan, ôrdôgtôl meg-szállt ember, aki fennhangon kiáltotta: Mondván: Ah, mi közünk hozzád Názáreti Jézus? Jöttél, hogy elveszíts minket? Ismerlek téged ki vagy: az Istennek ama Szentje. És megdorgálta ô Jézus, mondván: Némulj meg és menj ki ez emberbôl! És az ôrdôg azt közére vetvén, kiment belôle és nem ártott neki semmit. És félelem támadt mindenki-ben és egymással szólnak és beszélnek, mondván: Mi dolog ez, hogy nagy méltósággal és hatalommal parancsol a tisztátalan lelkeknek és kimennek? Elterjedt a hír ôfelôle a környék minden helyén. Azután a zsinagó-gából eltávozván a Simon házába ment. A Simon napa pedig nagy hideglelésben feküdt és könyörögtek neki érette. És Jézus mellé állván, megdorgálta a hideglelést és az elhagyta ô-t és azonnal felkelt és szolgált nékik”.⁹²

A feljegyzés szerint ezek voltak az Üdvözítô elsô szom-bati csodatettei. Ám a zsidók szombatszemléletének szigorúsága is megfigyelhetô abban a tényben, hogy napnyugtáig vártak, azaz addig, amíg a szombat el nem múlt,⁹³ mielőtt odavitték a beteget, hogy Jézus meggyógyítsa, ahogy az alábbi beszámoló is mutatja:

„Estefelé pedig, amikor leszállt a nap, mind ôhozzá vitték a betegeseket és az ôrdôngôsöket; és az egész város odagyűlt az ajtó elé. És meggyógyított sokakat, akik különféle betegségekbén sýnlôdtek és sok ôrdôgôt kiűzött, mivelhogy ismerték ô-t.”⁹⁴

A szombat ezután következô említése különlegesen érde-kes:

„Abban az idôben a vetéseken át haladt Jézus szombatnapon; tanítványai pedig megéheztek és kezdték a kalászatokat tépni és enni. Látták pedig ezt a farizeusok, mondták néki: Imé a te tanítványaid azt cselekszik, amit nem szabad szombatnapon cselekedni. Ô pedig mondta nékik: Nem olvastátok-é, mit cselekedett Dávid,

⁹¹ Luk, 4:14-16.

⁹² Luk, 4: 30-39; Mk, 1:21-31; Máté, 8:5-15.

⁹³ Erre a pontra vonatkozóan lásd a 8. fejezet összefoglaló részét!

⁹⁴ Márk, 1:32-34.

mikor megéhezett ő és akik vele voltak? Hogyan ment be az Isten házába és ette meg a szentelt kenyeret, amit nem volt szabad megennie neki, sem azoknak, akik vele voltak, hanem csak a papoknak? Vagy nem olvastátok a törvényben, hogy szombatnapon megtörik a papok a szombatot a templomban és nem vétkeznek? Mondom pedig néktek, hogy a templomnál nagyobb van itt. Ha pedig tudnátok: Mi ez: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot, nem kárhoztattatok volna az ártatlanokat. Mert a szombatnak is Ura az embernek Fia.”⁹⁵

A Márk evangéliumában található párhuzamos szövegnek van egy fontos, kiegészítő megjegyzése arra a következtetésre, amit Máté fogalmazott meg:

„És mondta nékik: A szombat lett az emberért, nem az ember a szom-batért, annak okáért az embernek Fia a szombatnak is Ura”.⁹⁶

Az alábbi pontokat kell figyelembe venni a szöveg vizsgálatánál:

1. A felmerülő probléma nem a búzamezőn történő áthala-dás tetteivel függ össze, hiszen maguk a farizeusok is a társaságukban voltak és ezért talán azt a következtetést lehetne levonni, hogy a Megváltó és azok, akik vele voltak, vagy mentek a zsina-gógába vagy visszatérőben voltak onnan.

2. A farizeusok ezt a kérdést vetették fel: vajon a tanítványok, amikor éhségüket csillapították a búzamezőn keresztülha-ladva, nem törték-e meg a szombat törvényét?

3. Ő, akihez a kérdést intézték, a legmesszebbmenőig illetékes volt, hogy választ adjon, hiszen az Atyával volt, amikor a szombat megszületett.⁹⁷

4. A Megváltó inkább a Szentírásban található eseteket sorakoztatta fel a kérdés eldöntéséhez, hogysem saját, független ítéletalkotását helyezte volna előtérbe.

5. Az első eset, amire az Üdvözítő hivatkozott, különös-képpen helyénvaló volt. Dávid, miközben életéért futott, belépett szombaton az Isten házába⁹⁸ és azért, hogy éhségét csillapítsa, evett a szentelt kenyerekből. A tanítványok éhségük enyhítésére egyszerűen csak a kalászból ettek azon a búzaföldön, melyen keresztülhaladtak szombaton. Ha Dávid helyesen cselekedett, amikor szükséghelyzetében evett abból, ami csak a papoké volt, milyen enyhe szemrehányással lehet illetni a tanítványokat, akik még a ceremóniális törvény előírásait sem sértették meg!

6. Urunk következő példájának az volt a célja, hogy megmutassa, milyen szombaton végzett munka nem sérti meg a szombat szentségét és ezért hivatkozott a papok esetére. Ugyan-az az Isten, aki kimondta a negyedik parancsolatban: „Hat napon át munkálkodjál és végezd minden DOLGODAT” azt is megpa-rancsolta, hogy a papoknak bizonyos áldozatokat kell bemutat-niuk az Ő templomában szombaton.⁹⁹ Nincs ebben semmi ellent-mondás, mert a papok részéről szombaton végzett munka egy-szerűen az Isten előírt tiszteletének fenntartását célozta az ő templomában és nem azt tették, amit a parancsolat a „TE DOL-GOD”-nak nevez. Az efféle munka - mivel az Üdvözítő ennek elbírálója - nem volt és soha nem is volt a szombat áthágása.

7. Igen valószínű, hogy az Üdvözítő ebben a papokra történő hivatkozásában nem pusztán a szombaton általuk bemu-tatott áldozatokra gondolt, hanem arra a

⁹⁵ Máté, 12:1-8; Márk, 2:23-28; Luk, 6:1-5;

⁹⁶ Márk, 2:27,28.

⁹⁷ V.ö. Ján, 1:1-3; és Gen, 1:1, 26; 2:1-3;

⁹⁸ Lásd a 8. fejezetet!

⁹⁹ Num, 28:9,10.

tényre, hogy elvárták tőlük, hogy készítsenek új szent kenyereket minden szombaton, amikor is a régít el kellett távolítani az Úr előtt álló asztalról és meg kellett enniük.¹⁰⁰ A kérdésnek ez a szemlélete összekapcsolná a papok esetét Dávidéval és mind a kettő csodálatos világosságot vetít a tanítványok tetteire. Igen értékelendő Urunk érvelése, amikor hozzáteszi: „Mondom pedig néktek, hogy a templomnál nagyobb van itt;” tehát ha a szentelt kenyereket szombaton kellett elkészíteni azok használatára, akik a temp-lomban szolgáltak, és akik ezt tették ugyanakkor ártatlanok voltak, mennyivel inkább ártatlanok a tanítványok, akik Őt követik, Aki nagyobb a templomnál, de akinek nem volt hová fejét lehajtsa, és ettek a lábon álló kalászból szombaton, hogy éhségüket csillapítsák.

8. Urunk a következőkben lefektet egy a legkomolyabb figyelemre érdemes elvet, amikor hozzáteszi: „Ha pedig tudná-tok, mi ez: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot, nem kárhoz-tattátok volna az ártatlanokat!” A Magasságos elrendelte, hogy bizonyos munkát végezzenek szombaton, hogy áldozatokat mutassanak be Néki. De Krisztus az Írások tekintélyére alapozva megerősíti,¹⁰¹ hogy van, ami sokkal inkább elfogadható Isten számára az áldozatoknál. Ezek pedig az irgalmasság tettei. Ha Isten ártatlanoknak tekinti azokat, akik szombaton áldozatokat mutatnak be, mennyivel kevésbé lehet kárhoz-tatni azokat, akik irgalmasságot és szabadulást nyújtanak a bajban lévő és szenvedő embernek azon a napon.

9. Az Üdvözítő sem hagyta ennyiben a dolgot, mert hozzáteszi: „A szombat lett az emberért és nem az ember a szombatért; azért az ember Fia a szombatnak is Ura”. Ha a szombat *lett*, bizonyos cselekedetekre volt szükség, hogy létrejöjjön. Milyen cselekedetek voltak ezek? 1.) Isten megnyugodott a hetedik napon és nyugalomnappá, az Úr szombatjává, nyugalomnapjává tette; 2.) Megáldotta azt a napot és ezáltal a szombat szent nappá lett; 3.) Megszentelte azt, vagyis megünneplését szent használat-ra elkülönítette és az ember Isten iránti kötelezettségének részévé tette. Bizonyára volt idő, amikor ezeket a tetteket végbe vitték. S ennél a pontnál igazán semmi helye a vitának. Nem a Sinainál végezte el Isten ezeket a tetteket, nem is a Sin pusztájában, hanem a paradicsomban. Ezt erősíti meg az Üdvözítő itt használt megfogalmazása is: „A szombat AZ emberért lett és nem az ember lett a szombatért.”¹⁰² és így eleveníti fel gondolatvilágunkban, hogy az embert, Ádámot a föld porából alkotta Isten és megerősíti azt, hogy érte lett a szombat. Ez pedig összegező bizonyossága annak, hogy a szombat az Édenben keletkezett. Ezt a tényt magyarázza lelkesen Pál apostol: „Mert nem a férfi teremtetett az asszonyért, hanem az asszony a férfiéért”.¹⁰³ Nem tagadható, hogy ez a megfogalmazás közvetlen utalás Ádám és Éva teremtésére. Ha viszont ez így van, akkor vissza kell térjünk a kezdetekig és azt találjuk, hogy Isten Ádámot a föld porából alkotta Évát pedig az ő oldalából, a szombat pedig a hetedik naptól jött létre.¹⁰⁴

A Megváltó pedig, hogy a farizeusok részéről felvetett kérdésre megoldást nyújtson ezen a módon követi nyomon a szombatot a kezdetekig, s ugyanúgy tesz a

¹⁰⁰ Lev, 24:5-9; 1. Krón, 9:32.

¹⁰¹ Hós, 6:6.

¹⁰² A görög Újtestamentumban ez áll: και ελεγεν αυτοις το σαββατον δια τον αθρωπον εγενετο ουχ το σαββατον.

¹⁰³ 1.Kor, 11:9.

¹⁰⁴ Gen, 2:1-3; 7, 21-23.

házasság intézményével is, mikor ugyanaz a csapat (a farizeusok) a válás törvénytelen voltának kérdésével fordulnak hozzá.¹⁰⁵ A szombat és a házasság céljának, rendeltetésének gondos megfogalmazása részéről, amelyek visszanyúlnak egészen a kezdetekig, az egyik esetben szigorúan lesújt szombatrontásukra, a másik esetben pedig a házasság esete a legerőteljesebb bizonyásgtétel mindkét intézmény szent volta mellett. A házasság esetében az érvelés ekképpen hangzik: kezdetben Isten teremtett egy férfit és egy nőt és az volt a célja, hogy azok ketten legyenek egy testté. A házassági kapcsolattal Istennek tehát az volt a célja, hogy egyszerűen két személyt egyesítsen és ez az egyesülés legyen szent és feloldhatatlan. Ez volt tehát a válás kérdésére nyújtott érvelésének az iránya. A szombattal kapcsolatos gondolatmenete pedig a következő: Isten az emberért hozta létre a szombatot, akit a föld porából alkotott, és mivel egy el nem bukott faj érdekében jött létre, az csak irgalmas és áldásos intézmény lehet. Az, aki a szombatot az emberért megalkotta még a bukás előtt, látta, hogy mire van szüksége az embernek és tudta azt is, hogyan elégítse ki ezt a hiányát. Nyugalom, felüdülés és öröm végett adatott neki. Ezek olyan jellegzetességek, melyek az elbukás után is fennmaradtak,¹⁰⁶ de ezeket a zsidók már szem elől tévesztették.¹⁰⁷ Urunk itt tárja ki egész szívét a szombatra nézve. Gondosan meghatározza, hogy milyen cselekedetek nem sértik meg a szombatot és ezt ótestamentumi példák segítségével teszi, hogy nyilvánvaló lehessen, hogy nem vezet be változást ebben az intézményben; s azzal érvényteleníti, teszi félre szigorú és terhes szombatra vonatkozó hagyományait, hogy visszavezeti irgalmas, paradicsomi eredetéig. Miután így tehermentesítette a szombatot a farizeusi szigortól, meghagyja édeni alapjain és a törvény egész tekintélyével és segítségével érvényesíti azt, amit nem elpusztítani jött, hanem azért, hogy naggyá és dicsőségessé tegye.¹⁰⁸

10. Miután a szombatot minden farizeusi hozzáadástól megfosztotta Urunk ezzel a figyelemreméltó nyilatkozattal ösz-szegez: „Azért tehát az ember Fia a szombatnak is Ura”. 1.) Ez nem a szombat lenézése volt, hanem az iránta tanúsított tisztelet szava, hogy az Isten egyszerűen Fia azt állította magáról, hogy ő annak Ura. 2.) Nem volt méltatlan hozzá, vagy megalázó a Meg-váltó jellemére vagy megváltói mivoltára nézve, hogy Ő a szombatnak Ura; messiási mivolta iránti legteljesebb tisztelettel együtt Ő a szombatnak IS Ura. Vagy ha a Máté evangéliumában található kifejezést vesszük „Ő MÉG a szombatnak is Ura” azt mutatja, hogy nem kis megbecsülést jelent egy ilyen címet viselni. 3.) Ez a megjelölés arra utal, hogy a Megváltó bizonyára a szombat *vé-delmezője*, nem pedig *megsemmisítője* és ezért Ő jogosult arra, hogy meghatározza a szombat-ünneplés helyénvaló módját. Ezekkel az emlékezetes szavakkal végződik Urunk szombattal kapcsolatos első vitája.

Ettől kezdve a farizeusok figyelték az Üdvözítőt, hogy vádat találjanak ellene a szombat megrontásában. A következő példát majd megmutatja szívük gonosz indulatát, a szombat részük-ről történő teljes eltorzítását, valamint az arra vonatkozó hamis tanításaiknak tekintély alapon történő helyesbítésének sürgető szükségességét és az Üdvözítő megcáfolhatatlan védelmét:

„És távozván onnan, a zsinagógájukba ment. És volt ott egy elszáradt kezű ember. És megkérdezték Őt, mondván: Szabad-e szombatnapon gyógyítani? - hogy vádolhassák Őt. Ő pedig mondta nekik: Kicsoda

¹⁰⁵ Máté, 19:3-9.

¹⁰⁶ Ex, 16:23; 23:12; Ésa, 58:13,14.

¹⁰⁷ Lásd a 9. fejezet összegezését!

¹⁰⁸ Máté, 5:17-19; Ésa, 42:21.

közületek az az ember, aki-nek van egy juha és ha az szombatnapon a verembe esik, meg nem ragadja és ki nem vonja azt? Mennyivel drágább pedig az ember a juhnál! Szabad tehát szombatnapon jól cselekedni. Akkor mondta annak az embernek: Nyújtsd ki a kezedet! És kinyújtotta és éppen olyan lett, mint a másik. A farizeusok pedig kimentek és tanácsot tartottak ellene, hogyan veszíthetnék el Őt”.¹⁰⁹

Milyen cselekedet váltotta ki a farizeusokból ezt a gyűlöletet? Az Üdvözítő részéről egy kimondott szó, az ember részéről pedig az, hogy kinyújtotta a karját. A szombat törvénye tiltja az efféle dolgokat? Senki sem állíthat ilyet. Ám az Üdvö-zítő nyilvánosan áthágta a farizeusi hagyományt, ami tiltotta, hogy valamit is tegyenek a beteg gyógyítása érdekében szombat-napon. Mennyire szükséges volt már, hogy egy ilyen gonosz hagyományt félresöpörjenek, ha a Megváltónak tényleg az a küldetése, hogy megmentse az embert. Ám a farizeusok úgy megteltek haraggal, hogy kimentek a zsinagógából és arról ta-nácskoztak, hogyan pusztítsák el Jézust, pedig Ő csupán a szom-batért tette, amit tett, hogy félretegye az útból azokat a hagyo-mányokat, amelyekkel eltorzították azt.

Ezután az Úr visszatért saját tartományába és azt olvassuk felöle:

„És amint eljött a szombat, tanítani kezdett a zsinagógában és sokan, akik őt hallották elálmélkodtak, mondván: Honnét vannak ennél ezek? És mely bölcses-ség az, ami néki adatott, hogy ilyen csodadolgok történnek általa?”¹¹⁰

Nem sokkal ezután az Üdvözítőt már Jeruzsálemben talál-juk és a következő csodát vitte végbe szombaton:

„Volt pedig ott egy ember, aki harmincnyolc esztendőt töltött beteg-ségében. Ezt, amint látta Jézus, hogy ott fekszik és megtudta, hogy már sok idő óta úgy van: mondta néki: Akarsz-é meggyógyulni? Felelt neki a beteg: Uram nincs emberem, hogy amikor a víz felzavarodik, bevigyen engem a tóba, és mire én oda-érek, más lép be előttem. Mondta néki Jézus: Kelj fel, vedd a te nyoszolyádat és járj! És azonnal meggyógyult az ember és felvette a nyoszolyáját és járt. Aznap pedig szombat volt. Mondták azért a zsidók a meggyógyultnak: Szombat van, nem szabad neked a nyoszolyádat hordanod! Felelt nekik: Aki meggyógyított engem, az mondta nekem: Vedd fel a nyoszolyádat és járj. Megkérdezték azért őt: Ki az az ember, aki mondta neked: Vedd fel a nyoszolyádat és járj? ... Elment az az ember és hírül adta a zsidóknak, hogy Jézus az, aki őt meggyógyította. És emiatt üldö-zőbe vették a zsidók Jézust és meg akarták ölni, hogy ezeket művelte szombat-napon. Jézus pedig felelt nekik: Az én Atyám mind ez ideig munkálkodik én is munkálkodom. Emiatt aztán még inkább meg akarták ölni a zsidók, mivel nemcsak a szombatot rontotta meg, hanem az Istent is saját atyjának mondogta, egyenlővé tévén magát az Istennel.”¹¹¹

Urunkat két bűnnel vádolják itt. Először is megrontotta a szombatot, másodszor pedig egyenlővé tette magát az Istennel. Az első vádpont az alábbi részleteken alapul: 1.) Szavával meg-gyógyított egy tehetetlen embert. Ez azonban nem sértette Isten egyetlen törvényét sem, csupán semmibe vette azt a hagyományt, ami tiltotta, hogy bármit is tegyenek egy betegség gyógyítása ér-dekében szombaton. 2.) Megparancsolta annak az embernek, hogy vigye az ágyát. Ám ez, mint teher egészen jelentéktelen volt,¹¹² akár egy köpenyeg vagy gyékényszőnyeg is lehetett és az volt a célja, hogy a gyógyulás valóságos voltát megmutassa és így tiszteletet váltson ki a szombat Ura iránt, aki meggyógyította őt. Azonkívül ez nem olyan teher volt, amit a Szentírás tiltott volna szombaton.¹¹³ Jézus azzal igazolta tettét, hogy a mostani gyógyítási aktust összehasonlította azzal a munkával, amit az Atyja tett *mostanáig*, azaz a teremtés kezdetétől fogva. Azóta, hogy a szombatot megszentelte a

¹⁰⁹ Máté, 12:9-14; Mk, 3:1-6; Luk, 6:6-11.

¹¹⁰ Mk, 6:1-6

¹¹¹ Ján, 5:1-18.

¹¹² Lásd: Dr. Bloomfield görög újszövetséget e szövegre nézve; Az Amerikai Traktát Társulat Családi Testamentuma, és Nevin: Bibliai régiségek, 62,63.old.

¹¹³ V.ö. Jer, 17:21-27; Neh, 13:15-20-al

paradicsomban, az Atya gond-viselésével továbbra is folytatja irgalmas tetteit az emberiségért, mégpedig szombaton, melyekkel az emberi fajt eddig is megőrizte. Az Atyának ez a munkálkodása pontosan olyan természetű, mint amelyet most vitt végbe Jézus. Ezek a tettek nem azt bizonyították, hogy **mostanáig** könnyedén kezelte a szombatot, hi-szen a legünnepélyesebb módon parancsolta megtartását a törvényben és a próféták írásaiban;¹¹⁴ és hogy a mi Urunk a legkifejezettebben elismerte tekintélyüket,¹¹⁵ és semmi alapja, hogy az-zal vádolják őt, miszerint nem vette figyelembe a szombatot, amikor csupán az Atya kezdettől való példaadását követte. Az Üdvözítőnek erre a két vádpontra adott válasza eltávolít minden nehézséget:

„Felelt azért Jézus és mondta nékik: Bizony bizony mondom néktek: A Fiú semmit sem tehet önmagától, hanem ha látja cselekedni az Atyát, mert amiket az cselekszik, ugyanazokat hasonlatosképpen a Fiú is cselekszi.”¹¹⁶

Ez a felelet két lényeges pontot tartalmaz: 1.) hogy az Atya tökéletes példáját követte, aki leleplezte előtte minden munkáját és ezért, minthogy ő csupán azt tette, ami az Atya kedvére való, nem foglalkozott a szombat megdöntésével. 2.) hogy válaszában szelíd alázatával „a Fiú semmit sem tehet magától, csak amint látja cselekedni az Atyát” megmutatta, hogy az a vád is alaptalan, miszerint fel akarta volna magasztalni magát és nem adott esélyt nekik, hogy újra válaszoljanak.

Néhány hónappal ezután, újra ugyanezt a gyógyítási esetet vitatták:

„Felelt Jézus és mondta nékik: Egy dolgot cselekedtem és mindnyájan csodáljátok. Azért Mózes adta néktek a körülmetélést (nem mintha Mózesről való volna, hanem az atyáktól) és szombaton körülmetélték az embert. Ha körülmetélhető az ember szombaton, hogy a Mózes törvénye meg ne romoljon, rám haragusztok-e, hogy egy embert egészen meggyógyítottam szombaton?”¹¹⁷

Ez a szöveg Urunknak a tehetetlen ember szombatnapon történt meggyógyítására vonatkozó második válaszát tartalmazza. Első feleletében arra alapozta védelmét, hogy amit tett, az pontosan az, amit az Atya tett mind **mostanáig**, azaz a világ kezdetétől fogva, ami arra utal, hogy a szombat is létezett ugyanettől az időponttól kezdve, máskülönben az Atya példája ez idő alatt sem lenne lényeges. Ebbe a második válaszába egy hasonló, a szombat eredetével összefüggő gondolatot foglal bele. Védekezése most azon a tényen nyugszik, hogy a gyógyítás tette nem töri meg jobban a szombatot, mint a szombaton végzett körülmetélkedés cselekedete. De ha a körülmetélkedés, amit Ábrahám idejében rendelt el Isten, régebbi, mint a szombat, minthogy bizonyára az lenne, ha a szombat Sin pusztájából származna, nem lenne helyénvaló a célzás, mert a körülmetélkedés lenne jogos az elsőbbségre, mint ősi intézmény. Teljességgel helyénvaló lenne egy újabbkeletű intézményről beszélni, amely nem sértett meg egy régebbit; de nem lenne helyénvaló egy ősi intézményről beszélni, amely nem sértett meg egy későbbit. A megfogalmazás tehát arra utal, hogy a szombat régebbi, mint a körülmetélkedés, más szóval ősi Ábrahám koránál. A Megváltónak ez a két felelete bizonyára összhangban van a szent írók egybehangzó bizonyágtételével, hogy a szombat az Úr nyugalom-napjának édeni megszentelésével keletkezett.

Mit tett a Megváltó, hogy jogossá tegye a zsidó nép iránta tanúsított gyűlöletét? Szombaton egyetlen szavával meggyógyította azt az embert, aki harmincnyolc éve

¹¹⁴ Gen, 2:1-3; Ex, 20:8-11; Ésa, 56: 58:13-14; Ezék, 20.

¹¹⁵ Gal, 4:4; Máté, 5:17-19, 7:12; 19:17; Luk, 16:17.

¹¹⁶ Ján, 5:19

¹¹⁷ Ján, 7:21-23.

tehetetlen volt. Ez a cselekedet nincs összhangban pontosan a szombat intézményével? Urunk ezt a témát megcáfolhatatlan és súlyos érvekkel igen megerősítette¹¹⁸ nem csupán ebben az esetben, hanem más, már említett esetekben is, valamint azokban, amelyeket ezután fo-gunk megemlíteni. Ha egy embert nyomorúságában hagyott volna csak azért, mert szombat volt, amikor egyetlen szó is meg-gyógyította volna, nem tisztelte volna a szombatot és szégyent hozott volna Szerzőjére. Megállapítjuk tehát, hogy a szombat Ura még munkálkodik azon, hogy megszabadítsa azok kezeiből, akik olyannyira eltorzították eredeti célját és rendeltetését. Ez pedig teljesen felesleges munka lett volna, ha az lett volna a cél-ja, hogy ezt az intézményt a keresztre szegezze.

A következő, megemlítésre váró példa a vakon született ember esete. Jézus látva őt, azt mondta:

„Nekem cselekednem kell annak dolgait, aki elküldött engem, míg nappal van: eljő az éjszaka, mikor senki sem munkálkodhat. Míg e világon vagyok, e világ világossága vagyok. Ezeket mondván a földre köpött és a nyálából sarat csinált és rákenste a sarat a vak szemére. És mondta néki: Menj el, mosakodj meg a Silóám tavában (ami azt jelenti küldött) Elment azért és megmosakodott és megjött látva...Mikor pedig Jézus a sarat csinálta és felnyitotta ennek szemeit, szombat volt”.¹¹⁹

Itt áll előttünk Urunk egy másik, szombatnapon véghez-vitt irtalmas cselekedetének a feljegyzése. Látott egy születése óta vak embert, könyörületességre indult iránta, sarat gyúrt és megkenste a szemeit, majd elküldte őt a mosdómedencéhez (a tóra), hogy mosakodjon meg. És amikor megmosakodott, vissza-nyerte a látását. Ez a tett igazán méltó volt a szombathoz és annak Urához. A szombat ellenzőire vonatkozik *most*, ahogy csupán a szombat Urának ellenségeire vonatkozott *akkor*, hogy ebben akár a szombat legcsekélyebb megsértését is lássák.

Ezután a következőket olvassuk:

„Tanít pedig szombatnapon egy zsinagógában. És ímé volt ott egy asz-szony, akiben betegségnek lelke volt tizenhét esztendő óta, és meg volt görbülve és nem tudott teljességgel felegyenesedni. És mikor azt látta Jézus, előszólította és mondta néki: Asszony feloldattál a te betegségedből! És reá vetette kezeit és azon-nal felegyenesedett és dicsőítette az Istent. Feelvén pedig a zsinagógafő, haragud-va, hogy szombatnapon gyógyított Jézus, mondta a sokaságnak: Hat nap van, ame-lyen munkálkodni kell; azokon jöjjetek azért és gyógyíttassátok magatokat és ne szombatnapon. Felelt azért néki az Úr és mondta: Képmutató, szombatnapon nem oldja-e el mindegyiket az ökröt vagy szamarát a jászoltól és nem viszi-e itatni? Hát ezt az Ábrahám leányát, akit a Sátán megkötözött ímé ma tizenhét esztendője, nem kellett-e feloldani e kötélből szombatnapon? És amikor ezeket mondta, megszegyenültek mindnyájan, kik magukat neki ellenébe vetették és az egész nép örült mindazokon a dicsőséges dolgokon, amelyek Ő általa lettek”.¹²⁰

Akkor aztán Ábrahám egyik leánya, azaz egy kegyes, istenfélő asszony,¹²¹ akit éppen tizenhét évvel azelőtt a Sátán megkötözött, kiszabadult kötelékeiből szombatnapon. Jézus az-zal hallgattatta el ellenségeinek lármáját, hogy saját eljárásukra hivatkozott, amit akkor tesznek, ha elveszítenek egy ökröt, vagy vízhez vezetnek szombatnapon. Ezzel a válasszal minden ellen-felét megszegyenítette és az egész nép örvendezett a dicső dolgok miatt, melyeket cselekedett. E dicső tettek sorában az utolsóról, melyet Jézus a szombat tiszteletére vitt végbe, így számol be a Biblia:

¹¹⁸ Grotius helyesen mondja: „Ha bárkit is meggyógyított szombaton, egyértelművé tette nemcsak a törvényből, hanem elfogadott nézeteiből is, hogy az efféle munkák nem tilosak szombaton.” - *A keresztyén vallás igazsága*, b.5, 7. szak.

¹¹⁹ Ján, 9:1-16.

¹²⁰ Luk, 13: 10-17.

¹²¹ 1.Pét, 3:6.

„És amikor a főfarizeusok közül egynek a házához ment szombatnapon kenyeret enni, azok leselkedtek őutána. és íme egy vízkóros ember volt őelőtte. És felelt Jézus és szólt a törvénytudóknak és a farizeusoknak, mondván: Szabad-e szombatnapon gyógyítani? Azok pedig hallgattak. Ő pedig megfogta azt és, meggyógyította és elbocsátotta. És felelt nekik és mondta: Ki az közületek, akinek számára vagy ökre a kútba esik és nem vonja ki azt azonnal szombatnapon? És nem felelhettek semmit ő ellene ezekre”.¹²²

Nyilvánvaló, hogy a farizeusok és törvénytudók nem mertek válaszolni a kérdésre: „Szabad-e szombaton gyógyítani?” Ha azt mondanák: igen, saját hagyományukat kárhoznák, ha pedig azt mondanák: nem, nem tarthatták volna fenn válaszukat egyértelmű érvelés segítségével, ezért inkább csendben maradtak. Amikor pedig Jézus meggyógyította azt az embert, egy újabb, ugyanolyan zavarba ejtő kérdést tett fel: „Ki az közületek, akinek az ökre verembe esik és nem vonja ki azt azonnal szombatnapon? Ismét nem tudtak válaszolni neki. Világos, hogy Urunk farizeusokkal való, szombattal kapcsolatos vitája időről időre annak megállapításához segítette őket, hogy hagyományokról bölcsőbb hallgatni, mint beszélni.

Nyilvános tanításában az Üdvözítő kijelentette, hogy a törvény fontosabb dolgai az ítélet, az irgalom és a hit¹²³ és hosz-szantartó, erőteljes, a szombat érdekében tett erőfeszítése arra irányult, hogy érvényt szerezzen ennek az irgalmas intézménynek, és hogy megszabadítsa a farizeusi hagyományoktól, melyek eltérítették, eltorzították eredeti célját. Azok, akik a szombattal szembehelyezkedtek, két vonatkozásban is az igazságtalanság és a méltánytalanság bűnébe estek: 1.) Ezeket a merev, farizeusi rendelkezéseket képviselik, mint amelyek tény-legesen a szombat intézményéhez tartoznak és ezzel az emberek gondolatvilágát, értelmét a szombat ellen fordítják; 2.) Miután ezt tették, úgy mutatták be az Üdvözítő erőfeszítését, amikor félre akarta tenni ezeket, mint magának a szombatnak a félre-tételére irányuló erőfeszítéseket.

Most jutottunk el Krisztusnak az Olajfák hegyén megfeszítésének az előestéjén elmondott emlékezetes beszédéhez, ami-kor is utoljára említi a szombatot:

„Mikor azért látjátok majd, hogy az a pusztító utálatosság, amiről Dániel próféta szólott, ott áll a szent helyen (aki olvassa értse meg), akkor, akik Júdeában lesznek, fussanak a hegyekre, a ház tetején lévő ne szálljon alá, hogy házából vala-mit kivigyen és a mezőn lévő ne térjen vissza, hogy ruháját elvigye. Jaj pedig a terhes és szoptató asszonyoknak azokon a napokon. Imádkozzatok pedig, hogy a ti futásotok ne télen legyen, se szombatnapon: Mert akkor nagy nyomorúság lesz, amilyen nem volt a világ kezdete óta és nem is lesz soha”.¹²⁴

Ezzel a megfogalmazással Urunk elénk tárja a zsidó nép rémületes szerencsétlenségét, városuk és templomuk pusztulását, ahogy Dániel próféta megjövendölte,¹²⁵ de szól arról az éber gon-doskodásról is, ami mint Urukát sarkallja, hogy megmutassa a menekülés módját.

1. Jelet ad nekik, melynek segítségével tudniuk kell, hogy a rettenetes bukás közvetlenül a küszöbön áll. A „szent helyen álló pusztító utálatosság volt”, vagy ahogy Lukács fogalmazott, az volt a jel, hogy „Jeruzsálemet seregek veszik körül”.¹²⁶ E jel beteljesedését Josephus, a történetíró feljegyzi. Miután szólt ar-ról, hogy Cestius,

¹²² Luk, 14: 1-6.

¹²³ Máté, 23:23.

¹²⁴ Máté, 24: 15-21.

¹²⁵ Dán, 9:26, 27.

¹²⁶ Luk, 21:20

római parancsnok a zsidók és a rómaiak közötti küzdelem kezdetén sereggel vette körül Jeruzsálem városát, hozzáteszi:

„Ha Cestius még rövid ideig folytatja az ostromot, bizonyára gyorsan elfoglalhatta volna a várost. De Isten - azt hiszem a gonosztevők miatt - már akkor elfordította kegyelmét a szentélytől és nem engedte meg, hogy azon a napon véget érjen a háború. Ugyanis Cestius, akinek nem volt tudomása az ostromlottak kétségbeesett helyzetéről, sem pedig a nép hangulatáról, váratlanul parancsot adott katonáinak a visszavonulásra, ámbar semmi kudarc sem érte, mégis elesüggedt és ért-hetetlen módon távozott a városból”.¹²⁷

2. A jelet látva, a tanítványoknak tudniuk kellett, hogy Jeruzsálem pusztulása elközelgett. „Akkor” - mondja Krisztus - „akik Júdeában vannak, meneküljenek a hegyekbe”. Josephus feljegyzi, hogyan teljesítették ezt a parancsot:

„Cestius veresége után sok tekintélyes zsidó elhagyta a várost, mintha süllyedő hajóról menekült volna”.¹²⁸

Eusebius is elbeszéli ennek a beteljesedését:

„Mindamellet a jeruzsálemi gyülekezet népe is, miután kinyilatkoztatás útján vezetői olyan jóslatot kaptak, hogy még a háború kitörése előtt hagyják el a várost és költözzenek Perea egyik városába, melyet Pellának neveznek, engedelmeskedett a parancsnak és itt telepedtek le a Jeruzsálemből kivonult krisztushívők, úgyhogy maga a zsidók királyi fővárosa és az egész zsidó föld teljesen szent fér-fiak nélkül maradt. És most Isten igazságszolgáltatása megbüntette azokat, akik annyi törvénytelenséget követtek el Krisztus és apostolai ellen, hogy egészen kitörölje azt az istentelen nemzedéket az emberek sorai közül”.¹²⁹

3. Amikor ezt a jelet látták a veszély annyira közel volt, hogy egy pillanatot sem lehetett elveszíteni. Aki a háztetőn volt, nem jöhetett alá, hogy egyetlen holmit is kivigyen otthonról. An-nak is tilos volt visszatérnie a házába, hogy ruhát vigyen ki onnan, aki a mezőn volt. Egy pillanatot sem volt szabad elvesz-tegetni, menekülniük kellett, úgy, ahogy voltak, életükért kellett futniuk. Igazán szánalmas volt azok esete, akik nem tudtak me-nekülni.

4. Tekintettel arra a tényre, hogy a tanítványoknak mene-külniük kellett abban a pillanatban, amikor a megígért jel megje-lenik, Uruk azt tanácsolta nekik, hogy két dologért imádkozza-nak, nevezetesen, hogy menekülésük ne essen télre, se szombatnapra. Rémületes helyzetük abban az esetben, ha arra kényszerülnének, hogy a tél közepén meneküljenek a hegyekbe anélkül, hogy idejük lenne akár csak a ruhájukat magukkal vinni, elégséges bizonyítéka annak, hogy milyen fontos e kérések közül az első és hogy milyen gyengéd Jézusnak, mint a szombat Urá-nak a gondoskodása. E kérések közül a másodikat is egészen be-szédesnek fogjuk találni, ami a szombat Urának gondoskodását illeti.

5. De erre azt válaszolhatják, hogy ez az utolsó könyörgés arra a tényre utal, hogy a zsidók majd szigorúan megünnepelik a szombatot és ennek következtében a városkapuk zárva lesznek azon a napon és halállal büntetik azokat, akik megpróbálnak me-nekülni. Ez a kérés tehát nem jelez semmit Krisztus szombatra vonatkozó szemléletének bizonyítására nézve. Egy oly gyakran és oly magabiztosan kimondott kijelentés jól megalapozott kell legyen az igazságban, egy rövid vizsgálat azonban kimutatja, hogy nem így áll a dolog. 1.) Az Üdvözítő kijelentése: „akik Júdeában vannak, fussanak a hegyekbe” Júdea egész földjére utal, nem csupán Jeruzsálemre. A városkapuk bezárása csak a tanítványok egy részének a menekülésére volt befolyással. 2. Josephus megemlíti azt a figyelemreméltó tény, hogy amikor Cestius Jeruzsálem

¹²⁷ Zsidó háború, 1,2, 19. fejezet.

¹²⁸ Ugyanott, b. 2. 20. fejezet.

¹²⁹ Eusebius, Egyháztörténet, b. 3. 5. fejezet.

ellen vonult az Üdvözítő szavainak betel-jesedéseként és elérte a Jeruzsálemtől nem sok mérföldre fekvő Lyddát „a városban nem talált férfiakat, mert az egész sokaság felment Jeruzsálembe a sátoros ünnepre.”¹³⁰ Mózes törvénye megkívánta, hogy Izráelből minden férfi vegyen részt ezen az ünnepen Jeruzsálemben;¹³¹ és így Isten gondviselése révén a tanítványok zsidó ellenségei közül senki sem maradt az országban (vidéken), hogy menekülésüket akadályozza. 3.) A zsidó nemzet, miután így összegyülekezett Jeruzsálemben a tanítványok menekülése előtt néhány nappal a legnyíltabban megtörte a szombatot. Abban az időben a szombat feltételezett szigorú megtartására vonatkozó egyedülálló feljegyzés ez.¹³² Josephus azt mondja Cestius Jeruzsálem elleni felvonulásáról:

„És egy Gabao nevű helység mellett, Jeruzsálemtől ötven stádionnyira tábort ütött. A zsidók, amikor észrevették, hogy a háború közeledik, abbahagyták az ünneplést, fegyvert ragadtak és túlerejükben bizakodva, rendetlenül és hangos kiáltozással harcba rohantak. Még a hetedik napra, a szombatra sem voltak tekintettel, holott máskülönben a szombatot a legszigorúbban megszentelik. Ez a harci kedv, mely miatt vallási kötelemeikről is megfeledkeztek azt eredményezte, hogy a csatározásban győztesek maradtak. Olyan lendülettel vetették magukat a rómaiak-ra, hogy haderejüket áttörték és valóságos vérfürdőt rendeztek soraikban”.¹³³

Látható tehát, hogy a tanítványok menekülésének előes-téjén a zsidók ellenségeik iránt táplált dühe olyan nagy volt, hogy egyáltalán nem voltak tekintettel a szombatra. 4.) De miután Cestius körülzárta seregével a várost és így megadta az Üdvözítő jelét, hirtelen visszavonult, - ahogy Josephus mondja - „anélkül, hogy erre bármi oka lett volna”. Ez volt a menekülés pillanata a tanítványok számára és a jel, hogy Isten gondviselése megnyitotta az utat azok előtt, akik Jeruzsálemben voltak:

„Váratlan elvonulásán a gonosztevők megint vérszemet kaptak, rajtaütöt-tek a római utóvédén és rengeteg lovas és gyalogost levágtak. Cestius az éjszakát a skoposi táborban töltötte, másnap azonban tovább menetelt és ezzel még jobban ingerelte az ellenséget; ez ismételtén súlyos veszteségeket okozott utóvédjének, amelyet az úton kétfelől is oldalba kapott és lövöldözött”.¹³⁴

A felizgatott sokaságnak ez a kitörése a rómaiak üldö-zésére abban a pillanatban történt, amikor a tanítványok paran-csot kaptak a menekülésre. A szabaduláshoz szükséges lehetőség csak így nyílt meg előttük. Ha Cestius menekülése szombaton történt volna, a zsidók kétségtelenül üzôbe vették volna akkor is, mint ahogy kevésbé izgató körülmények között néhány nappal korábban meg is tették. Néhány mérföldnyire kimentek, hogy megtámadják ôket szombaton. Látható tehát, hogy akár a város-ban, akár vidéken a tanítványok nem voltak kitéve annak a

¹³⁰ Zsidó háború, b. 2. 19. fejt.

¹³¹ Deut, 16:16.

¹³² Mr. Crozier megjegyzi az *Advent Harbinger*, (Adventi Hírnök) 1851. dec. 6. számában: „A Máté, 24:20-ban található, szombatra vonatkozó utalás azt mutatja, hogy a zsidók, akik elvetették Krisztust, Jeruzsálem pusztulásakor is meg fogják ünnepelni a szombatot és ennek folytán veszélyeztetik a tanítványok menekülését azzal, hogy talán halállal büntetik ôket, ha azon a napon menekülnek.

És Mr. Marsh elfelejtkezvén arról, hogy Krisztus megtiltotta tanítványainak, hogy bármit is magukkal vigyenek menekülésükkor a következő megfogalmazást használja: Ha a tanítványok megpróbálták volna Jeruzsálemből elmenekülni azon a napon és dolgaikat cipelték volna, a zsidók meggátolták volna menekülésüket és talán halálra is adták volna ôket. A zsidók megünneplik majd a szombatot, mert elvetették Krisztust és evangéliumát” - *Advent Harbinger*, 1852. jan. 24. Ezek az idézetek szerzőik elkeseredettségéről árulkodnak. A szombatellenesektől becsületesen megkülönböztetve ôket, az alábbiakat idézzük Mr. William Millertől, aki maga a hét első napjának megünnepelője:

„Sem szombatnapon” Mert meg kellett tartani a nyugalom napjaként és semmilyen robota munkát nem volt szabad végezni azon a napon, sőt utazni sem lenne helyes részükről azon a napon. Krisztus ezen a helyen szentesítette a szombatot és világosan rámutat kötelességünkre, hogy egyetlen jelentéktelen körülmény se vegyen rá minket, hogy megtörjük a szombat törvényét. Mégis milyen sokan vannak, akik vallják, hogy hisznek Krisztusban és mégis arra használják fel ezt a napot, hogy látogassanak, utazzanak, vigadozzanak ezen a napon. Micsoda hamis szívű hitvallást kell tennie annak a személynek, aki ilyen megvetéssel bánik Isten erkölcsi törvényével és megveti az Úr Jézus előírásait és rendelkezéseit! Itt megismerhetjük kötelezettségünket, hogy megemlékezzünk a szombatnapról, és megszenteljük azt. - *Máté, 24 magyarázata*, 18.old.

¹³³ Zsidó háború, b. 2.19.fejt.

¹³⁴ Ugyanott.

ve-szélynek, hogy ellenségeik megtámadják őket. Még akkor sem, ha menekülésük szombatra esett volna.

6. Ezért csak egy olyan nézet létezik, amit Urunk e szava-inak a jelentésére nézve figyelembe lehet venni. Ez pedig az, hogy ő a szombat szent megbecsüléséről szólt. Népe iránti szelíd gondviselésében előírást adott nekik, ami majd azt igényelné tőlük, hogy megtörjék a szombatot, ha a menekülésre alkalmas pillanat történetesen arra a napra esik, mert a menekülésre vonatkozó parancs arra a pillanatra vonatkozott, mihelyt a megígért jelet meglátják. A távolság Pelláig, ahol menedékhelyet találtak, legalább hatvan mérföldnyire volt. Ez az imádság, amit az Üd-vöztítő meghagyott tanítványainak, majd emlékezteti őket a szombatra, amikor csak az Úr elé járulnak. Lehetetlen volt tehát, hogy az apostoli egyház elfelejtkezzen a szent nyugalomnapról. Egy ilyen imádság, hogy ne legyenek a szombat megtörésére kényszerítve egy jövőbeli időpontban, biztos módja volt annak, hogy a szombat szent megtartása az eljövendő negyven évre, Jeruzsálem végső pusztulásáig állandó legyen és ezt a korai egyház sohasem felejtette el, amint a továbbiakban látni fogjuk¹³⁵. Az Üdvöztítő, aki egész szolgálata során nem sajnálta a fáradságot, hogy megmutassa, miszerint a szombat irgalmas intézmény és eltávolítsa azokat a hagyományokat, melyekkel valódi céljától eltérítették, ebben az utolsó vitájában a szombatot kegyesen rábízta népére egybekapcsolva ugyanebben a kérdésben saját biz-tonságukat és az Úr nyugalomnapjának szentségét.¹³⁶

E vita után néhány nappal a szombat Urát, mint az emberek bűneiért hozott nagy áldozatot keresztre feszítették. Kiírtot-ták tehát a Messiást a hetedik hét közepén¹³⁷ és halálával meg-szüntette mind az áldozatot, mind pedig az áldozást.¹³⁸

Pál a következő szavakkal írja le a jelkép-rendszer meg-szüntetését az Úr Jézus keresztre feszítésekor:

„Az által, hogy eltörölte a parancsolatokban ellenünk szóló kézírást, amely ellenünkre volt nekünk és azt eltette az útból, odaszegezvén azt a kereszt-fára...Senki azért titeket meg ne ítéljen evésért, ivásért avagy ünnep, újhold vagy szombatok dolgában, melyek csak árnyékai a következő dolgoknak, de a való-ság a Krisztusé”.¹³⁹

E cselekvés tárgyával a rendelkezések kézírását jelenti ki. A megszüntetés módjáról pedig azt állítják: 1.) Kitérített, 2.) keresztre szegeztek; 3.) eltették az útból. Jellege, természete az alábbi szavakból is kitűnik: „ellenünk”, ellenünkre volt nekünk”. Az ebben szereplő dolgok: evés, ivás, ünnepek (görögül: εορτη ünnepnapok, újhold, szombatok).¹⁴⁰ Az egészet az eljövendő dolgok árnyékának nevezik, a test pedig, ami ezt az árnyékot veti, a Krisztusé. A törvény, amit Isten hangja hirdetett ki és amit saját ujjával írt a kőtáblákra és amit a kegyelem királyi széke alatt helyeztek el, egyáltalán nem hasonlított a testi rendelkezések rendszerére,

¹³⁵ Lásd a 16. fejezetet!

¹³⁶ Edwards elnök azt mondja: „A szombat állandó voltára vonatkozó újabb érvet találunk Máté, 24:20-ban: „Imádkozzatok, hogy a ti futásotok ne télen legyen, *se szombatnapon*” Krisztus itt az apostolok és a keresztények Jeruzsálemből és Júdeából való meneküléséről beszél, azok közvetlen pusztulása előtt, ahogy az egész szövegösszefüggésből kiderül, főként a 16. vers alapján: „Akkor, akik Júdeában vannak, meneküljenek a hegyekre” De Jeruzsálemnek ez a végső pusztulása a zsidó társadalom felbomlása után következett be, és azt követően, hogy a keresztény gondolatrendszer teljesen megszilárdult. Az Úr ezekkel a szavakkal mégis arra utal, hogy már akkor a keresztények is kötve voltak a szombat szigorú megünnepléséhez” - *Edwards elnök művei*, 4. köt. 621, 622. old. New York, 1849.

¹³⁷ Máté, 27: Ésa, 53:

¹³⁸ Dán, 9:24-27.

¹³⁹ Kol, 2: 14-17.

¹⁴⁰ A zsidó ünnepek további kiterjedt áttekintésére nézve lásd a 7. fejezetet!

amit Mózes írt egy könyvbe és a frigyláda mellett helyezett el.¹⁴¹ Képtelenség lenne azt állítani, hogy a KÔTÁBLÁKAT SZEGEZTÉK a keresztre, vagy azt mondani, hogy KITÖRÖLTÉK azt, amit kôbe VÉSTEK. Istenkáromlás lenne úgy bemutatni Isten Fiát, mint, aki azért ontotta vérét, hogy kitörölje azt, amit Atyja saját ujjával írt. Összezavarná az erkölcsiség változhatatlan elveit, ha úgy mutatnánk be a Tízparancsolatot, mint ami „ellentétben áll” az ember erkölcsi termé-szetével. Krisztust pedig a bűn szolgájává tenné, ha úgy ábrázol-nánk Őt, mint aki végül azért halt meg, hogy teljesen elpusztítsa az erkölcsi törvényt. Az az ember sem tartja meg az igazságot a maga részéről, aki úgy képviseli a Tízparancsolatot, mint ami ott szerepel Pál felsorolásában azok között, amelyek eltöröltettek. Nincs semmi mentségük azoknak, akik Pálnak ezzel az állítá-sával elpusztítanak az egész Tízparancsolatot, mert Pál végső soron azt mutatja be, hogy az, amit így hatályon kívül helyeznek, az az eljövendő jó dolgok árnyéka volt. Képtelenség lenne, ha az erkölcsi törvényre vonatkozna. A ceremoniális törvény ünnepeit, újhaldjait és szombatjait, melyekről Pál kijelentette, hogy eltö-röltettek annak a törvény rendszernek a hatályon kívül helye-zésével, már részleteiben is megemlítettük.¹⁴² Az Úr szombatja tehát nincs közöttük. Az alábbi tények ezt erősítik meg:

1. Az Úr szombatja még azelőtt született, hogy a bűn be-lépett világunkba. Éppen ezért nem egyike azoknak a dolgoknak, amelyek előrevetítik árnyékát a bűntől való szabadulásnak.¹⁴³

2. Mivel még az elbukás előtt keletkezett az emberért, nem egyike azoknak a dolgoknak, amelyek ellene, vagy ellenére vannak.¹⁴⁴

3. Amikor a ceremoniális szombatokat Isten elrendelte, azokat gondosan megkülönböztette az Úr szombatjától.¹⁴⁵

4. Az Úr szombatja nem a kézírásos rendelkezéseknek kö-szönheti létét, hiszen annak a törvénynek a kebelében található, amit jövetelével nem akart Jézus elpusztítani. Éppen azért a cere-moniális törvény eltörlése nem törlötte el a negyedik paran-csolat szombatját.¹⁴⁶

5. Urunk egész szolgálata alatt arra irányította erőfeszí-tését, hogy a szombatot a zsidó doktorok hagyományaitól meg-szabadítsa és hogy érvényt szerezzen ennek a napnak, mint irgal-mas intézménynek. Ez az erőfeszítés pedig végképp nincs össz-hangban azzal az elgondolással, hogy a keresztre szegezte, mint azoknak a dolgoknak az egyikét, ami az ember ellenére van és ellentétben áll vele.

6. Az Úrnak a tanítványok Júdeából való menekülésre vonatkozó felhívása is elismeri a szombat szentségét sok évvel az Üdvözítő keresztfeszítése után.

¹⁴¹ V.ö. Deut, 10:4,5, 31:24-26-al. Morer tehát ellentétbe állítja a „szövetség ládájában” kifejezést, amit a két kô táblára hivatkozva használtak, a „ládá oldalánál” kifejezéssel, amit a törvény könyvére hivatkozva alkalmaztak és az utóbbiról azt mondja: „A frigyláda oldalánál vagy még pontosabban a frigyládán kívül; vagyis egy fiókban a láda jobb oldalánál, mondta Jonathan Targumja” - *Morer dialógusai az Úr napjáról*, 211.old. London. 1791.

¹⁴² Lásd a 7. fejezetet!

¹⁴³ Lásd a 2. fejezetet!

¹⁴⁴ Márk, 2:27.

¹⁴⁵ Lev, 23: 37, 38.

¹⁴⁶ Gen, 2:1-3; Ex, 20: Máté, 5: 17, 18.

7. A szombatnak az új földön történő folytatódása nem könnyen békíthető össze azzal az elgondolással, miszerint eltörlöttet és Urunk keresztféje szegezték, mint azoknak a dolgoknak az egyikét, ami az ember ellenére van.¹⁴⁷

8. Mert a negyedik parancsolat tekintélyét a Megváltó keresztrefeszítése után világosan elismerték.¹⁴⁸

9. És végezetül, mert a királyi törvény, amit nem hatály-talanítottak, a Tízparancsolatot testesíti meg és következkép-pen felöleli és érvényesíti az Úr szombatját is.¹⁴⁹

Amikor az Üdvözítő meghalt a kereszten az egész jelkép-rendszer, ami erre az eseményre mutatott előre, mint valóságának felavatási napjára, ezzel bevégzódött. Amikor a Megváltó meghalt, Arimáthiai József Pilátushoz ment és elkérte Jézus testét és Nikodémus segítségével saját sírboltjába temette.¹⁵⁰

„És aznap péntek volt és szombat virradt rá. Az Őt követő asszonyok is pedig, akik Galileából jöttek vele, megnézték a sírt és hogy miképpen helyeztetett el az Ő teste. Visszatérven pedig készítettek fűszerszámokat és keneteket. És szombaton nyugodtak a parancsolat szerint. A hétnek első napján pedig, kora reggel a sírhoz mentek, vitték az elkészített fűszerszámokat és némely más asszonyok is velük.”¹⁵¹

Ez a szöveg különleges figyelmet érdemel: 1. mert ez a negyedik parancsolat világos elismerése az Úr Jézus keresztre-feszítése után; 2. mert ez a szombatünneplés egyik legfigyelem-reméltóbb esete az egész Bibliában - a szombat Ura már halott és előkészületeket tettek arra, hogy bebalzsamozzák őt, de amikor közeledett a szombat, felfüggesztették és nyugodtak - mondja a szent történetíró - „a parancsolat szerint”; 3. mert azt mutatja, hogy a szombatnap a parancsolat szerint a hét első napja előtti nap és így azonosítja az újtestamentumi hét hetedik napjával a parancsolatban lévő hetedik napot; 4. mert közvetlen bizonyosság arra nézve, hogy az igazi hetedik nap ismeretét megőrizték egészen a keresztrefeszítés idejéig, hiszen megünnepezték ezt a napot, amit a parancsolat előír. Ez pedig az a nap volt, amelyen a Magasságos megnyugodott a teremtés munkájától.

E szombatot követő nap folyamán, azaz a hét első napján kiderült, hogy Jézus feltámadt a halálból. Úgy tűnik, hogy ez az esemény azon a napon kellett történjen, bár nem foglalták írásba egyértelmű kifejezésekkel. Ebben az időpontban változott a szombat a hét hetedik napjáról a hét első napjára - feltételezik sokan; és hogy a hetedik nap szentségét ekkor vitték át a hét első napjára, ami ennél fogva keresztény szombattá lett, felruháza a negyedik parancsolat minden tekintélyével. Azért, hogy ezeknek az állásfoglalásoknak az igaz voltát megítéljük, olvassuk el a hét első napjának valamennyi, a négy evangéliumban található említését. Máté azt írja:

„A szombat végére pedig, a hét első napjára virradóra, kiment Mária Magdaléna és a másik Mária, hogy megnézzék a sírt”.

Márk azt mondja:

„Mikor pedig elmúlt a szombat, Mária Magdaléna és Mária a Jakab anyja, és Salomé drága keneteket vásároltak és elmentek, hogy megkenjék Őt. És kora reggel, a hétnek első napján, a sírbolthoz mentek

¹⁴⁷ Ésa, 66: 22, 23; Lásd e mű 27. fejezetének befejező gondolatait is!

¹⁴⁸ Luk, 23: 54-56.

¹⁴⁹ Jak, 2:8-12; Máté, 5: 17-19; Róm,3:19, 31,

¹⁵⁰ Zsid, 9 és 10; Luk, 23: 46-53; Ján,19:38-42.

¹⁵¹ Luk, 23: 54- 24:1.

napfelkeltekor. ...Mikor pedig Jézus reggel, a hétnek első napján feltámadott, megjelent először Mária Magdalénának”.

Lukács az alábbi megfogalmazást használja:

„Visszatérvén pedig készítettek fűszerszármakat és keneteket. És szombaton nyugodtak a parancsolat szerint. A hétnek első napján pedig kora reggel a sírhoz mentek és vitték az elkészített fűszerszármakat és némely más asszonyok is velük”.

János ekképpen tesz bizonyosságot:

„A hétnek első napján pedig jó reggel, amikor még sötétes volt, odament Mária Magdaléna a sírhoz és látta, hogy elvették a követ a sírról... Mikor azért este volt, azon a napon, a hétnek első napján és mikor az ajtók zárva voltak, ahol egybegyűltek a tanítványok a zsidóktól való félelem miatt, átjött Jézus és megállt közepén és mondta nékik: Békesség néktek”.¹⁵²

Ezekben a textusokban kell megtalálni a „keresztény szombat” alapját, ha efféle intézmény egyáltalán létezett, mert nincs egyetlen olyan első napra vonatkozó feljegyzés, ami össze-függene azzal az idővel, amikor - ahogy feltételezik - szentté lett. Azt állítják ezekről a szövegekről, hogy ezek bizonyítják miszerint az Üdvözítő feltámadásakor a hét első napja magába szívtá a hetedik szentségét és a hétköznapi sorából a szent napok sorába emelkedett, az Úr szombatját pedig a munkanapok sorába alacsonyította le.¹⁵³ Az alábbi tényeket mégis figyelembe kell venni, minthogy a szokástól valóban igen eltérő, ha a szombat-nak el a feltételezett változása itt bekövetkezett:

1. Ezek a szövegek egyetlen egyszer sem említik a szombatnak ezt a megváltozását; 2. Gondosan különbséget tesz-nek a negyedik parancsolat szombatja és a hét első napja között; 3. Nem szabad a szent címet arra a napra alkalmazni, különösen a keresztény szombat címet kellene mellőzzék. 4. Nem említik a tényt, hogy Krisztus nyugodott azon a napon. Ez pedig olyan cselekedet, ami abból a szempontból lényeges, hogy az „Ő szombatjává” lett.¹⁵⁴ Nem utal arra, hogy Isten áldását elvették a hetedik naptól és áthelyezték az elsőre, és valóban nem említ-tenek egyetlen, a nap megszentelésére és megáldására vonatkozó tettet sem. 6. Semmi olyat nem említenek itt, amit az első érdekében tett, és még csak arról sem tájékoztatnak minket, hogy Krisztus oly sokszor ajkaira vette volna a hét első napját. 7. Nem adnak egyetlen az első nap megünneplését támogató utasítást és egyetlen célzást sem annak módjára nézve, hogyan léphet ér-vénybe a hét első napja a negyedik parancsolat tekintélyével.

Ha valaki azt feltételezné azonban János szavai alapján, hogy a tanítványok azon az alkalmon abból a célból gyűltek össze, hogy megtiszteljék a feltámadás napját és hogy Jézus megszentelte ezt a tettet azzal, hogy találkozott velük, megvál-toztatva így a szombatot, válaszként elegendő Márk szavait idéz-ni, aki beszámol erről a beszélgetésről:

„Amikor azután az asztalnál ültek, megjelent magának a tizenegynek és szemükre vetette hitetlenségüket és keményszívűségüket, hogy azoknak, akik őt feltámadva látták, nem hittek.”¹⁵⁵

Ez a Márktól eredő bizonyágtétel megmutatja, hogy a Já-nos szavaiból levont következtetések teljesen megalapozatla-nok. A tanítványok azzal a céllal jöttek össze,

¹⁵² Máté, 28:1; Márk, 16:1,2,9; Luk, 23:54-24:1.; Ján, 20:1,19.

¹⁵³ Ezék, 46:1;

¹⁵⁴ Az ősi szombat eredetére nézve lásd Gen, 2:1-3.

¹⁵⁵ Márk, 16:14. hogy ez beszélgetés biztosan ugyanaz, mint ami Ján, 20:19-ben van, látható lesz Luk, 24 gondos vizsgálatából.

hogy elfogyasszák a vacsorát. Jézus közéjük jött és megfeddte őket a feltámadásra vonatkozó hitetlenségük miatt.

A Szentírás kijelenti, hogy „Istennél minden lehetséges”. Ezt a megfogalmazást korlátozza viszont az a mondás, hogy „Isten nem hazudhat”.¹⁵⁶ A szombat megváltoztatása azokra a dolgokra vonatkozik, melyek Istennél lehetségesek, vagy a pontos korlátozás, hogy „*Isten nem hazudhat*” kizárja ezt? A Törvényadó, az igazság Istene, és törvénye igazság.¹⁵⁷ Az, hogy vajon igazság maradna még akkor is, ha valami másra változtatnák és a Törvényadó vajon az igazság Istene lenne azután is, hogy így megváltoztatta, még megvizsgálandó. A negyedik parancs, aminek megváltoztatását határozottan állítják, így szól:

„Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszenteljed azt... A hetedik nap az Úrnak a te Istenednek szombatja... mert hat nap alatt teremtette az Úr az eget és a földet, a tengert és mindent, ami azokban van és megnyugodott a hetedik napon, ezért megáldotta az Úr a szombat napját és megszentelte azt”.

Nos, ha az „első nap” kifejezést illesztjük a „hetedik nap” helyébe, próbára tehetjük a dolgot:

„Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszenteljed azt... Az első nap az Úrnak, a te Istenednek szombatja... mert hat nap alatt teremtette az Úr az eget és a földet és a tengert és mindazt, ami azokban van és megnyugodott az Úr az első napon, azért megáldotta az Úr a szombat napját és megszentelte azt.”

Ez az Isten igazságát hazugsággá változtatja;¹⁵⁸ mert az nem igaz, hogy Isten a hét első napján nyugodott meg és megáldotta és megszentelte azt. A Teremtő nyugalomnapját sem lehet arról a napról, amelyen tényleg megnyugodott a hat nap valamegyikére változtatni, amelyen nem nyugodott meg.¹⁵⁹ Ha megváltoztatjuk a parancsolat egy részét és a többit változatlanul hagyjuk, a visszamaradt igazság éppen ahhoz elég, hogy kimutassa a beleplántált hamisságot. Egy olyan radikálisabb változásra is szükség van, mint az alábbi:

„Megemlékezzél a keresztyén szombatról és megszenteljed azt. Az első nap az Úr Jézus Krisztus szombatja, Mert azon a napon támadt fel a halálból, ezért megáldotta a hét első napját és megszentelte azt.”

Egy ilyen változtatás után az eredeti szombat intézménynek egyetlen része sem marad. Nem csupán az Úr nyugalomnapját hagyták ki, de még az okokat is, amelyekre a negyedik parancsolat alapul, ugyancsak szükségszerűen kimaradtak. Létezik-e a negyedik parancsolatnak ilyen kiadása? A Bibliában biztosan nincs ilyen. Igaz, hogy az efféle titulusokat az első napra alkalmazták? A Szentírásban sohasem tettek ilyet. Megáldotta és megszentelte azt a napot a Törvényadó? Bizonyosan nem. Még csak a nevét sem vette ajkaira. A negyedik parancsolatnak ez a megváltoztatása az igazság Istene részéről teljességgel lehetetlen, mert nemcsak azt erősíti meg, ami hamis, és tagadja, ami igaz, hanem az Isten igazságát fordítja hazugsággá. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy riválist állítunk az Úr szombatjának, melynek se szentsége, se tekintélye nincsen önmagában, és ezért a bibliai szombat szentségét és tekintélyét igényli magának. Ilyen az első napi szombat ALAPJA. Azokat a textusokat, amelyeket az ezen az alapon történő intézmény felépítéséhez

¹⁵⁶ Máté, 19:26; Tit, 1:2.

¹⁵⁷ Ésa, 65:16; Zsolt, 119:142, 151.

¹⁵⁸ Róm, 1:25.

¹⁵⁹ Éppen ilyen könnyű a keresztfeszítés napját is megváltoztatni a hétnak arról a napjáról, amelyen Krisztus megfeszített a hat nap közül arra, amelyiken nem, mint a Teremtő nyugalomnapját a hétnak arról a napjáról, amelyen megnyugodott, a hat közül arra a napra változtatni, amelyen a teremtés munkáját végezte.

alkalmazznak, a maguk idejében és rendjében tárgyalni fogjuk. Ezek közül több erre a fejezetre tartozik:

„És nyolc nap múlva ismét benn voltak tanítványai. Tamás is velük volt. Noha az ajtó zárva volt, bement Jézus és megállott középen és mondta: Békesség néktek!”¹⁶⁰

Nem állítják, hogy ez alkalommal Urunk a hét első napját megszentelte, mert ezt a tettet magától a feltámadástól keltezik a már idézett textusok tekintélye alapján. De az első nap szent-ségének épületéhez, amit alapvetésként elfogadtak, ez a textus nyújtja az első követ. Ez az első oszlop az első nap templo-mában. Az ebből levonható érvelés így fogalmazható meg: Jézus kiválasztotta ezt a napot, hogy majd ezen jelenik meg tanít-ványainak és majd ezzel a tettevel erőteljesen kifejezésre juttatja a nap iránti megbecsülését. Nem kis hézag azonban ebben az érvelésben, hogy a velük való következő találkozási alkalom egy halfogási eset volt;¹⁶¹ az utolsó és legfontosabb megjelenése pe-dig, amikor felment a mennybe, csütörtöki napra esett.¹⁶² Abban bizonyára egyet lehet érteni, hogy az Üdvözítő tette, tanítvá-nyaival való találkozásakor önmagában elégtelen arra, hogy, hogy valamelyik napot is szentnek mutassa be, mert máskülön-ben néhány munkanap szentségét is igazolná.

Ebben az érvelésben a még ennél is komolyabb hiányos-ság abban a tényben rejlik, hogy Jézusnak ez a tanítványaival történt találkozása - úgy tűnik - nem a hét első napján történt. Jézusnak a tanítványaival történt előző találkozájától számított „nyolcadik nap után” esett meg, ami, mivel igen közel jár a feltámadás napjának végéhez, bizonyára a hét második napjára is kiterjedt.¹⁶³ E találkozótól számított „nyolc nap elteltével”, ha csupán egy hetet jelöl, szükségszerűen elvezet bennünket a hét második napjáig. De az ihletés Lelke egy (egészen) eltérő kife-jezést használ, amikor az egyszerű hétre utal: A „hét nap után” a Szentlélek választott kifejezése arra, ha csak egy hétről van szó.¹⁶⁴ A „nyolc nap után” a legtermészetesebb módon a kilencedik vagy a tizedik napra utal;¹⁶⁵ de ha megengedjük, hogy a nyolcadik napot jelentse, akkor sem bizonyítja azt, hogy a Megváltó a hét első napján jelent meg. Az érvelést összegezve: Jézusnak a tanítványokkal történt első találkozása a hét első napjának esté-jén részben vagy egészen a hét második napjára esett.¹⁶⁶ A má-sodik találkozás sem eshetett korábban a héten, mint a második vagy harmadik napon, erre a napra pedig valószínűleg azért esett a választás, mert Tamás jelen volt. A harmadik találkozás egy halfogás alkalmával történt, a negyedik pedig csütörtökön, amikor Jézus mennybe ment. Az első nap megszentelésének alátámasztására ebből a textusból levont következtetés kitűnően illeszkedik a már vizsgált szentség alapzatához, az első napi szombat intézménye maga pedig ha nem épül ennél biztosabb alapzatra, a legjobb esetben is légvár.

¹⁶⁰ Ján, 20:26.

¹⁶¹ Ján, 21:

¹⁶² Acs, 1:3. A feltámadástól számított negyvenedik nap csütörtökre esett.

¹⁶³ Amikor a feltámadás napja „már elmúlt” a Megváltó és a két tanítvány Emmaushoz, egy Jeruzsálemről hét és fél mérföldre lévő faluhoz közeledett. Kényszerítették őt, hogy menjen be velük és szálljon meg náluk éjszakára. Vacsora közben felfedezték, hogy Jézus az, amikor eltűnt tekintetük elől. Majd felkeltek és visszatértek Jeruzsálembe. Megérkezésük után találkozott Jézus először a tizeneggyel. Ezért csak kevéssel lehetett a napot lezáró napnyugta előtt, de lehet, hogy a második napon történt, amikor Jézus közejük jött. Luk, 24: Az utóbbi esetben a „ugyanaznap este, lévén a hét első napja” kifejezés jelentését tekintve pontos párhuzamra lel ebben a „hónap kilencedikének esetéjén” kifejezésben, ami tényleg azt az estét jelöli meg, amellyel a hónap tizedik napja kezdődött. Lev, 23:23.

¹⁶⁴ Azoknak, akik Isten elé kellett járuljanak szombatról szombatra, hogy az Ő templomában szolgáljanak, azt mondták, hogy jöjjenek „hét nap után” 1. Krón, 9:25; 2. Kir, 11:5.

¹⁶⁵ A „hat nap után” a hatodik nap helyett, kb. nyolc nappal ezután volt. Mt, 17:1; Mk, 9:2; Luk, 9:28.

¹⁶⁶ A napnyugta jelzi a nap végét. Lásd a 8. fejezet utolsó részét!

Egy újabb textus pedig, ami az első nap szentségének szö-vetébe illeszkedik, a következő:

„És amikor a pünkösd napja eljött, mindnyájan egy akarattal együtt vol-tak. És lön nagy hirtelenséggel az égből, mintegy sebesen zúgó szélnek zendülése, és betöltötte az egész házat, ahol ültek.”¹⁶⁷

Azt feltételezik erről a szövegről, hogy fontos oszlopát al-kotja az első nap templomának, amit a következőképpen valósít meg: A tanítványok azért gyűltek egybe, hogy megünnepeljék az első napi szombatot, a Szentlélek pedig kitöltetett rájuk akkor annak a napnak a tiszteletére. Erre a következtetésre azonban a legkomolyabb ellenvetéseket találjuk: 1. Nincs bizonyíték arra, hogy akkor már létezett az első napi szombat; 2. Burkolt célzás sincs arra, hogy ez alkalommal a tanítványok azért jöttek össze, hogy azt megünnepeljék; 3. A Szentlélek sem a hét első napjá-nak tiszteletére töltetett ki; 4. Jézus mennybemenetelétől a Lélek kitöltetésének napjáig a tanítványok imádkozással és esedezéssel töltötték az időt és abban, hogy ezen a napon összegyülekeztek, nem volt semmi lényegileg eltérő attól, ami az elmúlt tíz, vagy több nap alatt történt;¹⁶⁸ 5. Ha a szent íróknak az lett volna a szán-dékuk, hogy megmutassák, hogy a hét egy bizonyos napját az elmondott események alapján tisztelet övezi, kétségtelenül megemlézték volna a tényt és megnevezték volna azt a napot; 6. Lukács annyira távol volt attól, hogy megnevezze a hét ama nap-ját, hogy ez még ma is vitatott pont. Néhány kitűnő, első napot ünneplő szerző¹⁶⁹ azt állítja, hogy a pünkösd napja a *hetedik* napra esett; 7. Az egyetlen nagy esemény, amit a Szentlélek meg akart jelölni, az a pünkösd ünnepének antitípusa volt. Hogy a hét me-lyik napján ment végbe ez, az teljesen lényegtelen. Viszont mennyire tévednek azok, akik ezt a sorrendet visszájára fordít-ják, amikor azt a napot, amit a Szentlélek még csak meg sem nevezett, de amiről azt feltételezik, hogy a hét első napja volt, fontossá teszik és hallgatnak arról a tényről, amit viszont a Szentlélek világosan megemlézett, hogy t. i. ez az esemény pün-kösd napján történt.

Az a következtetés, amire ezek a tények elvezetnek, vitán felül állnak, azaz az ebből a szövegből az első nap temploma számára kialakított oszlop, miként az épület alapja, egyszerűen a képzelet szüleménye és pontosan az őt megillető hely a mi Ur-unk tanítványai előtti második megjelenésre vonatkozó feljegy-zésből kialakított pillér mellett.

A harmadik oszlop az első nap épülete számára az alábbi: a megváltás nagyobb, mint a teremtés, azért a Teremtő nyuga-lomnapja helyett Krisztus feltámadásának a napját kell megün-nepelni. Ez az álláspont egy végzetes ellenvetés felé nyit, mivel a Biblia semmit ilyet nem mond.¹⁷⁰ Ki tudja tehát, hogy igaz-e? Amikor a Teremtő életre keltette világunkat, nem látta előre az ember bukását? És ezt a bukást előre látva, nem foglalkozott azzal az elgondolással, hogy megváltja őt? Nem

¹⁶⁷ Acs, 2:1-2.

¹⁶⁸ Luk, 24: 49-53; Acs, 1:

¹⁶⁹ Horatio B. Hackett, D.D. a Newton Teológiai Intézet Biblia-irodalom professzora megjegyzi: Általában azt feltételezik, hogy ez a pünkösd, amit a Lélek kiáradása jelez, a zsidó szombatra, azaz a mi szombatunkra esett.” *Kommentár az Apostolok cselekedeteinek az eredeti szövegéhez*; 50.51.old.

¹⁷⁰ 1633-ban William Prynne, a londoni Tower foglya összeállított egy művet az első nap megünnepelésének védelmében, „Értekezés az Úr napja szombatáról” címmel. Így ismeri el a vizsgálatunk alatti érvelés hiábavalóságát: „Egyetlen szentírási ige sem részesíti előnyben a megváltás művét a teremtés művéhez képest, mivel mindkét munka igen nagy és dicső önmagában, ezért nem hiszem, hogy a megváltás műve, vagy Krisztus feltámadása egymaga kitűnőbb és dicsőségesebb lenne a teremtés művénél, megfelelő igék és szentírási alapok nélkül annak bizonyítására. De bizonyíték híján sokan tagadják ezt, mint önhitt elképzelést vagy alaptalan állítást, amíg az nincs kielégítően és végérvényesen bizonyítva.” 59.old. Ez az ítélete az első nap, mint keresztyén ünnep egyik pártatlan támogatójának.

következik-e ebből, hogy a megváltás szándéka benne rejlett a teremtésben? Ki meri akkor határozottan állítani, hogy a megváltás nagyobb a teremtésnél?

De ahogy a Szentírás nem foglal állást ebben a kérdésben, tételezzük fel, hogy a megváltás a nagyobb. Ki tud arról, hogy egy napot el kell különíteni megemlékezésére? A Biblia semmit sem szól erről. De ha el is fogadjuk, hogy egy napot el kellett különíteni ezzel a céllal, melyik nap élvezze ezt az előnyt? Azt mondják, az a nap, amelyen a megváltás befejeződött. Nem igaz, hogy a megváltás befejeződött, hiszen a szentek feltámadása és földünknek az átok alóli megváltása is beletartozik ebbe a mű-be.¹⁷¹ Újra felmerül a kérdés, ha elfogadjuk azt, hogy egy napot el különíteni a megváltásról való megemlékezésre, mielőtt befejeződik, hogy melyik nap legyen az? A Biblia hallgat a választ illetően. Ha a megváltás történetében a legemlékezetesebb napot kell kiválasztani, akkor az a nap kétségtelenül a keresztfeszítés napja, amelyen az ember megváltásának az árát lefizették, tehát ennek a napnak kell, hogy a többihez képest előnye legyen. Melyik a legemlékezetesebb nap: az amelyen a végtelen Törvény-adó odaadta egyetlen, igen szeretett Fiát, hogy szegyeintjes halált haljon a lázadó fajért, akik megtörték törvényét, vagy az a nap, melyen szeretett Fiának visszaadta életét? Az utóbbi esemény, bár rendkívül érdekes, a legtermészetesebb dolog a világon; Isten Fiának megfeszítése a bűnös emberért - biztosan kimondható - az örökkévalóság évkönyveiben ez a legcsodálatosabb sabb esemény. A keresztfeszítés napja minden összehasonlításán túl, emlékezetesebb nap. Az pedig, hogy maga a megváltás inkább a keresztfeszítésről szól, mint a feltámadásról, kétségtelen tény. Így van megírva:

„Akiben van a mi váltságunk az Ő vére által”. „Krisztus váltott meg minket a törvény átkától, átokká lévén értünk, mert meg van írva, átkozott minden, aki fán függ.” „Mert megölettél és megváltottál minket Istennek a te véred által”.¹⁷²

Ha tehát valamilyen napot meg kellene ünnepelnünk a megváltás emlékére, a keresztfeszítés napjának kétségtelenül előnye lenne. De szükségtelen ezt a témát tovább folytatni. Akár a keresztfeszítés napját, akár a feltámadás napját kell is előnyben részesíteni, az teljesen lényegtelen. A Szentlélek semmit sem mondott egyik nap mellett sem, de arra minden esetben ügyelt, hogy minden egyes esetben az *eseménynek* meglegyen a maga saját, megfelelő megemlékezése. Megemlékeznének a Megváltó keresztfeszítéséről? Nem kell ezért a szombatot a keresztfeszítés napjára változtatni. Önhitt bűn lenne, ha ezt ten-nénk. Itt olvasunk a keresztfeszítés Isten részéről kijelölt megemlékezéséről:

„Mert az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárulták, vette a kenyeret, és hálákat adva megtörte és ezt mondotta: Vegyétek és egyétek! Ez az én testem, amely ti érettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Hasonlatos-képpen a pohárt is vette, minekutána vacsorált volna, ezt mondván: E pohár amaz új testamentum az én vérem által; ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok, az én emlékezetemre. Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret és isszátok e pohárt, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljövend.”¹⁷³

Tehát a Megváltó halálának és nem a feltámadásának a napja az, amit Isten Lelke megemlékezésre érdemesnek tartott.

Megemlékeznének a Megváltó feltámadásáról? Ezért nem kell megváltoztatni a bibliai szombatot. A nagy Törvényadó sohasem hitelesített ilyen cselekedetet. Ám ennek az eseménynek az alkalmas megemlékezéséről is rendelkezett.

¹⁷¹ Luk, 21:28; Róma, 8:23; Ef, 1:13,14; 4:30.

¹⁷² Ef, 1:7; Gal, 3:13; Jel, 5:9.

⁸⁵ 1.Kor, 11:23-26.

„Avagy nem tudjátok-e, hogy akik megkeresztelkedtünk Krisztus Jézusba, az ő halálába keresztelkedtünk meg? Eltemetettünk azért ő vele együtt a keresztség által a halálba, hogy miképpen feltámasztott Krisztus a halálból az Atyának dicsősége által, azonképpen mi is új életben járjunk. Mert ha az ő halálának hasonlatossága szerint vele együtt lettünk, bizonyára feltámadásáé szerint is azok leszünk”.¹⁷⁴

Eltemettetni a hullámsírba, ahogy Urunkat a sírboltba temették és feltámadni a vízből, hogy új életben járjunk, ahogy Urunk feltámadott a halálból az Atyának dicsősége által, ez az Úr Jézus feltámadásának az Isten részéről kijelölt emlékünnepe. **Ezért tehát ne a feltámadás napját, hanem magát a feltámadást ünnepeljük, mert ez érdemes a megemlékezésre. Ezek az ese-mények alkotják a megváltás alapját: a Megváltó halála, temetése és feltámadása.** Ezek közül mindegyiknek megvan a maga megfelelő megemlékezési formája, miközben a napoknak, melyeken ezek az események végbementek, nincs az eseményekkel összekapcsoló jelentősége. A Megváltó halála és nem halálának a napja volt a megemlékezésre érdemes. Ezzel a céllal jelölte ki Jézus az Úrvacsorát. A Megváltó feltámadása és nem a feltámadás napja érdemes a megemlékezésre; ezért tehát a feltámadás emlékére a hullámsírban történő eltemetkezést rendelte el Isten. Ennek a megemlékezésnek a meghintésre való átváltoztatása tet-te olyan elfogadhatóvá a kérést, hogy a feltámadás emlékére ünnepeljék meg az első napot.

Ahhoz, hogy a megváltás művét azzal ünnepeljük, hogy hat napi nehéz munka után megnyugszunk a hét első napján, igaz kellene legyen, hogy Urunk, feltámadása előtt az ember megváltásának a művét is hat nap alatt végezte el és ezen a napon megnyugodott munkájától, ezért megáldotta és erre a célra a többtől elkülönítette. E jellemző vonások közül egyik sem igaz. Urunk egész életét ennek a munkának szentelte. Időlegesen megnyugodott ettől a keresztfeszítést követő szombaton, de újrakezdte a munkát a hét első napjának reggelén, amit sohasem hagyott abba, azóta sem és soha nem is hagy abba annak tökéletes bevégzéséig, amikor majd a szentek feltámadnak és a megvásárolt tulajdon helyreállítására sor kerül. **A megváltás tehát nem szolgáltat ürügyet a szombat megváltoztatására, mivel megvannak a saját megfelelő megemlékezési formái, anélkül, hogy lerombolnák a Teremtő emlékünnepeit.** Így aztán az első nap szentségének templomában a harmadik oszlop is, miként az épület többi része, melyeket már megvizsgáltunk, csak a képzelet világában található.

A templomban álló negyedik oszlopot egy ősi próféciaából veszik, amiről azt állítják, hogy megjövendölte a keresztény szombatot:

„A kő, amit az építők megvetettek, szegletkövé lett. Az Úrtól lett ez és csodálatos a mi szemünk előtt”. „Ez a nap az”, amit az Úr rendelt, örvendezzünk és vigadjunk ezen!”¹⁷⁵

Ezt a szöveget a „keresztény szombat” alátámasztására való legerősebb bizonyítéknak tekintik. Mégis szükséges megvizsgálnunk azokat a pontokat, melyek a feltételezés szerint a szövegből következnek: 1. az Üdvözítő feltámadása által lett a szeglet fejevé; 2. hogy feltámadásának napja a „keresztény szombat” tette ennek az eseménynek az emlékünnepevé; és 3. hogy miután ezt a napot így elrendelte, azt azzal kell megünnepelni, hogy tartózkodnak a munkától és istentiszteletre járnak.

Ezekre a rendkívüli feltételezésekre helyénvaló válaszol-ni. Nincs egyetlen bizonyíték arra, hogy Jézus feltámadása napján lett a szeglet fejevé. A Szentírás nem

¹⁷⁴ Róm, 6:3-5; Kol, 2:12.

¹⁷⁵ Zsolt, 118:22-24.

jelöli meg a napot, amikor ez az esemény végbement. Az, hogy a szeglet fejévé lett, arra utal, hogy a népének tagjaiból álló templom szegletkövévé vált, más szavakkal azt jelenti, hogy az élő test, a Magasságos szentjeinek a Fejévé lett. Úgy tűnik, hogy ezt a pozíciót addig nem vette fel, amíg fel nem vitetett a magasságba és a mennyei Sión, a kiválasztott és becses szegletköve lett.¹⁷⁶ Ezért aztán nincs bizonyíték arra, hogy a hét első napjára hivatkoztak volna ebben a szövegben; és arra pedig a legcsekélyebb bizonyíték sincs, hogy ezt vagy bármelyik más napot Krisztus feltámadásának emlékére elkülönítette volna keresztény szombatként. Nem is lehetne ennél különlegesebb feltételezést találni, minthogy ez a textus elrendeli a hét első napjának szombat jellegű megünneplését!

Ez az ige hely nyilvánvaló módon utal az Üdvözítőnek ar-ra a tetteire, hogy az újszövetségi egyház fejévé lett; következés-képpen az evangéliumi megbízatás kezdetére vonatkozik. Az a nap, amelyen Isten népe a Megváltóval való ilyen kapcsolat miatt örül, nem értelmezhető a hét egyik közönséges napjaként, mert arra kaptak parancsot, hogy mindenkor örüljenek.¹⁷⁷ Urunk ugyanebben az értelemben használja a *nap* szót, amikor azt mondja:

„Ábrahám, a ti atyátok örvendezett, hogy látja az én napomat, látta azt és örült.”¹⁷⁸

Egy „keresztény szombatnak” nevezett intézmény létét kijelenteni azon az alapon, hogy ez a szöveg egy ilyen intézmény létrejöttére utaló jövendölés, egyértelmű azzal, hogy egy negyedik oszlopot készítünk az első nap temploma részére, ami olyan megalapozatlan, amilyenek a korábban megvizsgáltak is bizonyultak.

Dániel próféciájának hetvenedik hete három és fél évvel túlterjed a Megváltó halálán, egészen a pogányokért végzett nagy munka kezdetéig. Ez a hét éves időszak, amelyen keresztül-haladtunk, a szombat történelmében a legeseménydúsabb idő-szak. Felöleli a szombat Urának egész történetét, ahogy ezzel az intézménnyel összekapcsolódott, csodáit, tanításait, melyekről úgy vélték, hogy meggyengítette tekintélyét; halálát, amelyről sokan azt vallják, hogy eltörölte, feltámadását, amiről még több-ben kijelentik, hogy a hét első napjára cserélte fel. A legmeg-győzőbb bizonyítékát láttok azonban annak, hogy e feltétele-zések mind hamisak, és hogy a pogányokért végzett nagy munka kezdete úgy találkozik a negyedik parancsolat szombatjával, mint amelyet se nem gyengítettek meg, se nem töröltek el, és meg sem változtatták.

¹⁷⁶ Ef, 1:20-23; 2:20,21. 1.Pét, 2:4-7.

¹⁷⁷ 1. Thess, 5:16.

¹⁷⁸ Ján, 8:56.

XI. fejezet - A SZOMBAT AZ APOSTOLOK SZOLGÁLATA IDEJÉN

Isten ismeretét megőrizték Ábrahám családjában - A pogányok elhívása - Az Újszövetség az Isten törvényét minden keresztény szívébe helyezi - Az újszövetség temploma a mennyben van és a törvény eredetijét tartalmazó frigyláda, ami a szövetség ládjában volt a földön; és a láda előtt a pap, akinek áldozata elveszi a bűnt - Az Ó- és Újszövetség összehasonlítása - Az emberi család minden korszakban az Isten törvényének tartozik felelősséggel - A jó olajfa az újszövetségi és a zsidó egyház közötti bensőséges kapcsolatot mutatja - Az apostoli egyház szombatot ünnepelt - Acs, 13: vizsgálata - Az apostolok jeruzsálemi gyűlése - A filippibeli gyülekezet szombati keletkezése - A thessalonikabeli - A korinthusi - Gyülekezetek Júdeában - Számos esetben a nem zsidó gyülekezetek szombatün-neplőkkel indultak - 1.Kor, 16:1-2 vizsgálata - Dr. Edwards ellentmondásba kerül önmagával - Pál Troásban - Róm, 14:5-6 vizsgálata - A tanítványok menekülése Júdeából - A bibliai szombat az első század végén.

Nyomon követtük a szombatot Ábrahám családjával való különleges kapcsolatának idején. A hetven hét lezárulása elvezet min-ket egészen a pogányok elhívásáig és annak elismeréséig, hogy a zsidó fajjal azonos jogaik vannak. Láttuk, hogy Istennél nem volt igazságtalanság, amikor különleges áldásait árasztotta a zsidókra, míg a pogányokat hagyta saját választott útjukon.¹⁷⁹ Isten az emberi családnak, mint egésznek kétszer is nyújtotta a kegyelem bőséges eszközét, amit az a kor is megkapott, amelyben ôk éltek és mégis mindkét esetben szinte az emberiség hitehagyásával párosult. Maga Isten örökségül kiválasztotta Ábrahámnak, barátjának a családját és ennek a családnak a segítségével ôrizték meg a földön törvényének, szombatjának és Istennek az ismeretét a Messiás eljöveteleig. Szolgálat idején a Messiás ünnepélyesen megerôsítette Atyja törvényének állandó voltát és engedelmességet parancsolt még a legkisebb parancsolat iránt is;¹⁸⁰ halálakor lerontotta a közbevetett válaszfalat,¹⁸¹ ami oly sokáig ôrizte a zsidókat, mint elkülönült népet a földön; és amikor arra készült, hogy a mennybe megy, meghagyta tanítványainak, hogy menjenek el az egész világra és hirdessék az evangéliumot minden teremtménynek, megtanítván ôket arra, hogy megtartsák mind-azt, amit ô parancsolt nekik.¹⁸² A hetvenedik hét végével az apostolok elkezdtek a nagy megbízatás véghezvitelét a pogányokon.¹⁸³ A következô fontos tényeket kell itt megemlítenünk:

1. Az Újszövetség vagy testamentum a Megváltó halálától keltezhetô. Jeremiás próféciájával összhangban csak a zsidókkal kezdôdött és a hét végéig rájuk korlátozódott. Akkor a pogányokat elfogadták, mint akik a zsidókkal együtt teljes egészében részesei az áldásoknak, mivel többé már nem idegenek és jövevények, hanem polgártársai a szenteknek.¹⁸⁴ Isten ekkor mint egyénnel lépett szövetségre népével, nem pedig mint nem-zettel. E szövetség ígéretei két igen fontos tényezôt ölelnek fel: Isten törvényét népének szívébe helyezi, és megbocsátja bûneiket. Ezeket az ígéretek Krisztus születése előtt hatszáz évvel tette Isten, amikor nem lehetett kérdéses, hogy mit jelent az Isten törvénye. Az Isten törvénye volt az, ami akkor már

¹⁷⁹ Lásd a 3. fejezetet!

¹⁸⁰ Máté, 5:17-19.

¹⁸¹ Ef, 2:13-16; Kol, 2: 14-17.

¹⁸² Máté, 28:18-20; Márk, 16:15.

¹⁸³ Dán, 9:24-27; Acs, 9:10; 11; 26:12-17; Róm, 11:13.

¹⁸⁴ 1.Kor, 11:25; Jer, 31: 31-34; Zsid, 8:8-12; Dán, 9:27; Ef, 2:11-22.

létezett, amelyet minden újszövetségi szent szívébe kell vésni. Az újszö-vetség tehát Isten törvényének változhatatlan voltára alapult; nem helyezte hatályon kívül a törvényt, hanem a bűnt, a törvény áthágását veszi el a szívből és Isten törvényét teszi a helyére.¹⁸⁵ Az erkölcsi törvény minden előírásának állandó, változhatatlan volta az újszövetség igazi alapzatán nyugszik.

2. Minthogy az első szövetségnek volt egy szentélye és szentélyén belül az Isten törvényét, a tízparancsolatot tartalmazó frigyládája,¹⁸⁶ és volt papsága is, hogy szolgáljon a szövetség láda-ja előtt, hogy engesztelést szerezzen az emberek bűneiért,¹⁸⁷ így van ez az újszövetség esetében is. A Mózes által felavatott szentély, mint az igazinak a másolata helyett, az újszövetségnek nagyobb és tökéletesebb sátora van, amit az Úr és nem ember épített - Isten temploma a mennyben.¹⁸⁸ Ahogy a földi szentély legközeppontibb tárgya a törvényt tartalmazó frigyláda volt, azt a törvényt tartalmazta, amit az ember áthágott; Így van ez a mennyei szentély esetében is. Az Isten temploma megnyilatkozott a mennyben és láthatóvá lett szövetségének ládája az Ő templomában.¹⁸⁹ A mi Urunk Jézus Krisztus pedig, mint főpap saját vérét mutatja be az Isten szövetségének ládája előtt a mennyei templomban. Vegyük figyelembe az alábbi pontokat ar-ra a tárgyra vonatkozóan, ami előtt szolgálatot teljesít:

1.) A mennyben lévő frigyláda nem üres. Isten törvényét tartalmazza, ezért aztán a fenti szentély nagy központja - ahogy az Isten szövetségének ládája is - a szentély központja volt ezen a földön.¹⁹⁰

2.) A Megváltó halála az emberek bűneiért és főpapi szolgálata a mennyben lévő frigyláda előtt közvetlenül utal arra a tényre, hogy a ládán belül van a törvény, amit az emberiség áthágott.

3.) Minthogy Krisztus engesztelése és papsága a ládán belüli törvényre utal, ami előtt szolgál, ebből az következik, hogy ez a törvény már azelőtt létezett és még azelőtt hágták át, hogy az Üdvözítő lejött, hogy meghaljon az emberekért.

4.) Ezért tehát a törvény, amit a fenti láda tartalmazott, nem az újszövetségben keletkezett törvény, hiszen szükségszerű módon már jóval előtte létezett.

5.) Ha tehát Isten kinyilatkoztatta ezt a törvényt az emberiségnek, ezt a kinyilatkoztatást meg kell keresni az Ószövetség-ben, mert míg az Újtestamentum sokszor hivatkozik arra a törvényre, ami előidézte, hogy az Üdvözítő letette életét a bűnös emberekért és idéz is belőle, sohasem jelentetett meg egy másod-ik kiadást, hanem az Ótestamentumot idézi erre a törvényre vonatkozóan.¹⁹¹

6.) Ebből viszont az következik, hogy ezt a törvényt Isten kinyilatkoztatta és ez a kinyilatkoztatás megtalálható az Ószövetségben.

¹⁸⁵ Máté, 5:17-19; 1. Ján,3:4-5; Róm, 4:15.

¹⁸⁶ Zsid, 9:1-7; Ex, 25:1-21; Deut, 10:4-5; 1. Kir, 8:9.

¹⁸⁷ Zsid, 7-10; Lev, 16:

¹⁸⁸ Zsid, 8:1-2; 9:23,24.

¹⁸⁹ Jel, 11:19.

¹⁹⁰ Ex, 25:21,22.

¹⁹¹ Róm,3:19-31; 5:8-21; 8:3-4; 13:8-10; Gal, 3:13,14; Ef, 6:2,3; Jak, 2:8-12; 1.Ján, 3:4,5.

7.) Ebben a kötetben egy beszámolót találunk arra vonatkozóan, hogy: a.) A Szent alászállt a Sinai hegyre; b.) Törvényét kihirdette a Tízparancsolatban; c.) A Tízparancsolatot Isten ujjja írta a két kőtáblára; d.) Ezeket a kőtáblákat a földi szentély szö-vetségládáján lévő kegyelmi trónus alá helyezték.¹⁹²

8.) Hogy ez a figyelemreméltó ószövetségi törvény, amit a földi szentély frigyládájába zártak, azonos azzal, ami a mennyben lévő frigyládában van, a következőképpen bizonyítható: a.) a kegyelem királyi széke, amit a tízparancsolat fölé helyeztek, volt az a hely, ahonnan a megbocsátást várták; ez volt az elfedezési mű központi kérdése;¹⁹³ b.) a kegyelmi trónus alatt lévő törvény volt az, ami szükségessé tette az elfedezés művét; c.) Nem volt igazi elfedezés, ami el is tudta volna venni a bűn-öket, mivel csupán árnyék vagy jelkép jellegű elfedezés volt; d.) Azonban volt tényleges bűn és létezett igazi törvény is, amit az ember áthágott; e.) Tehát kell legyen elfedezés is, olyan, ami képes elvenni a bűn-öket, az igazi elfedezés pedig össze kell kapcsolódjon az áthágott törvénnyel, úgy, mint amire az elfe-dezés előrevetítette árnyékát;¹⁹⁴ f.) Az Ótestamentumban így kifejezésre juttatott tízparancsolat az elfedezést kívánó törvény; miközben állandóan szem előtt kell tartani azt aényt, hogy az áldozatok nem voltak képesek arra, hogy elvegyék a bűnt.¹⁹⁵ g.) De Jézus halála, mint ezeknek az áldozatoknak (előrevetített) beteljesülése, azt a célt szolgálta, hogy pontosan azt valósítsa meg, aminek az árnyékát ezek előrevetítették, de amelyek nem voltak képesek hatni, azaz nem végezhetek engesztelést annak a törvénynek az áthágásáért, amit a kegyelem királyi széke alatt lé-vő ládába helyeztek.¹⁹⁶

Így jutunk el arra a következtetésre, hogy az Isten tör-vénye, amit a mennyben lévő frigyláda tartalmaz azonos a földi frigyládában lévő törvénnyel és mindkettő azonos azzal, amit az Újszövetség minden hívő szívébe helyez.¹⁹⁷ Az Ószövetség tehát az Isten törvényét nyújtja és tökéletesnek hirdeti valamint gondoskodik egyféle jelképes elfedezésről, de azt állítja, hogy ez nem elégséges ahhoz, hogy a bűn-öket elvegye.¹⁹⁸ Így aztán nem volt szükség arra, hogy Isten újra megjelentse törvényét, amit már tökéletes mivoltában nekünk adott, hanem valóságos elfede-zésre volt szükség, hogy az áthágó bűnét elvegye. Az Újtesta-mentum tehát pontosan ezt az igényt elégíti ki, erre a hiányra nézve nyújt megoldást azzal, hogy valóságos elfedezésről gon-doskodik a Megváltó halálával és közbenjárásával, de nem jelenti ki újra Isten törvényét,¹⁹⁹ bár nem idézi a jóval korábban kiadott törvénykódexet. Noha az Újtestamentum nem adja ki újra az Isten törvényét, de azt igenis megmutatja, hogy a keresztény igazságszolgáltatás a mennyi szentélyben lévő törvényből táp-lálkozik.

9.) Láttuk, hogy az Újszövetség az Isten törvényét minden hívő szívébe írja és hogy a törvény eredetijét a mennyi temp-lomban őrzik. Azt, hogy az egész emberiség az Isten törvényé-nek a hatálya alá tartozik, és hogy ez mindig is így volt Pál Ró-mabeliekhez írt levele világosan mutatja. Az első fejezetben a bálványimádás eredetét

¹⁹² Ex, 19:20; 24:12; 31:18; Deut, 10:

¹⁹³ Lev, 16:

¹⁹⁴ Róm,3:19-31; 1. Ján,3:4,5.

¹⁹⁵ Zsolt, 40:6-8; Zsid, 10:

¹⁹⁶ Zsid, 9 és 10 fejezet

¹⁹⁷ Jer, 31:33; Róm, 8:3,4; 2.Kor, 3:3.

¹⁹⁸ Zsolt, 19:7; Jak, 1:25; Zsolt, 40:

¹⁹⁹ Róm, 5 fejezet

a pogányok szándékos hitehagyására ve-zeti vissza, ami már nem sokkal az özönvíz után megtörtént. A második fejezetben Pál megmutatja, hogy Isten hagyta, hadd menjenek saját útjukon és ennek következményeként írott tör-vény nélkül maradtak, de mégsem hagyta őket a legteljesebb ső-tétségben, mert természetüktől fogva rendelkeztek a szívükbe írott törvénnyel, s bár ez a világosság homályos volt, mégis biztosította üdvösségüket, ha eszerint éltek, és romlásukat okozta, ha vétkeztek ellene. A harmadik fejezetben megmutatja, hogy milyen előnye volt Ábrahám családjának, akik Isten örökségét alkották, miközben minden más nemzetet Isten saját útján hagyott. Az isteni jövendöléseket, az írott törvényt adta nekik a szívbe írott törvény mellé ráadásul, amivel természet sze-rint azonos helyzetben voltak a pogányokkal. Majd megmutatja, hogy nem voltak jobbak a pogányoknál, mert mindkét csoport áthágta a törvényt. Az Ótestamentumból vett idézetekkel bizo-nyítja, majd megmutatja, hogy az Isten törvénye az egész embe-riségre nézve érvényben van:

„Tudjuk pedig, hogy amit a törvény mond, azoknak mondja, akik a tör-vény alatt vannak, hogy minden száj bedugassék és az egész világ Isten ítélete alá essék”.²⁰⁰

Majd kimutatja azt is, hogy a törvény nem tudja megmen-teni a bűnöst, hanem kárhoztatnia kell őket, mégpedig jogosan. Kijelenti továbbá azt a hatalmas tényt, hogy az üdvösség csak Jézus halála által lehetséges, mert ez az egyetlen eszköz, aminek segítségével Isten megigazíthatja azokat, akik bűnbocsánat után vágyódnak, s ugyanakkor maga pedig igaz marad. Végül így ki-ált fel:

„Hiábavalóvá tesszük a törvényt hit által? Távol legyen, sőt inkább a tör-vényt megerősítjük”.²⁰¹

Ebből viszont az következik, hogy az Isten törvénye nem töröltetett el; hogy a kárhoztatás ítélete, amit kimond a bűnösre éppen olyan széleskörű, mint az evangélium által felkínált bűnbocsánat; ennek a műve pedig emberszívekben él természet szerint, amiből arra következtethetünk, hogy az ember a maga tisztaságában, tökéletes mivoltában rendelkezett vele, amint ezt az a tény is bizonyítja, hogy az Újszövetség, miután az embereket megszabadította az Isten törvényének kárhoztatásától, a törvényt szívükbe helyezte. Mindebből pedig az következik, hogy az Isten törvénye az a mérce, amivel a bűn kimutatható.²⁰² Ez az élet szabálya, ami szerint az egész emberiségnek, zsidók-nak és pogányoknak járniuk kell.

A jó olajfa ábrázolásával ténylegesen kimutatható, hogy az újszövetségi egyház jelenlegi formájában a zsidó egyház foly-tatódása. Az ôsegyház Isten olajfája volt és soha nem is pusztult el.²⁰³ Néhány ága hitetlenség miatt letöretett, de az evangélium pogányok felé történő hirdetése nem teremtett új olajfát, csupán a jó fába oltattak be a pogányok közül olyanok, akik hisznek és helyet kaptak az eredeti ágak között, hogy velük együtt része-sedhessenek annak gyökeréből és kövérjéből. Ez az olajfa Ábrahám elhívására vezethető vissza, a pogányok hitehagyása után törzse a pátriárkákat képviseli, ami a hívők atyjával kezdődik,²⁰⁴ ágait pedig a zsidó nép alkotja. A vad olajfa ágait beoltották a letört ágak helyébe. A beoltás annak elismerését jelenti, hogy a pogányok a zsidókkal megegyező előjogokat kapnak a hetven hét eltelte után. Az ótestamentumi egyház, az eredeti olajfa, pa-pok birodalma, szent nemzet volt; az

²⁰⁰ Róm,3:19.

²⁰¹ Róm,3:31.

²⁰² Róm, 3:20; 1.Ján,3:4,5; 2:1-2.

²⁰³ Jer, 11:16; Róm, 11:17-21.

²⁰⁴ Róm,4:16-18; Gal, 3:7-9.

újtestamentumi egyházat pedig, ami a pogányok beoltása utáni olajfa volt, ugyanazokkal a kifejezésekkel jellemzik.²⁰⁵

Amikor Isten a pogányokat még Ábrahám elhívása előtt a hitehagyásnak átengedte, összezavarta a nyelvüket, hogy ne tudják megérteni egymást és így aztán szétszórta őket szerte a föld színén. Ezzel ellentétben a nyelvek adománya pünkösdi nap-ján előkészület a pogányok elhívására és előkészíti beoltásukat a jó olajfába.²⁰⁶

Nyomon követtük tehát a szombatot a pogányok elhívá-sáig és az evangélium elterjedésének nyitó eseményéig. Azt ta-láljuk, hogy az Isten törvénye volt az, aminek a szombat is része, ami Urunk halálát okozta, mint szükséges elfedező áldozatét. Megállapítottuk továbbá, hogy a törvény eredetije a mennyei frigylárában van, ami előtt Urunk főpapként szolgál, miközben ennek a törvénynek a másolata az újszövetség által, minden hívő szívébe kerül. Úgy tűnik tehát, hogy Isten törvénye sokkal ben-sőségebben kötődik Isten népéhez a Megváltó halála óta, mint annakelőtte.

Kétségtelen, hogy az apostoli egyház szentnek tartotta a szombatot csakúgy, mint az erkölcsi törvény összes többi előírá-sát. Néhány szempont igazolja ezt a tényt: 1.) Az ôskereszté-nyeket nem vádolták ennek áthágásával legmegrögzöttebb ellen-ségei sem. 2.) Azt vallották, hogy a bűn a törvény áthágása, és hogy a törvény az a nagy mérce, amivel a bűn kimutatható és aminek segítségével a bűn igazán bűnössé lesz,²⁰⁷ - ezek a té-nyezők döntő bizonyítékai annak, hogy az apostoli egyház igazán megtartotta a negyedik parancsolatot; 3.) Jakabnak a tíz-parancsolatra vonatkozó bizonyágtétele, hogy aki egyet megront ezek közül, az összes többi megrontásában vétkes, egy másik fontos bizonyítéka annak, hogy az egyház szentnek tartotta Isten egész törvényét;²⁰⁸ de 4.) e tények mellett van egy különleges biztosítékunk arra nézve, hogy az Úr szombatját az apostoli egyház nem felejtette el. Ez pedig az az imádság, amire Urunk tanítványait tanította, hogy Júdeából való menekülésük ne essen szombatra. Ennek az volt a célja, mint láttuk, hogy szentségét mélyen elméjükbe vesse és bizonyára biztosította is ezt az eredményt.²⁰⁹ Az ôsegyház történetében van néhány fontos, szombatra vonatkozó utalás. Ezek közül így hangzik az első:

„De ôk pedig Pergából tovább menve, eljutottak Antióchiába, Pisidiának városába és bementek szombatnapon a zsinagógába és leültek”.²¹⁰

A zsinagóga vezetôinek meghívására Pál hosszabb beszé-det intézett hozzájuk, azt bizonyítva, hogy Jézus a Krisztus. E megjegyzések során az alábbi kifejezéseket használta:

„Mert akik lakoznak Jeruzsálemben és azoknak fejei, mivelhogy ôt fel nem ismerték, a prófétáknak szavait is, melyeket minden szombaton felolvasnak, ítéletükkel betöltötték.”²¹¹

Amikor Pál összegezte mondanivalóját, ezt olvassuk:

„És mikor kimentek a zsidók zsinagógájából, kérték a pogányok, hogy a következô szombaton²¹² prédikálják nekik ezeket a beszédeket. Mikor pedig elosz-lott a gyülekezet, sokan a zsidók közül és az istenfélô

²⁰⁵ Ex, 19:5-9; 1.Pét, 2:9, 10.

²⁰⁶ Gen, 11: 1-9; Acs, 2:1-11.

²⁰⁷ Róm, 7:12, 13.

²⁰⁸ Jak, 2:8-12.

²⁰⁹ Lásd 10. fejr.!

²¹⁰ Acs, 13:14.

²¹¹ 27. vers.

prozelitusok közül követték Pált és Barnabást, akik szólván hozzájuk, bíztatták őket, hogy maradjanak meg az Isten kegyelmében. A következő szombaton azután majdnem az egész város összegyűlt az Isten igéjének a hallgatására”.²¹³

Ezek a textusok azt mutatják, hogy 1.) az Apostolok cse-lekedetei c. könyvben szereplő szombat kifejezés azt a napot jelöli, amelyen a zsidó nép összegyűlt a zsinagógába, hogy a próféták szavait hallgassa; 2.) Minthogy ez az elbeszélés tizennégy évvel Jézus feltámadása után történt, s annak Lukács részéről történő feljegyzése pedig mintegy harminc évvel a történetek után, ebből az következik, hogy a szombat állítólagos, Krisztus feltámadásakor történt megváltoztatása, sok évvel a történetek után sem jutott Pál vagy Lukács tudomására; 3.) Ez figyelemreméltó alkalom lett volna arra nézve, hogy megemlítsék a szombat megváltoztatását; ha igaz lett volna, hogy a szombatot Krisztus feltámadásának tiszteletére megváltoztatták; mert amikor Pált felkérték, hogy a következő szombaton pré-dikálja ugyanazokat az igéket, talán azt válaszolhatta volna, hogy a következő nap most már a megfelelő az Isten imádására; és Lukács pedig, aki feljegyezte az eseményt, nem kerülhette volna el, hogy ne említse ezt az új napot, ha igaz lenne, hogy egy másik nap lett az Úr szombatjává; 4.) a második alkalomról nem mondható el, ami szinte kizárólag a pogányokra korlátozódik, hogy Pál azért prédikált szombaton, mert tekintettel akart lenni a zsidókra. Éppen ellenkezőleg, ez az elbeszélés erőteljesen jelzi Pál szombatra vonatkozó szemléletét, amit istentisztelet részére alkalmas napnak tartott; 5.) Nem tagadható, hogy a pogányok jól ismerték a szombatot abban a városban és bizonyos mértékig tekintettel is voltak rá. Ez pedig olyan tény, amelyet más szövegek hitelesítenek.

A történetek után néhány nappal az apostolok összegyű-lekeztek Jeruzsálemben, hogy átgondolják a körülmetélkedés kérdését.²¹⁴ „Bizonyos emberek, akik lejöttek Júdeából” és a pogányokat körülmetéletlenül találták, az atyafiakat tanították és azt mondták: „Ha körül nem metélkedtek Mózes szerint, nem üdvözülhettek”. Ha úgy találták volna, hogy a pogányok nem veszik figyelembe a szombatot, nem kérdéses, hogy először ez váltott volna ki vitát. Igazán érdemes megfigyelni, hogy ebben az időben nem volt vita az ősegyházban a szombatünnepléssel kapcsolatban; mert senki sem terjesztette az apostoli zsinat elé. Mégis, ha igaz lett volna, hogy a szombat megváltoztatását szor-galmazták, vagy hogy Pál azt tanította volna a pogányoknak, hogy ne vegyék figyelembe a szombatot, kétségtelen, hogy azok, akik felvetették a körülmetélkedés kérdését, a szombat kérdését sokkal nagyobb buzgósággal szorgalmazták volna. Néhány döntő tényből nyilvánvaló, hogy a Mózes törvényének a megtartása volt a vita tárgya, nem pedig a tízparancsolat: 1.) mivel Péter a napirenden lévő törvénykódexet igának nevezi, amit sem ők, sem az atyafiak nem voltak képesek elhordozni; tekintettel arra, hogy Jakab viszont királyi törvénynek nevezi, ahogy saját maga mu-tatja, a tízparancsolatot testesíti meg a szabadság törvényét; 2.) mivel ez a gyűlés nem foglalt állást a mózesi törvény tekintélye ellen, Jakab, aki ennek a zsinatnak tagja volt, néhány évvel később mégis ünnepélyesen elrendelte a parancsolatok iránti engedelmisséget és megerősítette, hogy ha valaki egyet áthág, az

²¹² Dr. Bloomfield a következő megjegyzést fűzi ehhez a szöveghez: Az εις το μετὰ τὸ σαββῶν szavak, ahogy sok kommentátor feltételezi, azt jelentik: „egy közbelső hétköznapon”. Ám erre rácsófol a 44. vers és mi általános változatunkban kifejezésre jutott gondolat kétségtelenül az igazi. A legjobb újkéletű kommentárok elfogadják és az ősi változatok is megerősítik: - Görög újszövetség angol megjegyzésekkel, 1. köt. 521.old. Hackett prof. hasonló megjegyzést tesz, - Kommentár Apostolok cselekedeteihez, 233.old.

²¹³ Acs, 13: 42-44.

²¹⁴ Acs, 15:

az egész megrontásában vétkes,²¹⁵ mivel Mózes törvényének fő jellegzetessége - amint itt is bemutattuk - a körülmetélkedés volt,²¹⁶ ám a körülmetélkedés nem szerepelt a tízparancsolatban. Ha igaz lenne, hogy Mózes törvénye ezeket a parancsolatokat is magába foglalta, ebben az esetben nem a körülmetélkedés lett volna ennek a törvénynek a fő jellegzetessége; 4.) Végül pedig, mivel ezek, a még kötelező jellegűnek tartott előírások nagyon helyesen nem kerültek bele a tízparancsolatba. Ezek: először is a bálványoknak áldozott hús fogyasztása, másodszor a vér fogyasztása; harmadszor pedig a megfojtott, vagy fűlvaholt állatok fogyasztása és negyedszer a paráznság tiltása.²¹⁷ Az összes efféle előírás gyakran előkerül Mózes könyvében²¹⁸ és az első és az utolsó a második és a hetedik parancsolat kategóriájába esik külön-külön, de egyikük sem érinti annak egy részét, amit valamelyik parancsolat tilt. Nyilvánvaló tehát, hogy a tízparancsolat tekintélye nem került szóba ezen az összejöveten és döntésüknek sincs semmi összefüggése ezekkel az előírásokkal, mert ha nem így állna a helyzet, az apostolok felszabadítanák a pogányokat a tízparancsolat közül nyolc iránt minden kötelezettségtől és a másik kettő tartalmazta nagyobb tilalmaktól.

Nyilvánvaló, hogy ugyancsak tévednek azok, akik úgy állítják elénk a pogányokat, mint akik felmentést kaptak ettől a zsinattól a szombat kötelezettsége iránt. Az, hogy ez a kérdés nem került az apostolok elé ezen az együttléten, fontos bizonyíték arra, hogy a pogányok nem kaptak tanítást, hogy mellőzzék a szombatot, ahogy el kellett tekinteniük a körülmetélkedéstől. Ez utóbbit vitték az apostolok elé Jeruzsálemben. Mégis történt hivatkozás a szombatra, mint létező intézményre ezen az együtt-léten, mégpedig a pogány keresztényekkel összefüggésben. Ami-kor Jakab kihirdette a kérdéssel összefüggő szentenciát, az alábbi megfogalmazást használja:

„Annakokáért én azt mondom, hogy nem kell háborgatni azokat, akik a pogányok közül térnek meg az Istenhez; hanem írjuk meg nekik, hogy tartózkodjanak a bálványok fertelmességétől, a paráznságtól, a fűlvaholt állattól és a vértől, mert Mózesnek régi nemzedékek óta városonként megvannak a hirde-tői, mivelhogy a zsinagógákban minden szombaton olvassák.”²¹⁹

Ez a Jakab által előterjesztett utolsó tény, mint indok arra az eljárásra, amit a pogányok közül való atyafiak felé javasoltak, „mert Mózesnek a régi időktől fogva minden városban megvol-tak a hirdetői, mivel őt olvassák a zsinagógákban minden szom-baton”. Ebből nyilvánvaló, hogy a szombati istentisztelet ősi szokását nem csupán a zsidó nép őrizte meg és vitte magával a pogányok minden városába, hanem hogy a pogányokból lett keresztények jártak ezekre az együttlétekre. Ha nem jártak volna, Jakab indoklása minden erejét elveszítené, minthogy nem lenne alkalmazható erre az esetre. Az, hogy odafigyeltek erre, azt bizo-nyítja, hogy a pogány-keresztény gyülekezetekben a szombat volt az istentisztelet napja.

Az itt rendezett vita jellege nyomatékosan tanúsítja, hogy az Úr ősi szombatját nem törölték el és meg sem változtatták az apostoli zsinat előtt. Összejövetelük befejezése azt bizonyítja, hogy a bibliai szombat még szent trónján ül a negyedik paran-csolat erődjében. Ezután éjjeli látomásban Pál hívást kap, hogy látogasson el

²¹⁵ Acs, 15:10, 28, 29; Jak, 2:8-12.

²¹⁶ Acs, 15: 1, 6.

²¹⁷ Acs, 15: 20, 21: 21,25.

²¹⁸ Ex, 34:15,16; Num, 25:2; Lev, 17:13, 14; Gen, 9:4; Lev, 3:17; Gen, 34; Lev, 19:29.

²¹⁹ Acs, 15:19-21.

Macedóniába. E hívásnak engedelmeskedve Filip-pibe, Macedónia azon területének a fővárosába jött. Lukács így jegyzi fel a látogatást:

„És ebben a városban töltöttünk néhány napot. És szombaton kimentünk a városon kívül egy folyóvíz mellé, hol imádkozni szoktak és leültünk, beszélgettünk az egybegyűlt asszonyokkal. És egy Lidia nevű, Thiatira városbeli bíboráros asz-szony, ki féli az Istent, hallgatott ránk. Ennek az Úr megnyitotta a szemét, hogy figyelmezzon azokra, amiket Pál mondott.”²²⁰

Nem derül ki, hogy vajon zsidók vagy pogányok összejő-vetele volt, akik Kornéliushoz hasonlóan az igaz Isten tisztelői voltak. Látható tehát, hogy a filippibeli gyülekezet élete a szom-battartó kegyes, istenfélő pogányok összejövetelével kezdődött meg. Valószínű, hogy Lidia és azok, akiket vállalkozásában al-kalmazott, nyilvánvaló módon szombatünneplők voltak, eszkö-zül szolgáltak arra, hogy az evangéliumot városukba, Thiatirába bevezessék.

„Mikor pedig átmentek Antipolison és Apollónián, Thesszalonikába ér-keztek, ahol a zsidóknak volt zsinagógájuk. Pál pedig, amint szokása volt,²²¹ be-ment hozzájuk és három szombaton át vetekedett velük az írásokból, és megma-gyarázta és kimutatta, hogy a Krisztusnak szenvedni kellett és fel kellett támadni a halálból és hogy ez a Jézus a Krisztus, akit én hirdetek néktek... És némelyek kö-zülük hittek és csatlakoztak Pálhoz és Siláshoz; úgyszintén az istenfélő görögök közül nagy sokaság és az előkelő asszonyok közül sem kevesen.”²²²

Így született tehát a thesszalonikabeli gyülekezet. Már a kezdetén kétség nélkül látható, hogy ez szombatünneplő együtt-lét volt. Hiszen az említett néhány zsidó mellett, akik elfogadták az evangéliumot Pál munkája nyomán, nagy tömeg ájtatos görög, azaz nem zsidó is jelen volt, akik a zsidókkal egyesültek a szom-bati istentiszteleten. Pál hozzájuk, mint a Krisztus gyülekeze-téhez intézett szavaiból világosan érthető, hogy továbbra is meg-ünnepezték a szombatot, miután az evangéliumot elfogadták.

„Mert ti, atyámfiai, követői lettetek az Isten gyülekezeteinek, amelyek Jú-deában vannak, a Krisztus Jézusban”.²²³

A júdeabeli gyülekezetek, mint már láttuk, az Úr szom-batját megtartották. Az első thesszalonikabeli megtértek pedig mielőtt az evangéliumot elfogadták, ugyancsak szombatot ün-nepeltek. Amikor pedig keresztény gyülekezetté lettek, a Júde-ában lévő gyülekezetek példáját követték. Ezt a gyülekezetet tekintették példaképüknek Macedónia és Akhája gyülekezetei is. Ezek közé számlálhatjuk Filippi és Korinthus gyülekezeteit is. Pál ezt írja nekik:

„És ti a mi követőinkké lettetek és az Úréi, befogadván az ígét sokféle szorongattatás között, a Szent Lélek örömeivel; úgy, hogy példaképekké lettetek Macedóniában és Akhájában minden hívőre nézve. Mert nemcsak Macedóniában és Akhájában zendült ki tőletek az Úr beszéde, hanem minden helyen is híre terjedt a ti Istenben való hiteteknek, annyira, hogy szükségtelen arról valamit szóla-nunk.”²²⁴

Ezek után Pál Korinthusba ment. Itt először Aquillával és Priscillával találkozott:

„És mivelhogy azonféle műves volt, náluk maradt és ott dolgozott. Mes-terségükre nézve ugyanis sátorcsinálók voltak. Vetekedett pedig minden szom-baton a zsinagógában és igyekezett mind zsidókat, mind görögöket meggyőzni.”²²⁵

²²⁰ Acs, 16: 12-14.

²²¹ Pál szokását példázzák az alábbi szövegek, amelyek mindegyikéből kiténik, hogy a kérdéses összejövetelek szombaton voltak: Acs, 13:5; 14:1; 17:10, 17; 18:19; 19:8.

²²² Acs, 17:1-4.

²²³ 1. Thess, 2:14.

²²⁴ 1.Thess, 1:6-8.

²²⁵ Acs, 18:3-4.

Pál ezen a helyen zsidókat és pogányokat egyaránt talált, akik szombaton istentiszteletre jártak. A korinthusi gyülekezet első tagjai szombatünnepelők voltak abban az időben, amikor elfogadták az evangéliumot és ahogy már láttuk, a thesszalonikabeli szombatünnepelő gyülekezet példáját követték, akik pedig a júdeai gyülekezetek példája után mentek.

Az első gyülekezeteket Júdea földjén alapították. Vala-mennyi tagjuk gyermekkorától fogva jól ismerte Isten törvényét és jól ismerték a rendelkezést: „Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszenteljéd azt”. E rendelkezés mellett e gyülekezetek-nek volt egy különleges, szombatra vonatkozó figyelmeztetésük. Uruktól magától tudták, hogy eljön az idő, amikor mindannyi-uknak hirtelen menekülniük kell arról a földről és e tényre való tekintettel imádkozniuk kellett, hogy hirtelen menekülésük pil-lanata ne essen szombatra. Mint láttuk, ennek az imának az volt a célja, hogy a szombat szentségét megőrizze. Ahhoz nem fér kétség, hogy a júdeai gyülekezeteket szombatünnepelő tagok alkották.

A Júdea földjén kívül alapított gyülekezetek, melyek keletkezéséről az Apostolok cselekedete számol be, majdnem mind zsidó megtértekkel indultak, akik szombatünnepelők voltak, amikor elfogadták az evangéliumot. Közéjük oltattak be a pogány megtérteket. Érdeemes megjegyezni, hogy az esetek többségében ezeket a pogányokat „jámbor, istenfélő görögöknek”, máskor „vallásos prozelitáknak” nevezték, olyan embereknek, akik „Istent imádják”, akik félik Istent és „mindig Istenzhez fohászkodnak”.²²⁶ Mint láttuk, ezek a pogányok már akkor is összegyülekeztek istentiszteletre a zsidókkal együtt, amikor az evangéliumot elfogadták. Amikor Jakab javaslatot tett egy olyan levél megírására, amit az apostolok a pogány megtértekhez intéznének, megjelölte elfogadásának okát, aminek érvényét most igazán értékelhették: „Mózesnek” - mondta - „a régi idők-től fogva MINDEN VÁROSBAN megvannak a maga hirdetői, akik a zsinagógában minden szombaton felolvasnak”. Az apos-toli gyülekezetek szombatünnepelő jellege így azután világosan megmutatkozik.

A korinthusiakhoz címzett levélben körülbelül öt évvel azután, hogy elfogadták az evangéliumot, azt feltételezik Pálról, hogy egy ötödik oszloppal járult hozzá az első nap templomához az alábbiak szerint:

„Ami a szentek számára való alamizsnát illeti, amiképpen Galácia gyüle-kezeteinek rendeltem, ti is azonképpen cselekedjétek. A hétnek első napján mindegyiketek tegye félre magánál, amit sikerült összegyűjtenie, hogy ne akkor történjék a gyűjtés, amikor odamegyek”.²²⁷

Erre a szövegre hivatkozva érvelnek az „első napi szom-bat” mellett: 1.) miszerint ez közös gyűjtés volt; 2.) hogy a hét első napja a közös istentisztelet napja volt Korinthus és Galácia gyülekezeteiben; 3.) ezért tehát erre a napra változtatták a szom-batot. A szombatra erre a megváltoztatására a Korinthusban és Galáciában az első napon tartott közös istentiszteletre való össze-jövetel, valamint az azon a napon való ilyen összegyűjtelek létrejöttére Pál szavaiból következtettek: „a hét első napján mindegyiketek tegye félre *magánál*”.

De miről rendelkeznek ezek a szavak? Csak egyetlen felelet létezik. Pontosan egy közös gyűjtés ellenkezőjét rendeli el. „Mindegyiküknek a hét első napján, aszerint, ahogy Isten boldoguláshoz segítette, félre kellett tennie *magánál*, hogy ami-

²²⁶ Acs, 1:2,4,7,8; 3:35; 13:43; 14:1.; 16:13-15; 17:4, 1-12.

²²⁷ 1.Kor, 16:1-2.

kor Pál megérkezik, adományuk készen legyen. Mr. J.W. Morton a néhány presbiteriánus Haiti-re küldött misszionárius a következőképpen tesz bizonyítást:

„Az egész kérdés a „önmagánál” kifejezés jelentésén múlik és igen csodálkozom, hogyan is képzelheti bárki, hogy ez azt jelenti, hogy a gyülekezet „gyűjtőperselyébe” adják össze a pénzt. Greenfield görög lexikonában így fordítja a görög kifejezést: „az ember magánál”, azaz otthon. Két latin változat, a Vulgata és a Castello féle az „apud se”-t az „ember magánál, azaz otthon”-nak fordítja. Három francia fordítás, Martiné, Osterwaldé és De Sacyé „chez soi” saját házában, otthon. Luther német fordítása „bei sich selbst” önmagánál, otthon. A holland „by hemmselven” ugyanaz, mint a német. Diodati olasz fordítása „appresso di se” saját jelenlétében, otthon. Felipe Scio spanyol fordítása „en su casa” saját házában. Ferraira portugál változata „para isso” önmagával. A svéd „naer sig self” önmaga közelében.”²²⁸

Dr. Bloomfield így magyarázza az eredetit. παρ εαυτο „önmagánál”. A francia „chez lui” - otthon.²²⁹

A Douay féle Biblia így adja vissza: „Mindegyiketek tegye félre önmagánál”. Mr. Sawyer ekképpen fordítja: „Közületek mindenki tegye félre maga”. Theodore Beza latin változata így közli: „Apud se” t.i. otthon. A szír változat szerint: „Mind-ez egyitek tegye félre és őrizze meg otthon”.

Igaz, hogy egy kiváló első napot ünneplő író, Justin Edwards D.D. alapos erőfeszítést tett, hogy bebizonyítsa a szombat megváltoztatását és ezt a textust idézi, hogy kimutassa, mi-szerint a vasárnap volt a vallásos istentisztelet napja az ősegyház idején. Azt mondja:

„Ez a tegye félre” kifejezés nem azt jelenti, hogy tegye félre otthon, hiszen ez nem akadályozná az összejöveteleket, amikor megérkezik”.²³⁰

Így fogalmazott tehát az a teológus, akire az a nehéz feladat hárult, hogy a Szentírás tekintélyével bizonyítsa be a szombat megváltoztatását. De „Megjegyzések az Újtestamentumról” c. művében felszabadítva érzi magát arra, hogy elmondja az igazságot, és nyíltan ellene mond saját már idézett megfogalmazásának. Halljuk őt:

„Tegye félre otthon” Azaz ne legyen gyűjtés, de adományaik legyenek készenlétben, amikor az apostol jön”.²³¹

Tehát még Dr. Edwards is bevallja, hogy a közös gyűjtés-re vonatkozó elgondolás nem található ezen az igehelyen. Éppen ellenkezőleg, úgy tűnik, hogy mindenki e rendelkezés iránti engedelmességből minden egyes új hét elején legyen otthon, hogy félretegyen valamit az Isten ügyére, ahogy világi ügyei lehetővé teszik. A szombat megváltoztatása teljes egészében azon az elgondoláson nyugszik, erre a textusra való hivatkozással, amiről Dr. Edwards azt vallotta, hogy nincs meg benne. Már láttuk, hogy a korinthusi gyülekezet szombatünneplő közösség volt. Nyilvánvaló, hogy a szombat megváltoztatását sohasem javasolhatták volna részükre ennek a szövegnek a segítségével.

Ez az egyetlen olyan szentírási igehely, ahol Pál meg- említi a hét első napját. Közel harminc évvel a szombat állítólagos megváltoztatása után íródott. Pál mégis kihagyja a szentség titulust, egyszerűen a hét első napjának nevezi azt. Tehát olyan névvel illeti, amivel a hat munkanap²³² egyikét szokás nevezni. Azt is érdemes

²²⁸ Az igazi szombat igazolása, 3. kiad. 51, 52.old.

²²⁹ Görög újszövetség angol megjegyzésekkel, 2. köt, 173.old.

²³⁰ Az Amerikai Traktát Társulat szombat-kézikönyve, 116.old.

²³¹ Az Amerikai Traktát Társulat családi Testamentuma,

²³² Ez, 46:1.

megfigyelni, hogy ez az egyetlen olyan rendel-kezés a Bibliában, ahol az első napot megnevezik. Ez a rendel-kezés pedig semmit sem mond ennek a napnak a szentségéről, amelyre utal, és az a feladat, vagy kötelezettség, amit az apostol elrendel, sokkal inkább illik egy világi, mint egy szent naphoz.

Nem sokkal ezután, hogy első levelét megírta a korint-husiaknak, Pál Troásba látogatott. Az erről a látogatásról szóló feljegyzésben fordul elő az utolsó példa, amelyben a hét első napját említik az Újszövetségben:

Mi pedig a kovásztalan kenyerek napjai után kieveztünk Filippiből és hozzájuk mentünk Troásba öt nap alatt, ahol hét napot töltöttünk.²³³ A hét első nap-ján pedig a tanítványok egybegyűltek a kenyér megszegésére, Pál prédikál nekik, mivelhogy másnap el akart menni, és a tanítást megnyújtotta éjfélig. Elegendő szövétnek volt abban a házban, ahol összejöttek. Egy Euthikus nevű ifjú ült az ablakban, mély álomba merülve és mivelhogy sok ideig prédikált, elnyomta az álom, aláesett a harmadik rend házból és holtan vették fel. Pál pedig lement, reá-borult és magához ölelte és mondta: Ne háborogjatok, mert a lelke benne van. Azután felment és megszegte a kenyeret és evett és sokáig, mind virradatig beszél-gettek és úgy indult el. Felhozták pedig az ifjút elevenen és felette igen megvi-gasztalódtak. Mi pedig előremenvén a hajóra, Assusba eveztünk, ott akarván fel-venni Pált, mert így rendelkezett, ő maga gyalog akart menni.²³⁴

Azt tartják erről az ígehelyről, hogy az „első nap temp-lomához” egy „hatodik oszlopot” kínál. Talán tömören így fogalmazható meg az érvelés: Ez a bizonyosság is azt mutatja, hogy a hét első napját az apostoli egyház együttlétekre, összejö-vetelekre sajátította ki, a kenyér megtörésére, a Krisztusnak azon a napon történt feltámadásának a tiszteletére; amiből viszont ész-szerű arra következtetni, hogy ez a nap lett a „keresztény szom-bat”.

Ha ez a feltételezés, mint kétségbevonhatatlan igazság megalapozható, a szombat megváltoztatása nem követné szük-ségszerű következményeként; ez még így is csupán egy képlé-keny sejtlem lenne. Az alábbi tények majd segítenek abban, hogy megítéljük ennek, a szombat megváltoztatására vonatkozó érvelésnek az igaz voltát: 1. Ez az egyetlen, Újtestamentumban feljegyzett példája a hét első napján tartott vallásos jellegű összejövetelnek; 2. Nem hangsúlyozható a kifejezés: „amikor a tanítványok összegyülekeztek”, mint ami azt bizonyítaná, hogy a kenyér megtörésének céljából tartott összejöveteleket minden egyes hét első napján megtartották, mert nincs semmi az „ami-kor” szóra adott eredeti feleletben, és maga a kifejezés, a befeje-zett passzív participium - συνημνων – is három szóból áll, - összegyülekezve lévén és a - των μαθητων – a tanítványok. A szent írók tehát a tanítványok ez alkalommal történő összejö-veteléről szólnak.²³⁵ 3. A kenyér megtörését nem azzal a céllal rendelték el, hogy Krisztus feltámadására emlékeztessen, hanem, hogy keresztthalálát tartsák emlékezetükben.²³⁶ Így aztán a kenyér megtörése a hét első napján nem a Krisztus feltámadásáról való megemlékezés; 4. Minthogy a kenyér megtörése Urunk megfe-szítésére emlékeztet, és azon az estén született, amellyel a ke-resztrefeszítés napja vette kezdetét, amikor maga Jézus és az ösz-szes tanítvány jelen volt,²³⁷ nyilvánvaló, hogy a keresztrefeszítés napja nagyobb igényt támaszthat e rendelkezés megünneplésére, mint a feltámadás napja. 5.

²³³ Hackett professzor ennek az utazásnak a hosszúságáról jegyzi meg: Az apostol első európai utazása csak két napig tartott. Lásd Acs, 16:11. Ellentétes szelek vagy szélsó lend lennének felelősek az év minden szakában hogy ilyen változás bekövetkezne - *Kommentár az Apostolok cselekedeteihez* 320.old. Ez is megmutatja, hogy milyen kevés alapja van annak az állításnak, hogy Pál utazásakor megrontotta a szombatot. Bőven volt idő, hogy szombat előtt elérje Troást, amikor elindult Filippiből és gonviselésszerű okok sem tartották volna vissza.

²³⁴ Acs, 20:6-13.

²³⁵ Whiting professzor így fordítja ezt a kifejezést: „A tanítványok összegyülekeztek”; Sawyer pedig ekképpen: „összegyűltünk”.

²³⁶ 1.Kor, 11:23-26.

²³⁷ Máté, 26:

Minthogy az Úr egyetlen napot sem jelölt ki erre a rendelkezésre és minthogy a jeruzsálemi apostoli egyházzal feljegyezték, hogy naponként megünnepelték ezt.²³⁸ Az persze feltevés, ha valaki a szombat megváltoztatását a hét első napján tartott vallásos összejövetel egyetlen példájából vezeti le; 6. A kenyérnek a hét első napján történt megtörésének példája nyilvánvaló módon Pál azonnali és végleges eltávozására utal;

mert 7. Megjegyzendő tény, hogy ez, az újtestamentumban feljegyzett első napon tartott vallásos összejövetel egyetlen példája éjszakai együttlét volt, amit az a tény is bizonyít, hogy mécsvilág égett az összejövetelen és Pál éjjelig prédikált; 8. Ebből viszont az a fontos következtetés származik, hogy ez az első napi együttlét szombat éjjel volt;²³⁹ mert a hét napjait estétől estéig számolták, az este pedig napnyugtakor kezdődik.²⁴⁰ Látha-tó tehát, hogy a hét első napja szombaton este napnyugtakor kezdődik és vasárnap napnyugtakor végződik. Az éjjeli együtt-lét tehát a hét első napján csak szombat éjjelre eshetett; 9. Pál tehát szombaton éjjel éjjelig prédikált, mert a szombat bezárásakor a tanítványok esti összejövetelt tartottak, mert úgy volt, hogy Pál reggel elutazik; a prédikációt félbeszakította, hogy az a fiatalember leesett. Pál tehát lement és meggyógyította, majd felment és részt vett a kenyér megtörésén, vasárnap reggel, hajnalhasadáskor pedig eltávozott; 10. Rendelkezésünkre áll tehát egy végkövetkeztetés jellegű bizonyíték, hogy Pál és útítársasága a hét első napjának reggelén folytatták útjukat Jeruzsálem felé Hajóra szálltak Assosig, ő pedig gyalog ment. (Ez a tény mellékes bizonyíték arra nézve, hogy tekintett Pál a szombatra, ugyanis várt addig, míg a nap elmúlt, mielőtt folytatta volna útját, és egy pozitív bizonyíték arra nézve, hogy semmit sem tudott arról, amit a mai, modern időkben keresztény szombatnak neveznek). 11. Ezt az elbeszélést Lukács legalább harminc évvel azután írta, hogy a szombat állítólag megváltozott. Érdemes megjegyezni, hogy Lukács egyszer sem említi a szentség egyetlen titulását, ez pedig egybecseng azzal az ténnyel, hogy amikor feljegyzi ezt az eseményt evangéliumában, amiről azt állítják, hogy megváltoztatta a szombatot, nemcsak a legcsekélyebb célzást sem tesz erre a tényre, de magát a napot is annak világi elnevezésével illeti: „A hét első napja”. Ugyanakkor viszont az előző napot szombatnak nevezi a parancsolat szerint.²⁴¹

²³⁸ Acs, 2: 42-46.

²³⁹ Ezt a tényt sok első napot ünneplő kommentátor is elismeri. Hackett professzor a következőt állítja erről a szövegről: „A zsidók estétől reggelig számolták a napokat és ezen az alapon a hét első napjának estéje a mi szombat esténk volt. Ha Lukács is így számolt itt, ahogy sok kommentátor feltételezi, akkor az apostol a szombat elmúlására várt és utolsó vallásos szolgálatát tartotta a troási atyafiakkal a keresztény szombat kezdetén, azaz szombat este és következőképpen másnap reggel folytatta utazását” - *Kommen-tár az Apostolok cselekedeteihez*, 329, 330. Ám arra törekszik, hogy megvédje az első napi szombatot ettől a végzetes beismeréstől, és azt feltételezi, hogy Lukács valószínűleg inkább a pogány módszer szerint számolt, és nem azt, amit a Szentírás rendelt el.

Kitto, mivel észrevette a tényt, hogy ez egy esti összejövetel volt, így beszél: „Ez utóbbi körülményből az következett, hogy az összejövetel szombaton, naplemente után kezdődött, abban az órában, amikor a hét első napja vette kezdetét a zsidó számolás szerint” (Jahn, *Bibliai régiségek, Cyclopédia of Biblical Literature, (Biblia Irodalmi gyűjteményi „Az Úr napja” szócikk.*

Prynne, akinek a megváltásra vonatkozó bizonyágtételét, mint a szombat megváltoztatására vonatkozó érvet már idéztük, ezt állítja erről a kérdésről: „Mivel a szöveg azt mondja, hogy a felső szobában sok mécs világított, ahol összegyülekeztek és Pál az összejövetel kezdetétől éjjelig prédikált...398.szak.) ami aligha egyezne meg a feltámadásra való megemlékezés elképzelésével” A troási tanítványok összejövetele és Pál nekik történő prédikálása este kezdődött. Az egyetlen kérdés az, hogy melyik este... Én a magam részéről világosan megértettem, hogy ez szombat este volt, ahogy tévesen nevezzük, nem pedig a következő vasárnap éjjel... Mert Szt. Lukács feljegyzi, hogy ez a hét első napján történt, amikor a találkozó létrejött... ezért tehát szombaton kellett legyen, nem pedig vasárnap este, mivel a vasárnap este Szt. Lukácsnál és a Szentírásban nem az első, hanem a második nap része, mivel a nap este kezdődik és este végződik.”

Prynne megemlíti az ebből a kifejezésből származó ellenvetést: „kész volt arra, hogy másnap eltávozzék” azt jelenti, hogy az eltávozás nem az esti összejövetellel azonos napon történik majd. Válaszának lényege ez: Ha szem előtt tartjuk a tényt, hogy a hét napjait estétől estéig számolták, az alábbi textusok, amelyek az éjjelről és a reggelről úgy szólnak, mint a holnapi napról, majd azonnal megmutatják, hogy a kérdéses kifejezéssel nem szükségszerűen gondoltak a hét egy másik napjára. 1.Sám, 19:11; Esz, 2:14; Sof, 3:3; Acs, 23:31,32. *Tanulmány az Úr napi szombatáról*, 36-41.old. 1633.

²⁴⁰ Lásd a 8. fejezet összegző következtetését.

²⁴¹ Luk, 23:56; 24:1.

Ugyanabban az évben, hogy Pál Troásba látogatott, a következőképpen írt a római gyülekezetnek:

„A hitben erőtelent fogadjátok be, nem ítéltetvén vélekedését. Némely ember azt hiszi, hogy mindent megehet, a hitben erőtlen pedig zöldséget eszik. Aki eszik, ne vesse meg azt, aki nem eszik, és aki nem eszik, ne kárhoztassa azt, aki eszik. Mert az Isten befogadta őt. Kicsoda vagy, hogy kárhoztatod a más szolgáját? Az ő tulajdon urának áll vagy esik. De meg fog állani, mert az Úr által képes, hogy megálljon. Emez az egyik napot különbnek tartja a másiknál, amaz pedig minden napot egyformának tart. Ki-ki a maga értelmé felől legyen meggyő-ződve. Aki ügyel a napra az Úrért ügyel, aki nem ügyel a napra, az Úrért nem ügyel. Aki eszik, az Úrért eszik, aki nem eszik, az Úrért nem eszik, mert hálákat ad Istennek.”²⁴²

E szavakat gyakran idézik, hogy megmutassák, miszerint a negyedik parancsolat megtartása most már szükségtelen kérdés, mivel mindenkinek szabadságában áll, hogy tetszése szerint cselekedjen ebben a dologban. Egy ilyen szokásostól eltérő tan-tételt elfogadása előtt igen alaposan meg kell vizsgálni. Mert ahogy tetszett az Istennek, hogy a szombatot az ember bukása előtt rendelje el és helyet adjon annak a parancsolatok tartalmazó törvénykódexében és így részévé tette annak a törvénynek, amivel az engesztelés összefügg; és az Úr Jézus szolgálata során is sok időt töltött azzal, hogy irgalomteljes célját és rendeltetését magyarázza és gondot fordított arra is, hogy óva intsen meg-szentségtelenítése ellen az embereknek Júdea földjéről való me-nekülésekor, amire tíz évvel ezután, hogy Pál ezeket a szavakat leírta, még a jövőben kerül majd sor; és ahogy magát a negyedik parancsolatot magát is kifejezetten elismerik Krisztus keresz-refeszítése után, ha ilyen körülmények között feltételezhetjük, hogy mindez összhangban van azzal az igazsággal, hogy a Ma-gasságosnak kellene eltörölni a szombatot, bizonyára azt kellene várnunk, hogy Isten világos megfogalmazásban kinyilatkoztatja majd, hogy a szombatot hatályon kívül helyezte, de nem említik meg sem a szombatot, sem pedig a negyedik parancsolatot. Az alábbi indokok megmutatják, hogy Pálnak ebben a megfogalmazásában nincs hivatkozás ezekre:

1. Egy efféle elképzelés a tízparancsolat egyikét lényeg-telen dologgá silányítja; márpedig Jakab kimutatja, hogy véteni egy ellen, az egész megrontásával egyenértékű;²⁴³ 2. Közvetlenül ellentétben áll azzal, amit Pál korábban, ebben a levélben írt, mert miközben a tízparancsolat törvényével foglalkozott, szent-nek, lelkinak, igaznak és jónak nevezte és azt állította, hogy a bűn, a törvény áthágása a parancsolat által válik igazán véték-ké.²⁴⁴ Pál ugyanebben a levelében megerősíti annak a törvénynek az állandó és változhatatlan voltát, ami kiváltotta azt, hogy Urunk letegye életét a bűnös emberekért;²⁴⁵ Korábban is láttuk, hogy ez a tízparancsolat volt; 4. Pál ebben az esetben nemcsak hogy nem nevezi meg sem a szombatot, sem a negyedik parancsolatot és biztos, hogy az erkölcsi törvénnyel sem foglalkozik. 5. Az éppen napirenden lévő téma, ami megszólalásra készíti, kérdéses napokkal, mindenféle étel evésével, bizonyos dolgoktól való tartózkodással függ össze. 6. A negyedik parancsolat nem áll kapcsolatban efféle előírásokkal, csak és kizárólag az erkölcsi törvénnyel;²⁴⁶ 7. Az ételekre vonatkozó előírásokkal kapcsolatos ceremóniális törvényben nagy számú, az Úr szombatjától egészen eltérő ünnep található;²⁴⁷ 8. A

²⁴² Róm, 14:1-6.

²⁴³ Jak, 2:8-12.

²⁴⁴ Róm,7:12, 13; 1. Ján, 3:4,5.

²⁴⁵ Róm,3:

²⁴⁶ Ex, 20:

²⁴⁷ Lev, 23: Ezeket főleg Kol, 2: sorolja fel, ahogy a 7. fejezetben és a 10. fejezet összegző részében már megemlítettük.

római gyülekezetnek, ami valószínűleg azokkal a zsidókkal szerveződött közösséggé, akik pünkösdkor Rómából Jeruzsálembe mentek, számos zsidó tagja volt, ami magából a levélből is megtudható.²⁴⁸ Éppen ezért mélyen érdekelték ebben a ceremóniális törvénnyel összefüggő problémának az eldöntésében, minthogy zsidók lévén lelkiis-mereti kérdésnek érezték az efféle megkülönböztető jegyek megtartását, miközben a nem zsidó keresztényeknek nem voltak ilyen zavaró gátlásaik. Ezért azután Pál bámulatos tanácsa megfelel mindkét osztálynak. 9. „A minden nap” kifejezésről sem állítható, hogy döntő bizonyíték arra, hogy az Úr szombatjára vonatkozik. Éppen akkor, amikor a szombatot hivatalosan a zsidókra bízta Isten, éppen ilyen kifejezéseket alkalmazott, bár csak a hat munkanapra gondolt. Ezt mondták: „Menjen ki a nép

és gyűjtsön bizonyos mennyiséget *minden nap*”, majd az elbeszélés hozzáteszi: „Összegyűjtötték *minden* reggel. Mégis, amikor kimentek közülük néhányan, hogy szombaton is gyűjtsenek, Isten azt mondta: Meddig nem akarjátok megtartani parancsolataimat és törvényeimet?”²⁴⁹ Mivel a szombat nagy igazság, amit egyszerűen fogalmaztak meg és sokszor meg is ismételték, nyilvánvaló, hogy Pál a „minden nap” kifejezéssel a hat munkanapról beszél, melyek között létezett némi megkülönböztetés. Ami pontosan megegyezik az étkezésekre vonatkozó különbségtétellel, Pál nyilvánvaló módon kivételt tesz azzal a nappal, amit Isten kezdettől fogva elkülönített Önmaga számára. Éppen így hivatkozik Jézusra és idézi Dávid szavait: „Mindent alávetettél” - majd hozzáteszi: „Mikor azt mondja, hogy minden alávetettél, nyilvánvaló, hogy azon kívül, aki néki mindent alávetett”.²⁵⁰ 10. És végül János szavaival: „Lélekben voltam ott az Úr napján”.²⁵¹ Ezeket a szavakat sok évvel Pál levelének keletkezése után írta le János. Ez tökéletes bizonyíték a kezünkben, hogy az evangéliumi rendelkezésben a Magasságos még mindig fenntartott magának egy napot.²⁵²

Körülbelül tíz évvel azután, hogy ez a levél megszületett, sor került Isten népének igen emlékezetes menekülésére, azoké-ra, akik Júdea földjén voltak. Nem téltre esett a menekülés, mert éppen a sátoros ünnep idején, október tájékán történt. És nem is szombatnapon, mert Josephus, aki beszámol arról, hogy a római sereget, miután bekerítette a várost, hirtelen visszavonták s így adtak jelet a menekülésre, azt a jelet, amit Urunk népének megígért. Elmondja azt is, hogy a zsidók kirohantak a városból, hogy a visszavonuló rómaiakat üldözőbe vegyék, ami éppen akkor volt, amikor Urunk azonnali menekülésre vonatkozó parancsa sürgetővé vált a tanítványok számára. A történetíró nem hozza tudomásunkra, hogy a zsidók szombaton is üldözték a rómaiakat, bár gondosan megjegyzi, hogy néhány nappal ezt az esetet megelőzően dühükben teljesen megfélemeztek a szombatról és kirohantak, hogy harcoljanak a rómaiakkal azon a napon. A tanítványok menekülésében látható gondviselészerű

²⁴⁸ Acs, 2:1-11; Róm, 2:17; 4:1; 7:1.

²⁴⁹ Ex, 16:4; 21, 27, 28.

²⁵⁰ 1.Kor, 15:27; Zsolt, 8:

²⁵¹ Jel, 1:10.

²⁵² Annak kimutatása érdekében, hogy Pál a szombati istentiszteleteket *veszélyesnek* tartotta, gyakran idézik Gal, 4:10-t. Mindemellett ugyanezek az emberek azt is állítják, hogy Róm, 14: azt bizonyítja, hogy mindez *teljesen mellékes* dolog, és nem veszik észre, hogy ezzel ellentmondásba állítják Pált önmagával. De ha elolvassuk a 8-tól a 11. versig tartó szakasz összefüggését, látható lesz, hogy a galaták megtérésük előtt nem zsidók, hanem pogányok voltak, és ezek a napok, hónapok, idők és évek nem a lévitai törvényhez tartoztak, hanem amelyeket babonásaikkal párosult tisztelettel kezeltek, amíg pogányok voltak. Figyeljük meg, hogy Pál az „újra” szóra helyezi a hangsúlyt a 9. versben. Milyen sokan vallják Krisztus vallását és jelenleg is babonásan szemlélnék bizonyos napokat, mint „szerencséseket” vagy „szerencsétleneket”, bár az efféle megnyilatkozások pogány megkülönböztetésekből származnak.

körülmények az Isten közbelépését kérő imádságuktól függtek. Nyilvánvaló, hogy a tanítványok nem felejtkeztek el erről az imádságról, ami-re a Megváltó tanította őket ezzel az eseménnyel kapcsolatban. Ennek következtében aztán az Úr szombatját sem felejtették el. Az Úr Jézus tehát, népe iránti gyengéd szeretetében és a szombat érdekében tanúsított éber gondoskodásában megmutatta, hogy népének és a szombatnak egyaránt Ura.²⁵³

Jeruzsálem pusztulása után huszonhat évvel Isten a Jele-nések könyvét rábízta a szeretett tanítványra. Az alábbi biblia-szöveg igazán érdekes időpontot említ az időt és helyet illetően:

„Én János, aki néktek atyátokfia is vagyok, társatok is a Jézus Krisztus szenvedésében és királyságában és tűrésében, a SZIGETEN vagyok, aminek PÁTHMOSZ a neve az Isten beszédéért és a Jézus Krisztus bizonyágtételéért. Lélekben voltam ott az ÚR NAPJÁN és hallottam a hátam mögött nagy szót, mint egy trombitáét, ami ezt mondta: Én vagyok az Alfa és az Omega, az Első és Utolsó, és amit látsz, írd meg könyvben...”²⁵⁴

Ezt a könyvet Páthmosz szigetén keltezték az Úr napján. A helynek, a napnak és az egyénnek valós léte van, nem pusztán szimbolikus vagy misztikus. János tehát szinte már az első szá-zad végén és sokkal azután, hogy ezeket az ígéket írásba foglalták, amelyeket azért említettünk, hogy bebizonyítsuk, miszerint nincs különbség a napok között, ami azt mutatja, hogy az Úr napjának éppen olyan valós a léte, mint Páthmosz szigetének, vagy mint magának a szeretett tanítványnak.

Melyik napra utalnak ezzel a megjelöléssel? Néhány felelet adható erre a kérdésre: 1. Ez evangéliumi rendelkezés; 2. Ez az ítélet napja; 3. A hét első napja; 4. Az Úr szombatja.

Az első válasz nem lehet igaz, mert nemcsak misztikus kifejezéssel illeti ezt a napot, de azt a képtelenséget is magában hordozza, miszerint úgy állítja elénk Jánost, mint aki a keresztyé-nyeknek Krisztus halála után hatvanöt évvel azt írta, hogy a látomás, amit éppen az imént látott, benne volt az evangéliumi rendelkezésben, mintha lehetséges volna, hogy ne tudjanak a tény-ről, hogy ha egyáltalán lett volna látomása, az benne kellett volna legyen az evangélium megfogalmazásában.

A második válasz sem ismerhető el igazságnak, mert míg az igaz, hogy Jánosnak lehetett az ítélet napjára vonatkozó látomás, az lehetetlen, hogy azon a napon legyen a látomás, mikor ez még a jövőben volt. Ha nem lenne képtelenség Jánost úgy bemutatni, mint aki látomását Páthmosz szigetén keltezi, az evangélium értékrendje szerint szándékos hazugság lenne azt mondani vele, hogy az ítélet napján volt látomásban Páthmosz szigetén.

A harmadik válasz, hogy az Úr napja a hét első napja, majdnem egyetemesen elfogadott igazság. Győzelemittasan úgy mutatják be a vizsgált szöveget, mint ami teljessé teszi az első nap templomát és minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy az a nap igazán a keresztyén szombat. Mégis, ahogy ezt a templomot különleges alapossággal vizsgáltuk, rájöttünk, hogy az alap, amelyen nyugszik, csupán a képzelet szüleménye, és az oszlopok, amelyekre támaszkodik, csak azok elméjében léteznek, akik szentélyében imádkoznak. Nem marad más hátra, minthogy meglássuk, vajon ez a székesegyház, amiről azt feltétezik, hogy ez a szöveg támogatja, valóságosabb-e, mint az oszlopok, amelyek nyugszik.

²⁵³ Lásd a 10. fejezetet!

²⁵⁴ Jel, 1:9-11.

Az alábbi tények azt mutatják, hogy a hét első napja nem tart igényt az „Úr napja” címre; 1. Minthogy ez a textus nem határozza meg az Úr napja kifejezést, máshol kell utánanézni a Bibliában azoknak a bizonyítékoknak, amelyek azt mutatják, hogy az első napot ilyen megjelöléssel látták el; 2. Máté, Márk, Lukács és Pál és más szent írók, akik említik a napot, nem alkalmaznak egyetlen más megnevezést sem a „hét első napján” kívül, amit a hat munkanap egyikének címével illetünk. Ezek közül az írók közül hárman mégis említést tesznek róla éppen abban az időben, amiről azt vallják, hogy ekkor lett belőle az Úr napja, közülük pedig kettő úgy harminc évvel az esemény után; 3. Míg azt állítják, hogy az ihletés Lelke egyszerűen rávezette Jánost, hogy az „Úr napja” kifejezést használja, bár soha nem volt kapcsolata a hét első napjával, arra gondolt, hogy mint a hét első napjának alkalmas megjelölését lerögzíti, figyelemreméltó, hogy miután visszatért Páthmos szigetéről, akkor írta meg evan-géliumát;²⁵⁵ és ebben az evangéliumban kétszer is említette a hét első napját, mégis minden egyes példában, ahol bizonyos, hogy a hét első napjára gondolt, nem használnak egyetlen másfajta megjelölést, mint az egyszerű „hét első napja” kifejezést. Ez pedig igen meggyőző bizonyíték arra, hogy János nem a hét első napjára gondolt, ahogy ezzel a névvel illette, és nem gondolt a szentség más kifejezéseire sem. 4. További döntő érv a hét első napja ellen az a tény, hogy sem az Atya, sem a Fiú soha nem beszélt az első napról abban a magasabbrendű értelemben, hanem csak úgy, ahogy a hat nap bármelyikéről, amelyeket munkálkodásra adott az embernek. 5. Ami pedig ezt a bizo-nyítási láncot teljessé teszi, az első nap e titulusra való igénye ellen, az a tény, hogy az első nap támogatói részéről felhozott bizonyoságtétel annak bizonyítására, hogy a Magasságos elfo-gadta a nap helyett, amit valaha Magának igényelt, a vizsgálat alapján kimutatható, hogy nincs ilyen jelentése vagy szándéka. A harmadik választól is eltekinthetünk, mivel nincs összhangban az igazsággal, a hét első napját talán mellőzni lehet, minthogy szentírási intézmény voltára nézve nincs bizonyíték.²⁵⁶

Világos és egyértelmű bizonyítást nyer az, hogy az Úr napja a bibliai szombat. Az érvelés így hangzik: Amikor Isten a hét hat napját munkálkodásra adta az embernek, kifejezetten visszatartotta, elkülönítette Magának a hetediket, amelyre áldását helyezte saját tettének emlékezetére, hogy azon a napon nyugo-dott meg és

²⁵⁵ Dr. Bloomfield, bár más a véleménye így beszél mások János evangéliuma keltezésére vonatkozó nézeteiről: „Az volt az általános felfogás, mind az ősi, mind pedig a modern kutatók részéről, hogy körülbelül az első század végén jelentették meg” - *Görög újtestamentum angol megjegyzésekkel*. 1. köt, 328.old.

Morer azt állítja, hogy János evangéliumát két évvel később írta, mint az Apokalipszist mégpedig Páthmosról való visszatérte után, ahogy Szt. Augustinus, Szt. Jeromos és Eusebius is megerősíti. - *Értekezések az Úr napjáról*, 53, 54.old.

A Londoni Vallásos Traktát Társulat paragrafus Bibliája, János könyvéhez írt előszavában így beszél: „Az ókori írók általános, egybehangzó bizonyoságtévé szerint János Efézusban írta evangéliumát kb. i.u. 97-ben.

Ugyanennek a nézetnek az alátámasztására nézve lásd a Vallásos Enciklopédiát, Barnes megjegyzéseit (evangéliumok), Bibliai Szótárat, Cottage Bibliát, Domestic Bibliát, A Felfedezett bányát, az Union Bibliai Szótárat, a Comprehensive Bibliát, Dr. Hales-t, Horne-t, Nevins-t, Olshausen-t, stb.

²⁵⁶ Az Enciklopédia Britannica szombatra vonatkozó szócikkében nekilát, hogy bebizonyítsa, miszerint a „hét első napjának vallásos istentiszteletre való kijelölése apostoli eredetű”. Miután idézi és megjegyzésekkel látja el az összes szakaszt, ami a téma bizonyítására csak felhasználható, a következő egyszerű beismerést teszi: Míg el kell ismerni, hogy ezek a szakaszok nem elégségesek ahhoz, hogy bebizonyítsák, hogy az Úr napja apostoli eredetű intézmény, és ahhoz is elégtelenek, hogy tényleges ünneplését bizonyítsák.

A szombat megváltoztatására vonatkozó mindennemű bibliai bizonyoságtétel hiányáról számolnak be annak a tanításnak a biztos védelmezői, persze nem azzal az őszinte beismeréssel, hogy az Úr sohasem változtatta meg, hanem azzal, hogy idézik Ján,21:25-t, és úgy állítják be a szombat megváltozását, mint kétségtelen igazságot, de mint ami kimaradt a Bibliából, nehogy túlzottan terjedelmessé tegye a könyvet. Azt gondolják, hogy az egyháztörténelemhez kell forduljunk, hogy kötelezettségünknek ezt a részét megismerjük és nem látják, hogy a negyedik parancsot még mindig ott áll a Bibliában megváltozhatatlanul, el nem törölten és hogy el kell ismerjük, hogy ezt a változtatást a Bibliától egészen függetlenül kell fenntartanunk, és el kell ismernünk azt is, hogy az első nap megünneplése hagyomány, ami az Isten parancsát érvényteleníti. E mű következő fejezetei azonban türelmesen megvizsgálják az egyháztörténelemből, a vasárnap-ünneplés alátámasztására levont érveket.

attól fogva a Biblia útján azt a napot mindig is az Ő szent napjának nyilvánította. Minthogy sohasem tette félre ezt a szent napot és választott másikat, az Úr szombatja még mindig az Ő szent napja. Ezek a tények az alábbi bibliaversekben nyomon követhetők. A Teremtő megnyugvásának végén ezt mondja:

„És Isten megáldotta a hetedik napot és megszentelte azt, mert azon nyugalodott meg minden munkájától, melyet Isten teremtett és alkotott”.²⁵⁷

Miután Izráel gyermekei elérték Sin pusztáját, Mózes azt mondta nekik a hatodik napon:

„Holnap szent szombati nyugalom az Úrnak”.²⁵⁸

Amikor a tízparancsolatot adta a Törvényadó így fogalmazta meg az erre a napra vonatkozó igényét:

„A hetedik nap az Úrnak a Te Istenednek szombatja, mert hat nap alatt te-remtette az Úr az eget és a földet, a tengert és mindent, ami azokban van és a hete-dik napon megnyugodott, ezért az Úr megáldotta a szombatnapot és megszentelte azt”.²⁵⁹

A hat napot az embernek adta, amelyen Ő maga munkálkodott és sajátjaként különítette el azt a napot, amelyen minden munkájától megnyugodott. Körülbelül nyolcszáz évvel azután Ésaías útján Isten a következőket mondta:

„Ha megtartóztatod szombaton lábadat és nem üzöd kedvtelésedet szent napomon... akkor gyönyörűség lesz az Úrban és én hordozlak a föld magaslata-in”.²⁶⁰

Ez a bizonyágtétel teljesen egyértelmű. Az Úr napja a Biblia ôsi szombatja. Az Úr Jézus az alábbi igénnyel áll elő:

„Az embernek Fia, a szombatnak is Ura”.²⁶¹

Ezért aztán legyen akár az Atya, akár a Fiú, akinek a cí-méről itt szó van, az egyetlen nap, amit az Úr napjának lehet nevezni, a nagy Teremtő nyugalomnapja.²⁶² És itt a szombat tör-ténetének végén két igen hasznos tényt terjesztünk elő: 1. János kifejezetten elismeri az Úr napjának létét az első század leg-végén; 2. Örvendetes, hogy a szombat Ura a tisztelet jelét he-lyezte saját napjára és ezzel kiválasztotta, mint azt, amelyen olyan kinyilatkoztatást adott Jánosnak, amelyre egyedül Ő volt érdemes, hogy az Atyától elfogadja.

²⁵⁷ Gen, 2:3.

²⁵⁸ Ex. 16:23

²⁵⁹ Ex, 20:8-11.

²⁶⁰ Ésa, 58:13, 14.

²⁶¹ Márk, 2:27, 28.

²⁶² A szombatünneplés egyik tehetséges ellenzője a következőket mondja a Jel, 1:10-ben szereplő „Úr napja” kifejezéssel kapcsolatban: Ha hétköznapra gondoltak, egyetlen nap hordozza ezt a megjelölést mind az Ó- mind az Újtestamentumban, ez pedig a szombat, a hét hetedik napja. W.B. Taylor, *A szombat iránri kötelezettségben*, 296.old.

MÁSODIK RÉSZ - VILÁGI TÖRTÉNELEM

XII. Fejezet - KORAI HITEHAGYÁS AZ EGYHÁZBAN

Az apostoli gyülekezetek általános tisztasága - Kegyességük korai hanyatlása - közvetlenül az apostolok után hamis tanítók támadnak az egyházban - A római hitehagyás még Pál halála előtt kezdetét veszi - Az apostoli korban elkezdődő rossz még nem tekinthető jónak - Hogyan döntsünk igaz és hamis között - A történelmi nagykorúság nem teszi a meséket Isten igazságává - A nagy hitehagyás korai fejleményei a történelmi vallomás tükrében - Az adott kor nem mérvadó (nem ad irányelvet a Biblia módosításához) - Bower vallomása az adott kor hagyományait illetően - Dowling vallomása - Dr. Cumming véleménye az egyházatyák tekintélyéről - Adam Clarke vallomása - A római egyház meghamisította az egyházatyák írásait - A hagyomány természete - A keresztyénséget megosztó két alapelv - Az első nap nyugalomnapj érvényessége csak a katolikus elv szerint tartható fenn

Az Apostolok Cselekedetei c. könyv az egyház ihletett történelme. Lapjai azt a kort ölelik fel, melynek az apostolok és munkatársaik voltak a cselekvő főszereplői. Az ő óvó gondoskodó figyelmük alatt, Krisztus gyülekezetei nagy mértékig megőrizték tanaik és életgyakorlatuk tisztaságát. Ennél fogva ezek az apostoli gyülekezetek mint példaképek állnak az eljövendő korok gyülekezetei előtt. A Cselekedetek könyve kellőképpen kapcsolja össze a négy evangélista elbeszélését az apostoli levelekkel és így egyesíti az egész Újszövetséget. De ha tovább lépünk és magunk mögött hagyjuk a történelem ihletett feljegyzéseit, azokat a gyülekezeteket, melyeknek alapítói és vezetői ihletett férfiak voltak, egy egészen más kor tárul a szemünk elé. Sajnos sok igazság rejlik Gibbon kemény megfogalmazásában:

„Lehet, hogy a teológusok átengedhetik magukat annak a kellemes feladatnak, hogy az egyházat úgy írják le mint ahogy az eredeti tisztaságában felöltözve a mennyből alászállott. Sokkal lehangolóbb az a feladat, ami a történészekre hárul. Elkerülhetetlenül fel kell fedezni azoknak a tévedéseknek és romlásoknak a keveredését, amellyel a földön való hosszú tartózkodása során egy gyöngye és korcs faj között megfertőződött.”²⁶³

Hogyan írja le Cselekedetek könyve a Pál munkásságát követő keresztyényi kort? Az efézusi vénekhez intézett beszédeben Pál a következőt mondja:

„Mert én tudom azt, hogy az én eltávozásom után jönnek tiközétek gonosz farkasok, akik nem kedveznek a nyájnak. Sőt ti magatok közül is támadnak férfiak, akik fonák dolgokat beszélnek, hogy a tanítványokat maguk után vonják.”²⁶⁴

Ebből adódóan nem vagyunk felhatalmazva elfogadni akárkinek a tanítását, csupán mert közvetlenül az apostoli kor után élt, vagy akár maguk az apostoloknak idejében. „Gonosz farkasok” fellépése volt várható az Isten népe között, sőt maguk közül is fonák dolgokat beszélő férfiak léptek fel. Hogyan különböztethetők meg ezek Isten igaz szolgáitól? A helyes válasz ez: akik az apostolok tanításaival

²⁶³ A római birodalom hanyatlása és bukása 15. fejezet.

²⁶⁴ Ap.csel 20:29-30.

összhangban szóltak és cselekedtek, azok Isten emberei voltak; akik ezzel ellentétben tanítottak, azokra igaz, hogy fonák dolgokat beszéltek, hogy a tanítványokat maguk után vonják.

Mit olvasunk az apostoli levelekben ezzel a hitehagyással kapcsolatban. Pál így ír a Thesalonikabeliekhez:

„Ne csaljon meg titeket senki semmiképpen. Mert nem jön el az (ti. Krisztus ama napja) addig, mígnem bekövetkezik előbb a szakadás és megjelenik a bűn embere, a veszedelemnek fia, aki ellene veti és fölébe emeli magát mindannak, ami Istennek vagy istentiszteletre méltónak mondatik, annyira, hogy maga ül be mint Isten az Isten templomába, Isten gyanánt mutogatva magát ... Működik ugyan már a törvényszegés titkos bűne: csakhogy annak, aki azt még most visszatartja, félre kell az útból tolatnia. És akkor fog megjelenni a törvénytaposó, kit mege-mészt az Úr az ő szájának lehetével, és megsemmisíti az ő megjelenésének fel-tűnésével.”²⁶⁵

Timótheusnak hasonlóképpen megmondott:

„Hirdesd az igét, állj elő vele alkalmas és alkalmatlan időben, ints, feddj, buzdíts teljes béketűréssel és tanítással. Mert lesz idő, mikor az egészséges tudományt el nem szenvedhetik, hanem a saját kívánságaik szerint gyűjtenek maguknak tanítókat, mert viszket a fülük; és az igazságtól elfordítják az ő fülüket, de a mesékhez odafordulnak.”²⁶⁶

Ezek az igék egyértelműen megjövendölik az egyházban beálló nagy hitehagyást, és tényként állapítják meg, hogy a törvényszegés már elkezdődött. A hitehagyásban élenjáró legidősebb római egyház apostoli sajátosságával kérkedik. Pál Thes-salonikabeliekhez írott levelének a fentiekben már idézett részéből jellegzetes ez a nagy antikrisztusi test, meglehet igazolja az apostoli eredetre vonatkozó igényét, de apostoli sajátosságát ugyanezek az igék határozottan tagadják. Ez egyben feltűnően szemlélteti azt is, hogy a rossz még nem tekinthető jónak mindössze azért, mert a véletlen körülményeknek köszönve az eredet az apostolok napjaiba nyúlik vissza. Minden, már kezdetében vagy jó, vagy rossz. Ha jó, megegyezik az isteni mér-cével, ha rossz, az eredetében soha nem szűnik meg annak lenni. Sátán nagy hazugsága, ami maga után vonta fajunk romlását is, még nem lett igazság, pedig már hatezer év telt el a hazugság kimondása óta. Vajon meggondolták-e ezt azok, akik a nagy-tiszteletű tévtan oltáránál áldoznak és ezt az oltárt imádják? Amikor az emberi elképzelések elfoglalták az Isten igazságának helyét, Istent érte a gyalázat. Mi módon fogadhatná el tehát az ezek iránt tanúsított engedetlenséget - mint ami annak a tiszta odaadásnak a része - ami őt illeti meg jogosan? Akik Istent imádják, Lélekben és igazságban kell, hogy őt imádják. Hány évnek kell elmúlni az emberi kitalálások felett, mire azok isteni igazságokká lesznek? Hogy az Újszövetségben megjövendölt nagy hitehagyás teljes mértékben megvalósult, nyilvánvalóvá lesz az egyháztörténelem lapjairól, melyek elegendő bizonyítékát nyújtják e ténynek. Dawling a „Katolicizmus története” c. könyvében a következőképpen vall erről:

„Aligha van még valami ami meglepőbb hatna az egyháztörténelmet gondosan tanulmányozó emberre, mint annak a ténye, hogy a sok romlás, ami a kereszténységet érte, és amelyeket a római rendszer mára magába foglal, viszonylag igen korán felütötte a fejét. Ugyanakkor nem feltételezhetjük, hogy ezeknek az írásokon kívüli eszmék és gyakorlatok első szerzőiben tudatosult volna, hogy ezek a romlásnak elvetett magvai a babonáságnak és

²⁶⁵ II. Thess. 2:3-4, 7-8.

²⁶⁶ II. Tim. 4:2-4, vö. II. Pét 2. fej; Júdás 4; I. Ján 2:18.

tévtanoknak ilyen hatalmas és fertelmes rendszerévé nônek, mint amilyen a pápaság... A késôbbi korok nagy romlásának mindegyike oly módon vette kezdetét, hogy kemény ítélet alapján sem érdemelt volna megrovást... A képek imádata a szentek közbenjárása és az ereklyék iránt tanúsított babona, mind annak a természetes tiszteletnek és ragaszkodásnak a késôbbi kibontakozása, amit akkoriban az igazságért tûrôk és vértanúhalált szenvedôk iránt tanúsítottak.”²⁶⁷

Robinson a „Baptizmus története” szerzôje írja:

„A második század végefelé, a gyülekezetek többsége új alakot öltött, a kezdeti egyszerűség eltűnt; és észrevétlenül, ahogy az idôs tanítványok meg-nyugodtak sírjaikban, gyermekeik és velük együtt az újonnan megtértek, zsidók és pogányok egyaránt előtérbe léptek és ezzel egyetemben újra alakították ill. átala-kították az ügyet (Isten ügyét).”²⁶⁸

A keresztény egyházban az elsô századokban mûködô tör-vényszegés titkos bûnét így írja le egy mai író:

„Ezekben a századokban a pápaság fő romlásait vagy alapelvekként vezet-ték be vagy csíráiban vetették el, de olyan hatékonyan, hogy természetszerűen meghozták káros gyümölcszeit, amelyek olyan bőségesnek bizonyultak a késôbbiekben. Justin Martyr idejében ötven évvel az apostoli kor után a kehely tartalmát már vízzel felhígították, és az erre vonatkozó tanítás egy része feledésbe merült. A kenyér, amelyet először csak a betegeknek küldtek, Tertullianus és Cyprianus idejében már hazahordják és elzárják mint isteni kincset, késôbbi magán jellegû használatra. Szintén ebben az idôben az úrvacsora szentségét már a leg-zsengébb korú gyermekeknek is kiszolgálják, és „Krisztus testének megáldozása” néven illetik. Minden napos a halottakért való könyörgés. Tertullianus szerint már a második században és a késôbbi korokban egyetemes gyakorlattá lesz, olyannyira, hogy a negyedik században egyfajta eretnekségnek minôsült, ha valaki letagadta ennek a gyakorlatnak a hatását. Ez idôtájt a szenteknek közbenjárása, a képek, a kereszt jelének és a felszentelt olaj babonás használata már megalapozott gyakorlatok, és hatékonyságuk bizonyítására ônhitten valamiféle látszat csodákra hivatkoznak. Ekképpen a törvényszegés titkos bûne, ami már mûködött az apos-tolok idején, eltávozásuk után hamar kiterjesztette romlását a kereszténység hitvallói között.”²⁶⁹

Neander így nyilatkozik a képek imádatának korai beve-zetésérôl:

„És úgy tűnik mégis, a vallásos képek már a harmadik század vége előtt megtették útjukat, és az otthoni családi életbôl átvándoroltak a templomokba; és a templomok falait is hasonlóképpen megfestették.”²⁷⁰

A hitvalló egyház korai hitehagyása olyan tény, ami az ih-letett tekintélyen alapszik és nem kevésbé az egyháztörténelem tekintélyén is. „Mûködik már” írja Pál „a törvényszegés titkos bûne”. Csak csodálkozni lehet azon, hogy isten népének nagy része Isten kegyelmétôl ilyen hamar más evangéliumra hajlott.

Mit mondhatunk azoknak, akik ezekre az idôkre tekin-tenek vissza, sôt késôbbi korokra, hogy Bibliájukat korrigálják? Pál azt mondta, hogy maguk a vének közül is támadnak fonák dolgokat beszélô férfiak, és hogy az emberek elhajlanak az igazságtól, de a mesékhez oda fordulnak. Valóban olyan jelen-tôséggel bírnának e kor

²⁶⁷ II. kötet, 1. fejezet, 1. bekezdés.

²⁶⁸ Egyháztörténeti tanulmányok, 6. fejezet, 51. oldal, 1792. kiadás.

²⁶⁹ A felülvizsgált újabkori szombat, 123-124. oldal.

²⁷⁰ Rose's Neander, 184. oldal.

hagyományai, hogy miattuk szem elől té vesszük az Isten beszédét? A pápák történetében jártas tudós, Archibald Bower az alábbi kifejező szavakkal él:

„Ha nem akarunk felülni a hagyománynak, úgy kell hozzá viszonyulnunk, mint egy megrögzött és közismert hazudozóhoz, akinek nem adunk mindaddig hi-telt, míg állítását nem támasztja alá egy igaz voltában kétségtelen személy... Igen korai keltezésű hamis és hazug hagyományok vannak, és sok nagy ember, csupa jámbor hiszékenységből vált már becsapottá általuk.”²⁷¹

Dawling hasonló vallomást tesz:

„A Biblia, mondom, és csakis a Biblia a protestánsok vallása! Egy vérbeli protestáns számára nem mérvadó, hogy milyen korai egy tan eredete, ha nem lelhető fel a Bibliában. Jól tudja az Ószövetségből, hogy tévtanok már voltak az apostolok idejében is, és hogy tollaikat gyakran kellett ezen tévtanok elleni küz-delemre használni. Így tehát ha egy tan elbírálásra kerül, a következő kérdést teszi fel: „Megtalálható-e az ihletett írásokban? Ezt tanította-e Jézus és apostolai? Sőt hozzátesszük, hogyha még Cyprianus vagy Jeromos vagy Augustinus vagy akár a korábbi korok egyházatyái mint Tertullianus, Ignatius vagy Irenaeus tanítanak is a papság tanait és dogmáit (ami mindazonáltal nincs elismerve), a következő protestáns továbbra is csak azt kérdezi, megtalálható-e ez a tan a Bibliában? Szere-pel-e a Jézus és apostolai tanításában? ... Aki csupán a hagyomány tekintélye alap-ján fogad el egyetlen tant is, az nevezze bár magát annak aminek akarja, ezzel a tettevel lelép a protestáns köszikléről és átlépi azt a határvonalat, amely elvá-lasztja a protestantizmust a pápaságtól. Tette után már nem adhat alapos indokot már arra nézve sem, hogy ugyanazon tekintély alapján mért ne fogadhatná el a katolicizmus többi tanításait és szertartásait is.”²⁷²

A londoni Dr. Cumming így ír a korai egyházatyák tekin-télyéről:

„Voltak akiket a rendkívüli képességeik alapján különböztettek meg, voltak akiket ékesszólásuk emelt ki, kevés volt ismert a kegyességéről és túl sok a fanatizmusáról és a babonáságáról. Dr. Delahogue (a Maynoothi Romai Katolikus Kollégium professzora) Eusebius tekintélye kapcsán tett megjegyzése szerint azok az egyházatyák, akik méltán lehettek volna koruk világító szövétnekei, felettébb abban buzgólkodtak, hogy híveiket felkészítsék a rájuk váró vértanúságra, így idejük sem maradhatott az írásra; így tehát a római katolikus hittudós beisme-résével nem rendelkezünk a korai századok egyházatyák nézeteinek teljes és korrekt nézeteivel, mindössze azoknak a feljegyzéseit ismerjük, akik nagyobbra tartották az irodalmi hírnevet, mintsem hogy figyelmet tanúsítsanak kötelességeiknek... Az egyházatyák közül a legodaadóbbakat és a legistenfélőbbeket lekötötte a nyájaik oktatása; míg a hiúbbakat és a nagyratörőbbeket az értekezések készítése. Ha mindazok az egyházatyák, akik az adott kort jelentőssé tették felfogásaikat írásba foglalták volna, akkor korrekt ábrázolást nyernénk az egyházatyák egyházának teológiájáról. Mivel azonban csak kevesen tették ezt (és az ő írásaikból is sok elveszett, vagy csak részben maradt fenn) és ezt is a kevésbé odaadók és lelkileg gondolkodók közül, igazságtalannak, jogtalannak tartom az első századok teológiáját, azon kevés egyházatyák írásaiból megítélni, akik korunkra fennmaradtak. Jogtalannak tartom, mint ahogy annak tartanám azt is, ha a XIX. sz. teológiáját Newmann prédikációi, Dr. Cvandlich szónoklatai, és a néhai Edward Irving különböző oktatásai alapján akarnák megítélni.”²⁷³

Dr. Adam Clarktól származnak a következő döntő sorok:

„Ezennel biztonnyal állíthatjuk, hogy nincs olyan igazság az ortodox hit-vallásban, amit tekintélye ne tudna bizonyítani; és nincs olyan eretnecség, ami szégyent hozhatna a

²⁷¹ A pápák története, 1. kötet, Philadelphiai kiadás 1847.

²⁷² A katolicizmus története, 2. kötet, 1. fejezet, 3-4. bekezdés.

²⁷³ Tanítások a katolicizmusról, 203. oldal.

katolikus egyházra és ne vonná felelősségre bűnrészességét. Ha a tanról van szó, előttem nincs tekintély. Az Isten szava az egyedüli hit-vallásom. Sok ponton fordulhatok a görög és a latin egyházatyákhoz, hogy megtudjam, ők mit hittek és hogy tisztelt gyülekezeteik hívei mit hittek; de mindezek után vissza kell fordulnom Isten szavához, hogy megtudjam mi az, mit nekem hinnie kell.”²⁷⁴

Élete során erről tett vallomást:

„Vigyázzunk, hogyan idézzük az egyházatyákat az evangélium tanainak bizonyítására; mert aki jól ismeri őket tudja, hogy sok témakörben egyik végtelből a másikba estek vagy össze-vissza zagyváltak vagy tücsköt bogarat összehordtak.”²⁷⁵

Az alábbi idézet részben magyarázatot ad az egyházatyák megbízhatatlan természetére. Ephraim Pagitt így ír erről:

„A római egyház, ismerve tévtanait és romlásait hitben és gyakorlatban egyaránt nem egyszer reformáció látszatát keltette. Mindazonáltal hatalmas büszkeségük és az irdatlan haszon, ami a purgatóriumtól mentességet adó búcsúkból és hasonlókból folyt be, gátját szabta mindezeknek a reformációs kísérleteknek. Ezért, hogy megtartsák vagy fenntartsák nagyságukat, tévedéseiket és az új hitelvi pontokat, 1. sok ősi egyházatya iratát megmásították és az utánnyomással úgy szólaltatták meg őket, ahogy érdekük diktálta... 2. sok könyvet is írtak ezeknek az egyházatyáknak a nevét felhasználva, sok rendeletet, egyházi törvényt és zsinatot meghamisítottak, hogy hamis tanúbizonyságokként őt támasszák alá.”²⁷⁶

William Reeves ugyanezt a tényt erősíti meg:

„A római egyháznak adva volt mind az a körülmény időben, helyben és hatalomban, amire szüksége volt, hogy megalapozza a sötétség királyságát vagy országát; és mint ahogy az közismert, tette ezt tetszése szerint ott toldva, foltozva, és át meg átmosva az ősi feljegyzéseket, ahol hiányt szenvedett valamiben.”²⁷⁷

Sokak számára a korai egyház hagyományai éppúgy meg-bízhatónak számít annak, mint a Szentírás szavai. A Bibliából vett következő részlet rámutat a hagyomány természetére, és arra, hogy milyen mértékben támaszkodhat rá az ember.

„Péter pedig megfordulván látja, hogy követi az a tanítvány, akit szeret vala Jézus, aki nyugodott is ama vacsora közben az ő kebelén és mondá: Uram ki az aki elárul téged? Ezt látván Péter monda Jézusnak: Ez pedig mint lészen? Monda néki Jézus: Ha akarom, hogy ő megmaradjon, amíg eljövök, mi közöd hozzá? Te kövess engem! Kiméne azért e beszéd az atyafiak közé, hogy az a tanítvány nem hal meg: pedig Jézus nem mondta neki, hogy nem hal meg; hanem: Ha akarom, hogy ez megmaradjon, amíg eljövök, mi közöd hozzá?”²⁷⁸

Íme egy hagyomány beszámolója, ami valósággal az a-postoli egyház bölcsőjéből ered, ami mindazonáltal a következő nemzedékekre már téves változatban szállt tovább. Figyeljük meg azt is, milyen gondosan teszi helyre az Isten beszéde ezt a tévedést. A keresztyénség valójában két hitelvet ölel fel. Az egyik ezek közül maga az Isten szava; a másik pedig az Isten szava és az egyházi hagyományok. Ezek ekképpen állnak előttünk:

1. ISTEN EMBERÉNEK ELVE; EGYEDÜL A BIBLIA

²⁷⁴ Példabeszédek 8. fejezethez fűzött magyarázat

²⁷⁵ LL.D. Adam Clark élete, 134. oldal.

²⁷⁶ A keresztyénség története, 2. kötet, 59. oldal, London 1636.

²⁷⁷ Apológiai fordítása (Justin Martyr, Tertullianus és a többiek), 2. kötet, 375. oldal.

²⁷⁸ Ján. 21:20-23.

„A teljes írás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre, hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített.”²⁷⁹

2. A KATOLIKUSOK ELVE; A BIBLIA ÉS A HAGYOMÁNY:

„Ha birtokolni akarjuk a kereszténység hitének és gyakorlatának teljes vagy egész elvét, nem szabad megelégednünk pusztán azokkal az iratokkal, amelyeket Timóteus gyermekségétől fogva ismert, vagyis az Ószövetséget magát. De még az Újszövetséggel sem elégedhetünk meg, ha nem vesszük mellé az apostolok hagyományait és az egyház értelmezését. Hiszen az apostolok mind a könyvet, mind annak értelmét az egyháznak adták át.”²⁸⁰

Bizonyos, hogy a vasárnap nyugalomnap i érvénye nem támasztható alá az első elv alapján, mert az Isten szava semmi említést nem tesz erről az intézményről. A második elvet teszik szükségyszerűen magukénak mindazok, akik a hét első napjának szentsége mellett állnak ki; ti. az egyházatyák írásai és az egyház hagyományai nyújtanak egyedüli támaszt ennek a napnak. Elfo-gadni az első elvet annyit tesz, mint kárhoztatni a vasárnapot, mint emberi intézményt. Elfogadni a második elvet, egyenlő a katolikusok igazának elismerésével; mert egyedül az ő elvük alapján támaszthatók alá az íráson kívüli dogmái. W.B. Taylor egy rátermett szombat ellenes író nagy éleslátással tesz erről bizonyoságot.

„Az állhatatosan kitartó római katolikusok diadalma a magukat protes-tánsoknak valló, de vasárnapot ünneplő hívők felett teljes és kétségbevonhatatlan... Igen súlyos észrevételként nehezedik a református és evangélikus felekezetek keresztényeire az a tény, hogy a vasárnap megtartása mellett nem található az írásokban semmivel sem szilárdabb érv vagy gondolat, mint amilyen felfedezhető az egyház által kijelölt többi „szent nap” érvényesítése mellett.”²⁸¹

Olvassuk el egy római katolikus érvelését:

„Az Isten szava meghagyja, hogy a hetedik nap az Úrnak szombatja, és hogy megszenteljük azt. Ti (protestánsok) az írásokból vett egyetlen rendelet nél-kül a hét első napjára tettétek azt, amit egyedül a mi hagyományaink támasztanak alá. Különböző angol protestánsok ellent mondanak ennek és arra hivatkoznak, hogy az Írás bizonyítja a vasárnap megtartását, amikor a „hét első napjáról”²⁸² szól. De vajon következetesen járnak-e el, mikor ezekre az ígéretek hivatkoznak? Ha nem tudunk jobb érveket felmutatni a purgatórium, a halottakért való könyörgés, a szentek közbenjárása és ehhez hasonlókkal mellett, valóban gúnyt űzhetnek belőlünk; de hol van az megírva, hogy ezek a napok (amelyekre hivatkoznak) nyugalom napok voltak? Vagy hol van elrendelve örökkévaló megtartásuk? Vagy, mindezek felett, hol van az a határozat, mely szerint a vasárnap megtartása hatályon kívül helyezi vagy megszünteti a hetedik nap megszentelését, amit Isten örökkévalónak rendelt el? Ezek közül egy sem található meg az Isten írott szavában.”²⁸³

Bárki veszi is fel a küzdelmet az első napi szombat ne-vében, mert úgy érzi, hogy ezt kell tegye, - még ha nincs is tuda-tában - a Római egyház zászlaja alatt teszi.

²⁷⁹ II. Tim. 3:16-17.

²⁸⁰ A II. Tim. 3:16-17-hez fűzött megjegyzés a Donay Bibliában

²⁸¹ A nyugalomnap kötelező volta, 254-255. oldal.

²⁸² Ap.Csel. 20:7; I. Kor. 16:2; Jel. 1:10.

²⁸³ Értekezés harminc ellentmondásról

XIII. Fejezet - AZ ÚR NAPJA VASÁRNAP NEM KÖVETHETŐ NYOMON AZ APOSTOLOKIG

Általános a Nicea előtti egyházatyákra vonatkozó megállapítás - A nyugalomnap megváltozásáról soha sem tesz egyikük sem említést - A vasárnap, mint az Úr nap-ja melletti történelmi évelés vizsgálata - Ennek az érvelésnek a katolikus húsvét mellett felsorakoztatott érveléssel való összehasonlítása.

A Nicea előtti egyházatyák²⁸⁴ azok a keresztény írók, akik az apostoli kor és az i.u. 325-ben tartott Níceai zsinat ideje között tevékeny-kedtek. Akiknek életét az ihletés zsinórmér-téke kormányozza, nem ismerik el ezeknek az írásoknak a tekintélyét, hogy a Biblia va-lamelyik előírásán valamit is változtassanak vagy valamilyen új előírást tegyenek hozzá. Viszont akiknek életét a hagyományok által módosított Biblia irányítja, a korai egyházatyák tekintélyét szinte azonosnak tartják az ihletett írókéval. Kijelentik, hogy az egyházatyák az aposto-lokkal társalogtak; vagy ha ezt nem is tették, olyanokkal minden-képpen beszélgetéseket folytattak, akik láttak némelyeket az apostolok közül; vagy legalábbis néhány apostoli nemzedéken belül éltek, ami végtére is csak néhány átmenetet képez atyáról fiára és így a hagyomány útján tudomást szereztek az apostolok valós tanairól. Tehát tökéletes biztonsággal pótolják az ún. ke-resztény szombat érdekében felsorakoztatott ihletett bizonyság-tétel hiányát a korai egyházatyáktól vett tömördek idézettel. Mi van akkor, ha az Újszövetség nem tesz említést a szombat meg-változtatásáról? Vagy mi van, ha nincs olyan parancsolat, ami elrendelné az első napon a munkaszünetet és a pihenést, vagy ha nincs kinyilvánítva a Bibliában, hogy mimódon érvényesítheti a negyedik parancsolat a hét első napjának megünneplését? A Bib-liának ezeket a komoly „hiányosságait” azoknak az embereknek a tanúságtételével pótolják, akik, mint mondják, az apostolok utáni három évszázadban éltek.

Az efféle tekintélyre hivatkozva, mint amilyen ez is, tö-megek veszik a bátorságot, hogy a negyedik parancsolat sabbath-ját megváltoztassák. A csalás mellett, amitől emberek buknak el, akikkel elhitetik, hogy bibliájukat az egyházatyák írásaihoz kell igazítaniuk, létezik egy másik csalás is, amikor az téveszt meg embereket, amit az egyházatyák ténylegesen tanítanak. Azt ál-lítják, hogy az egyházatyák egyértelműen bizonytságot tesznek arról, hogy az történelmi tény, miszerint Krisztus megváltoztatta a szombatot, és tudták, hogy erre azért került sor, mert űk az apostolokkal társalogtak vagy pedig azokkal, akik az apostolok-kal folytattak beszélgetést. Kijelentik továbbá, hogy az egyház-atyák a hét első napját keresztény szombatnak nevezik és e napon tartózkodtak a munkától a negyedik parancsolat iránti engedelmesség jegyében.

Felettébb figyelemreméltó, hogy e kijelentések mind ha-misak. Azokat az embereket, akik bíznak az egyházatyák írásai-ban, mint feltétlen tekintélyű iratokban, szánalmasan megtévesz-tik azok a dolgok, amit az egyházatyák ténylegesen tanítanak.

²⁸⁴ A szerző összeállított egy kis művet „Az első három évszázad egyházatyáinak szombatra és az első napra vonatkozó teljes bizonyágtétel” címmel, melyben Origenész kivételével, akinek néhány művéhez akkoriban nem lehetett hozzáférni, felsorakoztatja az egyházatyáknak azokat az írásait, melyekben a szombatra és az első napra vonatkozó nézeteiket előterjesztik. Ezt a füzetet a kiadók 15 centért kínálják eladásra. A rövidség kedvéért e könyvben az egyházatyák általános tanítását tesszük közzé, a tőlük származó rövid idézetekkel. Viszont „Az egyházatyák teljes bizonyágtételé”-ben minden egyes szakaszt saját szavaik alapján olvashatunk el. Erre a kis műre fel is hívjuk az olvasó figyelmét.

1. Az egyházatyáktól olyan távol áll annak igazolása, hogy az apostolok mondták el nekik, hogy Krisztus megváltotta a szombatot, hogy egyikük sem tesz még csak utalást sem egy efféle változtatásra.

2. Egyikük sem nevezi keresztény szombatnak vagy vala-miféle sabbath-nak a hét első napját.

3. Sohasem szólnak róla úgy, mint olyan napról, melyen a mindennapi munka bűn, sem úgy, hogy a vasárnap ünneplés a negyedik parancsolat iránti engedelmesség megnyilatkozása len-ne.

4. A sabbath megváltoztatásának modern tantétele teljesen ismeretlen volt a keresztény egyház első évszázadaiban.²⁸⁵

Bár az első három évszázad egyházatyáinak írásaiból nem alakítható ki egyetlen olyan kijelentés sem, ami a szombat megváltoztatását állítaná, mégis igényt tartanak arra, hogy bizonyágtételük döntő bizonyítékot szolgáltasson arra, hogy Jel, 1:10 „Úr napja” a hét első napja. A bibliai érv, hogy e kifejezés csak a hetedik napra utal és egyetlen más napra sem, mert ez az egyetlen olyan nap a Szentírásban, amiről az Atya és a Fiú is azt állítja, hogy különleges értelemben véve hozzájuk tartozik, megtalálható e könyv tizenegyedik fejezetében és abszolút döntő érv. Ezt persze válasz nélkül hagyják és a következőképpen támasztják alá az első nap megkülönböztetett tiszteletére vonatkozó igényt az egyházatyák írásaiból:

Az „Úr napja” kifejezést, mint a hét első napját megillető elnevezést vissza lehet vezetni az első három évszázadon keresztül, azoktól az egyházatyáktól kezdve, akik őket közvetlenül megelőzve éltek, akik említést tettek az első napról, egy-mást követő lépések sorozatán keresztül egészen addig, míg eljuttunk ahhoz, aki János idejében élt és tanítványa volt és Jánosnak ez a tanítványa nevezi a hét első napját az „Úr napja”-nak. Ebből következik tehát, hogy János bizonyára a hét első napjának szánta ezt az elnevezést, de azért nem határozta meg értelmét, mert korábban ezen a néven volt közismert. Tehát a történelem segítségével akarják bebizonyítani, hogy a hét első napja a Jel, 1:10-ben szereplő „Úr napja”, majd Jel, 1:10-ből kiindulva tesznek kísérletet arra, hogy kimutassák, miszerint a hét első napja e rendelkezés szent napja, mert az ihletés Lelke, amivel János írt, nem nevezte volna ezen a néven a hét első napját, ha az csupán emberi rendelkezés lenne, és ha a hetedik nap még mindig isteni kijelölés révén az Úr szent napja lenne.

Így hangzik tehát a lehető legtömörebben az az egyháztörténelemből vett, a vasárnap szentsége mellett felvonultatott érvelés. Ez az érvelés, melynek segítségével az első napot ünneplő írók bizonyítják, hogy a vasárnap az a nap, amit János az úr napjának nevez. Ez az érvelés azon az állításon nyugszik, hogy az „Úr napja”, mint a vasárnapra vonatkozó megnevezés visszavezethető János tanítványaiig, és hogy János idejében ezen a néven volt közismert. Ám ez az egész állítás hamis. Az igazság az, hogy i. sz. 194 előtt nincs egyetlen első, de nincs egyetlen második századi író sem, aki az „Úr napja”-nak nevezte volna! S bár a szent írók hétszer tesznek említést az első napról még János pátmoszi látomása előtt, maga János is kétszer említi evangéliumában, amit e szigetről való visszatérése után írt. Mintegy tizenhatszor említik második századi egyházi írók is 194-et megelőzően, de

²⁸⁵ Meghívjuk azokat, akik vitatják e kijelentéseket, hogy mutassák be az egyházatyáknak azokat a szavait, melyek módosítják vagy megcáfolják ezeket. Az olvasónak, aki nem férhet hozzá az egyházatyák írásaihoz, már hivatkoztunk egy már említett pamfletre, amiben az összes bizonyágtétel megtalálható.

soha, egyetlen példában sem nevezik az Úr napjának! Az alábbiakban felsoroljuk az összes esetet, amikor a Biblia említést tesz róla. Mózes, kezdetben isteni ihletésre adja az első napnak a nevét; s bár Krisztus feltámadásáról azt mond-ják, hogy ez tette Úr napjává ezt a napot, mégis minden egyes szent író, aki említést tesz erről a napról a feltámadás eseményét követően, egyszerűen a „hét első napjának” nevezi. Itt találjuk tehát az összes olyan példát, ahol az ihletett írók említik ezt a napot:

Mózes i.e. 1490: „És lön esete és lön reggel, első nap”. Gen. 1:5.

Máté i.sz. 41.: „A szombat végén pedig, a hét első napjára virradólag”. Máté 28:1

Pál, i.sz. 57-ben.: „A hét első napján”. I. Kor. 16:2

Lukács i.sz. 60-ban: „A hét első napján pedig...” Luk. 24:1

Lukács, i.sz. 63-ban: „A hét első napján pedig...” Acs. 20:7.

Márk i.sz. 64-ben: „És kora reggel a hétnek első napján”. Mk. 16:2. „Mikor pedig reggel a hétnek első napján...” Mk. 16:9.

Krisztus feltámadása után, és János i.u. 96-os látomása előtt ihletett emberek hatszor említik ezt a napot és minden eset-ben egyszerűen, mint a „hét első napja” szerepel. János látomása előtt semmiképpen sem ismerték az „Úr napja” néven. Pontosabban egyáltalán nem nevezték az „Úr napját”-nak és nem illették más ezzel egyenértékű névvel sem és arról sincs fel-jegyzés, hogy isteni tekintéllyel elkülönítették volna ezt a napot, mint olyat.

De i.sz. 96-ban János azt ír: „Lélekben valék az Úrnak napján” Jel. 1:10. Nyilvánvaló, hogy bizonyára ez az a nap, amit az Úr elkülönített Önmagának, amire, mint ilyenre igényt tartott. Ez mind illik a hetedik napra, de semmilyen szempontból nem igaz az elsőre. Amennyiben Isten Lelke itt egy új intézményt akart felállítani, és egy bizonyos napot az Úr napjának akart elnevezni, amire eddig soha nem tartott igényt, akkor szükség-szerű lenne, hogy közelebbről meghatározza ezt az új napot. Mivel nem határozta meg a kifejezést, ami azt igazolja, hogy nem adott szent nevet valami új intézménynek, viszont szól egy jól ismert Istentől elrendelt napról. Ám János Pátmoszról való visszatérése után írta evangéliumát,²⁸⁶ és ebben két alkalommal is említést tesz a hét első napjáról. Lássuk tehát vajon kitart-e a többi szent író álláspontja mellett, vagy velük ellentétben, szent névvel illeti a hét első napját.

János i.sz. 97: „A hét első napján mikor még sötétes volt, eljött Mária Magdaléna...” Ján. 20:2. „Mikor azért este volt, azon a napon, a hét első napja lévén” 19. Vers.

Ezek az igék teszik teljessé a hét első napjára vonatkozó bibliai igék sorát. Döntő bizonyítékkul szolgálnak arra, hogy János pátmoszi látomása idején nem kapott új világosságot, ami meghagyta volna, hogy a hét első napját az Úr napjának nevezze; és ha hozzávesszük az előbbieken említett példákat is, teljes képet nyerünk arról, hogy a hét első napja nem volt közismert az Úr napja néven János korában és egyáltalán nem ismerték ezen a néven. Nézzük most meg, hogy vajon az Úr napja, mint az első napra vonatkozó titulus visszavezethető-e Jánosig az egyháza-tyák írásainak segítségével.

²⁸⁶ Lásd a bizonyágtételt e mű 189. oldalán.

Az alábbiakban röviden felvázoljuk azt az állítást, mely szerint az egyházatyák írásai bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy János ezt a kifejezést a hét első napjára alkalmazta. Hét egymást követő író, János tanítványával kezdve, jó néhány nemzedéken át láncot alkot, ami János Úr napját összekapcsolja és azonosítja egy későbbi kor vasárnapi Úr napjával. Ignatius, János tanítványa lenne tehát az, aki megszokott módon említi az első napot mint az Úr napját. Ez a közvetlen kapocs, ami az egyházatyákat és az apostolokat összeköti. Ezt követi Plinius i.sz. 104-ből származó levele, amit *Mártírok cselekedeteivel* ösz-szefüggésben idéznek, hogy bizonyítsák, miszerint korának és a későbbi idők vértanúit azon az alapon tették próbára, megtartják-e a vasárnapot, amikor is feltették nekik a kérdést: „Megtartod-e az Úrnak napját”? A következő Justinus Martyr i.sz. 140-ből, aki állítólag a vasárnapról mint az Úr napjáról beszél. Ezután pedig Antióchiai Theophilus i.sz. 168-ból folytatja a sort, hogy erőteljes bizonyítékot alkosson a vasárnapi Úr napja mellett. Ugyanezzel a céllal idézik korinthusi Dionysius i.u. 170-ből. Majd sár-disi Melito következik i.u. 177-ből, aki pedig állítólag megerősíti az előbbi írók állításait. És végezetül Irenaeus, i.sz. 178-ból, aki Polycarpus, János egyik tanítványának tanítványa volt. Őt úgy idézik, mint aki a vasárnapot, mint az Úr napját, és a keresztény szombatot bizonyoságtevésével döntő módon alátámasztja.

Ezt a hét tanúságtevőt azért idézik, hogy bizonyítsák, mi-szerint a vasárnap az Úr napja. Velük eljutunk szinte a második század végéig. Azt a bizonyoságtétel-láncolatot alkotják, melynek segítségével János apostol Úr napját a későbbi korok vasárnapi Úr napjával azonosítják. Vasárnapünneplő szerzők idézik ezeket a tanúságtevőket, mint akik határozottan igazolják, hogy a vasárnap az Írások szerinti Úr napja; és a keresztény egyház az ihletett írók ilyen jellegű kijelentése híján elfogadja ezt a bizonyoságtételt. Ám az emberek ostobaságát és az őket orruknál fogva vezetőket gonoszságát híven tükrözi ez az egyetlen mondat:

E bizonyoságtételek közül az első, a második, a harmadik, a negyedik és a hetedik mentség nélkül álló hamisítványok, míg az ötödiknek és a hatodiknak nincs döntő szerepe ebben a kérdésben.

1. Ignatius, e tanúságtevők közül az első, minden bizony-nyal tudta, hogy a vasárnap az Úr napja, mivel annak nevezi és magával János apostollal is társalgott. De ennek az egyház-atyának egész írásművében említés sincs az Úr napjáról és az „első nap” kifejezés sem lelhető fel benne. E könyv tizenne-gyedik fejezetében talál rá az olvasó Ignatius leveleinek vizs-gálatára.

2. Teljesen művi kitaláció, hogy Plinius korának mártír-jait, i.sz. 104-ben és később azzal a kérdéssel tették próbára, hogy vajon megtartották-e a vasárnapot, az Úr napját, Egyetlen erre hivatkozó kérdés sem található e vértanúk szavai között, amíg el nem érkezünk a negyedik századig, de ekkor a kérdés egyáltalán nem a hét első napjára vonatkozik. Ez kitűnik majd e könyv tizenötödik fejezetéből.

3. Az Amerikai Traktát Társulat Bibliai Szótára (379. old.) Szt. Justinust idézi i.sz. 140-ből a vasárnap mint az Úr nap-ja mellett tanúskodók közül a harmadika. Az alábbi idézet úgy mutatja be, mint aki a vasárnapot az Úr napjának nevezi:

„Justinus Martyr megjegyzi, hogy az "Úr napján" minden keresztény városon és vidéken egyaránt összegyülekezett, mert ez a mi Urunk feltámadásának napja”.

De Justinus sohasem adta a vasárnapnak az Úr napja elne-vezést, sem bármi más efféle titulust. Idézzük szavait a lehető legpontosabban:

"És a vasárnapnak nevezett napon, mindenki, aki városokban vagy falvak-ban él, összegyülekezik egy helyre, és az apostolok emlékiratait vagy a próféták írásait olvassák, ameddig az idő engedi stb."²⁸⁷

Justinus egy vasárnapnak (a Nap napjának) elnevezett napról beszél. Szavait szándékosan megváltoztatták, hogy segít-hessen meghonosítani ezt az elnevezést az Úr napjára vonatkozóan. Tehát a vasárnap, mint az Úr napja mellett felvonultatott harmadik tanú csakúgy, mint az első és a második csalással jött létre. Ám a negyedik család rosszabb a három előzőnél.

4. A negyedik, a vasárnapra, mint az Úr napjára utaló bizonytságot Dr. Justin Edwards, Sabbath kézikönyv c. műve szolgáltatja, a 114. oldalon:

„Teophilus, Antióchia püspöke, kb. i.sz. 162 körül azt mondja: `Mind a szokás, mind az értelem megkívánja tőlünk, hogy tiszteljük az Úr napját, látva, hogy ez volt az a nap, melyen a mi Urunk Jézus véghezvitte halálból való feltámasztását`”.

Dr. Edwards még csak fáradságot sem vesz arra, hogy ennek a Teophilustól származó idézetnek a pontos helyét feltűn-tesse. Miután jó néhányszor gondosan és alaposan áttanulmányoztam Teophilus írásainak minden egyes bekezdését, határozottan kijelentem, hogy még csak a fenti idézethez hasonlót sem találtam. Sohasem használja az „Úr napja” kifejezést és még csak nem is beszél a hét első napjáról. E szavakat tehát, melyeket oly igen jól arra használnak fel, hogy azt a benyomást keltsék, miszerint a vasárnap apostoli intézmény, valakinek a hamissága adta a szájába.

Íme négy hamisítvány, melyek az „Úr napja” vasárnapra alkalmazott elnevezés állítólagos használatának első négy példáját nyújtják. Mégis e hamisítványok segítségével azonosítják a későbbi korból származó vasárnapi Úr napját a bibliai Úr nap-jával. Valaki kitalálta ezeket a hamisítványokat. Az pedig, hogy milyen céllal hivatkoznak ezekre, utal arra is, hogy mi célból hozták őket létre. Az Úr napja címről apostoli tekintély segítségével be kell bizonyosodjon, hogy a vasárnapra vonatkozik. Ebből a célból ezek a hamisítások szükségesek voltak. A vasár-napi Úr napja alkalmas módon illusztrálható a pápák hosszú vonalával. Mint a Katolikus Egyház fejeinek, tekintélyük azon múlik, hogy be tudják-e bizonyítani, hogy Péter apostol az első pápa a sorban, és tudják-e bizonyítani azt, hogy tekintélyét rájuk ruházta. Nem jelent nehézséget visszavezetni sorukat a korai korszakokig, noha a legkorábbi római püspökök szerény egy-szerű emberek voltak, s egyáltalán nem hasonlítottak a későbbi korok pápáihoz. Amikor viszont eljutnak addig a pontig, hogy Pétert tegyék vonaluk élére és tekintélyét a magukéval azono-sítják, nos ezt már csak hamisított bizonytságtételek alkalmazásával tudják elérni. Ugyanez az eset az első nap megün-neplésével is. Mint ünnep, egészen Justinus Martyr koráig, i.sz. 140-ig vezethető vissza, de ekkor ennek a napnak még nem volt szent neve és nem igényelt magának apostoli tekintélyt sem. Ezt azonban minden áron biztosítani kell, így aztán az "Úr napja" címe, - hamisított bizonytságtételek sorozatainak segítségével - visszavezethető János apostolig, ahogy a pápák tekintélye is ugyanígy vezethető vissza Péter apostolig.

5. A soron következő tanúbizonytságot a korinthusi Dionysius, i.sz. 170-ból. A már megvizsgált előző négygel ellentétben Dionysius ténylegesen használja az „Úr

²⁸⁷ Justinus Mátyr, Első Apológia, 67. feje.

napja” kifejezést, bár semmit nem mond, ami a hét első napjával azonosítaná. Ez a részlet így hangzik:

„Ma megünnepeltük tehát az Úr szent napját, amikor elolvastuk leveleteket; amit olvastunk, mindig meg fogjuk őrizni emlékezetünkben figyelmeztetésül, csakúgy mint azt, amit előzőleg írt nekünk Kelemen”.²⁸⁸

Dionysius, Sotérhoz, Róma püspökéhez intézett levele, amiből ezt a mondatot vettük, elpusztult. Eusebius, aki a IV. században élt, őrizte meg íásaiban ezt a mondatot, de szöveg-összefüggését nem ismerjük. A vasárnap mellett érvelők úgy hivatkoznak Dionysiusra, mint az ötödik tanúbizonyságra, aki a vasárnap, mint az Úr napja mellett szót emel. Állításuk szerint Dionysius korában a vasárnap, mint olyan, annyira közismert volt, hogy amikor az Úr napjáról írt, nem tartotta szükségesnek, hogy megmagyarázza, melyik nap értendő az „Úr napja” kifejezésen.

Mindazonáltal nem tisztességes dolog Dionysiuszt úgy beállítani, mint aki a vasárnap, Úr napja mellett tanúskodik, hi-szen nem is alkalmazza ezt a kifejezést. Mégis azt mondják, hogy a vasárnapra gondolt, mert ez volt annak a napnak a közismert neve az ő korában, amit az a tény is jelez, hogy nem határozta meg közelebbről a kifejezést. És mennyire ismert az, hogy „az Úr napja” a vasárnap közismert elnevezése volt a vasárnap-nak Dionysius korában? A már megvizsgált négy tanúbizonyság ennek bizonyítására felvonultatja az összes érvet, mert egyetlen író sem áll Dionysius oldalán, aki a vasárnapot az Úr napjának nevezi szinte egészen addig, amíg egy egész nemzedék el nem múlt. Ezek szerint Dionysius az ötödik szerző a tanúbizonyságok sorából, már amennyire az őt megelőző négy egyházatya írásaiból bebizonyosodik, hogy az „Úr napja” kifejezés az ő korára már közismerten a vasárnapra alkalmazott kifejezés volt. De a már idézett négy szerző semmi ilyet nem állít, mindössze a szájukba adott hamis kijelentések alapján lehet erre következtetni. Dionysius tehát az Úr napja vasárnap mellett felvonultatott tanúságtévő, mert az őt megelőző nemzedékekből eredő négy hamisított bizonyágtétel határozza meg ezt, mint szavainak értelmét! Az „Úr napja” elnevezés bizonyára igen általánosan ismert volt a hét első napjára vonatkozóan, mert Dionysius nem határozza meg a kifejezést! Mégis, akik ezt mondják, jól tudják, hogy levelének ez az egy mondata megmarad, míg a szöveg-összefüggés, ami kétségtelenné tenné jelentését, elpusztult.

De Dionysius nem pusztán az „Úr napja” kifejezést használja. Ennél erőteljesebb kifejezést alkalmaz „az Úr szent napja”. Ilyen szent elnevezéssel, mint az „Úr szent napja” Dionysius után még hosszú-hosszú ideig egyetlen író sem illette a vasárnapot. Mégis éppen ez az ez elnevezés, amit a sabbath visel a Szentírásban és az köztudott tény, hogy ebben az időben széles körben megünnepelték, főleg Görögországban, Dionysius hazájában és azt is, hogy a negyedik parancsolat iránti engedel-messég cselekedetként tették ezt.²⁸⁹

6. E figyelemreméltó sorozatban a hatodik tanú sárdisi Melito, i.sz. 177-ből. Az első négyet, akik sohasem használják az „Úr napja” kifejezést, közvetlen hamisítással alakították át, hogy e névvel illessék a vasárnapot; az ötödikről azt állítják, amelyik az Úr szent napjának nevezi a vasárnapot, hogy e hamisítások hatalma alapján gondolt a vasárnapra, míg a hatodikról nem bizonyosodott be teljes határozottsággal, hogy egyáltalán vala-milyen napról beszél! Melito írt néhány könyvet, melyek mos-tanra

²⁸⁸ Eusebius, Egyháztörténet, 4. Könyv. 23. feje.

²⁸⁹ Lásd e Történet 18. fejezetét!

elveszték, de címüket Eusebius megőrizte.²⁹⁰ Az egyik könyv Eusebius angol fordításában ezt a címet viseli: „Az Úr napjáról”. Persze a vasárnap mellett érvelők azt állítják, hogy ez egy vasárnapra vonatkozó tanulmány volt, bár mindeddig még egyetlen író sem nevezte ezen a néven a vasárnapot. De van egy fontos tény, hogy a „nap” szó nem lelhető fel Melito könyvének címében. Az értekezés valami olyasmiről szólt, ami az Úrhoz tartozik ο περι της κυριακης λογος - de a lényegi szó - ημερα - (nap) hiányzik. Talán Krisztus életéről szólt a tanulmány, mert Ignatius ilyen összefüggésben használja ezeket a szavakat κυριακην ζων - (az Úr élete). Miként a Dionysiusztól származó mondat, ugyanígy ez sem támogatná a vasárnapnak az Úr napja titulusra formált igényét, ha nem előzné meg egy hamisítás-sorozat.

7. A hetedik tanúbizonyság, akit ide sorolnak, hogy bebi-zonyítsák, miszerint az "Úr napja" a vasárnap apostoli címe volt, Irenaeus. Dr. Justin Edwards a következőképpen idéz tőle:²⁹¹

"Így tehát Ireneus, lyoni püspök, Polycarpus tanítványa, aki az apostolok társaságát élvezte, i.sz. 167-ben (valójában i.u. 178) azt mondja, hogy az Úr napja a keresztény szombat volt. Ezek saját szavai: Az Úr napján mi keresztények, mind-annyian megtartjuk a sabbath-ot a törvény felett elmélkedve és örvendezve Isten műveiben".

Ezt a tanúságtevőt úgy állítják elénk, hogy szavainak nagy súlyt és tekintélyt kölcsönözzenek. A kitűnő keresztény vértanú, Polycarpus tanítványa volt, Polycarpus pedig az apostolok társa. Amit tehát Irenaeus mond, sokak szemében legalább annyira méltó a bizalomra, mintha az apostolok íásaiban olvasnánk. Nem nevezi-e Irenaeus a vasárnapot keresztény szombatnak és az Úr napjának? Vajon nem Polycarpustól tanulta ezeket a dol-gokat? És Polycarpus vajon nem a kútforrásból jutott ezekhez? Szükség van-e további bizonyágtevőkre, hogy az Úr napja apostoli eredetű vasárnapra vonatkozó elnevezés? Mi van akkor, ha a hat előbbieken említett szerző nem támasztja alá ezt? Hiszen itt van egy olyan valaki, aki ezt a tényt egy olyan embertől veszi, aki pedig maguktól az apostoloktól szerzett róla tudomást! Vajon nem alapozza-e meg mindez a vasárnap, mint az úr napja tekintélyét?

Először is sem Irenaeus, sem bárki más semminemű ürüggyel sem tehet hozzá, vagy változtathat meg bármit is az isten szavának előírásán. Sohasem vagyunk felhatalmazva arra, hogy ihletett írók szavaitól olyan férfiak bizonyágtételéhez partoljunk, akik az apostolokkal társalogtak, vagy még inkább azok-kal, akik az apostolokkal beszélgettek. Másodszor pedig az említett Irenaeusnak tulajdonított bizonyágtétel minden szava hamis! Nincs egyetlen példa arra, hogy valamelyik művében, vagy más szerző műveiben megőrzött munkáinak valamelyik töredékében is fellelhető lenne az „Úr napja” kifejezés!²⁹² Ezzel teljessé lett azoknak az íróknak a sora, akik segítségével a katolikus egyház Úr napja visszavezethető és azonosítható a Biblia Úr napjával! I. sz. 194-ben, tizenhat évvel az utolsóként felsorolt szerző ideje után találkozunk először az első példával, amiben a vasárnapot az Úr napjának nevezik. Más szóval kilenc-vennyolc év telik el János pátmoszi látomása és százhatvan-három év Krisztus feltámadása után, hogy a vasárnapot először illetik az Úr napja kifejezéssel.

²⁹⁰ Lásd Egyháztörténetét, 4. könyv. 26. feje.

²⁹¹ Sabbath kézikönyv, 114. old.

²⁹² Lásd e mű 16. fejezetét valamint az „Egyházatyák bizonyágtétele” c. Mű 44-52. Old. (Testimony of the Fathers).

Vajon ez nem annak a ténynek köszönhető, hogy a korai egyházi írók számos feljegyzése elveszett? Semmi esetre sem, hiszen a hét első napjáról hatszor is említést tesznek az ihletett írók Krisztus i.sz. 30-ban történt feltámadása és János pátmoszi, i.sz. 96-os látomása között; nevezetesen Máté i.sz. 41-ben; Pál i.u. 57-ben; Lukács, i.sz. 60-ban és 63-ban; és Márk, i.sz. 64-ben, de mindig csak a hét első napjaként. János miután Pátmoszról visszatért, i.sz. 97-ben kétszer is említi a napot, de még mindig a hét első napjának nevezi azt.

János kora után az un. Barnabás levélben említik újra ezt a napot, ami valószínűleg i. Sz. 140 táján keletkezett és "nyolcadik nap"-nak nevezi. Majd Justinus Martyr beszél róla i.sz. 140-ben apológiájában, mint arról a napról, melyen mindannyian közös összejöveleteket tartunk, egyszer, mint az első napról, melyen Isten... a világot teremtette; egyszer, mint ugyan-arról a napról (amelyen Krisztus) feltámadt a halálból; egyszer, mint a Saturnus utáni napról, és háromszor mint „vasárnapról, vagy a Nap napjáról”. Tryphonnal folytatott párbeszédében is hivatkozik rá i.sz. 155-ben, amiben kétszer is „nyolcadik nap”-nak nevezi; egyszer, mint pedig valamennyi nap közül az első-nek; egyszer a „hetenkénti ciklus valamennyi napja közül az elsőnek” és kétszer a „sabbath utáni első napnak”. Egyszer Irena-eus is megemlíti i. sz. 178-ban, aki egyszerűen a hét „első nap-jának” nevezi. Bardesanes is említést tesz róla, aki szintén csu-pán a „hét első napjának” nevezi. Figyelemre méltó, mennyi változatos névvel illetik ezt a napot ebben az időben, de soha sem nevezik „Úr napjának” és nem jelölik soha semmiféle szent elnevezéssel.

Noha a második században sokféle névvel illetik a vásár-napot, csak a második század fordulóján találkozunk az első olyan példával, amiben az „Úr napjának” nevezik. Alexandriai Kelemen, i.u. 194-ben használja ezt a címet a „nyolcadik napra” történő hivatkozással. Amennyiben egy természetes napról szól, kétségtelenül a vasárnapra gondol. Nem biztos azonban, hogy egy természetes napról beszél, mert hozzáfűzött magyarázata egészen más értelmet kölcsönöz a kifejezésnek. Ezt írja:

„Platón így szól prófétikusan az Úr napjáról az Állam c. Művének tizedik könyvében: Amikor eltelik felettük a hét nap a mezőn, elindulnak a nyolcadik napon, hogy négy nap alatt megérkezzenek. A mezőn szilárd égboltot kell érteni, ami enyhe, kedves és természetes hely, a kegyesek tartózkodási helye; a hét napon a hét bolygó mozgása értendő és az egész gyakorlati alkotás, ami a végső nyuga-lom elé halad. De a vándorló bolygók után, az út a mennybe vezet, azaz a nyolca-dik mozgáshoz és naphoz. És azt mondja, hogy a lelkek a negyedik napon távoznak a négy elem segítségével mutatva az utazásra. Am a hetedik nap szent, nem-csak a hébereknek, de a görögöknek is; ami szerint az egész állat – és növényvilág forog”.²⁹³

Kelemen eredetileg pogány filozófus volt és a különös miszticizmus, amit Platón szavai kapcsán élénk terjeszt, csupán korábbi pogány elképzeléseinek módosított változatai. Noha Kelemen azt állítja, hogy Platón az Úr napjáról szól, biztos, hogy nem ért ezen szószerinti napot vagy szószerint vett mezőt. Éppen ellenkezőleg értelmezése szerint a mező a szilárd égbolt, kedves barátságos hely, a kegyesek lakhelye, ami bizonyára eljövendő örökségükre utal. A hét nap nem szószerint értett hét nap, hanem a hét bolygó mozgása és az egész praktikus mű, ami a nyugalom vége felé halad. Ez valószínűleg a jelenlegi munkás időszakra vonatkozik, ami a szentek megnyugvásával ér véget, mert így folytatja: „és a vándorló bolygók után (Platónnál a hét nap) az út a mennybe vezet”, vagyis a nyolcadik mozzanatba és a

²⁹³ Kelemen művei (Miscellanies of Clement) 5. Könyv, 14. fejt.

naphoz. A hét nap itt tehát a keresztény zárandoklat időtartamát kép-viseli, a nyolcadik nap pedig, amiről Kelemen itt beszél nem a vasárnap, hanem maga a menny! Ez az első eset, amikor az „Úr napja” elnevezés a nyolcadik napra vonatkozik, de ez a nyolca-dik nap egy misztikus nap és a mennyországot jelenti!

De Kelemen még egyszer használja az „Úr napja” kifejezést, ez alkalommal világosan, mint ami nem szó szerinti napot jelent, hanem újjászületett, megújult életünk egész idő-szakát érti rajta. Tudniillik úgy beszél róla, mint ami a böjtölés-sel kapcsolatos és úgy állítja elénk, mint ami bűnös kedvte-léseitől való tartózkodást tartalmazza, nem csupán cselekedetek terén, hogy ezt a megkülönböztetést használja, mint amiket a törvény tilt, hanem a gondolatok terén, amit viszont az evangélium tilt meg. Ez a böjt a keresztény ember egész életét felöleli. Kelemen tehát azt tárja elénk, amit evangéliumi értelemben e kö-telesség megtartása magába foglal:

„Akkor tartja meg az Úr napját az evangélium szellemében betöltve a rendelkezést, ha gonosz hajlamát elhagyja és elfogadja a gnosztikust, megdicsőítve önmagában az úr feltámadását”.²⁹⁴

Kelemennek ebből a kijelentéséből nemcsak a böjtölésre vonatkozó elgondolását ismerjük meg, hanem az Úr napja megünneplésére és Krisztus feltámadásának megdicsőítésére vonatkozó álláspontját is. Ez, Kelemen szerint nem abból áll, hogy különleges tiszteletet tanúsítunk a vasárnap iránt, hanem azt, hogy elhagyunk egy gonosz jellemtulajdonságot és elfogadjuk a gnosztikust, egy keresztény szektát, amihez tartozott. Egyértelmű tehát hogy az Úr napjának efféle megünneplése nem csupán a hét egy napjára terjed ki, hanem felöleli a keresztény egész életét. Kelemen Úr napja nem betű szerinti, hanem misztikus nap volt, ami ezek szerint a kifejezés második alkalmazása értelmében a keresztény egész megújult életét magába foglalja és a kifejezés első használata szerint a menybéli eljövendő életet is magába foglalja. Ezt a nézetet támasztja alá Kelemennek a gnosztikus szekta, amihez ő maga is tartozott és a többi keresztény közötti ellentétre vonatkozó állítása. Azt mondja istentiszteletükről, hogy „NEM KÜLÖNLEGES NAPOKON FOLYT, ha-nem ezt cselekedjük folyamatosan egész életünk során”. Beszél továbbá a gnosztikus istentiszteletről is, hogy ez „nem egy különleges helyen vagy kiválasztott templomban vagy bizonyos ünnepekkor és kijelölt napokon zajlott, hanem egész élete alatt”.²⁹⁵

Mindenképpen figyelemreméltó tény, hogy az első író, aki úgy beszél az Úr napjáról, mint a nyolcadik napról, nem szó-szerinti napra hivatkozva használja a kifejezést, hanem misztikus napra utal vele. Ez nem a vasárnap, hanem a keresztény élet, vagy maga a menny! A folytatólagos Úr napjának ezt a tanítását utalásként megtaláljuk Tertullianusnál is és határozottan kifejezésre jut Origenesnél is. Ezek ketten a soron következő szerzők, akik használják ezt a kifejezést. De Kelemen folytatólagos vagy misztikus Úr napja azt mutatja, hogy nincs elgondolása arról, mit értett János vasárnapon, amikor ezeket a szavakat használta; mert ebben az esetben minden bizonnyal igazi Úr napjának és a gnosztikusok megkülönböztetett istentiszteleti napjának ismerte el.

Tertullianus, i. u. 200 körül a következő egyházatyá, aki az Úr napja kifejezést használja. Meghatározta értelmét és Krisztus feltámadásának napját illeti ezzel a

²⁹⁴ Kelemen művei, 7. könyv. 12. fejj.; egyházatyák biznyságtétele, 61. old.

²⁹⁵ Kelemen művei, 7. Könyv, 7. Fej. Az egyházatyák tanúságtétele, 62. old.

névvel. Kitto²⁹⁶ szerint ez „a legkorábbi autentikus példa”, amiben a szerző ilyen értelemben használja ezt az elnevezést. Ennek igaz voltát mi magunk is bebizonyítottuk, amikor minden szerzőt tényleges vizsgálat alá vontunk, hacsak az olvasó nem fedezett fel valami vasárnapra vonatkozó utalást Kelemen titokzatos nyolcadik napjában. Tertullianusnál a következőket olvassuk:

„Mi pedig a hagyomány szerint csupán a húsvét (feltámadás) vasárnapján (Az Úr napján) (De solo die dominico resurrectionis) vagyunk kötelesek tartózkodni ettől és egyben a félelem minden megnyilvánulásától és szolgálatától, sőt még ügyes bajos dolgainkat is elhalasztjuk ilyenkor, hogy rést se nyissunk az ördögnek. Hasonló módon járunk el a pünkösdi időszakban, amit ugyanilyen örvendező ünnepléssel ülünk meg.”²⁹⁷

Tertullianus még kétszer alkalmazza az „Úr napja” kifejezést, és még egyszer meg is határozza, ekkor a „nyolcadik napnak” nevezi azt. Mindkét esetben a pünkösdi keresztény ünne-pével egy sorba helyezi ezt a napot, amit az Úr napjának nevez, ahogy a már idézett példában is teszi. A következő idézet, amelyben az „Úr napja” kifejezés előfordul, egy feddést tartal-maz, amit Tertullianus intéz azokhoz a testvéereihez, akik össze-vegyültek a pogányokkal azok ünnepein. Így olvassuk:

„Óh, a pogányok hite jobb a maga módján, ami nem igényeli a keresz-tények egyetlen ünnepét sem! Nem közösködnének velünk az Úr napján, pünkösd-kor, még ha ismernék is ezeket, mert félnének, nehogy keresztényeknek nézzék őket. Mi viszont nem félünk, hogy pogányoknak mondanak minket. Ha pedig vala-mi jót akarsz tenni testednek, hát nem mondom, hogy csak néhány nap áll a rendel-kezésre ehhez, hanem sok. Hisz a pogányoknak évenként vannak ünnepnapjaik, neked pedig minden nyolcadik napon”.²⁹⁸

A minden nyolcadik napon beálló ünnep, amiről Tertul-lianus ebben az idézetben beszél, kétségtelenül megegyezik az általa fentiekben említett Úr napjával. Noha máshol úgy ír a vasárnapról, mint amit a pogányok jól ismernek és bizonyos körökben meg is tartanak,²⁹⁹ itt úgy nyilatkozik, hogy az úr napját nem ismerik azok, akiről ebben a szakaszban ír. Ez erőteljesen azt mutatja, hogy csak nem régen kezdték a vasárnapot az Úr napja elnevezéssel illetni. Még egyszer elmondja, hogy miképp-en:

„Minden alkalommal, amikor elérkezik évfordulója, áldozunk a halot-taknak születésnap tisztelet gyanánt. A böjtölést és a térdelést az úr napján tartott istentiszteleten törvényellenes cselekedeteknek tekintjük. Ugyanennek a kiváltság-nak húsvéttól egészen pünkösdig. Úgy érezzük, hogy minden bort vagy kenyeret, legyen az akár a sajátunk is, csak fájdalom árán vehetjük a földre. Minden egyes előre megtett lépésnél, mint be- és kimenetkor, amikor felöltjük ruhánkat és fel-vesszük cipônket, amikor fürdünk és amikor asztalhoz ülünk, amikor lámpásainkat meggyújtjuk, akár a heverőn akár a széken a hétköznapi élet minden egyes moz-zanatában homlokunkon hordozzuk a (kereszt) jelét”.

„Ezekkel és más, ezekhez hasonló előírásokkal kapcsolatban, ha valaki az Írás törvényét kérné rajtunk számon, semmit sem tudnánk válaszolni. Csak a ha-gyományban lelheted fel eredetét, megszilárdítóját a szokásban, kifejezési formáját pedig a hitben. A hagyománynak, a szokásnak és a hitnek az értelmet kielégítő ma-gyarázatát te is felkutathatod, vagy pedig megtanulhatod attól, aki ismeri eze-ke-t”.³⁰⁰

²⁹⁶ Kitto, Bibliai irodalmi enciklopédia. Eredeti kiadás, az Úr napja szócikk.

²⁹⁷ Tertullianus, Az imádságról, 23. feje. Egyházatyák bizonyoságtétele, 67. old.

²⁹⁸ A bálványimádásról, 14. Fej.; Az egyházatyák bizonyoságtétele, 66. old.

²⁹⁹ Nemzetekhez, 1. Könyv, 18. Fej.; Az egyházatyák bizonyoságtétele, 70. old.

³⁰⁰ A koszorúról, 3. És 4. Szak.; Az egyházatyák bizonyoságtétele, 68, 69. old.

Ezzel ki is vannak merítve azok az idézetek, amelyekben Tertullianus az „Úr napja”-ról tesz említést, eltekintve attól az egyszerű hivatkozástól, ami a böjtről írott értekezésében talál-ható. Felettébb figyelemre méltó, hogy minden esetben az Úr napját, a húsvét és a pünkösd ünnepével azonos szinten említi. Továbbá közvetlen összeköttetésbe hozza a „halottakért bemu-tatott áldozatokkal” és a „kereszt jelnek” használatával. Amikor ezekre vonatkozóan a Biblia tekintélyét kéri tőle számon, nem azt feleli, hogy az Úr napjára vonatkozóan birtokunkban van János apostol tekintélye, miközben a kereszt jelét és a halottakért bemutatott áldozatokat tekintve csak hagyománnyal rendelke-zünk? Ellenkezôleg, éppen azt olvassuk, hogy ha „valaki ezekre vonatkozóan az Írás törvényét kérné számon semmit sem tudnának felelni”. Ha felvetôdne a kérdés: „Mimódon alkalmaz-ható az Úr napja elnevezés a vasárnapra, hacsak nem az apostoloktól ered ennek a hagyománya”? Helyesebb lenne a kérdést így megfordítani: Honnan ered a halottakért való áldo-zás? És hogyan került használatba a kereszt jele a keresztények között? Az „Úr napja” kifejezés vasárnapra vonatkozó alkalma-zása semmivel sem apostolibb, mint a kereszt jele és a halot-takért bemutatott áldozás; éppúgy nem vezethetô vissza az apos-toli idôkhöz eredetét tekintve, mint a nagy hitehagyás már emlí-tett nyilvánvaló tévtanításai.

Kelemen egy folytonos Úr napjáról tanított; Tertullianus, aki hasonló állásponton volt, kijelentette, hogy a kereszt-tényeknek úgy kellene egy állandó szombatot ünnepelniük, hogy nem annyira a munkától, mint inkább a bûntôl tartózkodnak.³⁰¹ Tertullianus vasárnapünneplésre vonatkozó elgondolását ezután idézzük fel.

Origenész, i.sz. 231-ben, a harmadik ókeresztény író, aki az Úr napját nyolcadik napnak nevezi. Kelemen tanítványa volt, aki elsôként alkalmazza ezt a párosítást. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy ô is tanítja Kelemen folyamatos Úr napjára vonatkozó tantételét, sem azon, hogy még határozottabban teszi, mint maga Kelemen. Miután úgy mutatja be Pált, mint aki azt tanítja, hogy minden nap egyforma, így folytatja:

„Ha szemünkre vetik ebben a kérdésben, hogy mi magunk is szokás sze-rint megünnepelünk bizonyos napokat, mint például az Úr napját, az elôkészület napját, a húsvétot, vagy a pünkösdöt, a következôt kell feleljem: a tökéletes keresztény számára, aki még gondolataiban, munkáiban, és cselekedeteiben is természetes urát, Istent, az ígét szolgálja, minden nap az Úr napja, és mindig az Úr napját tartja”.³⁰²

Ezt mintegy negyven évvel azután írták, hogy Kelemen felvetette az Úr napjával kapcsolatos tanát. A tökéletlen kereszt-tény megszentelheti ugyan az elôkészület napjával, húsvétal és pünkösdde egy sorban álló Úr napját, ám a tökéletes keresztény az igazi Úr napját ünnepli, ami megújult életének minden napját magába foglalja. Origenész az Úr napja kifejezést két különbözô módon használja: 1. Egy szószerinti, természetes napra, ami megítélése szerint egy sorban áll az elôkészület, a húsvét és a pünkösd napjával; 2. És egy misztikus napra, ahogy Kelemen is tette, ami a keresztény életének teljes idôtartamára kiterjed. A misztikus nap értékelése szerint az „igazi Úr napja”. Ebbôl arra következtethetünk, hogy nem hitt abban, miszerint a vasárnap lett volna az apostolok által elrendelt Úr napja. De Origenész kora után az Úr napjából mégis az ú.n. nyolcadik nap közismert elnevezése

³⁰¹ Válasz a zsidóknak, 4. Fej. Az egyházatyák bizonyoságtétele, 73. old.

³⁰² Celsus ellen. 8. Könyv; 22. fej.; Az egyházatyák bizonyoságtétele, 87. old.

lett. Annak ellenére, hogy ez a három ókeresztény író - Kelemen, Tertullianus és Origenész - akik először használták ilyen összefüggésben ezt a kifejezést, soha nem állították, hogy ezt a nevet az apostolok adták ennek a napnak, hanem csak egyszerűen jelzik, hogy soha nem volt ilyen elgondolásuk. A halottakért felajánlott áldozatok és a kereszt jelének használata legalább annyira közel állnak az apostoli idôkhöz, mint az Úr napja elnevezésnek vasárnapra való alkalmazása. E háromnak közös eredete van, ahogy Tertullianus saját szavai is mutatják. Origenésznek a sabbath-ra és a vasárnapünneplésre vonatkozó nézeteiről később lesz szó.

Így áll a dolog tehát a vasárnapnak azzal az igényével, hogy az Úr napja titulust hordozza. Alkalmazásának első példája, ha feltételezzük, hogy Kelemen a vasárnapra utalt, majdnem egy évszázaddal János páthmoszi látomása utánra tehető. Azoknak, akik először nevezték ezen a néven, nem volt semmi elgondolásuk arról, hogy isteni vagy apostoli kijelölés révén lett volna azzá, ahogy világosan kifejezésre is juttatták. Ezzel éles ellentétben áll a húsvét katolikus ünnepe. Bár az Újtestamentumban sehol sem adtak parancsot arra, hogy visszavezethető olyan emberekre, akik azt mondják, hogy az apostoloktól vették!

A kisázsiai gyülekezetek Polycarpustól vették át ezt az ünnepet, aki, mint Eusebius Polycarpus állításáról vallja, hogy ő Jánossal, a mi Urunk tanítványával, valamint a többi apostollal, akikkel kapcsolatban állt, ünnepelte.³⁰³ Szókratész azt mondja felőlük, hogy kitartanak amellett, hogy ezt az ünnepet „János apostol hozta el hozzájuk”.³⁰⁴ Anatolius azt állítja ezekről az ázsiai keresztényekről, hogy „ezt a szabályt egy kifogástalan te-kintélytől, János evangélistától nyerték”.³⁰⁵

És ez nem minden. A nyugati egyházak, élükön a Római egyházzal, buzgón ünnepelték a húsvétot. Ők is visszavezették az apostolokig ezt az ünnepet. Szókratész tehát azt mondja róluk: „A Rómabeliek és a nyugati területeken élők arról biztosítanak bennünket, hogy használatát Péter és Pál apostolra vezetik vissza”.³⁰⁶ De azt is elmondja, hogy ezek a területek nem tudták ezt írott bizonyosságtétellel bizonyítani. Szozomeus azt mondja a rómabeliekről, a húsvét ünneplésre tekintettel, hogy „sohasem tértek el az eredeti gyakorlattól ebben a vonatkozásban, mivel ezt a szokást a szent apostolok, Péter és Pál örökítették rájuk”.³⁰⁷

Ha az Úr napja vasárnapot így vissza lehetne vezetni egyetlen emberig, aki azt állítaná, hogy Jánossal és a többi apostollal együtt ünnepelte, milyen magabiztosan lehetne hivatkozni rá, mint ami pozitív módon bizonyítja, hogy apostoli intézményről van szó! A húsvét megünneplésével összefüggésben ezt mégis meg lehet tenni! Mindazonáltal egyetlen tény elég ezzel az ünneppel kapcsolatban, hogy megtanítsa minket arra, milyen ostobaság a hagyományban bizakodni. Polycarpus azt állította, hogy János és a többi apostol tanította őt arra, hogy a húsvét ünnepe az első hónap tizennegyedik napján ünnepelje, legyen az a hét bármelyik napja, miközben a Római

³⁰³ Eusebius, Egyháztörténet, 5. Könyv. 24. feje.

³⁰⁴ Szókratész egyháztörténelme, 5. Könyv. 22. feje.

³⁰⁵ Anatolius, Tizedik töredék,

³⁰⁶ Szókratész egyháztörténete, 5. Könyv. 22. feje.

³⁰⁷ Szozomeust egyháztörténete, 7. Könyv. 18. Feje.; Lásd Mosheim könyvét is, 1. 2. Cent. 2. Rész. 4. Feje. 9. szak.

gyülekezet vezetői kitar-tottak amellett, hogy Péter és Pál azt tanították nekik, hogy a nagy pénteket követő vasárnapon kell megünnepelni!³⁰⁸

A katolikus egyház "Úr napja" i.sz. 194-nél nem vezethetô vissza közelebb Jánoshoz, vagy talán még szigorúbban ragasz-kodva az igazsághoz, i.sz. 200-nál. Azok pedig, kik ebben az i-dôben használják ezt a kifejezést, egyszerűben bemutatják, hogy nem hiszik azt, miszerint az úr napja apostoli elrendelésű. Azért, hogy elrejtsek ezeket a fatális tényeket, az elnevezést Ignatiusra, János tanítványára vezetik vissza, hogy így azonosítsák a vásár-napot annak az apostolnak az úr napjára utaló kijelentésével, egész sor hamisítványt hoztak létre, melyeket volt alkalmunk megvizsgálni. De még ha vissza is tudnánk vezetni az úr napja vasárnapot Ignatiusig, János tanítványáig, akkor sem lenne ettôl apostoli intézmény, ahogy a húsvét katolikus megünnepelése ese-tében, ami visszavezethetô Polycarpusra, János egy másik tanít-ványára, aki azt állította, hogy magától Jánostól kapta!

³⁰⁸ Szokratész egyháztörténelme, 5. Könyv. 22. Fej.; Mc. Clintock és Strong, Cyclopedia, 3. Köt. 13. Old.; Bingham, Régiségek (Antiquitates), 1149. old.

XIV. Fejezet - AKIK ELSŐKÉNT TANÚSKODTAK A VASÁRNAP MELLETT

Mostani érdeklődésünk témája a vasárnapünneplés eredete - Mosheim és Neander ellentmondásos állításai - Az ellentmondás aközött amit mondtak és a kérdéskört meghatározó valódi okok között - Az Újtestamentum nem támasztja alá Mosheim állítását - Barnabás levele hamisítvány - Plinius bizonyoságtételének nincs meghatározó szerepe ebben a kérdésben - Ignatius levele valószínűleg hamis - Ezt a részt pedig valószínűleg betoldották, hogy a vasárnapot igazolják - A kérdés eldöntése.

A vasárnapot, a hét első napját, mint keresztény sabbath-ot szinte egyetemesen megünnepelik. Ennek az intézménynek a kelet-kezése a még előttünk álló vizsgálódás témája. Két kitűnő egyháztörténész is bemutatja, de egymással olyan szöges ellentétben álló módon, hogy felvetődik az igen kíváncsi érdeklődés, hogy vajon kettőjük közül melyik fogalmazza meg az igazságot. Mosheim tehát az első századra vonatkozóan ezt írja:³⁰⁹

„Valamennyi keresztény azonos nézeten volt abban, hogy különítsék el a hét első napját, melyen gyôzedelmes Megváltónk feltámadt a halálból, közös isten-tisztelet ünnepélyes megtartására. Ez a kegyes szokás, ami a jeruzsálemi gyülekezet példájából származott, az apostolok világos megjelölésén alapul, akik ugyan-ilyen szent szándékkal megszentelték ezt a napot, és egyetemesen megünnepelték mindenhol a keresztény gyülekezetekben, amint a leghitelesebb írók egyesült bizonyoságtételéből kiviláglik.

Most pedig olvassuk el, mit mond Neander, a legkiválóbb egyháztörténész a vasárnapünneplés apostoli tekintélyéről:

„A vasárnapünneplés csakúgy, mint az összes többi ünnep, mindig is csupán emberi rendelkezés volt és igen távol állt az apostolok szándékától, hogy kialakítsanak egy erre vonatkozó isteni parancsot. Távol állt tőlük és az apostoli ösztönytől, hogy a szombat törvényeket átvigyük vasárnapra. Talán a második század végén kezdett egy efféle hamis alkalmazás kibontakozni, mert akkorra úgy tűnik, hogy az emberek bűnnek tekintették a vasárnapi munkát”.³¹⁰

³⁰⁹ Maclaine' Mosheim, 1. század. 2. rész. 4. fej. 4. szak.: Közreadtam Mosheim fordítását, nem azért, mert ez Mosheim pontos változata, hanem mert olyan sokan használják az első napi szombat megünnepelésének alátámasztására. Maclaine Mosheim-hez írott előszavában azt mondja: 'Néha igen szabadon bánnak szerzőim műveivel.'. Azt is elmondja, hogy milyen szabadságra gondol, mert beszámol arról, hogy gyakran hozzátesz néhány mondatot, hogy az észrevételt még feltűnőbbé tegye, a tényt világosabbá, az ábrázolást még tökéletesebbé. Ez az itt szereplő idézet példa erre a szabadságra. Dr. Murdock, aki Mosheim műveinek teljes, szó szerinti változatát adta közre, így fordítja ezt a szakaszt:

„Az ebben a században élt keresztények Isten imádására és kegyességben való előmenetel érdekében összegyülekeztek a hét első napján, azon a napon, melyen Krisztus ismét felvette életét, ezért ezt a napot maguk az apostolok is vallásos istentiszteleti céllal elkülönítették és a jeruzsálemi gyülekezet példáját követve általánosságban megtartották. Ez egy a kezünkben lévő világos bizonyoságtétel.”
Murdock, Mosheim, 1. század. 2. rész, 4. fej. 4. szak.

³¹⁰ Neander, Church History (Egyháztörténet) J.H. Rose fordítása, 186. old. Hogy Neander erőteljes állításának erejét megtörje, miszerint a vasárnap csakúgy, mint minden más ünnep, mindig is csupán emberi rendelkezés volt és igen távol állt az apostolok szándékától, hogy kiadjanak egy erre vonatkozó isteni parancsot és távol állt tőlük továbbá az apostoli egyháztól, hogy a sabbath törvényeket átvigyük vasárnapra - két dolgot mondott ki:

1. Hogy Neander művének legutóbbi kiadásában visszavonta ezt a kijelentést. Igaz, hogy művének újraírásakor kihagyta ezt a mondatot. De nem illesztett be semmilyen ezzel ellentétes jellegűt és az átdolgozott kiadás általános hangvétele ezen a helyen pontosan ugyanolyan, mint abban, amiből ezt a kiragadott állítást vették.

Ennek bizonyítására idézzük Neander művének legutóbbi kiadásából az ezen a helyen szereplő állítását, ami a vasárnapünneplésről szól az ősegyházban. Azt mondja:

„A vasárnapot, mint az öröm napját azzal különböztették meg a többitől, hogy mentesítették a bűntöktől és azzal a mozzanattal, hogy ezen a napon állva imádkoztak nem pedig térdelő helyzetben, ahogy Krisztus, feltámadásával ismét a mennybe emelte az elesett embert” (Torrey's Neander, 1. köt. 295. old. 1852. kiad).

Ez egy pontos beszámoló a korai vasárnapünneplésről, amint ezek után megmutatjuk. Ez az ünneplés csupán emberi rendelkezés volt, aminek egyetlen mozzanatára sem adtak soha parancsot az apostolok, majd nyilvánvalóvá lesz mindenki előtt, aki valamilyen előírást akar találni erre vonatkozóan az Újtestamentumban.

2. Ám Neander bizonyoságtételének figyelmen kívül hagyására létrehoztak egy másik módszert is, miszerint nem akarta tagadni, hogy az apostolok megalkottak egy isteni parancsot a vasárnap, mint keresztény szombat érdekében, de azt viszont ki akarta mondani, hogy nem hoztak létre isteni parancsot a vasárnap, mint katolikus ünnep érdekében. Akik ezt állítják, tudniuk kell, hogy ez nem

Hogyan döntjük el, hogy melyik történésznek van igaza? Egyikük sem élt az apostoli egyház idején. Mosheim tizenhét-cadik századi író volt, Neander pedig tizenkilencedik századi. Arra van tehát szükségünk, hogy megismerjük az erre az esetre vonatkozó tényeket ennek az időszaknak a számunkra is hozzá-férhető írásműveiből. Ezek az összes olyan bizonyágtételt tartalmazzák, melyek birtokában előállhatunk azzal az igénnyel, hogy eldöntjük ezt a kérdést. Ezek elsősorban az Újtestamentum ihletett írásai, másodsorban a korszak olyan íróinak a jó nevű alkotásai, akikről feltételezhető, hogy megemlítik az első napot, azaz Barnabás levele, Pliniusnak, Bythinia kormányzójának Trajanus császárhoz intézett levele valamint Ignatius levele. Ezek mind a második század közepe előtt született írásművek és elég későiek ahhoz, hogy kiterjedjenek Mosheim állításának területére, vagyis úgy tekinthetők, mint amelyek a hét első napjára utalnak.

A kérdések, melyeket e bizonyosság segítségével eldönthetünk a következők: Elkülönítették-e az apostolok a vasárnapot istentiszteleti célra, amint Mosheim mondja? Vagy pedig a kérdéses bizonyíték megmutatja-e, hogy a vasárnap, miként az ősz-szes többi ünnep is, mindig is emberi rendelés volt, ahogy Neander határozottan vallja?

Bizonyos, hogy az Újtestamentum egyetlen utalást sem tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a vasárnapot nyilvános istentisztelet céljára kijelölték volna. Ugyanúgy igaz az is, hogy nincs egyetlen példa sem arra, hogy a jeruzsálemi gyülekezet példaa-dása lenne az, amire egy efféle állítást alapoztak. Az Újtestamentum nem nyújt támogatást Mosheim állításának igazolására.³¹¹

A három hozzánk is eljutott levél, melyekről azt állítják, hogy az apostoli korban íródtak, vagy közvetlenül az után, most kerül közelebbi vizsgálat alá. Ezek azok, amelyek egy sokkal kiterjedtebb időszakból visszamaradtak ránk, mint amekkorát Mosheim állítása felölel. Csak az első századról beszél, mi azon-ban ennek az évszázadnak valamennyi szerzőjét idézzük, és a következő évszázadból, Justinus Martyr korát, azaz i.u. 140-et megelőzően, akiről azt feltételezték, hogy említést tett a hét első napjáról. Tehát az olvasó rendelkezésére bocsátjuk az ebben az ügyben szereplő összes adatot. Barnabás levele az alábbiak szerint foglal állást az első nap megünneplése mellett:

Ezt mondja még nekik: Újholdjaitokat és szombataitokat ki nem állhatom. Látjátok, hogyan beszél: nekem nem a mostani szombatjaitok kedvesek, hanem az, amelyet alkottam, melyen mindentől megpihenve, a nyolcadik nap kezdetét hozom létre, azaz egy másik világ kezdetét. Ünnepejlük azért örömmel a nyolcadik napot, melyen Jézus is feltámadt halottaiból és megjelent és felment a mennyekbe”.³¹²

Nagyon is joggal következtethetünk arra, hogy Mosheim igen bízik ebben a bizonyágtételben, minthogy egy apostoltól származik, és mivel sokkal jobban alkalmas arra, mint bármi, amit eddig vizsgálat alá vontunk, hogy a vasárnap szentségét igazolja. Mégis őszintén elismeri, hogy a levél hamisítvány. Azt mondja tehát:

igaz. Neander kifejezetten tagadja, hogy apostolok megalkották vagy elismerték a vasárnapot szombat gyanánt és úgy állítja be a vasárnapot, mint egyszerű ünnepet első alkalommal történt megünneplésétől kezdve, és csupán emberi tekintély alapozta meg.

³¹¹ Lásd a 10. és 11. fejezetet, ahol igen gondosan megvizsgáltuk az Újtestamentumot ebben a vonatkozásban.

³¹² Barnabás levele, 13:9, 10. vagy ahogy mások osztják fel a levelet, a 15. fejezet.

„Barnabás levele valami zsidó műve, aki valószínűleg ebben az évszázad-ban élt, akinek szerény képessége és zsidó mesékhez való babonás ragaszkodása azt mutatja, hogy szándékainak becsületessége ellenére minden valószínűség sze-rint nem ő volt az igazi Barnabás, Szt. Pál társa.”³¹³

Egy másik művében Mosheim ezt mondja erről a levélről:

„Ami pedig azt illeti, ahogy néhányan feltételezik, hogy az a Barnabás írta, aki Szt. Pál barátja és társa volt: egy efféle elképzelés hiábavaló voltát könnyű belátni magából a levélből. Tartalmaz néhány Szentírássra vonatkozó nézetet és ér-telmezést, de olyan kevés van benne az Írás igazságából, magasztos voltából, méltóságából vagy erejéből, hogy ezek alapján lehetetlen arra gondolni, hogy Is-tentől vezetett férfi tollából származzon.”³¹⁴

Neander így vall erről a levélről:

„Nem tudjuk elismerni, hogy ez a levél ahhoz a Barnabáshoz tartozik, aki értékes társa volt Szt. Pál apostol munkálkodásának.”³¹⁵

Stuart professzor hasonlóképpen tesz bizonytságot:

„Nem kételkedem abban, hogy egy Barnabás nevű férfi írta ezt a levelet, azt viszont másokkal együtt kétségbe kell vonjam, hogy Pál kiválasztott társa írta”.³¹⁶

Dr. Killen, az egyháztörténet professzora az írországi presbiteriánus egyház Nagy Gyűlésén az alábbi megfogalmazást használta:

„A Barnabás levélként ismert iratot valószínűleg i.sz. 135-ben állították össze. Feltehetőleg egy a judaizmusból megtért ember műve, akinek különös kedve tellett a Szentírás allegorikus értelmezésében”.³¹⁷

Hackett professzor bizonyágtétele így szól:

„Ezt a fennmaradt levelet, amit Barnabás leveleként ismertek még a má-sodik században is, nem lehet eredetiként védelmezni.”³¹⁸

Mr. Milner a következőképpen beszél Barnabás hírneves leveléről:

„Nagy sérelem számára úgy értelmezni a nevét viselő levelet, mint ami az övé”.³¹⁹

Kitto így beszél erről a műről:

„Az ú.n. Barnabás levél második századi hamisítvány.”³²⁰

A Vallásos Ismeretek Enciklopédiája azt mondja az újtes-tamentumi Barnabásról:

„Nem lehetett olyan mű szerzője, ami úgy tele van a Szentírás erőltetett allegóriáival, különös nem igazolható magyarázataival, vadállatokra vonatkozó történetekkel és ilyen egyéb hasonlatokkal, melyek a levél első részét alkotják”³²¹

Eusebius, az első egyháztörténész a hamis iratok kategóri-ájába sorolja ezt a levelet. Azt mondja:

„A hamisítványok közé kell számlálni a „Pál cselekedetei” c. valamint a „Pásztor” nevet viselő és a „Péter jelenései” c. műveket. Ezek mellett Barnabás levelét is és ami az „Apostoli rendelkezések” címet viseli.”³²²

³¹³ Egyháztörténet, 1. század, 2. rész. 2. fejr. 21. szak.

³¹⁴ Historical Commentaries, 1. szd. 53. szak. (Történelmi kommentárok).

³¹⁵ Rose, Neander, 407.old.

³¹⁶ Gurney, A szombat története, tekintélye és használata (History, Authority and Use of the Sabbath) c. művéhez illesztett megjegyzés.

³¹⁷ Ósegyház (Ancient Church), 1. szd. 15. fejr.

³¹⁸ Commentary on Acts (Az Apostolok cselekedeteihez írt kommentár) 251.old.

³¹⁹ Egyháztörténet (History of the Church) 1. szd. 13. fejr.

³²⁰ Bibliái irodalmi enciklopédia, az „Úr napja” szócikk, 10. kiad. 1858.

³²¹ Encyclopedia of Religious Knowledge, „Barnabás levele” szócikk.

Sir William Domville a következőképpen beszél:

„Ezt a levelet persze nem Barnabás írta. Nem pusztán méltatlan hozzá, de a keresztény vallásra is szégyen lenne, hogy a vallás egyik hitelesített műve legyen az apostolok korában. Ez a körülmény komolyan károsítaná az isteni eredetre vonatkozó bizonyítékokat. Mivel nem Barnabás levele ez a dokumentum, ami szombat kérdését illeti, semmivel sem több, mint valamelyik ismeretlen közösséghez tartozó néhány keresztény vasárnapünneplés gyakorlatára vonatkozó ismeretlen író bizonyágtételénél, a keresztény korszak valamelyik bizonytalan időszakában, mindennemű elégséges alap nélkül ahhoz, hogy hinni lehessen abban, hogy ez az időszak az első század volt.”³²³

Coleman az alábbi bizonyágtétellel állt elő:

„Barnabás levele, ami Pál missziómunkabeli társának megbecsült nevét viseli, egyértelműen hamisítvány. Bővölködik mesészerű elbeszélésekben, az Ótestamentum misztikus, allegorikus értelmezéseiben, valamint képzeletszötte hasonlatokban. A tudósok abban is egyetértenek, hogy nincs semmi tekintélye.”³²⁴

Az alábbi szakaszt úgy idézzük, mint a levél tartalmazta megmagyarázhatatlan és képtelen dolgok egyik mintapéldányát:

„Hiénát se egyél, annyit akar mondani, hogy ne legyél házasságtörő, se fiúk meggyalázója, ne is légy hasonlós ezekhez. Miért, mert ez az állat évente változtatja nemét, hol hím, hol nőstény.”³²⁵

Mivel a vasárnapünneplő történészeknek megengedtük, hogy döntsenek az esetben, mi is fel vagyunk hatalmazva arra, hogy a levelet hamisítványként kezeljük. És aki csak elolvassa ennek a 9. fejezetét (mert nem tudjuk az egészet idézni), majd elismeri a következtetés igazságát. Ez a levél az egyetlen olyan írás, ami azt állítja magáról, hogy az első századból származik az Újtestamentumot kivéve, amiben hivatkozás történik a hét első napjára. Még Mosheim is elismeri, hogy ez a levél nem nyújt támogatást a vasárnapünneplés számára.

A következő dokumentum, ami felkelti figyelmünket, Pliniusnak, Bythinia kormányzójának Trajanus császárhoz intézett, kb. i.sz. 104-ben írt levele. Azt mondja a tartományában élő keresztényekről:

„A jelentések szerint azonban az a legnagyobb vétkük, hogy bizonyos meghatározott napon, hajnalhasadta előtt összegyülekeznek és váltakozva karban énekelnek az istennek hitt Krisztus tiszteletére és esküvel kötelezik magukat, nem ám valami gaztetre, hanem arra, hogy nem lopnak, nem rabolnak, nem követnek el házasságtörést, nem szegik meg esküjüket, a rájuk bízott letét kiadását felszólítás esetén nem tagadják meg; ennek végeztével pedig rendszerint szétszélednek; majd ismét összejönnek, hogy közösen fogyasszák el közönséges és ártatlan lakomájukat.”¹⁸

Pliniusnak ez a levele bizonyára nem támogatja a vasárnapünneplést. Az esetet Coleman becsületes egyszerűséggel így mutatja be. Azt mondja erről a kivonatról:

„Ez az állítás csak arra bizonyíték, hogy ezek a keresztények szent alkalmaként megtartanak egy napot, de hogy az a hét utolsó vagy első napja volt-e, nem derül ki.”¹⁹

Charles Buck, egy kiváló vasárnapünneplő író nem lát ebben a levélben semmi bizonyítékot az első nap megünneplésére, mint az kiderül a meghatározatlan fordításból is, amit ő tesz közzé. Ekképpen idézi a levelet:

„Ezek a személyek kijelentik, hogy összes bűnük, ha ugyan bűnösök, abban merül ki, hogy bizonyos napokon összegyülekeznek napkelte előtt, hogy felváltva énekeljenek Krisztus, mint Istenük dicséretére.”²⁰

³²² Egyháztörténet, 3. könyv. 25. fejezet.

³²³ A szombat vagyis hat, az Újtestamentumból felhozott textus a keresztény szombat bizonyítására, 233. oldal.

³²⁴ Őskereszténység (Ancient Christianity), 1. fejezet. 2. szakasz.

³²⁵ Barnabás levele, 9:8. Más kiadványokban ez a 10. fejezet.

¹⁸ Coleman, Ancient Christianity (Őskereszténység), 26. fejezet. 2. szakasz.

¹⁹ Példákkal illusztrált Őskereszténység (Ancient Christianity exemplified) 26. fejezet. 2. szakasz.

Tertullianus, aki i.u. 200 körül így ír Pliniusnak erről a jelentéséről:

„Semmit sem talált vallásos szolgálataikban, csak azt, hogy *kora reggel* összegyülekeznek, hogy himnuszokat énekeljenek Krisztusnak és Istennek és egyesült fogadalmat tesznek egész életükre, hogy hűek lesznek vallásukhoz, tiltják a gyilkosságot, házasságtörést, becstelenséget és más bűnöket”.²¹

Természetesen Tertullianus sem talált ebben egyetlen, a vasárnapünneplésre vonatkozó utalást sem.

W. B. Taylor a következőképpen beszél erről a meghatározott napról:

„Minthogy ebben az időben általánosságban a szombatnapot ünnepelték meg a Nap napjaként (még ha nem is úgy) éppen olyan valószínű, hogy ez a meghatározott nap, amire Plinius hivatkozik, inkább a hetedik nap, mint az első nap volt. Bár az utóbbit általában magától értetődőnek tekintik”.²²

Magától értetődőnek tekinteni egy bizonyításra szoruló dolgot nem új az első nap megtartásának igazolására eddig felhozott bizonyítékok esetében. Bár Mosheim úgy számít Pliniusnak erre a kifejezésére, mint ami döntő módon támogatja a vasárnapot, mégis így szól a másik tudós férfi véleményéről:

„B. Just. Hen. Boehmer valóban megérteti velünk, hogy ez a nap azonos volt a zsidó szombattal.”²³

Plinius néhány évvel az apostolok tanúságtételét követően írta ezt a bizonyoságtételt. Egy olyan gyülekezetre vonatkozik, melyet valószínűleg Péter apostol alapított.²⁴ Az még valószínűbb, hogy ez a gyülekezet alig negyven évvel Péter halála után a negyedik parancsolatot tartotta, minthogy egy olyan napot ünnepelt volna, amit soha nem rendeltek el isteni tekintéllyel. Bele kell törődjünk, hogy a Pliniustól eredő bizonyoságtétel sem-mit sem bizonyít a vasárnapünneplés alátámasztását tekintve, mert nem jelöli meg, hogy a hét melyik napját tartották meg.

Alexandriai Ignatius leveleit igen gyakran idézik az első nap megünneplése mellett. A következőkben erre fordítjuk fi-gyelmünket. Így mutatkozik meg, amint azt mondja:

„Ha tehát azok, akik a régi törvényekben nevelkedtek fel, eljutottak a re-ménység újdonságára, ne a szombatot tartsák, hanem éljenek az Úr napja szerint, mely napon felkelt életünk Általa és halála által, amit egyesek tagadnak, mely misztérium által nyertük el a hitet és azért tartunk ki, hogy Jézus Krisztus, egyetlen tanítónk tanítványainak találtsunk. Hogyan is élhetnénk nélküle, akinek a próféták is tanítványai voltak Lélekben és mint tanítót várták.”²⁵

Két fontos, ezzel az idézettel összefüggő tény érdemes különösképpen figyelembe venni: 1.) Hogy nagytekintélyű va-sárnapünneplő írók elismerik, hogy Ignatius levelei hamisítvá-nyok. Azok között a levelek között pedig, melyek talán eredeti-ek, nem szerepel a Magnesiabeliekhez írott levél, amiből a fenti idézet származik, a többiek pedig nem mondanak semmit az első nap megünnepléséről; 2.) Hogy a Magnesiabeliekhez írott levél egyetlen szót sem szól valamilyen napról. A *nap*

²⁰ Buck, Teológiai Szótár (Theological dictionary) „keresztények” szócikk.

²¹ Tertullianus, Apológia, 2. szak.

²² A szombat kötelező érvénye (Obligation of the Sabbath), 300.old.

²³ Történelmi kommentárok, 1. száz. 47. szak.

²⁴ 1. Pét, 1.1. Lásd Clark kommentárjait, a Péter leveleihez intézett előszót.

²⁵ Ignatius, Magnésiabeliekhez írott levele, 3:3-5; vagy ha másképpen osztjuk fel a levelet, akkor a 9. feje.

szót a fordító tette bele csalárd módon. E feltételezések közül az első alátámasztására Dr. Killientől az alábbi bizonyítást idézzük:

„A tizenhatodik században egy igen régi takaró alól tizenöt levelet húztak elő és úgy kínálták fel őket a világnak, mint az antióchiai prédikátor műveit. A tudósok nem fogadták el ezeket ezzel a megjelöléssel és nyolcat közülük hamisítványnak minősítettek. A tizenhetedik században a megmaradt hét levelet újra előhozták a homályból és azt állították, hogy ezek Ignatius munkái. Az éles elméjű kritikusok megint csak nem ismerték el jogigényüket, de ez a második megjelenés felkeltette irántuk a kíváncsiságot és sokan buzgón vágyakoztak arra, hogy meg-lássák az igazi leveleket. Tüvé tették Görögországot, Szíriát, Palesztinát és Egyiptomot. Kutattak utánuk, míg végül három levelet találtak. A felfedezés általános elismerést váltott ki. Megvallották, hogy a levelek közül az a négy, amit mostanában eredetinek tekintettek, apokrif. Merészen kimondták, hogy a most előkerülő három viszont felette áll ennek a kihívásnak. Az igazság sohasem köt kompromis-sumot és keményen megtagadta jóváhagyását ezektől az igénylőktől. E három levél belső bizonyítékai hatalmasan igazolják azt, hogy miként az utolsó három Sybilla irat, ezek is egy súlyos csalás utolsó fortélyai”.²⁶

Ugyanez a szerző így fogalmazza meg Kálvin véleményét:

„A nagy Kálvin értelmességének egyáltalán nem hitvány bizonyítéka, hogy háromszáz évvel ezelőtt mélyreható ítéletet mondott ezekről az ignatiusi levelekről”.²⁷

Ignatiusnak erről a három leveléről, amelyeket még min-dig eredetinek tartanak, C. F. Hudson professzor a következőket mondta:

„Antióchiai Ignatius kb. i. sz. 115 táján halt mártírhálált. A neki tulajdo-nított levelek közül három eredeti. Azok, amelyeket Polycarpusnak, az efézusiak-nak és a rómaiaknak címzett.”²⁸

Megfigyeljük majd, hogy nem tartozik az itt eredetinek említett három levél közé az, amelyikből a vasárnap melletti idé-zet származik és az is tény, hogy egyetlen célzást sem tesznek a vasárnapra. Sir William Domville, egy szombatellenes szerző az alábbi megfogalmazást alkalmazza:

„Mindenki tudja, aki ilyen dolgokban jártas, hogy Ignatius művei több betoldást tartalmaznak és romlottabbak, mint az ősi egyházatyák közül bárkié és néhány olyan írást is néki tulajdonítottak, melyek teljesen hamisak”.²⁹

Robinson, egy kitűnő múlt századi angol baptista író az Ignatiusnak, Barnabásnak és másoknak tulajdonított levelekről az alábbi véleményének ad hangot:

„Ha az ezeknek tulajdonított írások közül bármelyik is eredeti, akiket apostoli atyáknak neveznek, mint Ignatius, az antióchiai tanító, Polycarpus, Smir-nából, Barnabás, aki félig zsidó volt, Hermas, Pius testvére, római tanító, ha ezek közül bármelyik is eredeti, amit nagyon is jó okunk van kétségbe vonni, akkor is csupán jó emberek kegyességét és tanulatlanságát igazolják. Közülük néhány rossz-szabb, de a legjobb sem jobb a baptisták a quékerek leggyengébb istenfélelemben született leveleinél, melyek az angliai polgárháború idejében keletkeztek, ám ezek a könyvek vad és szokatlan eredetű hitvány álmodozások”.³⁰

Ezeknek az ignatiusi leveleknek a kétségbevonható jelle-gét tehát megfelelően bebizonyítottuk. A vasárnap mellett felho-zott idézet nem abból a három levélből való, amelyeket még ere-detinek tekintenek. Amit pedig még meg kellene figyelni, hogy egyetlen napról sem szólnak egyetlen szót sem, ha a fordító nem élt volna egy egészen különleges szabadságjoggal, hogy ne mondjuk csalással, amikor a *nap* szót

²⁶ Ösegház, (Ancient Church), 413, 414.old.

²⁷ Ugyanott, 427. old.

²⁸ Eljövendő élet (Future life), 290.old.

²⁹ Hat textus vizsgálata, 237.old.

³⁰ Egyházi kutatások (Ecclesiastical Researches), 6. fej. 50, 51, old. 1792. kiad.

becsempészte a szövegbe. Ezt a tényt igazolja kritikai precizitással Kitto, kinek enciklopédiája igen nagy megbecsülést és hírnevet élvez az első napot ünneplő tudósok között. Bemutatja Ignatius eredeti szövegét a hozzá fűzött magyarázatokkal és egy fordítással a következő-képpen:

„Itt kell megemlítenünk egy másik szakaszt... ami az Úr napjával össze-függésben bizonyosan egyetlen említést sem tartalmaz, ami Ignatius Magnesia-beliekhez írott levelében (kb. i. u. 100) fordul elő. Az egész szakasz elismerten ho-mályos és talán a szöveg is romlott. Így szól:

Εἰ οὖν οἱ ἐν πραγμασὶν ἀναστραφέντες εἰς καινόντα ἐλπίδος ἡλθόν – μηκετι σαββατίζοντες, ἀλλὰ κατὰ κυριακὴν ζῶντες – (ἐν καὶ ἡ ζῶν ἡμῶν ἀνετείλεν δι' αὐτοῦ...³¹

„Nos, sok kommentátor azt feltételezi, (hogy milyen alapon, nem derül ki), hogy a κυριακὴν szó után (az Úré) a nap (ἡμερὰν) szót kell érteni... Nézzük a szakaszt a maga egyszerű mivoltában. A hiányos mondat egy főnév szükséges-ségére mutat, amire az αὐτοῦ utalhat. Ez a hiány még szembeszökőbb lesz, ha or-voslásul a ἡμερὰ szót iktatjuk be. Ha viszont a κυριακὴ ζῶν „az Úr élete” kifeje-zést használjuk, aminek sokkal személyesebb jelentése van, közelebb jutunk a fő-névhez, amire az αὐτοῦ mutat. Az egész szakasz jelentése ezek után így módosul:

„Ha tehát azok, akik a régi életszokások szerint nevelkedtek fel, eljutottak a reménység újdonságára, ne tartsanak többé szombatokat, hanem éljenek az Úr élete szerint (amiben, amint az létrejön, a mi életünk ismét feltámad Általa stb.)... E szemléletmód alapján ez a szakasz egyáltalán nem utal az Úr napjára, de még ha az ellenkezőt feltételezzük is, nem tekinthetjük úgy, hogy valamilyen pozitív bizo-nyítékot szolgáltat az Úr napja kifejezés korai használatára (amilyen értelemben gyakran idézik), mivel a nap (ἡμερὰ /nap/) szó teljes egészében feltevésen ala-pul”.³²

A művelt Morer, az anglikán egyház lelkésze megerősíti Kitto állítását. Így fordítja Ignatiust:

„Ha tehát azok, akik jártasak az ősidők írásműveiben eljutottak a reménység újdonságára, ne szombatozzanak, hanem éljenek az Úr élete szerint stb... A Medici féle másolat, a legjobb és igen nagy valószínűséggel Ignatiusé, nem hagy semmi kétséget, mert a ζῶν is helyet kap benne, a „dominical” (az Úr...) szót pedig Krisztus személyéhez nem pedig a feltámadás napjához kapcsolja”³³

Sir William Domville így beszél erről a témáról:

„Magának a levélnek a hangvétele alapján ítélve úgy tűnik, hogy a vitatott szakasz szószerint fordítása a „többé már ne szombatozzatok, hanem éljétek az Úr élete szerint” úgy tűnik, megadja annak igazi és megfelelő értelmét. Ha pedig ez így van, akkor Ignatius, akit Mr. Gurney³⁴ úgy mutat be, mint fontos tanút, hogy az Úr napjának megünneplését bizonyítsa a második század elején, de nem bizonyít efféle. Bizonyágtételének alapos vizsgálatából kiderül, hogy még csak nem is tesz említést az Úr napjára, és egyáltalán nem is céloz annak vallásos jellegű megünneplésére sem, akár ezen a néven akár bármely más néven”.³⁵

Kiderül tehát, hogy ez a hibás idézet nem utal a hét első napjára és nem nyújt bizonyítékot arra, hogy az Úr napja meg-nevezéssel ismerték ezt a napot Ignatius korában.³⁶ Az olvasó előtt áll most a bizonyíték, ami el kell döntse Mosheim vagy

³¹ Ignatius ad Magnesios, 9. szak.

³² A bibliai irodalom enciklopédiája (Cyclopedia Biblical Literature), az „Úr napja” szócikk.

³³ Értekezések az Úr napjáról (Dialogues on the Lord's day), 206, 207. old.

³⁴ Egy vasárnapünneplő szerző, „A szombat története, tekintélye és alkalmazása” (History, Authority and use of the Sabbath” c. könyv írója.

³⁵ Hat textus vizsgálata (Examination of the Six texts), 250, 251.old.

³⁶ Az Ignatius féle probléma teljes megfogalmazása végett lásd „Az egyházatyák bizonyágtételé”-t (Testimony of the Fathers) 26-30.old. Az Ignatiustól származó, ebben a fejezetben megvizsgált idézetet tárgyalja, nem az újtestamentumi keresztényekre, hanem a régi prófétákra vonatkozó összefüggésben a szövegösszefüggés szerint, hogy nem az újtestamentumi keresztényekre, hanem a régi prófétákra vonatkozik.

Neander beszél-e a tényekkel egybehangzóan az ügyben. Kiderül tehát az Újtestamentumban és az újtestamentumi kor arra hivatkozó, de nem ihletett írásaiban abszolút nincs semmi, ami igazolná Mosheim erőteljes, vasárnapra vonatkozó megállapítását. Amikor elérkezünk a negyedik századhoz, találunk még egy tőle származó állítást, ami lényegileg módosítja azt, amit itt mondott. A Barnabásnak, Pliniusnak és Ignatiusnak tulajdonított levelek-ről megállapítottuk, hogy az első hamisítvány, a második úgy beszél egy meghatározott napról, hogy nem határozza meg, melyik az, a harmadik pedig, ami valószínűleg hamis dokumentum, semmit sem szólna a vasárnapra vonatkozóan, ha az első nap szentségének védelmezői és szószolói nem vették volna bele a „nap” szót a dokumentumba. Aligha tudjuk elkerülni azt a vég-következtetést, hogy Mosheim úgy beszél erről a témáról, mint a teológia doktora nem pedig úgy, mint egy történész. A legszilárdabb meggyôzôdéssel abban, hogy az igazságot szóljuk, ki kell mondjuk Neanderrel együtt, hogy „a vasárnap ünnepe mindig is emberi rendelés volt csupán”.

XV. Fejezet - EGY HÍRES HAZUGSÁG VIZSGÁLATA

Azzal a kérdéssel tették-e próbára a vértanukat Plinius idejében és azt követően, hogy megtartották-e a vasárnapot vagy nem? - Az ennek megerősítéséül szolgáló érvek Edwardstól idézve - Ezek eredete - Ilyen érvelést semmilyen IV. század előtről származó bizonyíték sem támaszt alá - Az állítás alátámasztására mindössze egyetlen esetet lehet felhozni a IV. század elejéről - A vasárnapra még csak utalás sem történik ebben az esetben - Mosheim értékelése az állítást tartalmazó dokumentumról

Egyes teológiai doktorok különleges erőfeszítéseket tettek annak igazolására, hogy a Pli-nius levelében említett „meghatározott nap” a hét első napja. Ennek érdekében olyan mesébe illő történettel álltak elő, amelyet a megbízhatóbb egyháztörténészek említésre méltónak sem tartottak. Az érv a következő: Plinius korában és az azt követő időkben, tehát az első század végétől kezdődően, valahányszor kihallgatás céljából üldözőik elé hurcolták a keresztényeket, feltették nekik a kérdést, hogy megtartották-e az Úr napját. Ezzel a kifejezéssel a hét első napját jelölték. Eszerint két tényszerű megállapítás szorult alátámasztásra: 1. Amikor Plinius arról beszél, hogy az általa kihallgatott keresztények szokás szerint egy meghatározott napon gyűltek egybe, ez a nap kétség kívül a hét első napja lett volna; 2. Valóban a hét első napjának megünneplése volt-e a legfőbb próba, amelynek segítségével a keresztényeket üldözőik felismerhették; 3. Az „Úr napja” néven volt-e ismeretes a hét első napja Plinius idejében, néhány évvel János apostol halála után. Ezeknek a megállapításoknak az igazolására Dr. Edwards a következő kijelentést teszi:

„Ebből következik, hogy amikor üldözőik tudni akarták, hogy az illető emberek keresztények-e, szokás szerint ezt a kérdést tették fel nekik; ti., *‘Domi-nicum servasti (Megtartottad-e az Úr napját)?’* Ha igen, akkor keresztény volt. Ez volt keresztény mivoltának az ismertetőjele, a zsidóktól és pogányoktól való megkülönböztetésül. Ha azt mondta, hogy megtartotta és nem volt hajlandó megtagadni, meg kellett halnia. És mit válaszoltak azok, akik kitartottak? *‘Christianus sum; intermittere non possum (Keresztény vagyok; meg nem tagadhatom).’* Ez vallásom ismertetőjele, és annak, aki elfogadja, meg kell tartania az Úr napját, mert ez Urának akarata; ha feladja, hitehagyóvá válik.”³²⁶

Mr. Gurney, aki mint a vasárnapünneplést támogató angol szerző néhány tanulmányt jelentetett meg, ugyanezt az érvelést alkalmazza ugyanebből a célból.³²⁷ Az állítás fontossága, valamint az első nap szent voltát vallók részéről neki tulajdonított jelen-tősége miatt helyénvaló, hogy helytállóságát vizsgálat tárgyává tegyük. Dr. Edwards nem jelöli meg, milyen forrásból származik az állítása; de Mr. Gurney Dr. Andrews-ig, Winchester püspök-éig vezeti vissza a történetet, aki állítólag az *Acta Martyrum*-ból, a mártírok cselekedeteinek egy régi gyűjteményéből vette. Andrews püspök a XVII. század elején hozta fel első ízben ezt az érvet a Star Chamber törvényszéke előtt tartott beszédében, Thraske-vel szemben, akit a döntőbírság előtt annak az eretnek véleménynek a fenntartásával vádoltak, hogy a keresztények kötelesek megtartani a hetedik napot, mint az Úr szombatját. A történet tehát első alkalommal arra a célra szolgált, hogy egy szombatünneplőt összezavarjanak, amikor ellenségei ennek a napnak a megtartása miatt bíróság elé idézték. Sir Wm. Dom-ville, a szombatünnepléssel szembehelyezkedő tehetséges szerző az alábbiakat hangsúlyozza a kérdéssel kapcsolatban:

„A püspök, amint láttuk, a mártírok *Acta*-jára hivatkozva igazolja a *Dominicum servasti?* kérdésre vonatkozó állítását, de egyetlen esetet sem idéz, amikor ezt a kérdést feltették. Ezért saját magunknak kell kigyűjtenünk az ilyen eseteket, bárhol legyenek is, ha egyáltalán vannak. A keresztény vértanúk életéről és szenvedéseiről szóló visszaemlékezések és még létező legendák legteljesebb gyűjteménye az, amelyiket Ruinart

³²⁶Sabbath Manual, 120. l.

³²⁷Ld. „History, Authority, and Use of the Sabbath” c. műve 4. fejj. 87,88. l.

‘*Acta primorum Martyrum sincera et selecta*’-nak nevezett el. Gondosan áttanulmányoztam ezt a művet és ki merem jelenteni, hogy a kérdések között, amelyeket a dokumentum szerint Plinius idején, azt meg-előzően és az azt követő közel kétszáz év alatt a keresztény vértanúknak feltettek, egyszer sem fordul elő sem a *Dominicum servasti?*, sem semmilyen ezzel egyen-értékű kérdés.”³²⁸

Ebből rögtön látszik, hogy semmilyen bizonyíték sem nyerhető ebből a forrásból, sem arra nézve, hogy a Plinius-féle „meghatározott nap” a hét első napja lett volna, sem pedig arra, hogy az első keresztény vértanúkat azzal a kérdéssel tették volna próbára, hogy megünnepelték-e ezt a napot, vagy sem. Annak az állításnak a valótlan volta is nyilvánvaló ezek után, hogy Plinius korának mártírjai a vasárnapot az Úr napjának tartották és aszerint ünnepelték volna. Domville, miután az összes Plinius korában és az azt megelőző időkben keresztényekhez intézett kérdést idézi, bizonyítva ezzel, hogy a szóban forgó kérdéshez hasonlót sem tettek fel, kijelenti:

„Ennyi elégséges annak bizonyításához, hogy a *Dominicum servasti* nem hangzott el kérdésként Plinius korában, ahogy azt Mr. Gurney el szeretné velünk hitetni. Más bizonyítékaim is vannak arra nézve, hogy Mr. Gurney tisztességtelenül jár el a téma tárgyalásakor, de erről egyelőre nem kívánok szólni, hogy folytathassam a vizsgálódást, t.i. hogy milyen forrásra támaszkodhatott Andrews püspök, amikor azt állította, hogy a *Dominicum servasti* kérdést valaha is feltették a pogány üldözők. Nem említem azoknak a Plinius kora és a IV. század között vértanúságot szenvedett mártíroknak a történetét, amelyek feljegyzései nem tartoznak közvetlenül a témánkhoz, hanem egyenesen arra az esetre térek, amelyik - számomra kétségtelenül - forrásul szolgált Andrews püspök számára, és amelyből a ‘*Dominicum servasti*’ (Megtartod-e az Úr napját)? kérdést is származtatta. Ezeknek a vértanúknak a halálára Kr. u. 304-ben került sor.³²⁹ Saturninus és négy fia, valamint néhány más személy szenvedett ekkor mártíromságot. Karthágóba vitték és Amulinus prokonzul elé állították őket. A kihallgatás lefolyásáról szóló, tőle származó beszámolóban gyakran előfordulnak a ‘CELEBRATE *Dominicum*’ és az ‘AGERE *Dominicum*’ kifejezések, de egyetlen alkalommal sem használják a ‘*servare*’ igét a *Dominicum* szóval összefüggésben. Főként azért említem ezt, hogy bemutassam, amikor Andrews püspök erre az esetre hivatkozik, ahogy minden kétséget kizáróan ezt teszi, és azt mondja, hogy *Dominicum servasti* volt a kérdés, egészen nyilvánvaló, hogy nem volt keze ügyében az eredeti forrás, és az emlékezetére hagyatkozva saját maga alkotott kifejezést.”³³⁰

Domville hosszasan idézi a prokonzul és a vértanúk között lefolyt beszélgetést, ami legtöbb vonatkozásban meglehetősen hasonlít Gurney és Edward Andrews püspöktől származó idézetéhez. Azután hozzáteszi:

„A Saturninus vértanúságáról szóló beszámoló az egyetlen, amely látszólag alátámasztja Andrews püspök kijelentését, t.i. hogy „Megtartod-e az Úr nap-ját?” volt a mártírokhoz szokás szerint intézett kérdés, hát még ha bebizonyítanám, hogy még ez a feljegyzés sem támasztja alá az állítást? Pedig mi sem egyszerűbb ennél, mert Andrews püspök meglehetősen tévedett, amikor a *Dominicum* szó je-lentését ‘az Úr napjának’ fordította. Ez egy barbár kifejezés volt, amelyet néhány egyházi író használt az i.sz. IV. sz.-ban és azt követően, amellyel olykor egy gyülekezetet, máskor az úrvacsorát jelölték, de SOHASEM az Úr napját.”³³¹ Ezzel kapcsolatban a következő forrásokra támaszkodtam:

³²⁸ Examination of the Six Text, 258-261. l.

³²⁹ Baroniusnál a Kr.sz. 303-as dátumot találjuk.

³³⁰ Examination of the Six Text, 263-265. l.

³³¹ Domville jegyzete. „A *Dominicum* nem melléknév, ahogy azt első látásra feltételeznénk, és amelynek *diem* [nap] alakja az itt értett főnév. Önmagában is főnév, mégpedig semleges nemű, mint az a Saturninusról szóló beszámoló „*Quia non potest intermitti Dominicum*” szakaszából is kitűnik. Amikor a latin *Dominicus* melléknév az Úr napjára utal, meggyőződéseim szerint sohasem használják a *dies* [nap] főnév nélkül. A Ruinart-féle *Acta Martyrum*-ban olvasható beszámolókból a kifejezésnek csupán két olyan előfordulásával találkoztam, amely az Úr napjára vonatkozott, és mindkét esetben szerepelt a *dies* [nap] főnév is.”

„1. Ruinartra, aki a Saturninus vértanúságáról szóló beszámoló *Domini-cum* szavához egy megjegyzést fűz, amelyben azt mondja, hogy ez a szó az úrvá-csorát jelöli³³² (*Dominicum vero desinat sacra mysteria*), és Tertullianust valamint Ciprianust idézi magyarázatának alátámasztására.

„2. Szent Ágoston műveinek benedekrendi szerkesztőire. Ők azt állítják, hogy a *Dominicum* szónak kétféle jelentése van: gyülekezet és úrvacsora. Az előb-bire példaként hozzák fel egyéb források között az Új cézareai zsinat kánonját. Az utóbbira pedig Cipriánust idézik és Szent Ágostonnak a donatistákkal folytatott vitájáról szóló beszámolójára is hivatkoznak, amelyben utalást találunk a Saturni-nus vértanúságát megörökítő elbeszélésre.³³³

„3. Gesnerre, aki az 1749-ben Latin Thesaurus címen kiadott munkájában a *Dominicum* szó mindkét jelentését megadja. Az úrvacsorára Cipriánustól idézi, a gyülekezetre Ciprianust és Hillary-t is.³³⁴

Domville más, a téma szempontjából érdekes tényeket is említ, majd Mr. Gurney személyéhez tér vissza az alábbiak szerint:

„Mivel az eddigiekből kitűnik, hogy Andrews püspök hivatkozása a „Vértanúk cselekedetei”-re egyáltalán nem támasztja alá a vértanúknak állítólagos feltett kérdéssel kapcsolatos véleményét, és mivel az is látható, hogy megalapozott és nyilvánvaló okai voltak, hogy nem hagyatkoztunk fenntartás nélkül erre a véleményre, felmerül a kérdés, hogy mit gondoljunk Mr. Gurney szavahihetősé-géről és becsületességéről, ha habozás nélkül közli az olvasóval, hogy a Plinius levelében említett ‘meghatározott nap’, amelyen a keresztények vallási összejöve-teleiket tartották, ‘nyilvánvalóan a hét első napja volt’, ahogy azt a római üldözők keresztényekhez intézett kérdése, ‘*Dominicum servasti* (Megtartottad-e az Úr napját)?’ bizonyítja. Nincs mentség Mr. Gurney számára, aki feltétlen állítását a ‘nyilvánvaló’ jelzővel még meggyőzőbbé akarta tenni.”³³⁵

Nem lehet elvitatni Domville szavainak igaz voltát, ami-kor az első nap megünneplése mellett szóló legfőbb érvet úgy jellemzi, mint ami

„A teológiai írásokban oly gyakran előforduló merész tényállítások egyi-ke, amely az író által ilyenkor alkalmazott magabiztos hangneménél fogva rend-szerint minden további vizsgálódás nélkül elfogadásra talál az olvasónál és ennek következtében igazsággként megy át a köztudatba.”³³⁶

A vizsgálat, amelynek ezt a kijelentést alávetettük, azt mutatja, hogy 1. A „megtartottad-e az Úr napját” kérdés nem szerepel a feljegyzésekben, mint ahogy azt a Plinius idején vértá-núságot szenvedett mártírok esetében feltételezték; 2. Egyetlen mártírnak sem tettek fel ilyen kérdést az i.sz. IV. század elejét megelőzően; 3. Mindössze egyetlen olyan eset hozható fel, amelyben ehhez hasonló kérdés hangzott el; 4. Ebben az egyet-len, a vizsgálat tárgyát képező történetet legalább látszólag alátá-masztó esetben az eredeti latin szöveg helyes fordítása azt bizo-nyítja, hogy a kérdés semminémű kapcsolatot nem mutat a vásár-napünnepléssel! Mindez azon a feltételezésen alapult, hogy az *Acta Martyrum*, amelyben a történet megtalálható, hiteles for-rásnak számít. Lássuk most, hogyan tanúskodik Mosheim ennek a műnek a hitelességéről:

„Ami az *Acta Martyrum*, vagy ‘Vértanúk cselekedetei’ címen ránk maradt beszámolókat illeti, ezek túlnyomó részének hitelessége minden bizonnyal ugyan-csak megkérdőjelezendő. Sőt, általánosságban szólva,

³³² Ez a bizonyosságtétel minden bizonnyal döntő. Maga az *Acta Martyrum* összeállítója értelmezi így, és pedig az éppen szóban forgó előfordulási helyre hivatkozva. Domville forrásanyagának független forrásból származó megerősítését találjuk Lucius Eccl. Hist. c. munkája 6. fejezetében: „Fit mentio aliquosub Diocletiano et Maximino. Et apparet, ante Constantinum etiam, locos eos fuisse mediocriter exstructos atque exornatos: quos seu Templum appellarunt seu Dominica; ut apud Eusebium (9, 10) et ruffinum (1,3).”

Bizonyos, hogy a *Dominicum* kifejezés itt az istentiszteleti hely jelölésére szolgál. Dr. Twisse „A negyedik parancsolat erkölcsisége” c. műve 122. oldalán azt írja: „A görög és latin egyházatyák egyaránt *dominica* -nak és *küoiaka*-nak nevezték a templomot.”

³³³ Domville Szent Ágoston műveit idézi, 5. köt., 116-117.o., Antwerp szerk., 1700

³³⁴ Examination of the Six Text, 267,268. l.

³³⁵ Im. 270,271. l.

³³⁶ Im. 272,273. l.

talán közelebb járnánk a igazsághoz, ha úgy fogalmaznánk, hogy egyáltalán semmilyen hitelre sem méltóak”.³³⁷

Ennyit tehát annak a műnek a megbízhatóságáról, amely-ből a történet származik. Nem meglepő tehát, hogy a vasárnap-ünneplést támogató történészek ennek a kijelentésnek a megvála-szólását inkább a teológusoknak hagyják.

Ezek tehát a tények ezzel a kirívó hazugsággal kapcsolatban. Ezek olyan tökéletesen leleplezik ezt a vasárnap mellett szóló híres történelmi érvet, hogy azzal minden becsületes ember jogos megvetését váltják ki. De ez az érv túlságosan értékes ahhoz, hogy könnyedén lemondjanak róla, ráadásul éppannyira megbízható, mint más, a vasárnap mellett szóló történelmi érvek. Tisztességtelen volta miatt még nem fognak lemondani róla, mert mások jönnek majd vele, akiknek a jellemük is hasonló.

Domville alapos művének kiadása óta a skót James Gilfillan írt egy terjedelmes kötetet „A sabbath” címmel, amelyet széles körben terjesztenek mind Európában, mind Amerikában, és az American Tract Society [Amerikai Iratmissziós Társaság], ill. általában a vasárnapünneplő felekezetek mértékadó műnek tekintik. Gilfillan, mint ahogy az művének 10.,142.,143.,616. oldalán olvasható kijelentéseiből kitűnik, olvasta Domville könyvét. Ebből következik, hogy tisztában volt azzal, hogy Domville leleplezte a *Dominicum servasti* kérdéssel kapcsolatos csalást. Azonban annak ellenére, hogy a csalás ténye ismert volt előtte, egyetlen szóval sem reagál rá. Ellenkezőleg, olyan magabiztossággal ismétli el a történetet, mintha az nem is bizonyult volna hazugságnak. De mivel Domville az *Acta Martyrum*-ból vezette le okfejtését, Gilfillan kénytelen volt érveit valamilyen más forrásra visszavezetni, ezért Baronius bíborosra hivatkozik. Ezek Gilfillan szavai:

„Az apostolok napjaitól kezdve sok éven át nem voltak ádázabb és en-gesztelhetetlenebb ellenségei Krisztus követőinek, mint ez a nép [a zsidók], akik megátkozták őket a zsinagógában, követeket küldtek ki minden országba, hogy megrágalmazzák őket és Mesterüket, és ABBETTOROK voltak, ahol csak tudtak, olyan emberek vértanúságához, mint Policarpus, akire a világ nem volt méltó. Ennek a halálos ellenségeskedésnek az okai között találjuk a nyugalomnap megváltoztatását. A rómaiak, noha semmilyen ellenvetésük sem volt e tekintetben, megbüntették a keresztényeket, amiért hűségesen ünnepelték saját nyugalomnap-jukat, ami a próbatétel kérdése is volt a vértanúk esetében, ‘*Dominicum servasti* (Megtartottad az Úr napját)?’ - Baronius An. Eccles. i.sz.303, 35.sz.,stb”³³⁸

Mivel Gilfillan újra elővette ezt a kijelentést és forrásként Baronius évkönyvét nevezte meg, a vasárnap újabkori szószólói veszik a bátorságot, és elismélik a történetet. Most mindannyian azt gondolják, hogy igazuk van. És ha az *Acta Martyrum* meg-hazudtolta őket? Domville-nek Baroniushoz kellett volna fordul-nia, aki - az ő megítélésük szerint - az információ igazi forrása a jelen kérdésben. Ha ezt tette volna, mondják, elkerülhette volna, hogy félrevezesse olvasóit. De derítsük ki, mi is volt Domville bűne ebben az esetben. Mindez két, az *Acta Martyrum*-ból szár-mazó állításban foglalható össze:³³⁹

1. Egyetlen vértanúhoz sem intéztek „*Dominicum servas-ti?*” kérdést a IV. század elejéig, tehát a Plinius korát követő két-száz évben.

³³⁷ Historical Commentaries,1,32

³³⁸ James Gilfillan, „The Sabbath”, 7.1.

³³⁹ Annak érdekében, hogy Domville-nek az eredetileg Andrews püspök által előadott, *Acta Martyrum*-ból származó történettel kapcsolatos állítását erőtlenné tegyék, azt kezdték terjeszteni, hogy Domville a Ruinart-féle *Acta Martyrum*-ot használta, Ruinart pedig csak harmincegy évvel Andrews püspök halála után született meg, Domville tehát nem ugyanahhoz a könyvhöz nyúlt, mint a püspök, és ezért juthatott arra a következtetésre, amelyre végül is jutott. Akik ezt az állítást hangoztatják, tudatlanságot árulnak el, vagy tisztességtelen voltak az adták bizonyosságát. Az *Acta Martyrum* a vértanúkról szóló emlékezések gyűjteménye, amelyet azok barátai jegyeztek fel minden korszakban. Ruinart nem új művet írt, hanem egyszerűen megszerkesztette ezeknek a visszaemlékezéseknek a valaha megjelent „legértékesebb gyűjteményét”. (Ld. McClintock és Strong’s Cyclopedia, 1. köt. 56,57. l.) Domville a Ruinart szerkesztette kiadást használta, mert - ahogyan ő fogalmaz - ez „a keresztény mártírok életéről és szenvedéséről szóló visszaemlékezések és még létező legendák legteljesebb gyűjteménye”. Domville eljárása tehát, amennyiben Ruinart művét használta, a legteljesebb mértékben jogos és helyénvaló volt.

2. A kérdés még ekkor sem az Úr napjára vonatkozott, hanem az úrvacsorára.

Figyelemreméltó az a tény, hogy Gilfillan tulajdonképpen elismeri az előbbi kijelentés igaz voltát, mert a legkorábbi eset, amelyet Baroniusnál felfedezett i.sz. 303-ból való, ahogy az hivatkozásából kiderül. Ez csupán egy évvel tér el a Ruinart *Acta Martyrum*-jából származó dátumtól, és pontosan ugyanarra az esetre vonatkozik, mint amelyet Domville idézett abból a műből! Domville első és legfontosabb megállapítását tehát maga Gilfillan is megerősíti, noha hiányzik belőle az a becsületesség, hogy erről bővebben is szóljon.

Domville második megállapítása az, hogy a *Dominicum* szó főnévként, mint a jelen esetben is, vagy a gyülekezetet, vagy az úrvacsorát jelöli, de sohasem az Úr napját. Ezt a tényt megdönthetetlen bizonyítékokkal támasztja alá. Gilfillan mindezzel tisztában volt. Semmit sem tudott válaszolni Domville-nek, mégsem volt hajlandó feladni a Domville által leleplezett hazugságot. Ezért az *Acta Martyrum*-tól, amelyben a fordító pontosan úgy határozza meg a kifejezés jelentését, ahogy azt Domville is teszi, elfordul és a nagy római emlékkönyv író, Baronius bíborost veszi elő. Végére is - mondják vasárnap-párti barátaink - az igazságot nagy tekintélytől kell származtatni. Gilfillan Baroniusnál kifejezetten azt az állítást találta, hogy a vértanúkat a „Megtartottad-e az Úr napját” kérdéssel tették próbára. Ezután nem számít, mit mond az *Acta Martyrum*, amelyből Andrews püspök először idézte a történetet. Ez valóban megcáfolt benünk, de most itt van helyette a nagy Baronius súlyos bizonyágtétele. Az időpontot a biztonság kedvéért nem teszi a IV. századnál korábbra, ami viszont teljesen használhatatlanná teszi, mint bizonyítékot azzal kapcsolatban, hogy a Plinius-féle „meg-határozott nap” a vasárnap lett volna; abból a szempontból viszont nagyonis értékes, hogy Baronius bizonyágtétele szerint a IV. században bizonyos vértanúkat azért ítélték halálra, mert vasárnap az Úr napját ünnepelték.

Ezek a diadalittas gondolatok azonban hiábavalóak. Súlyos tényt kell kimondanom: Gilfillan - egyszerűen szólva - szándékosan meghamisította Baronius bizonyágtételét! Ez a történetíró teljes terjedelmében feljegyzí Saturninus és társai i.sz. 303-ban Észak-Afrikában bekövetkezett vértanúsága történetét. Ez pontosan ugyanaz a történet, amelyet Domville az *Acta Martyrum*-ból idézett és Baronius ismételtén utal rá, hogy maga is ebből a műből másolta ki. Ismerteti a prokonzul különböző kérdéseit és az egyes vértanúk adta néhány választ. Ezek közül a legfontosabbakat idézem Baronius-tól. Akkor fogták el őket, amikor szokás szerint az Úr szentségét ünnepelték.³⁴⁰ A követ-kező vád alapján tartóztatták le őket: A császár parancsa ellenére megünnepelték a *Collectam Dominicum*-ot.³⁴¹ A prokonzul megkérdezte az elsőt, hogy megünnepelte-e a *Collectam*-ot, mire az azt válaszolta, hogy keresztény és ezt tette.³⁴² Egy másik azt mondja, hogy „én nemcsak a *Collecta*-t ünnepeltem meg, hanem a *Dominicum*-ot is a testvérekkel, mert keresztény vagyok”.³⁴³ Egy másik azt mondja, „Megünnepeltük a *Dominicum*-ot, mert a *Dominicum*-ot nem szabad elhanyagolni”.³⁴⁴ Egy másik azt mondta, hogy a *Collecta*-t az ő házában tartották [vagy ünnepelték].³⁴⁵ A prokonzul, miután újra megkérdezte egyiküket, ezt a választ kapta: „A *Dominicum*-ot nem szabad elhanyagolni, a törvény így parancsolja”.³⁴⁶ Amikor egyiküktől

³⁴⁰ Ibique celebrantes ex more Dominica Sacramenta. - *Baronius*, Tome 3, 348.l., i.sz. 303., 36. sz., Lucé, i.sz. 1738

³⁴¹ Qui contra edictum Imperatorum, et Césarum Collectam Dominicam celebrassent. - *Baronius*, Tome 3, 348.l., i.sz. 303., 39.sz.

³⁴² Utrum Collectam fecisset. Qui cum se Christianum, et in Collecta fuisse profiteretur. - I.m.

³⁴³ Nam et in Collecta fui, et Dominicum cum fratribus celebravi, quia Christiana sum. - I.m., 43. sz., 344.l. Ezek egy női vértanú szájából hangzottak el.

³⁴⁴ Domicum celebravimus. Proconsul ait: Quare? respondit: Quia non potest intermitti Dominicum. - I.m., 46.sz., 350.l.

³⁴⁵ In cujus dome Collecta facta fuit. - I.m., 47.sz., 350.l.

³⁴⁶ Intermitti Dominicum non potest, ait. Lex sic jubet. - I.m.

azt kérdezték, hogy a *Collecta*-t az ő házában tartották-e, azt válaszolta, „az én házámban a *Dominicum*-ot ünnepeltük”. Majd hozzátette, „a *Dominicum* nélkül nem létezhetünk”, vagy élhetünk.³⁴⁷ Egy má-siknak a prokonzul azt mondta, hogy nem arra kíváncsi, hogy keresztény-e, hanem hogy részt vett-e a *Collecta*-ban. A válasz így hangzott: „Mintha bárki is keresztény lehetne a *Dominicum* nélkül, vagy mintha *Dominicum*-ot ünnepelhetnének keresztények nélkül.”³⁴⁸ Azután így folytatta a prokonzulnak adott válaszát:

„Mi a legszentebbül tartottuk meg a *Collecta*-t; mindig a *Dominicum*-ban gyűltünk össze az Úr igéjének olvasására.”³⁴⁹ Egy másik azt mondta: „Ott voltam, [szó szerint végeztem] a *Collecta*-t a testvéreimmel, megünnepeltem a *Dominicum*-ot.”³⁵⁰ Ezután egy társa úgy hirdette a *Dominicum*-ot, mint ami a keresztények reménysége és biztonsága; és amikor társaival együtt megkínózták, felkiáltott, „őszinte szívvel ünnepeltem meg a *Dominicum*-ot, és testvéreimmel együtt végeztem a *Collecta*-t, mert keresztény vagyok.”³⁵¹ Amikor a prokonzul ismét megkér-dezte egyiküket, hogy ő vezette-e a *Dominicum*-ot, azt mondta, hogy igen, mert Krisztus az üdvözítője.³⁵²

Íme ennek a híres kihallgatásnak a lényege, amelyben az olvasó megtalálhatja a *Dominicum*-ra történő hivatkozásokat. Figyeljük meg, hogy a *Collecta*-t úgy használják, mint a *Dominicum* egy másik elnevezését. Nos, használja-e Baronius ezen kifejezések bármelyikét is az Úr napjának jelölésére? Történetesen nem kevesebb mint hétszer határozza meg ezeknek a szavaknak a jelentését, amikor közvetlenül erre a történetre hi-vatkozik. Lássuk a hét meghatározást:

Amikor Baronius feljegyzi a vértanúhoz intézett első kérdést, az alábbiak szerint határozza meg ezeknek a szavaknak a jelentését: „A *Collectam*, *Collectionem* és *Dominicum* kifeje-zéseken a szerző mindig a miseáldozatot érti.”³⁵³ Baronius, miu-tán idézi annak a mártírnak szavait, aki azt mondta, hogy a tör-vény rendeli el a *Dominicum* ünneplését, így kommentálja a kijelentést: „Nyilvánvaló, hogy a *Dominicum*-ra vonatkozó ke-resztény törvény kétségtelenül az áldozat ünneplése.”³⁵⁴ Baronius az áldozat és a mise római kifejezésekkel a vértanú ünnepelte úrvacsorára utal. A kihallgatás befejeződésekor ismét meghatá-rozza, hogy mi a *Dominicum* ünneplése. Azt mondja, „ezekkel kapcsolatban a fentiekből kitűnik, hogy a keresztények még a súlyos üldözések idején is indíttatva érezték magukat a *Dominicum* megünnepelésére. Mint azt máshelyütt is többször említettük, ez nyilvánvalóan egy az isteni rendelkezés szerinti vér nélküli áldozat volt”.³⁵⁵ Azonnal újra közli a *Dominicum* meghatározását, miszerint „bár tény, hogy időnként ugyanazt a kifejezést használták amikor az Isten templomára utaltak, mégis, mivel a világon minden gyülekezet

³⁴⁷ In tua, inquit proconsul, domo Collecte facte sunt, contra praecepta Imperatorum? Cui Emeritus sancto Spiritu inundatus: I domo mea, inquit, egimus Dominicum. .. Quoniam sine Dominico esse non possumus. - I.m. 49.sz.,350,351.l.

³⁴⁸ Non quaero an Christianus sis sed an Collectam feceris. ... Quasi Christianus sine Dominico esse possit. - I.m. 51.sz.,351.l.

³⁴⁹ Collectam, inquit, religiosissime, celebravimus; ad scripturas Dominicas legendas in Dominicum convenimus semper. - I.m.

³⁵⁰ Cum fratribus feci Collectam, Dominicum celebravi. - I.m. 52.sz.351.l.

³⁵¹ Post quem junior Felix, spem salutemque Christianorum Dominicum esse proclamans. ... Ego, inquit, devota menta celebravi Dominicum; collectamcum fratribus feci, quia Christianus sum. - I.m. 53.sz.

³⁵² Utrum egeris Dominicum. Cui respondit Saturninus: Egi Dominicum, quia Salvator est Christus. - I.m. 352.l.

³⁵³ per Collectam namque, et Collectionem, et Dominicum, intellegit semper auctor sacrificum Missae. - Baronius, Tome3, i.sz.303., 39.sz.,348.l.

³⁵⁴ Scilicet lex Christiana de Dominico, nempe sacrificio celebrando. - I.m.,47.sz.,350.o.

³⁵⁵ De celebratione Dominici; Quod autem superius in recitatis actis sit demonstratum, flagrantis persecutionis etiam tempore sollicitos fuisse Christianos celebrare Dominicum, nempe (ut alias pluribus declaratum) ipsum sacrosanctum sacrificum incurant. - I.m., 83.sz., 358.l.

ilyen módon kapcsolódik egymáshoz, valamint a fentebb említett tények alapján elmondhatjuk, hogy elégséges bizonyíték áll rendelkezésünkre arra nézve, hogy *Dominicum-on csakis a miseáldozatot érthet-jük*.³⁵⁶ Figyeljük meg ez utóbbi kijelentést! A szerző azt mondja, hogy noha a szót az Úr templomának jelölésére használták, az itt szóban forgó területen *csakis* a miseáldozatot jelenti. Ezek a bizonyoságtételek különösen világosak. De Baronius itt még nem áll meg. A Tome 3 szójegyzékében újra elmagyarázza ezeknek a szavaknak a jelentését, közvetlenül erre az esetre hivatkozva. A *Collecta* címszó alatt ezt találjuk: „A *Collecta*, a *Dominicum*, a mise mind ugyanazt jelenti [i.sz.] 303, xxxix.”³⁵⁷ A *Missa* címszónál: „A mise ugyanaz, mint a *Collecta*, vagy *Dominicum* [i.sz.] 303, xxxix”.³⁵⁸ A *Dominicum* szónál: „A *Dominicum* megünneplése ugyanaz, mint a mise levezetése [i.sz.] 303, xxxix.; xlix.; li.”³⁵⁹

Lehetetlen félreértelmezni Baronius mondanivalóját. Azt mondja, hogy a *Dominicum* a misét jelöli. Ezeknek a vértanúknak a vacsorája kétségtelenül nagyban különbözött attól a pompával teljes szertartástól, amelyet a római egyház ma mise gyanánt ünnepel. Azonban az úrvacsora szentsége volt az, amivel próbára tették, és amiért kegyetlen halálra ítélték őket. A *Dominicum* kifejezés - Ruinart meghatározása szerint - „szent misztériumok”-at jelent; és Baronius, miközben hét ízben is megerősíti ezt a meghatározást, és elismeri, hogy időnként az *Isten templomának* jelölésére is szolgált, egyértelműen kijelenti, hogy ebben a beszámolóban *nem lehet más jelentése*, mint a római katolikusok által miseáldozatnak nevezett szertartás. Gilfillan mindezt olvasta, mégis van bátorsága Baroniust idézni annak igazolására, hogy ezeket a vértanúkat a „megtartottad-e az Úr napját?” kérdéssel tették próbára. Tudnia kellett, hogy kifejezetten hazugság amit ír; de úgy gondolta, hogy Isten dicsősége és az igazság ügyének előrehaladása ezt megköveteli tőle.

Mielőtt Gilfillan megírta volna a művét, Domville már felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy a „*Dominicum servasti*” kérdés nem fordul elő az *Acta Martyrum*-ban, hanem minden esetben más ige szerepel. De ez a kérdés népszerű formája, amit nem lehet feladni. Ezért Gilfillan kijelenti, hogy Baronius ezt használja az i.sz. 303-ban mártírhalt szenvedett vértanúkról szóló beszámolójában. Mi azonban idéztük a Baronius által feljegyzett különböző kérdéseket, és azokat az *Acta Martyrum*-ban szereplőkkel tökéletesen azonosnak találtuk. A „*Dominicum servasti*” kérdés nem fordul elő ennél a történetírónál, és Gilfillan, azzal, hogy ennek az ellenkezőjét állítja, hazugságot követ el. Ez azonban viszonylag lényegtelen. Azzal az állításával azonban, hogy Baronius a *Dominicum* kifejezésen az „Úr nap-ját” érti, Gilfillan meggyőződésesen kitart egy menthetetlen hazugság mellett, mégpedig nagy fontosságú dolgokban.

³⁵⁶ Quod etsi sciamus eamden vocem pro Dei templo interdum accipi solitam; tamen quod ecclesiæ amnes solo equatæ fuissent; ex aliis superius recitatis de celebratione Dominici, nonisi sacrificium missæ posse intelligi, satis est declaratum. - Id., 84.sz., 359.l.

³⁵⁷ Collecta, Dominicum, Missa, idem, 303, xxxix, 677.l.

³⁵⁸ Missa idem quod Collecta, sive Dominicum, 303, xxxix, 702.l.

³⁵⁹ Dominicum celebrare idem quod Missas agere, 303, xxxix.; xlix.;li., 684.l.

XVI. fejezet - AZ ELSŐ NAP ÜNNEPLÉSÉNEK EREDETE

A vasárnap a távoli ókorból származó pogány ünnep - A név eredete - Az okok, amelyek az egyház vezetőit ennek az ünnepnek az elfogadására készítették - Ez az a nap, amelyet a pogányok általánosan ünnepeltek a kereszténység első századaiban - Különösen kényelmetlen lett volna egy ettől eltérő napot választani - A pogányok megtérésének megkönnyítését remélték attól, hogy az ő ünnepnapjukat tartották - Három önkényes heti ünnepnap az egyházban a Megváltó emlékeztetere - A vasárnap hamarosan a másik kettő fölé emelkedett - Justinus Mártír - Vasárnapünnepléssel először a római gyülekezetben találkozunk - Irenaeus - Az első pápai visszaélést a vasárnap érdekében követték el - Tertullianus - A vasárnapi munkaszünet legelső nyomai - Általános ténymegállapítások - A Római Egyház első súlyos támadása a szombat ellen az volt, hogy azt böjtnappá tette

A vasárnapünneplés sokkal régebbi keletű, mint a kereszténység, eredete a távoli ókorban keresendő. Mindamellet nem valamilyen isteni rendelkezésből vagy Isten iránti kegyességből származik; épp ellenkezőleg, a pogány világ különítette el fő istene, a Nap tiszteletére. Ez az oka annak, hogy a hét első napja a „Nap napja” nevet kapta, ahogy sok nyelven ma is nevezik. [A magyar „vasárnap” megfelelője az angol Sunday, ill. német Sonntag, amelyek szó szerinti jelentése a „Nap napja” - a ford. megjegyzése]. Webster így határozza meg a szó jelentését:

„Vasárnap [a Nap napja]; így nevezik, mivel ezt a napot az ókorban a Napnak és annak tiszteletére szentelték. A hét első napja, a keresztény szombat; a nap, amelyet a világi foglalatosságokból való megnyugvás és Isten imádásának céljára szenteltek; az Úr napja.”

Worcester a maga nagy szótárában hasonlóan fogalmaz:

„Vasárnap; így nevezik, mert az ókorban a Napnak és annak imádatára szentelték. A hét első napja; a keresztény szombat, melyet a munkától való tartózkodásra és Isten imádásának céljára szenteltek; az Úr napja”.

Ezek a lexikonszerkesztők a vasárnapot a keresztény szombathoz, stb. nevezik, mivel az angol nyelvű teológiai szakirodalom ezt általában így határozza meg, noha a Bibliában sehol sem találkozunk ezzel a fogalommal. A lexikonszerkesztők nem vállalkoznak teológiai kérdések eldöntésére, hanem csak egy bizonyos nyelvben elterjedt és általánosan használt kifejezések meghatározására. Bár a hét minden más napjának pogány neve van, egyedül a vasárnap volt nyilvánvalóan pogány ünnepnap az ősegyház idejében. A *North British Review* a vasárnapünneplés keresztény gyakorlatának igazolására irányuló erőltetett kísérletében „MINDEN POGÁNY IDŐK VAD NAPÜNNEPÉNEK [t.i. a Nap tiszteletére rendezett ünnepnek] nevezi ezt a napot”.³⁶⁰

Verstegan szerint:

„A legősibb germánok, pogányok lévén, a hét első napját a Nap különleges tiszteletére különítették el, aminek bizonyossága, hogy az az angol nyelvben máig is megőrizte a Sunday [azaz a Nap napja] nevet, az ezt követő napot pedig a Hold különleges tiszteletére különítették el, ami miatt azt máig is Monday-nak [a Hold napjának] nevezzük, az égitestekét követő napot pedig nagy tiszteletben álló istenüknek Tuisco-nak az imádatára szentelték, aminek nyomán ezt a napot máig is Tuesday-nek [keddnek] nevezzük”.³⁶¹

Ugyanez a szerző a következőképpen szól szász őseink bálványairól:

„Ezek közül, noha sok volt nekik, mindössze hetet tüntettek ki azzal, hogy a hét egy-egy napjához rendelték őket... Annak a napnak, amelyen a Napot kívánták különleges imádatban részesíteni, a Sunday [Nap-napja] nevet adták, amivel azt akarták kifejezni, hogy ez a nap a Napé. Ezt a bálványt egy templomban

³⁶⁰ 18. köt., 409.l.

³⁶¹ Verstegan's Antiquities, 10.l., London, 1628.

helyezték el, ahol hódoltak és áldozatot mutattak be neki, mert hitték, hogy az égbolton lévő Napnak köze van hozzá, ill. kapcsolatban áll és együttműködik ezzel a bálvánnyal.”³⁶²

Jennings Izrael egyiptomi szabadulásánál is régebbre teszi a Napnak ezt a fajta tiszteletét. Ugyanis amikor erről a szabadulásról beszél, úgy hivatkozik a pogányokra mint -

„Bálványimádó népekre, akik fő istenük, a Nap tiszteletére napkeltétől számították a napot.”³⁶³

Úgy mutatja be őket, mint akik a vasárnapot el is különítették az imádat ugyanezen tárgyának tiszteletére:

„A nap, amelyet a pogányok általában fő istenük, a Nap imádatának és tiszteletének szenteltek, számításaink szerint a hét első napja volt”³⁶⁴

A North British Review ekképpen védelmezi az ókori pogány ünnep keresztény egyházba történt bevezetését:

„Ugyanez a nap pogány szomszédaik és saját honfitársaik vasárnapja volt; és a patriotizmus boldogan egyesült a célszerűséggel, amikor azt egyszer csak Urunk napjává és szombatukká tették... Nem jelent gondot, ha a protestánsoknak mindenestől figyelmen kívül kell hagyniuk az egyház tekintélyét; mert az alkalom és a gyakorlati szempontok bizonyosan elégséges indokul szolgálnak egy olyan formális változtatás végrehajtásához, mint ami pusztán a zsidó szombat szent gyülekezésének és nyugalmanak megünneplését szolgáló heti nyugalomnapot érinti. Az ősegyház valójában mindaddig elzárkózott a vasárnap ünneplés szentesítése elől, míg az végül bevetté és uralkodóvá nem vált és amikor már túl késő volt ahhoz, hogy módosítsák ezt a gyakorlatot. Bevezetése nem volt sem tiszteletlen sem visszatetsző, amennyiben a hét első napja mindenképpen a legfőbb nap volt a számukra: így engedékenyséjük és udvariasságuk jutalmaként csendes ünneplésük szentsége megkettőződött.”³⁶⁵

Úgy tűnhet, hogy a „patriotizmusnál” és a „célszerűségnél” hathatósabb érv kíváncsatna meg egy pogány ünnep keresztény szombattá tételéhez, vagy akárcsak ahhoz is, hogy a keresztény egyházba történt bevezetését igazolják. A vasárnap meghonosítására ösztönző érvelés egy további állítása, valamint egy a keresztény intézménnyé tételére irányuló kezdeti lépésekhez fűzött megjegyzés tölti ki a fejezet hátra lévő részét. Chafie, az anglikán egyház papja 1652-ben jelentetett meg egy művet a vasárnapünneplés védelmére, amelynek címe „A hetednap szombat” volt. Miután bemutatja, hogy az ősegyház idejében a pogány világban általános volt a vasárnapünneplés, a szerző az alábbiak szerint foglalja össze az érveket, amelyek megtiltják, hogy keresztény ember bármilyen más napot megkíséreljen ünnepelni:

„1. A megvetés, gúny és csúfolódás miatt, amelyben a körülöttük élő pogányok részesítették volna őket... Milyen fájdalmas gúnyolódással és szemrehányással illették volna a köztük élő és hatalmukban lévő szegény keresztényeket az újonnan kitűzött szent napért, ha azok nem a vasárnapot választották volna... 2. Akkoriban a legtöbb keresztény vagy szolga volt, vagy legalábbis a nép szegényebb rétegeiből való; és nagyon valószínű, hogy a pogányok nem engedték volna meg szolgálóiknak, hogy rendszeresen tartózkodjanak a munkától bármilyen más, az ő vasárnapjuktól eltérő napon... 3. Ha ilyen változtatással próbálkoztak volna, az hiábavaló erőlködés lett volna; ... sohasem tudták volna keresztül vinni.”³⁶⁶

³⁶² Antiquities, 68.1.

³⁶³ Jewish Antiquities, 3. könyv, 1.fej. Ld. még McClintock and Strong's Cyclopaedia, 4, 472, Idolatry [bálványimádás] cikkely: Dr. A. Clarke és Dr. Gill Jób 31:26-ról; Webster a *Sabianism*, és Worcester *Sabian* címszó alatt.

³⁶⁴ Im. 3. könyv, 3. fej.

³⁶⁵ 18. köt., 409. l.

³⁶⁶ 61-62. l.

Láthatjuk tehát, hogy abban az időben, amikor az ősegyház elindult a hitehagyás útján és emberi rendelkezéseket kezdett követni, a pogány világban - mint azt megelőzően is már régóta - teljesen általános volt a hét első napjának megünneplése a Nap tiszteletére. Az első egyházatyák közül az egyházba történő belépésük előtt sokan pogány filozófusok voltak. Sajnos magukkal hozták az egyházba régi eszméiket és elveiket. Főként velük esett meg, hogy csatlakoztak a pogányokhoz a heti ünneplésben, azzal a meggondolással, hogy ezáltal nagyban előmozdítják azok megtérését. Azokat az okokat, amelyek az egyházat az ősi pogány ünnep elfogadására mint kézenfekvő megoldásra készítették, Morer az alábbiak szerint összegzi:

„Tagadhatatlan, hogy ennek a napnak a nevét az ókori görögöktől és rómaiaktól kölcsönözzük és elismerjük, hogy a régi egyiptomiak a Napot imádták és hódolatuk állandó *jeléül* neki szentelték ezt a napot. Más népeket is találunk, köztük magukat a zsidókat is, akik az ő példájuk befolyására hódoltak neki³⁶⁷; ezek a visszásságok mégsem akadályozták a keresztény egyházatyákat, akik ahelyett, hogy egyszerűen hatálytalanították volna, vagy mindenestől félretették volna ezt a napot, vagy annak a nevét, csak megszentelték és megjavították mindkettőt, ahogy azt a korábban pogány istentiszteletekkel megfertőztetett templomok esetében is tették, vagy más alkalmakkor, amikor ezek a jóra való emberek mindig gondosan munkáltak mindenféle változást, kivéve azt, ami nyilvánvalóan szükséges lett volna, és olyan dolgokban, amelyek nyilvánvalóan összeegyeztethetetlenek a keresztény vallással; így a vasárnapkal kapcsolatban, amelyen a pogányok ünnepélyesen imádták ezt a bolygót, és amelyet vasárnapnak [a Nap napjának] neveztek, részben az erre a napra gyakorolt különleges befolyása miatt, részben pedig isteni testének tiszteletére [a saját felfogásuknak megfelelően], a keresztények jónak látták, hogy ugyanazt a napot ugyanazzal a névvel megtartsák, nehogy indokolatlanul ingereljük a pogányokat, hátráltatva ezzel azok megtérését, és az elkerülhetetlenül több előítéletet ébresztve ezzel az evangéliummal szemben.”³⁶⁸

Justinus Mártír korában a vasárnap a mulatság heti alkalma volt, amelyet a pogányok széles körben ünnepeltek istenük, a Nap tiszteletre. Így azután Justinus, amikor testvérei nevében előadta „Apológiáját” [„védekezését”] a pogány római császár előtt, nem felejt el három ízben is megemlíteni, hogy a keresztények ezen az általánosan ünnepelt napon tartják összejelöveiteiket.³⁶⁹ Így tehát a vasárnap első alkalommal olyan intézményként jelenik meg a keresztény egyházban, mint ami időben egybeesik a pogányok heti mulatozásával és Justinus, aki először említi ezt az ünnepet, korábban maga is pogány filozófus volt. Hatvan esztendővel később Tertullianus elismeri, hogy nem teljesen alaptalanul mondják, hogy a Nap a keresztények Istene. Válaszában ugyanakkor elmondja, hogy noha a pogányokhoz hasonlóan Kelet felé fordulva imádkoztak, és a vasárnap örömműnnp volt a számukra, ennek oka messze különbözött a napimádatától.³⁷⁰ Egy másik alkalommal, amikor testvéreit a Nap-imádat vádjával szemben védelmezi, elismeri, hogy ez a gyakorlat - imádkozás Kelet felé, és a vasárnap ünnepnappá tétele - okot adhattak arra a feltételezésre, hogy a keresztények a Napot imádják.³⁷¹ Tertullianus ezzel tanúsítja, hogy a vasárnap, amikor megvetette a lábát a keresztény egyházban, pogány ünnep volt, és hogy a keresztények pusztán annak megünneplésével abba a gyanúba kerültek, hogy a Nap imádói. Figyelemre méltó, hogy válaszaiban sohasem hivatkozik isteni rendelkezésre, vagy apostoli példaadásra a vasárnapünneplés védelmében. A legfőbb

³⁶⁷ II.Kir. 23:5; Jer. 44:23

³⁶⁸ Dialogues on the Lord's day, 22-23. l.

³⁶⁹ Apology, 67. fej; Az egyházatyák bizonyágtétele, 34-35. l.

³⁷⁰ Apology, 16.szakasz; Az egyházatyák bizonyágtétele, 64-65. l.

³⁷¹ *Ad Nationes*, 1. könyv, 13. fej; Az egyházatyák bizonyágtétele, 70.l.

érve az volt, hogy legalább annyi joguk volt így tenni, mint a pogányoknak. Százhusz évvel Tertullianus után Konstantin még mint pogány uralkodó kiadta híres rendeletét a Nap pogány ünnepe védelmében, amit maga is „tiszteletreméltónak” nyilvánított. Ez a pogány rendelet ünnepnappá tette a napot szerte a római birodalomban, és szilárdan megalapozta mind az egyházban, mind az államban. Ezért aztán bizonyos, hogy abban az időben, amikor a vasárnap helyet kapott a keresztény egyházban, az valóban az ókori pogány világ heti ünnepe volt.

Az a tény, hogy ez a pogány ünnep történetesen éppen Jézus Krisztus feltámadásának napjára esett, kétségtelenül jelentős mértékben hozzájárult ahhoz a „patriotizmus” és „gyakorlati megfontoláshoz”, amely azt azután az Úr napjává, ill. keresztény szombattá változtatta. Ugyanis Isten hitvalló népe, kegyes megfontolásból indítatva, mint ahogy arra logikusan következhetünk, már korán önkéntes hódolattal adózott néhány napnak, amely a Megváltó életútjára emlékeztette őket. Mosheim, akinek a vasárnap védelmét szolgáló tanúságtételét korábban már idéztük, a következőképpen nyilatkozik a keresztre feszítés napjáról:

„Az is valószínű, hogy a pénteket, Krisztus keresztre feszítésének napját, már korán különleges tiszteletben részesítették, és ezzel a többi naptól megkülönböztették.”³⁷²

A második évszázadról így ír:

„Sokan megünnepelték a negyedik napot is, amelyen Krisztus elárultatott; és a hatodikat, amelyen keresztre feszítették”³⁷³

Dr. Peter Heylyn a következőket mondja azokról, akik a vasárnapot választották:

„Mivel Megváltónk ezen a napon támadt fel a halottak közül, az Üdvözítő szenvedésének emlékére a pénteket is ünnepnappá tették, valamint a szerdát is, amelyen elárultatott; a szombat, vagy ószövetségi nevén a Sabbath pedig fennmaradt a keleti egyházakban.”³⁷⁴

Ugyanez a szerző a következőket írja, ennek a három önkényesen választott ünnepnek a viszonylagos szentségéről:

„Akár az ígehirdetést, akár a szentségek kiszolgáltatását, akár a nyilvános imádságokat tekintjük, a Keleti Egyházban a vasárnap nem rendelkezett megkülönböztetett kiváltsággal más napokhoz, különösen a szerdához és péntekhez képest, kivéve, hogy az összejövetelek ezen a napon valószínűleg ünnepélyesebbek voltak és az emberek nagyobb számban jelentek meg, mint más alkalmakkor.”³⁷⁵

A heti három ünnepnap mellett volt további két nagy tiszteletnek örvendő ünnep az év folyamán. Ezek a húsvét és a pünkösd voltak. Itt külön meg kell jegyeznünk, hogy míg a vasárnapünnepelést csupán Justinus Mártír idejéig, azaz isz. 140-ig tudjuk visszavezetni, addig a húsvétot egy olyan emberig, aki ezt az utasítást - állítása szerint - az apostoloktól vette. (ld. 13. fejezet). Ezek közül a Megváltó emlékeztetere önkényesen kijelölt ünnepek közül a vasárnap csak nagyon csekély mértékben tűnt ki; ahogy Heylyn világosan kijelenti.

³⁷² Eccl. Hist., I.szd., 2. rész, 4. fejj., 4. szakasz

³⁷³ Eccl. Hist., II.szd., 2. rész, 1. fejj., 12. szakasz

³⁷⁴ History of the Sabbath, 2. rész, 1. fejj., 12. szakasz

³⁷⁵ Im., 2. rész, 3. fejj., 4. szakasz

„Akár az egyházatyákat, akár az újabb kor teológusait vesszük, sehol sem találkozunk az Úr napjával, mint apostoli tekintéllyel alátámasztható ünneppel; és nyugalomnapot sem alapítottak a hét első napján.”³⁷⁶

Domville az alábbi nyilatkozatot teszi, ami méltó arra, hogy emlékezetünkben megőrizsük:

„Az első három évszázadban egyetlen egyházi szerző sem tulajdonította a vasárnapünneplés eredetét sem Krisztusnak, sem az ő apostolainak.”³⁷⁷

A „patriotizmus” és a „gyakorlati meggondolások” azonban hamarosan mérhetetlen megkülönböztetésben részesítették az önkényesen választott ünnepek egyikét, amelyik történetesen a pogány világ „vad Nap-ünnepének” felelt meg, amelyet végül a keresztény egyház „Úr napjává” tettek. A legkorábbi bizonyosság, amelyik az első nap ünneplésére mint eredeti rendelkezésre *egyáltalán* hivatkozik, Justinus Mártír, amely isz. 140 körül íródott. Ő megtérése előtt pogány filozófus volt. A római uralkodóhoz intézett, a keresztények védelmében elmondott védőbeszédének helyéről, idejéről és alkalmáról egy kiváló római katolikus történész a következőket írja: Justinus Mártír -

„Rómában volt, amikor az Antonius Pius, Hadrianus utódjának uralkodása alatt támadt üldözés kitörőben volt, és kiváló védőbeszédet mondott a keresztények védelmében.”³⁷⁸

A Justinus Mártírnak tulajdonított művekről Milner a következőket mondja:

„Sok más egyházatyához hasonlóan a lehető legkedvezőtlenebb feltételek mellett ismerhetjük meg. A valóban tőle származó művek elvesztek; és másokat tulajdonítanak neki, amelyek részben nem az övéi, a többi pedig legalábbis bizonytalan eredetű.”³⁷⁹

Ha a neki tulajdonított írások eredetiek, nem igazán illendő, hogy az első napi nyugalomnap szószólói az ő nevére hivatkoznak. A nyugalomnap intézményének eltörlését hirdette, szavaiban semmi sem utal arra, hogy a vasárnapünneplés, amelyről beszél, több lett volna pusztán önkényes ünneplésnél. Így szólítja meg a római császárt:

„A vasárnapnak nevezett napon mindazok, akik városokban, vagy vidéken laknak, összegyűlekeznek egy helyen, ahol az apostolok és a próféták írásait olvassák, amíg csak az idő engedi, a felolvasás befejeztével pedig a püspök tart igehirdetést, amellyel tanítja az embereket és a nagyszerű parancsolatok gyakorlására lelkesít: Ezután közösen felállunk és imádkozunk; majd az imádságok végeztével, mint ahogy mondtam, kenyeret, bort és vizet ajánlunk fel, és a püspök újra imát és hálaadást mond, a tőle telhető leglelkesebben és a nép befejezésül örömteli áment kiált. Ezután kiosztják a szent jegyeket, amelyekből minden jelenlévő részesül, a távolmaradottakhoz pedig a diakónusok veszik el. A gazdagok és készségesek (mivel mindenki szabadon dönthet) jónaklátásuk szerint adakoznak; és az így összegyűlt összeget a püspökre bízák, hogy ezzel enyhítse az árvák és özvegyek szükségleteit, valamint a betegekét és szenvedőket, a fogságban lévőket és a távolról jött idegenekét; egyszóval ő a nélkülözök gondviselője és alamizsnaosztója. Vasárnap mindnyájan egybegyűlünk, mivel ez a hét első napja, amelyen maga Isten is munkához látott a sötét ürességben, hogy megalkossa a világot, és amelyen Jézus Krisztus a mi Üdvözítőnk is feltámadt halottaiból; mert a szombatot megelőző napon keresztre feszítették és az azt követő napon, ami a vasárnap, megjelent apostolainak és tanítványainak és tanította őket mindarra, amit én most megfontolásra ajánlok.”³⁸⁰

³⁷⁶ Im., 2. rész, 1. fejj., 10. szakasz

³⁷⁷ Examination of the Six Texts, Supplement, 6-7.1.

³⁷⁸ Du Pin és Eccl. Hist., 1. köt. 50.1.

³⁷⁹ Hist. Church, II.szd., 3. fejj.

³⁸⁰ Justin Martyr's First Apology, fordította Wm. Reeves, 127.1., 87,88,89. szakasz

Ez a szakasz, amennyiben eredeti, a legkorábbi hivatkozást szolgáltatja a vasárnap ünneplésre, mint a keresztény egyházban szokásos vallási ünnepre. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy ezek a szavak Rómában hangzottak el és közvetlenül a császárhoz intézték őket. Azt mutatják tehát, hogy mi volt az egyház gyakorlata ebben a városban és annak környékén, de nem árulja el, mekkora területre terjedt ki ez a gyakorlat. Mellesleg erős bizonyítékokat szolgáltat arra, hogy a hitehagyás Rómában nyert teret, amikor is az úrvacsorát már ekkor részben emberi rendeléssé változtatták, amennyiben a víz akkor már ugyanolyan lényeges része volt az úrvacsorának, mint a bor, vagy a kenyér. Ami pedig még veszélyesebb, mint a Krisztus alapította intézmény megrontása, hogy a szent jegyeket a távollévőknek is elküldték, - ami egy olyan lépés volt, ami hamarosan a jegyek tiszteletéhez, majd végül imádatához vezetett. Justinus azt mondja a császárnak, hogy Krisztus rendelkezett így; de egy ilyen kijelentés súlyos eltérést jelent az újszövetség igazságától.

Ez a vasárnapünneplés indoklásul szolgáló kijelentés különösen figyelemreméltó. Justinus azt mondja a császárnak, hogy ők a vasárnapnak nevezett napon szokták egybegyűlni. Mintha csak azt mondta volna, hogy mi azt a napot ünnepeljük, amelyen polgártársaink a Napot tisztelik. Itt érhető tetten a „patriotizmus” és a „gyakorlati érzék” Justinus szavaiban, amelyeket az üldözö császárhoz intézett a keresztények védelmében. Ugyanakkor mintha tudatában lenne, hogy a pogány ünnepnek a keresztény imádat napjaként történő megtartása ellentmond a hitvallásuknak, miszerint ők a Magasságot tisztelik, Justinus érveket keres ennek a gyakorlatnak az alátámasztására. Nem isteni rendelkezésnek, vagy apostoli példaadásnak tulajdonítja ezt az ünnepet; hiszen hivatkozása, hogy mire tanította Krisztus a tanítványokat, inkább vonatkozik általában a keresztény vallás rendszerére, semmint a vasárnap ünneplésre, ahogy az a szövegösszefüggésből kiderül. Ha valaki azt állítja, hogy Justinus a hagyományból vehette mindazt, ami az Újszövetségben nem található a vasárnapünnepléssel kapcsolatban, és hogy a vasárnap végül is egy Istentől rendelt ünnep lehet, elégséges annyit válaszolnunk, hogy 1. Ez a védőbeszéd mindössze a hagyományra hivatkozik a vasárnap ünneplés alátámasztására, 2. Justinus Mártír nagyon megbízhatatlan forrás, mert az úrvacsoráról szóló beszámolója eltér az újszövetségtől; 3. Az American Tract Society [Amerikai Iratmissziós Társaság] egy a katolicizmussal szembeni kiadványában a következőket írja a minket érdeklő kérdés kapcsán:

„Justinus Mártír valójában igencsak alkalmatlannak tűnik arra, hogy rá mint forrásra hivatkozzunk. Közismert, hogy egy a Tiberis szigetén Semo Sanchus egykori szabin istenség tiszteletére felállított oszlopról azt feltételezte, hogy a római nép emelte a szélhámos Simon Mágus tiszteletére. Ha egy mai író követne el ekkora tévedést történelmi tényekkel kapcsolatban, azonnal lelepleznék, és ettől kezdve gyanakvással fogadnák mindazt, amit ír. Bizonyos, hogy ugyanígy kell eljárunk Justinus Mártír esetében is, aki hallatlanul nagyot tévedett egy olyan ténnyel kapcsolatban, amit a történetíró Lívius is említ.”³⁸¹

Justinus a következő érveket hozza fel a vasárnapünneplés alátámasztására: „Ez a hét első napja, amelyen maga Isten is munkához látott a sötét ürességben, hogy megalkossa a világot, és amelyen Jézus Krisztus a mi Üdvözítőnk is feltámadt halottaiból.” Jeremy Taylor püspök nagyon találóan jegyzi meg:

³⁸¹ The Spirit of Popery, 44-45. l.

„Az első gondolat sokkal inkább mentségnek hat, semmint igazi érvnek; mert ha a teremtésben tett is Isten bármit a nyugalomnap érdekében, annak a végén és nem az elején kellett történnie, a mű befejezésekor és nem az első szakaszában; olyan dolognak kellett lennie, amit Isten rendelt el, nem pedig ember, önmaga utólagos igazolásaként.”³⁸²

Figyeljük meg tehát, hogy a vasárnapnak, mint keresztény ünnepnek az első nyomát a római gyülekezetben találjuk. Röviddel ezután, és ekkortól kezdve azt látjuk, hogy ennek a gyülekezetnek „a püspöke” erőteljes kísérleteket tett az Úr szombatjának elnyomására, és arra, hogy a vasárnap ünnepét tegye a helyére.

Helyénvaló megjegyeznünk azt a tényt is, hogy Justinus az ószövetségi szombat elszánt ellenzője volt. A „Vita a zsidó Tryphon”-nal c. művében az alábbiak szerint kezdi a mondanivalóját:

„Ez az új törvény arra tanít, hogy állandóan szombatot ünnepelj, és te amikor semmittevással töltöttél egy napot, azt gondold, hogy eleget tettél a vallás követelményeinek... Ha valaki parázñaságban bűnös, bánja meg, és ezzel megtartotta az igazi és gyönyörűséges szombatot az istennek... Mert valóban gyakorolnunk kellene a körülmetélkedést, test szerint, megtartani a szombatot és minden ünnepet, ha nem tudnánk mi okból rendeltettek, ti. a bűneink miatt... A ti bűneitek és a ti apáitok bűnei miatt rendelte Isten néktek a szombatünnepelést... Láthatod, hogy az égiek sem henyélnek és nem ünnepelnek szombatot. Élj úgy, ahogyan születél. Mert ha Ábrahám előtt nem volt szükség körülmetélkedésre, sem szombatokra, sem ünnepekre és áldozatokra Mózes előtt, úgy hasonlóképpen most sincs szükség, mivel Jézus Krisztus, az Isten Fia Isten elhatározott tanácsából az Ábrahám magvából való szüztől született, bűn nélkül.”³⁸³

Justinus érvelése válaszra sem méltó. Megmutatja azonban, mennyire tisztességtelenül járt el Dr. Edwards, amikor Justinus Mártírt idézte a szombat megváltoztatásának bizonyosságául;³⁸⁴ noha Justinus szerint Isten a zsidók bűnei miatt rendelte el a szombatünnepelést és azt Krisztus első adventjének következtében teljesen eltörölte, miközben a pogányok vasárnapünnepelését nyilvánvalóan a római gyülekezet fogadta el, „gyakorlati megfontolásokat” követve és talán „patriotizmus”-ból fakadóan is. Justinus tanúságtétele, amennyiben eredeti, különösen értékes egy szempontból - kiderül belőle, hogy legalábbis isz. 140-ig a hét első napja semmilyen szent címre sem tett szert; hiszen Justinus néhány ízben említi a napot, háromszor úgy mint „a nyolcadik napot”, és más meghatározásokkal is, azonban sohasem valamilyen szent néven.³⁸⁵

Az első nap szent voltának bizonyosságául felhozott következő fontos tanut Dr. Edwards a következőképpen mutatja be:

„Mivel Irenaeus, Lyon püspöke, Polükarposznak, az apostolok társának tanítványa, isz. 167-ben azt mondta, hogy az Úr napja a keresztény szombat. Szó szerint: 'Azt Úr napján mi keresztények mindnyájan szombatot tartunk a törvényen elmélkedve és örvendezve az Isten művei fölött.',”³⁸⁶

A vasárnapünnepelést támogató írók nagy becsben tartják ezt a tanúságtételt, és gyakran, hangsúlyosan idézik kiadványaikban. Sir Wm. Domville, akinek a szombat kérdésével foglalkozó alapos tanulmányára néhányszor már hivatkoztunk, a következő fontos tényt állapítja meg a fenti idézettel kapcsolatban:

³⁸² Ductor Dubitantium, 1 rész, 2. könyv, 2. fejezet, 45. szakasz

³⁸³ Brown's Translation, 43,44,52,59,63,64. l.

³⁸⁴ Sabbath Manual, 121.l.

³⁸⁵ Dialogue with Trypho, 65.l.

³⁸⁶ Sabbath Manual, 114.l.

„Gondosan áttanulmányoztam Irenaeus minden létező művét és bizonyosan állíthatom, hogy sem ilyen szakasz, sem ehhez egyáltalán csak hasonló sem található bennük. Massuet kiadásában (Párizs, 1710) néztem utána; de a teljesebb megbizonyosodás kedvéért átnéztem Erasmus (Párizs, 1563) és Grabe (Oxford, 1702) kiadását is, és egyikben sem találtam a kérdéses szakaszt.”³⁸⁷

Figyelemre méltó tény, hogy azok, akik Irenaeus szavait idézik, ha egyáltalán megjelölik a forrást, Dwight „Theológiá”-jára hivatkoznak, ahelyett, hogy Irenaeus művében adnák meg a helyet, ahol az fellelhető. Dr. Dwight volt az, aki elsőként gazdagította a teológia világát ezzel a felbecsülhetetlen értékű idézettel. Honnan vette hát Dwight ezt a bizonyosságtételt, amelyet oly gyakran idéznek, Irenaeus-nak tulajdonítva? Ezzel kapcsolatban Domville megjegyzését idézzük:

„[Dwight-ot] az a szerencsétlenség érte, hogy már 23 éves korától szembetegségtől szenvedett, egy olyan csapástól (mondja életrajzírója), ami megfosztotta az olvasás és tanulmányozás lehetőségétől... A fent említett életkort követő életszakaszában [amivel a szerkesztő bizonyára a 23 évre utal] nyert ismereteit csaknem kizárólag másodkézből, mások segítségével nyerte.”³⁸⁸

Domville egy másik tény is említ, ami kétségtelenül megadja ennek az idézetnek az eredetét.

„Noha Irenaeus műveiben nem találjuk, egy másik egyházatyának, név szerint Ignatiusnak a műveiben található egy a magnesianusoknak írt levél, amelynek egyik részletében a kifejezések olyan nyilvánvaló hasonlóságot mutatnak Dr. Dwight-éval, hogy nem marad kétség afelől, milyen forrásból idézett.”³⁸⁹

Ez tehát a vége Irenaeus híres bizonyosságtételének, aki ezt Polükarposztól vette, aki pedig az apostoloktól! Egy szemevilágát veszített ember szolgáltatva a világnak, aki betegsége következtében másodkézből vett egy beszúrt szakaszt egy tévesen Ignatiusnak tulajdonított levélből, és úgy publikálta a világnak, mint Irenaeus eredeti bizonyosságtételét. Szemevilága elvesztése vezette Dr. Dwight-ot súlyos tévedésének elkövetésére, gondolhatnánk jóhiszeműen, de hamis bizonyosságtételének közzétételével, amely egyenes vonalon az apostoloktól származni látszott, tömegeket tett képtelenné arra, hogy a negyedik parancsolatot helyesen olvasni és értelmezni tudják, ugyanúgy, ahogy ő maga, természetes látása elvesztésével képtelen volt Irenaeus műveinek személyes tanulmányozására. Ez az eset bámulatosan illusztrálja a hagyományt, mint vallási vezetőt, amikor vak vezet világtalant, míg mindketten a verembe esnek.

De ez még nem minden, amit az Irenaeus-féle esetről el kell mondanunk. Műveiben *egyetlen alkalommal sem* nevezi a vasárnapot az Úr napjának! És ami szintén nagyon figyelemreméltó, a tőle származó mondatok egyike sem említi a hét első napját.³⁹⁰ Ókori írásművekből mindazonáltal kitűnik, hogy említette a napot, de egyetlen ilyen értelmű, tőle származó mondat sem lelhető fel. Ő a szombatot előképnek tartotta, amely a hetedik évezredre, mint az egyház nagy nyugalomnapjára mutat előre;³⁹¹ azt mondta, hogy Ábrahám „nem ünnepelt szombatot”;³⁹² ugyanakkor a

³⁸⁷ Examination of the Six Texts, 131-132. l.

³⁸⁸ Im. 128.l.

³⁸⁹ Im. 130.l.

³⁹⁰ A teljes kijelentést ld Testimony of the Fathers, 44-52.l.

³⁹¹ Against Heresies, 4. könyv, 16. fejj., 1-2. szakasz; 5.könyv, 28. fejj., 3. szakasz

³⁹² Im. 4. könyv, 16. fejj., 1-2. szakasz

szombat eredeténél fogva tartja szentnek a hetedik napot.³⁹³ Kifejezetten hirdeti a tízparancsolat érvényét és tekintélyét, kijelentve, hogy a benne foglaltak azonosak a kezdettől fogva az emberi lélekbe plántált természetes törvényekkel, amelyek folyamatosan bennünk élnek, és ha valaki nem ezek szerint él, nem üdvözülhet”.³⁹⁴

Figyelemreméltó tény, hogy a feljegyzésekben szereplő első alkalom, amikor Róma püspöke megkísérelte kormányozni a keresztény egyházat, EGY A VASÁRNAS ÉRDEKÉBEN KIADOTT RENDELET VOLT. Minden gyülekezetben szokás volt a húsvét megünneplése, azonban egy különbséggel: t.i. míg a keleti gyülekezetek az első hónap 14-dik napján ünnepeltek, függetlenül attól, hogy az a hét mely napjára esett, a nyugati gyülekezetek az ezt követő vasárnapot tartották, vagy még inkább a nagy pénteket követő vasárnapon. Viktor, aki isz. 196-ban³⁹⁵ Róma püspöke volt, vállalkozott rá, hogy a római szokás követésére bírjon minden gyülekezetet, tehát a húsvét vasárnap történő megünneplésére kényszerítse őket. „Ezt a vakmerő próbálkozást - mondja Bower - a pápai hatalom érvényesítése első kísérletének nevezhetjük”.³⁹⁶ Dowling megfogalmazásában ez a „római elbizakodottság legkorábbi példája”.³⁹⁷ Kis-Ázsia gyülekezetei közölték Viktorral, hogy nem engedhetnek ennek a főúri igénynek. Majd Bower szerint:

„Ezen levél kézhezvétele után Viktor szabadjára engedve tehetetlen és féktelen indulatait elkeseredett hangú förmédvényeket tett közzé Ázsia minden gyülekezetével szemben, a közösségtől elszakítottak nyilvánította őket, és kiközösítő leveleket írt püspökeiknek; és eközben, hogy keresztülvigye az egyház egészéből történő kitaszításukat, a többi püspöknek is írt, felszólítva őket példája követésére és a konok ázsiai testvérekről való elhatárolódásra.”³⁹⁸

A történész tudósítása szerint „senki sem követte példáját, vagy tanácsát; sem nem nyilvánított bárminemű tiszteletet levele iránt, vagy mutatta a legkisebb hajlandóságot is arra, hogy támogassa egy ilyen elhamarkodott és szeretetlen törekvésben.” Majd így folytatja:

„Miután Viktor próbálkozása ekképpen meghiúsult, utódai elég óvatosak voltak ahhoz, hogy ne élesszék fel az ellenségeskedést; így Ázsia gyülekezetei békén követhették korábbi gyakorlatukat, egészen a Niceai zsinatig, amely Nagy Konstantin előzékenységeinek köszönhetően elrendelte, hogy a húsvéti ünnepeket mindenütt ugyanazon a napon tartsák, a római szokásnak megfelelően.”³⁹⁹

Heylyn szerint ebben a küzdelemben nem vívták ki a győzelmet a vasárnap számára:

„Egészen a nagy Niceai zsinatig [isz. 325] amelyet egy ilyen hatalmas császár [Konstantin] tekintélye is támogatott, és amely megnyugtatóan rendezte a kérdést; néhány olykor-olykor elszórtan felbukkanó szakadártól eltekintve senki sem mert szembehelyezkedni ennek a híres zsinatnak a határozatával.”⁴⁰⁰

³⁹³ Im. 5. könyv, 33. fejt., 2. szakasz

³⁹⁴ Against Heresies, 4. könyv, 15. fejt., 1. szakasz, 13. fejt., 4. szakasz

³⁹⁵ Bower és History of the Popes, 1. kötet, 18-19. l.; Rose és Neander, 188-190. l.; Dowling és History of Romanism, 1. könyv, 2. fejt., 9. szakasz.

³⁹⁶ History of the Popes, 1. kötet, 18. l.

³⁹⁷ History of Romanism, 32. l. fejléce

³⁹⁸ History of the Popes, 1. köt., 18. l.

³⁹⁹ Im., 18-19. l.; Gieseler és Eccl. Hist., 1. köt., 57. l.

⁴⁰⁰ History of the Sabbath, 2. rész, 2. fejt., 4-5. szakasz

Konstantin, akinek hatalmas befolyása arra készítette a Niceai zsinatot, hogy ezt a kérdést a római püspök javára döntse el, azaz, hogy a húsvét ünnepét mindenkor vasárnapon tartsák, az alábbi erős érveléssel sürgette az intézkedés meghozatalát:

„Ne legyen hát semmi közös a legellenségesebb zsidó csöcselékkel.”⁴⁰¹

Ez a mondat méltó arra, hogy megjegyezzük. Az az elhatározás, hogy ne legyen semmi, ami közös a zsidókkal, nagyon nagy szerepet játszott abban, hogy a keresztény egyházban a szombatot elnyomták. Akik az Úr szombatját elutasították és helyette a pogányok népszerűbb és kényelmesebb vasárnapünneplését választották, annyira belelovallták magukat a „semmi közösséget a zsidókkal” gondolatba, hogy soha még csak fel sem merült bennük a kérdés, hogy helyes-e a pogányokkal közösen ünnepelni.

Ez az ünnep nem heti, hanem évenkénti volt, de az első hó 14. napjától a nagypénteket követő első vasárnapra történő áthelyezése az első törvény alkotási kísérlet volt a vasárnap, mint keresztény ünnep tiszteletének megerősítésére; és - ahogy Heylyn eredeti módon megjegyzi - „Az Úr napjának alaposan meg kellett küzdenie a győzelemért”.⁴⁰² Röviddel a Niceai zsinat után Theodosius törvényei főbenjáró büntetéssel sújtották azokat, akik a húsvétot bármilyen más, vasárnaptól elérő napon ünneplik.⁴⁰³ A wales-i bretonok hosszú ideig képesek voltak fenntartani álláspontjukat a római egyház ezen kedvenc elképzelésével szemben, és egészen a VI századig „makacsul ellenálltak a római főpapok zsarnoki igényeinek.”⁴⁰⁴

A fentiekben vázolt küzdelem kitörésétől mindössze négy év választ el bennünket, amikor Tertullianusnak, a legkorábbi latin egyházatyának a bizonyágtételét olvassuk, aki isz. 200 körül írt. Dr. Clarke szerint az egyházatyák „egyszer így máskor meg úgy beszéltek”. Tertullianus jó példa erre. A szombat eredetét a teremtéshez köti, de másutt azt állítja, hogy a pátriárkák nem ünnepelték. Azt írja, hogy Józsue megtörte a szombatot Jerikónál, azután megmutatja, hogy mégsem. Azt mondja, hogy Krisztus megtörte a szombatot, majd egy másik helyen bebizonyítja, hogy mégsem. Úgy mutatja be a nyolcadik napot, mint ami tiszteletreméltóbb a hetediknél, máshelyütt pedig az ellenkezőjét állítja. Kimondja, hogy a törvény eltöröltetett, máskor meg annak változatlanágát és tekintélyét erősíti. Kijelenti, hogy Krisztus hatályon kívül helyezte a szombatot, azután azt állítja, hogy „Krisztus egyáltalán nem érvénytelenítette a szombatot”, hanem „még inkább megszentelte...a szombatnapot, mely kezdettől szent volt az Atya beiktatása nyomán.” Majd azzal folytatja, hogy Krisztus „mennyei védelemben részesítette ezt a napot - és ezt az eljárását ellensége is utánozta néhány más nap vonatkozásában, hogy a Teremtő szombatjának ünneplését megakadályozza”.

Ez utóbbi kijelentés különösen figyelemreméltó. Az Üdvözítő további oltalomról gondoskodott a Teremtő szombatja számára. De „ellensége” ugyanezt tette néhány más nappal. Ebből világosan látszik, hogy: először is Tertullianus nem hitt abban, hogy Krisztus valamilyen más napot megszentelt volna, hogy a szombat

⁴⁰¹ Boyle's Historical View of the Council of Nicæa, 52.l., 1842-es kiadás

⁴⁰² Hist. Sab., 2.rész, 2. fejt., 5.szakasz

⁴⁰³ Decline and Fall of the Roman Empire, 27. fejt.

⁴⁰⁴ Im. 38. fejt.

helyébe lépjen; másodsor, hogy hitte, hogy egy más napnak a megszentelése Isten ellenségének a műve! Amikor ezeket a szavakat írta, bizonyosan nem hitte, hogy Krisztus megszentelte volna a vasárnapot. De Tertullianus és testvérei azon érték magukat, hogy ünnepként tartják meg azt a napot, amelyen a Napot volt szokás imádni, és ennek következtében napimádóknak csúfolták őket. Tertullianus tagadja a vádat, mindazonáltal elismeri, hogy látszat szerint igazságnak tűnhetett. Így ír:

„Mások, akik ugyancsak nem rendelkeznek több ismerettel és nagyobb valóságérzéssel, azt hiszik, hogy a Nap az Istenünk. Talán perzsáknak tartanak, noha nem imádjuk a lenvászatra festett égitestet. Az ötlet kétségtelenül onnan ered, hogy úgy ismernek bennünket mint akik Kelet felé fordulva imádkozunk. De közületek is sokan keltik néha az égitestek imáadásának látszatát, amikor napkelte irányába fordulva mozdulatokat ajkaitokat. Ugyanígy, ha a vasárnapot az örvendezésnek szenteljük, s távolról sem a Nap imádata miatt, valamelyest hasonlítani fogunk azokra, akik a Saturnus napját a kényelemnek és fényűzésnek szentelik, miközben ők is messze más utakon járnak, mint a zsidók, akik felől tudatlanok”.⁴⁰⁵

Tertullianus nem hivatkozik sem isteni rendelkezésre, sem apostoli példára, hogy ezt a gyakorlatot alátámassza. Tény, hogy semmilyen magyarázattal sem szolgál, noha sejteni engedi, hogy lenne mire hivatkoznia. Mégis szükségesnek tartja, hogy egy másik művében visszautasítsa a napimádás vádját, amire a vasárnapünnepség szolgáltat alapot. Az erre a vádra adott második válaszában még világosabban fejti ki védekezését, és itt találjuk legfőbb érvét is.

„Mások, akik - meg kell valljuk - nagyobb tisztelettel viseltetnek a jó dolgok iránt, azt feltételezik, hogy a Nap a keresztények Istene, mivel közzismert tény, hogy mi Kelet felé fordulva imádkozunk, vagy mert a vasárnapot ünnepnappá tettük. És aztán? Ti nem ezt teszitek? Nem imádkoznak-e sokan közületek is a napkelte irányában, hasonló módon az égitestek imádatának látszatát keltve olykor? Mindenesetre ti vagytok, akik a Napot felvettétek a heti naptárba, és a napját [a vasárnapot] megkülönböztettétek az előzőtől, mint ami a legalkalmasabb a héten arra, hogy vagy teljesen tartózkodjatok a fürdözéstől, vagy estig halasszátok, vagy pihenjete és lakomázzatok. Amikor ezeket a szokásokat követitek, szándékosan eltértek saját vallásos szertartásaitoktól és az idegenekét követitek.”⁴⁰⁶

Tertullianus ebben a vitában olyan nemzetekhez szól, akik még bálványimádók. Ezek némelyike számára a vasárnap egy ősi ünnep volt, másoknak viszonylag újabb keletű. De ezek közül a pogányok közül egyesek a vasárnapot ünneplő keresztények szemére vetették, hogy Nap-imádók. És itt figyeljük meg a választ. Nem azt mondja, hogy „nekünk keresztényeknek megparancsolták, hogy a hét első napját ünnepeljük Krisztus feltámadásának az emlékeztérére.” Válasza kétségtelenül a legjobb, amit tudott, hogy hogyan kell megfogalmaznia. Ez pusztán visszavágás, ami abban az állításban merül ki, hogy egyrészt a keresztények semmi mást nem tesznek, mint vádolóik, a pogányok; másrészt éppolyan joguk van a vasárnapot ünnepnappá tenni, mint a pogányoknak.

Ennek a fejezetnek az volt a célja, hogy felderítse a vasárnapünnepség eredetét. Azt találtuk, hogy a vasárnap a távoli ókortól kezdve a Nap tiszteletére szolgáló pogány ünnep volt, és hogy a keresztény korszak első századaiban ez az ősi ünnep általános tiszteletnek örvendett a pogány világban. Megtudtuk, hogy a patriotizmus és a gyakorlati megfontolások, valamint a pogány világ megtérésének reménye vezették az egyház vezetőit, hogy a pogányok által ünnepeelt napot saját vallási ünnepükké tegyék, és megtartsák a pogányok adta nevét. Láttuk, hogy a tényleges vasárnapünnepségről szóló legkorábbi feljegyzést a római gyülekezetben találjuk isz. 140 körül. Az ennek meghonosítására irányuló első jelentős próbálkozás isz. 196-ban

⁴⁰⁵ Tertullianus, *Apology*, 16. szakasz

⁴⁰⁶ Tertullian's *Ad Nationes*, 1. könyv, 13. fej.

a pápai visszaélések első példája. A munkától való tartózkodás legkorábbi nyomát, és az első esetet, amikor szent titulussal illetik ezt az ünnepet, Tertullianus írásaiban találjuk a második század vége felé. A vasárnapünneplés eredete tehát az olvasó előtt áll; a lépcsőfokokat pedig, amelyeken keresztül mindenek fölé emelkedett, a megfelelő sorrendben és helyen bemutatjuk.

Egy mély érdeklődésre számot tartó következtetésre juthatunk a fejezet alapján. Az első jelentős kísérlet, amellyel a szombatot érvényteleníteni kívánták, a római egyházé volt, amikor azt böjtnappá tette, míg a vasárnapot ugyanakkor örömteli ünnepé. Míg a keleti gyülekezetek megőrizték a szombatot, a nyugatiak egy része a római gyülekezettel az élen böjti nappá tette. Amikor a nyugati gyülekezetek egy része megtagadta, hogy eleget tegyen ennek a rendelkezésnek, egy hosszú küzdelem vette a kezdetét, amelynek a kimeneteléről a következőket mondja Heylyn:

„Ez a különбözöség hosszan fennállt, míg végül a római egyház elérte amit akart, és a szombat böjti nappá vált szinte az egész nyugati világban. A nyugati világról beszélnek és csakis arról, mert a keleti egyházzal olyan távol állt ősi szokásainak megváltoztatása, hogy a VI. Konstantinápolyi zsinaton (isz. 692-ben) megintették a rómaiakat, hogy - büntetés terhe mellett - tartózkodjanak a böjttől ezen a napon.”⁴⁰⁷

William James, egy az Oxfordi Egyetemen tartott igehirdetésében az alábbiak szerint jelölte meg ezen böjt eredetének időpontját:

„A nyugati egyház a harmadik század elejétől kezdett böjtölni szombaton.”⁴⁰⁸

Így tehát láthattuk, hogy ez a küzdelem az isz. III. szd-ban kezdődött, azaz közvetlenül a 200-as év után. Neander így állapítja meg a római egyház indítékait:

„A nyugati gyülekezetekben különösen Rómában, ahol a judaizmussal való szembenállás volt az uralkodó irányzat, ugyanez az ellenségeskedés vezetett ahhoz a szokáshoz, hogy a szombatot főként mint böjti napot ünnepeljék.”⁴⁰⁹

Judaizmuson Neander a hetedik napnak mint szombatnak a megtartását értette. A német Dr. Charles Hase nagyon világos nyelven fogalmazza meg a római egyház célját:

„A római egyház a szombatot böjti napnak tekintette, szöges ellentétben azokkal, akik sabbat-nak [nyugalomnapnak] tekintették. A vasárnapnak az örömteli ünnepelés alkalmá maradt, amelyen minden böjtöt és világi foglalatosságot kerültek, amennyire csak lehetőség volt, de a tízparancsolat szombatára vonatkozó eredeti rendelkezését akkoriban nem alkalmazták erre a napra.”⁴¹⁰

Lord King a következő szavakkal erősíti meg ezt az állítást:

„Némely nyugati gyülekezet, hogy ne tűnjön zsidóskodónak, böjtölt szombaton, ahogy azt Victorinus Petavionensis írja: Mi szokás szerint a hetedik napon böjtölünk. Azért követjük ezt a szokást, hogy elkerüljük a zsidókhoz hasonló szombatünneplés látszatát.”⁴¹¹

Az Úr szombatját tehát böjti alkalommá tették, hogy az emberek szemében megvetendővé váljon. Ez volt a római egyház első jelentős próbálkozása a Biblia ősi szombatjának elnyomására.

⁴⁰⁷ History of the Sabbath, 2. rész, 2. fejezet, 3. szakasz

⁴⁰⁸ Sermons on the Sacraments and Sabbath, 166. l.

⁴⁰⁹ Neander, 186. l.

⁴¹⁰ Ancient Church History, 1. rész, i. sz. 100-312, 69. szakasz

⁴¹¹ Enquiry into Constitution of the Primitive Church, 2. rész, 7. fejezet, 11. szakasz. Ld. még Schaff's „History of the Christian Church”, 1. kötet, 373. l.

XVII. fejezet - A KORAI VASÁRNAPÜNNEPLÉS JELLEGE

A vasárnapünneplés története a pápákéval összehasonlítva – A vasárnapünneplés meghatározása maguknak az ôsatyáknak az írásai alapján – Indoklásul felhozott érvek saját megfogalmazásukban – A vasárnapnak nem tulajdonítottak nagyobb szentséget, mint a húsvétnek, vagy a pünkösdeknek, vagy akár a két ünnep közt eltelt 50 napnak – A vasárnap nem a munkától való megnyugvás napja – A szombatot elutasító egyházatyák érvei szó szerint idézve

A római püspökök története találóan illusztrálja a vasárnapünneplés történetét a keresztény egyházban. Róma püspöke ma igényt támaszt a Krisztus minden egyháza fölötti legfőbb hatalomra. Azt állítja, hogy Péter kapta ezt a hatalmat, és ô közvetítette a római püspökök felé; vagy inkább Péter volt az elsô római püspök, és attól kezdve egészen a mai napig az egymást követô püspökök gyakorolták ezt az abszolút hatalmat az egyházban. Soruk nyomon követhetô egészen az apostoli idôkig, és azt állítják, hogy arra a hatalomra, amelyre a pápa ma igényt tart, igényt tartottak és éltek is vele a római gyülekezet elsô pásztorai. Akik ma elismerik a pápa fôhatalmát, elhiszik ezt az állítást, és számukra döntô bizonyíték, hogy a pápát isteni tekintély ruházta fel a legfőbb hatalommal. De ez az állítás teljességgel hamis. A római gyülekezet elsô pásztorai, vagy püspökei, vagy vénei Krisztus szerény, igénytelen szolgálói voltak, egészen mások, mint Róma arrogáns püspöke, aki ma Krisztus helyét bitorolja, mint Krisztus egyházának feje.

Ma állítólag a hét elsô napja a keresztény szombat, aminek a tekintélyét a negyedik parancsolatra hivatkozva akarják megerôsíteni, félretéve a hetedik napot, amelyrôl a parancsolat rendelkezik, annak helyét bitorolva. Szószólói azt állítják, hogy Krisztustól nyerte rangját és tekintélyét. Mivel ilyen értelmû feljegyzés nem található a Szentírásban, az alátámasztására felhozott legfőbb érvet az szolgáltatja, hogy az elsô nap ünneplése nyomon követhetô egészen az ôskeresztényekig, akik – mint egyesek állítják – nem szentelték volna meg ezt a napot, ha nem az apostolok rendelték volna el; és az apostolok nem tanították volna ôket erre, ha Krisztus nem változtatta volna meg a szombatot a jelenlétükben.

De az elsô nap ünneplését nem tudjuk nyomon követni az apostoli idôkig, csupán i.sz. 140-ig, miközben Róma püspökei elôdeik sorát egészen az apostolok koráig vezetik vissza. E tekintetben a pápai hivatkozás az apostoli tekintélyre helytállóbb, mint az elsô napi nyugalom esetében. De ettôl az egy kivételtôl eltekintve a történelmi érvek mindkét esetben azonosak. Nagyon szerény igényekkel kezdôdött mindkettô, és hatalomban és szentségben fokozatosan növekedve, együtt váltak erôsekké.

Forduljunk most azokhoz, akik elsôként ünnepeltek vasárnapot, és tudjuk meg tólük, milyen természetû volt ez az ünnep, és hogyan vette kezdetét. Látni fogjuk, hogy 1. Senki sem állítja, hogy az elsô nap megünneplése isteni eredetû lenne; 2. Soha egyikük sem hallott a szombatra vonatkozó rendelkezés megváltoztatásáról, és senki sem hitte, hogy az elsô nap ünneplése a szombat intézményének folytatása, 3. A munkát ezen a napon sohasem tekintették bűnnek, és a munkától való tartózkodást sohasem említik úgy, mint ami az ünnep jellegébôl fakad, még csak nem is utalnak rá, csupán amennyire a nap egy részének istentisztelettel töltéséhez szükséges, 4. Ha

egybegyűjtjük az első három évszázad egyházatyáinak a vasárnapünneplésre vonatkozó minden utalását (mivel egyiküktől sem származik kettőnél több, és általában egy egyszerű utalás mindaz, ami egy íronál megtalálható), négy dolgot figyelhetünk meg: (1.) ezen a napon egybegyűlnek a Biblia olvasására és magyarázatára, úrvacsorát osztanak és adományokat gyűjtenek; (2.) A nap az örömnép alkalma; (3.) Nem szabad hogy böjti nap legyen; és (4.) Ezen a napon nem szabad térdet hajtani az imádsághoz.

Az alábbi utalásokat találjuk az első három évszázadban a vasárnapünneplés jellegére vonatkozóan. A tévesen Barnabásnak tulajdonított levél egyszerűen ennyit mond: "Örömnépben töltjük a nyolcadik napot".⁴¹² Justin Mártír, a korábban már teljes terjedelemben idézett szavaival ismerteti annak az összejövételnek a jellegét, amelyet Rómában és környékén tartottak ezen a napon, és ez minden, amit ezzel az ünneppel összefüggésben elmond.⁴¹³ Irenaeus azt tanította, hogy a feltámadás emlékeztetése ezen a napon nem szabad térdet hajtani, és semmilyen más lényeges dolgot sem említ a nap tiszteletével kapcsolatban. Az ő felfogása szerint a fennállva imádkozás a feltámadást jelképezte, amelyet csak ezen a napon ünnepeltek.⁴¹⁴ A gnosztikus Bardesanes úgy mutatja be a keresztényeket, mint akik mindenütt istentiszteletre gyűlnek ezen a napon, de nem mondja el, hogy hogyan folyt le ez az istentisztelet és semmilyen más tisztességet sem tulajdonít ennek a napnak.⁴¹⁵ Tertullianus az alábbiak szerint jellemzi a vasárnapünneplést: "A vasárnapot az örvendezésnek szenteljük"; majd hozzáteszi, "Némi hasonlóság figyelhető meg köztünk és azok között, akik közületek Saturnus napját a *jóletnek és fényűzésnek* szentelik".⁴¹⁶ Egy másik művéből a vasárnap ünnepi jellegének egy további okát tudhatjuk meg. Testvéreihez szólva ezt mondja: "Ha *ki kell elégítenünk a testet, megtehetitek*. Nem mondom, hogy a saját napjaitokon, hanem ennél többet is; mert a pogányoknak csak évi ünnepnapjaik vannak; a ti számotokra pedig *minden nyolcadik nap az ünneplés alkalma*"⁴¹⁷. Igaza volt Dr. Heylyn-nek, amikor azt mondta:

"Tertullianus azt állítja, hogy a vasárnapot részben a vidámságnak és kikapcsolódásnak szentelték, és nem mindenestől az áhitatnak; miközben száz évvel Tertullianus kora után nem volt törvény vagy alkotmány a keresztény körökben, amely előírta volna az ember számára a munkától való tartózkodást ezen a napon."⁴¹⁸

A vasárnapünneplés módja Tertullianus idején nem hasonlított korunk első napi nyugalmaéhoz, hanem lényegében a vasárnap germán ünnepe volt, az istentisztelet és kikapcsolódás napja, amelyen nem számított bűnnek a munkavégzés. De Tertullianus a továbbiakban arról beszél, hogy milyen tiszteletnek örvendett a vasárnapünneplés és az alábbi rövid kivonatot gyakran idézik annak bizonyosságául, hogy a munkavégzést ezen a napon bűnnek tekintették. Ez az egyetlen kijelentés, amely Konstantin vasárnap

¹ Barnabás levele, 15. fej.

⁴¹³ Justinus mártír első védőbeszéde, 67. fej.

⁴¹⁴ Irenaeus elveszett írásai, 7. és 50. számú töredék

⁴¹⁵ Országok törvényeinek könyve

⁴¹⁶ Tertullianus védőbeszéde, 16. szakasz

⁴¹⁷ A bálványimádásról, 14. fej.

⁴¹⁸ History of the Sabbath, 2. rész, 8. fej., 13. szakasz

törvénye előttről származik, és mint bizonyíték félrevezető, mivel nem azt jelenti, mint amit sokan állítanak. Tertullianus szavai szerint:

"Nekünk mindazonáltal (a kapott rendelkezésnek megfelelően) csak az Úr feltámadásának napján kell óvakodnunk nemcsak a letérdeléstől, hanem még a gondoskodás minden szolgálatától és formájától is, félretéve még a munkáinkat is, nehogy teret adjunk az ördögnek. A pünkösd idejéhez hasonlóan; amelyet az örömnél ugyanez az ünnepélyessége tett különlegessé".⁴¹⁹

"Még a munkáinktól is tartózkodjunk" írja, ami nem jelent feltétlenül többet, mint a munkák elhalasztását az istentiszteleti szolgálatok utáni időre. Ez enyhén szólva távol esik attól, hogy bűn vasárnap dolgozni. Mielőtt azonban további megjegyzéseket fűznénk az utóbb idézett gondolatokhoz, Tertullianus következő megjegyzését idézzük a vasárnapünnepléssel kapcsolatban:

"A törvénnyel ellentétesnek tartjuk a böjtöt és a térd imádsághoz történő meghajtását az Úr napján. Ugyanannak a kiváltságnak örvendünk húsvétól pünkösdig."⁴²⁰

Kizárólag erről a két dologról, a böjtölésről és a térdelésről állapította meg ez az egyházatya, hogy a törvénnyel ellentétes cselekedet vasárnap, hacsak nem gyászol valaki. Az azonban bizonyos, hogy a munkát sohasem említik ebben az értelemben. Figyeljük meg azt is, hogy Tertullianus megismétli az előző idézet egy fontos állítását, ti. hogy a vasárnapnak kijáró tisztelet "a pünkösd időszakát", tehát a húsvét, vagy pászka és a pünkösd ideje közötti ötven napos időszakot is megilleti. Ha tehát a vasárnapi munkavégzés Tertullianus véleménye szerint bűn, ugyanez igaz a pünkösd ötven napos időszakára is! De ez lehetetlen. Az egyéb teendőktől való tartózkodásból az következne, hogy ötven napon át minden nap vallásos összejövetelt tartottak, és nem volt szabad sem böjtölni, sem letérdelni ez alatt az idő alatt, ami pontosan megfelelt annak, ahogyan a valóságban a vasárnap vallásos megünneplése történt. De ha Tertullianus szavait úgy értelmezzük, hogy a vasárnapi munkavégzés bűn, ez egyet jelentene azzal, hogy szerinte ez mind az ötven napra igaz, amiről senki sem merné állítani, hogy Tertullianus tantétele lett volna.

Egy másik művében Tertullianus egy további kijelentést tesz a vasárnapünneplés természetére vonatkozóan: "A vasárnapot az ünnep alkalmává tettük. És aztán? Ti talán nem?"⁴²¹ Nagyon szokatlan a nyelvezete, ha figyelembe vesszük, hogy pogányokhoz szól. Úgy tűnik, hogy a vasárnap, mint keresztény ünnep annyira hasonlított a pogányokéhoz, hogy felszólította őket, mutassák ki, hogy miben mentek messzebb a keresztények, mint az általa megszólított pogányok.

A következő egyházatya, aki a kezdeti vasárnap ünneplésről ír Alexandriai Péter:

"De az Úr napját úgy ünnepeljük, mint az öröm napját, mert ezen támadott fel, amiért is szokás szerint még a térdünket sem hajtjuk meg."⁴²²

Két dolgot hangsúlyoz, mint lényegeset: az öröm napja kell, hogy legyen; és keresztényeknek nem szabad letérdelniük ezen a napon. Zonaras, egy ókori kommentátor Péter idézett szavai alapján kifejti, mit értünk az öröm napján: "Nem

⁴¹⁹ Az imádságról 23.féj.

⁴²⁰ *De Corona*, 3. szakasz

⁴²¹ *Ad Natione*, 1. könyv, 13.féj.

⁴²² 15. kánon

kell böjtölnünk, mert ez az Úr feltámadása fölött érzett öröm napja".⁴²³ A soron következő idézet az Apostoli Konstitúcióból származik. Ez elrendeli a keresztényeknek, hogy gyűljenek egybe minden napon, "de főként szombatnapon; és a mi Urunk feltámadása napján, ami az Úr napja, még buzgóbban gyűljenek egy Isten dicsőítésére", stb. Az összejövetel célja "a feltámadásról szóló üdvöt hozó ígék meghallgatása", "a háromszori imádság állva", a prófétai könyvek olvasása, tanítás, valamint az úrvacsora..."⁴²⁴ Ez a "konstitúció" nem csak a vasárnapi istentisztelet rendjét mutatja be, ahogy azt éppen láttuk, hanem segít fogalmat alkotni a vasárnapról, mint az ünneplés napjáról is:

"Most azért felszólítunk benneteket testvérek és szolgatársak, hogy kerüljétek el a hiábavaló és trágár beszédet, tréfálkozást, részegeskedést, bujálkodást dorbézolást, féktelen szenvedélyeket a bolond beszédekkel egybe, *mivel nem engedünk meg nektek annyit, mint az Úr napján szokás*, ami az öröm napja, ti. hogy bármi illetlent szóljatok, vagy tegyetek."⁴²⁵

Ezek a szavak világossá teszik, hogy az úgynevezett Úr napja a hét többi napjához képest a fokozott vidámság alkalma volt. Még az Úr napján sem volt szabad semmi illetlent mondani, vagy tenni, noha nyilvánvaló, hogy ezen a napon szabadabbak voltak, mint a többin.

Ez a konstitúció újra megfogalmazza a vasárnapünneplés természetét: "Egy kivétellel minden szombatnapon és minden Úr napján tartsatok ünnepélyes összejövetelt és örvendezzetek; mert bűnben taláztatik vétkesnek, aki az Úr napján böjtöl."⁴²⁶ De egyetlen egyszer sem olvashatja senki, hogy "bűnt követ el, aki munkát végez ezen a napon."

A következő idézet a Magnezianusokhoz írt levélből való, amelyet noha nem Ignatius írt, lényegében abból az időből való, amikor az Apostoli Konstitúciót írásba foglalták. Így szól a levél:

"A szombat ünnepe után Krisztus minden barátja tartsa meg az Úr napját, mint ünnepet, a feltámadás napját, minden napok királynőjét és fejét."⁴²⁷

Végül az Edessa-ról szóló Szír dokumentum szerzőjét említjük, aki a következőképpen határozza meg a vasárnapi szolgálatokat: "A hét első [napján] legyen istentisztelet felolvasás a szent iratokból, és áldozat."⁴²⁸ Ez az összes olyan szakasz az első három évszázadból származó iratokban, amelyek a korai vasárnapünneplésről szólnak. Ítéld meg az olvasó, hogy helyesen nyilatkoztunk-e ennek az ünnepnek a jellegéről. A következőkben arra a néhány évrre szeretnénk irányítani a figyelmet, amelyet ezek az egyházatyák a vasárnapünneplés védelmében hoznak fel.

A Barnabásnak tulajdonított levél azzal az indoklással támogatja a vasárnapünneplést, hogy ez volt az a nap "amelyen Jézus feltámadt a halottak közül",

⁴²³ Ante-Nicene Library, 14. köt., 322.o.

⁴²⁴ Apostoli Konstitúció, 2.könyv, 7. szakasz, 59. bek.

⁴²⁵ im. 5. könyv, 2. szakasz, 10. bek

⁴²⁶ im. 5. könyv, 3.szakasz, 20.bek.

⁴²⁷ A Magnezianusokhoz írt levél (hosszabb változat), 9. fej.

⁴²⁸ Szír dokumentumok, 38.l.

és arra céloz, hogy ez annak a nyolcezer esztendőnek az előképe, amely alatt Isten újjáteremti a világot."⁴²⁹

Justin Mártír négy érvet említ:

1. "Az első nap volt az, amelyen Isten, változást idézve elő a sötétségben és az anyagban, megalkotta a világot."⁴³⁰

2. "Jézus Krisztus ugyanezen a napon támadt fel a halottak közül."⁴³¹

3. "Kimutatható, hogy a nyolcadik nap egy bizonyos misztikus fontossággal bírt, amiről a hetedik nap esetében nem beszélhetünk, és amelyet Isten ezek által a szertartások által hirdetett ki."⁴³²

4. "A körülmetélkedés rendelkezése, ami ugyancsak azt parancsolta [nekik], hogy mindig a nyolcadik napon metéljék körül a gyermekeket, az igazi körülmetélkedés előképe volt, amely által a hamisságtól és tisztátalanságtól szabadulhatunk meg annak segítségével, aki a szombatot követő első napon feltámadt halottaiból."⁴³³

Úgy tűnik Alexandriai Kelemen kizárólag egy titokzatos nyolcadik napot, vagy az Úr napját tárgyalja művében. Lehetséges, hogy esetleg valamilyen hivatkozást találunk nála a vasárnapra. Ezért idézzük, amit ennek a napnak a védelmében mond, miközben felhívjuk a figyelmet arra a tényre, hogy tanúságtételét nem a Bibliával, hanem egy pogány filozófus szavaival támasztja alá:

"Platón prófétikusan szól az Úr napjáról a Köztársaság című műve tizedik könyvében, ezekkel a szavakkal: Amikor mindnyájan eltöltöttek hét napot a mezőn, a nyolcadikon el kell indulniuk és négy nap múlva megérkeznek."⁴³⁴

Kelemennek a vasárnap védelmében felhozott érvei a Szentírásen kívüliek. A következő egyházatyáktól megtudhatjuk az okát, miért jár el így Kelemen ebben az esetben.

Tertullianus a következő szerző, aki megnevezi a vasárnapünneplés okait. Ő "halottakért bemutatott áldozatról" szól, a vasárnapünneplés módjáról és a kereszt jelének használatáról a homlokon. Lássuk milyen alapon nyugszik ez a gyakorlat:

"Ha ragaszkodsz ahhoz, hogy ezt, vagy más hasonló szabályt tartalmazó kifejezett rendelkezést keresel a Szentírásból, nem fogsz találni. A hagyományról hallasz majd szónoklatokat, mint ezek eredetéről, valamint a szokásról, mint ami erőssé teszi és a hitről, ami betartja ezeket. Vagy magad is rájössz, hogy az értelem támogatja a hagyományt és szokást és hitet, vagy valaki mástól tudod meg, aki már eljutott erre a felismerésre."⁴³⁵

⁴²⁹ Barnabás levele, 15. fej.

⁴³⁰ Justinus első védőbeszéde, 67.1.

⁴³¹ im.

⁴³² Vita Tryphonnal, 24. fej.

⁴³³ Vita Tryphonnal, 41. fej.

⁴³⁴ Kelemen válogatott művei, 5. könyv, 14. fej.

⁴³⁵ *De Corona*, 4. szakasz

Tertullianus ôszintesége tiszteletre méltó. Nem tud íráshelyet felhozni és el is ismeri ezt a tényt. A hagyományra támaszkodott és ezt nem szégyellte bevallani. Tertullianus után Origenes az, aki igehellyel támasztja alá a vasárnapünneplést.

"A manna az Úr napján hullott és nem szombaton, hogy meglássák a zsidók, hogy még az Úr napja is előbbre való a szombatnál."⁴³⁶

Úgy tűnik, Origenes is Tertullianus véleményén volt, amennyiben elégtelennek ítélte az elődei által felhozott érveket. Ezért egy eredeti érvet alkotott, amely az ő véleménye szerint nagyon meggyőzőnek tűnhetett, mivel kizárólag erre hivatkozik. Azonban bizonyára elfelejtette, hogy manna mind a hat munkanapon hullott, különben látnia kellett volna, hogy miközben az általa felhozott érv nem emeli a vasárnapot a másik öt munkanap fölé, a szombatot a legkevésbé tiszteletreméltó nappá teszi a hét között! A mannahullás csodája azonban kifejezetten a szombatnap szentségét volt hivatva hangsúlyozni, hogy megerősítse tekintélyét a nép szemében.

Cyprianus a következő egyházatya, aki a vasárnapünneplés mellett érvel. Ő beéri Justin egy régi érvével, ti. a körülmetélkedésből levezetettel:

"Mert a nyolcadik nap tiszteletére korábban egy szentség adatott a zsidók testi körülmetélkedése képében előkép gyanánt, hogy gyakorolják; de Krisztus amikor eljött, betöltötte igazságban. Mert ezért lett a nyolcadik nap azaz a szombatot követő első nap az, amelyen az Úr feltámadt halálából, hogy megelevenítsen bennünket, és a Lélek körülmetélkedését adományozza nekünk, a nyolcadik, tehát a szombat utáni első napon, az Úr napján, az előkép szerint, amely érvényét veszítette, amikor eljött az igazi, és a lelki körülmetélkedést nyertük."⁴³⁷

Ezt az egyetlen érvet hozza fel Cyprianus az első nap ünneplése mellett. Az újszülöttek nyolc napos korban történt körülmetélése szerinte a gyermekkeresztség előképe. De szerinte a gyermek életének nyolcadik napján történt körülmetélkedés nem jelenti azt, hogy a keresztséggel is várni kellene addig, amíg az újszülött nyolc napos lesz, hanem, mint mondta, azt jelenti, hogy a nyolcadik nap az Úr napja! De a nyolcadik nap, amelyen a körülmetélést végezték nem a hét első napja volt, hanem a gyermek életének nyolcadik napja, függetlenül attól, hogy az a hét mely napjára esett.

A következő egyházatya, aki magyarázattal szolgál, hogy miért kell örömmünnepként megülni a vasárnapot, és tartózkodni aznap a letérdeleéstől, Alexandriai Péter, aki egyszerűen csak annyit mond: "Mert ezen a napon támadt fel."⁴³⁸

Ezután következik az Apostoli Konstitúció, amelyik kijelenti, hogy a vasárnap megünneplése megemlékezés a feltámadásról:

"De tartsuk meg a szombatot és az Úr napjának ünnepét, mert az előbbi a teremtésre emlékeztet, az utóbbi pedig a feltámadásra".⁴³⁹

A szerző azonban semmilyen bizonyítékkal sem szolgál arra nézve, hogy a vasárnapot isteni tekintély különítette volna el a feltámadás emlékére. A következő író azonban, aki megindokolja, miért kell a vasárnapot "mint az ünneplés alkalmát"

⁴³⁶ Origenész *Operája*, Tome 2, 158. l., Párizs, i.sz. 1733, "Quod si ex Divinis Scripturis hoc constat, quod die Dominica Deus pluit manna de caelo et in Sabbato non pluit, intelligant Judaei jam tunc praelatum esse Dominicam nostram Judaico Sabbato."

⁴³⁷ Cyprianus levele, 58. sz., 4. szakasz

⁴³⁸ Péter kánonja, 15. sz.

⁴³⁹ Apostoli Konstitúció, 7. könyv, 2. szakasz, 23. bek.

megtartani, Ignatius Magnezianusokhoz intézett híres levele hosszabb formájának szerzője. Ő úgy találja, hogy a hatodik és tizenkettedik zsoltár címe prófétikusan megjövendöli a nyolcadik napot! A lapszéli megjegyzés a "*semminith*" kifejezést "a nyolcadik"-nak fordítja. Íme a szerző érvei, melyeket a vasárnap mellett hoz fel:

"Amikor erre előretekintett a próféta, kijelentette: 'A nyolcadik nap végéig', amelyen mind mi új életre keltünk, mind pedig Krisztus győzelmet aratott a halál felett."⁴⁴⁰

Van még valaki azonban az első három évszázad egyházatyái között, aki elmondja, hogy milyen indokokkal támogatták a vasárnap megünneplését az ő idejében, és ez nem más, mint az Edessaról szóló Siriai dokumentumok szerzője: Ő a soron következő, aki egyúttal zárja is a sort. Íme négy ok:

1. "Mivel a hét első napján támadt fel az Úr a sírból."
2. "A hét első napján jött a világra", azaz vasárnapon született.
3. "A hét első napján ment a mennybe".
4. "A hét első napján jelenik meg majd végül a menny angyalaival."⁴⁴¹

Az elsőként említett érv pontosan olyan, amelyet egy ember csak kitalálhat, amikor igazolni akarja, miért tesz valamit, amit Isten sohasem parancsolt; a második és negyedik pusztá feltételezés, amiről az emberiség semmit sem tud; még a harmadik kimondottan hazugság, hiszen a mennybemenetel csütörtökön történt.

Ezzel minden, az első három évszázadból származó iratokban fellelhető, a vasárnap ünneplésének alátámasztását szolgáló érvet bemutattunk.

Bár általában nagyon jelentéktelenek és gyengék, sőt sokszor még annál is rosszabbak, mégis érdemes gondosan tanulmányozni őket. Döntő bizonyosságul szolgálnak arra, hogy a szombatnak Krisztus vagy az apostolok által történt áthelyezése a hét hetedik napjáról az elsőre teljesen ismeretlen volt ebben az egész korszakban. Ha valóban történt volna ilyen változtatás, nekik tudniuk kellett volna róla. Ha hitték volna, hogy Krisztus változtatta meg a szombatot feltámadásának emlékére, milyen hangsúllyal képviselték volna ezt a tényt, ahelyett, hogy a vasárnapünneplés védelmében olyan gyenge érveket sorakoztattak volna fel, amelyeket egy vagy két kivételtől eltekintve a vasárnap újabb kori hívei is teljesen elvetnek. Ha hitték volna, hogy az apostolok a vasárnapot szombatként, vagy az Úr napjaként tisztelték, milyen diadalmasan hivatkoztak volna erre a tényre! De Tertullianus azt mondta, hogy nincs kifejezett utalás a Szentírásban a vasárnapünneplésre; és a többiek, akik saját maguk kitalálta érvekkel álltak elő, megerősítették a bizonyágtételt, és mindnyájan elismerik azt a tényt, hogy még saját megítélésük szerint is a vasárnapot csak az egyház tekintélye támasztja alá. Számukra teljesen ismeretlen volt az az újkori tanítás, hogy a parancsolatban szereplő hetedik nap mindössze egyet jelent a hét közül, és hogy az Üdvözítő saját feltámadása emlékére a hét első napját tette meg azzá a bizonyossá, amelyre a parancsolatot alkalmazni kell.

Felsoroltuk mindazokat az első három évszázad egyházatyáitól származó kijelentéseket, amelyek a vasárnapünneplés módjával foglalkoznak. Mindazokat az érveket is felsorakoztattuk, amelyeket megtaláltunk bennük az első napra

⁴⁴⁰ A Magnezianusukhoz írt levél, 9. fejt.

⁴⁴¹ Szír dokumentumok, 38. l.

vonatkozóan. A tanubizonyosságoknak ebből a két csoportjából világosan láthatjuk, hogy a hétköznapi munka nem esett a nap tilalmai alá. Most arra mutatunk közvetlen bizonyítékot, hogy más napokat, amelyeket semmiképpen sem lehet másnak tekinteni, mint egyházi ünnepnek, az egyházatyák a vasárnap ünnepével szentségben egyenlőnek, ha nem fölötte állónak nyilvánítottak.

"Irenaeus elveszett írásai"-ból megtudhatjuk, hogyan vélekedett ő a vasárnap és a húsvét, vagy pünkösd egymáshoz viszonyított szentségéről. Íme kijelentése:

"Amely [ünnepen] nem hajtunk térdet, mert az Úr napjával *egyenrangú*, a már említett oknál fogva."⁴⁴²

Tertullianus, a már idézett szakaszban, amelyet az általunk idézett mondat kihagyásával az első napi nyugalom legfőbb bizonyságaként hoztak fel az egyházatyák írásából, a pünkösti időszakot – 50 napot – szentségben kifejezetten egyenlővé tesz azzal az ünneppel, amelyet ő "az Úr napjának" nevez. Ezt írja:

"A pünkösd időszakához hasonlóan, amit *ugyanazzal az ünnepélyességgel és örömmel* különböztetünk meg."⁴⁴³

Egy másik művében is ugyanezt mondja:

"Helytelennek tartjuk a bűnt és a térden imádkozást az Úr napján. Ugyanennek a kiváltságnak örvendünk húsvétól pünkösdig."⁴⁴⁴

Origenes együvé sorolja az ún. Úr napját három másik egyházi ünnepel:

"Ha valaki ezzel kapcsolatban szemünkre veti, hogy mi magunk is meg szoktunk ünnepelni bizonyos napokat, mint pl. az Úr napját, az előkészület napját, a húsvétot, vagy a pünkösdöt, azt kell válaszolnom, hogy egy tökéletes keresztény számára, aki gondolataiban, szavaiban és tetteiben mindenkor természetes Urát, az Ige Istenét szolgálja, minden nap az Úré és mindenkor az Úr napját tartja."⁴⁴⁵

Irenaeus és Tertullianus szentségben egyenlőnek tekintették a vasárnapi Úr napját a húsvétól pünkösdig terjedő időszakokkal; de Origenes, miután ezt a napot néhány más egyházi ünnepel együvé sorolja, lényegében elismeri, hogy nem élvez elsőbbséget a többivel szemben.

Commodianus, aki egy ízben "az Úr napja" kifejezéssel él, a páskáról, mint katolikus ünnepről úgy szól, mint "húsvétról, ami a *legáldottabb* napunk".⁴⁴⁶ Ez biztosan azt mutatja, hogy az ő megítélése szerint semmilyen más ünnepnap sem múlta felül szentségben a húsvétot.

Az "Apostoli Konstitúció" ugyanabban a felfogásban szól a vasárnapról, mint Irenaeus és Tertullianus. Számukra szentségben egyenlő a húsvétól pünkösdig terjedő időszakkal. Így írnak:

"Bűnt követ el, aki az Úr napján böjtöl, mivel az a feltámadás napja, vagy a pünkösd idején, vagy általában, aki szomorú, bánatos az Úr bármely ünnepnapján."⁴⁴⁷

⁴⁴² 7. sz. töredék

⁴⁴³ Tertullianus az imádságról, 23. fejezet.

⁴⁴⁴ *De Corona*, 3. szakasz

⁴⁴⁵ Origenész Celsus ellen, 8. könyv, 22. fejezet.

⁴⁴⁶ Commodianus rendelkezései, 75. szakasz

⁴⁴⁷ Apostoli Konstitúció, 5. könyv, 3. szakasz, 20. bekezdés.

Ezek a kijelentések döntő bizonyítékai annak, hogy a vasárnap ünnepe olyan emberek számára mint Irenaeus, Tertullianus és mások, ugyanolyan volt, mint a húsvét, vagy pünkösd. Fel sem merült bennük, hogy az egyiket Isten parancsolta, míg a többi az egyház rendelte volna el. Sőt, Tertullianus, mint láttuk, kifejezetten kijelenti, hogy nincs a vasárnapünneplésre vonatkozó rendelkezés a Bibliában.⁴⁴⁸

Ezeken a fontos tényeken túlmenően döntő bizonyíték áll rendelkezésünkre arra nézve, hogy a vasárnap nem volt nyugalomnap és az első ismert tanúbizonyság Justinus, aki elsőként tesz bizonyosságot a vasárnapünneplésről a keresztény gyülekezetben. A zsidó Triphon szemrehányólag mondta Justinusnak, "nem tartotok ünnepeket vagy szombatokat (nyugalomnapokat)."⁴⁴⁹ Ez éppen alkalmas lett volna arra, hogy kihozza Justinból azt a választ, hogy bár ő nem ünnepli a hetedik napot szombatként, de ugyanúgy nyugszik a hét első napján, ha igaz lett volna hogy számára ez a nap a munkáktól való tartózkodás ideje volt. De nem ezt válaszolja. Gúnyosan mosolyog magának a munkaszünetnek a gondolatán, kijelentve, hogy "Isten előtt nem kedves az ilyen ünneplés". Nem arról beszél, hogy a zsidók nem a helyes napon pihennek; hanem magának az egész napi tétlenségnek a gondolatát kárhoztatja, azt állítva, hogy "az új törvény", amely a Sínainál adott parancsolatok helyére lépett⁴⁵⁰ folyamatos szombatot kíván, amit a bűnbánattal és büntelen étellel tarthatunk meg.

"Az új törvény a szombat folyamatos megtartását követeli meg tőlünk, és te istenfélőnek tartod magad, csak mert egy napot tétlenséggel töltesz, anélkül, hogy megértenéd, miért kaptad ezt a parancsolatot, és ha kovásztalan kenyeret eszel azt mondd, betöltötted Isten akaratát. Az Úr, a mi Istenünk nem leli tetszését ilyen ünneplésben: ha van köztetek tolvaj, vagy hamisan esküvő, hagyja el, ha házasságtörő, bánja meg, akkor megtartotta Isten édes és igaz szombatját."⁴⁵¹

Az itt leírtakból világosan kiderül, hogy Justinus nem hitte, hogy bármelyik napot is a munkától való teljes tartózkodással kellene megünnepelni szombat gyanánt, hanem hogy minden napot szombatként kell megtartani azáltal, hogy tartózkodnak a bűntől. Ez döntő bizonyíték, és tökéletesen összhangban áll az egyházatyáktól már korábban idézett, valamint más még idézendő tényekkel, sőt mi több, Tertullianus kifejezett tanúságtétele is megerősíti.

"Mi (akiknek a szombat idegen, csakúgy, mint az újhold és más Isten által korábban kedvelt ünnepek) a Saturnaliát, az újévet a tél közepén tartott ünnepet és Matronaliát tartjuk."⁴⁵²

Majd ugyanebben a bekezdésben a már ismertetett szavakkal folytatja:

"Ha engedni kell a testnek, megvan rá a lehetőségek. És nem csak azt mondom, hogy a ti napjaitok, hanem többet is; mert a pogányoknál minden ünnepnap csak egyszer fordul elő az évben, nektek minden nyolcadik napon ünnepetek van."⁴⁵³

Tertullianus világosan kimondja a testvéreinek, hogy nem ünnepeltek szombatot, hanem sok pogány ünnepet tartottak meg. Ha a vasárnapot ami a "testnek

⁴⁴⁸ De Corona, 3. és 4. szakasz

⁴⁴⁹ Vita Tryphoval, 10. fej.

⁴⁵⁰ Im. 11. fej.

⁴⁵¹ Im. 12. fej.

⁴⁵² Tertullianus a bálványimádásról, 14. fej.

⁴⁵³ Im.

való engedés" napja volt, és amelyet úgy említ mint a "nyolcadik napot", keresztény szombatként ünnepelték az ôsi hetedik nap helyett, akkor nem jelentette volna ki, hogy nekünk a "szombat idegen". De Tertullianus számára a szombat pontosan ugyanaz, mint Justinus Mártírnak. Ő sem a hetedik nap helyett tartja az elsôt, hanem egy "folyamatos szombatot" ünnepel, ami állítása szerint annyit jelent, hogy minden napon tartózkodik a bûntôl, a munkától azonban valójában egyikén sem. Így, miután kimondja, hogy a zsidók tanítása szerint "Isten kezdettôl fogva megszentelte a hetedik napot", és ôk ezért ünneplik, így folytatja:

"Amibôl mi [keresztények] megérthetjük, hogy nekünk még inkább meg kell tartanunk minden 'szolgai munkától' való tartózkodás nyugalomnapját, és nem csak minden hetedik napon, hanem minden idôben."⁴⁵⁴

Bizonyos, hogy Tertullianusban fel sem merült, hogy a vasárnap bármilyen értelemben is inkább szombatnak számított volna, mint a hét bármely más napja. Döntô megerôsítést nyerünk erre nézve abból az idézetbôl, amelyben Tertullianus a szombat eredetérôl ír. Azt is látni fogjuk, hogy Kelemen a vasárnapot kifejezetten munkanapnak tekinti.

A korai egyházatyák közül néhányan a hetedik nap megünneplésével szemben foglaltak állást műveikben. Az alábbiakban ismertetjük az ellenzésük alátámasztására felhozott indokaikat. A szerzô, akit Barnabásnak hívtak, nem azért nem ünnepelte a hetedik napot, mintha az ceremoniális rendelkezés lett volna, és mint ilyen méltatlan arra, hogy egy keresztény megtartsa, hanem mert annyira tiszta intézménynek tekintette, hogy még keresztények sem szentelheték meg igazán, míg halhatatlanná nem válnak. Így ír:

"Figyeljétek meg, gyermekeim, ennek a kifejezésnek a jelentését, 'Hat napon át végezte el a munkáját'. Ez arra utal, hogy az Úr hatezer év alatt fogja elvégezni minden dolgát, mert Önála egy nap annyi mint ezer esztendô. Ő maga tesz errôl bizonyosságot, amikor ezt mondja: 'Íme a mai nap annyi, mint ezer esztendô' Ezért gyermekeim, hat nap alatt, ami annyi mint hatezer esztendô minden befejezôdik, végére ér 'És megnyugodott a hetedik napon'. Ez azt jelenti: Amikor a Fiú [újra] eljön, eltörli a gonoszok idejét, és megítéli az istenteleneket, új napot, holdat és csillagokat terem, azután valóban megnyugszik a hetedik napon. Sôt mi több, azt mondja, 'Tiszta kezekkel és szívvel szenteljétek meg. Azért, ha valaki most meg tudja szentelni azt a napot, amelyet Isten megszentelt, hacsak szíve minden tekintetben nem tiszta, megcsalja önmagát. Azért bizonyos, hogy ha valaki igazán megpihen, az megszenteli, amikor mi magunk is, elnyerve az ígéretet, a gonoszság elmúltával, miután az Úr mindent újjátett, képesek leszünk az igazság cselekvésére. Akkor leszünk majd képesek megszentelni, miután elôször magunkat szenteltük meg. Továbbá ezt is mondja még nekik: 'újholdatokat és szombataitokat el nem szenvedhetem.' Értjük mit mond: Mostani szombataitok elfogadhatatlanok a számomra, hanem ez az amit tettem amikor nyugalmat adtam minden dolgoknak, hogy a nyolcadik napot kezdetté teszem, egy új világ kezdetévé, ezért is tartjuk meg a nyolcadik napot örvendezéssel, a napot, amelyen Jézus Krisztus is feltámadt a halottaiból."⁴⁵⁵

Figyeljük meg a fenti tantétel megfogalmazásában foglalt pontokat: 1. Kijelenti, hogy a teremtés hat napja azt a hatezer évet jelképezi, amelyet világunknak jelen gonosz állapotában kell eltöltenie; 2. Azt tanítja, hogy ennek az idôszaknak a végén Krisztus újra eljön és véget vet a gonoszságnak, és "azután igazán megnyugszik a hetedik napon." 3. "Senki sem tudja most megszentelni azt a napot, amelyet Isten megszentelt, hacsak nem tiszta a szíve minden tekintetben." 4. De ez az állapot nem állhat be, amíg a jelen világ el nem múlik, "amikor mi magunk, elnyerve az ígéretet, a gonoszság elmúltával, miután az Úr mindent újjá tett, képesek leszünk az igazság cselekvésére: Akkor leszünk majd képesek arra, hogy megszenteljük, miután elôször

⁴⁵⁴ Tertullianus a zsidók ellen, 4. fejr.

⁴⁵⁵ Barnabás levele, 15. fejr.

magunkat szenteltük meg;" ezért az ember nem képes megtartani a szombatot, amíg ez a gonosz világ fennáll; 5. Azt mondja: "Mostani szombataitok elfogadhatatlanok a számomra", nem mintha azok nem lennének tiszták, hanem mert ti nem vagytok most képesek megtartani olyan tisztán, ahogy azt annak természete megköveteli; 6. Ez annyit jelent, hogy lehetetlen megszentelni az Úr által megszentelt napot egy ilyen gonosz világban, mint a miénk; 7. Noha a hetedik napot most nem lehet megtartani, a nyolcadikat igen, és meg is kell, mert a hétezer év elmúltával a nyolcadik ezer év kezdetén kerül majd sor az újjáteremtésre; 8. Ezért nem próbálkozott a hetedik nap megtartásával, amelyet Isten megszentelt; mert az túlságosan tiszta ahhoz, hogy ebben a bűnös világban megtartsuk, és csak az Üdvözítő eljövetele után tarthatjuk meg, a hetedik ezer év kezdetétől; örömmel ünnepelte meg ugyanakkor a nyolcadik napot, amelyen a Jézus feltámadt a halottaiból; 9. Úgy tűnik tehát, hogy a nyolcadik nap, amelyet Isten sohasem szentelt meg, tökéletesen alkalmas arra, hogy megünnepeljük világunkban, annak jelen gonosz állapotában is; 10. De miután minden újjáteremtetik, és mi képesek leszünk az igazságot cselekedni, és nem lesz többé gonoszság, akkor majd képesek leszünk a hetedik nap megszentelésére, miután magunkat már megszenteltük.

Barnabás tehát nem azzal indokolja az Úr szombatja megtartásának elmulasztását, hogy az erre vonatkozó parancsolat eltöröltetett, hanem azzal, hogy ez az intézmény olyan tiszta, hogy az ember jelen tökéletlen állapotában képtelen elfogadhatóan megszentelni. Meg fogja azonban tartani az újjáteremtett földön, addig is azonban örömmel ünnepli a nyolcadik napot, amelyet – mivel Isten sohasem szentelte meg – nem nehéz megtartani jelen bűnös állapotunkban.

Justin Mártír érvei a szombat ünneplés szükségtelen voltának alátámasztására egyáltalán nem hasonlítanak az úgynevezett Barnabás indoklására, mert Justinus, úgy tűnik, igencsak megvetette a szombat intézményét. Tagadja, hogy ünneplése kötelező lett volna Mózes ideje előtt, és kijelenti, hogy Krisztus eljövetelével eltöröltetett. Azt tanítja, hogy az a gonoszságuk miatt adatott a zsidóknak és kifejezetten állítja, hogy mind a szombat mind a törvény eltöröltetett. Annyira távol áll tőle a nyugalomnapnak a hetedikről az elsőre való áthelyezése, mint tanítás, vagy annak hirdetése, hogy a vasárnapünneplés az ószövetségi szombat intézményének a folytatása, hogy megvetőleg nyilatkozik magáról a gondolatról is, hogy napokat munka nélkül, vagy tétlenségben töltsön az ember; és bár Isten azzal indokolja a szombatünneplést, hogy ez volt az a nap, amelyen megnyugodott minden munkájától, Justinus azt hozza fel első érvként a vasárnapünneplés mellett, hogy ez volt az a nap, amelyen Isten elkezdte a munkáját! A munkától való tartózkodásról, mint a szombat parancsolata iránti engedelmessé tétéről Justinus így ír:

"Az Úr, a mi Istenünk nem leli kedvét az ilyen ünneplésben."⁴⁵⁶

A szombatünnepléssel szembeni második indokot így fogalmazza meg:

"Mert mi is gyakorolnánk a testi körülmetélkedést, ünnepelnénk a szombatokat, és általában minden ünnepet, ha nem tudnánk mi okból rendeltettek; ti. a ti törvényszegéseitek és szívetek keménysége miatt."⁴⁵⁷

Mivel Justinus sohasem tesz különbséget az Úr szombatja és az évi ünnepek szombatjai között, kétségtelen, hogy fenti kijelentése mindkettőt magában foglalja. De

⁴⁵⁶ Vita Tryphonnal, 12. fej.

⁴⁵⁷ Im.. 18. fej.

micsoda hazugság azt állítani, hogy a szombat a bűneik miatt adatott a zsidóknak! Az igazság az, hogy a zsidók éppen a pogány világ egyetemes hitehagyása miatt kapták.⁴⁵⁸ De a következő bekezdésben Justinus három további érvet hoz fel a szombatünnepléssel szemben:

"Nem látjátok-e, hogy az elemek nem tétlenkednek és nem ünnepelnek szombatot? Maradjatok azért úgy, ahogyan születtetek. Mert ha Ábrahám előtt nem volt szükség körülmetélkedésre, vagy Mózes előtt szombatok, ünnepek és áldozatok megtartására, ma sincs rájuk nagyobb szükség, miután Jézus Krisztus, Isten Fia, Isten akaratából megszületett bűn nélkül, egy az Ábrahám magvából származó szűztől."⁴⁵⁹

Íme a három érve: 1. "Az elemek nem tétlenkednek és nem ünnepelnek szombatot". Noha ez az indoklás mint a hetedik nappal szemben felhozott érve egyszerűen értéktelen, mégis döntő megerősítése annak a már korábban bizonyított ténynek, hogy Justinus számára a vasárnap nem volt munkától mentes nap; 2. Másodikként említett érve, hogy nem volt szombatünneplés Mózes előtt, mi azonban tudjuk, hogy Isten kezdetben szent célra különítette el a szombatot – aminek a tényéről mint látni fogjuk, számos egyházatya bizonyosságot tesz, és azt is tudjuk, hogy abban a korban voltak emberek, akik Isten minden parancsolatát megtartották; 3. Nincs szükség szombatünneplésre Krisztus óta. Noha ez pusztán egy megállapítás, semmi esetre sem könnyű becsületesen szembenézni vele azoknak, akik úgy mutatják be Justinust, mint aki a keresztény szombatot támogatta.

Justinus egy másik érve a szombat kötelezettségével szemben, hogy "Isten a világegyetem kormányzását éppúgy ellátja ezen a napon, mint minden másikon is!"⁴⁶⁰ mintha ez ellentmondana a szombat jelen szentségének, miközben az is igaz, hogy Isten ugyanúgy kormányozta a világot abban az időszakban is, amelyre nézve Justinus is elismeri, hogy a szombat kötelező érvényű volt. Noha ez a kijelentés jelentéktelen érve csupán a szombattal szemben, az azonban kitűnik belőle, hogy Justinus semmilyen a szombatéhoz hasonló jelleget sem tulajdonított a vasárnapnak. De van még egy érve a szombattal szemben. A régi törvényt felváltotta az új és végleges törvény, az ószövetség helyére pedig az új lépett.⁴⁶¹ De elfelejti, hogy az újszövetség célja nem az volt, hogy a régi törvényt félretegye, hanem hogy ezt a törvényt minden keresztény szívébe írja. Mint ahogy majd látni fogjuk, az egyházatyák közül sokan elutasították a tízparancsolat eltörléséről szóló tanítást.

Így indokolja tehát Justinus az ószövetségi szombat elvetését. Ugyanakkor, noha határozottan hirdette a törvény eltörlését, és ezen belül magát a szombat intézményét is, és a vasárnapot is csupán mint az ünneplés napját tartotta meg, a vasárnapünneplést támogató újkori szerzők úgy hivatkoznak rá, mint annak a tannak a támogatójára, hogy a hét els napját mint keresztény szombatot kellene megünnepelni, a negyedik parancsolat alapján.

Most pedig nézzük meg, mi akadályozta Irenaeust abban, hogy szombatot ünnepeljen. Nem a törvény eltörlése, mert mindjárt látni fogjuk, hogy annak örök voltát hirdette. Abban sem hitt, hogy a nyugalom napja változott volna meg, mert ilyen értelmű utalást sem találunk nála. A vasárnapünneplés, az ő megítélése szerint

⁴⁵⁸ Id. a könyv 3. fejezetét

⁴⁵⁹ Vita Tryphonnal, 23. feje.

⁴⁶⁰ Im. 29. feje.

⁴⁶¹ Im. 11. feje.

egyszerűen csak "egyenlő fontosságú" volt a pünkösdével.⁴⁶² Arról sincs szó, hogy Krisztus megrontotta volna a szombatot; mert Ireneus éppen az ellenkezőjét állítja.⁴⁶³ De mivel a szombatot az ige jelnek mondja, ezért ő az eljövendő ország lényegének tekintette, és úgy tűnik, nem tartotta többé kötelezőnek, noha ezt így kifejezetten nem fogalmazta meg. Az alábbiak szerint foglalta össze, mit jelentett a szombat a számára:

"Mitöbb, Isten szombatját, azaz az országot, úgy, ahogy volt teremtett dolgok jelképezték," stb.⁴⁶⁴

"Ezek [az igazaknak adott ígéretek] az eljövendő ország idején [válnak majd valóra], a hetedik napot, amely megszenteltetett, amelyen Isten megnyugodott minden munkájától, melyet teremtett, ami az igazak igazi szombatja" stb.⁴⁶⁵

"Mert az Úr napja olyan mint ezer esztendő; és hat nap alatt végezte el a teremtés munkáját; nyilvánvaló tehát, hogy a hatezredik év végén zárul majd le."⁴⁶⁶

Irenaeus azonban nem azt mondja, hogy a szombat mint jel előre mutatna a helyreállításra, hanem hogy vissza a teremésre, annak jeléül, hogy az igaz Isten a Teremtő⁴⁶⁷. Azt sem vallotta, hogy az Isten országának az egész földön történő felállításakor minden test meg fogja szentelni a szombatot.⁴⁶⁸

Azt azonban mondja, hogy azok, akik Mózes előtt éltek "a szombat megünneplése nélkül" igazítottak meg, aminek bizonyítékeként azt említi, hogy a szövetség a Hórebbe nem az atyákkal kötött. Természetesen, ha ez azt bizonyítaná, hogy a pátriárkák mentesek lettek volna a negyedik parancsolatban foglalt kötelezettségektől, ugyanúgy bizonyítaná azt is, hogy bármelyik másik parancsolatot is áthághatták. Ez azt mutatja, hogy Irenaeus ellenezte a szombatünneplést, noha sohasem beszélt kifejezetten annak eltörléséről, és a leghatározottabban képviselte a tízparancsolatban foglalt kötelezettségek érvényének folytonos voltát.

Tertullianus számos érvet hoz fel a szombatünnepléssel szemben, de alig van köztük olyan, amelynek más helyen ne mondana kifejezetten ellen. Így pl. kijelenti, hogy a Mózes előtt élt pátriárkák nem ünnepeltek szombatot.⁴⁶⁹ Nem említi azonban bizonyítékot, máshol ugyanakkor a teremésre datálja a szombat eredetét, ahogy azt később majd látni fogjuk.⁴⁷⁰ Néhány helyen a törvény eltörlését tanítja, és úgy tűnik az erkölcsi és ceremóniális törvényt egyaránt érvénytelennek tekinti. Máshol ugyanakkor kifejezetten arról tesz tanúságot, hogy a tízparancsolat még mindig kötelez, mint a keresztény élet szabálya.⁴⁷¹ Ésaiás szavait idézi, amelyek úgy mutatják be Istent, mint

⁴⁶² Irenaeus elveszett írásai, 7.sz. töredék

⁴⁶³ A hitehagyások ellen, 4. könyv, 8. fejj., 2. szakasz

⁴⁶⁴ Im., 4. könyv, 16. fejj., 1. szakasz

⁴⁶⁵ Irenaeus a hitehagyások ellen, 5. könyv, 33. fejj., 2. szakasz

⁴⁶⁶ Im., 5. szakasz, 28. fejj., 3. szakasz

⁴⁶⁷ II. Móz. 31:17; Ezék. 20:12,20

⁴⁶⁸ Ésai. 66:22,23; Dán. 7:18,27

⁴⁶⁹ Válasz a zsidóknak, 2. fejj.

⁴⁷⁰ Tertullianus Marcion ellen, 4. könyv, 12. fejj.

⁴⁷¹ V.ö. alábbi műveit: Válasz a zsidóknak, 2,3,4,6. fejezetek; Marcion ellen, 1. könyv, 20. fejj; 5. könyv, 4, 19. fejezetek; a *De Anima*-val, 37. fejj. és *Az egyszerűségről*-lel, 5. fejj.

aki gyűlöli a zsidók ünnepeit, újholdjait, szombatjait⁴⁷², mint ami azt bizonyítja, hogy a hetedik napi szombat egy időleges intézmény volt, amelyet Krisztus eltörölt. Más helyütt ugyanakkor azt mondja: "*Krisztus egyáltalán nem hatálytalanította a szombatot: betöltötte annak parancsolatát*"⁴⁷³ Magyarázza is ugyanezt az ígehelyet, kijelentve, hogy Isten irtózatát a zsidók ünnepelte szombattal szemben az okozta, hogy "azokat istenfélelem nélkül ünnepelte egy bűnnel teljes nép", majd hozzáteszi, hogy a próféta, egy későbbi szakaszban az Isten parancsával összhangban ünnepelt szombatokról szól, amelyeket "igaznak, gyönyörűségnek és sérthetetlennek mond."⁴⁷⁴ Egy másik kijelentés szerint Józsué megrontotta a szombatot Jerikó ostrománál.⁴⁷⁵ Más helyen azonban éppen ezt az esetet magyarázza és megmutatja, hogy a parancsolat saját munkánk végzését tiltja és nem Istenét. Azok, akik Jerikó ostromában résztvettek "nem a saját munkájukat végezték, hanem Istenét, amelyet végre is hajtottak, és ezt is az Ő kifejezett parancsára."⁴⁷⁶ Tehát egyszerre állítja és tagadja, hogy Krisztus megrontotta a szombatot.⁴⁷⁷ Tertullianus tudathasadásos ember volt. A törvény és a szombat ellen írt, de megcáfolta és leleplezte a saját tévedéseit.

Origenes megkísérli bizonyítani, hogy az ószövetségi szombat misztikusan vagy lelkiileg értendő, és nem szó szerint:

"Üljetek mindenki a maga lakóhelyén: Senki se hagyja el az ő helyét szombatnapon'. Ezt a parancsolatot lehetetlenség szó szerint venni; mert nincs ember, aki képes lenne egy egész napot ülni, úgy hogy ne mozduljon el arról a helyről, ahová leült."⁴⁷⁸

A nagy emberek nem mindig bölcsek. Nincs ilyen parancsolat a Bibliában. Origenes arra a rendelkezésre hivatkozott, amely megtiltotta a népnek, hogy szombatnapon kimenjenek mannaért, ugyanakkor nem mondott ellent más parancsolatoknak, amelyek szent gyülekezést, istentiszteleten való részvételt rendeltek el szombaton.⁴⁷⁹

Victorinus az utolsó a Konstantin előtt élt egyházatyák közül, aki a szombatünneplés ellenében sorakoztat föl érveket. Első érve az, hogy Krisztus Ésaías által kijelentette, hogy Lelke utálja a szombatot, amit földönjártakor el is törölt. Ezeket a kijelentéseket, illetve Tertullianus rájuk adott válaszait már számbavettük.⁴⁸⁰ Második érve az, hogy "Jézus (Józsué), a Nún fia Mózes utódja maga is megrontotta a szombatot",⁴⁸¹ ami nem igaz. Harmadik érve szerint Mátyás (egy Makkabeus), Júda fejedelme, szintén megrontotta a szombatot;⁴⁸² ami kétségtelenül hazugság, de semmi

⁴⁷² Ésa. 1:13,14

⁴⁷³ Válasz a zsidóknak, 4. fejj; Marcion ellen, 4. könyv, 12. fejj.

⁴⁷⁴ Ésa. 56:2; 58:13

⁴⁷⁵ Válasz a zsidóknak, 4. fejj; Marcion ellen, 4. könyv, 12. fejj.

⁴⁷⁶ Marcion ellen, 2. könyv, 21. fejj.

⁴⁷⁷ Im., 4. könyv, 12. fejj.

⁴⁷⁸ *De Principiis*, 4. könyv, 1. fejj., 17. szakasz

⁴⁷⁹ II.Móz. 16:29; IV. Móz. 23:3

⁴⁸⁰ A világ teremtése, 4. szakasz

⁴⁸¹ Im. 5. szakasz

⁴⁸² Im.

esetre sem mérvadó. Negyedik érve eredeti, és méltó arra, hogy az egyházatyák szombatünnepléssel szemben felhozott érveinek sorát lezárja. Teljes terjedelmében közöljük minden kommentár nélkül:

"Máté evangéliumában olvassuk, hogy meg van írva, maga Ésaiás és többi társa is megrontották a szombatot."⁴⁸³

XVIII. fejezet - A SZOMBAT AZ EGYHÁZATYÁK ÍRÁSAIBAN

A szombat mellőzésére felhozott indokok mostanra már többnyire elavultak - A korai egyházatyák egy része a tízparancsolat örök érvényét tanította és az erkölcsi jellem mércéjévé tette - Mit mondtak a szombat teremtésbeli eredetére nézve? - Az ősi szombat örök érvényére és megünneplésére vonatkozó bizonyágtételük - azoknak a tényezőknek a számbavétele, melyek a szombat elnyomását és a vasárnap felmagasztalását előidézték.

A korai egyházatyák részéről a szombat mellőzésére felvonultatott indokok azt mutatják, hogy ezen a területen nem rendelkeztek különleges világossággal, annál az oknál fogva, hogy az első századokban éltek. Ezeket az indokokat mi sem hozzuk fel, akik egy későbbi korban élünk. Az tény, hogy a részükről felvezetett számos indoklás hamisnak és felszínesnek bizonyult és hogy azok, akik ma figyelmen kívül hagyják a szombatot, elvetik az egyházatyák által felkínált indokok többségét. Azt is megtudtuk ezektől az egyházatyáktól, amit az első nap, azaz a vasárnap megünneplése mellett indoklásul felvonultattak támogatására az első századokban és megismertük vasárnapünneplésük valódi voltát is.

Néhány egyházatya viszont határozottan állást foglalt a tízparancsolat érvényessége mellett és megtartásukat az örök élet feltételévé tették. Megint mások kifejezetten állították, hogy a szombat a teremtéskor született. Mások a szombatünneplők létezéséről tanúskodtak vagy döntő módon bizonyították a szombat érvényét és kötelező voltát vagy meghatározták a helyes szombatünneplés mibenlétét vagy a szombatünneplést összekapcsolták az első nap megtartásával. Hallgassuk meg most azok bizonyágtételét, akik a tízparancsolat tekintélyét hangoztatják. Irenaeus örökkévaló voltukat emeli ki és a keresztény jellem próbakövévé teszi őket. Azt mondja tehát:

„Mert Isten először valóban *természetes előírások* eszközével figyelmeztette őket (a zsidókat), amelyeket *kezdetől fogva az emberiségbe oltott*, azaz a *tízparancsolat* eszközével (amit ha nem tart meg valaki, nem üdvözüi) és nem követelt tőlük ezeknél többet”.⁴⁸⁴

Ez egy igen határozott megfogalmazás. A tízparancsolatot azonosítja a kezdetben az emberbe oltott természet törvényével, amit így az egész emberiség örökölt. Ez kétségtelenül igaz. A testes gondolkodásmód, vagyis a bűn és halál törvényének jelenléte, ami a bukással plántálódott az emberbe, részben kipusztította ezt a törvényt és egy új szövetség művét tette szükségessé.⁴⁸⁵ Ismét kijelenti a tízparancsolat örök érvényét és tekintélyét. A következőképpen:

⁴⁸³ Im. 5. szakasz

⁴⁸⁴ Irenaeus, Eretnekek ellen, 4. könyv, 15. feje. 1. szak.

⁴⁸⁵ Jer, 31:33; Róm, 7:21-25; 8:1-7.

Az embert erre az életre előkészítve, az Úr Maga beszélt saját személyében minden élôhöz a dekalógus szavaival. Így aztán azok állandóan velünk maradnak. Testbeni eljövetele által érvénye kiterjedt és megnövekedett, de nem lett hatálytalanítva”.⁴⁸⁶

A dekalógus „kiterjesztésével” Irenaeus kétségtelenül arra gondol, hogy az Üdvözítô megadta a parancsolat értelmezését a hegyibeszédben.⁴⁸⁷ Theophilus hasonlóképpen szól a tízparan- csolatról:

„Mert Isten törvényt és szent parancsolatokat adott nekünk és mindenki, aki megtartja azokat, üdvözülhet, feltámadásban részesül és örökölheti a halhatatlanságot.”⁴⁸⁸

„Megismertük a szent törvényt, mert van egy Törvényadónk, aki valójában Isten, aki megtanít minket, hogy helyesen cselekedjünk, legyünk istenfélôk és tegyünk jót.”⁴⁸⁹

„Errôl a nagyszerû és csodálatos törvényrôl, a TÍZ TÉTELrôl már szôltunk, ami elvezérel minden igazságra”.⁴⁹⁰

Tertullianus a tízparancsolatot „megújult életünk szabá- lyainak” nevezi, azaz olyan szabályoknak, melyek egy megtért ember életét kormányozzák:

„Azok, akik számokra vonatkozó elméleteket alkotnak, úgy tisztelik a tízes számot, mint az összes többi atyját, mint ami tökéletességben részesíti az emberi származást. Mert ami engem illet, jobban szeretem ezt az idômértéket Istenre történô hivatkozásként szemlélni, mintha arra a tíz hónapra utalna, ami az embert beavatta a *tízparancsolatba*, úgy, hogy az idô számszerû becslése, amire azért van szükség, hogy természetes születésünket tökéletessé tegye, megegyezzen *megújult életünk szabályainak* számokban kifejezett besorolásával.”⁴⁹¹

Amikor kimutatta, hogy a hetedik parancsolat áthágása milyen súlyos bûn, Tertullianus a parancsolatok szentségérôl beszél, amelyek megelőzik. Néhányat különösképpen kiemel. köztük a negyediket is majd azt mondja a paráznság elleni parancsolatról, hogy

„Azt állítja: itt a *legszentebb törvény* legelején a *mennyei rendelet elsôdleges leírásai* között”.⁴⁹²

Római Kelemen, vagy inkább az a szerzô, akinek a mûveit ennek az egyházatyának tulajdonították, így beszél a dekalógusról, mint próbakôrôl:

„Azok miatt, akik azzal, hogy figyelmen kívül hagyják saját üdvösségüket, az ôrdögnek kedveznek, és azok miatt, akik saját elônyük tanulmányozása által arra törekednek, hogy kedvében járjanak a jónak, tíz dolog íratott próbatételül jelen korszakig, a tíz csapás számának megfelelôen, amelyek Egyiptomra töltettek ki.”⁴⁹³

Novatianus, aki kb. 250 körül írt, akit a *katarok* vagy puritánok szektája alapítójának tartanak, írt egy tanulmányt a szombatról, ami nem maradt fenn. Nincs utalás a vasárnapra egyetlen írásában sem. Az alábbi szigorú megjegyzéseket teszi az erkölcsi törvényre vonatkozóan:

„Ezt a törvényt Izráel gyermekeinek adta Isten azzal a céllal, hogy javukra kamatozzék és VISSZATÉRJENEK azokhoz az erkölcsös életgyakorlatokhoz, melyeket atyáiktól nyertek, de amelyeket igen megrontottak Egyiptomban, mivel egy barbár néppel érintkeztek. Végül a kô táblákon lévô tízparancsolat nem tanít semmi újat, hanem azokra emlékeztette ôket, melyeket kipusztítottak, hogy a bennük lévô igazságot, amit elaltattak, ismét elnyerhetik a törvény isteni sugallata által egy (majdnem eloltott) tűzhöz hasonlóan”.⁴⁹⁴

⁴⁸⁶ Irenaeus, Eretnekek ellen, 4. könyv. 16. feje. 4. szak.

⁴⁸⁷ Máté, 5,6,7. fejezetek

⁴⁸⁸ Theophilus Autolykusnak, 2. könyv. 27. feje.

⁴⁸⁹ Ugyanott, 3. könyv, 9. feje.

⁴⁹⁰ Ugyanott.

⁴⁹¹ A lélekrôl, 37. feje.

⁴⁹² A szerénységrôl (egyszerûségrôl) 5. feje.

⁴⁹³ Kelemen felismerései, 3. könyv. 55. feje.

⁴⁹⁴ Novatianus a zsidó ételekrôl, 3. feje.

Nyilvánvaló, hogy Novatianus véleménye szerint a tízparancsolat nem rendel semmi újat, amit a pátriárkák ne tekintettek volna szentnek, mielőtt Jákób lement Egyiptomba. Ebből véleménye szerint viszont az következik, hogy a szombat nem a manahullás után keletkezett, hanem akkor, amikor Isten megszentelte a hetedik napot és azt, hogy a szent emberek a legkorábbi időktől kezdve megünnepezték.

Az Apostoli Konstitúciók, egy kb. a 3. században keletkezett irat azt értelmezi, amit már a harmadik században széles körben apostoli tanításnak tekintettek. Így szólnak a tízparancsolatról:

„Legyen szemeid előtt istenfélelem és mindig emlékezz meg Isten tíz parancsolatáról, hogy egyes egyedül az Úr Istent szeressed minden erőddel, ne törődj a bálványokkal, sem más dolgokkal, minthogy azok élettelen istenek, vagy irracionális lények vagy démonok”.⁴⁹⁵

„Egyszerű törvényt adott, hogy támogassa a természet törvényét, mint ami tiszta, üdvözítő és szent, amire saját nevét írta, ami tökéletes, azaz sohasem romlik meg, mivel a tíz parancsolat teljes, hibátlan, lelkeket megtérítő.”⁴⁹⁶

Ez a szerző, miként Irenaeus, hitte, hogy a tízparancsolat azonos a természet törvényével. Ezek a bizonyágtételek azt mutatják, hogy a korai egyházatyák írásaiban van néhány igen erőteljes kifejezés a tízparancsolat örök érvénye és tekintélye mellett. Nos hadd halljuk, mit mondanak a szombat teremtésbeli eredetére nézve. A Barnabásnak tulajdonított levél azt hirdeti:

„És más helyen ezt mondja: Ha fiaim megtartják a szombatot, rájuk árasztom irgalmamat. Azt a szombatot említi, ami a teremtés kezdetekor született: Hat nap alatt teremtette Isten kezeinek műveit és a hetedik napon bevégezte és megpihent azon és megszentelte azt”.⁴⁹⁷

Irenaeus egyszerűen összekapcsolja a szombat eredetét a hetedik nap megszentelésével:

„Ezek (a megígért dolgok) a királyság idejében kell majd végbemenjenek, azaz a hetedik napon, ami megszenteltetett, melyen Isten minden munkájától megnyugodott, amit teremtett, ami az igazi szombat, amelyen nem foglalatoshatnak földi hívságokkal”.⁴⁹⁸

Tertullianus ugyanígy kapcsolja össze a szombat eredetét az Atya áldásaival:

„Minthogy a születés is a hetedik hónappal válik teljessé, készséggel elismerem, hogy inkább ezzel a számmal van számszerű egyezése a szombati periodusnak, mint a nyolcassal. Úgyhogy az a hónap, amelyben Isten képmása néha megnyilatkozik az emberi születésben, számszerint megegyezik azzal a nappal, amelyen Isten teremtése elkészült és megszenteltetett”.⁴⁹⁹

„(Krisztus) ugyanis itt is beteljesítette a törvényt, amikor annak feltételeit magyarázta, amikor megvilágította a munka és munka közötti különbséget, amikor azt tette, amit a törvény kivesz a szombat szentségéből, amikor magát a szombat napot, mely *az Atya áldása révén kezdettől fogva szent volt*, jótékonyágával, saját áldásos tetteivel még szentebbé tette.”⁵⁰⁰

Origenes, aki - mint láttuk - egy titokzatos, misztikus szombatban hitt, mindazonáltal eredetét a hetedik nap megszentelésére vezette vissza:

„Mert ő (Celsus) semmit sem tud a szombat napjáról és az Isten nyugalmaról, ami a világ teremtésének elvégzését követi, ami fennmarad, míg a világ fennáll és amiben mindazok is, akik együtt ünnepelek Istennel, aki hat nap alatt elvégezte minden munkáját”.⁵⁰¹

⁴⁹⁵ Apostoli Konstitúciók, 2. könyv, 4. szak. 36. par.

⁴⁹⁶ Ugyanott, 6. könyv, 4. szak. 19. par.

⁴⁹⁷ Barnabás levele, 15. fejj.

⁴⁹⁸ Irenaeus, Eretnekek ellen, 5. könyv, 33. fejj. 2. szak.

⁴⁹⁹ A lélekről, 37. fejj.

⁵⁰⁰ Tertullianus Marcion ellen, 5. könyv, 33. fejj. 2. szak.

⁵⁰¹ Origenes Celsus ellen, 6. könyv. 61. fejj.

Novatianusnak a dekalógus szentségére és tekintélyére vonatkozó bizonyágtétele világosan utal arra, hogy a szombat már létezett és meg is ünnepelték a pátriárkális korban a régi idők szent emberei. Izráelnek adatott, hogy visszatérhessenek ehhez az *erkölcsös magatartáshoz*, amit ugyan átvettek atyáiktól, de megrontottak Egyiptomban. Majd hozzáteszi: „Ez a táblákon lévő tízparancsolat nem tanít *semmi újat*, de *emlékezteti* őket arra, amit megrontottak”.⁵⁰² Nem hitt tehát abban, hogy a szombat a mannahullástól származik, hanem az egyik olyan dolognak tartotta, melyet atyáik már gyakoroltak, mielőtt Jákób lement Egyiptomba.

Lactantius a szombat eredetét a teremtés idejére teszi:

„Isten bevégezte hat nap alatt a világot és a természet csodálatos művét (ahogy a Szentírás titkaiban elénk tárul) és MEGSZENTELTE a hetedik napot, amelyen munkáitól megnyugodott. A szent szombat nap az, amely a zsidók nyelvében nevét a számból nyerte, amiből a hetedik szabályos és teljes szám”.⁵⁰³

Egy a Genezisről írott versben, amit kb. Lactantius idejében írt egy ismeretlen szerző, világos bizonyágtétel áll rendelkezésünkre arról, hogy a hetedik napot szent használatra még akkor kijelölték, amikor az ember az Édenben, Isten kertjében élt:

„Eljött a hetedik, amikor Isten

Munkáinak végeztével megnyugodott

És elrendelte, hogy szent legyen az,

Ami öröm az eljövendő korszak számára”.⁵⁰⁴

Az Apostoli Konstitúciók, miközben tanítják a szombat jelenben is érvényes kötelezettségeit, jelzik, hogy eredete a teremtésre nyúlik vissza:

„Ő Mindenható Isten, te teremtetted a világot Krisztus által és *kijelölted a szombatot, hogy megemlékezzenek erről*, mert ezen a napon nyugtattál meg minket munkáinktól, hogy a te törvényeidről elmélkedjünk”.⁵⁰⁵

Így hangzanak tehát a korai egyházatyáknak a szombat ôsi eredetére és a tízparancsolat szentségére és örök kötelezettségére vonatkozó bizonyágtétele. Most pedig arra hívjuk fel a figyelmet, amit a szombat megünneplésére és örökkévaló voltára nézve mondanak a századok során, amelyben éltek. Tertullianus meghatározza Krisztus szombathoz fűződő kapcsolatát:

„A szombat Urának nevezték, mert mint saját intézményét, fenntartotta a szombatot”.⁵⁰⁶

Megerősíti, hogy Krisztus nem törölte el a szombatot:

„Krisztus tehát egyáltalán nem szüntette meg a szombatot, hiszen megtartotta annak törvényét, hisz fentebb, tanítványai esetében életük javára cselekedett (az éhezőknek megengedte ugyanis, hogy élelemmel felüdüljenek, majd meggyógyítva ez esetben az elszáradt kezét, tetteihez mindig hozzátette: „Nem azért jöttem, hogy eltöröljem a törvényt, hanem hogy betöltssem”).⁵⁰⁷

Senki sem mondhatja, hogy miközben Tertullianus tagadta, hogy Krisztus eltörölte a szombatot, ugyanakkor hitte, hogy Krisztus annak szentségét átvitte a hét hetedik napjáról az elsőre, mert így folytatja:

„Krisztus megvilágította a munka és munka közötti különbséget, amikor azt tette, amit a törvény kivon a szombat szentségéből, mikor magát a szombat napot, mely az Atya áldása révén kezdettől fogva szent volt,

⁵⁰² Novatianus a zsidó ételéről, 3. fej.

⁵⁰³ Lactantius isteni inézményei, 7. könyv, 14. fej.

⁵⁰⁴ Vers a Genezisről, 51-53 sor.

⁵⁰⁵ Apostoli Konstitúciók, 7. könyv, 2. szak. 36. par.

⁵⁰⁶ Tertullianus Marcion ellen, 4. könyv. 12. fej.

⁵⁰⁷ Ugyanott

jótékonyásával még szentebbé tette, mert ezt a napot ISTENI VÉDELEMMEL látta el. - Ezt ellenfél csak máskor tette volna meg, hogy ne tisztelje a Teremtő szombatját, meg ne tegye azt, amit szombaton meg kellett volna tenni”.⁵⁰⁸

Ez igen figyelemreméltó állítás. A szombat megváltoztatásának modern tantétele ismeretlen volt Tertullianus korában. Ha már akkor is létezett volna, ezekben az utóbb idézett szavakban súlyos csapással illették volna, mert amiről azt állítja, hogy Krisztus ellenfele, Sátán végeztette volna vele (t.i. hogy rávegye Jézust a szombat megrontására), arról a modern vásárnapot ünneplő szerzők azt állítják, hogy azt egy másik nap megszentelésével vitte végbe, ahelyett, hogy az Atya szombatját szentelte volna meg.

A mezopotámiai Cascarból való Archelaus kifejezetten tagadja, hogy eltörölték volna a szombatot:

„Ami pedig azt az állítást illeti, miszerint a szombat eltöröltetett, tagadjuk, hogy egyszerűen eltörölte volna, hiszen Ő maga volt a szombat Ura”.⁵⁰⁹

Ahogy láttuk, Justinus Mártir a szombatünneplés és az isteni törvény tekintélyének őszinte, szókimondó ellenfele volt. De semmiesetre sem volt mindig elfogulatlan minden állítása. Egy alkalommal megvetéssel utal azokra, akik a hetedik napot ünneplik. Azt mondja tehát:

„Ők ugyanis gondolkodásbeli gyengeségeik folytán meg akarják tenni mindazt, ami Mózesztől való, melyekről azt tartjuk, hogy Isten a nép keményszívűsége miatt rendelte el, ők ezen túl még Krisztusban is reménykednek, így a minden időkre, természetüknél fogva igaz dolgokat és a helyes istentiszteletet megtartják a keresztényekkel, a hívekkel együtt élnek és mint már említettem, nem tesznek kísérletet arra, hogy azokat magukhoz hasonlókká tegyék és rábírák a körülmetélkedésre, sem a szombat megünneplésére vagy bármilyen más ceremónia megtartására, akkor véleményem szerint el kell fogadnunk őket és vállalnunk kell velük a közösséget, mint testvérekkel és atyafiakkal”.⁵¹⁰

E szavak szombatünneplő keresztényekről hangzottak el. Az ilyenek, minthogy zsidók leszármazottai voltak, felvállalták a körülmetélkedést. De volt sok olyan pogány keresztény is, akik, mint látni fogjuk, megünnepték a szombatot. Az pedig nem igaz, hogy megtartották a körülmetélkedést. Justinus úgy beszél róluk, mint akik „gondolkodásbeli gyengeségeik” miatt cselekszenek így. Figyelmetlenül mégis úgy hivatkozik a parancsolatok megtartására mint az IGAZSÁG ÖRÖK ÉS TERMÉSZETES TETTEIRE. Ez valóban a legmegfelelőbb elnevezés. Justinus közösséget vállal azokkal, akik így cselekszenek, feltéve ha azok is közösséget vállalnának vele ellenkező esetben. Bár Justinus ilyen feltételekkel közösséget tudna vállalni ezekkel a gyenge gondolkodású atyafiakkal, mégis atr állítja, hogy

„vannak olyanok, akik nem mernek az ilyen személyekkel semmilyen közösséget vállalni, vagy irányukban a vendégszeretetet gyakorolni. Az ilyenekkel szintén nem tudok egyetérteni”.⁵¹¹

Ez arra a keserű lelkületre mutat, ami bizonyos körökben a szombat irányában eluralkodott már Justinus korában is. Justinus egy szóval sem kárhoztatta ezeket a türelmetlen hitvallókat, csupán aggályoskodik, nehogy ezek a személyek, akik az igazság és kegyesség örök és természetes tetteit cselekszik, kárhoztassák azokat, akik nem teszik.

⁵⁰⁸ Tertullianus Marcion ellen, 4. könyv. 12. fejt.

⁵⁰⁹ A manistákkal folytatott vita, 42. szak.

⁵¹⁰ Dialógus Tryphonnal, 47. fejt.

⁵¹¹ Dialógus Tryphonnal, 47. fejt.

Alexandriai Kelemen, noha misztikus író, fontos bizonytságot tesz az ôsi szombat örökérvényû voltáról és arról, hogy az embernek jelenleg szüksége van rá. Eképpen kommentálja a negyedik parancsolatot:

„A negyedik ige pedig tudtul adja, hogy a világot Isten teremtette és a *hetedik napot nyugalom gyanánt adta nekünk* az élet nehézségei miatt. Mert Isten nem fárad el, nem szenved szükségét és hiányt. *De nekünk, akik testben járunk, nyugalomra van szükségünk.* A hetedik napot tehát nyugalomnapnak nevezte ki Isten, ami elvon minden rossztól és elôkészít minket a legfôbb jóra, a mi igazi nyugalmunkra”.⁵¹²

Kelemen elismerte az erkölcsi törvény tekintélyét, mert egyesével sorra veszi a tíz parancsolatot és megmutatja, melyik mit tilt. Világosan tanítja, hogy a szombat az emberért lett, most pedig szüksége van, mint nyugalomnapra. Megfogalmazásával arra utal, hogy ez még a teremtéskor történt. A következô szakaszban azonban néhány, különös javaslattal áll elô, ami figyelmet érdemel:

„Miután ehhez a témához értünk, meg kell említsük ezeket a dolgokat is, mivel a beszélgetés a hetedikről és a nyolcadikról folyik. A nyolcadikról talán kiderül, hogy ez a tulajdonképpeni hetedik, a hetedik pedig hatodiknak bizonyul majd. Ez az utóbbi a tulajdonképpeni szombat, a hetedik pedig munkanap. Mert a világ teremtése hat nap alatt fejezôdött be”.⁵¹³

Ezzel a megfogalmazással azért állnak elô, hogy megmutassák, hogy Kelemen a nyolcadik napot, vagyis a vasárnapot nevezte szombatnak. Ám a vasárnapünneplô szerzôk általában nem merték elkötelezni magukat efféle értelmezés mellett, sôt néhányan közülük kifejezetten felhagytak vele. Vegyük szemügyre ezt az állítást különös gondossággal. A *hetedik* és *nyolcadik* sorszámnevekrôl van itt szó elvont megközelítésben, de valószínûleg a hét napjaira történô hivatkozással. Figyeljük meg tehát:

1. Nem érzékelteti, hogy a nyolcadik napból szombat *lett* a hetedik nap helyén, ami valaha ezt a szerepet betöltötte, hanem azt mondja, hogy a nyolcadik napról talán kiderül, hogy ez a tulajdonképpeni hetedik.

2. Kelemen idejében, i.sz. 194-ben még nem volt zavar az ember elméjében annak megítélését tekintve, hogy melyik az ôsi szombat és melyik nap a hét elsô napja, vagyis a nyolcadik nap, ahogy gyakran nevezték. Mégcsak nem is utalt rá, hogy az lett volna.

3. Ám Kelemen valamilyen oknál fogva azt mondja, hogy talán a nyolcadikat kellene hetediknek számolni, a hetediket pedig hatodiknak. Nos, ha ezt kellene tenni, ez megváltoztatná a napok számozását nemcsak Krisztus feltámadásáig, hanem egészen a teremtésig visszamenôleg.

4. Ha tehát Kelemen ezen a helyen azt akarta tanítani, hogy a vasárnap a szombat, azt kellett volna bizonygatnia, hogy mindig is az volt.

5. Figyeljük csak meg, hogy miközben megváltoztatja a hét napjainak a számozását, nem változtatja meg a szombatot egyik napról a másikra. Azt mondja, hogy a nyolcadik talán a hetedik és a hetedik talán a hatodik, és az utóbbi (görögül η μὲν κυριος ειναι σαββατον) a tulajdonképpeni szombat és hetedik nap pedig munkanap.

6. Az utóbbival bizonyára az utoljára említett napra kell gondolni, amirôl azt mondja, hogy nem hetediknek, hanem hatodiknak kellene nevezni, a hetedikkel pedig

⁵¹² Kelemen, Elgondolások, 6. könyv. 16. fej.

⁵¹³ Ugyanott.

minden bizonnyal arra a napra akar utalni, amit nem a nyolcadiknak, hanem a hetediknek, azaz vasárnapnak nevez.

Csak egyetlen megoldásra váró probléma marad, ez pedig így fogalmazható meg: Miért tesz javaslatot arra, hogy változtassák meg a hét napjainak a számozását, hogy minden nap számszerinti besorolásából levon egyet és így a szombatot besorolása szerint a hetedikről átteszi a hatodikra, a vasárnapból pedig hetediket csinál a számolás szerinti nyolcadik helyett. A válasz, úgy tűnik, elkerülte a hét első napját ünneplő vagy szombatellenes írók figyelmét, akik pedig szerettek volna tőkét kovácsolni ebből. Van egy tény azonban, ami megoldja ezt a problémát. Kelemen negyedik parancsolathoz fűzött kommentárja, amiből ezeket a részleteket vettük, főként a „tökéletes hatos szám”, „a hét anyátlan és gyermektelen” kifejezések különös megfigyelésére épül elsődlegesen, valamint arra az elgondolásra, hogy a nyolcadik „egy kocka” és egyebekre. Ami pedig ezt a témát illeti, némi szőrendcserétől eltekintve szóról szóra a júdeai Philótól ered, aki egy évszázaddal Kelemen előtt élt Alexandriában. Aki nem sajnálja a fáradtságot, hogy összehasonlítsa a két író, Philonál majd rátalál az összes elgondolásra és illusztrációra, amelyeket Kelemen felhasznált, sőt a megszövegezést is, melynek segítségével kifejezésre juttatta ezeket.⁵¹⁴ Philo misztikus tanító volt, akire Kelemen, mint mesterére tekintett. Egy Philonál néhány különös elgondolással való közvetlen összefüggésben talált megfogalmazás, amit Kelemen tőle idéz, majd minden kétséget kizáróan megadja a kulcsot Kelemen javaslatához, hogy talán a nyolcadik napot kellene hetediknek nevezni és a hetediket pedig hatodiknak. Philo azt mondta, hogy Isten szándéka szerint az idő első napját nem kell a teremtségi hét többi napjához számolni. Ezt mondja:

„A hat nap közül mindegyiket az egész részeinek egyedeire osztotta fel, KIVÉVE AZ ELSŐ NAPOT, amit akkor még nem nevezett első napnak, hogy ezt *ne számolják együtt a többivel*, hanem EGY-nek titulálva helyesen nevezték el, felismerve ebben és tulajdonítva néki a határ jellegét és megnevezését”.⁵¹⁵

Ez egyszerűen, Philo számozásának megfelelően megváltoztatta a napok számozását, amit aztán részben Kelemen is átvett, de nem hetedik, hanem hatodik nappá tette a szombatot, a vasárnapot pedig nem nyolcadikká, hanem hetedikké. Ám ugyanolyan azonosító napoknak hagyná meg a szombat napot és a vasárnapot, mint ahogy azelőtt. Csak hatodik napnak nevezné a szombatot, mert a teremts nap napja közül az első nem veszi számításba és a nyolcadik napot, amit az ősegyházban neveztek így, mivel közvetlenül a szombat után következik, elnevezése szerint hetedik napra változtatná. Így a szombat a hatodik nap lenne, a hetedik pedig munkanap. A szombat mégis azonos maradna azzal, ami eddig is volt, a vasárnap pedig, bár hetedik napnak nevezték, mégis az maradna, ami eddig is volt, t.i. az a nap, amelyen mindennemű munkavégzés megengedett volt. Persze Philo eszméje, miszerint az idő első napját nem szabadna számításba venni, teljesen hamis, mert nincs egyetlen olyan tény a Bibliában, ami alátámasztaná, olyanból viszont sok van, ami kifejezetten ellenemond ennek. Kelemen is, Philo iránti legmesszebbmenő tisztelete ellenére csak félénken javasolja. Ám amikor a dolog lelepleződik, azt mutatja, hogy Kelemen egyáltalán nem gondolt arra, hogy a vasárnapot szombatnak nevezze és kifejezetten megerősíti, amint az egyházatyák más írásaiból bebizonyítottuk, hogy a vasárnap volt az a nap, amelyen értékrendjük szerint a munkát megengedték.

⁵¹⁴ Hasonlítsuk össze Alexandriai Kelemen 2. köt. 386-390 Nicea előtti könyvtár kiadás vagy Kelemen, Különféle írásművek, 4. könyv. 16. feje. Philo Bohm féle kiadásával 1. köt. 3,4,29,30,31,32,54, 55; 3. köt. 159. old; 4. köt. 452.old.

⁵¹⁵ A Judeai Philo Bohm féle kiadása, 1. köt. 4.old.

Tertullianus életének különös szakaszaiban a szombatra vonatkozóan eltérő nézeteket vallott és valamennyit írásba is foglalta. Legutóbb idéztünk tőle egy döntő bizonyásgtételt a szombat állandó voltára vonatkozóan, amit egy ugyanolyan fontos, a hét első napjának megszentelése elleni bizonyásgtétellel társított. Egy másik műben, amiből már idéztük azt az állítását, hogy a keresztények ne térdeljenek vasárnapon, egy másik állítást is találunk, miszerint néhányan tartózkodnak attól, hogy térdeljenek szombaton. Ez minden bizonnyal egy Karthagóra vonatkozó utalás, ahol maga Tertullianus is élt. Így beszél:

„A térdhajtás dolgában is, különféle szokásokkal gyötrik némelyek az imát; szombaton kímélik a térdüket. Ez a különködés főként a gyülekezetekben tartja magát, ezért az Úr adja az Ő kegyelmét, hogy ezek az emberek vagy elhagyják szokásukat vagy mások botránkoztatása nélkül kövessék véleményüket”.⁵¹⁶

A vasárnap iránt tanúsított tisztelet egyik döntő megnyilatkozása az volt, hogy álltak imádság alatt. Akik tehát vonakodtak letérdelni a hetedik napon, kétségtelenül azért viselkedtek így, mert tiszteletüket akarták kifejezni a nap iránt. Ennek a különleges tetteknek nincs semmi jelentősége, mert azokat utánozva tettek így, akik hagyományból és szokásból ekként tisztelték a vasárnapot. Ebben viszont kétségtelen utalást találunk szombatünneplő keresztényekre. Tertullianus azonban egyáltalán nem úgy beszél róluk, mint Justinus, amikor korának parancsolat-megtartóira hivatkozik.

Origenész, mint sokan az egyházatyák közül, távolról sem volt következetes önmagával. Bár szólt a szombatista ünneplés ellen és tisztelettel adózott az un. „Úr napja” iránt, mint ami jobb az ősi szombatnál, mindazonáltal előadást tartott kifejezetten azzal a céllal, hogy a keresztényeket a szombatünneplés megfelelő módjára tanítsa. Prédikációjának egyik részlete így szól:

„Hogy áll tehát a szombat ünnepe, eltekintve attól, amiről az apostol beszél: megmarad azért a szombatünneplés, vagyis a szombat megtartása az Isten népe részéről? Elhagyván a zsidó szombatünneplési szokásokat, lássuk hogyan kell egy kereszténynek megtartania a szombatot. Szombatnapon minden világi munkától tartózkodni kell. Ha tehát abbahagyod a világi munkákat és semmi világi dolgot nem teszel, hanem lelki gyakorlatokat folytatasz elmész a gyülekezetbe, eljársz a szent felolvasások és eligazítások meghallgatására, mennyi dologokról elmélkedsz, szíveden viseled a jövőt, szemed előtt tartod az eljövendő ítéletet, nem nézel a jelenben látható dolgokra, hanem a jövőbeliekre és láthatatlanokra, ez a keresztény szombatünneplés.”⁵¹⁷

Ez semmiesetre sem nevezhető a helyes szombatünneplés helytelen beállításának. A keresztényekhez intézett efféle tanítás erőteljes bizonyíték arra, hogy akkoriban sokan megszentelték ezt a napot. Néhányan persze azt állították, hogy ez szavakat a vasárnappal összefüggésben mondta. Azt vallják, hogy az első nap megünneplését a hetedikével állítja szembe. Az ellentét azonban nem a két nap megünneplésének különböző módozatai között található, hanem egyetlen megünneplésének különböző módozatai között. A zsidók Origenész idejében főként azzal töltötték ezt a napot, hogy tartózkodtak a munkától és a tétlenséget gyakran érzékiséggel párosították. A keresztényeknek azonban istenimádattal és szent nyugalomban kellett megünnepelniük. Az kétségtelen, hogy mire szánja ezt a napot. Ez a DIES SABBATH vagyis egy olyan kifejezés, ami csak a hetedik napot jelölheti.

⁵¹⁶ Tertullianus, Az imádságról, 23. feje.

⁵¹⁷ Origenes, Opera (Cselekedetek) Tome, 2. 358. old. Párizs, 1733. „Quae est autem festivitas Sabbati nist illa de qua Apostolus dicit, 'relinquere ergo Sabbatismus, hoc est Sabbati observatio populo Dei'? Relinquentes ergo Judaicas Sabbati observationes, qualis debeat esse Christiano Sabbati, videamus. Die Sabbati nihil ex omnibus mundi actibus oportet operari. Si ergo desinas ab omnibus saecularibus operibus, et nihil mundanum geras, sed spiritalibus operibus vaces, ad ecclesiam convenias, lectionibus divinis et tractatibus aurem praebas, et de coelestibus cogites, de futura, spe sollicitudinem geras, venturum iudicium prae oculis habeas, non repicias ad praesentia et visibilia, sed ad invisibilia et futura, haec est observatio Sabbati Christiani” - *Origenis in Numeras Homilia 23.*

A keresztény szombat kifejezés első példája: *Sabbati Christiani* volt és kétségtelenül a hetedik napra vonatkozott, amit a keresztények megünnepeltek.

Ignatius, Magnesiabeliekhez intézett levelének hosszabbik változata nem Origenész kora után íródott s bár nem Ignatius írta, értékes a világosság miatt, mellyel a dolgok jelenlegi állapotáról beszél összeállításának idején és jelzi azt a folyamatot, amit a hitehagyás járt be a szombattal összefüggésben. Így hangzik a szombatra és a hét első napjára történő hivatkozása:

„Ne tartsuk meg többé zsidó módon a szombatot és ne örvendezzünk a semmittevés napjain, mert, aki nem dolgozik, ne is egyék, mert azt mondják a szent jóslatok: Orcád verejtékével egyed a te kenyeredet. Hanem közületek mindenki lelki módon tartsa meg a szombatot és ünnepelje meg azt a törvény felett elmélkedve, nem pedig a test elernyesztésével. Csodálja Isten művét s nem úgy, hogy az előző napon elkészített dolgokat eszi s nem használ langyos italokat sem, nem sétél a kijelölt területeken, nem talál gyönyörűséget a táncban, sem az olyan tetszésnyilvánításokban, melyeknek semmi értelmük. A szombat megünneplése után pedig Krisztus minden barátja tartsa meg ünnepként az Úr napját, a feltámadás napját a hét összes többi napjának királynőjét, a legfőbb napot. A próféta várakozással előretekintve ezt mondotta: A nyolcadik nap miatt, melyen ismét feltámad életünk és elnyertük a halál feletti diadalt Krisztusban”.⁵¹⁸

Ez a szerző különböző dolgokat sorol fel. Ezekből áll a szombat zsidó megünneplése. Két fő csoportra oszthatók: 1. szigorú tartózkodás a munkától. 2. Tánc és tivornya. Nos, abban a világosságban, amivel Origenész akkoriban rendelkezett, megérthetjük az ellentétet, amit ez a szerző a szombat zsidó és keresztény megünneplése között felállít. Ennek első részében a zsidók tévedése az volt, hogy csupán testük elernyesztésére, pihenésre szánták oda magukat, anélkül, hogy gondolataik Istenhez, a Teremtőhöz emelkedtek volna, s ez a tétlenség nemsokára érzéki könnyelműségnek vetett alapot.

A keresztény - ahogy Origenész felállítja az ellentétet - azért tartózkodik a munkától, hogy szívét hálás istentisztelettel felemelhesse, vagy, ahogy az író kifejezi, a keresztény „lelki módon” tartja meg a szombatot, a törvény feletti elmélkedéssel ünnepel. Ahhoz, hogy így tegyen, oly módon kell megünnepelje, ahogy a törvény parancsolja, azaz a szent nyugalom megtartása alapzatán, ami viszont a Teremtő nyugalomára emlékeztet. Az író nyilvánvaló módon hitt a szombatünnepelésben, mint a törvény iránti engedelmesség cselekedetében, amelyről elmélkednie kellett azon a napon. A levél jellege pedig jelzi, hogy ezt a napot mindenesetre megünnepezték abban az országban, ahol íródott. De figyeljük meg a hitehagyás művét. Az un. „Úr napja”-ra nézve a szerző nem kevesebbet vonultat fel, mint egy a hatodik zsoltár címéből levont következtetést (az Úr szent napja fölé emelték és valamennyi nap királynőjévé tették).

Az Apostoli Konstitúciók, bár nem az apostoli korban írták, már létezett a harmadik században és akkor általában azt hitték, hogy az apostolok tanításait képviseli. Fontos történelmi értékű bizonyágtételt nyújtanak az egyház gyakorlatára nézve és jelzik azt a nagy előrehaladást, amit a hitehagyás megtett. Guericke így beszél ezekről:

„Egyházi rendeletek gyűjteménye ez, amit azzal a céllal állítottak össze, hogy az apostoli kor műve legyen, ám a valóságban fokozatosan állt össze a második, harmadik és negyedik században. Többségük igen értékes utalást tartalmaz a közösség történelmére és általában a keresztény archeológiára vonatkozóan”.⁵¹⁹

Mosheim ezt mondja felőlük:

⁵¹⁸ Epistle to the Magnesians (A Magnesiabeliekhez írott levél) (hosszabb változat) 9. fejelet.

⁵¹⁹ Ancient Church (Az ősegyház) 212. old.

„E mű anyaga kétségtelenül régi. Erkölcsi tartalma, egyházfegyelmi jellege folytán azok nézetét tükrözi, akik többségben voltak a második és harmadik századi keresztények között, főként azok között, akik Görögországban és a keleti területeken éltek”.⁵²⁰

E Konstitúciók jelzik, hogy a szombatot széles körben megünnepezték a harmadik században. A vasárnapünneplés helyzetét is bemutatják abban az évszázadban. Miután ünnepélyesen parancsot adtak arra, hogy szenteljék meg a tízparancsolatot, ekképpen szóltak a szombatról:

„Figyeljük meg Isten sokféle munkáját, amit Krisztus kezdett el. Megünnepeled a szombatot Rá való tekintettel, Aki abbahagyta teremtsi munkáit, de nem hagyott fel gondviselői tevékenységével. Ez a nyugalom a törvény feletti elmélkedésre, nem pedig tétlenkedésre való”.⁵²¹

Ez határozott szombatünneplô tantétel. Felidézzük a fenti szavak előtti kifejezéseket, noha már idéztük, hogy megmutassuk, hogy e keresztények mennyire egyértelműen elismerték a dekalógust, mint a szombat tekintélyének alapzatát.

„Legyen szemetek előtt és mindig emlékezzetek meg az Isten parancsolatairól, hogy szeressétek Őt és csakis Őt, az Úr Istent teljes erőtökből, ne törődjete a bálványokkal, se más dolgokkal, minthogy azok élettelen istenek vagy irracionális lények vagy démonok”.⁵²²

Noha e konstitúciók elismerik a dekalógus tekintélyét és a hetedik nap szent kötelezettségét, a vasárnap ünnepét bizonyos szempontból magasabbra emelték, mint a szombatot, noha kijelentették, hogy ennek nincs bibliai alapja. Ezt mondják:

„De tartsátok meg a szombatot és az Úr napjának ünnepét, mert az előbbi a teremtés, az utóbbi pedig a feltámadás emlékünnepe.”⁵²³

„Mert a szombat a teremtés megszűnése, a világ teljessége, tudakozódás a törvények után és hálás dícséret az Isten felé az áldásokért, melyeket emberekre árasztott. Az Úr napja mindezekben túlsz és rámutat magára a Közbenjáróra, a Gondviselőre, a Törvényadóra, aki a feltámadás oka és az egész teremtés Elsőszülötte”.⁵²⁴

„Az Úr napja így elrendeli, hogy felajánljuk Neked hálánkat mindenekért. Ezért aztán a kegyelem, amivel megajándékozta minket, nagyszerűsége folytán elhomályosította az összes többi áldást”.⁵²⁵

Ha saját elveivel szembesítjük, a konstitúciók írója igencsak nagy előrehaladást tett a hitehagyás terén, mert kiállt egy olyan ünnep mellett, amiről ő maga állította, hogy nincs isteni tekintélye és mégis tiszteletreméltóbb, mint az, amiről elismerte, hogy Isten rendelte el. Már csak egy további lépés kell ezen az úton előre, hogy az emberek parancsolatáért mellőzze az Isten parancsolatát. És ezt a lépést nem sokkal ezután meg is tették. Figyelembe kellene venni egy további szempontot is. Azt mondja:

„Dolgozzanak a rabszolgák öt napon át, de szombatnapon és az Úr napján legyenek szabadok arra, hogy a gyülekezetbe menjenek eligazításért az istenfélő életre”.⁵²⁶

Nem vették figyelembe itt ezt a kérdést, hogy az ezen a két napon végzett munka bűn-e, hiszen azt fogalmazták meg indoklásul, hogy a rabszolgáknak lehessen szabadidejük arra, hogy nyilvános istentiszteletekre járjanak. De míg a

⁵²⁰ Historical Commentaries, cent 1. (Történelmi kommentárok, 1. század) 51. szak.

⁵²¹ Apostolical Constitutions (Apostoli konstitúciók) 2. könyv, 4. szak. 26. par.

⁵²² Ugyanott

⁵²³ Apostolical Constitutions (Apostoli Konstitúciók) 7. könyv. 2. szak. 23. par.

⁵²⁴ Ugyanott, 7. könyv, 2. szak. 36. par.

⁵²⁵ Ugyanott, 2. könyv. 4. szak. 36. par.

⁵²⁶ Ugyanott, 8. könyv. 4. szak. 33. par.

Konstitúciók máshol a dekalógus tekintélyével tiltják a szombati munkát, nem tiltják a hét első napján végzettet. Vegyük a következő példát:

„Óh Mindenható Uram, te, aki teremtetted a világot Krisztus által és a szombatot arról való megemlékezésül kijelölted, mert *azon a napon nyugtattál meg minket minden munkánktól*, hogy a Te törvényeidről elmélkedhessünk”.⁵²⁷

Az Apostoli Konstitúciók nem azért képviselnek értéket számunkra, mert az apostoli tanítás tekintélyével rendelkeznek, hanem azért, mert ismeretet nyújt arról milyen nézetek és gyakorlat uralkodott a harmadik században. Minthogy e konstitúciókat széles körben úgy tekintették, mint amelyek az apostoli tanítást testesítik meg, döntő bizonyítékokat tartalmaznak arról, hogy írásbafoglalásuk idején a tízparancsolatot általában véve igaz, változhatatlan szabályként tisztelték és az Úr szombatját is sokan megünnepezték a negyedik parancsolat iránti engedelmisség jegyében, mint a teremtés isteni emlékünnepe. Azt is megmutatták, hogy az első nap megünneplése olyan erőt és befolyást nyert a harmadik században, hogy nemsokára az egész terepet magának fogja igényelni. De figyeljük csak meg, hogy az Úr napját és a szombatot akkoriban különböző intézményeknek tekintették és semmi nem utalt arra, hogy a szombatot a hetedik napról az első napra változtatják.

Az egyházatyák közül sokan hivatkoztak a dekalógus tekintélyére, az ősi szombat állandó voltára és megünneplésére. A bibliai szombat elnyomását és a vasárnapnak a helyébe történő felemelését mutattuk be és nyilvánvalóvá tettük, hogy a változtatás egyáltalán nem a Megváltó műve volt. Egy ilyen nagy vállalkozás azonban erőteljes indokok egyesült felvonultatását igényelték. Ezeket az okokat vesszük most számba:

1. *A zsidók iránti gyűlölet.* Ez a nép, amelyik kitartott az ősi szombat mellett, megölte Krisztust. Könnyű volt elfelejteniük, hogy Krisztus, mint a szombat Ura, saját intézményének tekintette azt és könnyű volt nekik a szombatot zsidó intézménynek tekinteni, amit a keresztényeknek nem kell figyelembe venni.⁵²⁸

2. *A Római Egyház szombat iránti gyűlölete és eltökéltsége, hogy a vasárnapot mindenek fölébe emeli.* Ez az egyház, ami a hitehagyás művében vezető szerepet töltött be, átvette a vezetést már a legkorábbi erőfeszítések idején, hogy elnyomja a szombatot és böjtnapot csináltak belőle. A pápai erőszak legelső tette volt a vasárnap érdekében kibocsátott ediktum. Ettől kezdve ez az egyház minden lehetséges formában szüntelenül ezen fáradozott egészen addig, míg a pápa ki nem jelentette, hogy egy égből alászálló tekercsen isteni megbízatást kapott a vasárnap megünneplésére.

3. *Emlékezetes napok önkéntes megünneplése.* Szinte kezdettől fogva a keresztény egyházban az emberek önkéntes alapon tisztelték a hét negyedik, hatodik és első napját, a húsvét és pünkösd évfordulóit, hogy megemlékezzenek Krisztus elárulásáról, haláláról és feltámadásáról, a Szentlélek kiárasztásáról. Ezek a cselekedetek önmagukban nem tekinthetők bűnös tetteknek.

4. *A hagyományokat egy szintre emelték az Írások tekintélyével.* Az ősegyház nagy tévedése volt ez, aminek az egyház különösképpen ki volt téve, hiszen benne

⁵²⁷ Ugyanott, 7. könyv. 2. szak. 36. par.

⁵²⁸ Victorinus azt mondja: „Legyen a hatodik nap szigorú böjt, nehogy egyetlen szombatot is együtt ünnepeljünk a zsidókkal.” *On the Creation of the World* (A világ teremtéséről) 4. szak. Konstantinus pedig azt mondja: Olyanná lett, ami semmiben sem közös a veszedelemre való zsidókkal”. *Socrates, Eccl. Hist. (Egyháztörténet)* 5. könyv. 22. feje.

éltek azok, akik látták az apostolokat, vagy látták azokat, akik látták az apostolokat. Így aztán igen veszélyessé vált egyes napok önkéntes megünneplése, mert ami önkéntes ünneplésként indult, néhány év elmúlásával állandó szokássá vált, amit a hagyomány megalapozott és aminek engedelmeskedni kell, mert azoktól származott, akik látták az apostolokat, vagy azoktól, akik ismertek olyanokat, akik látták őket. Így jöttek létre tehát a nagy hitehagyás különböző tévedései.

5. *A „nincs szükség törvényre eretnekség” megjelenése.* Ezt látjuk Justinus Martírnál, a vasárnapünneplés első tanújánál és a római gyülekezetben, aminek akkoriban tagja volt.

6. *A vasárnapnak, mint pogány ünnepnek a kiterjedt megünneplése.* A hét első napja megegyezett a Nap széles körben ünnepelt pogány ünnepséggel. Könnyű volt tehát egyesíteni Krisztus tiszteletét feltámadása napjának megünneplésében népének kényelmével és világias nyereségvágyával, minthogy ugyanazon a napon ünnepeltek, mint pogány szomszédaik. Könnyű volt a kegyesség különleges tettévé tenni, amivel előmozdíthatták a pogányok megtérését, miközben az ősi szombat mellőzését azzal igazolták, hogy zsidó intézménynek bélyegezték ezt az isteni emlékünnepet, amivel a keresztények nem kell törődjenek.

XIX. fejezet - A SZOMBAT ÉS A HÉT ELSŐ NAPJA AZ ELSŐ ÖT ÉVSZÁZADBAN

A szombat és a Nap ünnep eredetének szembeállítása - Ez utóbbi belekerülése az egyházba - A modern és az ókori álláspontok együtt - A szombatot az őskeresztények megünnepelték - Morer tanúságtétele - Twisseé - Giesleré - Mosheimé - Colemané - Taylor püspöké - A szombat talajt vesztett a vasárnap ünnepe előtt - Néhány elkötelezett szombatünneplő csoport - Brerewood bizonyágtétele - Constantinus vasárnap-törvénye - A vasárnap munkanap az ősegyházban - Róma püspöke tekintélyi alapon vitte át az Úr napja elnevezést a vasárnapra - Heylyn felsorolja azokat a lépéseket, amelyekkel a vasárnap uralomra jutott - Jelentős változás az intézmény történetében - A pogányságot beviszik az egyházba - Constantin befolyása meggyengítette a szombatot - Figyelemreméltó tények Eusebiusra vonatkozóan - A szombat ismét erőre kap - A Laodiceai zsinat átkot hirdet a szombattartókra - A jelzett hitehagyás előrehaladása - Az egyházi zsinatok tanúságtételének szerepe - Chrysostomus - Jeromos (Hieronymus) - Augustinus - Vasárnap-törvények - Socrates bizonyágtétele az V. század közepén - Sozomeus tanúságtétele - A szombat eredményes visszaszorítása az ötödik század végén megy végbe.

Eddig a szombat eredetével és a vasárnap-ünneplés kezdeteivel ismerkedtünk meg. Kezdetben, amikor Isten megteremtette a világot, az embert megajándékozta a szombattal, hogy el ne felejtkezzék mindenek Alkotójáról. Amikor pedig az ember hitehagyó módon elpártolt Istentől, Sátán rávette őket a Nap imadására, az égitest iránti állandó megemlékezésük pedig rábírta őket arra, hogy tiszteletüket a hét első napjára fordítsák. Amikor a hitehagyás elemei kellőképpen beérlelődtek a keresztény egyházban, ez az ősi ünnep az Úr szombatjának vetélytársaként szállt síkra. Már kimutattuk, mimódon vetette meg lábát a keresztény egyházban és felsoroltunk számos tény, melyek döntő befolyással voltak e két rivális intézmény között dúló küzdelemre. Az előző fejezetekben felsorakoztattuk a legősibb keresztény írók szombatra és a hét első napjára vonatkozó megfogalmazásait az ősegyházban. Minthogy e két nap történetét követjük nyomon a keresztény kor első öt évszázada alatt, a modern egyháztörténészek állításait is felvonultatjuk, akik megtették ugyanazt az utat, mint a korai egyházatyák és felidézzük majd a legkorábbi egyháztörténészeknek az ókori írókkal teljes gondolati azonosságot tükröző bizonyágtételeit is. Az olvasó így felfedezheti, mennyire egyetértettek egymással az ókoriak és a modernek. Morer a következőket mondja az ősegyház szombatünnepléséről:

„Az őskeresztények igen nagy tisztelettel viseltettek a szombat iránt és az egész napot imádsággal és istentiszteletekkel töltötték el. Nem kétséges, hogy ezt a gyakorlatot maguktól az apostoloktól vették, ahogy néhány ezzel a céllal született szentírási idézet is aláhúzza. Akik megünnepelték ezt a napot valamint a hét első napját s így alkalmat adtak a későbbi koroknak, hogy a kettőt összekapcsolják és egyetlen ünnepet csináljanak a kettőből, bár a szokás fenntartására nem állt fenn ugyanez az ok, mint kezdetben”.⁵²⁹

Egy tizenhetedik századi művelt angol vasárnapünneplő szerző, William Twisse, D.D. így szól e két nap őstörténetéről:

„Az ősegyházban néhány száz éve nemcsak az Úr napját, hanem a hetedik napot is megünnepelték vallásos jelleggel. Ebion és Korinthus mellett a kegyes, istenfélő keresztények is, ahogy Baronius leírja és Gomarus s Rivet úgy szintén megvallja, hogy az evangélium ismeretében el vagyunk kötelezve az Isten szolgálatára, hogy több időt szánjunk erre, mint a zsidó tették a törvény alatt, mintsem kevesebbet”.⁵³⁰

⁵²⁹ Dialogues on the Lord's day (Értekezések az Úr napjáról) 180.old.

⁵³⁰ A negyedik parancsolat erkölcsi jellege, 9.old. London, 1641.

A művelt Giesler egyértelmű megfogalmazásban bizonytságot tesz arról, hogy a szombatünneplés nem korlátozódott a zsidó megtértekre:

„Miközben Palesztina zsidó keresztényei megőrizték az egész mózesi törvényt, következésképpen a zsidó ünnepeket is, úgy a nem zsidó keresztények is megtartották a *szombatot* valamint a húsvétot⁵³¹ Jézus életének utolsó jeleneteire való hivatkozással, de a zsidó babonáság nélkül. Ráadásul Krisztus feltámadásának napjaként a vasárnapot is vallásos szolgálatok tartására szánták.”⁵³²

Lehet, hogy Mosheim állításáról azt gondoljuk, hogy ellentmondásban van Gieslerével. Azt állítja:

„A hét hetedik napját is megünnepték. Persze nem a keresztények úgy általában, hanem csak az olyan gyülekezetek, melyek eredetileg zsidó megtértekből álltak. A többi keresztény nem bírálta ezt a szokást, nem tekintették bűnös vagy meg nem engedett gyakorlatnak.”⁵³³

Megfigyeljük majd, hogy Mosheim nem tagadja, hogy a zsidó megtértek megünnepték a szombatot. Viszont tagadja, hogy a nem zsidó keresztények is ezt tették volna. Így fogalmazza meg a bizonyítékot, amelyre tagadását alapozza:

„Bithynia gyülekezeteinek, melyekről Plinius beszél Trajánushoz intézett levelében, csak egy meghatározott napon volt a nyilvános istentisztelet tartására, ez pedig kétségtelenül a hét hetedik napja volt, vagy ahogy mi nevezzük, az Úr napja.”⁵³⁴

A bizonyítandó probléma ez: A pogány keresztények nem ünnepelték meg a szombatot. A bizonyíték az alábbi tényben rejlik: Bithynia gyülekezetei egy meghatározott napon gyülekeztek össze az istentisztelet megtartására. Látható tehát, hogy a következtetés alaptalan és e bizonyágtétel teljesen hitelképtelenné teszi.⁵³⁵ Ez a példa azonban rávilágít Mosheim ügyességére, ahogy következtetéseket von le, és némi bepillantást nyújt arra nézve, miféle bizonyítékok támogatják e vasárnap mellett felvonultatott nagylendületű megfogalmazásokat. Ki mondhatná, hogy ez a „meghatározott nap” nem a negyedik parancsolatban elrendelt nap volt? Coleman a következőképpen szól a szombat és az első nap helyzetéről az ősegyház idején:

„A hét utolsó napját hosszú ideig a hét első napjával együtt tartották miután a templom és annak szolgálata megsemmisült. A keresztény egyházban a zsidó szombat megünneplése még az ötödik században is fellelhető, de a szigorral és ünnepélyességgel arányosan fokozatosan visszaszorul, amíg egészen fel nem hagynak vele.”⁵³⁶

Ez a legvilágosabb megfogalmazás arra vonatkozóan, hogy a keresztény egyház testülete sokáig megünnepelte a bibliai szombatot. Coleman vasárnapünneplő szerző és nem valószínű, hogy túl hangsúlyosan beszél erről az esetről a hetedik nap érdekében. Modern író, de az ókoriak megfogalmazásai már bebizonyították, hogy állításai igazak. Az is igaz, hogy Coleman szól a hét első napjáról is, későbbi szavai pedig arról tesznek bizonytságot, hogy hosszú utat kellett megtegyen addig, míg szent nappá lett. Azt mondja tehát:

⁵³¹ 1.Kor, 5:6-8.

⁵³² Egyháztörténet, 1. köt. 2. fej. 30. szak.

⁵³³ Egyháztörténet, 1. könyv, 1. század, 2. rész, 4. fej. 4. szak. Dr. Murdock fordítása sokkal pontosabb, mint a fenti, MacLaine-féle. E szavakkal adja vissza a szöveg értelmét: „Azonkívül a gyülekezetek, melyek zsidókkal vegyesen éltek, vagy amelyek nagyobb részben zsidókból álltak, szokás szerint megünnepték SZENT napként a hét *hetedik napját* is. Ezért a gyakorlatért nem érte őket kárhoztatás a többi keresztény részéről.”

⁵³⁴ Egyháztörténet, 1. könyv, 1. század, 2. rész, 4. fej. 4. szak.

⁵³⁵ Lásd e Történet 14. fejezetét!

⁵³⁶ A példákkal illusztrált őskereszténység története, 26. fej. 2. szak.

„Az ősegyház első napjaiban, sohasem nevezték szombatnak, mivel ez a szó a hét hetedik napjára, a zsidó szombatra korlátozódott, amit ahogy már mondtuk is, a kereszténységre áttérők néhány évszázadon keresztül folyamatosan megünnepeltek”.⁵³⁷

Ezt a tényt még világosabbá teszi az alábbi megfogalmazás, amelyben ez a történetíró elismeri, hogy a vasárnap nem más, mint emberi rendelkezés:

„Egyetlen törvényt vagy rendelkezést sem hagyott hátra Krisztus, de az apostolok sem a zsidó szombat, vagyis az Úr napja intézményének eltörlésére, vagy pedig arra, hogy a hét hetedik napját az első kell helyettesítse”.⁵³⁸

Úgy látszik Coleman nem ismeri fel, hogy amikor ezt az igaz állítást megfogalmazza, közvetlenül elismeri, hogy az ősi szombat még mindig teljes érvényű isteni intézmény és az első nap megünnepelését csupán emberi hagyományok engedélyezték. Ezután arról szól, hogyan táplálgatták az egyház kebelében ezt a vasárnap-ünnepelést, ami az Úr szombatjának a helyét bitorolja. Ez tulajdonképpen figyelmeztetés minden kereszténynek az emberi intézményeknek arról a tendenciájáról, ha Isten népe dédelgeti ezeket, akkor ezek a későbbiekben elpusztítják az isteni dolgokat. Vegyük igen alaposan fontolóra ezt a fontos megfogalmazást. Így hangzik:

„Az Úr napja megünnepelése felől akkor rendelkeztek, amikor a zsidók szombatját még megtartották s addig nem is helyettesítették, míg az előbbi nem nyert ugyanolyan ünnepélyességet és ezzel együttjáró fontosságot, mint amilyennel az a nap rendelkezett, amit eredetileg Isten rendelt el és áldott meg... Ám idővel, miután az Úr napját teljesen kiépítették, a zsidók szombatjának megünnepelése fokozatosan abbamaradt, végül pedig már eretnekségnek minősítették”.⁵³⁹

Látható tehát annak az eredménye, mivel járt, hogy az egyházban ezt az ártalmatlannak látszó vasárnap-ünnepelést dédelgették. Először csupán türelmet kértek iránta, de amint fokozatosan erőre kapott, ugyanilyen fokozatosan aláásta az Úr szombatját és végül megünnepelését eretnekségnek bélyegezték.

Jeremy Taylor, az angol egyház kiváló püspöke, egy igen nagy műveltségű férfiú, bár a szombat iránti elkötelezettség határozott ellenzője, megerősíti Coleman bizonyágtételét. Megerősíti ugyanis, hogy a szombatot az első három évszázad keresztényei megünnepelték, viszont tagadja, hogy ezt az Isten törvényének tekintélyére való tekintettel tették így. Az egyházatyák írásaiból kimutattuk, hogy akik megszentelték a szombatot, a negyedik parancsolat iránti engedelmesség jegyében tették és hogy a dekalógust örökérvényű kötelezettségnek, az igazság tökéletes szabályának ismerték el. Minthogy Taylor püspök tagadja, hogy ez volt megünnepelésének alapzata, rá kellene mutasson valami másra, amit viszont nem tesz. A következőképpen beszél:

„Nem az Úr napja lépett a szombat helyébe, hanem a szombat szűnt meg teljesen, az Úr napja csupán egyházi intézmény volt. Nem a negyedik parancsolat alapján vezették be, hiszen már majdnem háromszáz éven keresztül együtt ünnepelték őket és így azt a napot is, amiben arról a parancsolatról szó van, ám mindezt anélkül tették így, hogy elsődleges kötelezettségéről valamilyen véleményük lett volna és nem is feltételezték róla, hogy erkölcsi érvénye van”.⁵⁴⁰

Azt, hogy a negyedik parancsolat kötelező mivoltára vonatkozó ilyen vélemény teret nyert különösen az egyház vezetői között, már a negyedik században, de minden valószínűség szerint már a harmadikban, a laodiceai zsinat megnyilatkozása megfelelő

⁵³⁷ Ugyanott, 26. fejezet, 2. szak.

⁵³⁸ Ugyanott.

⁵³⁹ Ugyanott, 26. fejezet, 2. szak.

⁵⁴⁰ *Ductor Dubicantium*, 1. rész, 2. könyv, 2. fejezet, 6. szabály, 51. szak.

módon tanúsítja i.sz. 364-ben, amely kiátkozta azokat, akik a szombatot ünnepelték, ahogy ezt a maga helyén majd megfigyelhetjük. A negyedik parancsolat erkölcsi mivoltának ezt a tág szemléletét sokan elvetették, amit a korszak rendíthetetlen szombatünnepelőinek a különféle testületei is bizonyítanak, legalábbis azoké, akik emléke eljutott hozzánk, valamint az a tény is, hogy a zsinat ilyen nyomatékos erőfeszítést tett a szombat elnyomására. Coleman világosan bemutatta a szombat fokozatos visszaszorítását, ahogy az első nap ünnepe erejében addig emelkedett, míg a szombatünnepelés eretnekséggé változott, amikor is egyházi tekintélyek elnyomták a szombatot, a vasárnap-ünnepelést pedig, mint új és más jellegű intézményt teljesen megalapozták. Ennek a természetes következménye látható a hetedik nap megkülönböztetett ünneplésére szerveződő testületek, különböző szekták keletkezésében. Nem meglepő, hogy eretnekké nyilvánították és számos tévedéssel vádolták meg őket, amikor figyelembe vesszük, hogy emlékezetük ellenségeik közvetítésével jutott el hozzánk és hogy a szombatünnepelőkkel saját korukban ugyanígy bántak. Ezek közül az ősi szombatünnepelő testületek közül az első a nazarénusoké. Morer így tesz bizonyosságot felölük:

„Kitartottak a szombat mellett és bár azt színlelték, hogy úgy hisznek, mint a keresztények, mégis úgy cselekedtek, mint a zsidók, bár a valóságban nem voltak sem ezek, sem azok.”⁵⁴¹

Dr. Francis White, Ely püspök lordja úgy említi a nazarénusokat, mint az egyik legősibb szombatünnepelő csoportot, akiket az egyház vezetői ezért az eretnekségért kárhoztattak és egy sorba állították őket az eretnekekkel, ahogy Morer is tette.⁵⁴² A nazarénusok mégis méltán érdemesek figyelmünkre, minthogy a valóságban a jeruzsálemi apostoli egyház és annak közvetlen leszármazottai voltak. Gibbon ekképpen tanúsítja:

„A zsidó megtérteket, vagy ahogy ezután nevezték őket, a nazarénusokat, akik lefektették az egyház alapjait, nemsokára szinte elárasztották, elsöpörték azok a növekvő tömegek, akik a sokistenhit különböző vallásai közül sorakoztak Krisztus zászlaja alá. A nazarénusok Jeruzsálem romjai közül a Jordánon túli, kicsiny Pella nevű városkába vonultak vissza, ahol az ősegyház több, mint hatvan évig lankadozott a magányban és visszavonultságban.”⁵⁴³

Nem különös, hogy az egyház, ami Krisztus szavára⁵⁴⁴ kimenekült Judeából olyan sokáig megőrizte a szombatot, ahogy ki is derül, egészen a negyedik századig! Morer említést tesz a szombatünnepelők egy másik csoportjáról is. A következőképpen:

„Körülbelül ugyanabban az időben éltek a hipsistari-k, akik egyezsége jutottak ezekkel, már ami a szombatot illeti, de a körülméltelkedést semmiképpen sem fogadták el, mint az ősi megköötözöttség nagyon is egyértelmű bizonyítékát. Ezek mind eretnekek voltak és ennek ítélte őket a katolikus egyház. Képmutatásuk és szorgalmuk folytán mégis megvetették a lábukat a keresztény világban.”⁵⁴⁵

Ely püspöke szombatünnepelők csoportjának nevezi őket, akiknek eretnekségét maga az egyház is kárhoztatta.⁵⁴⁶ A művelt Joseph Bingham, M. A. az alábbiakban így ír felölük:

⁵⁴¹ Értekezések az Úr napjáról, 66.old.

⁵⁴² „Cikk a szombatnapról, ami az anglikán egyház a szombatos újdonság elleni ortodox tantételét tartalmazza” 8.old. 1835-ben írták a király parancsára, válaszul Brabourne-nek, az anglikán egyház lelkészének, akinek „Isten ama legősibb és legszentebb rendelkezése, a szombat nap védelme! című munkáját a királynak ajánlotta azzal a kéréssel, hogy állítsa helyre a bibliai szombatot. Lásd a Dr. White tanulmányához írt előszót!

⁵⁴³ Hanyatlás és bukás, 15. fej. (Decline and fall)

⁵⁴⁴ Lásd 10. fejezetet!

⁵⁴⁵ Tanulmányok az Úr napjáról, 67. old.

⁵⁴⁶ Tanulmány a szombatnapról, 8.old.

„Volt egy másik szekta is, akik hipsistariánusoknak nevezték magukat, azaz a Magasságos Isten tisztelőinek, akit, miként a zsidók egyetlen személyben imádtak. Megünneptették szombatjaikat, alkalmazták a tiszta és tisztátalan állatok közötti megkülönböztetést, bár nem vették figyelembe a körülmetélkedést, miként Nazianzi Gergely, akinek atyja e szekta egyik tagja volt, beszámol róluk.”⁵⁴⁷

Mindig figyelembe kell venni, hogy ezek az emberek, akiket a katolikus egyház eretnekeknek ítélt, nem önmaguk érdekében szólnak: az őket kárhoztató ellenségeik vitték át az utókorra mindazt, ami történelmükből ma ismeretes. Jó lenne, ha az eretnekek, akik alig nyertek irgalmat az egyházi írók kezéből, legalább az igazsághű feljegyzés pártatlan ítéletét megkaphatták volna. „A szombat-törvények és a szombatnapi köteleességek” című részletes művében Cox egy másik csoportot így jellemez:

„Ekképpen (azaz a Biblia e tárgyra vonatkozó bizonyágtételét előterjesztve) jöttek létre az ősi szombatünneplők, mint testület, ami igen jól ismert figyelemreméltó jelentőségű számuk és befolyásuk miatt, főként a harmadik században és a negyedik század első felében.”⁵⁴⁸

A harmadik század vége arról tanúskodik, hogy általában véve a szombat melletti kitartásban igen meggyengült az egyház, viszont a vasárnapünneplés, noha nem volt isteni tekintélye, szünet nélkül gyarapodott erőben és szentségben. Az alábbi, az anglikán egyház egyik tagjától, a londoni Gresham Egyetem professzorától, Edward Brerewoodtól származó bizonyágtétel jó áttekintést ad a kérdésről, noha a szerző szombatellenes nézetei is belekeverednek. Azt mondja:

„Az ősi szombat fennmaradt és a Keleti Egyház keresztényei az Úr napjával együtt ünnepelték Megváltónk halála után több mint háromszáz éven át; és mindemellett szombat néven egyetlen más napot sem ismertek évszázadokig, csak azt, amiről az előbb szoltam, de ennek gyűjteménye és az ezekből levont következtetés ez: A hetedik napi szombat, minthogy Isten ünnepélyes imádásának időbeli kötelezettségét érinti, ceremóniális volt, s ezt a szombatot vallásos alapon több, mint háromszáz éven keresztül ünnepelték a Keleti Egyházban Megváltónk passioja után. Az egyház, lévén a kereszténység nagy része és mivel az apostolok tanításával és példaadásával rendelkezett, hogy útbaigazítsa őket, visszaszorította volna, ha kárhoztos lett volna.”⁵⁴⁹

Így állt a dolog a keleti egyházakban a harmadik század végén, ami pedig a nyugati egyházakat illeti, minthogy rokonszenveztek a római gyülekezettel, a század elejétől kezdve böjtként kezelték a szombatot és kifejezésre juttatták ellenérzésüket azok iránt, akik a parancsolat szerint megünneptették.

A negyedik század első felében olyan esemény történt, amit nem lehetett előre megjósolni, de ami az egymással vetekedő intézmények, az Úr szombatja és a Nap ünnepe között már ingadozó mérlegbe a vasárnap javára roppant súlyt helyezett. Ez semmivel sem volt kevesebb, mint a Római Birodalom trónjáról, a „Nap tiszteletreméltó napja” mellett kibocsátott ediktum, amit Konstantin császár adott ki kb. i.sz. 321-ben és így hangzott:

„Elrendeltetik, hogy a városok összes hivatalnokai és lakosai valamint az összes ipari munkás pihenjen a Nap tiszteletreméltó napján, de a földművesek szabadon művelhetik földjüket. Mert gyakran előfordul, hogy a szántóföldeket és szőlőket más napokon nem lehet olyan eredményesen művelni, mint éppen ezen a napon, ezért az isteni gondviselés által nyújtott ily kedvező alkalmat e rövid idő kedvéért nem kell elszalasztani. Kiadatott március hónap hetedik napján; Crispus és Constantinus másodszori alkalommal konzulok.”⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ A keresztény egyház régiségei, 16. köny. 6. fejt. 2. szak. (Antiquitates of the Christian Church)

⁵⁴⁸ 280. old. Cox itt a „Megvizsgált modern szombat” c. munkát idézi.

⁵⁴⁹ Tudós értekezés a szombatról, 77. old. Oxford, 1631.

⁵⁵⁰ Ez az ediktum az első nap tekintélyének eredeti forrása, és sok szempontból megfelel annak, aminek a negyedik parancsolat, az Úr szombatjának. Ennek a rendeletnek az eredetije a Harvard College könyvtárában látható, s az alábbiakat mondja:

Erről a törvényről egy nagy tekintélyű ember a következőképpen nyilatkozik:

Nagy Constantinus volt az, aki először alkotott törvényt a vásárnap megfelelő ünneplésére és aki Eusebius szerint azért jelölte ki ezt a napot, hogy rendszeresen megünnepeljék szerte a birodalomban. Előtte, de még az ő idejében a zsidó szombatot is, csakúgy, mint a vásárnapot megünnepelték, hogy eleget tegyenek Mózes törvényének és utánozzák az apostolokat, akik találkozni szoktak az első napon. De Konstantinus, i.sz. 321-ben életbe léptetett törvényével elrendelte, hogy a jövőben a vásárnapot kell nyugalomnapként megtartani minden kis és nagy városban, de megengedte, hogy a vidéken élő emberek munkájukat végezzék.”⁵⁵¹

Egy másik kiváló tekintély így szól a törvény szándékáról:

„Nagy Konstantinus törvényt alkotott az egész birodalom részére (i.sz. 321), hogy minden nagy és kis városban nyugalomnapként tartsák meg a vásárnapot, de a vidéki embereknek megengedte, hogy munkájukat végezzék azon a napon”.⁵⁵²

Ez a tény szinte vitán felül áll, hogy ez a rendelet mindenféle mezőgazdasági munka számára teljes engedélyt adott. Mosheim alábbi bizonyágtétele éppen ezért érdemes arra, hogy alaposan megfigyeljük:

„A hét első napját, ami a keresztények összefüggéseinek szokásos, megállapított és kijelölt ideje volt, egy Konstantin részéről elrendelt különleges törvény révén nagyobb ünnepélyességgel tartották meg, mint tették azelőtt.”⁵⁵³

Mit mondanak erre az első nap szentségének szószólói? Idézik Mosheimet, az első századi vásárnapünneplésre vonatkozóan. Ezt a bizonyágtételt már gondosan megvizsgáltuk ebben a műben⁵⁵⁴ és talán úgy gondolják, hogy az első nap támogatására kimondott szavai tekintélyüket tekintve szinte egyenértékűek az újtestamentum szövegével. Valójában úgy tekintik, mint ami ebben az iratban lévő fontos mulasztást pótol. Mosheim mégis úgy beszél Konstantin negyedik században elrendelt vásárnap-törvényéről, mint ami korlátozta a kereskedőket és az iparosokat, de mindennemű mezőgazdasági munkát engedélyezett azon a napon és ez eredményezte azt, hogy „nagyobb ünnepélyességgel ünnepelték, mint annakelőtte”. Ebből viszont az következik Mosheim saját ábrázolása szerint, hogy a vásárnap az első három évszázadban nem volt munkaszüneti nap a keresztény egyházban. Erről a kérdésről Taylor püspök így tesz bizonyágot:

„Az őskeresztények mindenféle munkát végeztek az Úr napján, még az üldözés idején is, míg ugyanakkor az összes isteni parancsolatot a legszigorúbban megtartották. De tudták, hogy erre vonatkozó (t.i. isteni parancsolat) nem volt és ezért, amikor Konstantin császár törvényt bocsátott ki az Úr napján végzett munka ellen, mégis kivételt tesz és megengedett mindenféle mezőgazdasági vagy földművelő munkát legyen az bármi”.⁵⁵⁵

Morer az első három évszázadra, azaz a Konstantin előtti időszakra nézve elmondja, hogy:

„Az Úr napjának megszentelése nem volt parancs, az Isten népére hagyta, hogy rátaláljon erre vagy arra a napra a nyilvános istentisztelet céljára. Minthogy már elfogadtak és kialakítottak a vallásos gyakorlatok részére egy napot, háromszáz évig mégsem volt törvény arra, hogy kötelezze őket rá és egy efféle törvény hiányában ezt a napot sem mentesítették teljesen a mindennapi munkákkal végzésétől és a mindennapi ügyek

Omnes Judices, urbanaeque plebes et cunctarum artium officia venerabili die solis quiescant. Ruri tamen postiti agrorum culturae libere licenterque inserviant: quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineae scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas coelestis provisione concessa. Dat. Nonis Mart. Crispo 2 & Constantino 2. coss. 321. Corpus Juris Civilis Codicis lib. iii. tit. 12.3.

⁵⁵¹ Encyc. Brit. „Vasárnap” szócikk. 7. kiadás. 1842.

⁵⁵² Encyc. Am. „Sabbath” szócikk.

⁵⁵³ Egyháztörténet, 4. század. 2. rész, 4. fej. 5. szak.

⁵⁵⁴ 14. fejezet.

⁵⁵⁵ Cuct. Dubitant, 1. rész, 2. könyv, 2. fej. 6. szabály, 59. szak.

intézésétől sem tartózkodtak hosszabb ideig (ilyen volt azoknak az időknek a szükségessége), mint amilyen az istentisztelet ideje volt”.⁵⁵⁶

Sir William Domville azt mondja:

„A keresztény korszak évszázadai múltak el, mielőtt a keresztény egyház a vasárnapot szombatként ünnepelte volna. A történelem nem nyújt számunkra egyetlen bizonyítékot vagy jelzést sem, hogy valamikor is megünnepelték volna Konstantinus i.sz. 321-es rendeletét megelőzően”.⁵⁵⁷

Amit ezek a tehetséges modern írók a vasárnapon végzett munkára vonatkozóan elmondanak, mielőtt Konstantin rendelete megjelent volna, az előző fejezetekben már teljesen bebizonyítottuk a legrégebbi egyházi írók írásaiból. Nem kétséges, hogy egy efféle rendelet megerősítette a vasárnap mellett felvonultatott érvek sorát, viszont igen legyengítette a szombat befolyását. Erről a tényről egy tehetséges szerző eképpen tanúskodik:

„Nem sokkal azután, hogy Konstantin kibocsátotta a vasárnap egyetemes megünnepelését elrendelő ediktumát szerte a Római Birodalomban az a csoport, amelyik a hetedik nap megünnepeléséért küzdött, jelentéktelenné vált. A vasárnap közös ünnepként való megtartása, melynek során a vidéki foglalatosságok kivételével minden üzleti tevékenységet megszakítottak, egyre jobban és jobban megalapozódott ezután mind a görögkeleti mind pedig a nyugati gyülekezetekben mindenhol. Viszont nincs bizonyíték arra, hogy vagy ekkor vagy egy későbbi időszakban úgy tekintették volna megtartását, mint ami kötelező voltát a negyedik parancsolatból származtatja. Egy jellegében a karácsonynak, nagypénteknek és más egyházi ünnepeknek megfelelő intézménynek tekintették, ami azokkal egyetemben egyházi tekintély és hagyomány alapzatán nyugszik”.⁵⁵⁸

Konstantinnak ez a rendkívüli rendelete idézte elő, hogy a vasárnapot komolyabban ünnepelték, mint annakelőtte. A legkétségbevonhatatlanabb bizonyítékot tartjuk mégis a kezünkben arra nézve, hogy ez az intézkedés pogány törvény volt, amit a vasárnap, mint pogány intézmény, nem pedig keresztény ünnep érdekében bocsátottak ki és arra, hogy magának Konstantinnak nemcsak hogy nem volt keresztény jelleme, hanem ami az igazságot illeti azidőtájt még pogány volt. Figyeljük csak meg, hogy Konstantin nem nevezte Úr napjának, keresztény szombatnak vagy Krisztus feltámadása napjának ezt a napot, aminek megünnepelésére parancsot adott és nem jelölt meg egyetlen indokot sem megtartására, ami jelezné, hogy ez keresztény ünnep. Éppen ellenkezőleg, félreérthetetlen megfogalmazással a Nap ôsi, pogány ünnepének nevezi. Dr. Hessey így igazolja ezt az állítást:

„Mások egészen eltérő megvilágításból néztek erre a megnyilatkozásra és nem akartak észrevenni ebben a dokumentumban bármit is, vagy akárcsak feltételezni olyasmit, hogy a rendelkező elméjében élt valami elismerés az Úr napja, mint isteni kötelezettségű intézmény iránt. Nagyon helyesen megjegyzi, hogy Konstantin asztrológiai vagy pogány titulussal - Dies solis - jelöli és ragaszkodik a venerabilis jelzőhöz, amivel bevezeti az azon a napon végzett ritusokra történő hivatkozással Hermes, Apolló és Mithras tiszteletére”.⁵⁵⁹

Erről a fontos kérdésről Milman, Gibbon tanult kiadója így tesz bizonyosságot:

„A keresztény szombat megünnepelését parancsba adó rendelet egyáltalán nem hivatkozik annak, mint keresztény intézménynek a különlegesen szent voltára. Ez a Nap napja, amit egyetemes tisztelettel meg kell ünnepelni; a törvényszékeket be kell zárni és a mindennapi üzleti élet és a törvényszékeken zajló pereskedés zaja és tömegjelenetei nem sértették többé e szent nap nyugalmát. Ám az új pogányság híve, aminek a napimádás egyik jellegzetessége volt, minden aggodalom nélkül beletörődhetett a hét első napjának szent voltába.”⁵⁶⁰

A következő fejezetben hozzáteszi:

⁵⁵⁶ Tanulmányok az Úr napjáról, 233.old.

⁵⁵⁷ Hat textus vizsgálata, 291.old.

⁵⁵⁸ Cox, Szombat-törvények, stb. 28,281.old. Idézi a *Megvizsgált modern szombat* c. művet.

⁵⁵⁹ Hessey, Bampton előadások, 6.old.

⁵⁶⁰ A kereszténység története, (History of Christianity) 3. könyv. 1. feje.

„Amint korábban megfigyeltük már a Nap napját valójában szinte az egész pogány világ készséggel megszentelte, főleg az a része, amelyik némi hajlandóságot mutatott az orientális teológia iránt”.⁵⁶¹

Március hetedikén adta ki Konstantinus a pogányság ősi ünnepének, a Nap tiszteletreméltó napjának megünneplését parancsba adó rendeletét. A következő napon, március nyolcadikán⁵⁶² kibocsátott egy második, pogány előfutárával minden szempontból egyenértékű rendeletet.⁵⁶³ Ennek az volt a célja, hogyha valamelyik királyi épületet villám sújtaná, az istenséget megbékítő ősi ceremóniákat kellene gyakorolni és a *haruspex*eknek tanácskozniuk kellene, hogy megtudják a szörnyű omen jelentését.⁵⁶⁴ A *haruspex*ek jósok voltak, akik megjövendölték a jövőbeli eseményeket azáltal, hogy az isteneknek áldozott állatok belső részeit, beleit vizsgálták.⁵⁶⁵ A március hetedik rendelet, ami a Nap tiszteletreméltó napjának megünneplését parancsba adta és ugyanannak a hónapnak a nyolcvadik napján kibocsátott ediktum, ami elrendeli a *haruspex*ek tanácskozását jól összeillő pogány rendelkezések nemes párosát alkották. Nemcsak maguknak a rendeleteknek a jellege mutatja, hogy Konstantin e rendeletek megjelenésének idejében maga is pogány volt, hanem az a tény, hogy névleges kereszténységre térését Mosheim két évvel vasárnap-törvénye utánra helyezi, amint az alábbi idézet is mutatja:

„Miután jól szemügyre vettem a témát, arra a következtetésre jutottam, hogy Licinius halálát követően, 323-ban, amikor Konstantin azon találta magát, hogy egyedül ő a császár, teljesen keresztény lett, olyan valaki, aki a keresztény valláson kívül nem hisz egyetlen más vallásban sem, ami Isten számára elfogadható lenne. Előzőleg az egy isten vallását elfogadhatóbbnak tartotta a többi vallásoknál és hitte, hogy főként Krisztust kellene imádni, mégis feltételezte, hogy hogy vannak alsóbbrendű istenek is és ezeknek ugyanolyan imádatot kellene adózni az atyák módján, hiba és bűn nélkül. És ha nem tudja, hogy abban az időben sokan mások is összekapcsolták Krisztus imádását az ősi istenekével, akiket a legmagasabb Isten szolgáinak tartottak az emberi és földi ügyek kormányzásában?”⁵⁶⁶

Pogány mivoltában Konstantin Apollót, vagyis a Napot imádtá. Ez pedig olyan tény, ami némi világosságot vet rendeletére is, amiben megparancsolja, hogy az emberek ünnepeljék meg a Nap tiszteletreméltó napját. Gibbon így tesz bizonyoságot:

„Konstantin odaadása különösképpen a Nap géniuszára irányult, a görög és római mitológia Apollójára, és elégedett volt azzal, hogy a fény és költészet jelképeivel ábrázolták. Apolló oltárát Konstantin fogadalmi áldozataival avatták fel, a hiszékeny tömeget pedig arra tanították, hogy higgye el, miszerint a császárnak megengedték, hogy halandó szemével oltalmazó istenségük látható fenségét szemlélje... A Napot Konstantin láthatatlan vezetőjeként és védelmezőjeként ünnepelték.”⁵⁶⁷

Az alábbi szavak jellemét mutatják, mint hitvalló keresztényét:

„Annak az embernek az őszintesége, aki egy rövid idő alatt a vallásos világban ilyen bámulatos változásokat hozott létre az előtt ismert a leginkább, Aki a szíveket vizsgálja. Az is bizonyos, hogy ezután élete egyetlen bizonyítékot sem szolgáltat arra, hogy Istenhez tért volna. Lelkiismeretfurdalás nélkül gázolt át vértengereken és igen zsarnoki módon uralkodott”.⁵⁶⁸

⁵⁶¹ Ugyanott, 3. könyv, 4. fejt.

⁵⁶² Ezek az időpontok érdemesek arra, hogy fokozott figyelmet tanúsítsunk irántuk. Lásd Blair, Kronológiai táblázatok. c. művét (Chronological Tables) 193. old. 1856. kiad.; és Rosse, Dátum mutató (Index of date) 83. old.

⁵⁶³ *Imp. Constantinus A. Ad Maximum.* Si quid de Palatio Nostro, aut ceteris operibus publicis, degustatum fulgore esse constiterit, retento more veteris observantiae. Quid portendat, ob Haruspibus requiratur, et diligentissime scriptura collecta ad Nostram Scientiam referatur. Ceteris etiam usurpandae huius consuetudinis licentia tribuenda: dummodo sacrificiis domesticis abstineant, quae specialiter prohibita sunt. Eam autem denunciationem adque interpretationem, quae de tactu Amphitheatri sciba est, de qua ad Heraclianum Tribunalum, et Magistrum Officiorum scripseras, ad nos scias esse perlatum. Dat. 16. Kal. Jan. Serdicae Acc. 8. Id. Mart. Crispo 2 et Constantino 2. C.C. Coss 321. Cod. Theodos, 16, 1,1. *Harvard Egyetemi Könyvtár.*

⁵⁶⁴ Lásd: Jortin, Egyháztörténet 1. köt. 31. szak. Milman, A kereszténység története, 3. könyv. 1. fejt.

⁵⁶⁵ Lásd Webster, Az efféle cselekedet ősi feljegyzésére nézve, lásd Ezék, 21:19-22.

⁵⁶⁶ Történelmi kommentárok, 4. század. 7. szak. (Historical Commentaries),

⁵⁶⁷ A Római Birodalom hanyatlása és bukása, 2. fejt.

⁵⁶⁸ Marsh, Egyháztörténet, 3. szak. 3. fejt.

Néhány, ennek az embernek a jellemére vonatkozó szó teljessé teszi elgondolásunkat arról, mennyire volt helyes ez a törvényhozás az egyház szempontjából. Ez az ember, amikor a földi hatalom legmagasabb csúcsára emelkedett, megölette legidősebb fiát, Crispust, nehogy a fiú hírneve elhomályosítsa az apáét. Ugyanígy pusztult el unokaöccse, Licinius, „akinek a rangja volt az egyetlen bűne” és ezt követte egy „feltehetően bűnös feleség kivégzése”.⁵⁶⁹

Ilyen volt tehát az az ember, aki a vasárnapot a Római Birodalom trónjára emelte és ilyen volt annak az intézménynek a jellege, amit ennyire felmagasztalt. Egy újkori angliai író azt mondja Konstantin vasárnap-törvényéről, hogy az „inkább a pogány, mint a keresztény istentiszteletet támogatta”. Az alábbi kivonat azt is megmutatja, mennyire lett ebből a pogány császárból keresztény és e pogány rendelkezésből hogyan lett keresztény törvény:

„EGY KÉSŐBBI IDŐSZAKBAN az általánosan elfogadott nézettől sodortatva kijelentette magáról, hogymegtért az egyházba.. A kereszténység akkor, vagy az, amit kedve szerint annak nevezett, az ország törvénye lett, az i.sz. 321-es rendeletet pedig, mivel nem vonta vissza, keresztény rendelkezésként érvényesítették”.⁵⁷⁰

Látható tehát, hogy a törvényt, amit egy pogány intézmény támogatására bocsátottak ki, néhány évvel később keresztény rendeletnek kellett tekinteni és maga Konstantin is négy évvel vasárnap-törvényének kibocsátása után a Niceai Egyetemes zsinaton, ahol jelen volt, már irányítása alá tudta vonni az egyházat, minthogy a zsinat résztvevőivel vasárnapra tetette évenkénti húsvéti ünnepüket.⁵⁷¹ A pogányság elkészített egy a régi időkből származó intézményt, most pedig, hogy a hatalom csúcsára emelte, munkája befejeződött.

Bebizonyítottuk, hogy a vasárnap-ünneplésnek a keresztény egyházban Konstantin ideje előtt nem volt szombati jellege. Azt is megmutattuk, hogy a pogányság Konstantin személyében először adott a vasárnapnak szombati jelleget és ezzel a tettevel pogánnyá tette, nem pedig kereszténnyé. Ez az ünnep pogány szombatot hozott létre. A pogányságra hárult most már az a szerep, hogy tekintélyi alapon keresztény intézménnyé alakítsa át. Ezt a munkát pedig nem volt nehéz véghezvinni. Szilveszter volt a római püspök, amikor Konstantin volt a császár. Mennyire hűségesen vitte végbe a maga részét abban, hogy a Nap ünnepét egy keresztény intézménybe ültette át, abból is látható, hogy apostoli tekintélyénél fogva megváltoztatta a nap nevét is és az ÚR NAPJA tiszteletet parancsoló címet adta neki.⁵⁷² Így aztán az első nap megünneplésének hívei igencsak elkötelezettjei lettek Konstantinnak és Szilveszternek. Egyik, mint pogány intézményt a birodalom trónjára emelte fel, abból a napból, melyen a legkülönbözőbb tevékenységeket végeztek, nyugalomnapot csinált, a másik pedig keresztény intézményt alkotott belőle és az Úr napja méltóságteljes megjelöléssel illette. Nem megfelelő indok annak tagadására, hogy Szilveszter pápa nem túl távol i.sz. 325-től tekintélyi alapon az Úr napja elnevezést adta a vasárnapnak, azt mondani, hogy az egyik egyházatya már i.sz. 200

⁵⁶⁹ A Római Birodalom hanyatlása és bukása, 18. fej.

⁵⁷⁰ A vasárnap és a mózesi szombat, 4. old. Groombridge & fia kiadása, London.

⁵⁷¹ Lásd a 18. fej.

⁵⁷² Omnium vero dierum per septimanam appellationes (ut solis. Lunae, Martis, stb) mutasse in ferias: ut Polydorus (li.6. c. 5) indicat. Metaphrastes vero, nomina dierum Hebracis usitata retinuisse eum, tradit; SOLIUS PRIMI DIEI APPELLATIONE MUTATA, QUEM DOMINICUM DIXIT. Historia Ecclesiastica per M. Ludovicum Lucium, cent. 4, cap. 10. 739. 740. old. Kiadta Basilea, 1824. - *Andover theológiai szemináriumi könyvtár.* Lucius egyháztörténete egyszerűen a második kiadása a híres „Magdeburg Centuries”-nek, amit felügyele mellett adtak ki.

körül ezen a néven nevezte ezt a napot és hogy hét különböző író, i.sz. 200 és 325 között, név szerint Tertullianus, Cyprianus, Anatolius, Commodianus, Victorinus és Alexandriai Péter sorolható fel, azok közül, akik ezt a nevet adták a vasárnapnak.

Ezek közül az egyházatyák közül azonban egy sem igényelt ennek az elnevezésnek valamiféle apostoli tekintélyt és már kimutattuk, hogy azt sem hihették, hogy ez a nap isteni kijelölés alapján az Úr napja. Így aztán a kifejezés, amit ezek a személyek a vasárnap megjelölésére használtak, olyannyira távol van attól, hogy ellenemondjon ennek az állításnak, hogy Szilveszter apostoli tekintélyénél fogva állapította meg ezt a nevet, mint annak a napnak jogszerű titulását, ami azt mutatja, hogy Szilveszter cselekedete pontosan megfelelt a körülményeknek. Nicephorus kijelenti, hogy Konstantinus, aki éppannyira az egyház fejének tekintette magát, amennyire a pápa az volt, elrendelte, hogy azt a napot, amit a zsidók a hét első napjának tartanak és amit görögök a Napnak ajánlanak, az Úr napjának kell nevezni.⁵⁷³ Minden valószínűség szerint az eset körülményei váltották ki Lucinus és Nicephorus szavait. Bizonyára nem jelzik, hogy a pápa a maga részéről egy efféle tettet szükségtelennek tartana.

Vegyünk a pápai történetírásból egy újkeletű eseményt az eset illusztrációjaként. Csupán néhány évvel ezelőtt, IX. Pius elrendelte, hogy Szűz Mária bűn nélkül született. Ezt állította a pápai egyházban sok kiváló író is, de, mint dogmának, addig nem volt tekintélye, míg a pápa 1854-ben nem nyújtott hivatalos szentesítést ennek.⁵⁷⁴ Konstantin és Szilveszter műve volt a negyedik század elején, hogy a birodalom tekintélyével a Nap ünnepéből nyugalomnapot csináltak és Szent Péter tekintélyével pedig keresztény intézménnyé avatták.

Az alábbi, Dr. Heylyn-től, az anglikán egyház jeles képviselőjétől származó idézet különösen érdemes a figyelemre. A legerőteljesebb szavak kíséretében követi nyomon lépésről lépésre, hogyan jutott hatalomra a vasárnapünneplés ellentétbe állítva ilyen szempontból az Úr ősi szombatjával, majd igazán és őszintén elismeri, hogy a vasárnapünneplést a császár és az egyház hitelesítette és ugyanez a hatalom le is teheti, amikor alkalmasnak látszik:

„Látjuk tehát miféle alapokon áll az Úr napja: ELŐSZÖR IS SZOKÁSON és annak vallásos együttlétekre való ÖNKÉNTES odaszentelésén; ezt a szokást az Isten egyházának a tekintélyével, támogatásával honosították meg, amelyik hallgatólagosan beleegyezett és végül KERESZTÉNY URALKODÓK SZILÁRDÍTOTTÁK MEG és RATIFIKÁLTÁK a birodalom egész területén. És minthogy ez a munkától mentes és üzlettől való tartózkodás napja volt, igen nagy hatalmat kapott a legmagasabb közigazgatási hivataltól, ameddig az megőrzi hatalmát, minthogy zsinatok kánonjaiból, rendeleteiből, pápák határozataiból, különleges főpapok rendelkezéseiből ered, amikor egyházi ügyek kizárólagos intézését bízták rájuk.

Remélem, nem így történt a korábban érvényes szombattal, ami eredetét nem szokásból származtatja. A nép nem olyan istenfélő és készséges, hogy egy napot szánjon Istenre, Izráel királyaitól sem igényelt támogatást vagy tekintélyt, hogy megerősítsék és törvényerőre emeljék. Az Úr szólt az ígét, hogy az Ővé egy nap a hét közül, pontosan a világ teremtésétől számított hetedik legyen a nyugalom napja minden népek számára. És azt mondta, nem kell mást tenni, csak örömmel alárendelni magunkat és engedelmeskedni öröme... De a mi esetünkben nem így történt. Az Úr napjára nem vonatkozott olyan (isteni) parancs, hogy azt meg kelljen szentelni, hanem egyszerűen Isten népére hagyja, hogy rátaláljon erre, vagy bármelyik másakra a közös használat céljára. És miután egyet kiemeltek közülük és az összejövetel napjává tették a gyülekezetben vallásos alkalmakra. Ám háromszáz évig mégsem volt törvény, ami kötelezővé tette volna részükre és nem kívántatott meg a munkától való megnyugvás sem a világi ügyektől való tartózkodás azon a napon”.

„És amikor jönnek látszott a keresztény uralkodók számára és az Isten egyházának nevelő atyái előtt, hogy korlátozásokat vessenek ki népükre, ezek először nem voltak általánosak, hanem csak bizonyos emberek

⁵⁷³ Idézi Elliott, *Horae Apocalypticæ*. 5. kiad. 4. köt. 603. old.

⁵⁷⁴ McClintock és Strong *Cyclopædia*, 4. köt. 506. old.

bizonyos helyeken kellett felhagyni a szokásos napi munkáikkal, hogy istentiszteletre járjanak a gyülekezetbe, azoknak pedig, akiknek foglalatossága a leginkább fáradságos és a legellenszenvesebb volt a szombat valódi értelmét tekintve, azoknak megengedték, hogy folytassák, végezzék csak munkájukat, mert a közösség egésze szempontjából erre nagy szükség van.”

„Az ezt követő időkben pedig, az uralkodók és a főpapok néhány helyen azon fáradoztak, hogy elvonják őket és korlátozzák azokban, amelyeket korábban megengedtek és szinte mindenféle fizikai munkát megtiltottak azon a napon. De ez nem ment végbe a néppel folytatott küzdelem és ellenkezés nélkül. Több mint ezer év múlt el Krisztus mennybemenetele után, mielőtt az Úr napja elnyerte azt a státusát, amiben ma is áll....

...És miután ebbe a helyzetbe került, amelyben ma is áll, mégsem áll olyan szilárdan és biztos alapokon, de ezek a hatalmak, melyek felemelték le is tehetik, ha úgy akarják egészen eltehetik az idő múlásával és bármelyik másik napra átruházhatják, ahogy legjobbnak látják”.⁵⁷⁵

Konstantin ediktuma fontos változást jelöl a vasárnapünneplés történetében. Dr. Heylyn így vall erről:

„Eddig az Úr napjáról beszéltünk, miként kapta meg az egyház egyetemes jóváhagyását. Nem valamelyik szentírási textus hozta létre és alapozta meg, vagy császári rendelet vagy zsinati határozat. A következőkben látni fogjuk, hogy a császárok és zsinatok igen gyakran rendelték el dolgokat e nap és az azon végzett szolgálat felől”.⁵⁷⁶

Miután megvallotta, hogy áttér a kereszténységre, Konstantin továbbra is gyakorolta hatalmát a Nap tiszteletreméltó napja érdekében, amit most a római püspök tekintélyével hivatalosan az Úr napjává alakították át. Heylyn ismét azt állítja:

„Olyan természetes, hogy egy keresztény uralkodónak hatalmában áll, hogy elrendeljen dolgokat a vallás területén, hogy nemcsak felvállalta, hogy kijelöl egy napot, de elő is írta annak szolgálatát”.⁵⁷⁷

Konstantin befolyása főként azon egyházvezetők segítségével tudta megvalósítani, akiknek az volt a szándéka, hogy a pogány istentiszteleti formákat behozzák az egyházba. Gibbon ekképpen jegyzi fel ezeknek az indítékait és tettük eredményét:

„A legtiszteletreméltóbb püspökök meg voltak győződve arról, hogy a tudatlan falusiak akkor mondtak volna le készséggel a pogány babonáról, ha találnak némi hasonlóságot és kárpótlást a kereszténység kebelében. Konstantin vallása nem egészen egy évszázadon belül teljesen legyőzte a Római Birodalmat; de magukat a győzteseket is leigázták legyőzött ellenfeleik cselekedetei”.⁵⁷⁸

A névleges keresztények testülete, ami a pogány rítusoknak a keresztény istentisztelettel való különös egyesüléséből jött létre, jogot formált a katolikus megnevezésre, miközben Isten igaz népét, akik visszautasították e veszélyes újításokat, eretnekeknek bélyegezték és kivetették az egyházból. Nem különös, hogy a szombat alapját veszítette egy ilyen testületben riválisával, a Nap ünnepével vívott küzdelemben. Egy rövid időszak elteltével a szombat története az azokról szóló, szinte teljesen hiányzó feljegyzésekben lelhető fel, akiket a katolikus egyház kivetett és eretnekeknek bélyegzett. Heylyn azt mondja a szombatról Konstantinus korában:

„Ami pedig a szombatot illeti, megőrizte szokásos, alig valamivel alábbvaló, ha nem teljesen az Úr napjával egyenlő hitelét a keleti egyházakban. Nem mint szombat, hanem mint szent összejövetelek céljára fenntartott alkalom”.⁵⁷⁹

Nem kétséges tehát, hogy miután a világiasság óriási áradata behatolt a Konstantin feltételezett megtérésének idejében élő egyházba, miután ő maga és Szilveszter pápa mindent megtett a vasárnap érdekében, a szombatünneplés sok más dologgal együtt formálissá vált. De a Laodiceai zsinat cselekedete, amire rögtön

⁵⁷⁵ A szombat története, 2. rész, 3. fejelet. 12. szak.

⁵⁷⁶ Ugyanott, 1. szak.

⁵⁷⁷ A szombat története, 2. rész, 3. fejelet. 1. szak.

⁵⁷⁸ Hanyatlás és bukás, 28. fejelet.

⁵⁷⁹ A szombat története, 2. rész, 3. fejelet. 5. szak.

hivatkozni fogunk, következetesen bizonyítja, hogy a szombatot még megtartották, nem egyszerűen mint egy ünnepet, ahogy Heylyn állítja, hanem mint a munkától való tartózkodás napját, miként azt a parancsolatban Isten megszabta.

Konstantin műve azonban mérföldkövet jelöl a szombat és vasárnap történetében. Ellenségesen viszonyult a szombathoz és azt mondták, hogy befolyását latba vetette ellene azokkal karöltve, akik világi előmenetelükön fáradoztak. Eusebius, a történész, Konstantin himnuszköltője és barátja volt. Ezt a tényt nem szabad figyelmen kívül hagyni, amikor szombatra vonatkozó bizonyágtételét latolgatjuk. A következőképpen szól erről:

„Ők tehát (a pátriárkák) éppoly kevésbé törődtek a testi körülmetéléssel, mint mi, éppoly kevésbé tartották meg a szombatot, mint mi, éppoly kevésbé tartózkodtak bizonyos ételektől és tartottak be bizonyos étkezési előírásokat, melyeket először Mózes kezd majd áthagyományozni az utána jövőknek, hogy a jelképek kedvéért tartsák meg azokat. Az efféléket a keresztények sem veszik most figyelembe.”⁵⁸⁰

Ez a bizonyágtétel pontosan megmutatja Konstantin és a császári párt szombatra vonatkozó nézetét; de nem adja meg a kereszténységnek, mint egésznek a szemléletét, mert láttuk már, hogy a szombatot széles körben megőrizték mindaddig és nemsokára alkalmunk nyílik arra, hogy más történeszeket is idézzünk, Eusebius kortársait és utódait, akik további megünneplését feljegyezték. Konstantin döntő befolyást gyakorolt az egyházra, hogy semmiben sem vállal közösséget az ellenséges zsidó csöcseléssel. Akkor lehettünk volna boldogok, ha ellenszenve inkább a pogány ünnepek, mint az Úr szombatja iránt nyilatkozott volna meg.

Konstantin kora előtt nincs nyoma a szombat megváltoztatásáról szóló tantételnek. Éppen ellenkezőleg, egyértelmű bizonyíték áll rendelkezésünkre, hogy éppen a vasárnap volt az a nap, amelyen megengedték és megfelelőnek találták a köznapi munkát. De Konstantin, még pogány mivoltában megparancsolta, hogy a mezőgazdaságit kivéve mindenféle üzleti tevékenységet hagyjanak abba azon a napon. Törvénye pogány ünnepnek nevezte ezt a napot, ahogy a valóságban az is volt. Törvényerőre emelkedése után négy éven belül Konstantin nem csupán azt vallotta, hogy áttért a keresztény vallásra, hanem sok szempontból gyakorlatilag ő lett az egyház feje, ahogy a Niceai zsinaton is ezt mutatta a dolgok menete. Pogány vasárnap-törvényét - mivel nem vonta vissza - ettől kezdve arra a napra hivatkozással, mint keresztény ünnepet kényszerítették ki. Ez a törvény a vasárnap-ünneplésnek először is szombati jelleget adott. Most ez volt a Római Birodalom törvénye által elrendelt nyugalomnap, a legtöbb köznapi munkától való tartózkodás napja. Isten nyugalomnapja ettől kezdve jobban útban volt, mint eddig bármikor.

Most viszont elérkeztünk egy figyelemreméltó módon fontos tényhez. Amint láttuk, hogyan készítették elő az utat a szombat tantételéhez és e változtatáshoz szükséges valamennyi körülmény adott volt - pontosan ekkor álltak elő vele *először*. Eusebius Konstantin barátja és hízelkedő kegyence volt, az az ember, aki elsőként fejlesztette ki ezt a tantételt. Zsoltárokhoz írott kommentárjában a következő megjegyzést fűzi a 92. zsoltárhoz a szombat megváltoztatására vonatkozóan:

„Amiért a zsidók elvetették azt (a szombat törvényt), az Ige (Krisztus) az új szövetség segítségével ÁTALAKÍTOTTA ÉS ÁTVITTE a szombat ünnepét a világosság reggelére, és az igazi nyugalom jelképét adta nekünk, azaz az Úr szabadító napját, a világosság (első) napját, amelyen a világ Üdvoztója az emberek körében

⁵⁸⁰ Egyháztörténet, I. könyv. 4. feje.

végzett összes munkája után győzelmet aratott a halál felett és átjutott a menny kapuin, miután elvégezte a hat napos teremtsénnél magasabbrendű munkáit”.⁵⁸¹

„Ezen a napon, ami a világosság és az igazi Nap első napja, összegyülekezünk egy napos időszak után és a szent és lelki szombatokat ünnepeljük, míg minden nemzetet meg nem vált Ô, szerte a világon; és végezzük azokat a lelki törvény szerinti dolgokat, amelyeket határozatba foglaltak a papok számára, hogy végezzék azokat szombaton.”⁵⁸²

„És mindezeket a dolgokat, amelyeket kötelességünk volt elvégezni szombaton, ezeket átvitték az Úr napjára, minthogy alkalmasabb módon tartozik ahhoz, mert elsőbbsége van és a sorban is ez az első, és tiszteletreméltóbb a zsidó szombatnál.”⁵⁸³

Eusebius a legerőteljesebb kísértésnek volt kitéve, hogy kedvében járjon, sőt hízelegjen Konstantinnak, mivel a császári kegy napfényében élt. Egy alkalommal odáig ment, hogy azt mondta, hogy Jeruzsálem városa, amit Konstantin újjáépített, talán maga a próféciában megjövendőlt mennyei Jeruzsálem!⁵⁸⁴ De talán nem volt Eusebiusnak olyan tette, ami Konstantinnak nagyobb gyönyörűséget szerzett, mint egy olyan tantétel kiadása, a szombat megváltoztatása. A császár a polgári törvényhozás segítségével szombati jelleget adott a vasárnapnak. S bár ezt akkor tette, amikor még pogány volt, érdekének tekintette, hogy azután is fenntartsa ezt a törvényt, miután parancsoló hatalmat nyert a katolikus egyházban. Amikor tehát Eusebius előállt és kijelentette, hogy Krisztus átvitte a szombatot vasárnapra, egy azelőtt sohasem hallott tantételt fogalmazott meg, aminek alátámasztására egyetlen szentírási igehelyet sem idézett, Konstantin nem is érezhette másképp, csak úgy, hogy a legmesszebbmenőkig hízelgő rá nézve, hogy saját szombat-törvénye arra a napra vonatkozik, amelyet Krisztus rendelt el, hogy szombat legyen a hetedik helyett. Meggyőző bizonyíték volt, hogy Konstantint ebbe a magas pozícióba isteni elhívás helyezte a katolikus egyházban, mert munkáját Krisztuséval azonosították, noha akkor még semmit sem tudott arról, hogy Krisztus bármi efféle dolgot tett volna.

Minthogy Eusebius előtt egyetlen író sem ejtett egyetlen célzást sem a szombat megváltoztatásának a tantételére és minthogy a legmeggyőzőbb bizonyíték - amint kimutattuk - hogy az ő kora előtt a vasárnapnak egyáltalán nem volt szombati jellege és minthogy Eusebius sem állította, hogy ezt a tanítást a Szentírásban kijelentette Isten, sem egyetlen más, korábbi egyházi szerző írásaiban megtalálható lenne, bizonyos, hogy ő volt ennek a tantételnek az atyja. Ezt a tanítást minden indok nélkül vezették be. Az indoklás nem hivatkozhatott az Írások néhány figyelmen kívül hagyott szakaszára, mert egyetlen ígét sem idéz alátámasztására. Az eset körülményei világosan leleplezik az indítékot. Az új tantételt a Konstantin bevezette dolgok új rendjéhez igazították. Azonfelül különösképpen alkalmas volt arra, hogy hízelegjen a császár büszkeségének és ennek a kísértésnek volt most kitéve Eusebius, hogy megtegye.

Megemlítsékre méltó, hogy Eusebius abban az összefüggésben, amiben az új tantételt kihirdette, akaratlanul is kifejezésre juttatta hamis voltát. Először kijelenti, hogy Krisztus megváltoztatta a szombatot, majd lényegileg ellentmondásba kerül ezzel, amikor a változtatás tényleges szerzőire hivatkozik. Azt mondja tehát:

⁵⁸¹ Eusebius, Kommentár a zsoltárokhoz, idézi Cox, Szombat irodalma, 1. köt. 361.old. valamint Justzin Edwards, Szombati kézikönyve, 125-127.old.

⁵⁸² Ugyanott

⁵⁸³ Ugyanott

⁵⁸⁴ Eusebius, Konstantin élete, 3,33. idézi Elliott, Horae Apocalypticæ, 1. köt. 256.old.

„Mindazokat a dolgokat, amelyeket kötelesek voltunk eddig szombaton megtenni, átvittük az Úr napjára”.⁵⁸⁵

Azok a személyek, akikre itt hivatkozás történik, mint e mű szerzőire, Konstantin császár és néhány olyan püspök volt, mint maga Eusebius, aki szeretett az uralkodók kedvében járni és Szilveszter, Szent Péter feltételezett utóda. Két tény cáfolja Eusebius állítását, hogy Krisztus változtatta meg a szombatot: 1. Eusebius háromszáz évvel a feltételezett változtatás után élt és ő volt az első ember, aki az efféle változtatást megemlíti; 2. Eusebius bizonyoságot tesz arról, hogy ő maga és mások vitték végbe ezt a változtatást, amit nem vihettek volna végbe, ha Krisztus már korábban megtette volna. Noha a szombat megváltoztatásának tanát Eusebius jelentette be, a kor egyetlen szerzője sem támogatta. Korábban sohasem hallottak erről a tantételről és Eusebiusnak megvolt a maga állítása, de egyetlen szentírási szakaszt sem vonultat fel alátámasztására.

Ám Konstantin után a szombat kezdett erőre kapni, legalábbis a Keleti Egyházban. Stuart professzor a Konstantintól a 364-es Laodiceai zsinatig terjedő időszokról azt mondja:

„A szombatünneplés gyakorlata mellett kitartottak azok a keresztények, akik lelkesedtek a mózesi törvény iránti tiszteletért és végül, ahogy láttuk, uralkodóvá lett szerte az egész kereszténységben. Feltételezhető, hogy a negyedik parancsot megkívánta a hetedik napi szombat megtartását (nem pusztán az idő hetedrészeit). és úgy érvelnek, mint ahogy a mai keresztények szoktak, hogy mindaz, ami a tízparancsollal összefügg, változhatatlan és örökérvényű, és az egyházak fokozatosan jutottak el oda, hogy a hetedik napi szombatot teljes egészében szentnek tartották”.⁵⁸⁶

Stuart professzor azonban összekapcsolja ezzel azt az állítást, hogy a vasárnapot minden csoport tisztelte. De a laodiceai zsinat súlyos csapást mért erre a keleti egyházban folyó szombatünneplésre. Mr. James, az Orfordi Egyetemen elmondott beszédében így tanúskodott:

„Amikor a szombatünneplés gyakorlata, ami általánossá vált ennek az évszázadnak a végére, tért hódított a Keleti Egyházban, a Laodiceában (i.sz. 364-ben) tartott zsinaton rendeletet bocsátottak ki, hogy az egyház tagjainak nem szabad nyugodni munkájuktól szombaton, miként a zsidók teszik, hanem dolgozniuk kell azon a napon, előnyben részesítve az Úr napja iránti tiszteletet, s így tehát, ha hatalmukban áll, nyugodjanak a munkától, mint keresztények”.⁵⁸⁷

Ez meggyőző módon bizonyítja, hogy a parancsolt szerinti szombatünneplés abban az időben mindenfelé elterjedt a keleti egyházakban. Ám a Laodiceai zsinat nemcsak megtiltotta a szombatünneplést, de átkot is mondott azokra, akik engedelmességet tanúsítanak a negyedik parancsolt iránt. Pyrenne így tanúskodik:

„Bizonyos, hogy maga Krisztus, apostolai, és az őskeresztények hosszabb időn keresztül állandóan ünnepelték a hetedik napi szombatot. .. Az evangelisták és Szent Lukács, az Apostolok cselekedeteiben még sabbat napnak newvezik... Az apostolok és más keresztények ünnepélyes keretek között említik, hogy komolyan megtartották. Még az apostolok kora után is megünnepelték, egészen a Laodiceai zsinatig i.sz. 364-ig, ahogy egyházi írók és ennek a zsinatnak a 29. kánonja bizonyoságot tesz erről⁵⁸⁸: mert a keresztények ne judaizáljanak és ne töltsék tétlenül a szombatnapot, hanem dolgozniuk kell azon a napon (amit akkoriban sokan megtagadtak). Tiszteljék azért az Úr napját (mivel nagy vita volt a keresztények között, hogy a kettő közül melyeknek legyen elsőbbsége) és ha szeretnének megnyugodni, tegyék azt keresztényekhez illően. Azért tehát ha judaizáláson kapják őket, legyenek elszakítva Krisztustól... A hetedik napi szombatot Krisztus, az apostolok és az őskeresztények egészen addig megünnepelték, míg a Laodiceai zsinat egészen el nem törölte megünnepelését... A

⁵⁸⁵ Cox, Szombati irodalom, 1. köt. 361.old.

⁵⁸⁶ Függelék Gurney, A szombat stb. története c. művéhez, 115, 116.old.

⁵⁸⁷ Prédikációk a szentségekről és a szombatról. 122. 123.old.

⁵⁸⁸ Quod non oportet Christianos Judaizare et otiare on Sabato, sed operari in eodem die. Preferentes autem in veneratione Dominicum diem et vacare vulerint, ut Christiani hoc faciat; quod si reperti fuerint Judaizare Anathéma sint a Christo.

Laodiceai zsinat (i.sz. 364.) először lefektette az Úr napja megtartását és kiközösítés terhe mellett megtiltotta a zsidó szombat megünneplését”.⁵⁸⁹

A zsinatnak ezt a tette sem irtotta ki gyökerestől a szombatot a keleti egyházakból, bár befolyását lényegileg legyengítette és sokak esetében megünneplését formálissá tette, miközben igen hatékonyan emelte a vasárnapünneplés szentségét és tekintélyét. Egy régi angol író, John Ley ekképpen igazolja, hogy a szombatünneplés nem szűnt meg teljesen:

„Az apostoli kortól a Laodiceai zsinatig, amit kb. i.sz. 364-ben tartottak, szakadatlanul folyt a zsidó szombat szent megünneplése, amit sok szerző igazolhat, igen, még a zsinati határozat ellenére is”.⁵⁹⁰

Gergely, Nyssa püspöke, kb. i.sz. 372-ben így figyelmeztet:

„Micsoda szemekkel szemléled az Úr napját, amikor megveted a szombatot? Nem érted, hogy ezek egymás nőtestvérei és amikor az egyiket megveted, a másikat is gyalázod?”⁵⁹¹

Ez a bizonyoságtétel azért értékes, mert jelzi a szombattal kapcsolatos hitehagyás előrehaladását. A vasárnapünneplés nem isteni inétezményként, hanem önkéntes ünneplés formájában került az egyházba. Még i.sz. 200-ban is azt mondta Tertullianus, hogy csupán a hagyomány és a megszokás támogatja.⁵⁹²

De i.sz. 372-ben ez az emberalkotta ünnep annak a napnak lett a nőtestvére és azzal a nappal lett egyenlő, amit kezdetben az Isten szentelt meg és aminek megünneplésére ünnepélyesen parancsot adott az erkölcsi törvényben. Hogy mennyire tartották értékesnek a szombat nővérét, a vasárnapünneplést, az ember alábbiakból megítélheti. Amikor ez az állítólagos önjelölt nővér megbecsült és elismert pozíciót nyert a családban, a másikat kikergette és porba taposta. Napjainkban a vasárnap ünnepe azt állítja, hogy ő a negyedik parancsolatban elgondolt tényleges nap.

A következő bizonyoságtételek igazi megvilágításba helyezik az egyházi zsinatok tekintélyét. Cox Jortin-t idézi, amint ezt mondja:

„Az efféle összejöveteleken a legjobb és legszelídebb embereknek ritkán van befolyása, gyakran mások irányítják őket, akik messze alábbvalók voltak náluk jó tulajdonságok tekintetében”.⁵⁹³

Ugyanez a szerző közli Baxternek, a híres Westminsteri Gyűlésről alkotott véleményét. Ezt mondta Baxter:

„Addig ültem, hogy meglássam a prédikátorok összejövetelét, ahol három vagy négy vezető ember annyira uralkodó szerepet töltött be, ami a hitvallás kialakítását illeti az egész összejövetel nevében, hogy saját tagjaik sem ismerték el magukénak. És amikor a vitatott kérdést tekintve az egyik ember élesen megvádolt engem azzal, hogy megkérdőjeleztem az egyház szavait, mások pedig, akik jelen voltak annak a cikkelynek a megszövegezésénél, ugyanarra az emberre hárították, mivel a többi vonakodott attól, hogy szembeszálljon vele. Így aztán ő maga volt az egyház, akinek tekintélyét olyannyira szorgalmazta”.⁵⁹⁴

A zsinatok jellege minden korszakban ilyen volt, mégis mindig azt állították magukról, hogy végzéseik csalatkozhatatlanok és többnyire ezt a csalatkozhatatlanságot használták fel a szombat elnyomására és a vasárnapünneplés megalapozására. Az első nap szentségéről Chrysostomus korát megelőzően, valamint az ő idejében Kitto ekképpen tesz bizonyoságot:

⁵⁸⁹ Értekezés az Úr napja szombatról, 33,34, 44.old. 1633.

⁵⁹⁰ Vasárnap kontra szombat, 163.old. 1640.

⁵⁹¹ Értekezések az Úr napjáról, 188.old.; Bampton előadások, 73.304,305. old.

⁵⁹² Tertullianus, De corona, 3. és 4. szakasz.

⁵⁹³ Szombat törvények, stb.. 138.old.

⁵⁹⁴ Szombat-törvények, stb. 128.

„Noha az utóbbi időben a *nap egyfajta megszentelésére* történő figyelemreméltó hivatkozásra bukkanunk, az ősegyház egyetlen időszakában sem vállaltak fel efféle ünneplési formát, ahogy néhány modern vallásos közösség verseng érte. Ezek közül egyik író sem hoz fel egyetlen példát sem arra, hogy *isten parancs volna rá, vagy apostoli gyakorlat támogatná*....Chrysostomus (i.u. 360) egyik szentbeszédét azzal fejezi be, hogy hallgatóságát, kit-kit a megfelelő mindennapi foglalatosságához küldi”.⁵⁹⁵

A modern teológusokra hárult a feladat, hogy a vasárnapünneplés isteni vagy apostoli tekintélyét felfedezzék. Az egyház régi doktorai nem voltak tudatában annak, hogy hogy efféle egyházi tekintély létezett volna és ezért jogosnak, törvényesnek és helyénvalónak gondolták, hogy szokásos világi üzleteikkel foglalatosságnak azon a napon, amikor vallásos istentiszteletük befejeződött. Heylyn arról tudósít, hogy Szt. Crysostomus

„vallotta, hogy az embernek szabad az Úr napján is utánanézni világi dolgainak, miután a gyülekezetet elbocsátották”.⁵⁹⁶

Szent Jeromos néhány évvel ezután, az ötödik század elején egy Paula nevű úrhölgy dicséretében kimutatja a vasárnapi munkával kapcsolatos véleményét. Ezt mondja:

Paula, mihelyt az asszonyokkal együtt hazaért az Úr napján, szigorúan munkájukhoz láttak és ruhákat készítettek maguknak és másoknak”.⁵⁹⁷

Morer az alábbi kijelentésekkel igazolja a vasárnapi munkát:

„Ha azt olvassuk, hogy bármit is dolgoztak az Úr napján, nem szabad elfelejtenünk, hogy ez a mindennapi feladataira vonatkozó felhívás addig nem hangzott el, amíg az istentisztelet véget nem ért, amikor egészen ártatlanul újakezdhetik, mert a kegyességre rendelt időkeretet vagy órák számát nem magyarázták meg olyan jól, mint a későbbi időkben. Az egyház helyzete igencsak eltér attól, amilyen azokban az időkben volt. A keresztények akkoriban néhány évszázadon át üldözés és szegénység alatt nyögtek és saját inségük mellett volt néhány szigorú gazdájuk, akik munkára hajszolták őket és kevesebb időt hagytak nekik lelki dolgokra, mint máskülönben tennék. Szt. Jeromos korában jobb volt a helyzetük, mert a kereszténység trónra és császárságra jutott. Mindezek ellenére az Úr napjának teljes megszentelése lassan haladt és időbe tellett, hogy teljessé legyen. Mindez kitűnik az alábbi lépésekből, amit az egyház alkotmányjaiban, törvényei szintjén tett, valamint a császárok és más uralkodók rendeleteiből, melyekben fokról-fokra egyre jobban tiltják a nehéz szolgai munkát és a polgári foglalatosságot, míg az a nap figyelemreméltó alakot nem öltött a világban. Most, mivel így megváltozott a helyzet a tantétel szempontjából régi példák emlegetésének egyetlen haszna van, hogy megmutassa: a közönséges munka, csakúgy mint a gondviselés gyakorlása a természetes élet fenntartására még az Úr napján sem bűn, amikor a szükség kiáltó és ahol élünk az egyháznak és nemzetnek a törvényei, nem ellenzik. Ezt mondogatták az első keresztények maguknak az azon a napon végzett munka közben. Ha viszont azokat a munkákat az ünnep meggyalázásának ítélték volna, azt hiszem inkább mártíromságot szenvedtek volna, semhogy vétkezzenek.”⁵⁹⁸

Ely püspöke ekképpen tanúskodik:

„Szt. Jeromos napjaiban és azon a helyen, ahol lakott, a legodaadóbb keresztények munkálkodtak az Úr napján, amikor az egyházi szolgálatok végetértek”.⁵⁹⁹

Szt. Augustinus, Jeromos kortársa a vasárnapünneplés korszakában így összegzi a vitát:

„A Szentírásból kiviláglik, hogy ez a nap igen ünnepélyes volt; ez volt a korszak első napja, azaz világunk létének első pillanata, ezen formáltattak ki a világ elemei, ezen teremtette Isten az angyalokat; ezen támadt fel Krisztus a halálból; ezen szállt le a Szentlélek az apostolokra, miként a manna a pusztában. Ezek és más körülmények folytán az Úr napja ezért aztán megkülönböztetendő, az egyház szent doktorai ezért rendelték

⁵⁹⁵ Cyclopédia Biblical Literature, Az Úr napja szócikk; Heylyn, A szombat története, 2. rész. 2. fejezet. 7. szak.

⁵⁹⁶ A szombat története, 2. rész. 3. fejezet. 9. szak.

⁵⁹⁷ Értekezések az Úr napjáról, 234.old. Szombat története, 2. rész, 3. fejezet. 7. szak.

⁵⁹⁸ Értekezések az Úr napjáról, 236.237.old.

⁵⁹⁹ Tanulmány a szombatról, 219.old.

el, hogy a zsidó szombat minden dicsőségét vigyék át erre. Tartsuk meg azért az Úr napját, ahogy a régieknek kellett tenniük Isten parancsára a szombattal”.⁶⁰⁰

Meg kell figyelni, hogy Augustinus sem említi az első megünneplése mellett felsorakoztatott érvei között, hogy a szombatot Krisztus és apostolai változtatták meg, vagy azt, hogy az apostolok is megünnepték ezt a napot, vagy hogy János adta neki az „Úr napja” elnevezést. Ezek a modern, első nap mellett felsorakoztatott érvek Augustinus előtt ismeretlenek voltak. Munkáját nem Krisztus vagy ihletett apostolai hitelesítették, hanem az egyház szent doktorai, akik az ősi szombat dicsőségét önszántukból átvitték a Nap tiszteletreméltó napjára. Az ötödik században a hét első napját tekintették a legmegfelelőbbnek arra, hogy szent rendeleteket adjanak ki, azaz felszentelésekre; és kb. e század közepéről azt mondja Heylyn:

„Egy Leo alkotta törvény, aki akkoriban római pápa volt, amit általánosan elfogadtak a nyugati egyházban, kimondja, hogy egyetlen más napon sem adományozható rang, cím, csak ezen”.⁶⁰¹

Dr. Justin Edwards szerint ugyanez a pápa alkotta ezt a rendeletet a vasárnap érdekében:

„Elrendeljük, a Szentlélek és az apostolok igaz értelme szerint, akiket a Lélek irányított, hogy a szent napon, melyen saját integritásunkat őrizzük, mindenki nyugodjon és szűnjön meg a munkától”.⁶⁰²

Nem sokkal ezután, hogy a pápának ez az ediktuma megjelent, Leo császár i.sz. 469-ben a következő rendeletet bocsátotta ki:

„Ez az akaratunk és azt szeretnénk, hogy a Magasságos Istennek szentelt szent napokat ne töltsük érzéki kicsapongásokkal, vagy máskéülben meggyalázzuk a polgári törvényeket, főleg az Úr napját, amit mi tiszteletreméltó napnak rendeltünk és éppen azért mentes minden idézéstől, kivégzéstől, pereskedéstől és efféle foglalatosságoktól. Ne nyíljon meg a cirkusz, se színház, ne folyják vadállatokkal vívott küzdelem benne. Ha valaki esetében is felmerül a feltételezés, hogy vétkezik ez előírás ellen, ha katona, veszítse el kinevezését (rangját) vagy ha más, koboztassék el vagyona vagy javai”.⁶⁰³

Ez a császár továbbá elhatározta, kijavítja a Konstantin törvényében lévő joghézagot és megtiltotta a vasárnapon végzett mezőgazdasági munkát is, majd hozzáteszi:

„Megparancsoljuk tehát, hogy a gazdálkodók csakúgy mint mások kerüljék a munkát helyreállításunknak ezen a napján”.⁶⁰⁴

Az egyház szent doktorai erre az időre igen alaposan megfosztották a szombatot dicsőségétől és átvitték azt a Szilveszter pápa féle Úr napjára, ahogy Augustinus tanúsítja. Mégsem oltották ki teljesen a szombatünneplést még a katolikus egyházban sem. A történetíró, Socrates, aki kb. az i.sz. V. század táján írt, ezt mondja:

„Minthogy szinte minden gyülekezet szerte a világon megünnepli a szent misztériumokat minden hét szombatján, az alexandriai és római keresztények valami ősi hagyomány miatt nem teszik. Az egyiptomiak, Alexandria szomszédságában és Théba lakosai vallásos összejöveteleiket szombaton tartják, de nem vesznek részt a misztériumokban, a keresztények között általában megszokott módon, mert miután ettek és megelégedtek, mindenféle étellel az est folyamán, elvégezvén áldozásaikat részesednek a misztériumokból.”⁶⁰⁵

Minthogy a római gyülekezet böjtöt csinált a szombatból kétszáz évvel ezelőtt azért, hogy megünneplésével szembeszálljon, valószínűleg ez volt az ősi hagyomány,

⁶⁰⁰ Szombattörvények, stb. 284.old.

⁶⁰¹ A szombat története, 2. rész 4. fejezet 8. szak.

⁶⁰² A szombat kézikönyv, 123.old.

⁶⁰³ Tanulmányok az Úr napjáról, 259. old.

⁶⁰⁴ Ugyanott. 260.old.

⁶⁰⁵ Socrates, 5. könyv, 22. fejezet.

amire Socrates hivatkozott. Sozomeus pedig, Socrates kortársa a következőképpen beszél ugyanerről:

„Konstantinápoly és néhány más város népe összegyülekezik szombaton és a következő napon. Ezt a szokást viszont soha nem vették figyelembe Rómában, se Alexandriában. Van néhány város és falu Egyiptomban, ahol a máshol megalapozott szokásokkal ellentétben szombat esténként összegyülekeztek s noha korábban már megvacsoráztak, részesülnek a misztériumokból”.⁶⁰⁶

E történészek állításairól Cox megjegyzi:

„Az volt a gyakorlatuk, hogy szombaton szombatoznak, de megünnepelték a vasárnapot is az örövendezés és ünneplés alkalmaként. Miközben néhány helyen általában tisztelettel viseltettek mindkét nap iránt, a szombatünneplés judaizáló gyakorlatát a vezető gyülekezetek kifejezetten kárhoztatták és az azzal kapcsolatos mindennemű tantételt határozottan visszautasították.”⁶⁰⁷

Eljött az ideje annak, ahogy Coleman állította, hogy a szombatünneplést eretnekségnek bélyegezzék és az ötödik század vége már hatékony elnyomásáról tanúskodik a katolikus egyház nagy közösségében.

⁶⁰⁶ Sozomeus, 7. könyv, 19. fej. ; Lardner 4, köt. 85. fej. 217.old.

⁶⁰⁷ Szombattörvények, 28.old.

XX. fejezet - A VASÁRNAP A SÖTÉT KÖZÉPKORBAN

A pápa lesz minden egyház feje - Isten népe visszavonul a pusztába - A vasárnap a középkori katolikus egyház történetében nyomon követhető - Ennek az ünnepnek a helyzete a hatodik században - Még hosszú ideig nem tartott igényt a szombat titulusra - Amikor a munkától való tartózkodás napja lett Keleten - Amikor Nyugaton - Az első Orleans-i zsinat vasárnap-kánonja - Az Arragoni-é - A harmadik Orleans-i zsinaté - A Masconban tartott zsinaté - A Narbon -ban - Auxerre-ben - A vasárnap szentségét megalapozó csodák - A pápa azt tanácsolja az embereknek, hogy a vasárnap kegyes megünneplésével vezekeljenek - Az előző hét bűneiért - Egy római csoport egyaránt megünnepli a szombatot és a vasárnapot, akiket viszont a pápa elhallgattat - Twisse szerint ezek két külön csoportot alkottak - A szombatot éppúgy, mint a szombat Urát két lator között feszítették fel - A Chalon-i zsinat - A Toledo-i zsinat, amelyen a zsidóknak megtiltják, hogy szombatot ünnepeljenek és megparancsolják nekik hogy tartsák meg a vasárnapot - Az első angol vasárnap-törvény - A Konstantinápoly-i zsinat - Angliában - Bajorországban - A yorki érsek kánonja - Nagy Károly rendeletei - és a zsinatok kánonjai, melyeket ő hívott össze - A pápa segíti a munkában - A párizsi zsinattól ered egy híres, az első nap megünneplése mellett szóló érv - A zsinatok nem állapítják meg a vasárnap szentségét - A császárok könyörögnek, hogy küldjenek ki még rettenetesebb ediktumokat, hogy a nap megünneplését kikényszerítsék - A pápa buzgón kézbe veszi a dolgot és a vasárnapnak hatásos megalapozást nyújt - További rendeletek és kánonok - Egy norvég király vasárnapi ájtatossága - A vasárnapot a misének szentelik - Különös. de elavult első nap mellett felhozott érvek - A pápa megtiltja a vasárnapi húsevést - II. Orbán pápa elrendeli, hogy az Úr szombatja a szűz imádásának ünnepe legyen - Szent Péter megjelenése - A pápa Eustace-t küldi Angliába egy mennyből aláhullott tekerccsel, amelyik szörnyű büntetések terhe mellett megparancsolja a vasárnap-ünneplést - Csodák, amelyek követték - A vasárnapot megalapozzák Skóciában - További vasárnap-törvények egészen a reformáció idejéig - A vasárnap mindig is emberi rendelkezés marad.

A hatodik század eleje a nagy hitehagyás kialakulását tanúsította, ami már olyan méreteket öltött, hogy a bűn embere világos és látható módon benn ülhetett az Isten templomában.⁶⁰⁸ A Nyugat Római birodalom tíz királyságra esett szét és most már elkészült az út a kis szarv munkája előtt.⁶⁰⁹ Ennek a századnak az első felében a keletrómai császár, Justinianus a római püspököt az egész egyház fejévé tette.⁶¹⁰ A sárkány a fenevadnak adta a hatalmát, királyi székét és nagy tekintélyt. A római főpap főhatalomra emelkedésétől keltezik Dániel és János „idő, idők és fél idő”, meghatározásának, vagyis az ezerkétszáz hatvan év kezdetét.⁶¹¹

Isten igaz népe most biztonsága érdekében visszavonult az ismeretlenség és magány helyeire ahogy a prófécia hirdeti: „Az asszony elfutott a pusztába, ahol Istentől készített helye volt és ott tápláltatott ezerkétszáz hatvan napig”.⁶¹² Történetüket egyelőre elhagyva, kövessük a katolikus egyházét és vázoljuk fel feljegyzései alapján a vasárnapünneplés történetét a sötét középkor idősza alatt. Az ötödik és a hatodik századról Heylyn a következőt mondja:

„A hűségesek jobban egyesültek egymással, mint azelőtt, s egyre egységesebbek lettek az odaadás és az istentisztelet dolgaiban. És ebben az egyöntetűségben megegyeztek egymással, hogy a szent ünnep minden tiszteletét megadják az Úr napjának. Persze nem azonnal tett így mindenki, hanem egyre többen, és fokozatosan tették ezt. Az ötödik és hatodik század majdnem eltelt már, amelőtt csúcsra ért az, ami azóta is folytatódott. A császárok és prelátusok ezekben az időkben ugyanígy kitartottak abban, hogy ezt a napot az összes többi fölé

⁶⁰⁸ 2. Thess, 2:

⁶⁰⁹ Dán, 7:

⁶¹⁰ Shimcall, Bibliai kronológia, 2. rész, 9. fejj. 5. szak. 175, 176.old. Croly, Az Apokalipsziszról, 167-173.old.

⁶¹¹ Dán, 7:8, 24, 25; Jel, 13:1-5;

⁶¹² Jel, 12:

magasztalják. Az egyik ediktumokkal, a másik egyházi rendelkezésekkel, alkotmányokkal. Ezeknek az előjogoknak és kivételeknek a sokaságáért ez felelős, amiket még mindig élvez”.⁶¹³

A vasárnap azonban még nem vette fel a szombat címét. Brerewood arról tanúskodik, hogy:

„A szombat nevet még a régi szombatra alkalmazták és sohasem tulajdonították az Úr napjának Üdvöztünk ideje után még sok száz évig.”⁶¹⁴

Heylyn pedig azt mondja a „Sabbath” ősegyházban használatos kifejezéséről:

„A szombatot egyetlen más elnevezéssel sem illették maguk között, mint amivel korábban is bírt, a sabbath elnevezéssel. Ezer éven át, sőt még azon is túl valahányszor a sabbatummal találkozunk akárkinek az írásaiban, azt sohasem vonatkoztatták egyetlen más napra, csak a szombatra”.⁶¹⁵

Dr. Francis White, Ely püspöke is tanúsítja:

„Amikor az egyházatyák megkülönböztették és különböző neveket adtak a hét különleges napjainak, a szombatot mindig sabbatumnak, vagy sabbath-nak nevezték, a vasárnapot, a hét első napját pedig Domíniumnak, az Úr napjának”.⁶¹⁶

Meg kell figyeljük azonban, hogy a vasárnapot az Úr napjának először Tertullianus említi írásaiban, Justinus Mártyr, úgy hatvan évvel korábban „vasárnapnak nevezett nap”-nak titulálja, míg a vasárnapra ezt a kifejezést ellentmondást nem tűrő módon Sylveszter pápa, Róma püspöke alkalmazta több, mint száz évvel Tertullianus ideje után. A vasárnapnak keresztény szombatként történő legkorábbi említéséről így emlékezik meg Heylyn:

„Az első, aki valaha is felhasználta az Úr napjának jelölésére (az első, akivel erre irányuló egész kutatásom alatt találkoztam) egy Petrus Alfonsus nevű ember volt., aki körülbelül Rupertus idején élt (ez pedig a 12. század eleje volt), aki a keresztény szombat elnevezéssel illeti az Úr napját”.⁶¹⁷

Heylyn ezt mondja a vasárnapi munkáról a Keleti egyházban:

„Megváltónk születésétől számítva, közel kilencszáz év telt el, ha nem is olyan sok, mielőtt az ezen a napon végzett gazdálkodás korlátozását elgondolták Keleten, és valószínűleg e korlátozás kapcsán ott sem lelhető fel nagyobb engedelmesség, mint ahogy a nyugati területeken tapasztalható”.⁶¹⁸

A vasárnapi munkáról a nyugati egyházban Dr. Francis White a következőket mondja:

„A katolikus egyház több, mint hatszáz évvel Krisztus után megengedte a munkát és feljogosított sok keresztényt, hogy dolgozzon az Úr napján; azokban az időpontokban, amikor nem kaptak parancsot arra egyházi előírás útján, hogy vegyenek részt a nyilvános istentiszteleteken”.⁶¹⁹

Most pedig kísérjük figyelemmel azt a néhány lépést, melyek segítségével a vasárnap ünnepe erőteljessé növekedett, amíg teljes kifejlődését elérte. Ezeket jobbra a császárok ediktumaiban és zsinatok határozataiban találjuk. Morer azt állítja, hogy:

„Klodvig francia király idején a püspökök összegyülekeztek az első orleansi zsinaton (i.u. 507), ahol kötelezték magukat és követőiket, hogy az Úr napján mindig legyenek a templomban kivéve a betegség vagy nagy gyengeség esetét. És mert ezek néhány másik egyházi emberrel együtt azokban a napokban hivatalosan is tudomásul vették a törvényben előírt dolgokat, ezért az Arragon-i zsinat körülbelül i.u. 518-ban Teodorik gót

⁶¹³ A szombat tört. 2. rész. 4. feje. 1. szak.

⁶¹⁴ Egy kiváló tanulmány a szombatról, 73.old. 1631. kiad.

⁶¹⁵ A szombat története, 2. rész, 2. feje. 12. szak.

⁶¹⁶ Tanulmány a szombatnapról, 201. old.

⁶¹⁷ A szombat tört. 2. rész. 5. feje. 13. szak.

⁶¹⁸ Id. mű. 2. rész. 5. feje. 6. szak.

⁶¹⁹ Tanulmány a szombatnapról, 217-218.old.

király idejében elrendelte, hogy „Egyetlen püspöknek vagy a szent rendekben lévő más személyeknek sem szabad vizsgálnia, vagy ítéletet mondania az Úr napjáról valamilyen polgári perben, vagy vitában”.⁶²⁰

Ez azt mutatja, hogy a polgári törvénykezést néha vasárnapon tartották a püspökök azokban a napokban, mert máskülönben nem bocsátottak volna ki efféle tilalmat. Hengstenberg, a harmadik orleansi zsinatra vonatkozó megjegyzésében bepillantást nyújt a vasárnap-ünneplés akkori helyzetébe:

„Az i.u. 538-ban tartott harmadik orleansi zsinat 29. kánonjában azt mondja: az a nézet terjed a nép között, hogy helytelen lovagolni, kocsit hajtani, főzni vagy bármit tenni a családnaknak vagy egy személynek vasárnapon. De mivel az efféle nézetek inkább zsidók, mint keresztények, a jövőben törvényes lesz, ami mostanáig is az volt. Másrészt a mezőgazdasági munkát félre kell tenni, hogy a népet ne vonja el a gyülekezeti látogatástól”.⁶²¹

Figyeljük meg a felhozott indokot. Nem azért van így, nehogy megsértsék a szombat törvényét, hanem, hogy ne maradjanak távol a gyülekezettől. Egy másik szaktekintély azt állítja erről az esetről:

„Vidéken nem tiltották (vasárnapon) a munkát az orleansi zsinatig (i.u. 538). Ez tehát egyházi intézmény volt, amint Dr. Paley megjegyezte: „Az őskeresztények találkoztak a nap reggelén, hogy imádkozzanak, himnuszokat énekeljenek Krisztus feltámadásának emlékére, majd mentek, hogy szokásos mindennapi kötelességeik teljesítéséhez fogjanak”.⁶²²

I.u. 538-ban egy másik zsinatot is összehívtak abból az alkalomból, amit az alábbi kivonat körvonalaz:

„És most mind e gondoskodás ellenére, nem ünnepelték meg a napot illendő módon. Gunthrum király, egy burgundiai városba, Masconba zsinatot hívott össze ismét, ahol ezt a kánont fogalmazták meg: Észrevettük, hogy a keresztények igencsak mellőzik és könnyen veszik az Úr napját, és csakúgy, mint más napokon mindennapi munkákra adják magukat. Hogy a jövőre nézve jóvá tegyük mindezt, figyelmeztetünk minden keresztényt, aki nem viseli ezt a nevet hiába, hogy figyeljen tanácsunkra, tudván azt, hogy ez a dolog ránk tartozik a ti javatokra és hatalmunk is van hozzá, hogy meggátoljuk, hogy rosszat tegyetek. Tartsátok meg tehát az Úr napját, új születésnapunkat”.⁶²³

További törvényhozás lévén szükséges, azt találjuk, hogy

„Körülbelül egy évvel később összeült egy zsinat Narbon-ban, amelyik mindenkinek megtiltotta országra és társadalmi ragra való tekintet nélkül, hogy bármilyen „robota” munkát végezzen az Úr napján. De ha valakiről feltételezték, hogy nem engedelmeskedik ennek a kánonnak, ha szabad ember az illető, meg kellett bírságotlani, ha pedig szolga, keményen megkorbácsolták. Vagy ahogy Surius mutatja be a Recardus király ediktumában megfogalmazott büntetést, amit szinte ugyanabban az időben adott ki, hogy megerősítse a zsinat dekrétumait. A gazdagokat földbirtokaik felének elvesztésével kellett büntetni, a szegényebbet pedig örökös számkivetéssel a kegyelem 590. évében. Egy másik szinódust is tartottak Auxerre-ben, ahol törvénybe iktatták... hogy senkinek sem engedik meg, hogy szántson, vagy fuvarozzon vagy bármi effélét tegyen az Úr napján”.⁶²⁴

Néhány ilyen jellegű erőfeszítést tettek a hatodik században is, hogy előmozdítsák a vasárnap-ünneplés szentségét. Morer azt mondja, hogy:

Attól félve, hogy a tantételt azt támogató csodák nélkül majd nem fogadják el, Tours-i Gergely (kb. i.u.590-ben) szolgált nekünk néhány ilyen célzatú csodával”.⁶²⁵

Mr. Francis West, egy angol vasárnapünneplő szerző ünnepélyesen hivatkozik az egyik ilyen csodára, hogy az első nap szentségét alátámassza:

⁶²⁰ Dialógusok az Úr napjáról, 263-264.old.

⁶²¹ Az Úr napja, 58.old.

⁶²² Kronológiai szótár, 813.old. „Vasárnap” címszó alatt.

⁶²³ Dialógusok az Úr napjáról, 265.old.

⁶²⁴ i.m. 265. 266.old. A szombat tört. 2. rész. 4. fej. 7. szak.

⁶²⁵ Dialógusok az Úr napjáról, 68. old.

„Tours-i Gergely beszámol arról, hogy egy földműves kiment, hogy felszántsa a mezejét s amint egy vassal tisztogatta ekevasát, a vas beleragadt a kezébe, hogy két évig nem tudott megszabadulni tőle, hanem állandóan cipelte óriási fájdalom és szegyen kíséretében”.⁶²⁶

A hatodik század végén Gergely pápa megdorgálta Róma népét, hogy „vezekeljen az Úr feltámadásának napján amiatt, amit hanyagul tett az előtte lévő hat napon át”.⁶²⁷ Ugyanebben a levélben ez a pápa egy olyan embercsoportot kárhoztatott, akik mind a vasárnap mind pedig a szombat szigorú megünneplését támogatták s az Antikrisztus prédikátorainak nevezte őket.⁶²⁸ Ez a pápaság szombat iránti türelmetlen érzését mutatja, ami még akkor is megnyilatkozik, amikor szigorú vasárnapünnepléssel párosul. Azt is mutatja továbbá, hogy még magában Rómában is voltak szombat-ünneplők a hetedik században is, noha az eddigre eluralkodó sötétség már megzavarta őket, hogy megünneplését a vasárnapi munkától való szigorú tartózkodással társították.

A hetedik század első felében Mohamed személyében a bibliai szombat egy másik ellensége támadt fel. Vallásos ünnepnapjukként a pénteket választotta, a hét hatodik napját, hogy követőit megkülönböztesse azoktól, akik szombatot ünnepeltek és azoktól, akik a vasárnapot ünnepeleltek. Így aztán a mohamedánok és romanisták keresztre feszítették a szombatot, ahogy a zsidók és rómaiak feszítették keresztre a szombat Urát két lator között,⁶²⁹ mert a mohamedanizmus és a római katolicizmus egyaránt elnyomta a szombatot egész területükön. Úgy a hetedik század közepén az egyház további kánonokat bocsát ki a vasárnap érdekében:

„Egy burgundiai városban, Chalons-ban, körülbelül 654. évben volt egy területi tartományi szinódus, ami megerősítette azt, amit a 3. orleansi zsinat tett az Úr napjának megünneplése érdekében, nevezetesen, hogy „senki se szántson, se arasson, vagy tegyen bármilyen, mezőgazdasággal összefüggő dolgot egyházi ítélettel terhe mellett; amit még inkább figyelembe kell venni, hiszen világi hatalom áll mögötte egy ilyen fenyegető ediktummal az iránt, akit ebben bűnösnek talál; akit ha jobbágy (rabszolga) keményen meg kell botozni, ám ha szabad, figyelmeztessék háromszor, és ha azután is hibázik veszítse el apai örökségének egy harmadát és ha még mindig makacs, a jövőre nézve vettessék rabszolgaságra. Eringius uralkodásának első évében, körülbelül Agatho pápa idején ült össze a 12. toledoi zsinat (Spanyolországban) i.u. 681-ben, ahol megtiltották a zsidóknak, hogy saját ünnepeiket ünnepeljék, hanem tartsák meg legalább még az Úr napját, hogy semmilyen munkát ne végezzenek azon, amivel kifejezhetnék Krisztus vagy imádása iránti megvetésüket”.⁶³⁰

Igazán súlyos indokai voltak a vasárnapünneplésnek! Senki sem gondolhatja különös dolognak, hogy a sötét középkorban az efféle dolgok állandóan követték egymást, hogy ama nap egyetemes megünneplését előmozdítsák. Még a zsidókat is rákényszerítették arra, hogy álljanak el a szombatünnepléstől és tiszteljék a vasárnapot azáltal, hogy e napon megnyugszanak a munkától. A vasárnap legkorábbi említése az angol törvénykönyvben talán az alábbi:

„I.u. 692-ben Ina, a nyugati városok királya, apjának Cenrednek valamint Heddes és Erkenwald nevű püspökeinek továbbá tanácsnokainak és bölcséinek tanácsára, lelkük egészsége és a királyság közös megőrzése érdekében az Isten szolgálóinak egy nagy összejövételén néhány alapszabályt fogalmaztak meg, melyek sorában

⁶²⁶ Történelmi és gyakorlati értekezések az Úr napjáról, 174.old.

⁶²⁷ Dialógusok az Úr napjáról, 282.old.

⁶²⁸ Fleury, Egyháztörténet, 8. köt. Livre, 36. 22. szak; Heylyn, A szombat története, 2. rész, 5. fej. 1. szak. Dr. Twisse azonban azt állítja, hogy a pápa két csoportról beszél. Gergely szavai idézi. Ekképpen: „Elmondták nekem, hogy bizonyos elferdült lelkű emberek, akik a mi szent hitünkkel ellentétben álló romlott tantételeket hintettek szét, mivelhogy tiltották, hogy bárminemű munkát végezzenek szombaton. Ezeket a férfiakat talán helyese az Antikrisztus szövivőinek nevezhetnénk... Egy másik beszámoló is eljutott hozzám: És mi volt az? Hogy néhány elferdült gondolkodású ember azt prédikálja köztetek, hogy az Úr napján senkit se mossanak meg. Ez már egyértelmű módon egy másik, az előbbtől eltérő téma, amit más egyének képviselnek.” - A negyedik parancsolat erkölcsisége, 19, 20.old. Ha Dr., Twisse-nek igaza van, a Rómában i.u. 600 körül élt szombatünneplők nem vádolhatók a fent említett vasárnapünnepléssel.

⁶²⁹ Egy tizenhetedik századi, első napot ünneplő, névtelen szerző, egy bizonyos Irenaeus Philalethes, egy bizonyos „Sabbato Dominica” c. mű előszavának megfogalmazása alapján feltételezik. 11. old. London, 1643.

⁶³⁰ Értekezések az Úr napjáról, 267.old.

ez volt a harmadik: „Ha egy szolga, ura parancsára bármilyen munkát végez vasárnap, legyen szabad, gazdája pedig fizessen 30 shillinget; ám ha a saját feje után ment a munkába, vagy meg kell ostorozni vagy maga fizessen váltságdíjat. Egy szabad, ha dolgozik ezen a napon, veszítse el szabadságát, vagy fizessen hatvan shillinget, ha pedig pap, akkor a kétszeresét”.⁶³¹

Ugyanebben az évben, amikor ezt a törvényt elrendelték Angliában, összegyűlt a hatodik egyetemes zsinat Konstantinápolyban, amelyik kimondta, hogy

„Ha valamilyen püspök, vagy más egyházi vagy a laikusok közül bárki távol tartja magát a templomtól együttvéve három vasárnapon keresztül, nagy szükséghelyzetek kivételével, ha egyházi, el kell mozdítani hivatalából, ha laikus, ki kell rekeszteni a szent áldozásból (úrvacsora).”⁶³²

A 747. évben az angol papságot hívták össze tanácskozásra Cuthbert Canterbury érsek idején, Egbert, Kent királyának uralma alatt és ezt az alkotmányt foglalták írásba:

„Elrendeljük, hogy az Úr napját kellő tisztelettel ünnepelje mindenki és teljes egészében szánják e napot teljes egészében Isten tiszteletére. És mindenki, apát vagy pap e szent napon maradjon a saját kolostorában vagy templomában és ott végezze kötelességét rangja és feladatköre szerint”.⁶³³

Kiadtak egy másik nyolcadik századi egyházi törvényt a bajorországi Dingosolinumban, ahol egy szinódus gyűlt össze 772-ben és így határozott:

„Ha bárki fuvarozik ezen a napon, vagy bármi efféle mindennapi foglalatosságot űz, fogatát kobozzák el közszolgálatra és ha az ügyfél kitart butaságában adassék el rabszolgának”.⁶³⁴

Az angol sem maradt le szomszédai mögött a vasárnap szentségét kialakító, megalapozó jó munkában. Azt olvassuk:

„I.sz. 784-ben Egbert yorki érsek, hogy igazán megmutassa, mit kell tenni vasárnaponként és milyen célokot szolgálnak a köznapi munka megtiltásával foglalkozó törvények, ezt a kánont készítette: „Semmi mást ne tegyenek az Úr napján, csupán járuljanak az Úrhoz - mondta - himnuszokkal, zsoltárokkal és lelki énekekkel. Ha valaki vasárnapon házasodik, vezekeljen hét napig”.⁶³⁵

A nyolcadik század végén további erőfeszítéseket tettek e kedvezményezett nap érdekében:

„Nagy Károly az olaszországi Friuli-ba hívta össze a püspököket, ahol ... i.u. 791-ben elrendelték, hogy minden embernek kellő tisztelettel és csodálattal kell viseltetnie az Úr napja iránt... ugyancsak e király uralkodása alatt egy másik zsinatot is összehívtak három évvel később a németországi Frankford-ba, ahol az Úr napjának határait szombat estétől vasárnap estéig határozták meg”.⁶³⁶

Az öt Mentz-ben, Rheimsben, Toursban, Chalonsban és Arlesben 813-ban tartott zsinatot mind Nagy Karoly hívta össze. Kellemetlen lenne az olvasónak, ha elidőznénk e zsinatoknak a vasárnap érdekében véghezvitt néhány tette felett. Ezek pont olyanok, mint amelyeneket már idéztünk. A chalonsi zsinatot azonban érdemes ilyen szempontból megfigyelni Morer szerint:

„A világi hatalom segítségét kérték és azt kívánták, hogy az uralkodó (Nagy Károly) gondoskodjon annak (a vasárnap) szigorúbb megünnepléséről. Amit ő ennek megfelelően meg is tett és minden követ megmozdított, hogy a nap tiszteletét biztosítsa. Törekvése sikerrel járt és uralma alatt az Úr napja figyelemreméltó alakot öltött. Uralkodása után azonban más arculatot vett magára”.⁶³⁷

A pápa segédkezet nyújtott a vasárnap lealacsonyításának kiderítésénél:

⁶³¹ Értekezések, 272.old.

⁶³² Ugyanott, 268.old.

⁶³³ Ugyanott, 283, 284.old.

⁶³⁴ Ugyanott, 268.old.

⁶³⁵ Értekezések az Úr napjáról, 284.old.

⁶³⁶ Ugyanott, 269.old.

⁶³⁷ Ugyanott, 270.old.

„És ennek megfelelően Eugenius (Özséb) pápa egy i.u. 826-ban, Rómában tartott szinóduson utasításokat adott, hogy a parókus papoknak figyelmeztetniük kell az efféle bűnösöket, hogy menjenek el a templomba és mondják el imádságaikat, nehogy máskülönbén balsorsot hozzanak magukra és szomszédaikra”.⁶³⁸

Mindez persze nem volt elégséges; így aztán egy másik zsinatot hívtak össze. Ezen a zsinaton talán első alkalommal álltak elő a híres, első nap megünneplése mellett felhozott érveléssel, ami manapság már mindenki előtt oly népszerű, miszerint a vasárnap azért bizonyul az igazi szombatnak, mert azokat az embereket, akik ezen a napon dolgoztak, villám sújtotta agyon. Így olvassuk:

„Mivel ezeket az atyai figyelmeztetéseket csak alig méltatták figyelemre, egy tartományi zsinatot tartottak Párizsban, három évvel később...829-ben, ahol a prelátusok arról panaszkodtak, hogy az Úr napját nem tartják meg a valláshoz illő tisztelettel... és ez az oka annak, hogy Isten néhány ítéletet küldött rájuk, mégpedig igen figyelemreméltó módon megbüntette azt a néhány embert, akik semmibe vették és meggyalázták azt. Mert - mondják sokan közülünk saját tudomásuk szerint, néhányan pedig hallomásból tudják, hogy néhány falusi embert, akik azon a napon állataikat terelték, villámlás sújtotta, mások pedig, akiket görcs ragadott meg tagjaikban, szerencsétlenül elpusztultak. Amiből nyilvánvaló, mennyire nem tetszett Istennek, hogy semmibe vették ezt a napot. Végül úgy összegeznek, hogy elsősorban kérjék meg a papokat és templomi szolgákat, majd a királyokat és hercegeket valamint az egész hívő népet, hogy használják fel legmesszebbmenő befolyásukat és teljes igyekezettel azon legyenek, hogy e nap tisztelete helyre legyen állítva, és a kereszténység jó híréért odaadóbban ünnepeljék az eljövendő időben”.⁶³⁹

További törvényhozásra volt szükség:

„Körülbelül két évvel később, egy Akon-ban tartott zsinaton elrendelték, kegyes Lajos uralkodása alatt, hogy sem perbeszédet, sem házasságkötéseket nem engedélyeznek az Úr napján”.⁶⁴⁰

De Nagy Károly törvénye, bár egyházi tekintély támogatta, ahogy a már idézett kánonokban ez kifejezésre jut, utódja, Lajos hanyagsága miatt igen erőtlenné vált. Nyilvánvaló, hogy a zsinatok kánonjai és rendeletei, bár az áthágókat sújtó rettenetes ítéletek említésével erősítették meg őket, mégsem voltak elégségesek arra, hogy a szent napot érvényre juttassák. Egy másik és még iszonyúbb rendelet kibocsátására törekedtek, az uralkodó támogatását megnyerve, ahogy itt megfogalmazást nyer:

„Azonnal beszédet intéztek az uralkodókhoz, Lajoshoz és Lotharhoz, hogy legyenek szívesek és fordítsanak több gondot erre. és küldjenek ki a meglévőknél szigorúbb rendeleteket és parancsokat, hogy rémülettel töltsék el alattvalóikat és rábírják őket, hogy tartózkodjanak a szántástól, pereskedéstől, piacozástól, melyek akkoriban újra szokásossá váltak; mindezt tették pedig az 853-as évben, végül pedig szinódust hívtak

össze Rómában IV.Leo pápasága idején”.⁶⁴¹

Az első napi szombat támogatói minden korszakban egy olyan törvény kibocsátásán fáradoztak, ami alkalmas arra, hogy félelmet keltsen azokban, akik nem szentelik meg ezt a napot. Törekvésük továbbra is hiábavalónak bizonyult. Ám ha tisztelnék ezt a napot, amit Isten sabbath céljára elkülönített, rátalálnának a jobbából származó, tűzgyújtásra vonatkozó törvényében arra a rendeletre, ami minden emberi törvényhozást teljesen feleslegessé tesz.⁶⁴²

Ezen a szinóduson a pápa igen nagy buzgalommal vette kezébe a dolgot. Heylyn igazolja, hogy Lajos és Lothar császárok idejében egy zsinatot tartottak Rómában IV. Leo pápasága idején:

⁶³⁸ Ugyanott, 271.old.

⁶³⁹ Ugyanott, 271.old.; A szombat története, 2. rész, 5. fej. 7. szak.

⁶⁴⁰ Értekezések...stb. 272.old.

⁶⁴¹ Ugyanott, 261.old.

⁶⁴² Ex, 20:6-11; Deut, 33:2.

„Ahol még határozottabban elrendelték, mint a korábbi időkben, hogy attól fogva senki ne merjen piacozni az Úr napján, még azokért a dolgokért se, amit enni akar és ne végezzen semmi olyan munkát, ami az állattartással összefügg. Ez a kánon pedig Rómában született, majd megerősítették Compeigne-ben, ezután pedig beletestésült a kánon-törvény közegébe, elismertté vált a kereszténység szinte minden részében minden további kérdés nélkül, különösen akkor, amikor a pápák elérték hatalmuk csúcsát és az összes keresztényt rábírták arra, hogy meghódoljanak előttük. Attól kezdve a nép, mielőtt igazán szembeszálltak vele, igazán elmondhatta: Ímé két király nem állt meg előtte, hogyan állnánk meg mi?” Az efelett érzett megdöbbenés miatt minden ember azonnal engedelmeskedett, minden kereskedőt rávettek arra, hogy hagyjanak fel munkájukkal és köztük a molnár jelenlétét is megkívánták még ha munkája a legkönnyebb volt.”⁶⁴³

Az első nap megszentelésének ez volt a leghatékonyabb alapvetése. Öt évvel ezután a következőket olvassuk:

„I.sz. 858. A bulgárok néhány kérdést küldtek Nicholas pápához, melyekre választ vártak. A válasz pedig, ami az Úr napját érintette az volt, hogy el kell álljanak minden világi munkától, stb.”⁶⁴⁴

Morer úgy tájékoztat bennünket a polgári hatalomra vonatkozóan, hogy

„Ebben az évszázadban Leo, a (konstantinápolyi) császár, becenevén a filozófus, korlátozta az állattartási munkákat, amelyeket Konstantin türelmi rendelete szerint megengedtek Keleten; Ugyanígy gondoskodott Nyugaton Theodórus, bajor király, aki egy rendeletet bocsátott ki, hogy annak a személynek, aki az Úr napján igát rak ökrére vagy szekérét hajtja, jobb oldali ökrét el kell kobozni, vagy ha szénát készített és hordta azon, kétszer fel kell szólítani, hogy hagyjon fel vele, s ha nem teszi, nem kevesebbet, mint 50 korbácsütést kell kapjon”.⁶⁴⁵

Az ebben az évszázadban kelt angliai vasárnap-törvényekről ezt olvassuk:

„I.sz. 876. Nagy Alfréd volt az első, aki a szász heptarchiát egyesítette és nem ez volt működésének legcsekélyebb része, hogy törvényt alkotott, miszerint a többi ünnepek között ezt a napot igen ünnepélyes keretek között kell megtartani, mert a mi Megváltó Krisztusunk ezen győzte le a gonoszt, azaz vasárnapon, ami Urunk feltámadásának hetenkénti emlékünnepe, mert ezzel győzte le a halált és azt, akinek hatalma van a halálon, tudniillik az ördögöt. És minthogy bármelyik más napon elkövetett szentségtörésért járó büntetés az volt, hogy visszatérítse az ellopott dolog értékét és ezzel együtt elveszítse egyik kezét, hozzátette, hogyha bárkit vétkesnek találnak ebben a bűnben az Úr napján, kétszeres büntetést kapjon”.⁶⁴⁶

Tizenkilenc évvel később a pápa és zsinata még inkább megerősítette a szent napot. A németországi Freiburgh-i zsinat, i.u. 895-ben Formosus pápa idején elrendelte, hogy az Úr napját az „embereknek imádkozással és az Úr szolgálatára való teljes odaszenteléssel kell eltölteni, aki máskülönben talán haragra gerjed”.⁶⁴⁷ A vasárnap megszentelésének megalapozása érdekében végzett munka élen járt Angliában:

„Aethelston király... a 928. évben törvényt alkotott, miszerint nincs többé piacozás, sem polgári pereskedés az Úr napján az árucikk elkobzásának büntetése mellett. Ugyanakkor harminc shilling bírságot is kell fizetni minden törvénszegésért”.⁶⁴⁸

Az angol egyházfiak összehívásakor körülbelül abban az időben elrendelték, hogy vasárnapon mindennemű adás-vételnek, pereskedésnek stb. szünetelnie kell. Ha viszont valaki áthágja ezek valamelyikét is - ha szabad ember - fizessen tizenkét aranyat, ha szolga, meg kell korbácsolni. Továbbá arról tájékoztatnak, hogy

„Körülbelül i.sz. 943. -ban Otho canterbury érsek elrendelte, hogy az Úr napját minden elképzelhető figyelmeztetés felhasználásával meg kell tartani a kánon és az ősi gyakorlat szerint”.⁶⁴⁹

⁶⁴³ A szombat története, 2. rész, 5. fejezet, 7. szak. Morer, 272. old.

⁶⁴⁴ Ugyanott,

⁶⁴⁵ Értekezések, 261, 262. old.

⁶⁴⁶ Ugyanott, 284, 285. old.

⁶⁴⁷ Ugyanott, 274. old.

⁶⁴⁸ Ugyanott, 285. old.

⁶⁴⁹ Ugyanott, 286. old.

„I.sz. 947. Edgar király megparancsolta, hogy az ünnepet szombat délután három órától hétfő hajnalig kell tartani”.⁶⁵⁰

Ethelred király, Edgar fiatalabb fia, aki 1009-ben jutott hatalomra, összehívta az összes angol egyházfit egy egyetemes zsinatra Elfeagus, canterbury és Wolstan yorki érsek idején. És megkívánták, hogy mindenki sokkal buzgóbban ünnepelje a vasárnapot és mindazt, ami azzal összefügg”.⁶⁵¹

A vasárnapünneplés Norvégiában is megvetette a lábát. Heylyn egy „Olaus nevű, 1028 táján élt norvég király kegyességéről azt mondja:

„Mivel egyik vasárnap igen komoly gondolat foglalkoztatta és a kezében volt egy kis sétatálca, vette a kését és farigcsálni kezdte, ahogy a férfiak teszik néha, amikor gondolataikat leköti, vagy foglalkoztatja valami ügyes-bajos dolog. Amikor pedig megmondták neki, úgy tréfásan, hogy vétett a szombat ellen, összegyűjtötte a kis forgácsokat, kezébe vette őket és meggyújtotta, hogy így - mondta Crantzius - bosszút álljon önmagán, amiért bár nem tudatosan, de vétett Isten parancsa ellen”.⁶⁵²

A munka Spanyolországban is haladt előre. 1050-ben egy zsinatot tartottak Coy-ben Ferdinánd kasztíliai király uralkodása alatt, IX. Leo idején, ahol törvénybe iktatták, hogy az Úr napját teljes egészében a mise hallgatásának kell szentelni”.⁶⁵³

Az egyház doktorai nem késlekedtek, hogy a nép tudatában e tiszteletreméltó nap szentségét megerősítsék. Heylyn az alábbiakat állítja:

„Damiani Péter, aki 1056-ban élt, azt mondta a purgatóriumban lévő lelkekről, hogy minden egyes Úr napja megszabadítja őket fájdalomtól és madarak alakjában fel- és szállnak az Avernus tóra.”⁶⁵⁴

Ugyanakkor egy másik, hasonló jellegű érvet hoztak elő, hogy megünneplését még szigorúbbá tegyék. Morer egy olyan embercsoportról tájékoztat bennünket, akik ebben a korszakban a vasárnap-ünneplés legbuzgóbb támogatói voltak:

„Mások mégis mentek a maguk útján és hogy megtérteiket rábírák arra, hogy ezt a napot nagyobb igyekezettel és gondossággal töltsék el, előhozakodtak a pokolban lévő átkozottak iránti szájalom és könyörület régi érvével, akiknek akkor van több kevesebb megnyugvása, megkönnyebbülése és szabadsága a gyötrelmekről ezen a napon, amilyen buzgón és amilyen mértékben hozzátartozóik ünneplik ezt a napot.”⁶⁵⁵

Ha tehát szigorúan megünnepelek ezt a szent ünnepet, pokolban lévő barátaik élvezik annak áldását, hogy enyhülnek gyötrelmeik azon a napon. Az i.u. 1078-ban Rómában tartott zsinaton VII. Gergely pápa elrendelte, hogy ahogy a szombatot hosszú ideig böjt napnak tekintették, azok, akik keresztények akarnak lenni, azon a napon ugyanúgy tartózkodjanak a húsevéstől.⁶⁵⁶ A katolikus egyház keleti részében a tizenegyedik században a szombatot még szentségében egyenlőnek tekintik a vasárnappal. Heylyn ezzel ellentétbe állítja az egyház nyugati felének a megnyilatkozását:

„De máskéülben ez régi dolog volt a Római egyházban, ahol dolgoztak és böjtöltek... és ez egy kis ellenkezéssel és félbeszakítással, megóvott attól, amit a hetedik század elején Róma városában tettek, amit Gergely nemsokára szét is zúzott, aki akkor püspöke volt, ahogy korábban megjegyeztük. De akárhogy is volt, a második Orbán nevet viselő az áldott szűz hetenkénti szolgálatára rendelte azt és intézményesítette egy Clermont-ban, i.u. 1093-ban tartott zsinaton, hogy a mi asszonyunk szolgálatát kellene azon elrendelni, hogy azon a napon minden keresztény ember a legmesszebbmenő odaadással imádja őt”.⁶⁵⁷

⁶⁵⁰ Ugyanott,

⁶⁵¹ Ugyanott, 286.old.

⁶⁵² A szombat története, 2. rész. 5. fej. 2. szak.

⁶⁵³ Értekezések, 274.old.

⁶⁵⁴ A szombat története, 2. rész. 5. fej. 2. szak.

⁶⁵⁵ Értekezések, 68.old.

⁶⁵⁶ Binius, 3. köt. 1285.old. 1606-os kiadás.

⁶⁵⁷ A szombat története, 2. rész. 5. fej. 1. szak.

Úgy tűnik, hogy ez volt a Magasságos megaláztatásának a maximuma. A nagy Teremtő emlékünnepeket olyan ünneppé alacsonyították le, hogy azon Máriát imádják, mégpedig az „Isten anyja” cím alatt! A tizenkettedik század közepén az angol királyt megintették, hogy ne tűrje, hogy az emberek vasárnap dolgozzanak. II. Henrik kb. i.u. 1155-ben kezdett uralkodni.

„Azt mondják róla, hogy volt egy jelenése a Dél-Wales-i Cardiff-ban, miszerint Szt. Péter megbízta őt, hogy vasárnaponként birodalmában sehol se legyen adás-vétel és ne végezzenek szolgai munkát sem”.⁶⁵⁸

Még nem fektették le az alapját megfelelő módon a vasárnap szentségének, mert a megünneplésére vonatkozó isteni igazolásról mindeddig nem gondoskodtak. Ennek a módjáról, ahogy ennek a sürgető szükségletnek eleget tettek, az igen elismert történész, Roger Heveden tesz említést, aki éppen akkor élt, amikor a pápa ezt az igen szükséges rendelkezést megalkotta és kibocsátotta. Heveden arról tájékoztat minket, hogy Eustace, a normandiai Flaye apátja 1200-ban Angliába jött, hogy az Úr igéjét prédikálja és szolgálatát sok különös csoda kísérte: Igen sokat buzgólkodott a vasárnap mellett. Így szól erről Heveden:

„Londonban és Anglia sok más helyén prédikálásával elérte, hogy attól kezdve az emberek nem merték eladásra kitenni és árusítani portékáikat az Úr napján”.⁶⁵⁹

De Heveden azt is elmondja, hogy az „emberiség ellensége az Istennek ezt az emberét a törvényszegés szolgálai ellen támasztotta” és úgy tűnik, hogy mivel nincs vasárnapra vonatkozó parancs, igen szorult helyzetben volt. A történész ekképpen folytatja:

„Azonban a Sátán szolgálaitól így megítélten az apát nem volt hajlandó tovább zaklatni az angliai prelátusokat prédikálásával, hanem visszatért Normandiába, arra a helyre ahonnan jött!”⁶⁶⁰

Ám Eustace, noha elutasították, egyáltalán nem gondolt arra, hogy felhagy a küzdelemmel. Bár nem volt parancsa az Úrtól, amikor először Angliába jött, de egy évig tartó utazása a kontinensen elégséges volt arra, hogy megszerezze azt, aminek korábban híjával volt. Heveden elmondja hogyan tért vissza a következő évben a szükséges rendelettel:

„Ugyanebben az évben (1201) Eustace, Flaye apátja visszatért Angliába és prédikálta az Úr igéjét városról városra, helyről helyre járva és megtiltotta mindenkinek, hogy termékeit áruba bocsássa az Úr napján. Mert azt mondta, hogy aláírással ellátott parancsa van, ami az Úr napjának megünneplését illeti, olyan parancsa, ami a mennyből szállt alá”.

„AZ ÚR NAPJÁRA VONATKOZÓ SZENT PARANCS

ami a mennyből szállott alá Jeruzsálembe és Szent Simon oltárán akadtak rá, ahol Krisztust megfeszítették a világ bűneiért. Az Úr leküldte ezt a levelet, amit Szent Simeon oltárán találtak és miután néhány ember három nap és három éjjel nézte, a földre estek és Isten irgalmáért esedeztek. A harmadik óra elteltével a pátriárka és Acharius érsek felkeltek és megnyitották a tekercset és a szent levelet átvették Istentől. És amikor kézbe vették ezt az írást találták benne:

„Én vagyok az Úr, aki megparancsolta nektek, hogy ünnepeljétek meg az Úr szent napját, amit nem tartottatok meg és nem tértetek meg bűneitekből, ahogy evangéliumomban megmondtam: Az ég és a föld elmúlik, de az én szavaim el nem múlnak. Én hirdetem nektek megtérést és az élet megjobbítását, de nem hittetek nekem. Én küldtem ellenetek a pogányokat, akik véreket ontották a földön és mégsem hittetek nekem és mivel nem szenteltétek meg az Úr napját és néhány napig éhséget szenvedtetek, de nemsokára jóllakattalak titeket és ezután mégis rosszabbul cselekedtetek. És még egyszer, ez az én akaratom, hogy szombaton kilenc órától kezdve hétfő napkeltéig senki se végezzen semmilyen munkát, kivéve azt, ami jó”.

⁶⁵⁸ Morer, 288.old. Heylyn, 2. rész, 7. fejelet 6. szak.

⁶⁵⁹ Roger de Heveden, évkönyvei, Bohn féle kiadás. 2. köt. 487.old.

⁶⁶⁰ Ugyanott,

Ha viszont valaki így tesz, bűnbánattal fizessen kártérítést, és ha nem engedelmeskedtek ennek a parancsnak, bizony mondom néktek, székeimre, trónomra, kerubjaimra tett eskü alatt vádollarok titeket, akik figyelik szent székeimet, hogy egyetlen más levelet sem küldök néktek parancsaimmal, hanem megnyitom az egeket és eső gyanánt kövek esnek majd rátok és fa és forró víz éjjel és senki tehet óvintézkedést ellene és így pusztítok el minden gonosz embert.

Ezt én mondom néktek, az Úr szent napjéért halállal haltok és szentjeim más ünnepeiért, amit nem tartottatok meg; vadakat küldök rátok, amelyeknek oroszlán feje, női haja, teve farka van és olyan kiéhezettek, hogy felfalják testeiteket és a holtak kriptáiba szeretnétek menekülni, hogy elrejtsetek magatokat a vadaktól való félelem miatt; és elveszem a nap világosságát szemeitek elől és sötétséget bocsátok rátok és mivel nem láttok, egymást vágjátok és elfordítom arcomat tőletek és nem mutatok irgalmat irántatok. Mert megégetem testeteket és szíveteket és mindazokét, akik nem tartják meg szentül az Úr napját.

Hallgassatok szavamra, hogy el ne vesszettek a földön az Úr szent napja miatt. Távozzatok el a gonosztól és mutassatok bűneitek miatti bűnbánatot. Mert ha nem így tesztek, elpusztultok, mint Sodomá és Gomora. Nos tudjátok meg, hogy az én legszentebb anyám, Mária és az igen szent angyalaimnak az imádságai mentenek meg titeket, akik naponta imádkoznak értetek. Adtam nektek bőségesen búzát és bort és mégsem engedelmeskedtek nekem. Mert özvegyek és árvák kiáltanak hozzátok naponta és nem mutattok irántuk irgalmat. A pogányok irgalmat mutatnak, de ti egyáltalán nem. A fákat, melyek gyümölcsöt teremnek bűneitekért kiszáritom, a folyók és források nem adnak majd vizet.

Törvényt adtam néktek a Sinai hegyen, amit nem tartottatok meg. Saját kezeimmel adtam törvényt nektek, amit nem ünnepeltetek meg. Miattatok születtem erre a világra és az ünnepnapokat nem tartottátok meg. Gonosz emberek lévén nem tartottátok meg feltámadásom Úr napját. Jobb kezemmel esküszöm néktek, ha nem ünnepelitek meg az Úr napját és szentjeim ünnepeit, a pogány népeket küldöm rátok, hogy levághassanak titeket. És mégis mások dolgai után jártok és nem veszitek figyelembe ezt? Ezért még rosszabb fenevadakat küldök ellenetek, akik majd felemészti asszonyaitok mellét. Megátkozom azokat, akik az Úr napján gonoszt művelnek.

Azokat, akik igaztalanul cselekesznek testvéreik iránt, megátkozom. Akik igazságtalanul ítélik a szegényt és az árvákat a földön azokat is megátkozom. Elpártoltok tőlem és a világ fejedelmét követitek. Figyelmezzetek szavamra és irgalmas áldásomban részesültek. De ti nem hagyjátok abba gonosz tetteiteket, sem ördögi műveiteket. Mert hamisan esküsztek, paráználkodtok ezért a nemzetek körül fognak benneteket és miként a vadak felfalnak titeket.”⁶⁶¹

Egy ilyen dokumentum tényleg eljutott Angliába ebben az időben és az itt ismertetett módon és olyan sokan tanúskodtak hitelessége mellett, hogy nem hagyott maga után semmi kétséget.⁶⁶² Matthew Paris, csakúgy, mint Heveden valójában Eustace kortársa volt. Heveden tulajdonképpen még a tizenkettedik századhoz tartozik, mert röviddel azután halt meg, hogy Eustace tekercsével megérkezett. Matthew Paris pedig már a tizenharmadik század gyermeke, minthogy igen fiatal volt (1201), amikor a tekercs Angliába került. Mindkettő jó hírnévnek örvendő hitelességét tekintve. Annak a századnak az íróiról szólva Mosheim az alábbiak szerint tesz bizonyosságot Matthew Paris megbízhatóságáról:

„A történészek között az első hely Matthew Parist illeti, az igen érdemes író, mind tudása mind pedig körütekintő pontossága miatt”.⁶⁶³

Dr. Murdock azt mondja róla:

„A középkor legjobb történészeinek tartják, művelt, független, becsületes és megfontolt”.⁶⁶⁴

Matthew Paris beszámol arról, hogy Eustachius apát visszatért Normandiából és közzéteszi tekercsének egyik másolatát, amit magával hozott valamint azt az ismertetést, mely tanúsítja, hogy a tekercs a mennyből szállt alá, ahogy azt az apát

⁶⁶¹ Heveden, 2. köt. 526-528.old.

⁶⁶² Lásd Matthew Paris, Historia Major, 200, 201.old. 1640-es kiadás. Binius, Zsinatok ad. am. 1201. 3. köt. 1448, 1449.old; Wilkins, Concilia Magnae Britannicae et Hibernae, 1. köt. 510, 511.old. London, 1737; Sir David Dalrymple, Történelmi emlékezések, 7, 8. old. 1769.-es kiad; Heylyn; A szombat története, 2. rész, 7. fej. 5. szak. Morer, Az Úr napja, 288-289.old. Hessey, Vasárnap, 90. 321.old. Gilfillanus, Sabbath, 399.old.

⁶⁶³ Maclaine, Mosheim, 13. szd. 2. rész. 1. fej. 5. szak.

⁶⁶⁴ Murdock, Mosheim, 13. szd. 2. rész, 2. fej. 5. szak. 19. megj.

maga elmondta. Arról is tudósít, hogyan jutott hozzá, miközben nyomon követi a tekercs történetét attól a ponttól kezdve, amikor a pátriárka összeszedte bátorságát, hogy kézbe vegye, addig az ideig, amikor apátunk megbízást kapott arra, hogy Angliába hozza. Így mondja:

„De amikor a pátriárka és szentföld minden egyházfia szorgalmasan megvizsgálta e levél tartalmát, egy alapos tanácskozáson elhatározták, hogy a levelet megítélés céljából el kell küldeni a római főpápnak, hogy meglássák, mit határoz, mi legyen a teendő, ami mindenkinek tetszésére lesz. És amikor hosszasan és részletesen a pápa úr tudomására hozták, azonnal hírnököket rendelt, akiket kiküldtek a világ különböző részeibe, hogy prédikálják mindenfelé a levél tanítását, az Úr velük munkálkodott és az azokat kísérő jelekkel megerősítette szavaikat. Köztük volt Flaye apátja is, névszerint Eustachius is, egy kegyes, művelt férfiú, aki miután Angliába jött, számos csodával ragyogta be azt.”⁶⁶⁵

Most már tudjuk, hogy mi történt az apáttal abban az évben, amikor távol volt Angliától. Első angliai küldetésével nem tudta megalapozni az első nap szentségét, mert nem volt ezt célzó isteni felhatalmazása. Így aztán visszavonult a küldetéstől elég hosszú időre, hogy ismertté tegye a pápa úr előtt az ügy szükséges voltát. De amikor másodszor is eljött, hozta a vasárnapra vonatkozó isteni hitelesítést és ezzel együtt a pápa megbízását, ami felhatalmazta őt arra, hogy hirdesse ezt a népnek és tájékoztassa őket arról, hogy azok küldték ezt Őszentségének Jeruzsálemből, akik látták aláhullani az égből. Ha Eustace maga formálta volna ki ezt a dokumentumot, majd hamisított volna egy a pápától való megbízatást, néhány hónap alatt lelepleződött volna a szélhámosság. Eredetiségüket tehát soha nem kérdőjelezték meg, amint az is mutatja, ahogy a kor legjobb történészei is megörökítették e tekercs esetét. Ha e tekercs létrejöttével kapcsolatos felelősséget vizsgáljuk, közvetlenül eljutunk a római pápához. A pápának az az állítása, hogy a tekercset azoktól kapta, akik látták aláhullani az égből, ez Őszentségének a nép részére adott garanciája arra nézve, hogy a tekercs Istentől jött. Az abban az időben élő történészek, akik ezt feljegyezték, maguk is beérték annyival, hogy Eustace egy tekercset hozott a pápától és hitték, hogy a pápa azt adja közre, amit az égből kapott. III.Ince volt az, aki akkoriban betöltötte a pápai hivalt. Bower így beszél róla:

„Ince tökéletesen alkalmas volt, hogy a pápai hatalmat és tekintélyt legmagasabb csúcsára emelje és majd látni fogjuk, ahogy nagy ügyességgel minden kínálkozó alkalmat kihasznál, hogy célját elérje.”⁶⁶⁶

Egy másik kiváló szaktekintély pedig így fogalmaz:

„Korának külső körülményei is elősegítették Ince nézetének kialakulását és érvényesítését és képessé tette arra, hogy főpapságát Róma történetírásában a legjelentősebbé tegye. A római szék világi és lelki felsőbbségének ez a kulminációs pontja.”⁶⁶⁷

Pontifikátusát joggal tekinthetik a Római Szék legnagyobb hatalma időszakának”⁶⁶⁸.

A sötét középkor sűrű sötétsége még a földet borította, amikor a főpap, aki a pápaságot legnagyobb felemelkedéséhez segítette, elfoglalta a pápai trónt. Két dolgon érdemes elgondolkozni, amit egymással való összefüggésükben itt kellene megemlíteni is:

⁶⁶⁵ Matthew Paris, Historia Major, 201.old. „Cum autem Patriarcha et clerus Terrae sanctae, hunc epistolae tenorem diligenter examinassent; communi deliberatione decretum est, ut epistola ad iudicium Romani Pontificis transmitteretur; wuatenus quiquid ipse agendum decrevit placet universis. Cumque tandem epistola ad domini Papae notitiam pervenisset continuo praedicatorum ardinavit; qui per diversas mundi partes profecti, praedicaverunt ubique epistolae tenorem; Domino cooperante et sermonem eorum confirmante, sequentibus signis. Inter quos Abbas de Flai nomine Eustachius, vir religiosus et literali scientia cruditis, regnum Angliae aggressus: multis ididem miraculis corruscavit”. -A Harvard Egyetem Könyvtára.

⁶⁶⁶ A pápák története, 2. köt. 535.old.

⁶⁶⁷ M’Clintock és Strong, Cyclopédia, 4. köt. 590.old.

⁶⁶⁸ Ugyanott, 4. köt. 592.old.

1. A pápai bitorlás első tette volt ez a vasárnap érdekében kiadott ediktum.⁶⁶⁹

2. A pápai bitorlás legmagasabb csúcsát jelezte a pápa cselekedete, hogy isteni előírást bocsátott ki a vasárnap megünneplésére.

Eustace küldetését csodák igazolták, amelyeket érdemes átolvasni azoknak, akik csak azért hisznek az első nap szentségében, mert atyáik is így hitték. Itt megismerhetjük, mit tettek hat évszázad óta, hogy atyáik gondolatvilágában megerősítsék ezeket az elgondolásokat. Eustace Yorkba jött, Észak-Angliába és tiszteletteljes fogadtatásra talált:

„Az Úr igéjét prédikálta, az Úr napjának és más ünnepek megtöréséről beszélt és bűnbánatra bírta a népet és feloldozást adott azzal a feltétellel, hogy a jövőben illő tiszteletet tanúsítanak majd az Úr napja és a szentek többi ünnepe iránt és nem végeznek ezeken a napokon semmiféle köznap munkát”.⁶⁷⁰

Erre a nép, akik engedelmesek voltak Isten iránt, prédikálására megfogadta Isten előtt a jövőre nézve, hogy az Úr napján nem vesznek és el sem adnak semmit, kivéve talán az ételt és az italt az átutazóknak”.⁶⁷¹

Az apát intézkedett a szegények javára történő alamizsnagyűjtést illetően és megtiltotta, hogy a templomokat javak eladására és peres ügyek tárgyalására használják. Erre a király is beleavatkozott, a következőképpen:

„Tehát e szent embernek ez és más figyelmeztetése által az emberiség ellensége irigy lett és a sötétség fedelmeinek és hercegeinek a lelkére kötötte és megparancsolta, hogy mindenkit, aki megtartja az előbb megfogalmazott tantételeket és még inkább azokat, akik rosszállták a piacozást az Úr napján, a királyi törvényszékek elé kell állítani, hogy elégtételt vegyenek, ami az Úr napjának megünneplését illeti”.⁶⁷²

Úgy látszik, hogy a templomban piacoztak az Úr napján és Eustace megpróbálta viaszorítani ezeket, amikor a portékák templomi árusítását megtiltotta. Most pedig, hogy megerősítse a tekercs tekintélyét és a király ellenkezését semlegesítse, néhány igen különleges csodáról számol be. A tekercs megtiltotta a munkát „szombaton kilenc órától (du. 3. óra) hétfő napkeltéig”. Most pedig olvassuk csak el mi történt az engedetlenekkel:

„Szombaton egy bizonyos Beverly-ből való ács, aki a nap kilencedik órája után, feleségének üdvös tanácsa ellenére egy faéket készített s a földre esett és benuálással sújtatott. Egy asszony, egy takács, aki szombaton a kilencedik óra után afelett való idegességében, hogy befejezze a szövöt egy részét, elhatározta, hogy megcsinálja, földre esett, benuálás sújtotta és elvesztette a hangját. Rafferton-ban, ami ugyancsak egy Roger Arundel gazdához tartozó falu volt, egy cipőt készített magának és parázs alatt megsütötte szombaton kilenc óra után majd evett belőle, egy részét pedig eltette reggelre, de amikor megtörte azt az Úr napján, vér fakadt belőle és aki látta tanúsítja és bizonyágtétele igaz”.

Wakefieldben is az egyik szombaton, miközben egy molnár kukoricájának őrlésére figyelt, hirtelen liszt helyett véráradat tört elő, hogy az odahelyezett edény majdnem megtelt vérrel és a malomkövek mozdíthatatlanul megálltak a víz erős áramlása ellenére. Akik látták azt mondták: Kímélj minket Urunk, kíméld meg népedet!

Lincolnshire-ben egy asszony szintén tésztát dagasztott és a sütőbe tette szombaton kilenc óra után. Akkor tette a sütőbe, amikor az már igen forró volt, de amikor kivette, nyersnek találta, mire újra betette a sütőbe, ami megint csak forró volt, és a következő napon, hétfőn is, amikor azt feltételezte, hogy majd megsült kenyereket talál, csak nyers tésztára lett.

Ugyanabban a megyében, amikor egy bizonyos asszony tésztát dagasztott azzal a szándékkal, hogy sütőhöz viszi, a férje azt mondta neki: szombat van, elmúlt már kilenc óra, tedd félre hétfőig, mire az asszony engedelmeskedett férjének és úgy tett, ahogy az parancsolta. Letakarta a tésztát egy vászonnal, majd a következő nap odament, hogy megnézzze a tésztát vajon nem kelt-e ki az élesztő hatására és nem csorgott-e túl

⁶⁶⁹ Lásd e mű 274. oldalát!

⁶⁷⁰ Hoveden, 2.köt- 528.old.

⁶⁷¹ Hoveden, 2. köt. 528.old.

⁶⁷² Ugyanott, 2. köt. 529.old.

az edény oldalán, azt találta, hogy az isteni akarat elkészítette a kenyereket. Jól megsültek evilági anyag tüze nélkül. Ezt a változást a magasságban lakozó jobbja munkálta”.⁶⁷³

A történetíró arról panaszkodik, hogy ezek a csodák nem voltak hatással a népre és hogy jobban féltek a királytól, mint Istentől és így mint „a kutya, amelyik visszatér a saját okádásához, úgy tértek vissza az Úr napján tartott piacozáshoz”.⁶⁷⁴

Ez volt az első kísérlet Angliában Szt. Péter 1155-ös megjelenése után, hogy isteni tekintéllyel látták el a vasárnap-ünneplést. „Ez azt mutatja” - amint Morer érdekesen megjegyzi - hogyan törekedtek szorgalmas férfiak ebben az időben arra, hogy ezt a nagy napot komolyan megünnepelessék”.⁶⁷⁵ És Gilfillanus is, akinek alkalma nyílt, hogy megemlítsen a mennyből alászálló tekercs történetét, egyetlen kárhoztató szót sem szól a vasárnap érdekében véghezvitt kegyes csalásokról, hanem egyszerűen úgy beszél a mi apátunkról, mint „erről a lelkes személyről”.⁶⁷⁶

Két évvel azután, hogy Eustace tekercsével Angliába érkezett, i.u. 1203-ban zsinatot tartottak Skóciában, hogy bevezetik és megalapozzák az Úr napját abban az országban.⁶⁷⁷ A tekercset, ami az égből hullott alá, hogy e nap megünneplését tekintve a szentírási tekintély hiányát pótolja, csodálatosan beépítették a zsinat ügymenetébe, noha Dr. Heylyn arról tájékoztat bennünket, hogy a skótok annyira készségesek voltak arra, hogy alkalmazkodjanak a pápa akaratához, hogy nem volt szükség a mennyei csarnokokból aláhulló csomagra, sem a vele együttjáró csodákra.⁶⁷⁸ Morer mégis kijelenti, hogy ezt a csomagot valójában erre az alkalomra készítették:

„Ebből a célból ismét elkészítették és felolvasták a skóciai zsinaton, amit 1203-ban, III. Ince pápa idejében tartottak meg, William király uralma alatt, aki törvénybe foglalta, hogy a szombatot déli tizenkettőtől szentnek kellene tekinteni és senki se foglalkozzon ilyen világi üzletekkel, ügyekkel, amelyek ünnepnapokon tiltottak. Harangozáskor pedig az emberek szent cselekedetekkel foglalatoskodjanak, prédikációkra és effélékre járjanak. és ezt kell folytatniuk hétfő reggelig. És büntetést rónak ki azokra, akik az ellenkezőjét csinálják. Körülbelül 1214-ben, tizenegy évvel később, III. Sándor, skót király újra elrendelte a Scone-ban tartott parlamentben, hogy senki se halásszon semmilyen vízben a szombat esti imádságtól hétfő napkeltéig, amit azután I. Jakab király is megerősített.”⁶⁷⁹

Úgy látszik, hogy a pápai Úr napja szentségét könnyebben megalapozták azáltal, hogy az ősi szombat egy részét is belefoglalták. Ennek az intézménynek a megalapozási munkáját mindenhol céltudatosan vitték előre. Angliáról ezt olvassuk:

„Az 1237. évben III. Henry a király és Edmund de Abandon, canterbury érsek egy alkotmányt készített, amiben azzal az igénnyel álltak elő, hogy minden pap tiltsa meg a parókiájához tartozóknak, hogy a piacra járjanak az Úr napján, és hogy otthagyják a templomot, ahol össze kellene gyülekezniük, hogy a napot imádsággal és Isten szavának hallgatásával töltsék. És mindezt exkommunikáció terhe mellett”.⁶⁸⁰

Franciaországról így tájékozódunk:

„1244-ben összeült a Lyons-i zsinat és egyházi fenyíték terhe mellett elvonta az embereket a mindennapi munkától az Úr napján és más ünnepeken”.

⁶⁷³ Hoveden, 2. köt. 529. 530.old.

⁶⁷⁴ Ugyanott,

⁶⁷⁵ Értekezések, 290.old.

⁶⁷⁶ Gilfillanus, Sabbath, 399.old.

⁶⁷⁷ Binius, Zsinatok, 3. köt. 1448, 1449.old.

⁶⁷⁸ Heylyn, 2. rész. 7. fejezet. 7. szak.

⁶⁷⁹ Értekezések, 290. 291.old.

⁶⁸⁰ Értekezések, 291.old.

I.sz. 1282. a franciaországi Angeirs-i zsinat megtiltotta a molnároknak, hogy vízzel vagy másképp gabonájukat öröljék szombat estétől vasárnap estig”.⁶⁸¹

A spanyolok sem maradtak le ebben a ténykedésben:

„I.sz. 1322. Ebben az évben színódust hívtak össze a kasztíliai Valladolidban, majd törvényerőre emelték, amit korábban megköveteltek, hogy „senki se folytasson legeltetést és ne gyakorolja magát semmiféle műszaki jellegű foglalatosságban az Úr napján, vagy más szent napokon, de ahol a szükségesség és kegyesség munkájáról volt szó, azt a parókia papja kell megítélje”.⁶⁸²

Az egyház vezetői és Anglia királysága szorgalmasak voltak az első nap szentségének megalapozásában. Az alábbi rendeletek mégis azt mutatják, hogy nem ismertek egyetlen bibliai parancsot sem, hogy megünneplését kierőltessék.

„I.u. 1358. Istippe, canterbury érsek igen nagy ügybuzgalommal így beszélt: Igen szavahihető személyek elbeszéléséből tudjuk, hogy tartományunkon belül, különböző helyeken egy igen merész, sőt gyalázatos szokás uralkodott el, hogy az Úr napján vásárokat és piacokat tartottak. A kánoni engedelmesség folytán szigorúan megbízzuk és megparancsoljuk testvéreinknek, hogy ha népeteket hibásnak találjátok a helyszínen, haladéktalanul figyelmeztessétek vagy figyelmeztettessétek őket, hogy tartózkodjanak attól, hogy piacokra és vásárokra járjanak az Úr napján... Az önféjük esetében pedig, akik e dologban ellenetekre tesznek vagy szólnak, törekednetek kell arra, hogy egyházi tilalmakkal visszatartsátok őket és minden törvényes eszközzel állítsátok meg ezeket a különködéseket.

A polgári hatalom sem hallgatott. Abban az időben Edward király egy törvényt alkotott, hogy a gyapjút ne tegyék ki vasárnaponként a piacra és más komoly ünnepeken az év folyamán. VI. Henrik király uralkodása alatt, amikor a canterbury érsek Dr. Stafford volt, i.sz. 1444-ben, elrendelték, hogy a vásárokat és piacokat nem lehet többé templomokban és templomudvarokon tartani az Úr napján, vagy más ünnepeken kivéve aratás idején”.⁶⁸³

Figyeljük meg, hogy a vásárokat és a piacokat Angliában a templomokban tartották vasárnaponként még 1444-ben is! Sőt még ezután is megengedték, hogy aratás idején ilyen vásárokat tartsanak. Az európai kontinensen a vasárnap szentségét állhatatosan szorgalmazták. A Bourges-i zsinat a következőképpen sietti megünneplését:

„I.sz. 1532. Az Úr napját és más ünnepeket ezzel a szándékkal alapították, hogy a külső munkától tartózkodó hűséges keresztények még szabadabban és nagyobb kegyességgel adják át magukat az Isten imádására”.⁶⁸⁴

Úgy látszik nem ismerték azt aényt, hogy amikor Isten félelmére emberi előírások felhasználásával tanítanak, az efféle istentisztelet hiábavaló.⁶⁸⁵ A következő évben összeült Rheimsi zsinat ezt a rendeletet adta ki:

„I.sz. 1533. Gyűljön össze a nép a parókiához tartozó templomokban az Úr napján és más ünnepeken és legyenek jelen a miséken, igeszolgálatokon és esti áhítatokon. Ezeken a napokon senki se adja magát játékokra, táncra, főleg az egyházi szolgálatok idején.” A történetíró hozzáteszi: „Ugyanebben az évben egy másik színóduson, Tours-ban elrendelték, hogy az Úr napját és más ünnepeket kiközösítés terhe mellett tisztelettel meg kell ünnepelni.”⁶⁸⁶

A következő évben összeült zsinat őszintén megvallotta a szombat isteni és a helyébe lépő ünnep emberi eredetét:

„I.u. 1584. Minden keresztény emlékezzen meg arról, hogy a hetedik napot Isten megszentelte és nemcsak a zsidók kapták és ünnepelték, hanem mindenki más is, akik igényt tartottak arra, hogy imádják Istent, noha mi keresztények szombatunkat az Úr napjára változtattuk. Egy napot tehát meg kell tartani minden világi

⁶⁸¹ Ugyanott, 275.old.

⁶⁸² Ugyanott,

⁶⁸³ Értekezések, 293, 294.old.

⁶⁸⁴ Ugyanott, 279.old.

⁶⁸⁵ Ésa, 29:13; Mt, 15:9.

⁶⁸⁶ Morer, 280.old.

üzlet, pereskedés, megegyezés, fuvarozástól való tartózkodással az értelem és a test megnyugvásának kielégítésével. Istenről és az isteni dolgokról való elmélkedéssel semmi más nem szabad tennünk, csak kegyes tetteket, imákat mondhatunk, zsoltárokat énekelhetünk.”⁶⁸⁷

Nyomon követtük tehát a vasárnapünneplést a katolikus egyházban a reformációt követő időszakig. Az utolsóként idézett zsinat egyenesen megvallotta, hogy az isteni rendelkezés helyét emberi rendelkezés bitorolta. Mégis arra törekedtek, hogy azzal kárpótolják a szombat megsértését, hogy a vasárnapot kegyességben, imádsággal és zsoltárokkal töltik. Ez egy jelenleg is gyakran elfogadott eljárás, hogy mentegetőzzenek azért, mert a negyedik parancsolatot áthágták. Ki tudná elolvasni a vasárnap-törvények hosszú listáját, amelyek nem a Törvényadótól valók, aki „képes ölni és eleveníteni”, hanem pápáktól, császároktól és zsinatoktól, anélkül, hogy elfogadnák Neander nézetét: „A vasárnap megünneplése, éppúgy, mint minden más ünnep, mindig is csak emberi rendelkezés?

⁶⁸⁷ Ugyanott, 281, 282.old.

XXI. fejezet - A SZOMBAT NYOMAI A SÖTÉT KÖZÉPKORBAN

A sötét középkor meghatározása - Isten népe nyomkövetésének nehézsége e korszakban. A szombatot lényegileg teljesen elnyomták a katolikus egyházban az V. század végén - Szombatünneplők Rómában kb. i.sz. 600 körül - Nagy Britannia - Columba valószínűleg szombatünneplő - A valdenses - ősiségük - Széleskörű elterjedésük - jellegzetességeik. E nép egy részének szombatünneplő jellege - A valdensekre és római katolikusokra vonatkozó fontos tények - Más szombatünneplő közösségek - A katarok - Az arnoldisták - A passaginianusok - A petrobrusianusok - VII. Gergely, kb.i.sz. 1074 táján kiátkozza a szombatünneplőket - A szombat Konstantinápolyban a XI. században - Az anabaptisták egy része - Szombatünneplők Abesszíniában és Etiópiában - A kelet-indiai örmények - A szombatot azok őrizték meg a sötét középkorban, akik nem voltak közösségben a Római egyházzal.

A római püspök főhatalomra emelkedésével vette kezdetét a sötét középkor;⁶⁸⁸ s amint növekedett hatalomban, a sötétség homálya úgy telepedett egyre növekvő erővel a világra. A pápai hatalom csúcsra jutása, legmesszebbmenő felmagasztatása jelezte a sötét középkor mélypontját. Mielőtt a hajnali szürkület⁶⁸⁹ első fényei fel nem derengtek, ama hatalom gondviselészerűen gyengült a XVI. századi reformációt megelőzően, amikor a közeledő nap világossága elkezdte kézzelfoghatóan eloszlatni az óriási sötétséget, ami beborította a földet. Benedictus alábbi megfogalmazásából jól kitűnik miért nehéz nyomon követni Isten igaz népét ebben az időszakban:

"Minthogy történelmüknek töredéke is alig maradt, mindaz, amit tudunk róluk ellenségeik beszámolóiból való, akik mindig is a kárhoztatás és a panasz hangján nyilatkoztak; de ezek nélkül még azt sem tudtuk volna e sok millió emberről, hogy valaha is léteztek. Róma kifejezett politikája volt, hogy kiirtsa, eltörölje és megsemmisítse a tantételei és rendeletei elleni szembeszegülés írmagját is, és kipusztítson minden eretnokséget, legyenek személyek vagy írásművek, amelyek által a hívő megfertőződhet és tévútra lép. Ennek megfelelően, elhatározták, hogy az ellenkezők minden könyvét és feljegyzését felkutatják és a lángokba vetik. Mielőtt a nyomtatást felfedezték a XV. században, minden könyvet tollal írtak, így aztán csak oly kevés másolat készült, hogy elrejtésük sokkal nehezebb volt, mint most lenne; és noha néhányuk meg is menekült az inkvizítorok éberségétől nemsokára ezek is elszakadoztak és tönkrementek. Egy sem juthatott be és így egyet sem őriztek meg a katolikus közkönyvtárak, a kor pusztításaitól és a barbárok kezeitől, akik különböző időkben elárasztották egész Európát."⁶⁹⁰

A keresztény korszak első öt évszázada teljességre vitte a szombat elnyomását azokban az egyházakban, amelyek a római főpap különleges ellenőrzése alatt álltak. Így aztán a szombatünneplőket a római gyülekezeten kívül kell keresnünk. Megjövendölték, hogy a római hatalom földre veti az igazságot.⁶⁹¹ A Szentírás Isten törvényét jelenti ki igazságnak.⁶⁹² A sötét középkor a nagy hitehagyás e művének volt a következménye. Olyan sűrű és mindent átható volt a sötétség, hogy Isten tiszta igazsága többé vagy kevésbé, de elhomályosult még Isten igaz népénél is, akik visszavonultságban, elzárkózva éltek. Kb. 600 táján, ahogy láttuk, magában Róma városában volt egy szombatünneplő keresztény csoport, akik igen szigorúan

⁶⁸⁸ Mr.Croly azt mondja: "Az egyetemes püspök" címmel a pápaság hatalma és a sötét középkor egyidőben kezdődött el." Croly az Apokalipsziszról, 173.old.

⁶⁸⁹ M'Clintock és Strong, Cyclopédiája, 4.köt., 591.old.

⁶⁹⁰ Zsolt. 119:142,151.

⁶⁹¹ Dán.8:12

⁶⁹² Zsolt.119:142,151.

megtartották a negyedik parancsolatot. Azt mondták felőlük, hogy ehhez a vasárnapi munkától való szigorú tartózkodás társult. Ám Dr. Twisse a művelt vasárnap-ünneplő író, aki igen behatóan vizsgálta a rájuk vonatkozó feljegyzéseket, kijelenti, hogy ez a vasárnapünneplés "másokra és nem az előbbiekre vonatkozott".⁶⁹³ E szombatünneplők nem voltak római katolikusok és a pápa erőteljes kifejezéseket használva gyalázta őket.

Mielőtt Augustinus missziója i.sz. 596-ban elérte Nagy Britanniát, az ország keresztényei nem voltak alárendelve a római püspöknek, hanem igencsak biblikus keresztények voltak. Így jellemzi őket:

"A skót egyház, amikor a civilizáció először rábukkant nem római volt mégcsak, nem is prelátusi. Amikor a szerzetes Augustinus negyven misszionáriusával ájtott Britanniába, Gergely, római püspök védelme alatt, hogy megtérítsék a barbár szászokat, a sziget északi része szinte majdnem tele volt keresztényekkel és keresztény intézményekkel. Ezek a keresztények voltak a kuldee-k, akiknek székhelye a kis sziget Hi vagy Iona volt Skócia nyugati partján. Egy ír presbíter, Columba missziós buzgóságtól indítva és kétségtelenül tudott a vad, kulturálatlan skótok és piktek nyomorult helyzetéről, 565-ben magával vitt 12 másik misszionáriust és átkelt Skóciába. Az éppen említett kis szigeten letelepedtek és erről a pontról indult meg egész Skócia evangélizálása sőt még Angliába is átszivárogtak."⁶⁹⁴

Az Anglia déli részén élő nép, akiket Augustinus és segítői térített meg és azok, akiket Északon a kuldee munka útján nyertek meg, nemsokára találkoztak, ahogy a keresztény hódítás haladt előre mindkét oldalon, és amikor egybesereglettek, nemsokára láthatóvá lett, hogy a római és a kuldee kereszténység igen sok szempontból határozottan különbözik egymástól. A kuldee-k, többségükben a kereszténység egyszerű és ősi formájával rendelkeztek; miközben Róma a babonák óriási gyűjteményét képviselte és jól ismert pompájában vonult fel."⁶⁹⁵

"A kuldee Ionába ment, hogy csendben, elmélkedéssel, bibliatanulmányozással és imádsággal felkészüljön és alkalmassá váljék arra, hogy misszionáriusként kimenjen a világba. Iona valóban nagy missziós intézmény volt, ahol prédikátorokat képeztek ki, akik rövid idő alatt evangélizálták a vad skót törzseket. Apostoli tevékenységre, tisztaságra és eredményességre utal, hogy egy ilyen munkát nem egészen fél évszázad alatt elvégezték."⁶⁹⁶

Augustinus és szerzeteseinek angliai sikere után a kuldee-k visszaszorultak, Skócia határai mögé húzódtak és évszázadokig ellenálltak Róma minden erőfeszítésének, hogy legyőzze őket. Végül azonban saját vezetőik okozták vesztüket."⁶⁹⁷

Van egy erőteljes, véletlenszerűen előkerült bizonyosság arra, hogy Columba, korának vezető prédikátora a kuldee-k között az ősi bibliai szombatot ünnepelte. Ezen a ponton két megbízható római katolikus szerzőt említek. Bizonyára nem késztette őket semmi arra, hogy fondorlatos módon olyan szavakat adjanak Columba szájába, mint amilyeneket itt idézek: mert azt állították róla, hogy szent volt, pedig egyáltalán nem voltak a bibliai szombat barátai. Azt sem tudjuk megérteni, hogyan használhatta volna Columba e szavakat meglepéssel, ahogy valószínűleg tette is, amikor halálán volt, ha egész életében az Úr ősi nyugalomnapjának áthágója lett volna. Itt állnak Dr. Alvan Butler szavai:

⁶⁹³ Lásd e mű 20. fejezetét.

⁶⁹⁴ M'Clintock és Strong Cyclopédiája, 2. kötet, 600, 601. old., D'Antigné, A reformáció története, 17. könyv.

⁶⁹⁵ M'Clintock és Strong Cyclopédiája, 2. kötet, 601. old.

⁶⁹⁶ Ugyanott.

⁶⁹⁷ Ugyanott.

"Miután 34 éven keresztül végezte munkáját Skóciában, világosan és egyértelműen megjövendölte halálát és június 9-én szombaton, azt mondta tanítványának Diermit-nek: "Ezt a napot szombatnak nevezik, azaz a nyugalom napjának és igazán az lesz most nekem, mert véget vet munkáimnak."⁶⁹⁸

Egy másik elismert katolikus szerző ekképpen tolmácsolja halálos ágyán mondott szavait:

"Ma szombat van, az a nap, amit a Szent Írások Sabbath-nak vagyis nyugalomnak neveznek. És most igazán az én nyugalom napom lesz, mert ez az utolsó napja munkás életemnek."⁶⁹⁹

Ezek a szavak azt mutatják: 1./ hogy Columba hitte, hogy a szombat az igazi bibliai Sabbath; 2./ hogy nem hitte, hogy a Sabbath-ot vasárnapra változtatták; 3./ hogy ezt a bibliai szombatra vonatkozó hitvallást nyilvánvaló meglepődéssel tette, bár közvetlenül halála előtt. Felidézte-e valaha is a halálos ágyán ilyen örömmel egyetlen vasárnapünneplő is azt a tényt, hogy a szombat a bibliai sabbath?

Ám Gilfillanus úgy idézi Columbának ezeket a szavait, mintha a vasárnap érdekében mondta volna. Olyan kiváló emberek listáját állította össze, akik erőteljesen bizonygatták a szombat megváltozását, vagy akik a vasárnapot nevezték sabbath-nak és azt tanították, hogy ezt kell a szent nyugalom napjaként megünnepelni. Ezek soraiba állítja Columbát is, eképpen:

"Columba biznyságtétele különösen érdekes, minthogy a szív érzéseit fejezi ki abban a pillanatban, amelyik próbára teszi a hit őszinteségét és a hitvallás értékét: 'Ezt a napot, - mondta szolgájának - a szent kötetben sabbath-nak nevezik, azaz nyugalomnak, és valóban sabbat lesz számomra, mert ez a nap a veszedelmes élet utolsó napja, az a nap, melyen nyugalomra térek /szombatozok/ minden munkám és nehézségem után, mert az Úrnak ezen az eljövendő szent éjjelén /Dominica nocte/ az éjjeli órán, ahogy az Írás mondja - atyáim útjára lépek."⁷⁰⁰

Ám ez a nap, amiről Columba azt mondta, hogy "valóban sabbath lesz számomra" nem a vasárnap, hanem szombat volt.

Azok között, akik a sötét középkorban elhagyták a római egyházat, az első hely talán a valdenseket illeti, egyrészt ősiségükért, másrészt befolyásuk és tanításuk széleskörű elterjedése miatt. Benedictus eredetük ősiségét tisztelő ellenségeiktől idéz:

"Claudius Seyssel-től, a katolikus érsektől már megtudtuk, hogy első Leót azzal vádolták, hogy azt mondta, hogy a valdens ősiség Nagy Konstantinus idején keletkezett a völgyekben. Amikor Honorius császár az újkeresztelők ellen kibocsátotta ezeket a szigorú rendeleteket, a baptisták otthagyták a hatalom és gazdagság székhelyét és vidéken, a piemonti völgyekben kerestek tanyákat. Főleg ez az utóbbi vált menedékké a császári elnyomás elől."⁷⁰¹

Dean Waddington a következőket idézi Rainer Saccho-tól, a katolikus írótól, akinek a rájuk vonatkozó legjobb információ volt a birtokában:

"Nincs egyetlen olyan veszedelmes szektá, mint a leonistáké, három oknál fogva: Először is, mert ez a legősibb, néhányan azt mondják olyan régi, mint Szilveszter /pápa, Konstantinus korában/ mások pedig azt, hogy olyan régi, mint maguk az apostolok. Másodszor pedig igen széles körben elterjedtek, szinte nincs ország, ahol ne vetették volna meg lábukat. Harmadszor: míg más szekták közönségesek és istenkáromlók, ezek a legmesszebbmenőkig istenfélő, kegyes életet élnek, igazak az emberek előtt és semmi olyan Istenre vonatkozó dolgot nem hisznek, ami nem lenne jó."⁷⁰²

⁶⁹⁸ Butler, Az egyházatyák, mártírok és kiemelkedő szentek élete, tanulmány, Szt.Columba, i.u. 597.

⁶⁹⁹ A nyugati szerzetese, 2.kötet, 104.old.

⁷⁰⁰ Gilfillanus szombatja, 389.old.

⁷⁰¹ Ugyanott, 32, 33.old.

⁷⁰² Waddington, Egyháztörténelem, 4.rész, 1.fej.

Mr. Jones Saccho saját véleményét közli a következőképpen:

"Ellenségeik megerősítik igen ôsi eredetüket. Reinerius Saccho, egy inkvizítor, egyik legkegyetlenebb üldözőjük, aki csupán 80 évvel élt Waldo után /i.sz. 1160/ elismeri, hogy a valdensek ama prédikátor előtt 500 évvel virágoztak. A jezsuita Gretser, aki ugyancsak írt a valdensek ellen, és a maga teljességében vizsgálta a témát, nemcsak nagy ôsiségüket ismeri el, de szilárd meggyőződésének is hangot ad, hogy az 1177-ben és 1178-ban kiátkozott toulousianusok és albigensek nem mások, mint a valdensek."⁷⁰³

Jortin az Alpok vadonába történő visszahúzódásukat a következőképpen datálja:

"I.sz. 601. A hetedik században a nestorianusok Kínában hirdették a kereszténységet; a valdensekről pedig, akik gyűlöltek a pápai visszaéléseket azt feltételezik, hogy a piemonti völgyekbe vették be magukat. A szerzetesség gazdagon virágzott, és a szerzetesek és pápák a legszilárdabb egységben voltak egymással."⁷⁰⁴

Edwards elnök azt állítja:

"Néhány katolikus író maga is elismeri, hogy ez a nép sohasem rendelte alá magát a római egyháznak. Az egyik a valdensekről szólva, azt mondja: A valdensek eretnoksége a legrégebb eretnokség a világon. Azt feltételezik, hogy először bevették magukat erre a hegyek közötti helyre, hogy elrejtőzzenek a pogány üldözések szigorú szorítása elől, melyek még Nagy Konstantinus előtt történtek. Így aztán az asszony elmenekült a kígyó elől a pusztába. /Jel.12:6,14/. 'És az asszonynak adatott két nagy sasszárny, hogy elmenekülhessen a kígyó elől a pusztába, az ő helyére, ahol tápláltatott ideig időig és az időnek feléig. Az itt letelepedett népet pedig, valamint utódaikat korszakokon át, természetes falak, különítették el a világtól, és így sohasem voltak részesek túlaradó romlottságában."⁷⁰⁵

Benedictus további idézeteket is közlétesz eredetük felől:

"Theodore Belvedere, egy katolikus szerzetes, azt mondja, hogy az eretnokség mindig is létezett a völgyekben. A francia Biblia előszavában azt állítják a fordítók, hogy a valdensek mindig is a maga teljességében élvezték a Szent írások tartalmazta mennyi igazságot, amióta ugyanezzel maguk az apostolok gazdagították őket, hiszen jól olvasható kéziratokban megőrizték az egész Bibliát nemzeti nyelvükön nemzedékről nemzedékre."⁷⁰⁶

Benedictus így beszél elterjedésükről Európa országaiban:

"A tizenharmadik században - katolikus történészek beszámolóiból tudjuk - mindegyik a panasz és szemrehányás szavaival szól a valdensekről, mert sajátos gyülekezeteket alapítottak, vagy telepeket alkottak s szétáradtak Itáliában, Spanyolországban, Németországban, Hollandiában, Csehországban, Lengyelországban, Litvániában, Albániában, Lombardiában, Milánóban, Romagnában, Vicenzában, Firenzében, Veleponetinében, Konstantinápolyban, Filadelfiában, Sclavóniában, Bulgáriában, Diognítiában, Livoniában, Sarmatiában, Croatiában, Dalmáciában, Britonban és Piemontban".⁷⁰⁷

Dr. Edgar pedig egy régi történész szavait tolmácsolja az alábbiakban.

"A valdensek, - mondja Popliner - nemcsak Franciaországban, hanem Európa szinte valamennyi partvidékén elterjedtek és megjelentek Galliában, Spanyolországban, Angliában, Skóciában, Olaszországban, Németországban, Csehországban, Szászországban, Lengyelországban és Litvániában."⁷⁰⁸

Ellenségeik bizonyágtétele szerint bizonyos mértékig maguk is megoszlottak. Dr.Allix egy régi római író idéz, aki a katharoknak nevezett csoportjukról azt mondja:

"Ők is megoszlottak maguk között; így amit közülük néhányan vallanak, mások tagadják".⁷⁰⁹

⁷⁰³ Jones, Egyháztörténelem, 2.kötet, 5.fej. 1.szakasz

⁷⁰⁴ Jortin, Egyháztörténelem, 2. kötet, 38.szakasz

⁷⁰⁵ Edward, A reformáció története, 3. időszak, 4.rész, 2. szak.

⁷⁰⁶ A baptista felekezet története, 33.old.

⁷⁰⁷ Ugyanott, 31.old.

⁷⁰⁸ A pápaság változásai, 52.old.

Crosby pedig ezt a világos megfogalmazást nyújtja:

"A valdenseknek vagy albigenseknek van néhány szektája, ahogy vannak szakadárok Angliában is. Néhányan ezek közül mindenféle keresztiséget elvetnek, mások csak a csecsemőkeresztiséget. A népről szóló néhány történet megerősíti, hogy sokan közülük ezen az utóbbi véleményen voltak, régiek és modernek egyaránt."⁷¹⁰

Néhány ellenségük megerősíti, hogy elvetik az Ótestamentumot, míg mások közelebb járva az igazsághoz, ettől eltérő bizonyosságot tesznek.⁷¹¹ Tehát a római inkvizítor, akit Allix idéz, a Csehországban élőkről tanúskodik.

"El tudják mondani kívülről az Ó- és Újtestamentum nagy részét. Megvetik a dekretáliákat, szent emberek mondásait, magyarázatait és csak a Szentírás szövegéhez ragaszkodnak. ... Azt mondják, hogy Krisztus és az apostolok tanítása elég az üdvösséghez, mindennemű egyházi rendelet és rendelkezés nélkül is. Az egyház tradíciói nem jobbak a farizeusok hagyományainál és nagyobb hangsúlyt fektetnek az emberi hagyományok, mint az Isten törvényének a megtartására. Miért hágjátok át Isten törvényét a ti hagyományaitokkal? Megvetnek minden jóváhagyott egyházi szokást, ami nem olvasható az evangéliumban, mint például a Gyertyaszentelő ünnepét, a Virágvasárnapot, a bűnbánati vezeklést, és a kereszt iránti hódolatot Nagy Pénteken. Elvetik a húsvét ünnepét is és Krisztus és a szentek valamennyi ünnepét, mert ezek száma olyan óriásira duzzadt. Valamint azt mondják, hogy egyik nap éppen olyan jó, mint a másik és dolgoznak a szent napokon, ahol ezt anélkül tehetik, hogy észrevennék őket."⁷¹²

Dr.Allix idéz egy i.sz. 1100-ból származó „Nemes lecke” c. valdens dokumentumot és megjegyzi:

"A szerző arra a feltevésre, hogy a világ végéhez közeledik, arra figyelmezteti testvéreit, hogy imádkozzanak, legyenek éberek és mondjanak le világi javaikról.

"Úgy eseteli Isten valamennyi ótestamentumi ítéletét, mint az igaz és jó Isten végrehajtó cselekedeteit, a tízparancsolatot pedig, mint azt a törvényt, amit az egész világ Ura adott. Megismételi a törvény számos előírását és nem felejtí ki azt sem, ami a bálványok tiszteletére vonatkozik."⁷¹³

Vallásos nézeteikről Allix továbbá azt állítja:

"Az apostolok kutódainak tartják magukat s azt vallják, hogy apostoli tekintélyük van, és náluk vannak az oldás és kötés kulcsai. A Római egyházat a babiloni szajhának tekintik és mindazok pedig, akik engedelmeskednek neki, átkozottak, főleg a papok, akik Szilveszter pápa idejétől fogva alárendeltjei... Azt állítják, hogy a Krisztus mennybemenetele óta bevezetett egyházi rendeletek közül egyet sem kell megtartani, minthogy nincs semmi értékük; az ünnepeket, böjtöket, rendeleteket, áldásokat, egyházi hivatalokat és az ezekhez hasonlókat teljességgel elvetik."⁷¹⁴

A valdenseknek nevezett nép figyelemreméltó része a *sabbati* vagy *sabbatati* vagy *insabbatat* jelentős megjelölést viselte. Mr.Jones ezekkel a szavakkal céloz erre a tényre:

⁷⁰⁹ A piemonti ősi gyülekezetek története, 167.old.

⁷¹⁰ Az angol baptisták története, 1.köt. előszó, 35.old.

⁷¹¹ Mr.Jones, "Egyháztörténeté"-ben I.köt. 3.fej. A fejezet végén lévő egyik megjegyzésben a következőképpen magyarázza ezt a vádat: "Ez a rágalom könnyen érthető. A pápaság védelmezői azért, hogy a Krisztus országában a bitorolt helyüket és újításaikat alátámasszák az ótestamentumhoz folyamodtak tekintélyért, és Dávid királyságát példájukra vonatkoztatták. Amikor pedig ellenségeik cáfolták ezt, kijelentve azt, hogy ez a párhuzam tarthatatlan, merthogy Krisztus országa nem e világból való, a dolgok egészen más állapota származik a Dávid királyságából, ellenfeleik azzal vádolták őket, hogy feladták az Ótestamentum isteni tekintélyét.

⁷¹² A piemonti ősi gyülekezetek története, 231, 236, 237.old.

⁷¹³ Ugyanott, 175-177.old.

⁷¹⁴ Ugyanott, 209.old.

"Mivel nem akarták megünnepelni a szentek napjait, tévesen azt feltételezték róluk, hogy a sabbath-ot is figyelmen kívül hagyják, és ezért nevezik őket *insabbatati*-nak vagy *insabbathistáknak*." ⁷¹⁵

Mr. Benedictus a következő megállapítást teszi:

"Megállapítjuk, hogy a valdenseket néha *insabbathos*-nak nevezték, mint akik nincsenek tekintettel a szombatra /sabbath/ Mr. Milner azt feltételezi, hogy ezt a nevet éppen azért adták nekik, merthogy nem ünnepelték meg a római ünnepeket és csak vasárnapokon nyugodtak meg mindennapi foglalatosságaiktól. Egy szombatünnepelő azt feltételezné, hogy a hetedik napon találkoztak istentiszteleti céllal, és nem vették figyelembe az első napi sabbath-ot." ⁷¹⁶

Mr. Robinson az írók három olyan csoportjának állításait teszi közzé, a nevek jelentésére vonatkozóan, amelyeket a valdensek viseltek. De mindet elveti és azt állítja, hogy ezeket az embereket a szavak látszólagos értelme és nem a tények vezették ezekre a következtetésekre. Ezek az ő saját szavai:

"E keresztények közül néhányat *sabbati*-nak, *sabbatati*-nak, *insabbatati*-nak sőt még gyakrabban *insabbatati*-nak neveznek. A hangzástól félrevezetve, anélkül, hogy a tényekre odafigyelnének, az ember azt mondja, a héber sabbath szó alapján nevezték így őket, mert az Úr napjaként ünnepelték a szombat napját. Egy másik azt mondja, hogy azért nevezték úgy őket, mert elvetették az összes ünnepet, vagy sabbath-ot, a szó közönséges latin jelentése szerint, melyeket a katolikus egyház vallásos jelleggel megünnepelt. Egy harmadik azt állítja, és sokan ő utána különféle módosításokkal és eltérésekkel vallották, hogy a *sabot* vagy *zabot* azaz cipő, saru szóból kiindulva nevezték őket így, mert a többi emberektől azzal különböztették meg magukat, hogy olyan cipőket /sarukat/ viseltek, amelyeknek a felső részét valamilyen jellegzetességgel jelölték meg. Igaz lenne ez, hogy ezek az emberek, akik nem szállhattak alá a hegyekből anélkül, hogy ne kockáztatták volna életüket az inkvizítorok haragvó buzgóssága miatt, s kitették volna veszélynek magukat azáltal, hogy saruikra látható jelet ragasztanak? Mindemellett a parasztok cipője történetesen híres volt ebben az országban. Különböző fazonú volt és *abarca*-nak nevezték." ⁷¹⁷

Mr. Robinson elveti ezt a három állítást, majd saját elgondolásával áll elő, miszerint azért nevezték őket így, mert a hegyekben éltek. Ez a négy nézet felöleli mindazt, amit e nevek jelentésével kapcsolatban eddig előhoztak. Ám Robinson saját magyarázata teljesen fantáziaszülte és úgy tűnik, egyetlen más író sem tette magáévá. Bizonyító erejű indokokat kínál azonban annak az állításnak az elvetéséhez, hogy elnevezésüket cipőikről kapták. Így aztán csak az első és a második marad ebből a négy állításból, miszerint neveiket onnan kapták, hogy az Úr napjaként megtartották a szombatot és mert nem ünnepelték meg a pápisták sabbath-ját. Ez a két állítás nincs ellentmondásban egymással. Mert ha az egyik igaz, ebből szinte biztosan következik, hogy a másik is igaz kell legyen. Az efféle tények mögött van valami, amit érdemes megfontolni, hogy miért adták ezt a megkülönböztető nevet Isten igaz népének, akiket a nagy hitehagyás ölelt körül, és a nevek természetes és nyilvánvaló értelmezése majd leleplezi annak a népnek a legfeltűnőbb jellegzetességét, amelyik viselte.

Jones és Benedictus egyetért Robinsonnal, aki elveti azt az ötletet, hogy a valdensek cipőikről kapták nevüket. Mr. Jones éppen ellenkezőleg azt tartja, hogy azért nevezték így őket, mert nem tartották meg a római ünnepeket. ⁷¹⁸ Mr. Benedictus előnyben részesíti azt a nézetet, hogy azért volt ez így, mert a hetedik napot ünnepelték. ⁷¹⁹ Most pedig lássuk, kik azok, akik ezeket a valdensek sabbath

⁷¹⁵ Egyháztörténet, 5.fődj. 1.szakasz.

⁷¹⁶ A baptista felekezet általános története, 2.kötet, 413.old., 1813-as kiadás.

⁷¹⁷ Egyházi kutatások, 10. fejezet, 303, 304.old.

⁷¹⁸ Jones, Egyháztörténelem, 2.kötet, 5. fejezet, 1. szakasz.

⁷¹⁹ A baptista felekezet általános /egyetemes/ története, 2.köt., 413.old.

ünneplésére vonatkozó állításokat tették, akikre Robinson ezen a helyen hivatkozik. Gretsertől idézi a történész Goldastus szavait, a következőképpen:

"Nem azért nevezték őket insabbatati-nak, mert körülmetélkedtek, hanem mert a zsidó sabbath-ot ünnepelték." ⁷²⁰

Goldastus a "művelt történész és jogász a svájci Bischofszell-ben született 1576-ban." 1635-ben halt meg ⁷²¹. Neves kálvinista író volt. ⁷²² Bizonyára nem akarta a hetedik nap ügyét előnyben részesíteni. Gretser ellenzi állítását azon az alapon, hogy a valdensek figyelmen kívül hagytak minden ünnepet; ám ez a világ legtermészetesebb dolga az olyan emberek esetében, akik Isten saját nyugalomját ünneplik meg. Gretser továbbá felhossa érvként, hogy a valdensek megtagadták az egész Ótestamentumot. Ez a vád a legképtelenebb félreértelmezés, ahogy ezt már ebben a fejezetben is megmutattuk.

Robinson ennél a pontnál Usher érseket idézi. Noha ez a főpap azt vallotta, hogy a valdensek saruikról származtatták elnevezésüket, őszintén elismeri, hogy SOKAN megértették, miszerint azért adták nekik ezeket a neveket, mert a zsidó szombaton ünnepeltek. Ez értékes bizonyágtétel, amennyiben rámutat, hogy számos korai író állította, hogy az a nép, melyet sabbatati-nak neveztek, az Úr napja helyett a szombatot tartotta meg. ⁷²³

Elszenvedett üldözéseik és saját missziós buzgóságuk miatt a valdenseknek nevezett nép széles körben elterjedt Európában. A különböző korszakokban és a különböző országokban azonban más és más nevet viseltek. Döntő bizonyítékunk van arra, hogy e testületek közül néhányan a hetedik napot ünnepelték. Mások a vasárnapot tartották. Eneas Sylrius azt mondja, hogy a csehországiak azt vallották, hogy "az Úr napja kivételével egyetlen napon sem kell beszüntetnünk a munkálkodást". ⁷²⁴ Vegyük figyelembe, hogy ez az állítás csupán Bohémiára /Csehország/ vonatkozik. Ám azt bizonygatták, hogy a valdensek annyira elütöttek a római egyháztól, hogy nem tudták volna elfogadni tőlük az Úr napjaként a vasárnapot, ennél fogva bizonyára az apostoloktól vették át azt! Néhány D'Aubigné-től idézett szó elég lesz ahhoz, hogy megmutassa: ez az állítás tévedésben gyökerezik. Közreadja egy Oecolompadius és két valdens prédikátor között létrejött beszélgetés szövegét, akiket hittestvéreik a francia és piemonti határról küldtek azért, hogy tárgyalásokat kezdjenek a reformátorokkal. 1530-ban történt Bale-ban. Sok dolog tetszett Oecolompadiusnak azok közül, amit elmondtak, de néhányat helytelenített. D'Aubigné így tudósít:

"A barbak /a valdens prédikátorok/ először kissé zavarba estek amikor látták, hogy a véneknek kellett tanulniuk fiataljaiktól, de mivel alázatos és őszinte emberek voltak és miután a Bale-i doktor a szentségekről kérdezte őket, megvallották, hogy gyengeségből és félelemből gyermekeiket római papokkal kereszteltették

⁷²⁰ Circumcisi forsan illi fuerint qui allis Insabbatati, hon quod circumciderentur, inquit Calvinista /Goldastus/ sed quod in Sabbato judaizarent. *Egyházi kutatások*, 10. fejezet, 303.old.

⁷²¹ Thomas, Életrajzi és mitológiai szótára, - Goldast címszó.

⁷²² D'Aubigné, A reformáció Kálvin korában, 3.kötet,456.o.

⁷²³ Nec quod in Sabbato colendó Judaizarent ut MULTI PUTABANT, sed a zapata. *Egyházi kutatások*, 10.fej., 304.old., Usher, De Christianar Ecel. success et stat. fejezet 7.

⁷²⁴ Jones, Egyháztörténete, 2.kötet, 5.fejezet, 2. szak.

meg, sőt néha még áldoztak is és a misékre is jártak. Ez a váratlan beismerés meglepte a szelid Oecolompadiust." ⁷²⁵

Amikor a küldöttség megvitte a hírt a valdenseknek, hogy a reformátorok "szigorú reformot" kívánnak tőlük, D'Aubigné azt mondja: néhányan támogatták, mások visszautasították." Arról is tájékoztat minket, hogy az az igény megosztotta őket, hogy "egészen el kellene különülniük Rómától." ⁷²⁶

Ez egy igen figyelemreméltó állítás. Ennek a sok régi tanúságtevőnek a világossága már majdnem készen állt arra, hogy kitörjön a sötétből, amikor Isten a reformá- torokat felébresztette. Szenvedtek attól, hogy amaz asszony Jezabel tanított közöttük, és elcsábította az Isten szolgáit. Néhányan még gyakorolták a gyermekkeresztséget és Róma papjai szolgáltatták a ceremóniákat /szertartásokat/! Ráadásul néha még a mise-szolgálatban is csatlakoztak hozzájuk! Ha valdensek egy része Dél-Európában a reformáció idejében a hívők keresztségét római papok által véghezvitt gyermekkeresztségre változtatták volna, nem nehéz belátni, hogy a vasárnapot is elfogadhatták nyugalom napja gyanánt ugyanebből a forrásból, az Úr megszentelt nyugalomnapja helyett. Mindnyájan nem tettek így, de bizonyára voltak, akik bűnösök voltak ebben.

D'Aubigné egy igen érdekes állítást tesz közzé a tizenötödik századi francia valdensekre vonatkozóan. Megfogalmazása arra utal, hogy a katolikusokétól eltérő sabbathjuk volt. Elmond néhány történetet, amelyeket a papok terjesztettek a valdensek ellen: Idézzük szavait:

"Két francia tartomány, Picardia északon és Daphiny délen készült elő legjobban /a protestáns reformáció nyitányakor/, hogy elfogadja az evangéliumot. A tizenötödik században - számos picardiai - így szól a történet - Vandery-be ment. Hosszú éjszakákon körülülték a tüzet és az egyszerű katolikusok elmondták /elmesélték/ egymásnak hogyan találkoztak a *vandois*-k /valdensek/ rettenetes együttléteken, magányos helyeken, ahol asztalokat találtak roskadásig rakva finom ennivalóval. Ezek a szegény keresztyények valóban szerettek találkozni egymással s ezért gyakran távoli területekről is elvándoroltak ide. Éjjel mentek a találkozóhelyre a mellékutak mentén. A legtanultabbak közülük szentírási szakaszokat idéztek, ezután együttesen megbeszélték és imádkoztak. Ám az efféle alázatos titkos találkozásokat nevetségessé tették, eredeti tartalmából kiforgatták. "Tudjátok mit tesznek, hogy odajussanak - mondták az emberek - úgy hogy a hatóságok sem tudják megállítani őket? Az ördög adott nekik bizonyos balzsamot és amikor Vandery-ba akartak menni egy kis fadarabot bekentek vele. Mihelyt meglovagolták felemelkedtek a levegőbe, és megérkeztek sabbathjukra anélkül, hogy valakivel is találkoztak volna. Ült közöttük egy majomfarkú kecskebak, ez a sátán, aki hódolatukat fogadja." - Ezek az ostoba történetek nem tűntek különöseknak a nép előtt. Főleg a szerzetesek terjesztettek efféleket. Az inkvizítor Jean de Broussart beszélt el egy ilyent 1460-ban az arrasi főterén emelt szószékről. Roppant tömeg vette körül. Vérpadot állítottak fel a szószék előtt és igen sok férfi és nő térdelt ott, s a fejükön olyan sapkákat viseltek, melyekre az ördög alakját festették, és várták büntetésüket. Lehet, hogy ezeknek a szegény embereknek a hite tévedéssel keveredett. Legyen akár így, a prédikáció után elevenen megégették valamennyit." ⁷²⁷

Úgy tűnik, hogy a valdenseknek volt egy rájuk jellemző sabbath-juk. D' Aubigné maga is céloz valami hitükre jellemző dologra, amit nem tudott (t.i. D' Aubigné) igazságként megvallani, de amit tévedésnek sem akart minősíteni. Ezt mondja: "Talán e szegény emberek hitébe tévedés keveredett." A hetedik nap megünnepléséről úgy beszélni, mint az újszövetségi keresztyények Úr napi sabbathjáról azt mutatja, hogy egy lelkiismeretes vásár- napünneplő történetírónak ezzel a dilemmával kell szem- benéznie!. Rendelkezésünkre áll egy további beszámoló a

⁷²⁵ Reformáció Kálvin Korában, 3.köt., 249.old.

⁷²⁶ Reformáció Kálvin korában, 250,251.old.

⁷²⁷ Reformáció Kálvin korában, 1.köt. 349. old. D'Aubigné tekintélyeként idézi, "Histoire des Protestants de Picardie", írta: L.Rossier, 2.old.

franciaországi valdensekről a tizenhatodik századi refor- mációt közvetlenül megelőző időszakból:

"XII.Lajos francia király, akit a Provence tartomány egy részét lakó valdensek ellensége úgy tájékoztatott, hogy néhány kegyetlen büntetést írhat a számlájukra, elküldte a kérelmek ügyében felelős főtisztviselőjét és egy bizonyos doktort a Sorbonne-ról, aki öfelsége gyóntatója volt, hogy kérdezősködjének, vizsgálják ki ezt az ügyet. Visszatérve arról számoltak be, hogy minden parókiát felkerestek, ahol laktak, megvizsgálták az istentiszteleti helyeket, de nem találtak képeket, sem a miséhez, sem a római egyház szertartásaihoz tartozó felszerelések jeleit /nyomait/, még kevésbé tudták felfedezni azoknak a bűntényeknek akár egyetlen nyomát is, amelyekkel vádolták őket. Éppen ellenkezőleg, szombatot ünnepeltek, a keresztség szertartását az ősegyház szerint tartották, gyermeküket a keresztény hit szabályainak és az Isten törvényének megfelelően igazgatták. A király miután meghallgatta megbizottainak beszámolóját, esküvel vallotta, hogy ezek nála és népénél jobb emberek."⁷²⁸

Továbbá a következőket olvassuk a vaudois-kra vagy valdensekre vonatkozóan:

"A tiszteletreméltó francia történész De Thou azt mondja, hogy a Vaudois-k megtartották a tízparancsolat parancsolatait és nem engedtek meg maguk között semmiféle gonoszsgot, gyűlöletes hamis esküvést, átkozódást, veszekedést, lázadást, stb."⁷²⁹

Ehhez talán hozzá lehetne tenni, hogy 1686-ban a valdenseket kiűzték a piemonti völgyekből és hogy azok, akik három évvel később visszatértek és letelepedtek azokban a völgyekben, akikről a jelenleg is ott élő valdensek származnak, s karddal kezükben hódították vissza, minden tekintetben más úton jártak mint az ősi valdensek.⁷³⁰

Az igazság tanúinak egy másik csoportja a katharok nevet viselte a középkorban, azaz puritanok voltak. Jones a következőképpen beszél róluk:

"Egyszerű, igénytelen, ártalmatlan, iparkodó keresztények voltak, akik türelmesen viselték keresztjüket Krisztus nyomdokait követve, tantételeikben és magatartásukban kárhoztatták a bálványimádás és babona egész rendszerét, ami a Római egyházban uralkodott, a hitben, a reménységben, az evangélium iránti engedelmisségben az igaz vallást jelenítették meg, s fenntartották Istennek szavában megnyilatkozó tekintélyének legmesszebbmenő tiszteletét és az isteni mérték szerint szabályozták érzéseiket és eljárásaikat. Még a tizenkettedik században is nagy számban voltak Köln szomszédságában, Flandriában, Dél Franciaországban, Savoiá- ban és Milánóban. "Egyre növekedtek" - mondja Egbert "óriási tömegekké duzzadtak minden országban."⁷³¹

Azt, hogy a katórok megőrizték és megtartották az ősi szombatot, római ellenlábasaik igazolják. Dr.Allix idéz egy tizenkettedik századi római katolikus szerzőt az eretnekek három fajtájára - a *katárookra*, a *passagikra* és az *arnoldistákra* vonatkozóan. Allix tehát azt mondja erről a római katolikus íróról, hogy:

"Mint egyik véleményüket, azt is lejegyezte róluk, hogy a Mózes törvényét betű szerint meg kell tartani és hogy meg kell valósuljon a sabbath megünneplése, a körülmetélkedés és más törvényből fakadó szabályt is meg kellene tartani. Vallják azt is, hogy Krisztus, Isten Fia nem egyenlő az Atyjával és hogy az Atya, Fiú, Szentlélek, e három külön személy nem egy Isten, nem is egylényegű és a tévedéseik tetejébe, elítélik és kárhoztatják az egyház valamennyi doktorát és úgy egészében véve az egész Római Egyházat. Nos mivel az

⁷²⁸ Jones, Egyháztörténet, 2.köt. 5. fejj. 4. szakasz

⁷²⁹ Bresse, A Vaudois-k története, 126.old.

⁷³⁰ Benedictus, A baptisták története, 41.old.

⁷³¹ Egyháztörténet, 4.fejj. 3.szakasz

Újtestamentumból és a prófétáktól vett bizonyágtételekkel igyekeznek megvédeni ezt a tévedésüket Krisztus kegyelmének támogatásával - saját kardjukkal hallgattatom el szájukat, ahogy Dávid Góliátét."⁷³²

Dr.Allix ugyanebben az értelemben egy másik római katolikus szerzőt is megszólaltat:

"Alanus szinte ugyanazon a véleményen van a katarokról /mint azok, akiket felsoroltunk/ első, eretnekek ellen írott könyvében, melyet kb. 1192 táján készített."⁷³³

Mr.Elliott megemlíti egy katarokkal kapcsolatos esetet, ami összhangban van azzal, amit ezek a történetírók mondtak a hetedik nap megünneplésére vonatkozóan. Azt mondja:

"Ebben az évben /i.sz. 1163/ bizonyos eretnekek a katarok szektájából, akik Flandria egyes részeiről Kölnbe jöttek, titkon letelepedtek egy a város közelében lévő pajtában. De minthogy az Úr napján nem mentek gyülekezetbe, a szomszédok rájuk bukkantak és leleplezték őket. Mikor aztán a katolikus egyház elé vezették őket hosszasan kikérdezték őket szektájuk felől, s miután a legnagyobb bizonyítékokkal sem lehetett meggyőzni őket, sőt a legállhatatosabban ragaszkodtak tantételeikhez és szándékukhoz, kivetették őket az egyházból és kiszolgáltatták őket a köznép kezeinek. Ezek kivezetvén őket a városból és átadták a lángoknak. Négy férfi volt és egy kislány."⁷³⁴

Ezeket az állításokat a középkorban élő keresztény emberek három csoportjára nézve fogalmazták meg. A katarokra vagy puritánokra, az arnoldistákra és a passaginianusokra vonatkozóan. Nézeteiket ellenségeik nem tisztességes megfogalmazásában mutatták be. Az ősi katolikus történetírók bizonyágtétele azonban meggyőző erejű, miszerint a hetedik napot ünnepelték. Azt a vádat, hogy a körülmetélkedést is megtartották most fogjuk megvizsgálni. Mr.Robinson úgy gondolja, hogy a passaginianusok a valdensek egy csoportja voltak, akik a hegyek hágóiban éltek. Azt mondja:

"Igen hihetőnek látszik, hogy a *passageros* vagy *passagini* nevet az olyanoknak adták, akik a hegyek átjáróiban, hágóin, vagy azokhoz közel laktak és akik részben abból tartották fenn magukat, hogy utazókat vezettek, vagy maguk utaztak kereskedelmi céllal."⁷³⁵

Dr.Elliott a *passagini* névről azt mondja:

"A kifejezés *zarándokok*-ként való értelmezése a szó lelki és missziónáriusi értelmében csupán az εκδημοι elismert görög elnevezésük fordítása lenne, és egy titulus éppen olyan megkülönböztető, mint amilyen szép."⁷³⁶

Mosheim a következőképpen számol be róluk:

"Lombardiában, az itáliai eretnekek elsődleges tartózkodási helyén kinőtt egy magányos szekta, ami valamilyen számomra ismeretlen oknál fogva, a passaginianusok felekezeteként volt ismert, valamint arról, hogy körülmetélkedtek. A már említett többi szektához hasonlóan a legmesszebbmenő ellenszenvvel viseltettek a római egyház uralma és tanítása, valamint egyházfegyelme iránt, de ugyanakkor két rájuk jellemző vallásos nézet meg is különböztette őket Rómától. Az első az az elgondolás volt, hogy a mózesi törvény megtartása az áldozatok bemutatásának kivételével mindenben és minden keresztényre kötelező, minek következtében körülmetélték követőiket, lemondtak a húsevésről, aminek használata tiltott volt a mózesi társadalomban, és

⁷³² A piemonti ősi gyülekezetek egyháztörténete, 168. 169. old. Bostoni közkönyvtár. A szerző, Péter Allix D.D. tiszteletes 1641-ben született francia protestáns volt, jól ismert kegyessége és szókimondása révén Lempiere, Egyetemes életrajz.

⁷³³ Id.mű, 170.old.

⁷³⁴ Horae Apokalipticae, 2.köt. 291.old.

⁷³⁵ Egyházi kutatások, 10.fejezet, 305, 306.old.

⁷³⁶ Horae Apokalipticae, 2.köt.,342.old.

megünnepezték a zsidó Sabbathot. A második nézet, ami ezt a szektát megkülönböztette a három isteni személy tantétele iránti szembenállásuk volt."⁷³⁷

Mr.Benedictus a következőképpen beszél róluk:

"Az a beszámoló, miszerint gyakorolják a körülmetélkedést, kétséget kizárólag, ellenségeik részéről koholt rágalmozó történet volt, és valószínűleg azért keletkezett: mivel megünnepezték a hetedik napot a 'zsidók' gúnynevet ragasztottak rájuk, mint szombatosokra. Ez abban a korban elég gyakori volt. Ha pedig zsidók lennének, ebből természetesen az következne, hogy vagy körülmetélték, vagy körül kellene metélniük követőiket. Ellenségeik valószínűleg így okoskodtak. Ám hogy ténylegesen gyakorolták volna ezt a véres szokást, teljességgel valószínűtlen."⁷³⁸

Egy kiváló egyháztörténész, Michael Geddes így tanúsítja:

"A római egyház állandó gyakorlata volt, hogy ami az egész emberiség számára utálatos, azt a valamit ragasztották ellenlábasaikra."⁷³⁹

Dr.Allix ugyanezt a tényt erősíti meg, amit szem előtt kell tartanunk minden olyan esetben, amikor Isten népéről olvasunk a sötét középkor feljegyzéseiben:

"Az a vágyam, hogy ne tekintsük a Római Egyház nagy bűnének, hogy hazugságokat terjesztett azokról, akik ama hit ellenségei."⁷⁴⁰

"Semmi sem általánosabb a római gyülekezetről, mint hogy a legocsmányabb rágalmakat használja fel, hogy befeketítse és lejárássa azokat, akik elutasítják közösségét."⁷⁴¹

A petrobrusianusok eredetéről Mr.Jones az alábbi beszámolót nyújtja:

"Nem a katarok vagy puritanok voltak az egyetlen szekta a XII. században, melyek szembeálltak a római egyház babonáságával. Kb. 1110-ben Dél-Franciaországban Languedoc és Provence tartományokban megjelent Peter de Bruys aki a mennyek országának evangéliumát prédikálta és igen dicséretes befolyást gyakorolt, hogy megreformálja a visszaéléseket és eltávolítsa a babonát, mely eltorzította az evangéliumi istentisztelet gyönyörű egyszerűségét. Munkáit óriási siker koronázta. Krisztus hitére térített sok-sok tanítványt, és húsz éves igen fáradhatatlan szolgálat után Szt. Giles-ben, egy francia, Lanquedoc tartományi városban ill. 1130-ban a felbőszített tömeg megégette akiket felbújtottak, mert tartottak attól, hogy ez új és rettenthetetlen reformátor veszélyeztetni fogja befolyásukat."⁷⁴²

Azt, hogy a francia keresztényeknek ez a testülete tehát, akik a sötét középkor sűrű éjjelében tanúskodtak az igazság mellett a római egyház ellenében, az ôsi szombatot ünnepelte, Dr.Francis White, Ely püspök lordja, egyértelműen igazolja. Az angol király bízta meg azzal, hogy írjon a sabbath ellen, Brabourne ellenében, aki viszont a királyhoz folyamodott a szombat érdekében. Az eretnekségek különböző csoportjait számlálja elő, akiket a katolikus egyház a hetedik nap megszentelése miatt kiátkozott, hogy kimutassa, hogy a szombat-ünneplés ellentétben áll a katolikus egyház tanításával - ami igen súlyos érv egy episzkópalistától. Ezek közé az eretnekek közé sorolja a petrobrusianusokat:

Peter Bruys követőit "Szt. Bernard napjaiban elítélték."⁷⁴³

⁷³⁷ Egyháztörténet, 12.század, 2. rész, 5. fejezet, 14.szak.

⁷³⁸ A baptista felekezet egyetemes története, 2.kötet, 414.old. 1813-as kiadás

⁷³⁹ A Diamper-i zsinat tettei és rendeletei, 158.old. London, 1694.

⁷⁴⁰ A piemonti ôsi gyülekezetek egyháztörténelme, 162.old.

⁷⁴¹ Ugyanott, 225.old.

⁷⁴² Egyháztörténet, 4.fej. 3.szakasz

⁷⁴³ Cikk a szombatnapról, 8.old.

Láttuk már, hogy katolikus írók szerint, a katarok kitartottak a hetedik nap megünneplése mellett. Dr.Allix megerősíti Dr.White állítását, hogy a petrobrusianusok az ôsi szombatot ünnepelték, amikor arról beszél, hogy e két testület tantételei igencsak hasonlítanak egymásra. Így fogalmaz:

"Petrus Cluniacensis öt kérdést vet fel a petrobrusianusok ellen, amelyek igen nagy mértékben hasonlítanak az itáliai katarok hitelveire."⁷⁴⁴

A tizenegyedik századi szombatünneplők eléggé jelentôsek voltak ahhoz, hogy magukra vonják a pápai átkot. Dr.Heylyn azt mondja, hogy:

"Gergely, számszerint hetedik /kb. i.sz. 1074-ben/ kárhóztatta azokat, akik azt tanították, hogy nem egyeztethetô össze törvénnel a szombatnapi munkavégzés."⁷⁴⁵

A pápának ez a tette egybecseng azokkal a bizonyágtételekkel, melyeket annak bizonyítására terjesztettünk elô, hogy léteztek szombatünneplők a sötét középkorban.⁷⁴⁶ VII. Gergely az egyik legnagyobb férfiú volt, aki valaha is a pápai székre ült. Bármilyen irányzatot átkozott is ki, némi következménnyel járt. Nem fecsérelt semmit jelentéktelen dolgokra.

A tizenegyedik században Konstantinápolyban és közelében is voltak szombatünneplők. A pápa 1054-ben három legátust küldött a keleti császárhoz és a konstantinápolyi pátriárkához, a görög és latin egyház újraegyesítésének céljából. A küldöttség vezetője Humbert bíboros volt. A legátusok, érkezésükkor nekiláttak, hogy megcáfolják azokat a tanokat, melyek a konstantinápolyi egyházat a rómaiától megkülönböztette. Miután sorra vették a két egyházat elválasztó kérdéseket, azt is szükségesnek találták, hogy megtárgyalják a Sabbath kérdését. Ugyanis a keleti egyház egyik legtanultabb embere kibocsátott egy tanulmányt, amiben kitartott amellett, hogy a papoknak meg kell engedni a házasságot, a szombatot meg kell szentelni, az úrvacsoránál pedig kovásztalan kenyeret kell használni. A római egyház mindezeket halálos eretnek- ségnek tartotta. Mr.Bowertól idézzük a tanulmány egy fontos részletét amit ez a szombatünneplô író rögzített:

"Humbert ugyanígy válaszolt arra az iratra, amit a Studium rendház egyik szerzetese bocsátott ki /Konstantinápoly közelében/ névszerint Nicetas, akit keleten a kor egyik legműveltebb férfiának tartottak. Abban a tanulmányban a szerzetes magára vállalta azt a feladatot, hogy bebizonyítsa: az úrvacsorában kovásztalan kenyeret kell használni, a szombatot meg kellene szentelni, a papoknak pedig meg kellene engedni, hogy házasságot kössenek. A császár, aki minden eszközzel meg akarta nyerni a pápát a fent említett okok miatt, azt a látszatot igyekezett kelteni, hogy úgy meggyőzték a legatus érvei, melyekkel a Nicetas részéről felhozottakat cáfolta, hogy nyilvánosan arra kötelezte a szerzetest, hogy vonja vissza állításait és kiátkozta mindazokat, akik vallják azt a nézetet, amit Nicetas szeretett volna elfogadtatni, a kovásztalan kenyérre, a sabbathra és a papok házasságára vonatkozóan.

Nicetas ugyanakkor a császár parancsának megfelelően kiátkozta mindazokat, akik a római gyülekezet más keresztény gyülekezetek feletti felsôbbségét megkérdôjelezi vagy megengedi maguknak, hogy elítéljék a római egyház mindig is ortodox hitét. A szerzetes, miután így visszavonta mindazt, amit a Szent szék ellen írt, könyvét a császár parancsára elégették, ô pedig a legátusok feloldozták az ítéletektôl, melyeket magára vont."⁷⁴⁷

⁷⁴⁴ A piemonti ôsi gyülekezetek egyháztörténelme, 162.old.

⁷⁴⁵ A szombat története, 2.rész, 5. fejezet, 1. szak.

⁷⁴⁶ Bower azt mondja Gergelyről: "Igen egyedülálló, korlátlan becsvágytól hajtott, döllyfôs, fennhéjázó, ellentmondást nem tűrô modorú, határozott, a legnagyobb problémák idején is hajthatatlan bátorságú ember volt, aki éppen oly jól ismerte a nyugati gyülekezetek állapotát, mint a keresztény hercegek különbözô érdekeit." Pápák története, 2.kötet, 378.old.

⁷⁴⁷ Teológiai szótár, Anabaptisták kcímszó alatt.

Ez a feljegyzés azt mutatja, hogy a tizenegyedik század sűrű sötéttségében "korának egyik legtanultabb férfja a keleti Egyházban, könyvet írt, hogy bebizonyítsa, miszerint a "szombatot meg kellene szentelni és szembehelyezkedett a cölibátus pápai tantételével is. Arra is fényt derít, hogy a római egyház, hogyan vetette le Isten igazságát császárok és királyok segítségével. Bár Nicetas visszavonta tanait a császártól és a pápától való félelem miatt, az kiviláglik, hogy voltak mások, akik ugyanezt a nézetet vallották, mert arra "kötelezték, hogy minden effélét átkozzon ki és nincs semmi bizonyíték arra, hogy e személyek közül egy is elfordult volna az igazságtól vezetőjük elbukása miatt. Ha e szombatünneplők nem lettek volna figyelemreméltó számban a pápai legátus méltóságán alulinak tartotta volna, hogy megfeleljen Nicetas-nak.

Az újrakeresztelőkre is gyakran hivatkoznak a középkori feljegyzésekben. A kifejezés önmagában is jelzi /anabaptisták/, hogy újra keresztelőről van szó. A megjelölést pedig azért alkalmazták rájuk, mert tagadták a csecsemő-keresztség érvényességét. A megjelölés azonban nem pontos, mert azok, akiket megkereszteltek, sohasem voltak előzőleg megkeresztelve, ámbár meghintették vagy bemártották őket csecsemőkorukban. Ezeket az embereket rágalommal árasztották el, a fanatikus lázadás miatt, ami nevükben robbant ki Luther idejében. Buck azt mondja azokról, akik ebben a lázadásban ügködtek:

"Az első lázadók szigorú elnyomás alatt nyögtek és fegyvert ragadtak, hogy megvédjék polgári szabadságjogaikat. Úgy tűnik, hogy ezekből a felbolydulásokból az anabaptisták inkább hasznot húztak, minthogy ők lettek volna az elsődleges mozgatók. Az, hogy egy nagy rész anabaptistákból állt vitán felül állónak tűnik. A történelemből viszont az derül ki, hogy nagy részük pedig római katolikus volt és egy még nagyobb részt pedig azok tettek ki, akiknek aligha voltak vallásos elveik."⁷⁴⁸

Ezt a témát valódi megvilágításba helyezi Stebbing:

"A polgári társadalom megdöntésével és a vallásnak okozott végzetes károkozással fenyegettek azok, akik anabaptistáknak nevezték magukat. Ám nagy tömegek úgy tűnik, vitatták a csecsemőkeresztség érvényességét, akiknek t.i az anabaptistáknak semmi más közös vonásuk nem volt velük, mégis ez egyetlen körülmény miatt rágalommal árasztották el őket, a büntetés pedig az egyszerre csalárd és féktelen fanatizmusnak tulajdonítható."⁷⁴⁹

Az anabaptisták vagy még megfelelőbb kifejezést használva a baptisták egy szárnya megőrizte és ünnepelte az ősi sabbath-ot. Dr.Francis White így tesz bizonyosságot:

"Néhány anabaptistával megegyező módon fenntarották, hogy a szombatnap Sabbath hatályban, érvényben van."⁷⁵⁰

Dr.White állításával összhangban van egy XVI. századi francia szerző bizonyosságtétele. Megnevezi azoknak az embereknek valamennyi csoportját, akik az anabaptisták nevet viselték. Az egyikről a következőket írja:

"Néhányan óriási kínzásokat álltak ki, mert nem ünnepelték meg a vasárnapot és az ünnepeket az antikrisztus ellenére, látván, hogy azokat a napokat az antikrisztus jelölte ki, nem ragaszkodtak semmihez, ami olyan volt, mint ő. Mások megünnepelték ezeket a napokat, de könyörületből."⁷⁵¹

⁷⁴⁸ Teológiai szótár, Anabaptisták címszó alatt

⁷⁴⁹ Egyháztörténet, I.kötet, 183, 184.old

⁷⁵⁰ Tanulmány a szombatnapról, 132.old. Idézi az Anabaptisták történetét, 6.könyv, 153.old.

⁷⁵¹ Korunk anabaptistáinak vagy újrakereszteltjeinek keletkezése, forrása, alapzata. Írta: Guy de Brez, i.u. 1565.

Látható tehát, hogy az ókori római birodalom határain belül, ezekben az országokban, melyek alárendelték magukat a pápa uralmának, Isten megőrzött magának egy népet, akik nem hajtottak térket Baálnak, és ezek között korszakról korszakra megünnepezték a bibliai sabbath-ot.

Most pedig azok között kutatunk a sabbath után kutatunk, akik sohasem hódoltak meg a római főpap előtt. Közép-Afrikában a keresztény korszak legkezdetétől talán a nagy tekintélyű etióp hivatalnok megtérésének ideje óta,⁷⁵² de már i.sz. 330-ban⁷⁵³ igen bizonyosan léteztek Abesszinia és Etiópia gyülekezetei. A római püspök főhatalomra emelkedésének ideje körül elvesztek az európai nemzetek tekintete elől. "Minden oldalról körülkerítve" - mondja Gibbon - vallásuk ellenségeitől az etiópok majdnem ezer évig aludtak a világról megfejtkezve, akik róluk is elfelejtkeztek".⁷⁵⁴ A tizenötödik század második felében a portugál navigátorok felfedezése folytán ismét tudomást szerzett róluk a világ. A pogány és mohamedán tévedések sűrű sötétsége, kétségtelenül igen hatott rájuk, ami körül- vette őket és sok tekintetben el is vesztették isteni Megváltónk tiszta és lelki vallását. Egy modern utazó mondja felőlük: "Több tévedéssel, de igen sok ősi igazsággal rendelkeznek."⁷⁵⁵ Michael Geddes mondja róluk:

"Az abesszinek a Szentírást a keresztény hit tökéletes szabályának tartják, olyannyira, hogy tagadják, hogy az egyetemes zsinatnak hatalmában áll, hogy kötelezzék az embereket arra, hogy hitelvként higgyenek bármit, anélkül, hogy egyértelműen igazolnák annak helyes voltát."⁷⁵⁶

Gyakorolják a körülmetélkedést, de nem vallásos kötelezettségből, hanem más okoknál fogva.⁷⁵⁷ Geddes azt állítja továbbá nézeteikről:

"A transzszubsztanciációtól /átlényegülés/ és a szentelt kenyér iránti hódolattól az úrvacsorában az abesszínok iszonyodtak... Elvetették a purgatóriumot. Nem tudtak semmit a bérmlásról és az utolsó kenetről. Kárhoztatták a faragott képeket. A szombatot és vasárnapot egyaránt megünnepezték."⁷⁵⁸

A sabbathra vonatkozó nézeteiket az etióp király nagykövete a liszaboni királyi udvarban a következő szavakkal fejezte ki, miközben azt fejtegette, hogy miért tartózkodnak azon a napon mindennemű munkától:

"Mivel Isten, miután bevégezte a világ teremtését, megnyugodott. Ezt a napot Isten a szentek szentének nevezte el, tehát nem ünnepelni azon nagy tisztelettel és odaadással igencsak ellenkezik Isten akaratával és előírásával, mivel az ég és a föld előbb elmúlik, mint az ő szava, s főleg mivel Krisztus nem azért jött, hogy eltörölje a törvényt, hanem hogy betöltse. Így aztán nem a zsidókat utánozzuk, hanem Krisztus és apostolai iránt tanúsítunk engedelmisséget, amikor megünnepeljük azt a napot."⁷⁵⁹

A nagykövet az első nap megünneplését ezekkel a szavakkal indokolja:

⁷⁵² Acs. 8:26-40

⁷⁵³ M'Clintock és Strong, Cyclopédia, 1.köt.40.old.

⁷⁵⁴ Hanyatlás és bukás, 47.fej.

⁷⁵⁵ Maxson, A szombat története, 33.old. 1844-es kiad.

⁷⁵⁶ Etiópia egyháztörténelme, 31.old.

⁷⁵⁷ Ugyanott, 96.old. Gibbon, 15.fej.megj. 25., 47. fej.megj. 160. M'Clintock és Strong Cyclopédia, 1.köt. 40.old.

⁷⁵⁸ Etiópia egyháztörténete, 34. 35.old; Purchas, Zarándoklat, 2.könyv 5.fej.

⁷⁵⁹ Etiópia egyháztörténete, 87.88.old.

"Az Úr napját is megünnepeljük, ahogy minden más keresztény is teszi, Krisztus feltámadásának emlékeztetőre."⁷⁶⁰

Nem említett egyetlen ígehelyet sem, hogy ennek az ünnepnek az igazolására felkínálja. A vasárnap megünnepelése nyilvánvalóan hagyományokon nyugodott. Ezt a beszámolót a nagykövet 1534-ben tartotta. A következő évszázad elején az abesszin császár arra kényszerült, hogy ezekkel a szavakkal behódoljon a pápának:

"Megvallom, hogy a pápa Krisztus helytartója, Szt.Péter utóda, a világ korlátlan uralkodója. Igaz engedelmisséget fogadok neki és lábainál felkínálom személyemet és országomat."⁷⁶¹ Alighogy a római püspök ilyenre készült, az uralkodót arra kényszerítették, hogy a pápista szombat iránti gyűlöletet egy az annak megünnepelését betöltő ediktummal elégítse ki. Geddes szavai szerint "kibocsátott egy közleményt, amelyben minden alattvalójának megtiltotta szigorú büntetés terhe mellett, hogy a továbbiakban is megünnepelje a szombatot, vagy ahogy Gibbon kifejezi "az abesszinoknak meghagyták, hogy dolgozzanak és szórakozzanak szombaton."⁷⁶² De a római katolikusok zsarnoksága, rettenetes küzdelem után, vereségüket és száműzetésüket okozta, az ősi hitet pedig helyreállították. A gyülekezetek győzelmi éneket énekeltek, hogy Etiópia nyája most megszabadult a nyugati hiénáktól, és ama magányos birodalom kapui örökre bezárattak a művészetek, a tudomány és Európa fanatizmusa előtt."⁷⁶³

Egy korábbi fejezetben bizonyítottuk, hogy a sabbath-napját széles körben megünnepelték még az ötödik század közepén is, az un. katolikus egyházban, főleg azon a részen, amelyik a legbensőségesebb kapcsolatban állt az abesszinokkal; néhány esetben pedig a vasárnap bizonyos szombatnak kijáró megbecsülést kapott, emiatt a két napot „nővéreknek” nevezték. Egy másik fejezetben azt is megmutattuk, hogy a szombat hatékony elnyomása Európában főként a pápai befolyásnak köszönhető. Így aztán ezer éven át nyomom követtük történetét azokról az emberekről készített feljegyzésekben, akiket a római egyház meg akart ölni.

Ezeket a tényeket támasztja alá igen nagy mértékben az abesszinok esete. Mivel Afrika belsejében éltek az ötödik század körül a kereszténység szinte semmit nem tud felőlük. Ebben az időben a szombatot és a vasárnapot egymás lánytestvéreinek tekintették a katolikus egyházban. Ezer évvel később, amikor ezeket az afrikai egyházakat meglátogatták, bár a pogány és a mohamedán babona sűrű sötétsége vette körül őket, mégis amikor rájuk találtak, a szombatot és a hét első napját lényegileg úgy ünnepelték, ahogy a katolikus egyház tartotta akkoriban, amikor szem elől tévesztették őket. Ezzel ellentétben az európai katolikusok időközben az ősi szombatot porba taposták. Miért volt ilyen nagy ellentét? Egyszerűen azért, mert a pápa uralkodott Európában; miközben Közép-Afrika bármitől szenvedhetett, mégsem tette átkozottá sem jelenléte nem befolyása. De mihelyt a pápa tudomást szerzett az abesszin egyházak létezéséről, arra törekedett, hogy kiterjessze rájuk ellenőrzését és amikor ezt elérte, egyik első tette az volt, hogy elnyomja a szombatot! Végül az abesszinok kivívták függetlenségüket, attól kezdve a jelenig szigorúan megtartották az Úr sabbathját.

A kelet-indiai örmények különös mértékig figyelmet érdemelnek. I.W. Massie a Királyi Tudományos Akadémia tagja, azt mondja a kelet-indiai keresztényekről:

⁷⁶⁰ Ugyanott

⁷⁶¹ Gibbon, 47.fej.

⁷⁶² Etiópia egyháztörténete, 311, 312.old. Gobat, Abesszinia, 89, 93. old.

⁷⁶³ Gibbon, 47.fej.

"A kereskedelem nyüzsgő tanyáitól vagy a kézmű ipar népes központjaitól távol olybá vehetők, mint a keleti piemontiak a hindusztáni Valois-ok, a zsákruhában prófétáló tanuk, az egymást követő évszázadokon át, noha testük valóban holtan feküdt a város utcáin, melyet valaha benépesítettek."⁷⁶⁴

Geddes azt mondja azokról, akik Malabárban éltek:

"A pápaság három nagy tantételét, a pápa felsőbbtségét, az átlényegülés tanát és a képek tiszteletét sohasem hitték vagy gyakorolták ebben az ősi apostoli egyházban... Úgy vélem talán megkockáztathatom, hogy azt mondjam, hogy a reformáció ideje előtt egyetlen gyülekezetről sem tudtunk, még a Vadois-é sem, aminek csak oly kevés tévedés lett volna a tantételeiben, mint a Malabári egyházban." Ezekre a gyülekezetekre vonatkozóan hozzáteszi, hogy "sohasem voltak a Római Birodalom kötelékein belül." Ezekben az egyházakban találunk a legkevesebbet a pápaság kovászából."⁷⁶⁵

Mr. Massie továbbá így jellemzi ezeket a keresztényeket:

"Az a hitvallás, amit a keresztények ez ősi vonalának képviselői dédelgettek, nem volt összhangban a pápai rendeletekkel és némi nehézséggel lehetne összhangba hozni az anglikán episkopális felfogással is. Mivel elkülönültek, ezer évre elszigetelődtek a nyugati világtól, természetesen mit sem tudtak a lateráni zsinatai és végzései által bevezetett új dolgokról, belső megegyezésük az első korszakok hitével és gyakorlatával a herezis és skizma /eretnkség és szakadárság/ megbocsáthatatlan vétkének szolgáltatva ki őket, ahogy a Római Egyház minősítette ezeket. "Keresztények vagyunk és nem bálványimádók" - válaszolták nyíltan, amikor azt kívánták tőlük, mutassanak hódolatot Szűz Mária képe előtt... La Croze 1500 gyülekezetükről beszél és sokan laknak városokban és falvakban. Nem ismerték el a pápát és kijelentették, hogy soha nem is hallottak felőle; kifejezésre juttatták hitük tisztaságát és ősi igaz voltát, mivel amióta idejöttek és püspökeiket is 1300 éve onnan küldték, ahol Jézus követőit először nevezték keresztényeknek."⁷⁶⁶

"Mr. Yeates e keresztények szombatünnepelő jellegzetességére utal. Azt mondja, hogy a szombat "az ünnepnap közöttük, az egyház ősi gyakorlatával teljes megegyezésben."⁷⁶⁷

"Az egyház ősi gyakorlata", - amint láttuk - a hetedik nap megszentelése volt, a Teremtő nyugalmanak emlékeztetése. Ezt a gyakorlatot mindenhol visszaszó- rították, ahol csak hatalma volt a nagy hitehagyásnak így cselekedni. Ám a kelet-indiai keresztények, csakúgy, mint az abesszínek elég távol éltek ahhoz Rómától, hogy bizonyos mértékig megőrizték magukat bomlasztó befolyásától. Az alábbi megfogalmazás ugyancsak erre a tényre utal:

"Felállították az inkvizíciót, az indiai Goában Xavérius Ferenc szorgalmazására /híres katolikus szent/, aki III.János pápához intézett leveleiben /1545.nov.10./ jelezte, "hogy a zsidó gonoszság egyre jobban és jobban terjed a portugál királynak alárendelt Kelet-India területein, és ezért buzgón esdekelt és mondta a királynak, hogy gondoskodni fog egy ily nagy gonoszság orvoslásáról azáltal, hogy az inkvizíciós hivatalt elküldik azokba az országokba."⁷⁶⁸

"A zsidó gonoszság" kétség kívül a szombat megünneplése volt, mint az egyház ősi gyakorlatával összefüggő ünnepnap, amiről a szerző éppen beszélt. A múlt története, mint láttuk megmutatja a pápista egyház szombat iránti gyűlöletét. Az egyház küzdelme, hogy elnyomja a szombatot Abesszíniában és hogy a népet a pápa iránt engedelmessé tegye, amikor az még éppen hogy csak elkezdődött, azt mutatja, hogy a jezsuiták nem voltak hajlandók türelmet tanúsítani a szombatünnepelés iránt a Kelet Indiákon, még akkor sem, ha a vasárnap megtar- tásával egyesült.

⁷⁶⁴ az Indiai Kontinens, 2. kötet, 120.old.

⁷⁶⁵ A Diamper-i zsinat cselekedetei és rendeletei, előszó.

⁷⁶⁶ Az indiai kontinens, 2.kötet, 116, 117.old.

⁷⁶⁷ Kelet-indiai egyháztörténet, 133. 134.old.

⁷⁶⁸ 133. 140.old.

Úgy látszik tehát, hogy ez a jezsuita misszionárius azt akarta, hogy a pápa és a portugál király alapítsa meg az inkvizíciót a Portugáliának alávetett Indiák-nak abban a részében, azért, hogy a szombatot gyökerestől kiszakítsák ezekből az ôsi egyházakból. Erre az esdeklésre azt volt a válasz, hogy felállították az inkvizíciót, majd ezt követően Xavier-t szentté avatták! Semmi sem mutatja világosabban a római fôpápnak az Úr sabbathja iránti rosszindulatát; és semmi sem illusztrálja világosabban milyen emberek azok, akiket szentté avat.

Xavier korától a Kelet Indiák Brit uralom alá kerültek. Az anglikán egyház kiváló egyházi embere néhány évvel ezelôtt meglátogatta a brit birodalmat Indiában, azzal a céllal, hogy maga ismerkedjék meg ezekkel az egyházakkal. Az alábbi igen mélyenszántó, érdekes ismertetését tette közzé ezekről az ôsi kereszt- nyekről. Szombatünneplô mivoltuk különös figyelmet kap ebben a leírásban:

"Az örmény egyház története igen érdekes. A Belső-Ázsiában élô valamennyi keresztények közül ôk ôrítették meg magukat a leginkább a mohamedán és pápista romlottságtól. A pápa egy idôre igen erôszakos módon lerohanta ôket, de csak csekély eredménnyel. Arménia kisebb részében lévô gyülekezetek valóban beleegyeztek egyfajta uniôba, ami nem állt fenn sokáig. Ám akik a perzsiai Örményországban éltek megtartották függetlenségüket és megôrítették ôsi szent irataikat, tantételeiket, istentiszteletüket, mind máig. "Bámulatos"- mondja egy művelt utazó, aki sokáig élt közöttük, "hogy ôrítették meg hitüket az örmény keresztények a mohamedánok széleskörû elnyomása, egyeduralmuk ellenében, és a Római egyház rábeszélése, erôszakos térítésével szemben. Több mint két évszázadon keresztül törekedtek arra, hogy közösségre lépjenek velük. Lehetetlen felsorolni a római kúria költségeit és eszközeit, melyeket arra fordítottak, hogy elérjék ezt a célt, de mindhiába."

Az ötödik században lefordították a Bibliát örmény nyelvre, igen viszontagságos körülmények között. Ennek története eljutott hozzánk. A nyelv szakavatott ismerôinek engedték meg ezt a munkát, hogy a leghitelesebb fordítás készüljön. La Croze a "fordítások királynôjének" nevezi. Ez a Biblia mindig is az örmény nép tulajdonában maradt. Történelmükben pedig számos jellemzô példája van az eredeti, megvilágosodott kegyességnek. A Hindosztánban élô örmények pedig a mi alattvalóink. Elismerik kormányzatunkat Indiában, ahogy a Sophiét is Perzsiában. Jogosultak is elismerésünkre. Megôrítették a Bibliát annak tisztaságában, tantételeik pedig, amennyire szerzônk tudja, a Biblia tanításai. Mindemellett fenntartják a keresztény istentiszteletet birodalmunk egész területén, melyet a hetedik napon tartanak meg. A hinduk között legalább oly sok csúcsos templomjuk mutat a menny felé, mint magunknak. Az ilyen emberek tehát, mint keresztény társaink, ne lennének méltók elismerésünkre? Örökre a zsidókkal, mohamedánokkal és hindukkal állítjuk ôket egy sorba?"⁷⁶⁹

Elmondták azonban, hogy Buchanan a "hetedik nap" kifejezés használatával talán a vasárnapra gondolt. Ez az elképzelés szavainak egy igen indokolatlan értelmezése. Az epizkopális egyházfiak nem szokták a vasárnapot hetedik napnak nevezni. Van egy bizonyágtétel a birtokunkban, amit nem lehet elfogulatlansággal kimagyarázni. Ez pedig Purchas tanuságtétele, amit a tizenhetedik században írt. A szerzô a keleti keresztények néhány szektájáról beszél - "egészen az ôsi idôktôl kezdve" szíriaiakról, jakobitákról, nesztóriánusokról, maromitákról és örményekről. A szíriaiakról vagy szuriaiakról - különféleképpen ejtjük ezt a nevet - akik elbeszélése szerint az örményekkel azonosak. Azt mondja:

"Megszentelik a szombatot. A szombati böjtöt nem tekintik törvényesnek csak a húsvétit. Ünneplô gyülekezeti szolgálatokat tartanak szombatokon, húst esznek és bátran ünnepelek, mint a zsidók."⁷⁷⁰

Ez a szerzô tiszteletlenül beszél ezekről a keresztényekről, de ellenségeik tisztességtelen állításait használja, amelyek semmivel sem rosszabbak, mint azok,

⁷⁶⁹ Buchanan, Keresztény kutatások Ázsiában, 159. 160.old.

⁷⁷⁰ Purchas, Zarándoklatai, 2.rész, 8.könyv, 6.fej. 5.szak. 1269. old. London, 1625. Az "Enciklopédia Britannica" 8.köt. 695.old. 8. kiadása úgy beszél Purchasról, mint arról az angol emberrôl, aki bámulatos nyelvtelenség, emberi és isteni tudományokban felettte jártas, nagy filozófus, történész és teológus."

melyeket napjainkban fogalmazznak meg azokra vonatkozóan, akik megszentelik a bibliai szombatot. Ezek a tények világosan tanúsítják a szombat folyamatos megünneplését a sötét középkor egész időtartama alatt. A Római Egyház igazán képes volt arra, hogy saját közösségéből kipusztítsa a szombatot, de Isten igaz népe megőrizte, azok, akik bizonyos mértékig elrejtőztek a pápaság elől, Közép-Európa vadonjaiban, míg azok az afrikai és kelet-indiai gyülekezetek, melyek sohasem tartoztak a pápai uralom határain belüli területekhez, a mai napig megőrizték a szombatot.

XXII. fejezet - A REFORMÁTOROK SZOMBATRA ÉS A HÉT ELSŐ NAPJÁRA VONATKOZÓ ÁLLÁSPONTJA

A reformáció a katolikus egyházban született - A szombatot kiszorították az egyházból és megszámlálhatatlan ünnepet alapítottak helyette - Ahogyan Luther, Melancton, Zwingli, Beza, Bucer, Crammer és Tyndale ünnepelte a vasárnapot - Kálvin hosszan fejtegetett és illusztrált álláspontja - Knox egyetért Kálvinnal - Vasárnap Skóciában i.sz. 1601-ben - Hogyan tekintsünk a reformátorokra.

A nagy tizenhatodik századi reformáció magából a Katolikus Egyházból indult el. A szombatot már régóta gyökerestől kiszakították az egyházból és az isteni Törvényadó által az emberiség megnyugvására és felüdülésére rendelt irgalmas isteni intézmény helyett, amit Isten arra szánt, hogy az ember megismerhesse Őt, mint Teremtőjét, a pápaság megszámlálhatatlan ünnepet alapított, melyek mint valami szörnyű terhek földhöz szorították a népet. Dr. Heylyn így veszi számba ezeket az ünnepeket:

„Ezekről a szent napokról, miként főképpen Gergely pápa dekretáliája nevezi őket, az i.sz. 1244-es Lyons-i zsinat készített listát, amit a kereszténység minden részéről nagy néptömegek ünnepeltek meg és amelyekről kibocsátott kánonok és dekrétumok azonnal általános elismerésre kezdtek találni. A zsinaton engedélyezett szent napok az alábbiak voltak: Krisztus születésének ünnepe, Szt. István; Szt. János az evangélista, az ártatlanok, Szt. Szilveszter, Urunk körülmetélése, az epifánia, a húsvét, az előző és az azt követő héttel egyetemben, három nap a kereszttjáró héten, Krisztus mennybemenetelének a napja, Pünkösd-vasárnap a két utána következő nappal, Keresztelő Szt. János, a 12 apostol ünnepei, a mi Asszonyunk összes ünnepe, Szt. Lőrinc, AZ ÉV MINDEN ÚR NAPJA, Szt. Mihály Arkangyal, Mindenszentek, Szt. Márton, különleges templomszentelési évfordulók és felajánlási ünnepek az olyan helyi szentek ünnepeivel egyetemben, melyeket néhány különleges ember örömeire kellett ünnepként tisztelni egy maguk között erre a célra szentelt napon. Ezeket és az össze többi ünnepnapon - ahogy korábban is említettük már - egyházi rosszallás terhe mellett a népet távoltartották számos, különféle fajtájú munkától, amit néhány jócselekedet, veszély- és szükséghelyzetet kivéve megköveteltek tőlük.... Peter de Alaico, Cambray bíborosa, egy vele folytatott vitában egyértelművé tette a konstanzi zsinat előtt (i.sz.1416) és az összegyűlekezett atyák előtt kinyilvánította, hogy az efféle dolgokban ezután megálljt kellene parancsolni és a vasárnapokat és nagyobb ünnepeket kivéve a népnek szabadságában álljon, hogy az istentisztelet után dolgaik után nézhessenek. Főként a szegények, akiknek ugyanis kevés idejük van arra, hogy munkanapokon megszerezzék a megélhetésükhöz szükséges javakat. De ezek csupán a jóakarátú, jóindulatú emberek megnyilatkozásai voltak. A pápák máskülönben eltökéltek voltak és nemcsak a szent napokat tartották, melyeket ugyanabban az állapotban alapították meg, ahogy találták őket, hanem még másokat is tettek hozzájuk, nap mint nap, ahogy erre alkalmat találtak....Ez a tantételekre és a gyakorlatra egyaránt vonatkozott, ahogy korábban már mondtam, amíg az emberek kezdték komolyabban észrevenni a Római Egyházban lévő hibákat, tévedéseket, gyalázatos eseteket, mint ahogy korábban tették.”⁷⁷¹

Amikor a reformátorok elkezdtek munkálkodni, ilyenek voltak az állapotok. Túl nagy elvárás lett volna ezektől a Római Egyház kebelében nevelkedett férfiaktól, hogy feladják ezeket az ünnepeket és térjenek vissza az ősi szombat megünnepléséhez. Ne lepődjünk meg azon, hogy miközben kényszerítve érezték magukat arra, hogy ezeknek az ünnepeknek a tekintélyét lerombolják, mindazonáltal a legfontosabbakat mégis megtartották istentiszteleti gyakorlatukban. A reformátorok a következőképpen beszélnek erről: A svájci gyülekezeti hitvallás kijelenti, hogy

„Az Úr napjának megünneplése nem alapul Isten egyetlen parancsára sem, csak az egyház tekintélyére. Az egyház pedig kedvére változtathatja a napot”.⁷⁷²

Megtudtuk továbbá, hogy

⁷⁷¹ A szombat története, 2. rész. 6. fejelet. 35. szakasz.

⁷⁷² Cox, Szombat-törvények, stb. 287. old.

„Az Ausburgi Hitvallásban, amelyet Melanchton foglalt írásba (Luther pedig jóváhagyta) a kérdésre: Mit gondoljunk az Úr napjáról? azt válaszolta, hogy az Úr napját, a húsvétot, a pünkösd hetét és más ezekhez hasonló szent napokat meg kellene tartani, mert az egyház azért jelölte ki ezeket, hogy mindenkinek rendben történhessenek, de megünneplésüket az üdvösség szempontjából ne gondolják szükségesnek, áthágásukat pedig ne tekintsek bűnnek, ha valaki így tesz anélkül, hogy másokat bántana”.⁷⁷³

Zwingli kijelentette, hogy „az Úr napján, az istentiszteletet követően bárki folytathatja munkáját”.⁷⁷⁴ Beza azt tanította, hogy „az Úr napján nem kívánjuk meg senkitől, hogy munkáját egy kicsit is szüneteltesse”.⁷⁷⁵ Bucer még tovább megy; „és nem csak babonáságnak, hanem Krisztustól való elpártolásnak nevezi, ha azt gondolja valaki, hogy az Úr napján végzett munka önmagában szemlélve, bűnös dolog lenne”.⁷⁷⁶ Cranmer pedig 1548-ban kiadott „Katekizmusá”-ban azt mondja:

„Nem tartunk többé sabbath-ot szombaton, miként a zsidók, hanem a vasárnapot ünnepejük és bizonyos szent napokat, melyeket a magisztrátusok megfelelőnek ítélnék, akiknek e dologban engedelmeskedni kell”.⁷⁷⁷

Tyndale azt mondta:

„Ami pedig a sabbath-ot illeti, legyünk a sabbath urai s talán hétfőre változtathatnánk, vagy a hét valamelyik más napjára, ahogy szükségesnek látjuk, vagy akár megszentelhetjük a tizedik napot, ha okát látjuk, miért”.⁷⁷⁸

Világos, hogy Cranmer és Tyndale egyaránt azt hitte, hogy az ôsi szombat eltöröltetett és hogy a vasárnap az egyetlen olyan emberi rendelkezés, melyet a magisztrátusoknak és az egyháznak jogában állt megváltoztatni, amikor okát látják annak, hogy így tegyenek. Dr. Hessey pedig Zwingli véleményét teszi közzé, aki tiszteletben tartja minden gyülekezet jelenlegi hatalmát, hogy amikor a szükség úgy kívánja, az u.n. Úr napját egy másik napra áttegye, mint például az aratás idején. Zwingli tehát azt mondja:

„Ha az Úr napját olyannyira időhöz kapcsoltuk volna, hogy gonoszság lenne átvinni egy másik időpontra, amelyen munkáinktól megnyugodva, mint ezen, hallhatjuk az Úr szavát, ha a szükség megkívánja, ez az oly gondosan megünneplelt nap ceremóniaként ránkeröszakolná magát. Mert mi sehogy sem vagyunk időhöz kötve, hanem az idő kell minket szolgáljon. Ez a törvényes tehát és engedjük meg minden gyülekezetnek, amikor a szükség megkívánja (ahogy gyakran teszik aratás idején) az Úr napja vagy sabbath ünnepi voltát és nyugalmaát vigyék át valamelyik másik napra”.⁷⁷⁹

Zwingli tehát nem tekintette a vasárnapot a feltámadás Istentől kijelölt emlékünnepeének, vagy valami effélének, hanem egyházi ünnepnek.

Kálvin János azt állította a vasárnap-ünneplés eredetére nézve:

„Az ôsök nem minden ok nélkül helyettesítették a szombatot azzal, amit mi Úr napjának nevezünk. Mivel pedig az Úr feltámadása amaz igazi nyugalom célját és teljességét jelenti, melyet az ôsi szombat közvonalazott, ugyanaz a nap, ami véget vet az árnyékoknak, megdorgálja a keresztyényeket, hogy ne ragaszkodjanak egy árnyékszerű ceremóniához. Nem fektetek olyan nagy hangsúlyt a hetes számra, hogy kötelezzem az egyházat iránta való változhatatlan hűségre és nem fogom kiátkoztatni azokat a gyülekezeteket sem, amelyeknek vannak más ünnepeik is összejöveteleik tartására, feltéve ha távoltartják magukat a babonáságtól”.⁷⁸⁰

⁷⁷³ Ugyanott,

⁷⁷⁴ Ugyanott, 287.old.

⁷⁷⁵ Ugyanott, 286.old.

⁷⁷⁶ Ugyanott,

⁷⁷⁷ Ugyanott, 289.old.

⁷⁷⁸ Tyndale More-hoz intézett válasza, 1. könyv. 28. fej.

⁷⁷⁹ Hessey, 352.old.

⁷⁸⁰ Kálvin, A keresztyén vallás rendelkezései (Instituciók), 2. könyv. 8. fej. 34. szak. John Allen fordította.

Érdemes megfigyelni, hogy Kálvin nem tulajdonítja Krisztusnak sem a tanítványoknak, hogy megalapították a szombat helyett a vasárnapot. Azt mondja, hogy ezt az „ősök” tették, vagy ahogy más valaki fordítja: „az ôsatyák”⁷⁸¹. Azt sem állítja, hogy ez az a nap, amit János az Úr napjának nevezett, hanem, amit mi nevezünk annak. Amit pedig különképpen érdemes megfigyelni, hogy nem ragaszkodott ahhoz, hogy az a nap, amit istentiszteleti céllal elkülönítenek, legyen minden hetedik, merthogy nem kötődött a hetes számhoz. Így aztán ez a nap lehet egyszer a hatodik másszor akár a nyolcadik. Ez pedig döntő módon azt bizonyítja, hogy a vasárnapot nem tekintették isteni eredetű intézménynek a szó megfelelő értelmében, mert ha annak tekintették volna, akkor ez az ünnep bizonyára hetenként, azaz hét naponta ismétlődött volna és iránta való változhatatlan ragaszkodásra készítette volna az egyházat. De Kálvin nem hagyja ennyiben a dolgot. Hamis prófétáknak nevezi és kárhoztatja azokat, akik megpróbálják a negyedik parancsolat eszközével kierovertetni a vasárnap megünneplését, és hogy ezt megtegyék, azt állítják, hogy a ceremóniális rész, mely a meghatározott hetedik nap megtartását követeli, érvénytelenítetett, míg az erkölcsi rész, ami egyszerűen a hét közül egy nap megünneplésére kötelez, még érvényben marad. Ezeket mondja:

„Elenyészik tehát a hamis próféták minden álma, akik az elmúlt korszakokban egy zsidó eszmével megfertőzték a népet azt állítva, hogy csak a nap ceremóniális részét érvénytelenítették, ami szerintük a hetedik nap kijelölése, de az erkölcsi rész, a hét közül egynek a megünneplése, megmarad. Ez csupán a napot változtatja meg nem törődve a zsidókkal, miközben megőrzik egy nap szentségének ugyanazt az álláspontját”⁷⁸².

Mégis, a hamis prófétáknak ezek az álmai, hogy Kálvin szavait használjuk, alkotják a szombat megváltoztatására vonatkozó modern tantétel alapzatát, mert lehet bármit mondani az első nap szentségéről az Újtestamentumban, a negyedik parancsolat felhozni ennek bizonyítására csak úgy lehet, ha elfogadjuk az „egy nap a hét közül elméletet”, melyet Kálvin oly élesen elítél. Egy másik fontos tény, hogy Kálvinnak az Újtestamentumról írott kommentárjai felölelik az összes olyan könyvet, a Jelenések könyvét kivéve, amelyekből idézeteket vettek a vasárnap mellett. Mit mond Kálvin a szombat megváltoztatására vonatkozóan Krisztus feltámadásáról szóló feljegyzésben?⁷⁸³ Egy szót sem. Mégcsak nem is utal azzal a nappal összefüggésben valamilyen szentségre, sem annak a napnak valaminémű megemlékezésére. Azt mondja, hogy a találkozó „nyolc nap után” vasárnapon történt? Nem szól arról, hogy melyik nap volt ez.⁷⁸⁴ Mit mond a vasárnapról, amikor pünkösd napjával foglalkozik?⁷⁸⁵ Semmit. Mégcsak annyit sem mond, hogy ezt az ünnepet a hét első napján tartották. Mit mond a troási kenyér megtöréséről? Úgy véli, hogy az ôsi szombatnapon történt. Azt mondja:

„Vagy a hét első napjára gondol, ami a sabbath után következő nap volt, vagy egy bizonyos szombatra. Az utóbbi valószínűbbnek látszik, mivel ez a nap alkalmasabb volt egy szokás szerinti összejövetel céljára.”⁷⁸⁶

Azt mondja azonban, hogy ezt az igehelyet nagyon jó így fordítani: „A szombat utáni reggel”, ám mégis ragaszkodik a saját fordításához: „az egyik szombatnap” és nem „a hét első napja”. Továbbá azt mondja:

⁷⁸¹ *Quoniam non sine delectu Dominicum quem vocamus diem veteris locum Sabbathi subrogarunt*

⁷⁸² Kálvin, *Institúciók*, 2. könyv, 8. fejelet, 34. szak.

⁷⁸³ Kálvin, *Az evangélisták összhangja*, Mt, 28: Mk, 16; Luk, 24-ról.

⁷⁸⁴ Kálvin, *Kommentár Ján*, 20:1-hoz.

⁷⁸⁵ Kálvin, *Kommentár Acs*, 2:1-hez.

⁷⁸⁶ Kálvin, *Kommentár Acs*, 20:7-hez.

„Milyen célból említi ott a szombatot, hacsak nem azért, hogy megemlíthesse az idő nyújtotta lehetőséget? Az is valószínű, hogy Pál várta a szombatot, hogy az elutazása előtti napon könnyebben összegyűjthesse minden tanítványát egy helyre”.⁷⁸⁷

Ezért úgy gondolom, hogy kijelöltek egy ünnepnapot, hogy maguk között megünnepeljék az Úr szent vacsoráját, ami alkalmas lehetett mindannyiuknak”.⁷⁸⁸

Ez végső soron azt mutatja, miszerint Kálvin hitte, hogy a szombat nem pedig a vasárnap volt az összejövetel ideje az apostoli egyházban. De mit mond arról, hogy tegyenek félre a hét első napján? Azt, hogy Pál utasítása nem a hét első napjára, hanem a sabbath-ra vonatkozik. Úgy jelöli meg a szombatot, mint azt a napot, amelyen szent gyülekezéseket tartottak, kiszolgálták az úrvacsorát és azt mondja a dolgokról, hogy ez volt a legalkalmasabb nap arra, hogy hozzájárulásaikat összegyűjtsék. Tehát azt írja:

„Az egyik szombatról. A lényeg ez: talán alamizsnáik készen állnak erre az időre. Figyelmezteti őket, hogy ne várjanak addig, míg eljön, minthogy ha valamit hirtelen tesznek, nagy sietséggel, azt nem teszik helyesen, hanem járuljanak hozzá szombaton, ami jónak látszik és aszerint, ahogy kinek-kinek lehetősége van erre azon a napon, amelyen szent összejövetelt tartottak.”⁷⁸⁹

Mert meglátja a megfelelő alkalmat, továbbá a szent összejövetel, ahol a szentek közösségét ünnepelték (a szent úrvacsorát kiszolgálták) további összefonódást jelenthetett számukra. Én sem hajlok arra, hogy elismerjem Chrisostomus álláspontját, t.i. hogy az itt alkalmazott sabbath kifejezés az Úr napját jelenti (Jel, 1:10), mert valószínű, hogy az apostolok, kezdetben megtartották ezt a napot, ami már amúgy is használatban volt, de ezután a zsidók babonái arra kényszerítették őket, hogy mellőzzék ezt a napot és egy másikkal helyettesítsék. Nos, főként azért választották az Úr napját, mert Urunk feltámadása véget vetett a törvény árnyékának. Ezért azután ez a nap maga keresztény szabadságunk gondolatvilágába visz át bennünket”.⁷⁹⁰

Igen figyelemreméltóak ezek a szavak. Először is megmutatják, miszerint a sabbath-nap Kálvin szerint nem az első, hanem a hetedik. Másodszor, hogy ítélete szerint még a levél és a troási találkozó idején a sabbath a keresztények szent összejövetelének és az úrvacsora kiszolgálásának napja volt. Harmadszor, a zsidók babonáságai csak ezután erőltetik ki, hogy mellőzzék és egy másikkal helyettesítsék ezt a napot.

Kálvin tehát nem hitte, hogy Krisztus a szombatot vasárnapra változtatta azért, hogy feltámadására emlékeztessen, mert azt mondja, hogy a feltámadás eltörölte a szombatot,⁷⁹¹ és ugyanakkor mégis hiszi, hogy a szombat a keresztények szent napja volt még i.sz. 60-ban is a vasárnap teljes kirekesztése mellett. Azt sem hihette, hogy az apostolok elkülönítették a vasárnapot, hogy megemlékezzenek Krisztus feltámadásáról, mert úgy véli, hogy i.sz. 60-ig még nem döntöttek a vasárnap mellett és még ekkor is pusztán azért tették, mert ennek a megtételére a zsidók babonáságai kényszerítették őket. Dr. Hessey az alábbi esettel illusztrálja Kálvin vasárnap-ünneplésre vonatkozó elméletét:

„Knox, Kálvin bensőséges jóbarátja egyszer meglátogatta őt és azt mondják, hogy ez alkalommal éppen tekével szórakozott vasárnapon.”⁷⁹²

⁷⁸⁷ Ugyanott,

⁷⁸⁸ Ugyanott, Acs,20:7-hez.

⁷⁸⁹ Ugyanott, 1.Kor, 16:2-höz.

⁷⁹⁰ Ugyanott,

⁷⁹¹ Kálvin, Institúciók, 2. könyv, 8. fejelet, 34. szak.

⁷⁹² Hessey, Bampton előadások a vasárnapról, 201.old. 1866. A hozzáfűzött megjegyzésekben 366.old. azt mondja:”Létezik Genfben egy hagyomány, hogy amikor John Knox meglátogatta Kálvint egy vasárnapon, éppen tekézés közben találta szigorú segédpüspökét”. Dr. Hessey egyértelműen hitelesíti ezt a hagyományt..

Kétségtelen, hogy Kálvin pontos összhangban cselekedett a vasárnapi ünneplés jellegére vonatkozó elképzelésével. De Servet Mihály híres esete még jellegzetesebb módon szemlélteti ama nap szentségéről vallott nézeteit. Servet-et letartóztatták Genfben, Kálvin János személyes, a városi magisztrátushoz intézett folyamodványára. Theodor Beza, Kálvin egész életén át hűséges barátja állította ezt.⁷⁹³ Beza fordítója ezt a tény az alábbi figyelemreméltó állítással egészíti ki:

„A hirtelen támadt helyzet arra sarkallta, hogy ezt az eretnek szekta alapítót vasárnapon is letartóztassa.”⁷⁹⁴

Ugyanerről a tényről Robinson azt állítja:

„Miközben egy csónakra várt, hogy Zürich-be tartva átkeljen a tavon, Kálvin valamiképpen tudomást szerzett érkezéséről s bár vasárnap volt, mégis rábírta a főpolgármestert, hogy tartóztassa le és börtönöztesse be őt. Azon a napon a genfi törvények szerint senkit sem tartóztathattak le, a szigorú büntény esetét kivéve, de ezt a problémát könnyen meg lehetett oldani, hiszen Kálvin János azt állította, hogy Servet eretnek s az eretnekség pedig súlyos büntény.”⁷⁹⁵

A doktort vasárnap tartóztatták le és börtönözték be (i.sz. 1553) augusztus 13-án. És még aznap törvényszék elé állították.”⁷⁹⁶

Kálvin saját, letartóztatásról szóló szavai eképpen hangzanak:

„Nem akarom tagadni, de az én folyamodványomra vetették fogságba”⁷⁹⁷

Az első nap szentségének leghűségesebb hívei sem tagadják, hogy ennek az intézkedésnek a legkevésbé bűnös volta az volt, hogy vasárnap történt. Mindazonáltal a tény, hogy Kálvin Servet-et azon a napon tartóztatta le, azt mutatja, hogy nem volt olyan meggyőződése, hogy annak a napnak valamilyen jellegéből fakadó szentsége lett volna.

John Barclay⁷⁹⁸ egy skót származású művelt férfiú és józan római katolikus, aki nem sokkal Kálvin halála után született s aki ifjúságát Kelet-Franciaországban töltötte, nem túl messzire Genftől, megjelentetett egy állásfoglalást, miszerint Kálvin és barátai Genfben

azon vitatkoztak, hogy vajon a reformáltaknak abból a célból, hogy még teljesebben elkülönítsék elidegenítsék magukat a Római Egyháztól, nem kellene-e keresztény szombat gyanánt a csütörtököt elfogadni.”

Kálvin egy másik okot is megjelölt erre a javasolt változtatásra:

„A keresztény szabadság megfelelő példája lenne.”⁷⁹⁹

Ezt az állítást számos, tanult protestáns vallotta,⁸⁰⁰ akik közül néhányat őszinte és józan életű férfiakkal kell elismerni. De Dr. Twisse⁸⁰¹ kétségbe vonja Barclay állítását, mert nem nevezi meg azokat a személyeket, akikkel Kálvin tanácskozott, és akiből tanúkat csinált, valamint azért, mert I.Jakab angol király egy alkalommal

⁷⁹³ Beza, Kálvin élete, Sibson ford. 55.old. 1836. kiad.

⁷⁹⁴ Ugyanott, 115.old.

⁷⁹⁵ Egyházi kutatások, 10. fejr. 338.old.

⁷⁹⁶ Ugyanott, 339.old.

⁷⁹⁷ Beza, Kálvin élete, 168.old.

⁷⁹⁸ M'Clintock és Strong, Cyclopédia, 1. kötet, 663.old.

⁷⁹⁹ Hessey a 341.oldalon támpontot nyújt Barclay művének címéhez. Ez volt a címe: Parainesis ad Sectarios huius temporis, 1. könyv. 13. fejr. 160.old. Róma, 1617.

⁸⁰⁰ Lásd Hessey, A szombat története, 2. rész. 6. fejr. 8. szak. Morer, Az Úr napja, 216, 217, 218. A hetes intézmények vizsgálata, 55.old. A megvizsgált modern szombat, 26.old.; Whitaker, Treacher és Arnot, London, 1832; Cox, Szombat-irodalom, 1. köt. 165.166.old.; Hessey, 141, 142, 198, 341. és az ott idézett szerzők.

⁸⁰¹ A negyedik parancsolat erkölcsisége, 32, 36, 39, 40.old.

iránta való árulással gyanúsította Barclay-t. De efféle bűncselekmény sohasem bizonyosodott be és a király sem tartotta tovább ilyen gyanú alatt.⁸⁰² Igazságszeretetét sohasem vonták kétségbe. Lehet, hogy Barclay állítása pontatlan, de összhangban van Kálvin tantételével, miszerint az egyház nem kötődik egy olyan ünnephez, aminek hét naponként meg kellene ismétlődnie, éppen úgy, ahogy Tyndale mondta, hogy a szombat akár étfőre is változtathatnák vagy akár megszentel-hetnének minden tizedik napot, persze, ha látják az okát, hogy miért. Továbbá tökéletes összhangban van Kálvinnak a vasárnap szentségéről vallott eszméjével, ahogy a már említett cselekedeteiben ez kifejezésre jutott. A többi reformátorhoz hasonlóan, Kálvin sem mindig következetes önmagával állításait tekintve. Mindazonáltal rendelkezésünkre áll néhány textusra vonatkozó véleménye, amelyeket arra használt, hogy a szombat megváltozását igazolja és arra a teoriára vonatkozóan, miszerint a parancsolat felhasználható arra is, hogy ne a hetedik napot, hanem a hét közül egyet juttasson érvényre, ez pedig végzetes a modern első nap mellett kialakított tantétel számára.

John Knox, a nagy skót reformátor, Kálvin bensőséges jó barátja volt, akinél Skóciából való száműzetése idején Genfben élt. Bár a skót presbiteriánus egyház alapját Knox fektette le, vagy inkább Kálvin, hiszen Knox Kálvin rendszerét valósította meg és bár az az egyház ma igen szigorú a vasárnap szombatként történő megünneplésében, mégis Knox maga is Kálvin álláspontját tette magáévá, ami annak a napnak a kötelező érvényét illeti. Annak az egyháznak a hitvallását Knox fogalmazta meg i.sz. 1560-ban.⁸⁰³ Ebben a dokumentumban Knox azt állítja, hogy a törvény első táblájának a kötelezettségei az alábbiak:

„Egy Istenünk legyen, imádjuk és tiszteljük Őt, hívjuk segítségül minden bajunkban, tiszteljük szent nevét, hallgassunk szavára, higgyünk szavának, éljünk szentségeivel, ezek az első kőtábla művei.”⁸⁰⁴

Világos, hogy Knox hitte, hogy a szombat parancsát kitörölték az első kőtábláról. Dr. Hessey, miután szólt, bizonyos vasárnapra vonatkozó utalásokról, egy a következő munkájában a presbiteriánus egyházban a szombat jelenlegi tantételére vonatkozó alábbi állítást teszi:

„Egészében véve, bárhog is vélekednek róla jelenleg Skóciában, bizonyos, hogy nem annak a nagyszerű embernek köszönhető, akit a skótok a reformáció apostolának tekintenek hazájukban”.⁸⁰⁵

Az egyház most a vasárnapot ünnepli, mint Krisztus feltámadásának isteni tekintéllyel felruházott emlékét, amit a negyedik parancsolat tekintélyével erőttenek ki. De Kálvin és Knox nem ezen a véleményen voltak. Egy brit szerző ezt állítja a dolgok állásáról Skóciában a vasárnapra vonatkozóan 1601 tájkán:

„A tizenhetedik század elején szabók, cipészek és pékek Aberdeen-ben szokás szerint nyolcig vagy kilencig dolgoztak vasárnap reggel. Miközben az előírt rituális ünnepek megsértését pénzbírsággal sújtották, a

⁸⁰² A Twise szájából elhangzó történet, miszerint Barclay Kálvinra vonatkozó állítása nem hitelesíthető, mert hűtlen volt I. Jakab király iránt, aki ezért nem támogatta őt az udvarnál, egészen megalapozatlannak tűnik. Az Enciclopédia Britannica, 4. köt. 439. old. 8. kiadás egy egészen más okot említ. Azt mondja: „Azokban a napokban, ha egy skót pápistának nyugdíjat adtak volna, ezt a nemzeti sérelmek között tartották volna számon. Azaz a közvélemény nem tűrte egy római egyházhhoz tartozó egyén támogatását.” De ez az író azt hiszi, hogy a király titokban előnyben részesítette Barclay-t, ahogy ez majd a 440. oldalon lévő megjegyzésből ki fog derülni. Ámbár nem úgy látszik, mintha rendszeres támogatást kapott volna a királytól, de az talán feltételezhető, hogy legalább alkalmanként pénzjutalmat kapott. Ez a szerző semmit sem tudott Barclayról, mint a királyi udvarnál lelepleződött kémről. Álláspontjáról azt mondja a 441. oldalon: Ha Barclay erkölcsiében lett volna valamilyen figyelemreméltó folt, számos ellenfele közül néhányan rámutattak volna. M’Clintock és Strong, Cyclopédia, 1. köt. 663. old. azt mondja, hogy kétségtelenül sikere lett volna az udvarnál, ha nem lett volna római katolikus. Lásd, Knight, Életrajzi Cyclopédia, Barclay szócikk.

⁸⁰³ Cox, Szombat-törvények stb. 123. old.; M’Clintock és Strong, Cyclopédia, 5. köt. 137-140. old.

⁸⁰⁴ Idézi Hessey, Bampton előadások-ban, 200. old.

⁸⁰⁵ Hessey, Bampton előadások, 201. old.

vasárnap kizárólagos megszentelése, ami a későbbiekben uralkodóvá vált, ekkor még ismeretlen volt. Valójában voltak „szokásos vasárnapi játékok” Skóciában a 16. század végéig.”⁸⁰⁶

De a Presbiteriánus Egyház Knox halála után teljes változást vezetett be a vasárnap megünneplésével kapcsolatban. Ugyanez az író azt mondja:

„A presbiteriánus Kirk a sabbath (vasárnap) judaista megünneplését honosította meg Skóciában, amit a katolikus egyház vasárnap-ünneplése iránt nem igazán következetes álláspont alapján tartott fenn, miközben minden más ünnepet elutasítottak, amit annak tekintélye szentelt meg.”⁸⁰⁷

Dr. Hessey megmutatja milyen módszerrel tették ezt:

„Persze néhány nehézséggel is meg kellett küzdeni. A sabbath a hetedik, a vasárnap pedig a hét első napja volt. De az a szellemes elmélet, hogy a negyedik parancsolat lényege az, hogy a hét közül egy napot kell megszentelni, gyorsan összebékítette őket ezzel.”⁸⁰⁸

A megfelelő helyen leírjuk a körülményeket, amelyek közepette ez az új tantétel kialakult, megnevezzük szerzőjének nevét és megjelenésének időpontját. Inkább sajnálkozni, mint meglepődni kell azon, hogy a reformátorok testülete nem ismerte el a negyedik parancsolat tekintélyét és nem fordították el az embereket a római egyház ünnepeitől az Úr szombatjához. Az alábbiakban kifejtjük, hogy miért nem illendő dolog az isteni igazság mércéjéhez szabni őket:

„Luther és Kálvin sok visszaélést megreformált, főként az egyházfegyelem valamint néhány nagy tantételbeli romlás területén, de más sokkal nagyobb jelentőségű dolgot úgy hagytak, ahogy találták őket. Nagy érdemük, hogy elmentek odáig, ameddig eljutottak és nem nekik, hanem nekünk kell szégyelnünk ha tekintélyük arra késztet, hogy ne menjünk tovább. Inkább utánoznunk kellene őket, ami merészségüket, lelkiületüket illeti, amellyel megkérdőjelezték és kiigazították az olyan régen kialakult tévelygéseket. Vegyük hasznát munká-juknak, haladjunk tovább, mint amennyire ők képesek voltak. Kevés okunk van nevükre, tekintélyükre és példájukra hivatkozni, amikor ők oly sokat tettek, mi pedig semmit sem teszünk. Ezen a téren nem őket követjük, hanem azokat, akik szembeszegültek velük és támadták őket és abban az állapotban akarják tartani a dolgokat, amelyekben voltak.”⁸⁰⁹

⁸⁰⁶ Westminster Review, 1858. július, 37.old.

⁸⁰⁷ Ugyanott,

⁸⁰⁸ Hessey, 203.old.

⁸⁰⁹ Dr. Priestly, ahogy Cox, Szombat-törvények 260.old. idézi.

XXIII. fejezet - LUTHER ÉS CARLSTADT

Carlstadt esete említésre érdemes - Lutherral folytatott vitája Jakab leveléről - Bátorsága, amikor Lutherrel együtt kiáll a pápa ellen - Mit tett Carlstadt Luther fogsága idején - Milyen messzire ment el vakbúzgóság hatására - Ki volt Carlstadttal, amikor a templomból eltávolították a képeket, elhallgatták a miséket és eltörölték a cölibátusi törvényt - Amikor Luther visszatért helyreállította a misét - És elhallgattatta az úrvacsora egyszerű rendelkezését - Carlstadt engedett Luther elképzelésének és kiigazításának - Két évvel később Carlstadt kényszerítve érezte magát, hogy az úrvacsora kérdésében szembeszálljon Lutherrel - Nézetkülön- bözőségük alapja a reformációval kapcsolatban - Luther azt mondta, hogy Krisztus teste és vére valóságosan jelen van a kenyérben és a borban - Carlstadt azt állította, hogy ezek csupán egyszerűen ábrázolják azokat - A vita tovább folyt - Carlstadttal száműzetéssel hallgattatták el - A száműzetésben igen kegyetlenül bántak vele - Nem állt kapcsolatban az újrakeresztelők rendbontó irányzatával - Miért ítélték meg olyan élesen Carlstadt személyét - D'Aubigne kiértékeli a viszályt - Carlstadt Svájcban végzett munkája - Luther ír ellene - Luther és Carlstadt megbékélnek egymással - D'Aubigne kiértékeli Carlstadt-ot, mint tudóst és keresztényt - Carlstadt szombatünneplő - Mennyiben húzott hasznot Luther Carlstadtból - Mennyiben lehetett Carlstadt Luther javára.

Mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a reformátorok közül egy kiemelkedő jelentő- ségű személy, Carlstadt szombatünneplő volt. Lehetetlen anélkül a meggyőződés nél- kül olvasni a reformációról szóló feljegy- zéseket, hogy Carlstadt még Luthernél is jobban vágyott egy még mélyebb refor- mációra és miközben Luther hajlandó volt megtűrni bizonyos visszasságokat, nehogy a reformáció veszély- be sodródjon, addig Carlstadt minden áron a Szent Írásokhoz való visszatérés álláspontján állt.

Carlstadttal szombatünneplésre vonatkozó nézetei, benső- séges kapcsolata Lutherral, kiemelkedő szerepe a reformáció történelmének első időszakában és Luther szombatira vonatkozó álláspontjának döntő kihatása a protestáns egyház egész történel- mére, figyelemreméltóvá teszik a szombat történetében. A róla szóló feljegyzéseket a legjobb történetírók pontos szavai alapján tesszük közzé, akik közül egy sem rokonszenvezett a szombatünnepléssel. Az a mód, ahogy hibáira rámutatnak, kimutatja mennyire nem voltak elfogultak iránta. Röviddel azután, hogy Luther elkezdett prédikálni az érdemszerző jócselekedetek ellen, mély érdeklődéssel párosuló törekvése, hogy az embereket a pápai rabszolgaságból kiszabadítsa, odáig vezették, hogy tagadja azoknak a szentírási részeknek az ihletettségét, amelyeket felvonultattak ellene. Dr. Sears így számol be erről:

„Luther annyira buzgó volt, hogy fenntartsa a hit általi megigazulás tantételét, hogy még arra is felkésztült, hogy bizonyos szentírási szakaszok tekintélyét megkérdőjelezze, amelyeket nem tudott összekapcsolni ezzel a tanítással. Főleg Jakab levelére vonatkozó részek jelzik legerősebb ellenkezését”.⁸¹⁰

Mielőtt Luther Wartburg várának foglya lett, vita támadt közte és Carlstadt között erről a kérdésről. Carlstadtról jegyzik fel, hogy az 1520-as esztendőben

„kiadott egy a Szentírás kánonjára vonatkozó tanulmányt, ami keserű támadásokkal mocskolja be Luthert, mindazonáltal értékes munka, hiszen a protestantizmus nagy elvét fogalmazza meg, nevezetesen a Szentírás mindenekfelett való tekintélyét. Ebben az időben ő is Jakab levelének tekintélyére hivatkozott Luther ellenében. X.Leo, reformátorok elleni bullájának kibocsátásakor Carlstadt igazi, becsületos bátorságot tanúsított

⁸¹⁰ Luther élete, Barnes Sears, D.D. latin kiad. 400.401.old.

és szilárdan kiállt Luther oldalán. A „Pápai Szentség”-ről szóló műve (1520) bibliai alapon támadja meg a pápai csalatkozhatatlanságot.”⁸¹¹

Luthert, ahogy ez jól ismert, miközben visszafelé tartott a Wormsi birodalmi gyűlésről, a szász választófejedelem emberei elfogták és ellenségei elől Wartburg várába rejtették. Ebben az időszakban a következőket olvassuk Carlstadtról:

„1521-ben Luther Wartburg-i fogsága idején Carlstadt szinte egyedül irányította a reformációs mozgalmat Wittenbergben és az egyetemen is ő volt a legfőbb ember. Egy „Cölibátusra, szerzetességre és özvegységre” vonatkozó tanulmányában megtámadta a cölibátust és a szerzetességet. Következő támadási pontja a mise volt és ezt aztán diákok és fiatal polgárok mise elleni zendülése követte. 1521. karácsonyán a szentséget két szín alatt kiszolgálta a laikusoknak mégpedig németül. 1522 januárjában pedig megházasodott. Meggondolatlan buzgalma oda vezette, hogy azonnal és önkényesen tegye azt, aminek igaz és helyes voltát hitte. Nemsokára Lutheren is túltett és az egyik nagy hibája az volt, hogy az Ótestamentumot az Újtestamentummal azonos rangra emelte. 1522. január 24-én Carlstadt elérte, hogy új egyház-alkotmányt fogadtak el Wittenbergben, aminek csupán az az érdekessége, hogy ez a reformáció első protestáns szervezete.”⁸¹²

Ezidőtájt Wittenbergben bizonyos fanatikus tanítók is jelen voltak, akiket Zwickau-i prófétáknak neveztek, a városról, ahonnan jöttek. Egy időre Carlstadt is olyannyira a befolyásuk alá került, hogy arra a következtetésre jutott, hogy egyetemi diplomái bűnös dolgok és elég csupán a Lélek ihletése és nincs szükség emberi tanulásra, tudásra. Azt tanácsolta tehát az egyetem diákjainak, hogy térjenek vissza otthonaikba.⁸¹³ Az intézményt a megszűnés veszélye fenyegette. Luther távollétében tehát ilyen irányt vett Carlstadt életpályája. Ennek az utolsó megmozdulásnak a kivételével cselekedetei önmagukban helyesek voltak.

A Luther távollétében Wittenbergben véghezvitt változásokat, akár időszerűek voltak, akár nem, Carlstadt számlájára írják és azt mondják, hogy fanatikus módon, saját felelősségére tette azokat. Ám ez egészen másként volt. Dr. Maclaine így vélekedik erről az esetről:

„Az olvasó talán el tudja képzelni, Dr. Mosheim-nek az erről az időről szóló beszámolója alapján, hogy Carlstadt ezeket a változtatásokat pusztán saját tekintélye alapján vezette be, ám ez távol áll a valóságtól. A magán misék visszaszorítása, a képek eltávolítása a templomokból valamint annak a törvénynek az eltörlése, ami a cölibátust írta a papokra, nos ezekre a változtatásokra hivatkozik történészünk úgy, mint elhamarkodott és veszélyes dolgokra. A valóságban Carlstadt ezeket Bugenhagennel, Melanchtonnal, Jonassal, Amsdorffal és másokkal egyetértésben hajtotta végre a szász választó fejedelem pedig tekintélyével és hatalmával megerősítette azokat, így aztán van némi oka annak, hogy megértsük Luther elvi helytelenítésének egyik okát ezekre a változásokra vonatkozóan. Ez pedig az volt, hogy ezeket a változtatásokat az ő távollétében vezették be. Hacsak nem feltételezzük, hogy nem rázta le annyira magáról a babonaság béklyóit, ami a képek használatának képtelen volta és használatuk ártalmas következményei iránti érzékenységet illeti.”⁸¹⁴

Carlstadt laikusok felé is nyújtotta a poharat, amitől Róma régóta megfosztotta őket. Mellőzték a megszentelt kenyér imádatát. Dr. Sears hosszasan szól Carlstadtnak erről a munkájáról, majd elbeszéli, mit tett erre vonatkozóan Luther, amikor visszatért:

„Carlstadt annyira visszaállította az úrvacsora szentségét, hogy éppúgy kiosztotta a a laikusoknak a bort, mint a kenyeret. Luther pedig, „nehogy megsértse a gyenge lelkiismeretűeket”, kitartott amellett, hogy csak a kenyeret osszák ki és érvényt is szerzett ennek. Carlstadt elvetette az ostya felemelésének és bálványozásának gyakorlatát. Luther megengedte és újra bevezette.”⁸¹⁵

⁸¹¹ M’Clintock és Strong, Cyclopédia, 2. köt. 123.old.

⁸¹² Ugyanott,

⁸¹³ D’Aubigne, A reformáció története, 9. könyv.

⁸¹⁴ Mosheim, Egyháztörténet, 4. könyv, 16. szak. 3. szekció, 2. rész. 22. paragrafus. megj.

⁸¹⁵ Luther élete, 401.old.

Carlstadt álláspontja ezidőtájt igen fárasztó és megerőltető volt. Számos dolgot nem fogadott el azok közül, amit a Zwickau-ból jött „új tanítók” tanítottak, de a tanulmányozás szükségességét kizorító Isten Lelkének a befolyásával összefüggő fanatikus elméleteik közül néhányat nyilvánosan is tanított. A romanisták bálványozó szolgálatának visszaszorítását tekintve lényegileg igaza volt. Fájdalmas volt látnia, hogy ezekből sokakat újra felállítottak. Azonfelül a választófejedelem sem engedte meg neki, hogy prédikáljon vagy írjon azokról a témákról, amelyek esetében eltért Luthertől. D’Aubigné azt írja hozzáállásáról:

„Mindazonáltal a békesség kedvéért feláldozta önérzetét, és visszafogta azt a vágyát, hogy tanainak érvényt szerezzen és legalábbis látszólag megbékélt kollégájával, Lutherrel. Nem sokkal eután folytatta előadásait az egyetemen.”⁸¹⁶

Minthogy Luther néhány olyan tantételt tanított, melyeket Carlstadt nem hagyhatott jóvá, végül úgy érezte, beszélnie kell. Dr. Sears így ír:

„Miután Carlstadt 1522-től 1524-ig hallgatásra kényszerült és alárendelte magát Luther nagyobb hatalmának és tekintélyének, többé nem tudta fékezni, visszafogni magát. Elhagyta hát Wittenberget és felállított egy nyomdát Jenában, aminek segítségével kiadványsorozat formájában szabad folyást engedhetett meggyőződéseinek, melyeket oly sokáig visszafojtott.”⁸¹⁷

A reformációs eszmék alapjait tekintve elvei az alábbiak: Carlstadt ragaszkodott ahhoz, hogy elvessenek mindent, amit a Biblia nem hitelesített a Katolikus Egyházban. Luther pedig eltökölte, hogy megőriz mindent, ami kifejezetten nem tiltott. A közöttük fennálló fő különbségekről Dr. Sears ezt írja:

„Carlstadt fenntartotta, hogy az Istenre tartozó dolgokban nem szabadna arra tekintenünk, amit a tömeg mond vagy gondol, hanem egyszerűen csak az Isten szavára kellene figyelni. Mások - teszi hozzá - azt mondják, hogy a gyengék miatt nem kellene *siettetni* az Isten parancsainak a megtartását, hanem addig kell várni, míg bölcsés és erőssé nem lesznek. Az egyházba bevezetett ceremóniákat úgy ítélte meg, ahogy a svájci reformátorok és mindent vissza kell utasítani, amit a Biblia nem hitelesít. Az már Szentírás ellenes, ha az Írásban nem találunk alapot részükre.”

„Luther ezzel szemben kijelentette, hogy ami nincs az Írások ellen, az mellettük van és az Írások is értük. Bár Krisztus nem parancsolta meg az ostya tiszteltét, így nem is tiltotta azt. Nem így áll a dolog - mondta Carlstadt. Mi a Szentírástól függünk és senki sem dönthet saját szívének gondolatai alapján.”⁸¹⁸

Érdemes megismerni, milyen téma váltotta ki a vitát kettőjük között és mi volt az álláspontjuk. Dr. Maclaine azt állítja, a most támadt viszályról.

„A Luther és Carlstadt úrvacsorára vonatkozó véleménykülönbsége volt az igazi oka annak, hogy e két kitűnő ember között széthúzás támadt, ami aligha váltott ki tiszteletet az utóbbi iránt, mivel a magyarázat, amivel az utóbbi az úrvacsora intézményét meghatározza talán erőltetettnek tűnik, nézetei, ami annak elrendelésének elfogadását, mint a Krisztus haláláról való megemlékezést, nem pedig a borral és kenyérrel történő átlényegülés következményeként testi jelenlétének megünneplését illeti, sokkal ésszerűbbek, mint Luther tantételei, amit még jócskán terhelt a transzszubsztanciáció képtelen volta; és ha feltételezzük, hogy Carlstadt túlzottan erőltette az értelmezési szabályt, amikor azt állította, hogy Krisztus kihirdette ezt a névmást (*ez az én testem* -szavakkal) testére és nem a kenyérre mutatott, hogyan vélekedjünk Luther magyarázatáról, aki a vörös izzású vashoz hasonlítva magyarázta az egylényegűvé válás értelmetlen tantételét, amiben két elem egyesül, éppen úgy, ahogy Krisztus teste az eucharisztia kenyérével.”⁸¹⁹

Dr. Sears erről, az 1524-ben kibontakozott vitás esetről állítja:

„Ami a legfontosabb különbség közte és Luther között és ami igazán megkeserítette Luthert iránta, az az úrvacsorával kapcsolatos. Nemcsak az átlényegülést ellenezte, hanem az eggyéválást is (transzszubsztanciáció - conszubsztanciáció) valamint a valós jelenlét tanítását és az ostya felmagasztalását és tiszteltét. Luther

⁸¹⁶ D’Aubigné, A reformáció története, 9. könyv. 282.old. Porter és Costes egy kötetes kiadása.

⁸¹⁷ Luther élete, 402, 403.old.

⁸¹⁸ Luther élete, 401, 402.old.

⁸¹⁹ Mosheim, Egyháztörténet, 4. könyv. 16. fej. 3. szak. 2. rész. 22. par. megj.

elutasította az elsőt, érvényt szerzett a másodiknak és harmadiknak, a másik kettőt pedig megengedte. A valós jelenlétre nézve azt mondja: A szentségben Krisztus valóságos teste és valóságos vére van, úgy hogy még az értéktelen vagy istentelen is részesedik belőle és eszik abból, testileg és nem lelkileg, ahogy Carlstadt teszi.”⁸²⁰

Azt, hogy ebben a vitában többnyire Luther képviselt téves álláspontot, manapság szinte mindenki elismeri. D'Aubigné nem tartja vissza magát, hogy el ne ítélje őt:

„Amikor az úrvacsora kérdése először napirendre került, Luther a reformáció lényegi elemét dobta félre és egy kifejezetten lutheránus álláspontot foglalt el önmaga és egyháza számára”.⁸²¹

A vitát Dr. Sears eképpen jellemzi:

„Egy dühös vita keletkezett. Mindkét fél túllépett a keresztény illendőség és mértéktartás határain. Carlstadt most éppen a Müntzer felszította újrakeresztelők zavargásának a határán volt. Néhány dologban rokonszenvezett velük, de zavargásaikat helytelenítette. A legtöbbet ebből Luther végezte el”.⁸²²

Nyilvánvaló, hogy ebben a küzdelemben Luther nem jutott döntő előnyhöz, még barátai szerint sem. A szász választófejedelem lépett közbe és száműzte Carlstadttól. D'Aubigné a következőképpen beszél erről az eseményről:

„Rendületet bocsátott ki, hogy megfossza kinevezéseitől Carlstadttól és nemcsak Orlamundból száműzte őt, hanem a választófejedelemséghez tartozó államokból is”.

„Luther tehetetlen volt a herceg részéről megnyilatkozó szigorúsággal szemben. Szemléletével ellenkezett, ahogy ez később be is bizonyosodott”.⁸²³

Carlstadt, mivel kitartott az úrvacsorára vonatkozó tanítás mellett, és tagadta Luther tantételét, miszerint Krisztus személyesen jelen van a kenyérben, amiben ma szinte minden protestáns egyetért, évekig otthontalan vándorra lett. Száműzetése 1524-ben kezdődött. Ami ezután következett, arról eképpen írnak:

„Ettől kezdve egészen 1534-ig át- meg átgázolt Németországot, egyaránt üldözték a zaklató protestánsok és pápisták s időnként a nélkülözés és népszerűtlenség igen szorult helyzetbe hozta. Bár mindig együttérzésre és vendégszeretetre talált az újrakeresztelők között, mégis elkerülte a vádat, hogy bűnrészes Müntzer lázadásában. Mégis megtiltották neki, hogy írjon. Néha még az élete is veszélyben forgott, mégis egy nagyszerű és sok szempontból igaz ember búskomor látványát nyújtotta, akinek hirtelen természete, becsvágya, nem őszinte buzgalma sok fanatikus nézetével egyetemben barátok és ellenségek részéről egyaránt kitette őt jól megalapozott, de mértéken felüli bírálatnak”.⁸²⁴

A tények alapján ez a megfogalmazás jogtalan és indokolatlan. Nem volt jogos Carlstadt üldözése. Igaz, hogy egy rövid ideig fanatikus eszméket vallott, de azután elpártolt tőlük. Ugyanez a szerző ugyanilyen hangnemben beszél tovább:

„Tagadhatatlan, hogy sok szempontból látszólag Luther előtt járt, de tévedése abbéli igyekezetében rejlett, hogy felforgatta és eltávolította a külsőségeket és a pompát, még mielőtt az emberek és a saját szívében bekövetkezett változás előkészítette volna őket erre. Számos életrajzírója van és a reformáció kétségkívül sokat köszönhet neki. Ezt persze nem ismerik el, minthogy a baj, amit okozott, háttérbe szorította és beárnyékolta ezeket”.⁸²⁵

A Carlstadt szolgálatához kapcsolódó itt megfogalmazott fontos igazság gonosz megjegyzésekkel párosult, amelyeknek nem volt semmi alapjuk. Dr. Sears keserű szavakkal szól erről:

⁸²⁰ Luther élete, 402.old.

⁸²¹ D'Aubigne, A reformáció története, 10. könyv. 312.o.

⁸²² Luther élete, 403.old.

⁸²³ D'Aubigné, A reformáció története, 10. könyv. 314.old.

⁸²⁴ M'Clintock és Strong, Cyclopédia, 2. köt. 123.old.

⁸²⁵ M'Clintock és Strong, Cyclopédia, 2. köt. 123.old.

„Carlstadt erkölcsi jellemét három évszázadon át úgy kezelték, ahogy Lutherét, mintha csak a katolikus bizonyágtételt hallgattuk volna. Az érdekelt párt tanú és bíró is volt egyidejűleg. Mi lenne, ha Zwingli kemény jellemét Luther megnyilatkozásai által ítélnénk meg? Az igazság az, hogy Carlstadt aligha mutatott rosszabb lelkiületet vagy használt leterhelőbb kifejezéseket Luther felé, mint Luther ő felé. Carlstadt tudta, hogy sok dologban az igazság az ő oldalán áll, és mégis ezekben nem kevésbé, mint másokban a Luther oldalán álló polgári hatalom elnyomta őt.”⁸²⁶

D'Aubigné ezt mondja e két férfi közötti küzdelemről:

„Mindegyikük az ellen a hiba ellen fordul, ami hite szerint a legártalmasabbnak tűnik s e támadásban, talán túllép az igazságon.. Ha viszont ezt elismerjük, az még igaz, hogy bár mindketten különböző táborhoz tartoztak, mindkettő gondolkodása helyes volt, mindkét nagy tanító Jézus Krisztus megítélése alatt állott, akié egyedül az igazság a szó legteljesebb értelmében”.⁸²⁷

D'Aubigné így beszél róluk, Carlstadt száműzetése után:

„Szinte lehetetlen, hogy ne érezzünk fájdalmat, ha elgondolkodunk ezen a két emberen, akik valaha barátok voltak és megítélésünk szerint mindketten értékesek és mégis ilyen haragosan szembehelyezkedtek egymással.”⁸²⁸

Valamivel ezután, hogy Carlstadtot száműzték Szászországból, Svájcba látogatott. D'Aubigné elbeszéli az ebben az országban végzett munkálkodásának eredményeit és azt, mit tett Luther irányában:

„Rendelkezései nemsokára majdnem akkora figyelmet váltottak ki, mint amelyet Luther szított fel legelső tételeivel. Úgy tűnt, hogy szinte egész Svájcot megnyeri tanainak. Úgy látszott, hogy Bucer és Capito is elfogadta nézeteit.

Majd az történt, hogy Luther felháborodása igen magasra hágott és kibocsátotta az egyik legerőteljesebb ám ugyanakkor legerőszakosabb hangvételű vitatiratát „Az égi próféták ellen” címen írott könyvet.”⁸²⁹

Dr. Sears is megemlíti Carlstadt Svájcban végzett munkáját és beszél Luther tisztességtelen könyvéről is:

„A műnek, amit ellene írt, ezt a címet adta: „Könyv az égi próféták ellen”. Ez azért volt tisztességtelen, mert a vita főként az úrvacsora szentségével kapcsolódott össze. Dél-Németországban és Svájcban Carlstadt több támogatót talált, mint Luther. Mint újrakeresztelőt száműzték, de, mint zwingliánust elfogadták.”⁸³⁰

Dr. Maclaine megemlíti egy ezután következő esetet, ami e két illusztris férfiú jobbik oldalát mutatta be:

„Carlstadt, miután elűzték Szászországból, összeállított egy tanulmányt az entuziazmus ellen, úgy általában, főként az újrakeresztelők túlzott tanításai és erőszakos eljárásai ellen foglalt állást. Ezt a tanulmányt Luthernek címezte, akit ez olyan mélyen érintett, hogy megbánva, hogy olyan méltatlanul bánt Carlstadttal, képviselte ügyét és kieszközölte a választófejedelemnél, hogy visszatérhessen Szászországba.”⁸³¹

„Miután megbékélt Lutherrel, összeállított egy tanulmányt az eucharisziáról, ami az alázat és mértéktartás legszeretetre méltóbb lelkiületét árasztotta s miután átolvasta Zwingli írásait, ahol saját nézeteit fedezte fel e témával összefüggésben igen áttekinthetően és bizonyító erővel, másodszor is Zürichbe ment, onnan pedig Bazelbe, ahol pásztori hivatalba lépett és teológiai professzori megbízatást vállalt és ahol miután valamennyi keresztény erény példás és állandó életgyakorlata szerint élt, a kegyesség és megnyugvás legmelegebb közegében halt meg 1541. december 25.-én.”⁸³²

Carlstadt tudományos munkásságáról és lelkiismeretes- ségéről D'Aubigné így szól:

⁸²⁶ Luther élete, 400.old.

⁸²⁷ D'Aubigné, A reformáció története, 10. könyv. 312.old.

⁸²⁸ Ugyanott, 10. könyv. 315.old.

⁸²⁹ Ugyanott,

⁸³⁰ Luther élete, 403.old.

⁸³¹ Mosheim, Egyháztörténet, 4. könyv. 16. fejr. 3. szak. 2. rész. 22. par. megj.

⁸³² Majdnem ugyanezt az állítja Dr. Du Pin is 13. könyv, 2. fejr. 20. szak. 103.old. i.u. 1703.

„Igen járatos volt” - mondja Dr. Scheur - „a latinban, görögben, héberben és maga Luther is elismerte nagy tudását. Nagy szellemi erővel felruházva, meggyőződéseinek oltárán feláldozta hírnevét, hivatalát, országát sőt még kenyerét is”.⁸³³

Szombatünneplő mivoltát igazolja Dr. White, Ely püspök lordja is:

„Ugyanazt, (a hetedik nap ünneplését), ahogy Luther idejében megújította Carolstadius, Sternebergius, és néhány szektás az újrakeresztelők közül, akkor is és azóta is zsidónak és eretneknek minősítették.”⁸³⁴

Dr. Sears úgy hivatkozik arra, hogy Carlstadt a hetedik napot ünnepelte, ahogy ez egészen természetes egy vasárnapünneplő történész részéről az ilyen esetekben s oly módon teszi ezt, hogy elég homályosan fogalmaz a ténnyel kapcsolatban ahhoz, hogy az egyszerű olvasó észrevétlen átugorjon rajta. Azt írja:

„Carlstadt lényegileg eltért Luthertől az Ótestamentum használatát illetően. Nála a mózesi törvény még kötelező. Ezzel ellentétben Luthernek erőteljes averziója volt az iránt, amit törvényeskedő, judaizáló vallásnak nevezett. Carlstadt kitartott az Ótestamentumból vett szombat isteni tekintélye mellett; Luther pedig úgy hitte, hogy a keresztények szabadok szombatként tisztelni bármelyik napot, feltéve ha egységesek annak megtartásában.”⁸³⁵

Birtokunkban van azonban Luther saját, Carlstadt szombatra vonatkozó nézeteit illető saját megfogalmazása is „Az égi próféták ellen” c. könyvből:

„Ha Carlstadt továbbra is írna a szombatról, a vasárnapnak ki kellene adni az útját és a szombatot, azaz a sabbath-ot kellene szentül megtartani. Minden tekintetben megpróbál minket zsidóvá tenni és körül is kellene metéltessük magunkat, mert igaz és nem tagadható, hogy az, aki úgy gondolja, hogy meg kell tartani a mózesi törvényt és mint Mózes törvényét meg is tartja, mindegyik megtartását szükségesnek fogja ítélni és mindet meg is fogja tartani.”⁸³⁶

A történészek, akik a Luther és Carlstadt közötti problémát érintik, tartózkodás nélkül beszélnek indítékaikról. Az efféle dolgokban minél kevesebbet mondunk, annál jobb, az ítélet nap mutatja meg az emberek szívét, nekünk pedig ki kell várnunk ezt. Tetteikről talán szabadon beszélhetünk és nevén nevezhetjük azokat a dolgokat, amiben áldására, javára voltak egymásnak. Carlstadt tévedései nem azért jöttek felszínre Wittenbergben, mert visszautasította Luther segítségét, hanem mert Luther fogsága megfosztotta ettől. Luther tévedései viszont azokon a területeken, ahol Carlstadtnak volt igaza, azért fejlődtek ki, mert jobbnak látta elvetni Carlstadt tanítását.

1. Carlstadt tévedése a képek eltávolításában a misék visszaszorításában, a szerzetesi eskü eltörlésére vagy a cölibátusi esküre nézve, az úrvacsora kérdésében a kenyér mellett a pohár kiszolgálását tekintve, a németül és nem latinul végzett szolgálatot illetően, ha tévedés volt akkor ez inkább az időpont, mint a tanítás terén mutatkozott, mert ha Luther vele lett volna, talán néhány hónapig vagy esetleg néhány évig mind elhalasztódott volna.

2. Carlstadtot Luther jelenléte valószínűleg megóvta volna attól, hogy a zwickauai próféták befolyása alá kerüljön. Ahogy ez történt, egy rövid ideig nem a tanításukat fogadta el úgy általában, hanem azt a tantételüket, miszerint a Szent Lélek ihletése hiábavalóvá és értéktelenné teszi az emberi tanulást és tudást. De mindkét dologban Carlstadt alávetette magát Luther kiigazításának. Ha Luther figyelembe vette volna Carlstadtot az alábbi dolgokban áldására lett volna:

⁸³³ Reform. tört. 10. könyv. 315.old.

⁸³⁴ Tanulmány a szombatnapról, 8. old.

⁸³⁵ Luther élete, 402.old.

⁸³⁶ Luther Márton élete képekben c. könyben idézik, 147.old. J.W. Moore, Chesnut Str. 195. Philadelphia

1. A hit általi megigazulás iránt tanúsított buzgalmában megkímélte volna magát attól, hogy megtámadja Jakab levelét és nem nevezte volna „szalmalevlél”-nek sem.⁸³⁷

2. Az átlényegülésnek (transzszubsztanciáció) - római tanítás, miszerint az úrvacsorai kenyér és bor Krisztus betűszerinti testévé és vérévé válik, a conszubsztanciációra történő felcserélése helyett, amit ő telepített a lutheránus egyházra, amely azt tanítja, hogy Krisztus teste és vére valóságosan jelen van a kenyérben és a borban, azt a tanítást nyújthatta volna egyházának, hogy a kenyér és bor egyszerűen Krisztus testét és vérét ábrázolja, és arra használatos, hogy bűneinkért hozott áldozatára emlékeztessen.

3. Ahelyett, hogy mindahhoz ragaszkodott volna, ami a Római Egyházban van és amit a Biblia nem tilt kifejezetten, azt tette volna félre, amit a szent könyvek kifejezetten nem hitelesítenek.

4- A katolikus vasárnap-ünneplés helyett az Úr ősi szombatját ünnepelte volna és vitte volna át a protestáns egyházra.

Carlstadtnak szüksége volt Luther segítségére és el is fogadta. De Luthernek nem volt szüksége Carlstadtra? Nincs itt az ideje annak, hogy Carlstadt igazolást kapjon mindazért a gyalázatért, amit az uralkodó párt rádobált? És vajon nem megtették volna régóta, ha Carlstadt nem lett volna eltökélt szombatünneplő?

⁸³⁷ M'Clintock és Strong, 2. köt. 123.old. Dr. A. Clarke, Kommentár, Előszó Jakab leveléhez.

XXIV. fejezet - SZOMBATÜNNEPLŐK A TIZENHATODIK SZÁZADBAN

Frith mártír elítéltetése - A reformáció a különböző országokban reflektorfénybe állítja a szombatünnepelőket - Erdélyben - Csehországban - Oroszországban - Németországban - Hollandiában - Franciaországban - Angliában.

John Frith, egy figyelemre érdemes angol reformátor, Tyndale munkája nyomán 1525 táján megtért és segített neki a biblia- fordításban. 1533. jul. 4.-én Smithfieldben megégették. Az angol reformáció történészei igen elismerően nyilatkoztak róla.⁸³⁸ A szombat és a hét első napjára vonatkozó nézeteiről ő maga így vall:

„A zsidók ismerték Isten szavát szombatjukra nézve, mivel ez a hetedik nap, és megparancsolta nekik Isten, hogy ünnepeljék meg a hetedik napot. Az Isten szava azonban nem támogat minket, sőt inkább elmarasztal, hiszen nem ünnepeljük meg úgy a hetedik napot, ahogy a zsidók, hanem az első tartjuk, amire nézve Isten törvénye nem ad parancsot”.⁸³⁹

Amikor a reformáció felemelte a sötétség fátylát, ami beborította Európa nemzeteit, szombatünnepelőkre leltek Erdélyben, Csehországban, Oroszországban, Németországban, Hollandiában, Franciaországban és Angliában. Nem a reformáció hívta életre ezeket a szombatosokat, hiszen a reformáció vezetői, mint testület, nem viszonyultak barátságosan az efféle nézetekhez. Éppen ellenkezőleg, ezek a szombatünnepelők az ősi szombatünnepelő gyülekezetek maradványai voltak, akik az igazság mellett tanúskodtak a sötét középkorban.

Erdély, jelenleg az Osztrák császárság egyik keleti tartománya, a tizenhatodik században független fejedelemség volt. Ennek az évszázadnak a közepe táján az ország felett Zsigmond uralkodott. A baptista történetíró, Robinson az alábbi, érdekes feljegyzést nyújtja az abban a korban és az abban az országban történt eseményekről:

„A herceg első vallásos benyomásait udvari papjától, Alexiustól kapta, aki lutheránus volt. Eltávolítása után Dávid Ferencet választotta, hogy a helyébe lépjen és az ő segítségével szerzett további tudomást a reformáció elveiről. Dávid egy különösen népes és jól megerősített város szülőtte volt, amit az ôslakók Kolozsvárnak, a németek Clausenbergnek, mások pedig Claudipolisnak neveztek. Művelt, készséges és kegyes, istenfélő ember volt, aki életének ebben a szakaszában sokkal helyesebben gondolkodott a reformáció elveiről, mint sokan kortársai közül. 1563-ban ôfelsége meghívott néhány tanult idegent, hogy jöjjenek Erdélybe, és segítsenek a reformáció előmozdításában.”⁸⁴⁰

Néhány külföldi, akiket máshol üldöztek, menedéket keresett ebben az országban, ahol a vallásüldözés ismeretlen volt. Ezek a menekültek unitárius baptisták voltak, akiknek fáradhatatlan szorgalmát és készségét látva a herceg és a szenátus nagyobb része, nagy számú pap és nagy sokaság szívesen vállalta fel reformációs terveiket.⁸⁴¹

Végül a baptisták a legnépesebb közösséggé lettek. Tulajdonukba került a nyomtatás. Egy akadémiát és egy székesegyházat is kaptak istentiszteleti hely céljára. Mindennemű erőszak nélkül jutottak ezekhez és miközben kialakították saját gyülekezeteiket, tagjaik meggyőződésük szerint nem üldöztek senkit, hanem

⁸³⁸ M'Clintock és Strong, 3. köt. 679.old. D'Aubigné, A reformáció története, 18. könyv. 672, 689, 706, 707. old.; 20. könyv. 765, 766.old.; Fox, Tettek és emlékművek, 8. könyv, 524-527.old.

⁸³⁹ Frith művei, 69.old. idézi Hessey, 198.old.

3 Egyházi kutatások, 16. fejezet. 630.old.

4 Ugyanott.

⁵ Egyházi kutatások, 16. fejezet. 631.old.

ugyanilyen szabadságot engedtek másoknak is. Így aztán nagy számú katolikus, lutheránus és kálvinista élt ott tökéletes szabadságban”.⁸⁴²

Mr. Robinson továbbá arról tájékoztat bennünket, hogy Dávid szélsőséges, unitárius álláspontot foglalt el Krisztus imáadásával összefüggésben. Ez volt az egyetlen súlyos tévedése, amit vádolásakor fel lehetett hozni ellene. Dávid unitárius baptista prédikátor volt, akit testvérei megbíztak az erdélyi gyülekezetek szuperintendánsi feladatával. Igen nagy befolyása volt abban az időben abban az országban. Szombatra vonatkozó nézeteit eképpen fogalmazta meg:

„Azt feltételezte, hogy a zsidó szombatot nem helyezték hatályon kívülre, ezért megszentelte a hetedik napot. Hitt a millennium tanításában is, és mint becsületes ember, amit hitt, azt tanította. Az erdélyi gyülekezetek apostolnak tekintették és szolgálatukban ösztönlte meg de a katolikusok, lutheránusok és kálvinisták azt gondolták róla, hogy török, istenkáromló, istentagadó, lengyel baptista testvérei pedig azt mondták, hogy félig zsidó. Ha teljesen zsidó lett volna, nem börtönözték volna be spekulációi miatt”.⁶

Miféle eszközzel, csak a lelkek igazi Vizsgálója tudja, de valamiféle, Erdélyben akkor még ismeretlen módon az idős embert letartóztatták és a szenátus halálra ítélte. Bebörtönözték a várban és a Gondviselés ott tett pontot életére és megóvta üldözőit a nyilvános kivégzés szégyenétől”.⁷

Mr. Robinson azt mondja, hogy „sokakat hibáztattak” Dávid haláláért, de az események titkos mozgatórugói talán soha nem lesznek ismertek, amíg a világ Bírája vizsgálatot nem tart véérért. Ezidőtájt sok szombatos volt Erdélyben, mert Mr. Robinson sok kiváló embert sorol fel, akik Dáviddal azonos nézeteket vallottak: Bequessius nagykövet, a hadsereg tábornoka, János herceg testvére, egy hercegnő; az államtanács egyik tagja Chaquius, és a két Quendi, Andrászi tábornok, és sok más magas rangú személy. Somer, a Claudiopolisi akadémia rektora, Matthias Glirius, Adam Neusner és Christian Francken, a Claudiopolisi akadémia professzora.

„Ezek” - mondja Robinson - „ugyanazt a meggyőződést vallották, mint Dávid, ahogy sok más különböző rendű és rangú személy, akik börtönben elszenvedett halála után álláspontját Socinus ellen megvédték. Paleologus ugyanilyen gondolkodású volt. Moraviába menekült, de a császár, XIV. Gergely pápa kérésére elfogatta, és Rómába vitette, ahol eretnekségért megégették. Öreg ember volt. Először megfélemlítették, hogy megtagadta hitét, de összeszedte magát és megadta magát sorsának, mint keresztény”.⁸

Ezek az emberek minden bizonnyal szombatosok voltak. Mosheim, miután elmondja, hogy Dávid tanítványokat és barátokat hagyott hátra, akik buzgón kitartottak nézetei mellett, hozzáteszi:

„Valamennyi közül a Chio szigetéről való Paleológus Jakab volt a legkülönb, akit 1585-ben megégették Rómában; Christian Francken, aki személyesen vitatkozott Socinussal és Somer János, aki a Clausenbergi akadémia tanára volt. Ezt a kis szektát a socinianusi írók FÉLIG JUDAIZÁLÓK gyalázatos elnevezéssel bélyegezték meg”.⁹

Az erdélyi szombatosokról további, ugyanolyan értelmű feljegyzéseink is vannak, mint akiknek ugyanaz volt a szándéka, mint a szombatünneplőknek Dávid korában.

„Gerendi János volt a szombatosok vezetője, egy olyan népé, amelyik nem a vasárnapot, hanem a szombatot ünnepelte és akiknek tanítványai felvették a genoldisták nevet.”¹⁰

⁶ Ugyanott, 636.old.

⁷ Ugyanott, 636, 637.old.

⁸ Egyházi kutatások, 16. fejelet, 640.old.

⁹ Mosheim, Egyháztörténet, 4. kötet, 16. fejelet, 3. szak. 2. rész. 23. par.

¹⁰ Lamy, A socinianizmus története, 60.old.

Szombatünneplőket találtak Csehországban is, egy Közép-Európa-i államban a reformáció idején. Létük megismerését tekintve azoktól függünk, akik lenézték hitüket és gyakorlatukat. Erasmus a következőképpen beszél róluk:

„Most hallom, hogy a csehek között egy a szombatosoknak nevezett újfajta zsidóság keletkezett, akik oly sok babonassággal ünneplik a szombatot, hogy azon a napon, ha valami beleesik a szemükbe, nem veszik ki, mintha az Úr napja nem lenne elég nekik a szombat helyett, ami az apostolok számára is megszentelt volt vagy mintha Krisztus nem juttatta volna kifejezésre megfelelő módon, hogy mi mindent kell megengedni szombaton”.¹¹

Semmit sem kell szólnunk e szombatünneplők állítólagos babonájáról. Ez az állítás megfelelő módon cáfolja önmagát és egyben jelzi azok keserű előítéleteit, akik így beszélnek róluk. Ám azt, hogy ebben az időben Csehországban szombatünneplőkre bukkantak, kétség nélkül elismerik. Komoly jelentőségük volt és nézeteiket bizonyára megismertették a világgal, mert Cox azt mondja, hogy

„A zürichi Hospinianus „A zsidók és a pogányok ünnepeire vonatkozóan” c. tanulmányában a 3. fejezetben (Tiguri, 1592) e szombatosok érveire válaszol”.¹²

E szombatos közösség léte Csehországban a reformáció idején, erőteljes bizonyíték arra, hogy az előző fejezetben megemlített csehországi valdensek - akikről azt tartották, hogy vasárnapünneplők - valójában az ősi szombatot tartották.

Jelenleg Oroszországban is sok tisztelője van a hetedik napnak. Létük egészen az 1400-as évekig nyomon követhető. Tehát Luther munkásságához képest legalább száz évvel korábban. Az első író, akit idézek, úgy beszél róluk, mint akik „elhagyták a keresztény hitet”. De még a mi időkben is igen mindennapos dolog az emberek előtt, hogy úgy beszéljenek róluk, mint, akik az első naptól a hetedikhez fordultak és Mózesért lemondtak Krisztusról.¹³ Továbbá úgy beszél róluk, mint akik gyakorolják a körülmetélkedést. Luther még Carlstadtot is megvádolta ezzel, mint ami szükségszerűen következik abból a tényből, hogy a negyedik parancsolatban elrendelt napot megünnepelte. Ilyen a szombatünneplők jellemzésének általános módja manapság, ez volt a helyzet a múltban is, mert amikor az embereknek nincsen érvük, akkor gyalázkodó kifejezéseket használnak. Az a történész, aki az ezekre az emberekre vonatkozó feljegyzéseit a népszerű oldal állításaiból alakítja ki, bizonyára úgy állítja be őket, mint akik elvetik Krisztust és az evangéliumot és helyettük Mózeset és a ceremóniális törvényt fogadják el. Úgy adom tovább a történészek állításait, ahogy rájuk találtam és az olvasónak kell majd ezt megítélni. Robert Pinkerton a következőképpen számol be róluk:

„Seleznevtschini. Ez a szekta a modern korban éppen olyan, mint amilyen eredetileg a strigolnyikoké volt. Ők elvileg zsidók. Megtartják a körülmetélkedés isteni kötelezettségét, megünneplik a zsidó szombatot és a ceremóniális törvényt. Közülük sokan a Kuma folyó menti Tula körül telepedtek le, de vannak más tartományokban is, sőt voltak Lengyel- és Törökországban, ahol, miután a keresztény hitet elhagyták Ábrahám magvához csatlakoztak test szerint és elutasították a messiást és az evangéliumot”.¹⁴

¹¹ „Nunc sudimus apud Bohemos exortri novum Judeorum genus, Sabbatarios apellant qui tanta superstitione servant Sabbatum ut si quid eo die inciderit in oculum nolint eximere; quast non sufficiat eis pro Sabbato Dies Dominicus, qui Apostolis etiam erat sacer, aut quast Christus non satis expresserit quantum tribuen dum sit Sabbato” De Amabili Ecclesiae Concordia; Opera tome 5. 506.old. Lugd. Bat. 1704; Idézi Cox, Szombat-irodalom, 2. köt. 201, 202.old. Hessey, 374.old.

¹² Cox, 2. köt. 202.old.

¹³ A hetedik nap megünneplésére vonatkozó efféle állítások mindennaposak. Még azokról is, akik Newportban először kezdtek szombatot ünnepelni, azt mondták, hogy elhagyták Krisztust és Mózeshez fordultak, mert megünneplik a napokat, idöket és idöszakokat, meg efféléket”. Hetedik napi baptista megemlékezés, 1. köt. 32.old. A newporti első napot ünneplő baptista gyülekezet prédikátora azt mondta nekik: „Úgy ítélem, ti megtagadtátok, sőt még mindig tagadjátok Krisztust”. - ugyanott, 37.old.

¹⁴ A görögkeleti egyház jelenlegi állapota Oroszországban, Függetlenség, 273.old. New York, 1815.

Ennek a népnek az ôsi, orosz elnevezése: strigolnyikok. Dr. Murdock azt mondja róluk:

„Igen egyszerű a szektások időbeli eredetét elhelyezni az Orosz egyházban a 17. század közepe táján, Nikon pátriárka idejében. Az orosz évkönyvek szerint Nikon napjai előtt kétezer évvel is léteztek szizmatikusok az orosz egyházban. Az ő korában történő zavargások csak számuk nagyságát bizonyították és nyilvánvalóvá tették ezek létét. Az efféle eretnekek közül az elsők először Novgorodban jelentek meg, a tizenötödik század elején a strigolnyikok elnevezés alatt.

Egy Horie nevű zsidó a judaizmus és a kereszténység keverékét prédikálta és két papot is áttérített, Denis-t és Alexie-t, akik nagy számú követőket nyertek. Ez a szekta olyan népes volt, hogy a tizenötödik század vége felé összehívtak egy nemzeti zsinatot, hogy fellépjenek ellene. Nem sokkal ezután egy bizonyos Karp, egy kizárt diakónus csatlakozott a strigolnyikokhoz és azzal vádolta meg a magasabb papságot, hogy árúba bocsátják a papi hivatalt és annyira megrontják az egyházat, hogy a Szent Lélek is visszavonott tőle. E szekta igen sikeres terjesztője volt”.¹⁵

A történészeknél szokás volt a szombatünneplő keresztényekről a következőképpen szólni: 1. Főképpen azt emelik ki, hogy a hetedik napot ünneplik de úgy mutatják be őket, mint akik Krisztustól Mózeshez és a ceremóniális törvényhez fordultak; vagy 2. Szombatista elveikről olyan megbízhatatlanul és pontatlanul számolnak be, hogy az olvasó aligha gyanítja, hogy szombatünneplőkről van szó. Pinkerton is az előbb említett módon beszél ezekről az orosz szombatünneplőkről. Murdock ugyanígy szól felőlük. Világos dolog, hogy Murdock, nem úgy tekintett rájuk, mint akik elutasították Krisztust. És Pinkerton esetében is bizonyos, hogy ez a két szerző ugyanarról a népről beszél.

Honnan származnak ezek az orosz szombatünneplők? Biztos, hogy nem a tizenhatodik századi reformáció idejéből, hiszen már legalább egy évszázaddal azelőtt is léteztek. Láttuk, hogy a valdensek a középkorban szétszóródtak sok-sok európai országban. Így azután ezeket az embereket néhol katharoknak nevezték, ha ugyan a kettő nem egy és ugyanaz a nép volt. Különösképpen azt a tényt jegyezzük meg, hogy szétszóródtak Lengyelországban, Litvániában, Slavóniában, Bulgáriában, Livóniában, Albániában és Szarmátiában.¹⁶ Ezek az országok most az Orosz Birodalom részei. Luther ideje előtt is nagy számban éltek itt szombatünneplők. Az ôsi valdensek és katharok közül bizonyára sokan megőrizték az Úr szombatját, ahogy láttuk is. Az orosz szombatünneplőkről is beszéltek efféle dolgokat, hogy ragaszkodnak a körülmetélkedéshez, a ceremóniális törvényhez, ahogy a katarokról és a valdensek passaginiánusoknak nevezett ágáról is ezt beszélték.¹⁷

Van talán valami megindokolható kétség az iránt, hogy ezek az ôsi keresztények a tizenötödik századi orosz szombatünneplők ôsei voltak?

Mr. Mason az alábbiakat állítja:

„Megállapítottuk, hogy szombatünneplők jelentek meg Németországban a 15. század végén vagy a 16. század elején. Ross, Picture of all Religious (Az összes vallás bemutatása). Meg kell értsük tehát, ennek alapján, hogy olyan sokan voltak, hogy szervezetet kellett alkossanak és felhívják magukra a figyelmet. Közülük jónéhányan kivándoroltak Amerikába és gyülekezeteket alkottak ennek az országnak az első településein.”¹⁸

Mr. Utter azt mondja a németországi és holland szombatünneplőkről:

„A tizenhatodik század elején a szombattartók nyomai már Németországban is fellelhetők. Régi holland mártírológia beszámol egy Stephen Benedict nevű baptista prédikátorról, aki arról volt híres, hogy a

¹⁵ Murdock, Mosheim, 4. köt. 17. fej. 2. szak. 1. rész. 2. fej. 12. megj.

¹⁶ Lásd e mű 21. fejezetét!

¹⁷ Ugyanott.

¹⁸ Maxson, A szombat története, 41. old.

szigorú üldözés idején is keresztelt Hollandiában. A megbízható tekintélyek róla feltételezték, hogy a hetedik napot sabbath-ként ünnepelte. Az egyik személy, akit megkeresztelt, Barbary von Thiers volt, Hans Borzen felesége, akit 1529 szeptember 16-án kivégeztek. A tárgyaláson kijelentette, hogy elveti a pap bálványozó szentségét és a misét is”.¹⁹

Közzéteesszük a vasárnapokra és a szent napokra vonatkozó nyilatkozatát:

„Isten azt parancsolta, hogy nyugodjunk a hetedik napon. Nem ment ennél tovább. De Isten segítségével és kegyelmével kitartott emellett és a halálban is ragaszkodott hozzá. Mert ez az igazi hit és a helyes, jó út Krisztusban.”²⁰

Egy másik, Christiana Tolingerint nevű mártírról is megemlékeznek:

„A szent napokra és a vasárnapokra nézve azt mondta: Hat nap alatt teremtette az Úr a világot, a hetedik napon pedig megnyugodott. A többi szent napot a pápák, bíborosok és érsekek vezették be”.²¹

Ebben az időben voltak szombatünneplők Franciaországban is:

„Franciaországban is voltak ebből az osztályból való keresztények, akik között található M. de la Rogue, aki Bossuet, a Meaux-i katolikus püspök ellen írt a szombat védelmében”.²²

M. de la Rogue-re hivatkozik Dr. Wall híres, A csecsemő-keresztség története c. könyvében, aki bár „más területeken művelt ember, igencsak tévedett”, amikor kijelentette, hogy „az ősegyház nem keresztelt csecsemőket”.²³ Érdemes megjegyezni, hogy a szombatünneplők mindig a lelki keresztség - a bűnbánó bűnösök hullámsírba temetésének - hívei voltak. Egyetlen gyermekkeresztséghez vagy a hívők meghintéséhez ragaszkodó ember sem ünnepelte a hetedik napot.²⁴

Az angliai szombatosok eredetét nem lehet határozott egyértelműséggel kideríteni. A hívők keresztségének és a hetedik napnak az Úr szombatjaként történő megünneplése erőteljesen tanúsítja, hogy sokkal inkább a sötét középkor üldözött eretnekeitől származnak, mint a tizenhatodik századi reformációból, akik kitartottak a gyermekkeresztség és a vasárnapünneplés mellett. Ezek az eretnekek nagy számban léteztek már régóta Angliában, amit Crosby eképpen igazol:

„Mivel Hódító Vilmos (i.u. 1070) és fia William Rufus idejében úgy tűnik, hogy a valdensesk és franciaországi, németországbeli és hollandiai tanítványaik gyakran leltek menedékre Angliában és igen megsokasodtak ott. A berengáriusi vagy valdens eretnekség, ahogy a történetíró nevezi, i.sz. 1080 táján egészében megrontotta Franciaországot, Olaszországot és Angliát”.²⁵

Mr. Maxson azt mondja az angliai szombatosokról:

„Angliában már igen korán találunk szombatünneplőket. Dr. Chambers azt mondja: A 16. században keletkeztek Angliában, amiből megértjük, hogy akkor már külön felekezetként léteztek ebben az országban”.²⁶

Mr. Benedict a következőképpen beszél az angol szombatosok eredetéről:

„Nem derül ki, hogy mikor kezdtek egyházakat (gyülekezeteket) alapítani a hetedik napot ünneplő baptisták ebben az országban, de valószínűleg már igen korán, s bár sohasem volt sok gyülekezetük, az elmúlt kétszáz év alatt mégis volt közöttük néhány igen kiváló férfiú.”²⁷

¹⁹ A h.n. baptisták kézikönyve, 16.old.

²⁰ A Krisztus egyháza általánosabb nevén baptisták mártírológiája a reformáció időszakában. A holland T.J. Van Braght-tól. London, 1850. 1. köt. 113. 114.old.

²¹ Ugyanott, 113.old.

²² A h.n. baptisták kézikönyve, 16.old.

²³ Wall, A csecsemőkeresztség története, 2. kötet. 379.old. Oxford, 1835.

²⁴ Nem tudok ezen a területen kivételről: Ha van is valaki, azt meg lehet találni azok között, akik mind a szombatot, mind pedig az első napot megünneplik. Még közöttük sem található olyan dolog, mint a meghintéses keresztség, hanem inkább csak fiatal gyerekek keresztségéről lehetett szó.

²⁵ Az angol baptisták története, 2. köt. előszó. 43, 44.old.

²⁶ Maxson, A szombat története, 42.old.

XXV. fejezet - HOGYAN ÉS MIKOR SAJÁTÍTOTTA KI A VASÁRNAP A NEGYEDIK PARANC SOLATOT?

A reformáció világossága sokat elpusztított az előző, sötét középkori, a vasárnap mellett felvonultatott érvek közül - Az angliai presbiteriánusok és episzkopálisok közötti vita próbának veti alá a vasárnap szentségét - Az előbbi felfedezi, hogyan lehet a negyedik parancsolat a vasárnapünneplés kikényszerítésének eszköze - Hogyan vihető végbe - E különleges felfedezés kihatásai - A vasárnapünneplés történetének vége.

A reformáció világossága a leglényegesebb érvek közül szükségszerűen sokat szétesztetett, melyekre a sötét középkor idején a vasárnapünneplés épült. Az égből alá- hulló tekercs, Szt. Péter megjelenése, a tisztító tűzben, sőt még a pokolban lévő átkozott lelkek enyhülése valamint a félelmetes csodajelek jelensége közül egyik sem, de együttvéve, összes- ségükben sem voltak képesek arra, hogy a tiszteletreméltó nap szentségét fenntartsák. Igaz, hogy amikor ezeket elsöpörték, hogy fenntartsák a vasárnapünneplést, megmaradtak a zsinatok kánonjai, királyok és császárok ediktumai, az egyház szent doktorainak a határozatai és valamennyi közül a legnagyobb, a római főpap császári felhatalmazása. Ezeket fel lehetett sorakoztatni a megszámlálhatatlan ünnep mellett, amelyeket ugyanaz a nagy hitehagyó egyház rendelt el. Az efféle tekintély válasz lenne egy episzkopális számára, aki jámborul elfogadja ezeket az ünnepeket mind, mert az egyház megparancsolta, hogy ezt tegye, de azok esetében, akik a hit egyetlen szabályaként a Bibliát ismerik el, másként áll a helyzet. A tizenhatodik század utolsó részében az angliai presbiteriánusok és episzkopálisok ilyen vitába bonyolódtak, ahogy ezt a kérdést napirendre tűzték. Az episzkopális egyház hívei azt kívánták, hogy az emberek tartsák meg az egyház valamennyi ünnepét, a presbiteriánusok a vasárnapot ünnepelték, az összes többit pedig elvetették. Az episzkopálisok viszont kimutatták e megkülönböztetés következtlen voltát, minthogy ugyanaz az egyházi tekintély rendelte el valamennyit. Mivel a presbiteriánusok elutasították az egyház tekintélyét, nem ezen az alapon ünnepelték a vasárnapot, különö- sen azért nem, mert ez magába foglalná az összes többi ünnep megtartását is. Választaniuk kellett tehát, vagy egészen feladják a vasárnapünneplést, vagy pedig a Bibliával kelnek a védelmére. Valóban volt egy másik, nemesebb választási lehetőség is, amit megtehettek volna, azaz elfogadhatták volna az Úr szombatját, de az túl megalázó lett volna, hogy egyesüljenek azokkal, akik megőrizték ezt az ősi szent intézményt. E küzdelemről így szól a híres német teológus, Hengstenberg:

„Azt a nézetet, miszerint a szombatot vasárnapra tették át, annak tökéletes formájában, valamennyi következményével együtt abban a vitában fogalmazták meg először, ami az episzkopálisok és a presbiteriánusok között folyt Angliában. A presbiteriánusok, akik a legvégsőig elvitték az elvet, hogy az egyház minden intézményének az alapja a Szentírásban kell gyökerezzen és nem fogadták el, hogy e tekintetben nagyobb szabadságot adott Isten az újtestamentumi egyháznak, amit Lelke érlelt be, mint amennyi az ótestamentuminak volt, és a pápisták kovászával, babonassággal, emberi rendelkezéseknek való engedelmisséggel vádolták az episzkopálisokat, mert megőrizték a keresztény ünnepeket. Az episzkopálisok viszont annak bizonyítékeként, hogy efféle dolgokban a legnagyobb szabadságot biztosított Isten az újszövetségi egyháznak arra a tényre hivatkoztak, hogy még a vasárnapünneplés is csupán emberi rendelkezés volt. A presbiteriánusok most olyan helyzetbe kerültek, ami arra kényszerítette őket, hogy vagy adják fel a vasárnapünneplést is, vagy tartsanak ki amellett, hogy Istentől való kijelölés elkülönítette azt az összes többi ünneptől. Az elsőt nem tudták megtenni,

²⁷ A baptista felekezet általános története, 2. köt. 414. old. 1813. kiadás.

mert keresztény tapasztalatuk túl mély volt ahhoz, hogy ne tudják, hogy az emberi természet gyengeségének szüksége van rendszeresen ismétlődő, Isten szolgálatára odaszánt alkalomra. Ezért az utóbbi mellett döntöttek.”⁸⁴³

Ennyit erről a csodálatos felfedezésről, amellyel, a Szent- írást használják fel arra, hogy a vasárnap, mint keresztény szombat isteni kijelölését igazolják. A felfedezés időpontját, a felfedező nevét és a kigondolás módját, amivel érvényt szereztek a hét első napjának a negyedik parancsot tekintélyével így mutatja ki egy első napot ünneplő elfoglaltan történész, Lyman Coleman:

„A keresztény szombat igaz tantételét először egy nem az anglikán egyházhoz tartozó angol, a Suffolk megyei Nortonból való Nicholas Bound, D.D. tiszteletes hirdette meg. Körülbelül i.sz. 1595-ben kiadott egy híres „Sabbatum veteris et Novi Testamenti” vagyis „A szombat igaz tantétele” című könyvet. Ebben a könyvben kiállt amellett, hogy időnk hetedrészét Istennek kell szánni, hogy a keresztények kötelesek nyugodni az Úr napján, ahogy a zsidóknak a mózesi szombaton. A nyugalomra vonatkozó parancsot erkölcsi jellegű és állandó; és a törvény sem engedi meg, hogy az emberek tanulmányaikat folytassák és világi, üzleti dolgokkal foglalkozzanak azon a napon, sem azt, hogy olyan kedvteléseiknek és kikapcsolódásaiknak hódoljanak, melyek más napokon megengedettek. A könyv bámulatos gyorsasággal terjedt el. A tanítás, ami hirdette, sok szívből készséges választ csalt elő. Az eredmény pedig a királyság számos területén végbemenő igen megnyerő reformáció volt. „Szinte hihetetlen” - mondja Fuller - „hogy ez a tantétel ilyen fogadtatásra talált. Részben saját tisztaságának, részben pedig az olyan személyek kiváló kegyességének volt köszönhető, akik képviselték ezt. Így aztán az Úr napját, főként a testületekben kezdték pontosan megtartani; a magukat a törvényhez szabó emberek, még az olyan sportoktól is tartózkodtak, amit még rendelet is megengedett. Igen, sokan örvendeztek az abban lévő saját korlátozásaiknak is. A szombat törvénye igazán vallásos elv volt, ami után a keresztény egyház századokon át tapogatózott. Minden korszak kegyes emberei érezték, hogy isteni tekintélyre van szükség ahhoz, hogy ezt a napot megszenteljék. Az előbbieken a lelkiismeretük volt az indokuk. Gyakorlatilag jobban megtartották a szombatot, mint ahogy elveik megkívánták.

A közvélemény azonban még határozatlan erre a szombatra vonatkozó új tantételre nézve, bár néhányan erőszakosan szembeszálltak vele. Művelt embereket osztott meg e szombatos tantételekről kialakított álláspontjuk; néhányan, mint a Szentírással megegyező igazságot ragadták meg, melyeket sokáig vitattak és mellőztek, s ezek most alkalmas időben megújultak a kegyesség növekedése miatt. Mások úgy gondolták, hogy ezek helytelen talapzatra épülnek, de mivel hajlottak arra, hogy vallásos haladás mellé álljanak, kár volt szembeszállni velük, látva, hogy semmi ok panaszra, mivel saját javukra lettek megcsalva. Ám egy harmadik fajta egyenesen szembeszállt ezekkel a feltételezésekkel, mondván, hogy ez a tanítás a keresztény szabadság ellenében zsidó igába hajtja az ember nyakát, de Krisztus, mint a szombat Ura, félretette szigorát és megengedte az embereknek a törvénnyel összhangban lévő kikapcsolódásokat, és így a tantétel egyenlőtlen fényt vet a vasárnapra azzal a céllal, hogy minden más szent napot elhomályosítson az egyház tekintélyének csorbitására; hogy ilyen szigorú ünnepet hozzon létre viszálykodásból, hogy megkülönböztető jellege legyen, hogy megbélyegezze mindazokat a feslett embereket, akik nem fogadták szívesen. Először nem mutatkozott semminémű nyílt szembenállás Dr. Bound nézetei ellen. Néhány évig még arra sem tettek kísérletet, hogy válaszoljanak rá, sőt egy tollvonást sem tettek ellene nyomtatásban”.

Művét nemsokára néhány más tanulmány is követte ugyanezeknek a nézeteknek a védelmében. Az összes puritán elfogadta ezt a tantételt és azzal különböztették meg magukat, hogy ezt a szent időt közös családi és egyéni imádkozásokkal töltötték el. Még Dr. Heylyn is tanúságot tesz ezeknek a szombatra vonatkozó puritán nézeteknek diadalmas terjedéséről....

„Ez a tanítás” - mondja - „mivel a kegyesség ilyen igen őszinte megnyilat- kozásait tükrözi, legalábbis a köznép véleménye szerint, s mint ilyenek nem vizsgálták meg a tényleges alapját, sokakat arra ösztökélt hogy felvállalják és védelmezzék, és igen rövid időn belül ez lett a legelbűvölőbb tévedés és a legnépszerűbb vallásos elvakultság, amit Anglia népe valaha felvállalt”.⁸⁴⁴

Nem Dr. Bound volt az idő hetedrészé elmélet szerzője, inkább azt lehet elmondani róla, hogy ő gyűjtötte össze és foglalta egybe elődeinek elszórt célzásait és ezekhez tett hozzá valamit a saját elgondolásaiból. Állításához, miszerint a vasárnap a negyedik parancsot szombatja, az alábbi alapot nyújtja:

⁸⁴³ Hengstenberg, Az Úr napja, 66.old.

⁸⁴⁴ Coleman, Az ősi kereszténység szemléltetett változatban, 26. fejr. 2. szak. Heylyn, A szombat története, 2. rész. 8. fejr. 7. szak.; Neal, A puritánok története, 1. rész, 8. fejr.

„Az, ami természetes, nevezetesen hogy minden hetedik napot az Úrnak kell szentelni, megmaradt, hogy ami pozitív, nevezetesen a teremtéstől számított hetedik nap, a szombat vagyis nyugalomnap kell legyen, nos ezt most megvált- toztatták az Isten egyházában”.⁸⁴⁵

Azt mondja, hogy a „a hetedik nap az Úrnak a te Istened- nek szombatja” kijelentésnek az az értelme:

„Az bizonyára egy a hét nem pedig a nyolc közül”.⁸⁴⁶

Az elmélet különleges kulcsa abban az állításban találha- tó, hogy a parancsolatban szereplő hetedik nap „genus” volt, azaz a hetedik napnak az a fajtája, ami a hetedik napok néhány válfaját foglalja magába, legalábbis kettőt. Tehát azt mondja:

„A hetedik napot tehát genussá tette ebben a parancsolatban és állandóvá; és hogy abban e parancsolat alapján e két fajtát, vagy válfajt értsük: s zsidók szombatját és a pogányokét, a törvényét és az evangéliumét; hogy a parancsolat mindkettőt magába foglalja, úgy, ahogy a genus is felöleli mindkét fajtát”.⁸⁴⁷

A negyedik parancsolat segítségével szerez érvényt az első nap megünneplésének és pedig a következőképpen:

„Az Újszövetségben nem áll rendelkezésünkre új parancsolat a szombatra nézve, ami eltérne attól, ami a törvényben volt, de van egy kijelölt, eltérő időpontunk, nevezetesen nem a teremtéstől, hanem a Krisztus feltámadásától számított hetedik nap. Mindkettőt jónéhányszor magába foglalja a negyedik parancsolat”.⁸⁴⁸

Azt akarja mondani, hogy a negyedik parancsolat a teremtéstől számított hetedik napot ráerőlteti Krisztus feltámadására és ettől kezdve érvényre juttat egy másik, nevezetesen a Krisztus feltámadásától számított hetedik napot. Ilyen eltorzult leleményességgel képesek kijátszani az emberek Isten törvényét és azt a látszatot kelteni, hogy hűségesen megünnepelek azt.

Ez volt tehát az „idő hetedrész elmélet”, aminek segítsé- gével a hetedik napot kirekesztették a negyedik parancsolatból és a hét közül egy napot a helyére csúsztattak. Ez olyan tanítás volt, amelyet alkalmyszerűen hoztak létre éppen abban az időben, amikor semmi más nem tudta volna megmenteni a nap tisztelet- reméltó napját. E teória segítségével a „pápai és a pogány” vasárnap szemérmetlenül be tudta csomagolni magát a negyedik parancsolatba, és ekkor egy isteni jellegű intézményben lévén, engedelmességre szólított minden biblikus keresztényt. Most már elvethette a többi csalást, amitől léte függött és egyedül ezzel az eggyel támasztotta alá tekintélyét. Konstantin császár idejében a Római Birodalom trónjára emelkedett, a sötét középkor ideje alatt Szt. Péter székéből tartotta fenn felsőbbrendűségét, de most egészen a Magasságos trónjáig emelkedett. Tehát egy napot, amit Isten „nem parancsolt, nem is mondott, mégcsak nem is gondolt rá” hogy szent törvényének teljes tekintélyével tettek rendeletté az egész emberiség számára. Dr. Bound művének ezt az azonnali, a már fennálló vitára gyakorolt hatását egy episzkopális szemtanú, Dr. Heylyn így jellemzi:

„Mert azzal, hogy beleneveltük a népbe ezeket az új (vasárnapra vonatkozó) szombat spekulációkat és azt tanítottuk, hogy ezt a napot Isten jelölte ki és az összes többi, az angol egyházban megünnepeelt ünnep, a Római egyházban ünnepelt akarat-imádás maradéka. Az ebben az egyházban kialakított összes többi szent napot olyan ravaszul megrendítették, hogy mind a mai napig nem épültek fel az elszenvedett csapásból. Nem is csak

⁸⁴⁵ Sabbathum veteris et Novi Testamenti; Nicholas Bound, D.D. A szombat igaz tanáról, London, kiad. 1606. 51.old.

⁸⁴⁶ Ugyanott, 66.old.

⁸⁴⁷ Ugyanott, 71.old.

⁸⁴⁸ Ugyanott, 72.old.

egyszerűen kialakult, vagy szándékukon kívül, hanem mint olyan dolog, melyet a kezdettől fogva különösképpen akartak”.⁸⁴⁹

Az előbbi fejezetben felhívtuk a figyelmet arra a tényre, hogy a vasárnapot, mint isteni intézményt csak a római egyházban elismert hitszabály segítségével lehet fenntartani. Ez pedig a Biblia, az egyház hozzáfűzött hagyományaival egyetemben. Láttuk, hogy a 16. században az angliai presbiterianizmust rávették arra, hogy döntsenek: vagy fenntartják a vasárnapot, mint egyházi ünnepet vagy pedig isteni intézményként fogadják el a Biblia segítségével. A másodikra esett a választásuk. Mégis, miközben látszólag elkerülték a vádat, hogy katolikus ünnepet tartanak, és azt állították, hogy be tudják bizonyítani a vasárnap intézményét a Bibliából számos, a Bibliából származó, ennek a napnak a bizonyítására felhozott következtetés egyáltalán nem kielégítő volta arra kényszerítette őket, hogy az egyházi hagyományokhoz folyamodjanak és hogy hozzátegyék ehhez a maguk u.n. bibliai bizonyítékait is. Semmivel nem lenne rosszabb megtartani a vasárnapot annak őszinte beismerésével, hogy ez a katolikus egyház ünnepe, amit nem a Biblia rendelt el, mint azt vallani, hogy bibliai intézményként ünnepeled, majd a katolikus hitszabály elfogadásával bizonyítani, hogy biblikus intézmény. Joannes Perrone, egy kiváló olasz katolikus teológus, „Teológiai leckék” című fontos tantételi művében egy igen hatásos állítást fogalmaz meg a protestáns vasárnap-ünneplők részéről történő hagyomány elismerésére nézve. „A hagyomány szükségességére és létére vonatkozóan” c. fejezetében megfogalmazza azt, hogy azokat a tantételeket is el kell ismerni, melyeket csak a hagyományból tudunk bebizonyítani, és nem tudjuk fenntartani őket a Szentírás alapján. Azt mondja tehát:

„Ha azilyen jellegű hagyományokat elvetjük, akkor valójában száamos tantételt, melyet a protestánsok velünk együtt vallottak mióta a katolikus egyházból kiléptek, semmilyen lehetséges módon nem lehet fenntartani.. Minden kétség nélkül megfogalmazható a tény, mert ők maguk fenntartják velünk együtt az eretnekek vagy hitetlenek részéről kiszolgált keresztség érvényességét, a csecsemő keresztség, a keresztség igazi formájának (meghíntés) érvényességét; így tartották fenn, hogy a vértől és fűlvaholt állattól való tartózkodás törvénye nincs érvényben; s az Úr napjának szombatra vonatkozó helyettesítését, mind a már említett dolgok mellett és nem kevés másikat.”⁸⁵⁰

Dr. Boundnak az idő hetedrészére vonatkozó elmélete kedvező fogadtatásra talált mindazokban az egyházakban, amelyek a római egyházból fakadtak. A legeléesebben az idősebbik Cotton Mather fogalmazza meg:

„A Rómából kimenekülő reformációs egyházak, néhányan közülük többet, mások kevesebbet, de mindegyik hozott magával valamit Rómából”.⁸⁵¹

Egy szent kincs, amit mindannyian a paráznak tisztelet- reméltó anyjától szedtek össze, az a nap ôsi ünnepe. Kiszorította közösségből az Úr szombatját és miután befogadta a nap tiszteletreméltó napját, átalakította azt a keresztyén egyház Úr napjává. A reformáltak, közösségéből kimenekülve és magukkal vive ezt az ôsi ünnepet, most képesnek találták magukat arra, hogy ünneplését igazolják, mintha igazán az Úr valóságos szombatja lenne. Ahogy a szombat Urának, Jézusnak

⁸⁴⁹ A szombat története, 2. rész. 8. feje. 8. szak.

⁸⁵⁰ Praelectiones Theologicae, 1. köt. 2. rész. 2. szak. 1. feje. 194. old., Propositio. Praeter sacram Scripturam admitti necessario debent Traditiones divine dogmaticae ab illaprorsus distinctae.”

„Non posse practerea, rejectis ejusmodi traditionibus plura dogmata, quae nobiscum retinuerunt protestantes cum ab Ecclesia catholica recenterunt ullo modo adstruits, res est citra omnis dubitationis aleam posita. Etenim ipsi nobiscum retinuerunt valorem baptismi ab haeretics aut infidelibus administrati, valorem item paedobaptismi, germanam baptismi formam, cessationem legis de abstinents a sanguine et suffocato, de diedominico Sabbatis suffeco, praeter ea quae superius commemoravimus aliaque haud pauca”.

⁸⁵¹ Backus, Az Új Angliai baptisták története, 63. old. 1777. -es kiadás.

varrás nélküli köntösét keresztrefszítése előtt elragadták, úgy szakították el a negyedik parancsolatot is az Úr nyugalom- napjától, amit a nagy Törvényadó helyezett köré és átadták a pápai Úr napjának; így aztán Barabbás, ez a rabló az ellopott negyedik parancsolatba öltözve, attól az időtől kezdve mostanáig, mint a Magasságos Isten isteni módon kijelölt szombatja bámulatraméltó sikerességgel igényt tart a világ engedelmességére. Itt fejezzük be annak a szombatünneplésnek a történetét, amit most teljesen átalakult a keresztény szombattá. Az angol és amerikai szombatünneplők gyors áttekintése zárja le ezt a művet.

XXVI. fejezet - SZOMBATÜNNEPLŐK ANGLIÁBAN

Angliai szombatünneplők a XVI. században - Tantételeik - E tantételek miatt kipellengérezték, megostorozták és bebörtönözték John Traskot - Visszavonja tanait - Mrs. Trask egyénisége, jelleme - Büntette - Rendíthetetlen bátorsága - Tizenöt év börtönbüntetést szenved és meghal a börtönben - A traskiánusok hitelvei - Brabourne a hetedik nap mellett foglalt állást írásaiban - I. Károly, angol királyhoz intézett felszólalása, hogy állítsa vissza az ősi szombatot - A király megbízta Dr. White-t, hogy írjon Brabourne ellen és Dr. Heylyn-t, hogy írja meg a szombat történetét - A király megfélémlíti Brabourne-t és az visszavonja tanait - Ismét visszatér a szombathoz - Philip Tandy - James Ockford megírja „A negyedik parancsolat tantételét” - Könyvét elégetik - Edward Stennet - William Sellers - Kegyetlenül elbánnak Francis Bampfiedddel - Thomas Bampfiedd - John James vértanúsága - Hogyan semmisítették meg a szombat ügyét Angliában.

Chambers a következőképpen szól a XVI. századi szombatünneplőkről:

„Erzsébet uralkodása alatt, sok lelkiismeretes és független gondolkodónak jutott eszébe, ahogy korábban is néhány protestánsnak Csehországban, mivel a negyedik parancsolat azt kívánta tőlük, hogy ne az első, hanem a hét különleges hetedik napját ünnepeljék meg, mint Istennek kijáró szolgálatot és testileg is szigorúan nyugodjanak azon a napon, míg mások, bár meggyőződtek arról, hogy isteni hatalom változtatta meg ezt a napot, ugyanezt a nézetet vallották, ami a munkától való visszavonulás lelki kötelezettségét illeti. Az előző állásponton lévők létszámban eléggé megnövekedtek ahhoz, hogy Angliában több mint egy évszázadon át számottevő tényezőt képviseljenek „szombatozók (szombatisták) elnevezés alatt. Ezt a szót változtatták meg mostanában a kevésbé félreérthető, „hetedik napi baptisták” hivatkozásra”.⁸⁵²

Gilfillan egy angol író, John Stockwoodot idézi, 1584-ből, aki azt mondja, hogy akkor:

„Nagy véleménykülönbség volt a köznép és az egyszerű emberek soraiban a sabbath napra és helyes alkalmazására vonatkozóan”.

Gilfillan azt állítja a vita egyik alapkérdéséről:

„Néhányan kitartanak a hetedik napi szombat változatlan és megváltozatlan kötelező volta mellett.”⁸⁵³

1607-ben egy angol vasárnapünneplő, John Sprint közzétette az abban az időben élő szombatünneplők meglátásait, melyek valójában minden egymást követő korszakban ugyanazok:

„Előterjesztett indokaikat az alábbiakból vonják le: 1. Abból, hogy szombat megelőzi a törvényt és a bűnesetet, aminek a természeti törvényei megváltozhatatlanok. 2. Az erkölcsi törvény örökérvényűségéből. 3. Annak (t.i. a törvénynek) messzeható érvényéből ami vonatkozik a fenti szombatra és minden más előírás előtt. 4. E törvényes előírás okából, ami örökérvényűvé teszi, ami nem más mint megemlékezés és elgondolkodás Isten munkáiról, ami vonatkozik keresztényre és zsidóra egyaránt.”⁸⁵⁴

John Trask akkor kezdett szólni a hetedik napról, mint az Úr szombatjáról, amikor 1618-ben I. Jakab király és a Canterbury érsek kiadták a híres „Vasárnapi időtöltések és mulatozások” (Book of Sports for Sunday) c. könyvét. Londonban tevékenykedett, s mivel buzgó és lelkes ember volt, e tevékenységet nemsokára számon kérte rajta az anglikán egyház üldöző hatalma. Azon az alapon védekezett, hogy az Írások elégségesek arra, hogy mindennemű vallásos szolgálatban eligazítást nyújtsanak és hogy a polgári hatóságnak nem volna szabad lelkiismereti kényszert alkalmazni vallási kérdésekben. A hírhedt Csillag-terembe (Star Chamber) hurcolták,

⁸⁵² Chambers Cyclopédia, „Sabbath” szócikk. 8. köt. 402.old. London, 1867.

⁸⁵³ Gilfillan, Sabbath, 60.old.

⁸⁵⁴ A keresztény szombat megünneplése, 2.oldal.

ahol hosszú diskurzust folytattak a szombat kérdésével kapcsolatban. Ez alkalommal történt, hogy Andrews érsek először állt elő a híres, első napra vonatkozó érvével, hogy az első vértanúkat azzal tették próbára, hogy feltették nekik a kérdést: „Megtartottad-e az Úr napját?”⁸⁵⁵

Gilfillan, egy kortárs szerző szavait idézve azt mondja Trask peréről:

„Mert összejöveleket és pártot szervezett olymódon, hogy azok zendülésre és zavarkeltésre adhattak okot, mert megbotránkoztatta a királyt a püspököt és a papságot. A Csillag-teremben kihirdetett ítélet szerint Westminsterben pellengérré állítják, onnan a börtönig egyfolytában ostorozzák és ott tartják bebörtönözve”.⁸⁵⁶

Végrehajtották ezt a kegyetlen ítéletet és végül megtörték lelkét. Miután egy évig viselte bebörtönözésének nyomorúságait, visszavonta tanait.⁸⁵⁷ Feleségének esete különösen figyelemre méltó. Pagitt így beszél egyéniségéről, jelleméről:

„Számos sajátos erénnyel megáldott asszony volt, akit méltán követhetett volna minden jó keresztény, ha hibái más területen, gondolok itt különösen páratlan véleményalkotására, továbbá makacs lelkületére, amit magányos önhittségében tanúsított, el nem rontották volna.”⁸⁵⁸

Pagitt szerint, mint tanár rendkívüli kiválóságnak számított. Különösen a szegényekkel való gondoskodásában. Pagitt így szól indítékairól:

„Vallomása alapján lelkiismereti okokból cselekedett így, mert hite szerint egy napon ítéletre kerül majd mindazért, amit e testben cselekedett. Így aztán eltökélte, hogy a legbiztonságosabb szabályt követi: inkább személyes érdeke ellen, mint annak javára cselekszik.”⁸⁵⁹

Pagitt a következőképpen ecseteli bűnét:

„Végezetül, mert mindössze öt napon át tanított egy héten és mert szombaton pihent - *tudvalévő indokból* a Maiden Lane-i börtönbe került. Ezt a helyet jelölték ki akkoriban az olyan személyek megfélézésére, akik az anglikán egyházzal ellentétes véleményen voltak.”⁸⁶⁰

Figyeljük meg mi is volt tulajdonképpen a bűne! Nem amit tett, hiszen ezt egy vásárnapünneplő is megtehetné volna, hanem amit tett, azt a negyedik parancsolat iránti engedelmességből tette. Indítéka tette ki tehát a hatóságok bosszújának. Rendíthetetlen bátorságú asszony volt, aki nem vásárolta volna meg a szabadságát azáltal, hogy megtagadja az Úr szombatját. Hosszan tartó börtönbüntetése alatt Pagitt beszámolója szerint valaki ezeket írta neki:

„Kitartó szenvedése dicséretre méltó lehetne, ha az igazságért történne: de mivel tévtan miatt állja, Isten előtt elfogadhatóbb és az emberek előtt is dicséretesebb volna, ha visszavonná állításait”.⁸⁶¹

De hite és türelme kitartott és végezetül halálában nyert feloldozást büntetése alól.

„Mrs. Trask tizenöt vagy tizenhat évet töltött börtönben a szombatról, mint nyugalomnapról vallott nézete miatt. Ez idő alatt nem fogadott el senkitől segílyt, jóllehet sokat nélkülözött és arra hivatkozott: „Jobb adni, mint venni”. Kölcsönt sem akart kérni, mert megíratott: „...kölcönt adsz sok népnek, te pedig nem veszel kölcsönt.” Így hát Urához, Krisztushoz méltatlannak tartotta, hogy akár kolduljon, akár kölcsönkérjen. Eledele a börtönben töltött idő alatt vagyis kevéssel halála előttig, kenyér és víz, növények és gyökerek. Nem fogyasztott sem húst sem ivott se bort, se sört. Összes jövedelmes évente tizennégy shilling életjáradék volt,

⁸⁵⁵ Lásd e könyv 15. fejezetét!

⁸⁵⁶ Gilfillan, Sabbath, 88.old.

⁸⁵⁷ Ugyanott.

⁸⁵⁸ Pagitt, Eretnek történetek, 209.old. London, 1661.

⁸⁵⁹ Ugyanott, 209.old.

⁸⁶⁰ Ugyanott, 210.old.

⁸⁶¹ Ugyanott, 164.old.

amire ezen felül szüksége volt, azt megkapta azoktól a fogolytársaitól, akik időnként feladatok ellátására alkalmazták maguk helyett”.⁸⁶²

Pagitt, aki Trask barátja volt, így nyilatkozik az adott kor szombatünneplőinek elveiről, akiket traskiánusoknak nevez:

„Ezek voltak a szombattal kapcsolatban fenntartott álláspontjaik:

1. A Tízparancsolat negyedik parancsolata: „Megemlékezzél a szombat napról, hogy megszenteljed azt” (Ex, 20) isteni rendelet, egyszerűen és teljességében erkölcsi jellegű, nem tartalmaz semmi ceremóniálisat sem részben, sem egészben és így aztán hetenkénti megtartása állandó érvényű s érvényben és tisztaságban kell megmaradnia az idők végezetéig.”

2. A szombatnak, vagyis minden hét hetedik napjának örökkévaló szent napként kell állnia a keresztény egyházban és vallásos megtartása kötelező az evangélium érvénye alatt élő keresztények számára ahogy a zsidókat is kötelezte Krisztus eljövetele előtt.

3. A vasárnap, vagyis az Úr napja egyszerű munkanap, babonaság, és önkény lenne ugyanezt a napot a negyedik parancsolat nyugalomnapjává tenni.”⁸⁶³

Ezért a nemes vallomásért szenvedett börtönbüntetést Mrs. Trask halála napjáig. Ugyanezért állították pellengérré John Traskot is és korbácsolták egészen a börtönig, majd egy silány cellába vetették, ahonnan csak állításainak visszavonása árán szabadult ki, miután több, mint egy évig tűrte annak nyomorúságait.⁸⁶⁴

Utter eképpen emlékezik meg egy szombatista lelkésről:

„Theophilus Brabourne, az evangélium művelt prédikátora, az anglikán egyház tagja írt egy könyvet, amit 1628-ban Londonban adtak ki. Ebben amellett érvel, hogy az „Úr napja”, mint nyugalomnap nem isteni intézmény, hanem a hetedik napi szombat van most érvényben”. Brabourne 1632-ben kiadott még egy könyvet „Az Isten legösibb és legszentebb rendeletének, a szombatnapnak a védelme” címen.”⁸⁶⁵

Brabourne I. Károly királynak ajánlotta ezt a könyvét azzal a felkéréssel, hogy használja fel királyi tekintélyét és állítsa helyre az ősi szombatot. Azoknak, akik fejedelmekben bíznak, hamar csalódniuk kell. Dr. F. White, Ely püspöke az alábbi kijelentést teszi a szombat ellen írott műve kapcsán:

„Nos, tekintettel arra, hogy Brabourne ezt a szombatról szóló értekezését Ő királyi fenségének ajánlotta, továbbá, hogy az elvek, melyekre állításait alapozta (mivel ezekről rendszeresen prédikáltak, kinyomtatták és elfogadták a királyságban) sokakat megmérgezhettek és megfertőzhettek ezzel a szombatról szóló eretnekséggel vagy más effélékkel. „Kegyelmes urunk, a király maga volt az, aki akarata és tetszése szerint elrendelte, hogy írjak egy értekezést, gátat szabva a további tévtanításoknak és visszatérítsem hűséges alattvalóit (aiket már régen nyugtalanított ez a szombatista kérdés) az ősi és ortodox Katolikus Egyház régi és igaz útjához. Mármint, amit Őfelsége a király elrendelt, azt kegyelmed utasításait (Laud érsek) követve engedelmesen végrehajtottam”.⁸⁶⁶

A király ezzel a rendelettel nemcsak azokat kívánta legyőzni, akik a negyedik parancsolat szerinti napot ünnepelték, hanem azokat is, akik Dr. Bound új elméletével élve a vasárnapot tartották annak a napnak. Ezért tehát közös munkára kérte fel Dr. Heylynt és White püspököt:

„Tekintettel arra, hogy a feladat súlya túl nagyak bizonyult egy ember számára, továbbá, hogy az ügy gyors rendezést kívánt, azt a megoldást találta, hogy a feladatot megosztotta kettőnk között. Az argumentáló (érvelő) és skolasztikus részt az igen művelt Dr. White-ra Ely püspökére bízta, aki jó bizonyosságát adta a polemizáló dolgokban való jártasságának néhány, pápisták ellen írott könyvben és vitában”, A gyakorlati és

⁸⁶² Ugyanott, 196-197.old.

⁸⁶³ Ugyanott,

⁸⁶⁴ A hetedik napot ünneplő baptisták kézikönyve, 17-18.old.; Heylyn: A szombat története, 2. rész. 8. fej. 10. szak.; Gilfilan, Sabbath, 88,89.old.; Cox, A szombat irodalom (Sabbath literature) I. köt. 152. 153.old.

⁸⁶⁵ Ugyanott. 18.old.

⁸⁶⁶ Francis White: Értekezés a szombatnapról, idézi Cox, Sabbath kiterature, I. köt, 167.old.

történeti részt a westminsteri Dr. Heylynnek kellett megírnia, aki már szerzett némi hírnevet az ókori írókkal kapcsolatos tanulmányaival”.⁸⁶⁷

White és Heylyn műveit egyidőben, 1655-ben adták ki. Dr. White az alábbiak szerint fordult azokhoz, akik a vasárnap megünneplését a negyedik parancsolt megtartásaként akarják érvényre juttatni, miközben Brabourne szombat melletti érveléséről szól:

„Amennyiben fenn akarják tartani az önök saját elveit, miszerint a negyedik parancsolt tisztán és egyszerűen erkölcsi törvény és a természet törvényének része, lehetetlen, hogy önök megdöntsék akár angolul, akár latinul Theophilus Brabourne ellenvetéseit”.⁸⁶⁸

De a király érvek mellett mást is tartogatott Brabourne számára. Laud érseke és a fő vizsgáló bizottság elé idézték és miután hatást gyakorolt rá Mrs. Trask sorsa, ideiglenesen alárendelte magát az anglikán egyház tekintélyének, hogy később, visszatérve korábbi elveihez újabb könyveket írjon a szombat mellett.⁸⁶⁹ Dr. White könyvében az alábbi velős megjegyzés található a meghatározatlan idő elméletéről:

„Mivel egy meghatározatlan idő vagy az idő minden pillanatához kötődik, mint egy adósság, amikor a fizetés napját nem jelölték meg, ki van téve fizetési kötelezettségének minden pillanatban, vagy egyáltalán nem kapcsolódik időhöz.”.⁸⁷⁰

Mr. Utter Brabourne esetére vonatkozó kijelentése után így folytatja:

„Anglia északi részein ebben az időben kezdi hirdetni ugyanezeket a szombattal kapcsolatos tanításokat Philip Tandy. Neveltetését az anglikán egyház közegében nyerte, majd később lelkésze lesz ugyanennek a közösségnek. Miután megváltoztatta nézetét a keresztség módját és a nyugalomnapját illetően, elhagyta egyházát és így aztán sok támadás célpontja lett. Különleges nézeteiről jónéhány nyilvános vitát tartott és népszerűsítésük érdekében sokat tett James Ockford, a hedik napi szombat egy másik angliai szószólója. Úgy tűnik nem kis jártasságra tett szert a Trask és Brabourne által képviselt kérdésekben. Brabourne látszólagos meggyőződése elégedetlenséget vált ki belőle és így megírja „A negyedik parancsolt tanítása” c. könyvét, amelyben a szombatista nézetek védelmére kel. A könyvet, miután 1642-ben kiadják, az anglikán egyház hatalmasainak rendeletére elégetik”.⁸⁷¹

A híres Stennett család négy nemzedéken át biztosította korának képzett 'szombatista' lelkészeinek sorát. Edward Stennett (a sorban az első), aki a XVII. század elején született. 1658-ban adták ki először „A harc a királyi törvényért” (The Royal Law contended for) c. művét Londonban.

„Jó képességű, odaadó prédikátor volt, de mivel véleménye eltért az anglikán egyház nézeteitől, minden támogatástól megfosztották”. „Sok üldözést szenvedett, aminek a más nézetten lévők ugyancsak ki voltak téve akkoriban, főleg pedig a szombat ügye iránt tanúsított hűségéért szenvedett sokat. Ezért az igazságért sok megpróbáltatást szenvedett, de nemcsak a hatalmon lévőkötől, akik hosszú időre be is börtönözték, de sokszor a barátságtalan, más véleményen lévő testvéreitől is, akik azon voltak, hogy befolyását lerombolják és megsemmisítsék azt az ügyet, amiért harcolt. 1664-ben kiad egy könyvet „A hetedik nap, az Úr szombatja” címmel.⁸⁷² 1671-ben William Sellers írt egy könyvet a hetedik nap támogatására válaszul Dr. Owennek. Cox így ír róla:

⁸⁶⁷ Heylyn, Cyprianus Angelicus, idézi Cox., I. köt. 173.old.

⁸⁶⁸ Értekezés a szombatnapról, 110.old.

⁸⁶⁹ Hessey Bampton értekezések 373. 374.old.; Cox, Sab. Lit. 2. köt. 6.old.; A.H. Lewis, Szombat és vasárnap, 178-184.old. Ez a mű sok értékes adattal szolgál az angol és amerikai szombatünneplőkről.

⁸⁷⁰ Értekezés a szombatnapról, 73.old.

⁸⁷¹ A. h.n. baptisták kézikönyve, 19-20.old.

⁸⁷² Cox, I. köt. 268.old.; II. köt. 10.old.

„Miközben az író ellenemond annak a véleménynek, miszerint a negyedik parancsolat mindössze a hét napjai közül az egyik megszentelését kéri számon az embertől, kitart a szombat, mint nyugalomnap érvényessége mellett. Ezt az állítását arra alapozza, hogy maga Isten az, aki közvetlenül az Írás szövegében hetedik napnak nevezi a nyugalom napját és megadja ennek a napnak a nevét is, amiről mindenki tudomást szerezhet, aki a parancsolatokat valaha is olvasta.”⁸⁷³

A szombatista lelkészek egyik legkiemelkedőbb alakja a XVII. század második felében Francis Bampfield volt. Eredetileg az anglikán egyház tagja. A baptista történész Crosby, a következőket írja róla:

„Mivel teljesen elégedetlen az anglikán egyház állapotával, búcsút vesz sajnálkozó és könnyező gyülekezetétől... 1662-ben és röviddel ezután börtönbe kerül, mert családi körben dicsőíti Istent. Oly hamar feledésbe merült a király iránt tanúsított rendíthetetlen hűsége... hogy gyakrabban került fogságba és lett kitéve nehézségeknek nonkonformista nézetei miatt, mint bárki, a más nézetet vallók közül”.⁸⁷⁴

Bebörtönzéséről Neal ezt mondja:

„Az egyenjogúság törvényének kibocsátását követően tovább prédikált, amikor erre lehetősége támadt magán összejövetelek alkalmával, míg egy alkalommal öt napra és öt éjszakára őrizetbe veszik és fogságban tartják huszonöt hallgatójával együtt egy szobában... Fogsága idejét fogolytársaival együtt vallási tevékenységgel tölti ki. Egy idő után elengedték. Nem sokkal ezután ismét letartóztatták és kilenc évet ült a Dorchesteri fogházban, annak ellenére, hogy a király iránti hűsége megingathatatlan volt.”⁸⁷⁵

Fogsága alatt szinte minden nap prédikált és egy egész gyülekezet alapított. Amikor pedig szabadlábra helyezték, akkor sem szűnt meg Jézus nevében prédikálni. Szabadulása után Londonba ment, ahol nagy eredményességgel hirdette az igét.⁸⁷⁶ Neal így számol be a városban folytatott tevékenységéről:

„Londoni tartózkodása idején a Pinner Hallban gyülekezetet alapított a hetedik napot ünneplő baptisták elvei szerint, melyeknek ő maga is buzgó hirdetője volt. Ünnepelel prédikátor és komoly istenfélő férfiú volt.”⁸⁷⁷

1682. febr. 17. -én prédikálás közben letartóztatták és március 28-án minden javainak elkobzására és életfogytiglani fogságra ítélik, amit a Newgate börtönben kell letöltenie. A börtönben elszenvedett nehézségek következtében 1683. február 16-án meghal.⁸⁷⁸ „Bampfield” - írja Wood - „aki az említett Newgate-i börtönben halt meg... 70 éves testét nagyszámú pártoskodó és szakadár tömeg kísérte a sírig.”⁸⁷⁹ Crosby eképpen nyilatkozik róla:

„Aki ismerte, mind elismeri, hogy nagy képességű ember. Minden valószínűség szerint ugyanezt a jellemét megőrizte volna tanult voltára és ítélőképességére való tekintettel, ha két ponton nem vall más nézetet, hogy a gyermekeket nem kell megkeresztelni és a zsidó szombatot még meg kell tartani.”⁸⁸⁰

Mr. Bampfield két könyvet adott ki a hetedik napról, mint sabbathról. Az egyiket 1672-ben, a másikat 1677-ben. Az elsőben eképpen terjeszti elő a szombat tantételét:

A hetedik napi szombat parancsolata előbb adatott, mint a törvény a Sinai hegyen, sőt a teremtéskor adta Isten Ádámnak és általa az egész emberiségnek”⁸⁸¹.....Az Úr Jézus Krisztus engedelmissége a negyedik ige iránt, t.i. hogy egész életében a hét hetedik napját tartotta meg nyugalomnap gyanánt (és nem más napot), a

⁸⁷³ Ugyanott, II. köt. 35.old.

⁸⁷⁴ Az angol baptisták története, I. köt. 365-366.old.

⁸⁷⁵ A puritánok története, 2. rész. 10. fejr.

⁸⁷⁶ Crosby, Az angol baptisták története, I. köt. 7. 366, 36. old.

⁸⁷⁷ Puritánok története, 2. rész. 10. fejr.

⁸⁷⁸ Calamy, Kivetett prédikátorok, (Ejected Ministers) 2. köt. 258. 259. old.; Lewis Szombat és vasárnap (Sabbath and Sunday), 188-193.old.

⁸⁷⁹ Wood, Athenae Oxonienses, 4. köt. 128.old.

⁸⁸⁰ Crosby, 1. köt. 367.old.

⁸⁸¹ Ex, 16:23; Gen,2:3.

tökéletes igazság része, amit minden értelmes hívő magára vesz azért, hogy Isten színe előtt megigazulva állhasson meg. És minden ilyen ember kötelezve érzi magát, hogy Krisztushoz hasonlóvá váljon a tízparancsolat minden ígéje iránt tanúsított engedelmisségben”.⁸⁸²

Testvére, Thomas Bampfild, aki parlamenti szónok volt a Cromwell féle parlamentben ugyancsak írt a hetedik nap megtartása érdekében. Vallási elveiért be is börtönözték az Ilchester-i fogházba⁸⁸³. Bampfild első fogsága idején szigorú üldöztetés támad Londonban a szombat megtartói ellen. Crosby így tesz bizonyyságot róla:

„Körülbelül ebben az időben történt, i.sz. 1661-ben, hogy egy baptista gyülekezet, akik a hetedik napi szombatot tartották, összejövetelt szerveztek a Bull Stake-i házukban, amikor kb. d.u. három órakor, miközben John James prédikált, egy igazságügyi képviselő, Mr. Wood-dal, a kerületi előljáróval, a nyitva hagyott ajtón át belépett az összejövetel helyére. Wood a király nevében felszólította, hogy hallgasson el és jöjjön le, mivelhogy felségsértést követett el. Ám Mr. Jones alig vagy szinte semmi figyelmet nem tanúsított irántuk és folytatta a dolgát. A kerületi előljáró közelebb lépett hozzá az összejöveteli hely közepén és a király nevében ismét megparancsolta neki, hogy jöjjön le, vagy levonszolja. Erre aztán már akkora felbolydulás kerekedett, hogy Jones nem tudta folytatni a prédikációt.”⁸⁸⁴

Miután a hivatalos közeg levonta őt a szószékről, erős rendőri őrizettel a törvényszékre vitette. Mr. Utter a következő zöképpen folytatja elbeszélését:

„Mr. Jamest kihallgatták és előzetes letartóztatásba vették a Newgate-ben számos erkölcstelenn tanu tanúságtétele alapján, akik azzal vádolták őt, hogy felségsértő szavakat szólt a király ellen. A tárgyalásra egy hónappal később került sor, ahol James viselkedése sokakban együttérzést váltott ki. Ennek ellenére akasztásra, nyújtásra és felnégyelésre ítélték.⁸⁸⁵ Ez a borzalmas ítélet egy cseppet sem rémítette meg. Nyugodtan azt mondta: Áldott legyen az Isten, Akit az emberek megvádolnak, azt Isten megigazítja. Míg halálra ítélt a börtönben ült, sok jeles személyiség látogatta meg, akiket felettébb megindított James kegyessége és az ítéletbe való beletörődése. Felajánlották neki, hogy befolyást gyakorolnak szabadulása érdekében. Ám úgy tűnt, hogy James kevés reményt fűz sikerükhöz. Felesége, Mrs. James, barátai tanácsára kétszer is kérvénnyel folyamodott a királyhoz (II. Károly), melyekben feltárta férje ártatlanságát, az ellene tanuskodók jellemét, kegyelemért esedezett öfelségéhez. Kérvényét mindkét esetben megvetés és gúny kíséretében elutasították. Mr. James kivégzése napján a vesztőhelyről szólította meg az egybegyűlteket igaz, nemes és megható módon. Ezek után letérdelt és megköszönte Istennek, kegyelmi szövetségét és lelkiismereti ártatlanságát, majd imádkozott az ellene tanuskodókért, a hóhéért, Isten népéért, a véleménykülönbségek eltörléséért, Krisztus eljöveteleért, a kivégzés szemtanúiért és önmagáért, vajha érezhetné, hogy tetszést nyert Isten színe előtt és vajha elnyerhetné, hogy bemehessen a dicsőségbe. Amikor befejezte, a hóhér szavaira, hogy az 'Úr fogadja be lelkedet' így válaszolt: 'Köszönöm neked'. Egy barátja megjegyzésére pedig, miszerint 'ez egy áldott nap' így felelt: 'Áldott legyen az Úr érte, valóban az'. Majd miután megköszönte a rendőrfőnök előzékenységét, ezeket szólt: 'Atyám, a te kezébe teszem le életemet...' Halála után kitepték a szívét és elégették, felnégyelt testrészeit pedig a város kapuira szögezték, míg fejét egy póznára emelték White Chapelben, szemben azzal a fasorral, ahol egykori gyülekezeti háza állt.”⁸⁸⁶

Ilyen tapasztalatokban részesültek az angol szombatünneplők a tizenhetedik században. Abban az időben ára volt a negyedik parancsolat iránt tanúsított engedelmisségnek. Abban az évszázadban Anglia törvényei igen igen elnyomtak minnendenkit, aki más véleményen volt, de különösképpen a szombat megtartóit. De Isten nagy képességű embereket támasztott, jeles, istenfélő személyeket, hogy az igazság védelmére keljenek ezekben a nehéz időkben és az adott esetben, ha szükséges volt, vérükkel pecsételjék meg bizonyágtételüket. Angliában a 17. században tizenegy szombatünneplő gyülekezet virágzott és a szétszórta közül is

⁸⁸² A zsidó, vagy hetedik napi szombat megünneplésének megítélése, (Judgement for the Observation of the Jewish or seventh-day Sabbath), 6-8.old. 1672.

⁸⁸³ Calamy, 2. köt. 260.old.

⁸⁸⁴ Crosby, II. köt. 165-171.old.

⁸⁸⁵ Amikor megkérdezték tőle, mit tud felhozni mentségére, hogy ne mondják ki az ítéletet, azt mondta, hogy ezeket az ígéket hagyja rájuk: Jer, 26:14.15. Zsolt, 116:15.

⁸⁸⁶ Kézikönyv, stb. 21-23.old.

sokukat fel lehetett fedezni az ország különböző részein. Mostanra ezekből mindössze három gyülekezet áll fenn és ezeknek is csak a maradéka.

Minek tulajdoníthatjuk ezt a fájdalmas tényt? Nem mintha ellenségeik képesek lettek volna arra, hogy megcáfolják tanaikat, mindkét oldalról fennmaradtak a vitairatok, melyek magukért beszélnek. Még csak az sem, hogy híjával lettek volna tanult és istenfélő embereknek, hiszen Isten megajándékozta őket ilyenekkel, főleg a tizenhetedik században. Az sem mondható, hogy fanatizmus ütötte volna fel a fejét és szégyent hozott volna ügyükre. Nem találunk erre utaló feljegyzést. Kegyetlenül üldözték őket, de az üldözés időszaka volt fejlődésük aranykora. Miként a mózesi csipkebokor, sértetlenül álltak az égő tűz közepette. A szombat angliai ügye nem ezeknek köszönheti hanyatlását.

Barátainak, elkötelezetteinek otthonában szenvedett halálos sebet a szombat ügye. Egy idő után magukra vették azt a felelősséget, hogy nem tulajdonítottak a szombatnak gyakorlati jelentőséget és áthágása nem számított nagy bűnnek Isten törvénye ellen. Kétségtelenül abban reménykedtek, hogy ezáltal embereket fognak megnyerni Krisztusnak és igazságának, de ehelyett egyszerűen a porig lealacsonyították Isten igazságának mércéjét. Szombatünneplő prédikátorok felvállalták vasárnapünneplő gyülekezetek gondozását, néhány esetben kizárólagos megbízással, más esetekben szombatünneplő gyülekezetek felügyeletével tették ezt. Ezek után nem érhet minket meglepetésként az eredmény. Ezek a szombatünneplő prédikátorok és gyülekezetek ezzel a magatartásukkal azt hirdették minden embernek, hogy a negyedik parancsolat büntetlenül áthágható, az emberek pedig szavukon fogták őket. Mr. Crosby, egy vasárnapünneplő történetíró így ad erről világos képet:

„Ha keresztény szombatként meg kell ünnepelni a hetedik napot, akkor az egész gyülekezet, amelyik az első napot tartja, mint ilyent, bizonyára szombatrontó...Ezeket az ellenkező oldalon álló embereket kénytelen vagyok saját belátásukra hagyni, hogy igazolják azt a gyakorlatot, hogy egy ilyen népnek lesznek pásztoraik, akiket lelkiismeretük szerint szombatrontóknak kell tartsanak”.⁸⁸⁷

Kétségkívül voltak nemes kivételek e gyakorlat alól, de az angol szombatünneplők közössége hosszú éveken át nem teljesítette hűségesen a rájuk bízott igaz magasrendű erkölcsi kötelességét.

⁸⁸⁷ Crosby, Az angol baptisták története, 3. köt. 138. 139.old.

XXVII. fejezet - A SZOMBAT AMERIKÁBAN

Az első szombatünnepelő gyülekezet Amerikában - Tagjainak nevei - A második létrejötte - A hetedik napot ünneplők baptisták Generál Konferenciájának a szervezete - A felekezetnek ebből az időből származó statisztikai adatai - Szervezetének jellege - Jelenlegi statisztikája - Nevelési jellegzetességei - Missziómunka - Az Amerikai Sabbat Traktát Társulat - A német h.n. pennsylvániai baptisták - Hivatkozás magyarországi szombatünnepelőkre - A Szibériában élők - A hetedik napot ünneplő adventisták - Eredetük - Joseph Bates - művei - James White működése - A Kiadó Társulat - Rendszeres, szervezett jótékonykodás - A prédikátorok munkája, főként új területeken - A h.n. adventisták szervezete - Hitük különlegességei - Céljuk - A svájci h.n. adventisták - Miért olyan végtelenül értékes a szombat az emberiség számára -A megváltott nemzetek az új földön szombatot ünnepelnek.

A Rhode Island-i New Portban szerveződött meg az első szombatünnepelő gyülekezet Amerikában. Az első amerikai szombat- ünnepelő Stephen Mumford volt, aki három évvel John James mártíromsága után és negyvennégy évvel azután, hogy a zárán- dok atyák Plymouth-ban kikötöttek, elhagyta Londont. Úgy tűnt, hogy Mumford úr az angliai szombatünnepelők missziónáriusaként jött ide.⁸⁸⁸ Mr. Isaac Backus, az első, új angliai baptista történész az alábbi feljegyzést örökölte meg:

„Stephen Mumford 1664-ben jött el Londonból és magával vitte nézeteit is, hogy a tízparancsolat egésze, úgy, ahogy a Sínai hegyen elhangzott erkölcsi jellegű és változhatatlan, és egy keresztényellenes hatalom volt az, amelyik vélte, hogy megváltoztatja az időket és a törvényt, amelyik a szombatot a hét hetedik napjáról a hét első napjára változtatta át. A new porti gyülekezet néhány tagja magáévá tette ezt a felfogást, de még évekig az egyházzal maradtak, addig, amíg két férfi közülük feleségeikkel egyetemben vissza nem tért újra az első nap megünnepléséhez”.⁸⁸⁹

Mr. Mumford már megérkezésekor buzgón munkához látott, hogy a negyedik parancsolat megünneplésére térítsen embereket, amint az alábbi feljegyzésből megtudhatjuk:

„Stephen Mumford, az első amerikai szombatünnepelő 1664-ben érkezett Londonból. Tacy Hubbard 1885. márc. 11.-én kezdte megünnepelni a szombatot; Samuel Hubbard 1665. ápr. 1.-én; Rachel Langworthy 1666 január 15.-én; Roger Baxter 1666. ápr. 15.-én és William Hiscox 1666 április 28.-án. Ők az első amerikai szombatünnepelők. Néhány évig tartó vita lángolt fel közöttük és az egyház tagjai között. Szerették volna megtartani az egyházzal való közösségüket is, de végül visszavonulásra kényszerültek, hogy békében élvezhessék és ünnepelhessék Isten szent napját”⁸⁹⁰ (Baxter neve Baster a h.n. bapt. emlékiratokban).

Bár Mumford hűségesen tanította az igazságot, úgy tűnik az angliai szombatünnepelők nézeteit dédelgette, miszerint lehetséges, hogy az első és a hetedik napot ünneplők együtt járjanak a gyülekezetbe egymás hittestvéreiként. Ha az első napot ünneplő emberek ugyanígy gondolkodtak volna, a szombat világossága néhány éven belül kialudt volna, ahogy az angol szombatünnepelők története világosan bizonyítja. De Isten gondviselésében az ellenállás elhárította a veszélyt, amellyel ezeknek a parancsolat megtartóknak nap mint nap meg kellett küzdeniük.

A fentiekben megnevezett személyek mellett 1666-ban négy másik is felvállalta a szombatot, de 1668-ban megtagadták. Ez a négy a newporti első napot

⁸⁸⁸ „Amikor a londoni h.n baptisták 1664-ben Stephen Mumfordot, és 1675-ben William Gibsont Amerikába küldték, minden tőlük telhetőt megtettek, amit csak egy társulat tehet azért, hogy az evangéliumot idegen területeken is hirdessék” Seventh-day Baptist Memorial (H.n. baptista emlékiratok) 1. köt. 43.old.

⁸⁸⁹ Church History of New England from 1783 to 1796 (Új Anglia egyháztörténete 1983-1796) 11. fejr. 10. szak.

⁸⁹⁰ History of the S.D. Baptist General Conference, by James Balley (James Balley, A hetedik napot ünneplő baptisták története) 237-238.old.

ünneplő baptisták gyülekezetének is tagja volt. Bár a szombatünneplők, miközben integritásukat megőrizték, úgy gondolták, hogy magátólértetődő módon közösséget ápolhatnak a gyülekezet tagjaival, akiket teljesen rábírtak arra, hogy az első napot tartsák és tiszteletet éreztek azok iránt, akik világosan felismerték a szombatot, majd később elpártoltak tőle. Majd ezek az emberek szóban és írásban is a szombat ellen fordultak, ami úgy elszomorította őket, hogy nem tudtak velük együtt egy úrvacsorai asztalhoz ülni, sem a gyülekezet miattuk. De minthogy egy első napot ünneplő gyülekezet tagjai voltak, nem állt hatalmukban, hogy a maguk hatáskörében oldják meg ezt az ügyet, az egyház segítsége nélkül hamar magán keresztyényekként elszigetelődtek, ami a többiekkel való további kapcsolatot illeti. Úgy döntöttek, hogy nem viszik a gyülekezet elé az ügyet, hogy megítélje a tényeket, a hetedik nap megünneplésétől elfordulva korábbi álláspontjukhoz képest ellentétesen gondolkodtak róla. Ezért a londoni szombatünneplőkhöz küldtek tanácsért, s ez idő alatt távortartották magukat az egyházzal való közösségtől.

Dr. Edward Stennet írt nekik a londoni szombatünneplők nevében: „Ha az egyház fenntartja a közösséget azokkal, akik elpártoltak az igazságtól, azt kellene kérnetek, hogy bocsássa el őket békességben a gyülekezet. Ha viszont a gyülekezet ezt elveti, akkor nektek kell visszavonulnotok”.⁸⁹¹ Elhatározták tehát, hogy nem hagyják el a gyülekezetet. De nyíltan elmondták a közösségnek, hogy nem tudnak nyugodt szívvel közösséget ápolni azzal a négy személlyel, akik vétkeztek. Néhány hónapig tehát úgy jártak, hogy kevés, vagy szinte semmilyen támadás nem érte őket az egyház részéről. Néhány hónap eltelte után azonban a vezető vagy szolgálatot végző atyafiak nyilatkozatokat kezdtek tenni a tízparancsolatra vonatkozóan. Mr. Tory kijelentette, hogy a „törvény félretétetett”. M. Luker és Mr. Clarke „felvállalták, hogy nap mint nap arról prédikáljanak, hogy a törvényt nem kell megtartani. A szombatünneplők viszont azzal válaszoltak, hogy a „tízparancsolat még mindig olyan szent, igaz és jó és lelki, mint valaha”. Mr. Tory „néhány kellemetlen azóval azt mondta ki, hogy az egész tízparancsolat egyenlő erővel esik latba, és nem részesítik előnyben az egyiket a másikhoz képest. Néhány évig még a gyülekezetbe jártak ilyen felemás testvériségben.”⁸⁹²

Mr. Bailey így fogalmazza meg az eredményt:

„Felfogásuk és gyakorlatuk megváltoztatásának idején (a bibliai szombatot tekintve) nem állt szándékukban, hogy ilyen megkülönböztető jellegzetességgel felruházott gyülekezet hozzanak létre. Isten azonban más küldetést bízott rájuk és az üldözés néhány szigorú próbatételén keresztül elvezette őket erre. Arra kényszerültek, hogy elhagyják a baptista egyház-közösséget, vagy Uruk Istenük szombatjának fordítanak hátat”.⁸⁹³

„Ezek 1671. december 7.-én elhagyták a baptista egyházat”.⁸⁹⁴

„December 23-án, csupán 16 nappal azután, hogy elhagyták a baptista egyházat, megegyeztek abban, hogy egyházszervezetet hoznak létre”.⁸⁹⁵

Így jött létre az első szombatünneplő gyülekezet Amerikában.⁸⁹⁶ A második e gyülekezetek sorában az alábbi körülmények között született: kb. 1700 táján a New

⁸⁹¹ S.D. Baptist Memorial (H.N. Baptista emlékkönyvek), 1. köt. 27,28,29.old.

⁸⁹² Records of the First Baptist Church in Newport (Az első newporti baptista gyülekezet feljegyzései) idézi a H.N. Baptista emlékiratokat, 1. köt. 28-39.old.

⁸⁹³ Bailey, Történelem, 9, 10.old.

⁸⁹⁴ Ugyanott, 237.old.

⁸⁹⁵ Ugyanott, 238.old.

⁸⁹⁶ Manual S.D. Baptists (A h.n. baptisták kézikönyve) 39. 40.old. Backus, 11. fejr. 10. szak.

Jersey-beli Piscataway-i Edmund Dunham megdorgált valakit, mert vasárnap dolgozott. Megkérdezték tőle, milyen szentírási tekintélyre hivatkozva teszi ezt. Miközben ezután kutatott ráébredt arra, hogy a hetedik nap az egyetlen hetenkénti sabbath a Bibliában és el is kezdte ünnepelni.

„Nem sokkal ezután mások is követték példáját és 1707-ben egy hetedik napot ünneplő baptista gyülekezet szerveződött tizenhét taggal. Edmund Dunham volt a választott prédikátor és el is küldték Rhode Islandra, hogy felszenteljék”.⁸⁹⁷

„1802-ben szervezték meg a H.N. Baptista Generál Konferenciát. Első évi ülésén nyolc gyülekezetet számláló szervezet volt, kilenc felszentelt prédikátorral és 1130 taggal.⁸⁹⁸ A konferenciát csupán tanácsadói jogkörrel szervezték, miközben az egyes gyülekezetek saját kezükben tartották az egyházfegyelmi és egyházkormányzási ügyeket.⁸⁹⁹ A konferencia most (a könyv megírásának idején) kb. 80 gyülekezetet ölel magába és kb. 8000 tagja van. Ezek a gyülekezetek többnyire az északi és nyugati államokban találhatók és öt egyesületre oszlanak, melyeknek viszont nincs sem törvényhozói, sem egyházfegyelmi hatalmuk a gyülekezetek felett, melyek alkotják őket. A felekezethez tartozik öt középiskola, egy főiskola valamint „egy egyetem, amelyik akadémiai, főiskolai, műszaki és teológiai tanszékekkel működik”.⁹⁰⁰ A. H.N. Baptista Missziós Társaság fenntart néhány otthoni misszionáriust, akik főként a felekezet nyugati és déli hataárain dolgoznak. Az elmúlt néhány évben jelentős sikereket értek el munkájuk terén. Missziós állomásunk is van Shanghai-ban, Kínában, ahol egy kis gyülekezet is alakult hívő keresztényekből.

Az Amerikai Sabbath Traktát Társulat a felekezet kiadó ügynöksége. Főhadiszállása a new yorki Alfred center-ben van. Ez adja ki a Sabbath Recorder-t, ami a h.n. baptisták orgánuma s kiad továbbá jónéhány szombatra és az Isten törvényére vonatkozó értékes művet.

A kétszáz év alatt, ami az első, amerikai szombatünneplő gyülekezet megszervezése óta eltelt, Isten kiváló képességű embereket támasztott e nép sorai közül. Ő volt az, aki gondviselésszerűen felhívta a figyelmet arra a szent köteleosségre, amit már oly régen a h.n. baptistákra bízott és amit óriási jelentőségében csak olyan lassan ismertek fel.

Azok között, akik e nép tevékenysége révén áttértek a szombatünneplésre J.W. Morton neve különösképpen is érdemes arra, hogy tisztelettel megemlékezzünk róla. 1847-ben őt küldték el misszionáriusként a Haiti szigetekre a reformált presbiteriánusok. Itt került kapcsolatba a szombatünneplők kiadványaival és miután gondosan megvizsgálta őket, meggyőződött arról, hogy a hetedik nap az Úr sabbathja. Minthogy becsületes ember volt, amiről látta, hogy igazság, annak azonnal engedelmeskedett, hogy aztán hazatérve bíróság elé állítsák hitehagyásért. Végezetül el is bocsátották a reformált Presbiteriánus egyházból anélkül, hogy bűnhődött volna merthogy kifejtette indokait, melyek magatartásában vezérelték. „Az igazi szombat létjogosultsága” (Vindication of the True Sabbath) címmel értékes munkát hagyott a világra, amelyben leírja tapasztalatát és a hetedik nap megünneplésére vonatkozó indokait terjeszti elő nagy erővel és tisztasággal.

⁸⁹⁷ History S.D. Baptist General Conference (A H.N. baptista Generál Konferencia története), 15, 238.old.

⁸⁹⁸ Ugyanott, 46-55. old.

⁸⁹⁹ Ugyanott, 57, 58, 62, 74, 82. old.

⁹⁰⁰ Sabbath and Sunday (Szombat és vasárnap) 232.old.

A. h.n. baptisták nem szenvednek hiányt tanult és tehetséges emberekben és megvannak az alkalmas eszközeik arra, hogy fenntartsák Isten ügyét. Ha az elmúlt időben nem ismerték fel teljesen, hogy elkötelezettjei az emberiségnek a nagy igazság miatt, amit Isten gondjaikra bízott, van okunk azt hinni, hogy egy bizonyos mértékig éppen most ébrednek rá erre az óriási kötelességükre.⁹⁰¹

Pennsylvania államban is volt egy kis csoport német h.n. baptista Lancaster, York, Franklin és Bedford megyékben és az állam központi és nyugati részeiben. 1728-ban alapította ezeket egy Conrad Beissel nevű német. Háromszoros bemelegítést gyakoroltak, alkalmazták a lábmosást és nyitott úrvacsorát tartottak. Bátorítottak a papi nőtlenségre, de senkinek sem tették kötelezővé. Még azoknak is szabadságukban állt, akik ezt az életmódot folytatták, hogy megházasodjanak, ha bármikor is így döntenek. Ephratában, székhelyükön megalapítottak és sikeresen működtettek egy sabbath iskolát negyven évvel ezelőtt, hogy Robert Raikes bevezette a vasárnapi-iskola rendszert. Ezek az emberek sok üldözést szenvedtek amiatt, hogy a hetedik napot ünnepelték, mivel a pennsylvániai törvények különösképpen elnyomták a szombatünnepelőket.⁹⁰² A német h.n. baptisták nem tartoztak a H.N. Baptista Generál Konferenciához.

Már említettük azt a tényt, hogy Oroszországban, Lengyelországban és Törökországban is sok szombatünnepelő volt. A magyarországi szombatünnepelőkről az alábbi megfogalmazást találjuk:

„Egy hetedik napot ünneplő keresztényekből álló magyarországi gyülekezet, mivel a törvények nem tanúsítottak türelmet irántuk, felvállalták a judaizmust, hogy „elfogadott” vallásként létezhessek”.⁹⁰³

Nagy a valószínűsége annak, hogy mivel az osztrák birodalom törvényei igen keményen bántak azokkal a vallásos testületekkel, amelyek nem tartoztak a megtűrt szekták vagy rendek valamelyikéhez, ezek a hetedik napot ünneplő keresztények, mivel a saját nevük alatt nem biztosították számukra a türelmet, úgy biztosították a hetedik nap megünneplésének a kiváltságát számukra, hogy a polgári hatóság tantételüket a judaizmus címszó alatt sorolta be. Így aztán rájuk is kiterjedt a vallási türelem, amelyet az „elfogadott” vallásoknak biztosítottak. Nem azt mondjuk, hogy ez helyes volt akárcsak formailag is, de nincs okunk azt hinni, hogy ezzel esküvel tagadták volna Krisztust. Azt is megtudtuk, hogy voltak szombatünnepelők Ázsia északi részén is:

„Van egy görög keresztény szekta Szibériában is, akik a zsidó sabbath-ot (szombatot) ünneplik. Efféle szekták már vannak az Egyesült Államokban, Németországban és hisszük, hogy Angliában is”.⁹⁰⁴

Először az N.H. beli Washingtonban élő adventisták figyeltek fel a szombatra. Egy hűséges h.n. baptista testvérnő, a New York állambeli Rachel D. Preston⁹⁰⁵,

⁹⁰¹ Sok érdekes, a h.n. baptistákra vonatkozó dolog található A baptisták Utter féle kézikönyvében; valamint Bailey, a H.N. Baptisták Generál Konferenciájának történetében; Lewis, Szombat és vasárnap c. művében; és a H.N. Baptista emlékezések-ben.

⁹⁰² Rupp, Az Egyesült Államok összes vallásfelekezetének története, 109-123. old. második kiadás; Bailey, A Generál Konf. tört. 255-258. old.

⁹⁰³ New York Independent 1869. márc. 18.

⁹⁰⁴ Semi-Weekly Tribune, 1869. máj. 4.

⁹⁰⁵ Ez a testvérnő Vernonban született. Lánykori neve Rachel D. Harris volt. Tizenhét éves korában tért meg és nem sokkal ezután csatlakozott a methodista egyházhoz. Házasságkötése után férjével Central New Yorkba költözött vissza. Ott figyelt fel huszonnyolc évesen a bibliai szombatra. A methodista prédikátor, az ő lelkipásztora, minden tőle telhetőt megtett, hogy elfordítsa őt a szombattól, míg végül elmondta neki, hogy akkor is megünnepelheti, ha nem hagyja ott őket. De hűséges volt kötelességéből fakadó meggyőződéséhez, csatlakozott a New York-i Oneida Co.-beli veronai h.n. baptista egyházhoz. Első férje az Oaks nevet viselte, a másodiké volt Preston. Lányával. Delight Oaks-sal az első veronai gyülekezet tagjai voltak, a new hamshirei Washingtonba költözés idején. Az anya 1868. febr. 1.-én halt meg; lánya pedig néhány évvel korábban.

miután ide költözött, magával hozta az Úr szombatját is. Itt azután érdeklődni kezdett az Üdvözítő közeli dicsőséges eljövételének tanítása iránt. E témakör terén a h.n. adventisták igazították útba, ő pedig az Isten parancsolatai felé terelgette őket. Így aztán már 1844-ben negyven személy szombatünneplő lett. A szombatünneplő csoportok közül ez a new hampshirei (Washington) volt a legrégebbi. Jelenlegi létszáma viszonylag kicsi, mert leapasztotta az emigráció és a halál pusztítása, de egy kis közösség fennmaradt, hogy a Bibliának erről az ősi igazságáról tanúskodjon.

Néhány adventista prédikátor erről a helyről szerzett tudomást a szombat igazságáról még az 1844-es év során. Ezek egyike volt T.M. Preble testvér, akit azért illet tisztelet, mert elsőként tárta az adventisták elé ezt a nagy igazságot a nyomtatás segítségével. Tanulmánya 1845. febr. 13.-án látott napvilágot. Röviden feltárta a bibliai szombatra vonatkozó kijelentéseket és kimutatta, hogy nem az Üdvözítő változtatta meg, hanem a nagy hitehagyás. Majd ezt mondotta:

„Látjuk tehát, hogy Dán,7:25 beteljesedett. A kis szarv változtatta meg az idöket és a törvényeket. Ezért úgy tűnik, hogy mindaz, aki a szombat helyett a hét első napját ünnepli, az pápista vasárnapünneplő és az isteni szombat megrontója, áthágója”.⁹⁰⁶

Néhány hónapon belül sok ember kezdte el ünnepelni a szombatot annak a világosságnak az eredményeként, ami így ösvényükre vetődött. J.B. Cook testvér, mint prédikátor és író, egy kifejezetten tehetséges ember, egyike volt azoknak, akik elsőként tértek át a szombatünneplésre. Preble és Cook testvérek ebben az időben szellemi erejük teljében voltak, volt tehetségük és kegyes életük miatt volt jó hírük, ami igen befolyásossá tette őket az adventisták között a szombat kérdésében. Ezeket az embereket Isten a maga gondviselésében hívta el, hogy fontos helyet töltsenek be a szombatreform művében.

De mindkettő elkövette azt a végzetes tévedést, miközben prédikáltak és írtak a szombat mellett, hogy szinte minden gyakorlati jelentőségétől megfosztották. Látszólag ugyanolyan testvériségben voltak azokkal, akik elvetették a szombatot, mint azokkal, akik megünnepték azt. Az efféle eljárásnak megvan a maga természetes következménye. Két vagy három éves ilyen jellegű szombatünneplés után mindkettő elpártolt ettől és ettől kezdve arra használták fel befolyásukat, hogy háborúzzanak a negyedik parancsolat ellen. Azok döntő többségére, akik munkájuk nyomán fogadták el a szombatot nem gyakorolt többé akkora benyomást annak fontossága, hogy lefektessék és megalapozzák a mellette szóló súlyos bizonyítékokat és egy rövid időszak elteltével elfordultak ünneplésétől is. Ahhoz viszont eleget tettek, hogy keserű ellenállást szítsanak a szombat ellen sok adventista részéről, hogy találékony és hihető érveket sorakoztassanak fel, amelyekkel az emberek megpróbálták bebizonyítani, hogy Isten eltörölte saját szent törvényét.

Ez volt tehát elpártolásuk gyümölcse és így álltak a dolgok elpártolásuk idején. Ám akciótervük értékes igazságra tanította az adventista szombatünneplőket, amit soha nem felejtettek el. Megtanulták, hogy a negyedik parancsolatot úgy kell kezelni, mint az erkölcsi törvény részét, ha az embereket valamikor is elvezetnek majd szent megünnepléséhez.

Preble testvér első, a szombat érdekében írott cikke eszköz volt arra, hogy felhívja tiszteletreméltó testvérünk Joseph Bates figyelmét erre az isteni intézményre.

⁹⁰⁶ Preble cikke az Izráel reménysége (Hope of Israel) 1845. febr. 28. számában jelent meg a Maine-beli Portlandban. Ezt a cikket újra kinyomtatták az Adventist review 1870. aug. 25. számában. A cikket, ahogy Preble testvér újrairta és traktát formában kiadta, az 1869. dec. 21. Review-ben is kinyomtatták.

Nemsokára meggyôzôdött kötelezô érvényérôl és azonnal elkezdte megünnepelni. Egészem kiemelkedô szerepet játszott az 1843-44-es advent mozgalomban most pedig önfeláldozó buzgósággal megragadta a megvetett szombat igazságát és hittestvérei elé tárta. Nem Preble és Cook félszívû hozzáállásával, hanem mint olyan ember, aki a lehetô legbuzdóbban, egész mivoltával ügyének fontosságáért él.

A mennyei szentély témája iránt is ebben az idôben kezdett el érdeklôdni néhány adventista, fôleg Bates testvér. Az elsôk között volt, aki észrevette, hogy ennek a szentélynek a központi tárgya az Isten ládája. Arra is felhívta a figyelmet, hogy a harmadik angyal üzenethirdetése összefügg Isten parancsolataival. Felvértezte magát, hogy csak akkor tegy le, amikor be kell fejezze munkáját. Eszközi szerepet töltött be, hogy sokakat elvezessen Isten parancsolatainak és Jézus hitének megtartására, bár néhányan, akik tanítása alapján elfogadták a szombatot, késôbb elpártoltak attól.⁹⁰⁷

Csupán néhány hónappal Bates testvér után, nagyrabecsült és eredményes hittestvérünk James White is magáévá tette a szombatot. Nagy sikerrel munkálkodott a nagy advent-mozgalomban, most pedig szívesen lépett be a szombat-reform munkájába is. A szombat és az advent tanítását tekintve, ahogy azok a szentély tanításában és a harmadik angyal üzenetében összefonódnak, Bates testvérral együtt Isten áldásától kísérve nagy eredményeket ért el a szombat érdekében.

Az adventistáknak a könyvkiadás iránti érdeklôdése az ô közremûködésével kezdôdött. 1849-ben kezdte el a kiadói munkát anyagi eszközök, források nélkül, csak egy kevés barát támogatását élvezve, de annál több erôfeszítéssel, önfeláldozással és aggasztó gondokkal. Azonban Isten megáldotta erôfeszítéseit és a hatékony kiadói tevékenység kiépítésében valamint számos fontos munka eéterjesztésében eszköz volt szerte az országban sôt bizonyos mértékig más országokban is. Az Advent Review és Sabbast Herald-t a h.n. adventisták orgánumát ô indította el 1850-ben. Életévei alatt jobbára, mint ennek egyik szerkesztôje teljesített szolgálatot. Elsô éveiben viszont kizárólag ô volt a kiadó és a szerkesztô. Ebben az idôben nagy energiával szolgált, mint Krisztus evangéliumának prédikátora is.

A mű szükségletei megkívánták, hogy megnöveljék a tőkét, a mûködést pedig kiterjesszék, ezért bejegyezték egy társulatot a michigani Battle Creek-ben 1861. május 3.-án H.N. Adventista Kiadó Társulat néven. Ennek a társulatnak volt három tágas kiadó hivatala géppel, sajtóval és minden olyan felszereléssel, ami egy kiterjedt vállalkozás végzéséhez szükséges. Kb. 50 állandó alkalmazásban álló személy tevékenykedett a kiadói mûben. A társulatnak a tőkéje kb. 70.000 dollárra rûgott.¹ Fejlôdését Isten mellett James White körültekintô irányításának és fáradhatatlan energiájának köszönheti. Az Advent review-nek jelenleg (1873. nov.) kb. 5.000 példányos terjesztése van. A Youth Instructor (Ifjusági segítő)-t, egy a szombatünnepelô adventisták gyermekeinek tervezett havonta megjelenô újságot 1852-ben kezdték kibocsátani és mostanra elérte a közel 5.000 példányos forgalmat.¹

⁹⁰⁷ 1972. március 19.-én hunyt el nyolcvanadik életévében.

¹ Az 1886-ra vonatkozó statisztikák érdekében lásd a Függelékét.

¹ Az 1886-os statisztikák érdekében lásd a Függelékét.

Az *Advent Tidende*-t, egy dán, havi megjelenésű lapot 800 példányos forgalommal azok áldására adták ki, akik dánul és norvégul beszélnek, akik közül sokan elfogadták a szombatot.¹

A h.n. adventisták erőteljes érdeklődést tanúsítottak a higiéné témája és az egészség törvényei iránt is. Így aztán létrehoztak Battle Creek-ben egy egészségügyi intézetet, amelyik kiadja a *Health reformer*-t, egy magazin jellegű havi folyóiratot közel 5.000 -es forgalommal.¹

Számos kiadványt bocsátottak ki a próféciaokról, az idők jeleiről, Krisztus eljöveteleiről, a szombatról, Isten törvényéről, szentélyről stb. az elmúlt húsz év folyamán és olyan kiterjedt formákat bonyolítottak le, ami együttesen sok milliónyi oldalra rüg.

A mű rendszeres anyagi szükségleteit a rendszeres jótékonykodás néven ismert, anyagi javakat összegyűjtő módszer fedezte. Úgy tervezték, hogy ezzel a módszerrel az ügy minden egyes barátja fizet majd egy bizonyos összeget hetenként, jövedelmével arányosan, de nem volt semmi kényszer ebben a dologban. Ezzel a módszerrel mindenki úgy viselte a terhet, hogy az a maga súlyával nem nehezedett senkire és a munkához szükséges anyagi eszközök kiegyensúlyozott módon folytak be néhány gyülekezet pénztárába, végül pedig az állami területek pénztárába. Minden évben elszámolást szerveztek az állami konferenciáknál, ahol minden munkás munkáját, tevékenységét, nyugtáit, költségeit gondosan megvizsgálták. Így aztán senki esetében sem vált lehetővé, hogy pazaroljon és senkinek sem engedték meg, akiket szolgálatba hívtak, hogy szükségét szenvedjen.

A gyülekezetek együttléteiket, összejöveteleiket többnyire a prédikátori segítség nélkül tartották. Anyagi eszközöket támasztottak, hogy Krisztus szolgáit fenntartsák és azt kérték tőlük, hogy idejük és erejük javát azok megmentésére fordítsák, akik nem rendelkeztek azoknak a fontos igazságoknak a világosságával, ami az ő ösvényükre már ráragyogott. Kimentek tehát mindenfelé, prédikálva az Isten szavát, ahogy az Ú gondviselése irányította lábaikat. A nyári hónapokban új területeken vitték előre a munkát, különösen nagy sátrak segítségével, melyek lehetővé tették, hogy a prédikátor alkalmas helyet biztosítson az istentisztelet számára, bárhol, ahol csak úgy gondolja, hogy kívánatos a munkavégzés.

A h.n. adventistáknak 13 állami egyházterületük van, melyek éven összegyülekeznek a megfelelő államokban. Ezek az államok az alábbiak: Maine, Vermont, New England, New York és Pennsylvania, Ohio, Michigan, Indiana, Illinois, Wisconsin, Minnesota, Iowa, Missouri és Kansas valamint California. Ezeknek a konferenciáknak az a célja, hogy kielégítsék a mű helyi szükségleteit. Van egy Generál Konferencia is, amelyik évente összeül és az állami szintű konferenciák küldöttei alkotják. Ez a konferencia a művön általános felügyeletet gyakorol, az összes állami konferencián, s amennyire csak lehetséges munkásokkal látja el a szükölködőket és a közösség egész erejét egyesíti a munka végzésére. Felkarolja a misszió munkát azokban az államokban, amelyeknek nincs megszervezett konferenciájuk.

¹ Az 1886-os statisztikák érdekében lásd a Függelékét.

¹ Az 1886-os statisztikákra nézve lásd a Függelékét.

Kb. 50 olyan prédikátor van, aki egész idejét az evangélium munkájának szentelte. Meglehetősen nagy számban vannak olyanok, akik idejük egy részében prédikálnak a fennmaradó részt pedig világi munka végzésére fordítják. A néhány megszervezett konferenciában kb. 6.000 tag van, de ez annyira elszórtan helyezkedik el (hiszen megtalálhatók az északi államokban csakúgy, mint néhány déliben), hogy nagy részüknek nincs semmi kapcsolata a szervezettel. Egyszerű, különálló családokban voltak szétszóródva a Maine-től a Californiáig és Oregonig vezető út mentén. Az esetek többségében a Review és az Instructor (Segítő) hitük egyetlen prédikátora.

E nép főként az alábbi témakörök iránt mutatott érdeklődést: a próféciaák teljessége, a Megváltó személyes második eljövetele, mint egy olyan esemény, ami már most a küszöbön áll, az egyedül Krisztus útján elnyert halhatatlanság a szív megváltozása és a Szentlélek munkálkodása által, a negyedik parancsolat szombatjának megünneplése, Krisztus istensége és közbenjárói munkája, szent jellem fejlesztése az Isten szent és tökéletes törvénye iránti engedelmesség által.⁹⁰⁸

Igen szigorúan vették a közösség szertartásait, szabályait, mivel nemcsak azt hitték, hogy ez azt kívánja, hogy az ember temetkezzék el a hullámsírba, hanem úgy vélekedtek, hogy még egy ilyen keresztség is elégtelen és hibás, ha olyanok részesülnek belőle, akik egyet is megrontanak az Isten parancsolatai közül. Hitték azt is, hogy Urunk Ján, 13-ban adott útbaigazítását a vacsorával együtt kell megtartani.

Tanítták, hogy a Lélek ajándékai, amelyeket 1.Kor, 12-ben és Ef, 4-ben sorol fel az apostol, azzal cézzal adattak, hogy a vég idejéig az egyházban maradjanak. Hiszik, hogy ezek ugyanannak a hitehagyásnak a következtében elvesztek, ami a szombatot is megváltoztatta. Azt is vallják, hogy a parancsolatok végső helyreállításában, ami a harmadik angyal munkája nyomán történik, a Lélek ajándékai azokkal egyetemben helyreállíttatnak. Így az egyház maradékáról, vagyis tagjainak utolsó nemzedékéről azt mondják, hogy „megtartják Isten parancsolatait és náluk van Jézus Krisztus bizonyágtétele”.⁹⁰⁹ Az Isten angyala megmagyarázza ezt, amikor azt mondja: „A Jézus bizonyágtétele a prófétaág Lelke”.⁹¹⁰ A prófétaág lelkének tehát megkülönböztetett szerepe van, amit a szombatreform végső művében Isten kijelölt számára. Ezek voltak tehát erre a szentírási szakaszra vonatkozó nézetük és történetüket kezdettől fogva e szent ajándék befolyása jelezte.

A h.n. adventisták néven ismert nép ellen azért támadt ellenállás, hogy bizonyágot tegyen az Úr szombatjáról. Veszélyek leselkedtek rájuk nyílt ellenségeiktől, és a hamis atyafiaktól, de legyőzték az út nehézségeit és minden győzelemből erőt merítettek az előttük álló konfliktus áthidalásához. Eltökélt munkát végeztek, melyet reménységük szerint szerettek volna befejezni, hogy egy népet készítsenek az Úr visszajövetelére. Tisztelettel kell megemlékezzünk a svájci h.n. adventistákról. Ezeket az értékes igazságokat először M.B. Chechowski testvértől ismerték meg, aki néhány éve Isten parancsolataira és Jézus hitére igazgatta őket. Mivel velük folytatott munkái megszűntek, Isten erőt adott neki, hogy szilárdan megálljon az igazság mellett és számuk így tovább növekedett. Szívbeli

⁹⁰⁸ Nézeteik további megismerésére nézve lásd hetenként megjelenő újságjukat az Advent Review and Sabbath Herald-t, amit a michigani Battle Creek-ben adnak ki évi két dollárért évente és lásd továbbá az ennek a kötetnek a végén meghirdetett kiadványok listáját.

⁹⁰⁹ Jel, 12:17; 14: 12.

⁹¹⁰ Jel, 19:10.

engedelmeskedtek az igazságnak és áldozatra is készek voltak előrehaladásáért. Létszámuk ekkor ekkor kb. 60 személyt tett ki. Volt e hitnek néhány követője Olaszországban, Németországban és Dániában.

Néha azon az alapon védelmezték a szombatünnepelést, hogy az embernek szüksége van egy nyugalomnapra és idő előtt megöregszik, ha minden héten hét napot munkával tölt el, ami kétségtelenül igaz, de azon az alapon is védelmére keltek, hogy Isten megáldja azokat, akik megszentelik szombatját, ami ugyancsak igaz lehet jónéhány esetben, ám a Biblia nem efféle indítékokkal készíti e szent intézmény tiszteletére. Kétségtelenül nagy előnyökkel párosul a szombat megünneplése. De nem ezeket tárta elénk Isten a szombat megünneplésének indoklásául. A valódi indok kétségkívül magasabbrendű az összes efféle szempontnál és az embereket is rá kellene venni, hogy még akkor is engedelmeskedjenek, ha bizonyosak benne, még akkor is, ha le kell mondani olyan dolgokról, ami a jelenlegi életben drága számukra.

Abból a megfontolásból is a szombat védelmére keltek, hogy egy napot biztosít az embereknek az istentisztelet céljára, amelyen általános egyetértés van ezen a téren s megjelenhetünk Isten színe előtt. Ez igen fontos szempont, ám a Biblia mégis azt mondja, hogy alig van jelentősége. Egyike a szombat megünneplésével párosuló áldásoknak, de nem ez a fő ok megünneplésére. Isten azért rendelte el a szombatot, hogy az ég és a föld teremtésére emlékeztessen.

A szombatnak, mint a teremtés emlékünnepének az a jelentősége, hogy állandóan szem előtt tartja annak az igazi okát, miért jár imádat Istennek. Mert Isten imádása azon a tényen alapul, hogy Ő a Teremtő és minden dolgot Ő teremtett. A szombat tehát az igazi istentisztelet alapját fekteti le, mert a leghatásosabb módon tanítja ezt a nagy igazságot és egyetlen más intézmény sem teszi ezt. Az istentisztelet igazi alapja nem abban áll, hogy ez a hetedik napon történik, hanem valamennyi istentisztelet alapja megtalálható ebben a Teremtő és teremtmény közötti különbségtételben. Ez az óriási tény sohasem avul el és sohasem szabad elfelejtezni róla. Isten azért adta az embernek a szombatot, hogy ezt tudatosítsa nála. Ártatlanságában kapta és hitvalló népének elfajulása ellenére Isten megőrizte ezt a szent intézményt az ember elbukott állapotának egész időtartama alatt.

A huszonnégy vén, amikor azt imádja, aki a királyiszéken ül, megfogalmazza az okát annak, hogy miért jár Istennek imádat:

„Leesett a huszonnégy vén az Úr előtt, aki a királyiszékben ül és imádja azt, aki örökkön örökké él és az ő koronáit a királyiszék elé teszi, mondván: Méltó vagy Uram, hogy végy dicsőséget és tisztességet és erőt, mert te teremtettél mindent és a te akaratodért vannak és teremtetek”.⁹¹¹

Erről a nagy igazságról még megdicsőült állapotban is érdemes megemlékezni. Mi pedig most azt tanuljuk, hogy mit adott Isten az embernek a paradicsomban, hogy szeme előtt tartsa ezt a nagy igazságot, azt majd a helyreállított Édenben is tisztelnie kell.

A jövőt elénk tárják a Szentírás prófétikus iratai. Belőlük ismerjük meg, hogy földünk a tűznek tartatik fenn és hamvaiból fakad az új ég és az új föld valamint az idő végtelen korszakai.⁹¹² E dicső örökség felett a második Ádám, a szombat Ura

⁹¹¹ Jel, 4:10,11.

⁹¹² 2. Pét, 3; Ésa, 65; Jel, 21; 22. Milton így szól erről a tantételről:

”Elhamvad a világ s a hamvakon

támad új menny, új föld, hol mind jók

uralkodik majd és dicső védelme alatt az üdvözült seregek majd örökségül bírják a földet mindörökre.⁹¹³ Amikor az Úr dicsősége betölti a földet, miként vizek borítják a tengert, a Magasságos szombatja újra és utoljára átgondolásra vár:

„Mert, mint az új egek és az új föld, melyeket én teremtek megállnak én előttem, szól az Úr, azonképpen megáll a ti magvatok és nevetek. És lesz, hogy hónapról-hónapra és szombatról szombatra eljő minden test engem imádni, szól az Úr.⁹¹⁴

lagnak s látnak sok szenvedés után

arany napokat arany tetteik

gyümölcseként igazság, szeretet

Elveszett paradicsom, 3. könyv. 334-338. sor.

Eképp halad

a vakvilág: jóhoz gonosz, gonoszhoz

jó lesz, leroskad önnön terhe alatt,

míg a föllélegzésnek napja jő

az igazra, bosszúé a gazra, vissza-

tér majd az üdvödlül ígért, az asszony

szülötte; előbb csak homályosan

jósolt, most már bővebben ismerős:

üdvözítő urad, ki végül eljő

a fellegekben Atyja szent dicsében,

hogyan rontson ördögöt s bitang világát;

megtisztulva edzve a tüzes kavicsból

támad új ég, új föld, időtlen kor

igazságra, békére, szeretetre

fundált s gyümölcse:örök üdv, öröm.”

Idézett mű, 12. könyv, 537-551. sor.

⁹¹³ Dán, 7:9, 10, 13, 14, 17-27; Zsolt, 2:7-9; 37: 9-11, 18-22, 34; Mal, 4:1-3.

⁹¹⁴ Ésa, 66:22,23.

FÜGGELÉK

„A szombat történeté”-nek ezt a harmadik kiadását tárjuk most a nyilvánosság elé. A kiadókra hárul az a feladat, hogy bejelentsék a szomorú tényt, hogy a szóbanforgó mű kitűnő és odaadó szerzőjét Isten nyugalomra szólította földi munkáitól.

JOHN NEVINS ANDREWS a Cumberland megyei Polandban (Maine) született 1828. július 22-én. Bár éveinek számát tekintve fiatal volt, mégis részese lett a nagy 1843-44-es advent mozgalomnak, amire könyve 508. oldalán maga is hivatkozik. Ezzel egyidőben James White és felesége elkezdte a hetedik napot sabbath-ként ünnepelni. Ő is elfogadta ezt a nézetet és gyakorlatot. Igen alapos bibliatanulmányozó lévén és igen éles elmével és gyors felfogóképességgel volt megaján- dékozva s így azonnal felfogta nemcsak azt a parancsoló fontosságú helyet, amit a szombat a Szentírásban elfoglal, hanem a prófécia teljesedésével való lényegi kapcsolatát is megértette az utolsó napokban, úgy ahogy ez a szentély gondolkörével és Jelenések 14. harmadik üzenetével összefügg. Ettől kezdve munkálkodásának lezárulásáig tolla szakadatlanul serénykedett e tantételek védelmében és ellenfeleinek sokszor minden okuk megvolt arra, hogy logikájának megsemmisítő ereje előtt meghunyászkodjanak, az igazság barátainak pedig minden okuk megvolt arra, hogy örvendezzenek a számukra oly drága nézetek világos előterjesztésének hallatán. A prófécia beteljesedésével, Krisztus második eljövetelével, a szentéllyel, a hármass angyal üzenettel, a törvény és a szombat kérdésével foglalkozó művei még ellenfelei szerint is sokkal inkább járultak hozzá ezeknek a kérdéseknek a tisztázásához, mint bármely más emberi eszköz. Eközben állandóan írt a felekezet folyóirataiba és szívesen hallgatott prédikátor volt a munkamező minden területén. Évekig szolgált a Generál Konferencia Bizottságában és egy ideig a Review and Herald szerkesztője volt. Terjesztésének kezdete óta összefonódott ezzel az újsággal. 1885-től szerkesztője vagy társszerkesztője volt egészen haláláig.

Hátrahagyott legnagyobb műve azonban a „Szombat története”, melyre mintegy tíz évnyi igen alapos és lelkiismeretes kutatást fordított. Kutatásainak megkezdése előtt (1854 körül) érdemben alig tettek valamit a szombat-kérdés tisztázásáért s az akkor hozzáférhető bizonyosság jelentéktelen és elégtelen volt. Ezzel a könyvvel új bányá nyílt meg és új érdeklődés született e téma iránt. Több, mint húsz éve annak, hogy a kötet bizonyágtétele a világ elé került. A szombat sok ellenfelének szívében égett az emésztő vágy, hogy lerontsák bizonyágtételét, de hogyan tegyék, ez zavarbaejtő kérdés volt számukra, mivel a tények olyan különös dolgok, amit az emberek nagy többsége ma még mindig figyelembe vesz. Néhány férfi, nevére maradandó szégyenfoltot ejtett azzal, hogy megkísérelték lététől megfosztani. Az első nap ünneplése mellett felhozott történelmi hamisítványok fosszilis maradványai igencsak lelepleződnek ebben a munkában, amit még azok közül is kényszeredetten elismerik jónéhányan, akik szívesen tűnnek fel teológusként embertársaik szemében, de akik eddig vagy nem ismerték a tényeket vagy hallgatóik részéről tételeztek fel tudatlanságot. A világosság azonban ragyog és sokan lesznek, akik nem hunyják be előtte szemeiket.

Az 514. oldalon találunk egy a svájci adventistákra vonatkozó hivatkozást. Azt mondják felőlük, hogy a könyv kiadása után 1873-ban, hogy a mű iránti érdeklődés annyira megnőtt közöttük, hogy kényszerítővé vált, hogy misszió létesüljön ebben az országban és Andrews testvért jelölték ki, hogy vegye gondjaiba ezt a területet. 1874. szeptember 15-én áthajózott Európába erre az új munkamezőre. Nemsokára jártasságot szerzett a francia és német nyelvben és 1876-ban elkezdett megjelentetni egy havonkénti francia nyelvű lapot *Les Signes des Temps* címmel a svájci Bázelen. Az e kiadvány és az európai területen végzendő munka érdekeit szem előtt tartva erre szánta egész életét 1883-ban bekövetkező haláláig. Az egész európai területen élő hívők száma, az 1885-ös Generál Konferenciára küldött jelentés szerint 826 volt.

1885-ben Bázelen egy épületet emeltek a kiadói mű és összejövetelek céljára 25.000 dollárért. Ebből a hivatalból bocsátották ki a 16 oldalas francia *Les Signes des Temps* címmel, az olasz ugyancsak 16 oldalas *L'Ulrimo Messagio*-t negyedévenként és a megint csak 16 oldalas román nyelvű *Adevarulu Present* címűt.

1885-ben a norvégiai Christianában is emeltek egy kiadó házat felső emeletén összejövetelei helyiséggel 11.000 dollárért. Ebből a hivatalból négy havilapot bocsátottak ki. Ezek közül kettőt a h.n. adventisták vallásos nézeteinek terjesztésére szántak dánul és svédül, kettőt pedig ugyanezeket a nyelveken az egészségnevelésre és a mértékletességi elvek népszerűsítésére.

Az angliai Great Grimsty-ben is létesítettek kiadóhivatalt, amit „Jelenvaló igazságnak” neveztek és az angol, skót, ír és walesi népnek szánták a szombat tanításának terjesztésére. Nyolc munkás most is ezen a területen dolgozik, kiadják ezt az újságot, összejöveteleket tartanak sátrakban és előadó termekben, hajós evangélizációt végeznek, bibliaköröket szerveznek, stb.. Egy munkás elment Oroszországba, ahol sokan befogadták a szombatról szóló tanítást.

1885 elején tervbe vettek egy Ausztráliában végzendő missziót és még ennek az évnek májusában S.N. Haskell felügyelete alatt elutaztak erre a távoli területre és munkához láttak. Ennek eredményeként, éppen ennek az írásműnek a megjelenésével egyidőben, 1886 júliusában egy több, mint 100 tagú gyülekezet alakult Melbourne-ben, és kb. 50-en New Zealandon is elfogadták ezeket a nézeteket. Egy „Bibliai Visszhang és az idők jelei” című, havonta megjelenő folyóiratot adtak ki Melbourne-ben, ami ezidőtájt már a hetedik számát jelentette meg.

Hazai területre térve, gyors növekedésről kell beszámolnunk a szombat reform miatt, ennek a könyvnek az utolsó 1873-as megjelenése óta, ahogy ezt az időpontot az 509-512. oldalakon megjelent statisztikák adataival összefoglalítottuk. A Battle Creek-i (Mich.) Kiadó Társulat tőkéje 70.000 dollárról 250.000 dollárra növekedett, az alkalmazottak száma pedig 50-ről 115 főre szaporodott. A munka különböző ágazatainak szánt épületek pedig mostanra már több, mint kétszer akkora, több, mint 30.000 négyzetláb területet foglaltak el. A Review terjesztési példányszáma majdnem kétszeresére emelkedett, az Instructor hetenként megjelenő lappá alakult át, közel 13.000 példányszámmal, a Tidende (dán) kéthetenként jelenik meg 2400 példányban, a Jó egészség (korábban Egészség Reformer) havonta 6.000 példányban lát napvilágot. 1874-ben beindult a Sanningens Harold című svéd folyóirat. Elkezdődött egy Stimme der Wahrheit (Az igazság hangja) c. német nyelvű irat kiadása havonkénti megjelenéssel, de ez a kiadvány most már két hetenként jelenik meg és megrendelőinek a száma 2000 és 3000 között mozog. 1886-ban egy félhavonta megjelenő nyolc oldalas „Az evangélium sarlója” c. kiadvány látott napvilágot azzal a

céllal, hogy a misszió munka bizonyos ágazatát támogassa. Mostanra elérte a kiadványonkénti 12000-es példányszámot.

Könyvekből, traktátusokból és füzetekből a Michigan-i iroda 1885-ben 27.800.000 oldalnyi anyagot bocsátott ki és az eladásuk révén befolyt összeg ugyanebben az évben meghaladta a 61.785.78 dollárt. Az ebből a hivatalból kibocsátott anyagok összoldalszáma alapítása óta elérte a 353.104.698 oldalt.

1874-ben James White testvér elindított egy kiadványt „Idők Jelei” címen a kaliforniai Oaklandben. 1875 áprilisában kiadó hivatal hoztak létre és az állam törvényei szerint bejegyezték. Ennek az egyesülésnek az volt a különleges célja, hogy kiadják ezt az újságot, ami akkoriban hetenként jelent meg. Ennek az intézménynek az eredeti neve „Pacific Press” volt, alaptőkéje pedig pillanatnyilag 100.000 dollár. Szolgáltatási terhei a munka növekedésével arányosan szaporodtak és a tevékenységre fordított terület mértéke meghaladja a 25.000 négyzetlábnyit, a különböző területeken, osztályokban dolgozó alkalmazottak száma pedig felülmúlja a százat. Az „Idők Jelei”-t kezdettől fogva missziós céllal bocsátották ki. Ez a Nemzetközi Traktát és Missziós Társulat orgánuma. 1884-ben 16 oldalasra növekedett. Átlagos évi példányszáma 1885-ös évre 21.000 példány volt hetenként.

1886 januárjában a Signs hivatala elkezdte publikálni az „Amerikai Őrszem” c. havonta megjelenő lapot, aminek az volt a célja, hogy az amerikai Alkotmány elveit védelmezze, mindenki- nek biztosítva a jogot, hogy a hetedik napot ünnepelje, a többi hat napon pedig munkálkodjon, azt a jogot, amelyet most bizonyos félrevezetett csoportok komolyan fenyegetik. Az „Őrszem” 1886. szeptemberéig már elérte a kiadványonkénti 12.000 példányszámot.

Ez a hivatal adta ki a „Pacific Health Journal and Temperance Advocate”-t, egy 32 oldalas, az egészség és mértékletesség ügyének előmozdítására szánt folyóiratot.

E kiadványok publikálása mellett az Idők Jelei hivatala az elmúlt évben bekötött könyvekből, pamflettekből és traktátusokból 13.183,000 oldalnyi-t adott ki.

A nevelés érdekében is tett ez a nép valamit. A Battle Creek-i Főiskolát 1875-ben alapították. Az elmúlt évben új épületet emeltek, hogy 500 diák befogadására legyen alkalmas. Az ingatlan 75.000 dollárt ért. Egy főiskola kezdte működését a kaliforniai Headsburg-ban 1882-ben. Értéke 50.000 dollár volt és 300 diákot tud elhelyezni. 1884 októberében a massachusettsi Dél-Lancasterben két középiskolát avattak. A tulajdon értéke 40.000 dollár volt és 200 diák befogadására alkalmas. Ezek mellett számos helyi és egyházi iskola létesült a munkamező különböző területein. Valamennyi nevelési intézmény lehetőségének, adottságainak legteljesebb mértékű kiaknázására törekedett, hogy minél több diákot helyezhessenek el.

Az 510. oldalon említés történik arról, hogy 1886-ban Battle Creek-ben Egészségügyi Intézetet alapítottak. 1873-ben egy nagy épület nyílt meg a betegek előtt. 1884-ben egy újabb jókora részt építettek hozzá, hogy nagyobb befogadó képessé- gével megfeleljen a növekvő követelményeknek. Most már 400 személy elhelyezésére alkalmas és többnyire külső támogatásból tartja fenn magát. Százak hallottak először a szombat intézmé- nyéről ebben az épületben és sokak közülük el is fogadták. A kaliforniai Szt. Helenán volt egy másik, Vidéki Egészségügyi Menedékhely nevű egészségügyi intézmény, melyet ugyanezek az általános elvek vezettek és igen nagy támogatást élvezett.

Egyre széles körben tartanak sátorösszejöveteleket azzal a céllal, hogy a szombat igazságát a nép elé tárják. Kb. 125 efféle összejövetelt tartottak minden évben. A táborösszejövetelek segítségével gyűjtik össze az embereket. Ezek közül 50-t tartottak 1885-ben és ezzel nem kevesebb, mint 125.000 ember megjelenését tették lehetővé.

A korábban rendszeres jótékonyág néven ismert pénzbevételeket növelő módszer egy világosabban körülírt és jobban megértett tizedfizetési-rendszerre korlátozódott, amellyel mindenki személyes bevételenek egy tizedét elkülöníti a misszió és a szolgálat támogatására. Az ebből a forrásból származó összeg 1885-ben 122.641.69 dollár volt.

Most már 24 állami konferencia (egyházterület) van az Egyesült Államokban és négy idegen országokban, ami így összesen 28-t tesz ki. 741-re nőtt a gyülekezetek száma, a tagság létszáma pedig kb. 25.000-re. 186 volt a prédikátorok száma és 151 hitelesített munkás dolgozott hanggal, tollal, hogy a szombat-reform munkáját hirdesse, azok nagy száma mellett, akik elindultak iskolákból és más szervezetekből, hogy házaló ügynökként tevékenykedjenek, hogy terjesszék könyveinket, folyóiratainkat, mint könyvevangelisták és bibliaolvasók stb. Az elmúlt évben 15 millió oldalnyi könyvet és a rendszeresen megjelenő folyóiratokból 12.000.000 példányt terjesztettek el. Az iratterjesztés elért minden civilizált országot a földgolyón.

A vallásos tevékenység egy másik fontos ágát sem tévesztették szem elől, nevezetesen a szombatiskolák szervezését és fenntartását. A felekezetben most huszonöt államban működik szombatiskolai társulat és megbecsült létszáma nincs messze a 25.000-től.

E növekedés jobbjára a Traktát és Missziós Társaságként ismert szervezetnek köszönhető, ami igen fontos helyet tölt be a munkában, azért bővebben kell szólni felőle. A munkát összefogó szervezet felvette a „Nemzetközi Traktát és Misszió Társaság” nevet. Elkötelezettjeivé lettünk a társaság elnökének, hogy elkészítette az alábbi beszámolót e munkaág keletkezéséről és fejlődéséről:

A h.n. adventisták között működő traktát és missziós társaságok története néhány szóban elmondható, és mégis nagyon sokat lehetne elmondani működésének kiterjedéséről és eredményeiről, mely a világ minden részén jól látható.

Traktát Társulatunk eredete igen figyelemreméltó. 1865 nyarán a massachusettsi Lancasterben élő testvérnőnk azt ajánlotta egy másiknak, mindketten gyenge egészségi állapotban voltak, hogy alkalmat kellene találniuk arra, hogy imádkozzanak Istenhez, hogy áldja meg erőfeszítéseiket, amit a szombat reform kiterjesztése terén kifejtene. Abban az időben csak egyetlen alkalommal jöttek össze imaórára, de oly mértékben tapasztalták Isten áldását, hogy elhatározták a következő szerdán is összejönni. Gyenge erőfeszítéseik gyümölcsözőeknek bizonyultak és az a tény, hogy Isten Lelkének szinte kézzelfogható jelenlétét tapasztalták ezeken az imaalkalmakon, arra készítette őket, hogy találkozzanak minden héten szerdán három órakor. Létszámuk nemsokára felőlelte az összes azon a környéken szombatot ünneplő nőtestvérüket. Azidőtájt a szombatünneplők teljes létszáma azon a környéken csupán nyolc volt. Noha egyetlen prédikáció-sorozatot sem tartottak itt, mégis időről időre összejöveteleket tartottak s ekkor a gyülekezet már 150 tagot számlált. Ezek a hetenkénti imaórák négy éven át folytatódtak, amikor a Virrasztó Misszió Társulatot megszer- vezték. A lancasteri munkában résztvevők biztosították, hogy barátok

találjanak egymásra és működjenek együtt az ország különböző területén, akik levelezéssel és olvasnivalók terjesztésével végezték munkájukat, hogy érdeklődést ébresszenek mindenütt, ahol csak nyitottságot találnak. 1869 nyarán James White testvér tanult erőfeszítéseiből és amint szokása volt, minden efféle vállalkozást bátorított s e társaságnak kiemelt adományt nyújtott kiadványaikból. Ez vékányi ingyene terjesztésre szánt traktátot és pamfletet tartalmazott. A következő év, 1870 novemberében az ügy barátai megszervezték az első Traktát Társulati Konferenciát a h.n.adventisták között a New Hampshire-beli New Ipswich-ben. Ez az új szervezet négy angliai államot ölelt fel. Az volt a célja, hogy mindenkit, időst és fiatal egyaránt arra bátorítson, hogy végezzen missziómunkát, látogasson családokat, imádkozzon velük, küldjön olvasnivalót stb. Ezek az erőfeszítések nem korlátozódtak az ország valamelyik szeletére, vagy ismerősökre, hanem amennyiben hozzá tudtak jutni egyének címéhez, azonnal küldtek olvasnivalót, egy kísérő levéllel együtt, amiben felhívták a figyelmet a küldött anyagra.

Ebből a szerény kezdetből állami szintű szervezetek születtek New Yorkban, Michiganban, s végezetül Amerika valamennyi h.n. adventista egyházterületén. Levelezőpartneri kapcsolatot jöttek létre az Európában és Amerikában élő magányos szombatünnepelőkkel, majd közvetítésükkel kiadványokat terjesztettek a világ minden részére. Minden egyes egyházterületi Traktát Társulatnak megvoltak a hivatalos képviselői, elnök, alelnök, igazgatótanács, a területek tagozódásának megfelelő létszámban és mindegyik arra a területre felügyelt, ahol élt.

Minden törvényes eszközt felhasználták, hogy a szombatreform világosságát a nép elé tárják, beleértve a felekezeti könyvek ügynökök útján történő eladását, a könyvevangelista munkát, családlátogatásokat, bibliai témájú felolvasások tartását, olvasnivaló terjesztését, mindemellett pedig kiadványok postázását és minden más, a társulat tagjai által végzett munkát. Megindult a munka Európában is. Még azokon a területeken, azok között is munka folyt, akiket még soha nem is láttak személyesen, de akik ugyanazt a hitet vallották. Levelezés útján rávezették őket, hogyan vehetnek részt a missziómunkában, azokon a szűkebb területeken, ahol éltek. Ezeken a területeken most állandó misszió létesült. A svájci Bázel kivételével ezeknek az eszközöknek a segítségével ébredt érdeklődés.

1874-ben megszervezték a Nemzetközi Traktát és Misszió Társulatot. Ez a társulat felölelte az összes állami szintű szervezetet azzal a céllal, hogy a munka általános, átfogó felügyeletét lássa el, hogy betöltsék a nyílásokat, üresedéseket azokon a területeken, ahol nem voltak helyi egyházterületi szervezetek valamint keresték a többi társaságokkal való együttműködést az olyan irodalom terjesztésében, amelyik a szombatreformról és a mi Urunk sietős visszatéréséről szól.

Ha számba vennénk az efféle kezdeményezéseket és az összes isteni gondviseléstől kísért esetet mindeztidáig, akkora kötetet tenne ki, mint ez a könyv maga. Nincs olyan civilizált nemzet, ahová ne küldtek volna levelezéssel társított olvasnivalót. Dél-Amerikában, az Atlanti és Csendes óceáni szigeteken, Európa különböző részein sokan vannak, akik ennek az erőfeszítésnek az eredményeképpen ma szombatot ünnepelnek, olyanok, akik egyet sem láttak Amerikában élő hittestvéreik közül. Akik elfogadták az igazságot, azonnal hasznos eszközökké váltak, hogy másoknak is átadják. Az elmúlt év során (1885) a statisztika azt mutatja, hogy a Traktát és Misszió társaságok többet végeztek, mint ezelőtt valaha, ugyanannyi idő alatt. Városi missziók születtek, vagy misszió tevékenység indult el az Egyesült

Államok minden nagyobb városában és számos más területen, ahol olyan emberek élnek, akik bár nem szombatünneplők, de együttműködnek velünk abban, hogy a szombat-reform irodalmát a nép elé tárjuk.

Igen kevés kivétellel, a hajók, melyek elhagyják New York City-t, Liverpool-t, Bostont, San Francisco-t, az oregonbeli Portlandot, Providence-t, Savannah-t, New Orleanst, San Francisco-t, Chicago-t és Baltimore-t, kiadványainkat viszik magukkal és kicserélik az olvasásra szánt anyagot azokkal a hajókkal, amelyekkel az óceánon találkoznak. Csomagokat hagynak hátra a kikötőkben, ahová vitorláznak.

A postán küldött szállítmányok mellett a massachusettsi Dél-Lancasterből 26 hordónyi kiadványt szállítottak más vallásos területeken alapított, különböző missziókhoz, akik ugyanazzal a céllal használták ezeket a kiadványokat, mint a h.n. adventisták. Olyannyira haladt ez a munka, hogy nem volt olyan város ezeken a területeken, ahová ne küldtek volna kiadványokat és voltak megyék az ország különböző részein, ahol még sohasem hirdették a szószékeken a szombatreformot, mégis minden család címét megszerezték és megfelelő levelezéssel kialakított kapcsolat révén kiadványokat küldtek részükre hat héttől három hónapon keresztül.

Az ebben a munkában felhasznált irodalom kizárólag olyan kiadványokat ölel fel, amit h.n. adventisták adtak ki és hetenként vagy havonta rendszeresen megjelenő kiadványaikat nemcsak angol, hanem svéd, dán, német, francia, olasz és román nyelven nyomtatták. E kiadványok mindegyikéből egyének és társaságok 35.000 példányt vesznek át s újra postázzák vagy valami más módon terjesztik tovább azok, akik kapták őket. Alig van olyan állam vagy terület az Egyesült Államokban, ahol ne lenne egyházterületünk, ahol ne lennének olyan személyek, akik az így küldött kiadványok útján fogadták el a szombatot. Küzülük sokan még prédikátorral sem találkoztak és h.n. adventista sem látogatta meg őket.

Ismertek olyan hajóskapitányokat, akik elfogadták az igazságot és arról számolnak be, hogy néhány esetben a hajó egész legénysége kezdett el szombatot ünnepelni. A kikötőkben jutottak hozzá ehhez a világossághoz, ahová betértek azáltal, hogy a hajók fedélzetén elhelyezett kiadványok kerültek a kezükbe. Könyvterjesztőink bibliai tárgyu felolvasásokat tartottak a hajók fedélzetén különböző kikötőkben.

Úgy tűnik, van hatalom az igazságban, ami a leggyengébb erőfeszítést is sikeressé teszi, amikor helyes irányban teszik. Huszonöt egyházterületi szintű traktát társulat létezik Amerikában, egy Angliában, aminek a működése kiterjed Skóciára, Írországra és Walesre, egy pedig felöleli a három skandináv országot, egyet pedig a svájci Bâselen alapítottak, amelyik működését kiterjesztette egész Közép-Európára.

Traktát társulatunk az 1885. október 1-el végződő évre vonatkozó statisztikája több, mint 10.000 tagot mutat. A társulat megszervezése óta elterjesztett olvasnivaló 184.240.000 oldalnál is többet tesz ki. Bekötött könyveinkből több, mint 8.000 kötetet helyeztek el ennek az országnak a legfőbb könyvtáraiba. Ennek összege meghaladta a 6.000 dollárt. E megmozdulások egyik eredményeként az ország különböző részein élő emberek naponta érdeklődést mutatnak a szombat reform iránt. A bibliai szombatot ünnepelő és a Krisztus második eljövételére váró hívők számát nem lehet felbecsülni. 1884-ben, egyik délen tartott táborösszejövételünkön megtudtuk, hogy az államnak azon a részein is vannak hívők, ahol prédikátoraink közül egy sem járt még. Miután ellátogattak oda, néhány megyében több, mint hatvan szombatünneplőre

bukkanunk. Így van ez számos területen és ezek az eredmények közvetlenül a traktát és misszió munkára vezethetők vissza.

Talán helyénvaló, ha hozzátesszük, hogy a h.n. adventisták megértettek bizonyos próféciaikat, amelyek egy nagy válságról jövedöltek ebben az országban és a világon, ami majd érinti a szombat kérdését is, ahogy egyre közelebb kerülünk minden dolog végéhez, egy válságról, ami majd arra kényszeríti azokat, akik ragaszkodnak a szombathoz, hogy az ellenállás, a törvényhozás, a polgári büntetések ellenére tegyenek így. Ezekkel majd azoknak kell szembenéznük, akik a világ legrosszabb korszakaiban is ragaszkodtak az igaz valláshoz a hamis ellenében. Egészen bizonyosak abban, hogy e forradalom kezdetei már láthatók. Egy jobb vasárnapünneplés mellett kifejtett széleskörű agitáció, a kérdés politikai területre történő átvitele, amit a mértékletességgel és más nagy reformokkal kapcsolnak össze, a Nemzeti Reform Egyesülés működése, aminek célja, hogy az Egyesült Államok alkotmányához egy módosítást illesszenek és ennek hatálya alatt egy igen szigorú vasárnapünneplést kényszerítsenek ki, miközben a vasárnap intézmény szentírási megalapozottság nélküli voltát leleplezik azok, akik a hetedik napot tartják. Ezek a dolgok gyorsan határt vonnak a szombat barátai és ellenségei közé, s az utóbbiakat bizonyos esetekben a hetedik nap iránti igen keserű ellenségeskedésre ragadtatják, vagy még inkább azok iránt, akik megünneplik. Néhány államban kísérletet tesznek arra, hogy kikényszerítsenek efféle törvényeket, amelyeket a vasárnapi munka ellen foglalnak állást, más államokban pedig még a mostaniaknál is szigorúbb törvényeket akarnak foganatosítani, hogy eltöröljenek minden kivételt jelentő záradékot, amelyek most még megvannak és azok érdekeit szolgálják, akik a hetedik napot ünneplik. Az egyik ilyen kivételt képező záradékot az arkansasi törvénykönyvből már töröltek. 1885 októberében ennek megfelelően a Washington megyei gyülekezet öt tagját a nagy esküdtszék az állam törvényének a megsértésével vádolták meg, amelyik tiltja a vasárnapi munkát. Ezek az emberek csendes, a feltűnést kerülő emberek voltak, munkájuk pedig jellegében olyan volt, amivel nem sértettek és nem is háborítottak meg senkit, aki az első napot akarta megünnepelni. Mégis törvényszék elé állították őket az arkansasi Fayetteville-ben 1885. november 2-án. A tárgyalás nagy érdeklődést keltett. Kihirdették az ítéletet, és bűnösnek találták és pénzbírságra vagy börtönbüntetésre ítélték őket. Az egyik ilyen esetben az Állami Legfelsőbb Bírósághoz fordultak. Ez megerősítette az alsóbb-fokú bíróság döntését. Most éppen néhány másik személy van őrizetben, akikre pénzbírságot szabtak ki ugyanezért a törvénysértésért.

Tennessee-ben ugyanilyen esetek történtek. Az Állami Legfelsőbb Bírósághoz fordultak, de az alsóbb bírósági határozatot mégis megerősítették. A büntetés húsz dollárnyi összeget tett ki, továbbá a perköltségeket meg kellett fizetni vagy börtönbüntetéssel lehetett a pénzbüntetést megváltani. Ez esetben 25 centet számoltak naponta, amíg a teljes összeg kiegyenlítésre nem kerül.

Georgiában szombatünneplőket börtönöztek be, Pennsylvániában pedig pénzbírsággal sújtották őket, csendesen dolgoztak a hét első napján, miután tudatosan megünnepelték a hetedik napot. Úgy tűnik, ezek a dolgok már azoknak a fejleményeknek a kezdetei, amelyek prófétikus beteljesedését a h.n. adventisták már régen várják és arra szolgálnak, hogy megerősítse őket meggyőződésükben és a jövőben hitük szerint rövidesen bekövetkező más eseményekre vonatkozó várakozásukban.

Dédelgetik azt a szilárd meggyôződésüket, hogy az emberiség próbaideje nemsokára lezárul, amikor Isten Fia személyesen megjelenik az ég felhôiben. Ez ösztönözi és olyan tevékenységre buzdítja ôket, amelyet senki más sem végzett eddig. Ezért állandóan arra törekedtek, hogy véghezvigyék egyre nagyobb távlatú terveiket és végezzék a munkát állandóan növelve mûködési területeiket, hogy amennyire erejükből telik, a világot figyelmeztessék a hitük szerint küszöbönálló eseményekre, de felhívják a figyelmüket azokra az erkölcsi kötelességekre is, amit Isten tóluk kér számon.